

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

Xİ'AN'DAKİ HUI MÜSLÜMAN KİMLİĞİ

Doktora Tezi

YA FANG LIU

İstanbul, 2020

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

Xİ'AN'DAKİ HUI MÜSLÜMAN KİMLİĞİ

Doktora Tezi

YA FANG LIU

Danışman: PROF.DR. ALİ COŞKUN

İstanbul, 2020

ÖZET

Çin’de İslam’a inanan on etnik grup vardır, bu gruplardan bir tanesinin adı Hui’dir. Bugün, Hui halkı neredeyse tüm Çin şehirlerinde bulunur, fakat çoğu Xi’an şehri dahil olmak üzere Çin’in kuzeybatı bölgelerinde yaşamaktadır.

Bin yıldan fazla bir süre önce, bazı Araplar, Persler ve Orta Asya’daki Müslümanlar, iş ve eğitim nedeniyle Kara İpek Yolu ve Deniz İpek Yolu ile Çin’e gelmişler ve Çin’de yaşamaya başlamışlardır. Bu batıdan gelen Müslümanlar, bazı Çinli kadınlarla evlenmişler ve nesiller boyu Çin’de yerleşmişlerdir. Zamanla, onlar ve çocukları Çin kültürünü öğrenmeye çalışmışlar ve böylece onların “Çinlileşme” süreci de başlamıştır.

Çin’deki Yuan (元) Hanedanlığı (MS 13. yüzyıl) döneminde, “Hui ataları” Çin hükümeti tarafından hanehalkı kayıt defterine kaydedilmiş ve Çin vatandaşı oldukları kabul edilmiştir. O zamandan itibaren, Hui ataları resmi olarak Çin vatandaşlığının bir parçası haline gelmiştir. Hui ataları, Çince ve geleneksel Çin Konfüçyüs kültürünü öğrenirken İslami inançlarından vazgeçemediler. Onun yerine, Hui halkının ataları, eğitim yoluyla İslami inançları ve kültürleri miras olarak aktarmaya çalıştılar.

Çin’deki Ming (明) Hanedanlığı (M.S. 14. yüzyıl) döneminde, Hui grubu, kendi özel kültürüyle bağımsız bir ulus oldu. Hui’lerin Müslüman ve Çinli vatandaş olarak ikili kimlikleri, Hui kültürünün ikili özelliklerini belirler. Hui kültürü, İslam ve Çin kültürünün kaynaşmasının sonucudur. Başka bir deyişle, Hui kültürü hem İslam kültürünün içeriğine hem de Çin kültürünün içeriğine sahiptir.

Peki, binlerce yıldır, Çin topraklarında hayatta kalan Hui halkı her zaman benzersiz kültürlerini ve kimliklerini nasıl koruyabilir? Bu tez, Hui halkının tarihinin, ekonomisinin, eğitiminin ve kültürünün dört ana yönünü tanıtır, aynı zamanda “On Faktör”ün Hui grubu ve Hui kimliği oluşturulmasındaki rolü üzerine derin bir analiz yaparak, Çin’deki Hui Müslümanlarının kimliğini ve bu özel kimliği koruyabilmelerinin nedenlerini açıklamaya çalışmıştır.

Giriş bölümü, bu tezin yazılması için teorik temeli oluşturan araştırma konusunu, amacını, yöntemlerini ve bu tezle ilgili teorik çerçeveyi ve kavramları tanıtmıştır. Etnik kimlik teorisine ek olarak bu tezin yazarı şunları önermektedir: etnik oluşum, ulusal kimlik inşası ve ulusal kimliğin korunması sürecinde savaş ve doğal afetler gibi dış ve

nesnel faktörlere ek olarak, dini inançlar, kan ilişkileri, ulusal politikalar, ekonomi ve ticaret, eğitim stratejileri, dil ve yazı, halk kültürü, yerleşim yapısı ve etnik gruplar arası etkileşim çok önemli bir rol oynamıştır. Kısaltma: “Ulusal Kimliği Etkileyen On Faktör”.

I. Bölüm “Xi’an’daki Hui Müslümanların Tarihçesi”nde Hui’nin Çin’de oluşumu ve gelişiminin tarihçesi tanıtılmaktadır.

II. Bölüm “Xi’an’daki Hui Müslümanların Ekonomik Durumu”nda Çin’in farklı dönemlerinde Hui ekonomisinin gelişimi ve durumu tanıtılmaktadır.

III. Bölüm “Xi’an’daki Hui Müslümanların Eğitim Durumu”nda Çin tarihinde farklı dönemlerde Hui halkının eğitiminin farklı biçimleri ve içeriği ve bu eğitim formlarının ve içeriğinin Hui kültürünün oluşumu ve miras olarak aktarılması üzerindeki etkileri tanıtılmaktadır.

IV. Bölüm “Xi’an’daki Hui Müslümanların Kültürel Gelenekleri”nde ahlâki özellikler, yaşam törenleri, bayramlar, gıda kültürleri, giysiler ve sanatlar olmak üzere altı açıdan Hui’lerin kültürel geleneklerinin içeriği ayrıntılı olarak tanıtılmaktadır.

V. Bölüm “Xi’an’daki Hui Müslüman Kimliğinin Kapsamlı Analizi”nde Hui halkının kimliğinin ikili özelliği, “On Faktör” arasındaki ilişkileri incelenip, Hui etnik grubunun oluşumunda, ulusal kimliğin inşasında ve kimliğin korunmasında “On Faktör” tarafından oynanan rol kapsamlı bir şekilde analiz edilmektedir.

Bu tezin ana çerçevesi ve fikri bu şekildedir.

Sonuç olarak tez yazarı, “On Faktör” perspektifinden “Çinli” ve “Müslüman” ikili kimliğini şekillendirmek ve korumak için Hui halkına yardım etmemiz gerektiğine inanmaktadır. Böylece Hui Müslümanlarının kimliğinin benzersizliği korunabilir. Çünkü Hui halkının bu özel kimliğinin oluşumu ve sürdürülmesi, Hui kültürünün korunması ve miras olarak aktarılması için çok önemlidir. Hui kültürü, Hui’nin bağımsız bir etnik grup olarak var olmasının temel nedenidir.

Anahtar Kelimeler: Çinli Müslüman, Hui, Xi’an, Azınlık

ABSTRACT

There are ten ethnic groups in China that believe in Islam, one of them is Hui. Today, the people of Hui are located in almost all Chinese cities, but most of them live in the northwestern regions of China, including the city of Xi'an.

More than a thousand years ago, for business and education reasons, some Arabs, Persians, and some Muslims in Central Asia through the Land Silk Road and Sea Silk Road, came to China and started living in China. These western Muslims married some Chinese women and settled in China for generations. Over time, they and their children tried to learn about Chinese culture; therefore, their “sinicization” process began.

During the Yuan Dynasty (13th century AD) in China, the “Hui ancestors” were recorded into the household registration book by the Chinese government and considered to be Chinese citizens. Since then, Hui ancestors have officially become part of Chinese citizens. Hui ancestors did not give up their Islamic beliefs while learning Chinese and traditional Chinese Confucian culture. Instead, the ancestors of the Hui people tried to inherit Islamic beliefs and cultures through education.

During the Ming Dynasty (14th century AD) in China, the Hui group became an independent nation with its own special culture. As a Muslim and a Chinese citizen, those dual identities of Hui people determine the dual characteristics of Hui culture. Hui culture is the result of the fusion of Islam and Chinese culture. In other words, Hui culture has both the content of Islamic culture and the content of Chinese culture.

This thesis examines how the Hui people who have survived on the land of China always maintain their unique culture and identity for thousands of years. It introduced the four major aspects of the history, economy, education, and culture of the Hui people and also analyzed deeply the role of the “Ten Factors” in the formation of the Hui nationality and the identity of the Hui nationality, and tried to explain the identity of the Hui Muslims in China and the reasons why they can maintain this special identity.

The introduction part introduced the research theme, methods and theoretical framework and concepts related to this thesis, which lays the theoretical foundation for the writing of this thesis. As a supplement to the theory of ethnic identity, the author proposes that in the process of ethnic formation, national identity construction, and the maintenance of national identity, in addition to external and objective factors such as

war and natural disasters, religious beliefs, blood relations, national policies, economy and trade, education strategies, language and writing, folk culture, settlement structure and interaction between ethnic groups played a very important role. Short title: “Ten Major Factors Affecting National Identity”.

The first part of the thesis “The History of Hui Muslims in Xi’an” introduced the history of the formation and development of the Hui people in China.

The second part of the thesis “Economic Status of Hui Muslims in Xi’an” introduced the development and status of Hui economy in various periods.

The third part of the thesis “Educational Status of Hui Muslims in Xi’an” introduced the different forms and contents of the education of the Hui people in different periods in Chinese history, and the influence of these Hui education forms and contents on the formation and inheritance of Hui culture.

The fourth part of the thesis “Cultural Traditions of Hui Muslims in Xi’an” introduced the content of Hui culture traditions in detail from six aspects: moral characteristics, life ceremonies, festivals, food cultures, clothing and arts.

In the fifth part of the thesis “Comprehensive Analysis of Hui Muslim Identity in Xi’an”, the author analyzes the dual characteristics of the Hui identity, analyzes the relationship between the “Ten Factors”, and comprehensively analyzes the role played by the “Ten Factors” in the formation of the Hui ethnic group, the construction of their national identity and the maintenance of their identity.

These are the main frame and writing idea of this thesis.

In the end, the author believes that we should help the Hui people to shape and maintain their dual identity of “Chinese” and “Muslim” from the perspective of “Ten Factors”, so as to maintain the uniqueness of the Hui identity. Because the formation and maintenance of the special identity of the Hui people is very important for the protection and inheritance of the Hui culture. The Hui culture is the fundamental reason why the Hui can exist as an independent ethnic nation in China.

Keywords: Chinese Muslim, Hui, Xi’an, Minority

TEŞEKKÜR

Dört gözle bekledim, bekledim ve sonunda sıra teşekkür bölümünü yazmaya geldi. Tezimin bitmesiyle, Türkiye’deki beş yıllık eğitim hayatım sona eriyor. Türkiye’deki beş yılımı düşündüğümde, mutlu zamanlar, duygulandığım anlar, zorluklar ve sevimli insanlar olduğunu hatırlıyorum.

Allah’a şükür, Allah’a şükür, bütün hamdler âlemlerin Rabbi olan Allah’a aittir.

Bana bu kadar değerli bir öğrenme fırsatı verdiği ve Türkiye topraklarında yaşamının güzelliğini hissettirdiği için Allah’a şükürler olsun. Bana bu kadar unutulmaz bir yaşam deneyimi yaşattığı ve çok nazik ve sevimli insanlarla tanışmamı sağladığı için Allah’a şükürler olsun. Ailemden, hocalarımdan ve arkadaşlarımdan çok fazla ilgi ve yardım görmemi sağladığı için Allah’a şükürler olsun.

Destek ve cesaretlendirdikleri için ebeveynime ve aileme teşekkürler. Babama ve anneme çok teşekkür ediyorum. Eğitimlerimi başarıyla tamamlayabilmem için, memleketinizden, akrabalarınızdan ve arkadaşlarınızdan uzakta kalıp benim yanımda oldunuz. Annemin üç yıl, babamın bir buçuk yıl yardımı şüphesiz benim için çok önemli bir destek oldu. Ebeveynim olarak çok büyük fedakarlık yaptınız. Bana zaman kazandırmak için ev işlerinin sorumluluğunu üstlendiniz. Sadece ev işlerini yapmakla kalmayıp, aynı zamanda kızım Meryem ile de ilgilendiniz. Paradan tasarruf etmek için farklı marketlerdeki ürünlerin fiyatlarını karşılaştırıyor, neredeyse her hafta taze meyve ve sebze almak için pazara gidiyordunuz. Enerjik olabilmem ve dengeli beslenebilmem için her gün düzenli ve zamanında üç öğün yemek hazırlıyordunuz. Türkçe’yi bilmemenize rağmen, her Türk arkadaşımınla yürekten ve samimiyetle iletişim kuruyordunuz. İncancınız ve nezaketiniz nedeniyle herkes sizi sever. Sevgili annem ve babam, sizi çok çok seviyoruz. İnşallah, şimdi mezun olmak üzereyim, umarım bizzat size lezzetli yemekler pişirebilirim, umarım bize baktınız gibi biz de size iyi bakabiliriz. Allah binlerce razı olsun sizden, Allah yaptığınız bütün hayırlı işleri kabul eylesin.

Eğitimimi tamamlayabilmem için, hem maddi hem de manevi açıdan desteklediği ve teşvik ettiği için eşime teşekkürler. Sabırlısiniz, Allah sabırlı insanları sever. Evlendiğimiz günden bu yana dört buçuk yıl geçti, birbirimizi tanıdık, anladık ve sevdik. Mutlu evlilik hayatımı başlattığınız için teşekkür ederim. Sevginiz, sabrınız ve ilginiz

için teşekkür ederim. Beni anladığınız ve desteklediğiniz için size ve ailenize teşekkür ederim. Allah binlerce kez razı olsun sizden ve ailenizden.

Kız kardeşime teşekkür ederim. Birlikte büyüdük, birlikte yaşadık, kardeşliğin değerini anladık ve hissettik. Geçen yıl annemiz ve babamız Çin'e döndüler, ikimiz baş başa kaldık. Beraber ders çalışıyoruz, sohbet ediyoruz, pazara gidiyoruz, yemek yapıyoruz, beraber filmler izliyoruz, ağlıyoruz, gülüyoruz. Hayatımda iyi ki varsın. Umarım kardeşliğimiz böyle devam eder. Rabbimiz başarıyla mezun olmanı ve iyi bir insanla evlilik yapmanı nasip eylesin.

Bana çok şey öğreten hocalarıma teşekkürler. İlk olarak benim doktora danışmanım Profesör. Dr. Ali Coşkun hocama teşekkür ediyorum. Türkiye'deki ilk yılımda Türkçe hazırlığı okurken, ertesi yıl profesyonel kursların nerede alınacağı konusundaki merakımdan ilk kez Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi kampüsüne girdim. Okul arkadaşlarıma din sosyolojisi bölümünün hocalarının ofislerinin nerede olduğunu sordum. Okul arkadaşım beni ofisinize getirdi. O zaman siz ve Zeki hocam ofisteydiniz. Dilin çalışmalarım için bir engel olacağından endişelendiğimi size söyledim. Siz bana "sıkıntı yok, merak etme, şimdi sadece Türkçe'yi iyi öğrenmen yeterli" dediniz. Sizin cesaretlendirmeniz endişemi azalttı.

İkinci sene yani ders dönemindeki akademik dersler benim için gerçekten zordu. Yapabildiğim tek şey devamlı kitapları okumak ve sözlüğe bakmaktı. Diğer sınıf arkadaşlarım ödevleri iki veya üç gün içinde tamamlayabilirken, ben bir hafta hatta bir ay içinde bitirebildim. Bu nedenle diğer arkadaşlar alışverişe veya buluşmaya giderken, ben genel olarak yurttan ödev yapıyordum. O yıl "yurt - okul" arasında mekik dokuyarak yaşadım. Allah'a şükür, o senenin sonunda, Allah'ın izniyle ve hocalarımla, sınıf arkadaşlarımla yardımlarıyla not ortalamam (Gano) 3.80 oldu. Yıl boyunca bize ders veren tüm hocalarımıza teşekkür ederim: Ali Coşkun hocam, Zeki Arslantürk hocam, Halil Aydınalp hocam, Fatma Odabaşı hocam ve Hafize Şule Albayrak hocam. Bize faydalı bilgiler verdikleri için hocalarımıza teşekkür ederim. Bana yardım ettiği ve ilgilendiği için Halime ablam, Habibe ablam, Gülnefis ve diğer sınıf arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

2016 yılının Ekim ayında Doktora Yeterlilik Sınavını geçtikten sonra tez yazma aşamasına girdim. Bu yazım aşaması üç buçuk yıl sürdü. Bu aşamada, birçok aile bireyim ve arkadaşım bana yardımcı oldu. Kaynakları toplama ve indirme aşamasında

kuzenim Guo Jie'ye çok teşekkür ediyorum. Tezimin konusu ile ilgili Türkçe kaynak çok nadir olduğundan, Çin'deki online kütüphaneden kaynak tarayarak topluyordum. Yurtdışında olduğum için kaynakları doğrudan siteden indiremiyordum. Kaynaklarımın listesini hazırlayıp kuzenime göndererek ilgili siteden indirmesini rica ettim. Kuzenim de istediğim kaynakları indirerek bana gönderiyordu. Sonuç olarak toplam 1330 adet kaynak indirdik, içinde doktora tezleri, yüksek lisans tezleri, kitaplar, makaleler vb. kaynaklar bulunmaktadır. Bu dokümanlar tezimin çok önemli kaynaklarıdır. Bana yardım ettiği için kuzenime içtenlikle teşekkür ederim.

Türkçe ana dilim olmadığından yazdığım tezde büyük ya da küçük gramer hataları oluyordu. Tezimin yazım aşamasında birçok Türk arkadaşım bana yardım etti, onların yardımı şüphesiz benim için çok önemli, çünkü gerçekten bu yardıma çok ihtiyacım vardı. Onlara bana yardım ettikleri için çok çok teşekkür ediyorum. Allah binlerce razı olsun sizden ve bütün ailenizden, yaptığınız bütün hayırlı işleri kabul eylesin.

Ayrıca Beyza'nın eşi Hüseyin'e de teşekkürler. Tezimi yazarken bir süre bilgisayarım bozuldu. Tezimi yazmaya devam edebilmem için Hüseyin bana bir bilgisayar ödünç verdi. Eşim bana yeni bir bilgisayar alana kadar onun bilgisayarını kullandım. Belki Hüseyin için bu küçük bir şeydir, ama bana çok yardımcı oldu. Bu yüzden çok teşekkür ediyorum, Allah razı olsun.

Türkiye'deki eğitim hayatımda çok nazik, sevimli ve yardımsever arkadaşlarla tanıştım. Benim tanıdığım ilk Türk kızı Betül, çok saf ve sevimli bir kızdır. Türkiye'deki ilk yılımda Betül, Ayşenur, Hatice, Büşranur, Zuhale ve Sibel ile kaldım, bana Türkçe'yi, Türk halkının kültür ve geleneklerini öğrettiler. Türk kültürünü öğrenme yolculuğuma başlarken yol arkadaşlarım bu sevimli kızlardır.

Ertesi yıl yurda geçtikten sonra Beyza, Selin, Kübra, Münevver, Esra, Hayrünnisa, Yasemin, Nurten ablam ve diğer kızlarla tanıştım. Bu tatlı ve iyi kalpli bayanlar, benim Türkiye'deki çok iyi arkadaşlarımdır. 29 Mayıs Üniversitesi Kız Konukevi'nde yaşadığımız günleri hala hatırlıyorum, birlikte çay içtik, sohbet ettik ve ders çalıştık. Kızlar çalışmalarında ve hayatımda bana büyük yardım ve destek sağladılar. Özellikle doğum yaptığımda iki gün hastanede kaldığımda, doktorlarla ve hemşirelerle iletişim kurmamıza yardımcı olmak için kızlar derslerinden sonra hastaneye geliyorlardı. Bana bakmak için gönüllü olarak nöbetleşe refakatçi oldular. Meryem çok küçükken, annemin ve benim iyi dinlenebilmemiz için Beyza ve Selin evimize gelip Meryem'e

bakıyorlardı. Beyza büyük teyze, Selin küçük teyze ve diğer pek çok teyzenin sevgisiyle büyüyen Meryem çok kısmetli bir çocuk. Kızlara çok teşekkür ediyorum, Türkiye’deki hayatımızda iyi ki varsınız, iyi ki sizinle tanıştık. Umarım dostluğumuz sonsuza kadar sürer, İnşallah.

Yasemin sayesinde büyük bir aileyle tanıştım. Aile üyeleri: Hülya ablam, Sema ablam, büyük Leyla ablam ve küçük Leyla ablam, Nur ablam, Hanife ablam, Fatma ablam, Sultan, Resmiye, Tuğçe, Büşra, Hilal ve diğer ablalar ve kızlar. Bu büyük ve sıcak ailede, herkes gönüllü olarak hizmet yapar, birbirlerini sever ve birbirlerine yardım eder. Hem çalışmalarım da hem de günlük hayatımda, Hülya ablam, Sema ablam ve Leyla ablam bana ve aileme sayısız şekilde bakım ve yardım sağladılar. Hülya ablam da bize faydalı bilgiler öğretir, sadece ablamız değil, aynı zamanda hocamızdır. Başta Hülya ablamıza ve diğer bütün ablalarımıza, kızlara teşekkür ediyoruz, Allah sayısız şekilde razı olsun hepinizden. Annem ve ben bu sıcak aileyi çok seviyoruz. Bu samimi ailenin adı “Ebedi dostlar”, umarım hepimiz sonsuza kadar arkadaş olabiliriz.

Evimizi kiraladığımda, Nuray hocam, Meryem ablam ve eşi Abdulmecid ağabey bize yardım ettiler. Size teşekkür ediyorum. Ve evimizin sahibi Yamanevler Camii İmamı Ali hocama, caminin cemaatine ve coşkulu komşularımıza teşekkür ediyorum. Yardımanız eğitimimi tamamlamak için önemli koşullar sağladı. Allah hepinizden çok çok razı olsun.

Ayrıca bana ve aileme gösterdikleri sıcak misafirperverlikleri için Betül, Zahide, Şüheda, Amine, Beyza, Selin, Kübra ve Münevver’in ailelerine ve arkadaşlarına teşekkür etmek istiyorum. Siz bana ve aileme Türkiye’nin farklı bölgelerindeki yerel kültürün tadını verdiniz. Dolayısıyla Türk kültürü hakkında daha kapsamlı ve daha derin bir anlayışa sahip olduk. Allah hayatlarınıza bereket versin, kolaylık versin, sağlık versin, Allah sizden ve ailenizden razı olsun. İnşallah biz de Çin’de bekliyoruz.

Beyza’nın kuzeni Yusuf ağabey, babası Hüseyin amcam ve ailesine de teşekkürler. Yusuf ağabey ve Hüseyin amcam ikisi de doktordur. İlk gebelik kontrolümden doğum yaptığım zamana kadar, Yusuf ağabey’in yardımı ve bakımını unutamam. Beyza, Yusuf ağabey ve Hüseyin amcam neredeyse hastanedeki bütün işlerime yardım ettiler. Gerçekten çok çok teşekkür ediyoruz. Yusuf ağabey’in eşi Sarah ile hamilelik günlerimizi hala hatırlıyorum, hepimiz iki küçük bebeğin hayata gözlerini açmasını dört

gözle bekliyorduk. Yusuf ağabey'in kızı Zeynep, kızım Meryem'den iki gün küçüktür, umarım sağlıklı büyürler ve iyi arkadaş olurlar.

Türkiye'deki hayatımda birçok Çinli arkadaşımın da yardım aldım. Sun Ru, Ma Deju, Shang Congcong, Jin Tong, Ma Xiaoxuan, Aliya, Zhou Tingting, Nuh, Ma Xiaojuan ve diğer arkadaşlarıma çok teşekkür ediyorum. Türkiye'de yaşamak bizim için farklı bir kültürü öğrenmek demektir ve bence bu çok güzel bir deneyimdir ve unutulmaz bir ortak hatıramızdır. Allah mutlu ve bereketli hayatlar yaşamanız nasip eylesin.

Tabii ki, Türkiye'de eğitim alabilmem ve yaşayabilmem için bana burs sağlayan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na teşekkür etmek istiyorum. Türkiye Bursları her yıl Türkiye'de öğrenim görmek için birçok yabancı öğrenciyi desteklemektedir. Bu çok büyük bir girişimdir. Umarım mezun olduktan sonra Türkiye ile Çin arasında kültürel alışveriş için bir köprü olabilirim. Küçük bile olsa Türk - Çinli dostluğuna katkıda bulunmayı istemekteyim.

Burada kızım Meryem'e "çok özür dilerim" demek istiyorum. Meryem, en kısa sürede okulu bitirebilmek için ben seni Çin'de bırakmak zorunda kaldım. Ancak, senden ayrı kaldığım bu günlerde, ben seni her gün çok özleyorum. Senin her geçen gün büyümeni izlerken mutlu oluyorum, ama aynı zamanda çok üzüldüğüm için çünkü büyümene şahit olamıyorum. Özellikle seninle telefonda görüntülü konuşurken "Annemi çok özleyorum, annemin yanına gitmek istiyorum" dediğini duyduğumda çok üzgün ve çaresiz hissediyorum. Annenin ve babanın seninle kalmalarını ve onlarla birlikte büyümek istediğini biliyoruz, ama iş ve okul yüzünden, en çok ihtiyacın olduğu dönemde ben ve baban seninle olamadık. Kalbimizde derin bir suçluluk duyuyoruz. Bu suçluluk duygusunu ve sana özlemimi sadece tez yazmak için motivasyona dönüştürebilirim. Sadece tezimi erken bitirmeyi, yakında mezun olmayı ve seninle en kısa sürede tekrar bir araya gelmeyi umuyorum. Yavaş yavaş benim durumumu anlıyorsun ve bana "Annem, ödevini iyi yap ve bittiğinde hemen gel" diyorsun. Anlayışın için çok teşekkür ediyorum ama çok borçlu hissediyorum. Üç yaşında bir çocuksun, ebeveynin olmadan günlerini geçirmeyi öğrenmen senin için gerçekten zor. Allah'a şükür, anneannen ve deden senin yanındalar ve sana iyi bakıyorlar, senden uzakta kalan ebeveynlerini rahatlatıyorlar. Allah binlerce razı olsun anneannenden ve dedenden. Annen bu doktora mezuniyet tezini sana hediye etti. Çünkü sen bu yazıda

teşekkür ettiğim yaşı en küçük, ancak en özverili kişisin. Çok şükür, tezim bitti, seninle görüşmeyi dört gözle bekliyoruz.

Burada adlarını andığım ve anmadığım tüm aile bireylerime, hocalarıma ve arkadaşlarıma içtenlikle şunu söylemek istiyorum: çok teşekkür ediyorum, iyi ki varsınız, hepinizi çok seviyorum. Her birinizi tanıdığım için Allah’a şükürler olsun. Allah hepinizden razı olsun. Yardımlarınız, ilgi ve destekleriniz sayesinde çalışmalarımı başarıyla tamamlayabiliyorum. Sizinle geçirdiğim günler mutlu ve unutulmaz. Bana çok şey öğreten “Türkiye’de altı yıllık yaşam” altı sayfada anlatılamaz. Bu altı yıllık hayatımı hafızama kazıyacak ve kalbimde saklayacağım. Bunlar benim sevdiğim anılarım ve hayatımda nadir birer hazinedir.

Türkiye, güzel bir ülke. Türkler, misafirperver ve yardımsever insanlar. Türk kültürü, zengin ve çeşitli. Bu sevimli ve kibar insanlarla tanıştığım için Allah’a şükrediyorum. Ne zaman başladığımı bilmiyorum, ancak sadece bu topraklardaki güzel manzarayı değil, aynı zamanda üzerinde yaşayan insanları da seviyorum. Türk çayı, simit, martılar, İstanbul Boğazı ve buraya ait mavi gökyüzü ve beyaz bulutlar... buradaki her şey benim bu topraklarda sahip olduğum anıları uyandırıyor. Belki yıllar sonra, bu mezuniyet tezini yazmanın zorluklarını unutabilirim, ama bence arkadaşlarımdan benimle nasıl ilgilendiklerini hala hatırlıyor olacağım. Gerçek dostluk her gün konuşmayı gerektirmez, ancak birlikte gülmek ve birlikte ağlamak unutulmaz. Hepimiz birbirimizle tanıştığımız için Allah’a teşekkür ederiz.

Herkesin hayatı kendi rotasına sahip bir trendir. Belki gelecekte artık birlikte olamayacağız, ama beraber yaşadığımız günler, bizim en güzel hatıralarımız olacaktır. Bu anılarımızı saklayalım, hayatımıza devam edelim, şimdi yaşamlarımızda Allah’ın bizim için hazırlamış olduğu sürprizleri arama yolculuğuna çıkıyoruz.

YA FANG LIU

4 Şubat 2020, Salı

Ümraniye İlçesi, İstanbul, Türkiye

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	xi
TABLO LİSTESİ	xviii
ŞEKİL LİSTESİ	xix
RESİM LİSTESİ	xxi
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu	1
2. Araştırmanın Amacı	1
3. Araştırmanın Önemi	1
4. Araştırmanın Yöntemi	2
5. Araştırmanın Varsayımları	2
6. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	3
7. Araştırmanın Kaynakları	3
7.1. Türkçe Kaynaklar	3
7.2. Çince Kaynaklar	3
7.3. Yabancı Dildeki Kaynaklar	6
I . BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	7
1. Çin'e Dair Genel Bilgiler	7
2. Bu Çalışma İle İlgili Önemli Kavramlar	9
2.1. Irk	9
2.2. Kabile	10
2.3. Klan	10
2.4. Ulus	11
2.5. Halk	11
2.6. Etnisite veya Etnik	12
2.7. Azınlık Grubu	13
2.8. Hui Etnik Grubu	14
3. Kimlik İle İlgili Önemli Teoriler	17
3.1. Kimlik Tanımları	17
3.2. Kimlik ve Ulusal Kimlik	18
3.3. Sosyal Kimlik ve Sosyal Kimlik Kuramı	23
3.4. Etnik Kimlik Kuramı	27
3.4.1. Kültür Kuramı	28
3.4.2. Nesnel Karakteristik Kuramı	29
3.4.3. Öznel Kimlik Kuramı	29
3.4.3.1. İlkel Kuram	30

3.4.3.2. Araç Kuramı	30
3.4.4. İletişim Kuramı	31
3.4.5. Sınır Kuramı	31
3.4.6. Ulusal Kimliği Etkileyen Faktörler.....	32
3.4.7. Ulusun Oluşumu, Ulusal Kimliğin İnşası ve Ulusal Kimliğin Sürdürülmesi Üzerindeki Etkili On Ana Faktör	32
3.5. Etnik Kimlik Geliştirme Modeli.....	34
3.6. Etnik Kimlik ve Eğitim.....	35
3.7. Etnik Kimlik ve Milli Kimlik.....	37
3.8. Kültürel Kimlik, Etnik Bütünleşme ve Etnik Oluşum.....	39
3.9. Kültürel Uyum Kuramı	40
3.10. Hanlılaşma veya Batılılaşma, Hui'nin Oluşumu ve Hui'nin Kültürü	43
3.11. Hui Grubunun Kültürel Kimliği	45
II. BÖLÜM: XI'AN'DAKİ HUI MÜSLÜMANLARIN TARİHÇESİ.....	48
1. Tang (唐) Hanedanı Döneminde Batıdan Gelen Hui'lerin Ataları.....	49
1.1. Arap Elçiler ve Tüccarlar	51
1.2. Şiiler	54
1.3. Tang Devletine Yardım Eden Arap Askerleri	55
1.4. Zhao Wu'da 9 Tür Hu Ren (胡人)	56
2. Song (宋) Hanedanı Döneminde Xi'an'da Yerleşen Yabancılar	57
2.1. Yeni Yolu Seçen Müslüman Tüccarlar	58
2.2. Başka Nedenlerle Gelen Müslümanlar	59
3. Yuan (元) Hanedanı Döneminde Oluşan, Çin'in Hui Etnik Grubu	60
3.1. Moğol İmparatorluğu'nun Ordusu İle Gelen Müslümanlar	61
3.2. Yuan İmparatorluğu'nun Dört Tabakalı Ulusal Politikası	63
3.3. Çin'e Gelen Birçok Müslüman Tüccar	64
4. Ming (明) Hanedanı Döneminde Hui Etnik Grubunun Oluşturulması ve Gelişmesi	64
4.1. Ming Devleti'nin Müslümanlara Uyguladığı Politikalar	64
4.2. Ming Hanedanı Döneminde Hui Etnik Grubunun Gelişmesi	66
5. Qing (清) Hanedanı Döneminde Hui Etnik Grubunun Zorlu Gelişimi.....	67
5.1. Qing Devleti'nin Müslümanlara Adaletsiz Davranması	67
5.2. Shaan Xi'deki Hui'lerin Nüfusunun Artması ve Azalması.....	68
6. Yeni Çağlarda Xi'an'daki Hui'lerin Durumu	71
6.1. Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) Döneminde Doğudan Gelen Hui'ler	71
6.2. Çin Halk Cumhuriyeti (中华人民共和国) Döneminde Hui'lerin Durumu	72

Bölüm Özeti	75
III. BÖLÜM: XI'AN'DAKİ HUI MÜSLÜMANLARIN EKONOMİK DURUMU 79	
1. Tang (唐) Hanedanı Döneminde Chang'an (长安)'da Oturan Fan ke (蕃客)'lerin Ticari Hareketleri.....	79
2. Song (宋) Hanedanı Döneminde Chang'an (长安)'da Yerleşen Müslümanların Ekonomik Durumu.....	82
3. Yuan (元) Hanedanı Döneminde Feng Yuan (奉元)'da Yaşayan Hui Müslümanlarının Ekonomik Gelişimi	82
4. Ming (明) Hanedanı Döneminde Xi'an Hui'lerin Ekonomik Dönüşümü.....	84
5. Qing (清) Hanedanı Döneminde Hui'lerin Ticari Modeli'nin Oluşumu	84
6. Yeni Çağlarda Hui Etnik Grubunun Ekonomik Özellikleri	88
Bölüm Özeti	89
IV. BÖLÜM: XI'AN'DAKİ HUI MÜSLÜMANLARIN EĞİTİM DURUMU	94
1. Tang (唐) ve Song (宋) Hanedanı Döneminde Fan Fang (蕃坊 - Mahalle) Eğitimi.....	101
2. Yuan (元) ve Orta Ming (明) Hanedanı Döneminde Hui Devlet Eğitimi Ve Han Kültürü Eğitimi	102
2.1. Hui Hui Kültürel Eğitiminin Genel Bilgileri.....	103
2.1.1. Hui Devlet Eğitimi'nin Kuruluşunun Arka Planı	103
2.1.2. Hui Devlet Eğitimi'nin Sistemi	103
2.1.2.1. Öğretimin Ana İçeriği	104
2.1.2.2. Öğretim Kadrosu	105
2.1.2.3. Kayıt Kabul Kriterleri.....	106
2.1.3. Hui Devlet Eğitimi'nin Rolü ve Katkısı	106
2.1.4. Hui Milliyeti İslamî Kültür Eğitimi	107
2.2. Han Kültürü Eğitimi	108
3. GeçMing(明) Hanedanı Döneminde Cami Eğitimi (Medrese Eğitimi).....	110
3.1. Cami Eğitiminin Doğuşu	111
3.1.1. Cami Eğitiminin Geçmişi	111
3.1.2. Cami Eğitim Sisteminin Kurulması ve Geliştirilmesi	113
3.2. Cami Eğitimi'nin Eğitim Sistemine Genel Bakış	120
3.2.1. Öğretme İçeriği	120
3.2.2. Cami Eğitimi'nin Özellikleri.....	126
3.3. Cami Eğitimi'nin İşlevi ve Değerlendirmesi	127
4. Yeni Hui Eğitimi (Hui Milletinin Yeni Kültür Hareketleri).....	128
4.1. Yeni Hui Eğitimi'ne Genel Bakış	130
4.2. Yeni Hui Eğitimi'nin Özellikleri	136
4.3. Yeni Eğitimin Etkisi Ve Değerlendirilmesi	140
5. Çağdaş Eğitim	141

5.1.	İlk Öğretim - Hui Anaokulu	144
5.2.	Orta Öğretim - Dokuz Yıllık Zorunlu Eğitim	145
5.2.1.	Müfredatın Ayarı	146
5.2.2.	Normal İlk ve Ortaokullardaki Öğrenciler ve Eğitimler	147
5.2.2.1.	Okuldaki Hui Öğrencilerinin Durumu - Politikada Eşitlik	147
5.2.2.2.	Normal İlk ve Ortaokullardaki Kültürel Eğitimin Avantaj ve Dezavantajlarının Analizi	147
5.2.3.	Xi'an Hui İlkokuluna Genel Bakış	148
5.2.4.	Hui Milliyeti İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarının Özellikleri ve Analizi	151
5.3.	Yüksek Öğretim - Çin İslam Enstitüsü	152
5.3.1.	Çin İslam Enstitüsü Eğitiminin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	153
5.3.1.1.	Çin İslam Enstitüsü Eğitiminin Yükselişi	153
5.3.1.2.	Çin İslam Enstitüsü Eğitiminin Gelişimi	155
5.3.2.	Çin İslam Enstitüsü'nün Eğitim İçeriği	156
5.3.2.1.	İslami Dersler	157
5.3.2.2.	Üniversite Zorunlu Dersleri	157
5.3.3.	Çin İslam Enstitüsü'nün Eğitim Yöntemleri	157
5.3.4.	Çin İslam Enstitüsü Eğitiminin Değerlendirilmesi	158
5.4.	Yüksek Öğretim - Özel Arapça Okulları	159
5.4.1.	Özel Arapça Okullarının Ortaya Çıkışı	159
5.4.2.	Özel Arapça Okullarına Genel Bakış	161
5.4.3.	Özel Arapça Okullarının Özelliklerinin Analizi	162
5.4.4.	Özel Arapça Okullarının Değerlendirilmesi	163
6.	Aile Eğitimi	165
6.1.	Aile Eğitiminin Önemi	165
6.2.	Hui Aile Eğitiminin İçeriği	166
6.2.1.	İslam Kültürü Eğitimi	166
6.2.1.1.	Çocukluk Eğitiminin Etkisi	167
6.2.1.2.	Rehberli Etnik Davranış	168
6.2.1.3.	Törenin Eğitim Fonksiyonu	169
6.2.1.4.	Ev Dekorasyonu ve Çevre	169
6.2.2.	Han Kültürü Eğitimi	170
6.2.3.	Yaşam Beceri Eğitimi	170
6.3.	Aile Eğitimi, Okul Eğitimi ve Sosyal Eğitim	171

Bölüm Özeti	173
V. BÖLÜM: XI'AN'DAKİ HUI MÜSLÜMANLARIN KÜLTÜREL GELENEKLERİ	178
1. Hui Müslümanlarının Ahlâkı.....	178
1.1. Hui'lerin Dini Ahlâk Kavramı	178
1.2. Hui'lerin Sosyal Ahlâk Kavramı	179
1.3. Hui'lerin Doğal Ekolojik Ahlâk Kavramı	184
2. Hui Müslümanlarının Yaşam Törenleri.....	185
2.1. Doğum Töreni	185
2.2. Yetişkinlik Töreni - Sünnet	188
2.3. Evlilik Töreni - Düğün	190
2.3.1. Görüşme	190
2.3.2. Nişanlanma	191
2.3.3. Düğün Törenleri.....	191
2.4. Cenaze Töreni	193
2.4.1. Hui Müslümanlarının Cenaze İlkeleri	194
2.4.1.1. Toprağa Gömme	194
2.4.1.2. En Kısa Sürede Gömme	194
2.4.1.3. Mezarlara Eşya Konulmadan Gömme	194
2.4.2. Cenaze Töreninin Süreci	195
3. Hui Müslümanlarının Bayramları.....	197
3.1. Ramazan Bayramı	197
3.2. Kurban Bayramı	200
3.3. Mevlid Kandili	202
4. Hui'lerin Qing Zhen (Helal) Kültürü.....	205
4.1. Qing Zhen (清真: Helal) Kültürünün Çoklu Anlamları	206
4.2. Xi'an Hui'lerinin Helal Gıda Kültürü.....	207
4.2.1. Xi'an Hui'lerinin Helal Gıda Kültürünün Kısaca Tarihi	208
4.2.2. Xi'an Hui'lerinin Helal Gıda Kültürünün Özellikleri.....	211
4.2.3. Xi'an Hui'lerinin Helal Gıda Kültürünün Değerlendirmesi	212
5. Hui Müslümanlarının Giysileri.....	213
5.1. Hui Erkek Kıyafetleri	214
5.2. Hui Kadın Kıyafetleri	215
6. Hui Müslümanlarının Sanatları	216
6.1. Hui Halkının Mimari Sanatı - Cami	217
6.1.1. Xi'an Camii Mimari Tarzları	217
6.1.2. Xi'an'daki Camilere Genel Bakış	218

6.1.2.1. Lian Hu (莲湖) İlçesindeki Camiler	219
6.1.2.2. Xin Cheng (新城) İlçesindeki Camiler	219
6.1.3. Xi'an'daki Meşhur Camilerin Özellikleri	220
6.1.3.1. Hua Jue Xiang Camii (Ulu Camii)	220
6.1.3.2. Da Xue Xi Xiang Camii (Batı Büyük Camii)	223
6.1.3.3. Xiao Pi Yuan Camii (Kuzey Büyük Camii)	225
6.2. Hui Halkının Ev Dekorasyon Sanatı	229
6.3. Hui Halkının Edebiyatı.....	232
6.4. Hui Halkının Müzik Kültürü	234
6.4.1. Hui Milletinin Geleneksel Müziği	234
6.4.2. Hui Milletinin Halk Müziği.....	235
6.4.3. Hui Milletinin Modern Müziği.....	235
Bölüm Özeti	236
VI. BÖLÜM: XI'AN'DAKİ HUI MÜSLÜMAN KİMLİĞİNİN ANALİZİ	239
1. Hui Müslüman Kimliği	239
2. Hui Müslüman Kimliğinin İnşası Üzerine Teorik Tartışmalar	240
3. Xi'an Hui Müslüman Kimliğinin Analizi ve İnşası	244
3.1. Dini İnançlara Dayanan Hui Müslüman Kimliği	246
3.2. Kan İlişkisine Dayanan Hui Müslüman Kimliği.....	248
3.2.1. Etnik Gruplar Arası Evlilikler - Hui ve Han Grubunun Kan İlişkisi ve Entegrasyonu.....	249
3.2.2. Soyadlarının Korunması ve Değiştirilmesi	254
3.2.2.1. Orijinal Soyadlarının Korunması.....	255
3.2.2.2. Soyadların Değiştirilmesi.....	259
3.2.3. Tarihsel Hafıza	262
3.2.3.1. Tarihsel Hafızanın Bir Biçimi: Hikaye ve Efsane	262
3.2.3.2. Tarihsel Hafızanın Diğer Biçimi: Modern Tarihsel Gerçekler	266
3.3. Ulusal Politikaya Dayanan Hui Müslüman Kimliği	268
3.3.1. Çin Vatandaşı Olarak Hukuki Kimliğinin Tanınması	270
3.3.2. Kültür Olarak Çin Kimliğinin Tanınması.....	275
3.3.3. Politikalarının Tanınması	278
3.4. Ekonomik Modele Dayanan Hui Müslüman Kimliği	283
3.4.1. Benzer Ekonomik Yaklaşımlar	284
3.4.2. Ortak İş İlkeleri.....	285
3.4.2.1. Karşılıklı Yarar ve Adil Ticaret.....	286

3.4.2.2. Dürüst İş Yapmak	287
3.4.2.3. Faiz ve Tefeciliğin Yasak Olması	287
3.4.2.4. Malların Allah Yolunda Harcanması.....	288
3.5. Eğitim İçeriğine Dayanan Hui Müslüman Kimliği	291
3.6. Dile Dayanan Hui Müslüman Kimliği.....	297
3.7. Kültüre Dayanan Hui Müslüman Kimliği	305
3.8. Yerleşim Yapısına Dayanan Hui Müslüman Kimliği	308
3.9. Etnik Etkileşime Dayanan Hui Müslüman Kimliği	312
3.10. Nesnel Sebeplere Dayanan Hui Müslüman Kimliği.....	315
Bölüm Özeti	317
SONUÇ	319
KAYNAKÇA	323
1. Türkçe ve Osmanlıca Kaynaklar	323
2. İngilizce Kaynaklar	324
3. Çince Kaynaklar.....	325

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Üç Temel Eğitim Şekli	94
Tablo 2 : Hui Eğitim Modeli Listesi.....	98
Tablo 3 : Cami Eğitiminin Verildiği Çeşitli Okulların Özellikleri Tablosu	115
Tablo 4 : Ming (明) ve Qing (清) Hanedanları Döneminde Ana Temsilciler ve Onların Önemli Çince Çeviri Çalışmaları ve Eserleri Listesi	116
Tablo 5 : Geleneksel Cami Eğitimi Zorunlu Ders Kitabı “Onüç Klasikleri” Listesi.....	122
Tablo 6 : Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) Döneminde Xi'an Hui İlkokulu Ve Ortaokulu Listesi.....	133
Tablo 7 : Hui Fang Bölgesinde Hui İlköğretim Okulu İstatistiklerinin Tablosu	149
Tablo 8 : 1995 Yılına Kadar Xi'an Hui Fang Bölgesinde Hui İlköğretim Okulu İstatistiklerinin Tablosu	151
Tablo 9 : Çin'de Açılan İslam Enstitüleri Listesi	154
Tablo 10 : Hui'lerin Kimlik Durumu Değişikliği Tablosu.....	273
Tablo 11 : Hui Halkı Tarafından Kullanılan Arapça Kelimeler Formu	299
Tablo 12 : Hui Halkı Tarafından Kullanılan Farsça Kelimeler Formu	303

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1 : Ulusal Kimliğin Seviyeleri	22
Şekil 2 : Ulusal Kimliğin Üç Boyutu	23
Şekil 3 : Ulusun Oluşumu, Ulusal Kimliğin İnşası ve Ulusal Kimliğin Sürdürülmesi Üzerindeki On Ana Etkili Faktörün Şematik Diyagramı	33
Şekil 4 : J Phinney'in Üç Aşamalı Etnik Kimlik Geliştirme Modelinin Şematik Diyagramı	35
Şekil 5 : Eğitimin Etnik Kimlik Üzerindeki Etkisinin Sınıflandırma Şeması	36
Şekil 6 : Kimlik Kavramının Düzey ve Boyutsal İlişkisi Diyagramı	38
Şekil 7 : Çok Etnik Gruptan Oluşan Bir Ülkede Etnik Kimlik ve Milli Kimlik Arasındaki İlişkinin Basit Bir Diyagramı	38
Şekil 8 : Etnik Entegrasyon Süreci ve Etnik Oluşum Şeması	39
Şekil 9 : Berry'nin Dört Kültürel Uyum Stratejisi.....	41
Şekil 10 : Hui Etnik Gurbunun Oluşum Sürecinin Basit Bir Diyagramı	44
Şekil 11 : Kültürel Anlamanın Hiyerarşik Diyagramı	45
Şekil 12 : Yaşa Göre Sınıflandırılan Modern Hui Eğitim Aşamalarına Dair Diyagram	142
Şekil 13 : Modern Hui Dini Eğitim Formlarının Sınıflandırma Diyagramı	143
Şekil 14 : Çin İslam Enstitüsü'nün Müfredat Kategorilerinin Orantılı Haritası.....	156
Şekil 15 : Hui Halkı Tarafından Oluşturulan İslami Dini Eğitim Biçimlerinin Gelişiminin Basitleştirilmiş Diyagramı	159
Şekil 16 : Yeni Dönemde Hui Milliyeti Eğitiminin Ana Biçimleri.....	172
Şekil 17 : Hui'nin Kendine Özgü Ahlâk Sistemi	178
Şekil 18 : Kimliğin İki Yönü Diyagramı	239
Şekil 19 : Ulusal Kimlik Oluşumunu Etkileyen Faktörlerin Analizi Diyagramı	242
Şekil 20 : Xi'an Hui Kimliğinin Ayrıştırılmış Boyutlu Diyagramı.....	244
Şekil 21 : Xi'an Hui Müslümanları ve Diğer Müslümanlar Arasındaki İlişki Diyagramı	244
Şekil 22 : Kan İlişkisine Dayanan Hui Müslüman Kimliğinin Üç Boyutlu Çizimi	248
Şekil 23 : Ulusal Politikaya Dayalı Hui Milli Kimliğinin Üç Boyutlu Çizimi	269
Şekil 24 : Hui Milleti'nin Eğitim Sistemi Kompozisyon Diyagramı	292
Şekil 25 : Hui Kültürü Aktarılma Eğitim Sisteminin Kompozisyon Diyagramı	292

Şekil 26 : Hui Kimliğinin Kompozisyon Diyagramı 1	294
Şekil 27 : Hui Kimliğinin Kompozisyon Diyagramı 2	294
Şekil 28 : Hui Halkının Eğitim İçeriğinin Üçlü Gösterimi	296
Şekil 29 : Xi'an Hui Kültürel İçeriğinin Kompozisyon Diyagramı.....	306
Şekil 30 : Halk Kültürüne Dayalı Hui Etnik Kimliğinin Altı Boyutlu Diyagramı	307

RESİM LİSTESİ

Resim 1 : Çin İdari Bölge Planlama Haritası	7
Resim 2 : Huai Sheng Camii'nin Minaresi (Sol) ve Giriş Kapısı (Sağ)	52
Resim 3 : Huai Sheng Camii'nin Görünüşü	52
Resim 4 : Tang Hanedanı Döneminde Chang'an Şehrinin Haritası	53
Resim 5 : Tang (唐) İmparatorluk Merkezi, Xi Shi ve Dong Shi'nin Konumlarının Basit Bir G österimi	80
Resim 6 : Bayram Kutlayan Çocukların Fotoğrafları	198
Resim 7 : Xi'an Müslümanlarının Ulu Camide Bayram Namazı Kılmalarına Ait Fotoğraflar	198
Resim 8 : Hui'lere Özgü Bayram Yiyecekleri: San Zi (Sol) ve You Xiang (Sağ).....	199
Resim 9 : Hui'lere Özgü Bayram Yemekleri 1	201
Resim 10 : Hui'lere Özgü Bayram Yemekleri 2	201
Resim 11 : Xi'an Ulu Cami'de Mevlid Kandili Törenleri	203
Resim 12 : Bayram Yiyecekleri: Zong Zi (sol), Lü Dou Gao (orta), Yuan Xiao (sağ).....	204
Resim 13 : Hui Geleneksel Kıyafetlerine Ait Resim	214
Resim 14 : Ulu Cami'nin İlk Avlusunun Girişi	221
Resim 15 : Ulu Cami'nin Namaz Kılınan Salonunun Dış (sol) ve İç (sağ)	222
Resim 16 : Ulu Cami'nin Bambu Desenli Oyma Tuğla Eseri.....	222
Resim 17 : Ulu Cami İçindeki Arapça Tuğla Duvarı.....	223
Resim 18 : Da Xue Xi Xiang Camii'nin Girişi	223
Resim 19 : Da Xue Xi Xiang Camii'nin İç Bahçesinin Görünümü	224
Resim 20 : Da Xue Xi Xiang Camii'nin Namaz Kılınan Salonunun Dış (sol) ve İç (sağ)	224
Resim 21 : Da Xue Xi Xiang Camii'nin Arapça Tuğla Oyma Sanatı.....	225
Resim 22 : Xiao Pi Yuan Camii'nin Girişi	226
Resim 23 : Xiao Pi Yuan Camii'nin İlk Avlusu - Paravan (Sol), Kadın Mescidi (Orta), İkinci Avluya Girişi (Sağ)	227
Resim 24 : Xiao Pi Yuan Camii'nin Tuğla Oyma Eserleri 1	227
Resim 25 : Xiao Pi Yuan Camii'nin Üçüncü Avlusundaki Taş Banklar	227

Resim 26 : Xiao Pi Yuan Camii’nin Namaz Kılınan Solunun Dışı (Sol) ve İçi (Sağ).....	228
Resim 27 : Xiao Pi Yuan Camii’nin Tuğla Oyma Eserleri 2	228
Resim 28 : Hui Evlerinin Duvarlarına Asılan Levha Örnekleri	229
Resim 29 : Hui’lere Özgü Banyo Tesisi - Asma Musluklu Bidon.....	230
Resim 30 : Hui’lerin Abdest Almak İçin Kullandıkları İbrikler	231
Resim 31 : Hui’lerin Helal Yemeğe İlişkin Tabelalarındaki İbrik Resmi (Sol) ve Hui Dansında Kullanılan İbrikler (Sağ)	231
Resim 32 : Xi’an İlçeleri Dağılım Haritası	310

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

İslam, dünyadaki üç büyük dinden biri olarak, şimdiye kadar yaklaşık 1.6 milyar Müslüman'ın ortak dini haline gelmiştir. Başlangıcından günümüze 1400 yıllık tarihe sahip olan İslam, bütün dünyada her ülkeye yayılmıştır. Çin'in tarih kitaplarındaki kayıtlara göre, İslam dini Tang Hanedanı döneminde (MS. 7. yüzyıl civarı) Batı ve Orta Asya'daki Müslüman tüccarlar tarafından İpek Yolu ile Çin'e yayılmıştır. İpek Yolu'nu ikiye ayırabiliriz: Deniz İpek Yolu ve Kara İpek Yolu. İslam dini Deniz İpek Yolu ile Çin'in Guang Zhou (Guan Cou), Quan Zhou (Çüen Cou) vb. kıyı şehirlerine yayılırken, Kara İpek Yolu ile Tang Hanedanı'nın başkenti Chang'an (Çan An) (şimdi adı Xi'an)'a getirilmiştir. Tezimizin ana konusu ise, Xi'an'daki Hui azınlığı Müslümanlarının tarihinin ve durumunun araştırılmasıdır.

2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amaçlarından biri Hui Müslümanlarını anlamak ve anlatmaktır. Ayrıca çalışma sayesinde belirli bir açıdan Çin'in durumu hakkında bilgi edinilmiş olacaktır. Çalışma, Çin'in yaşamakta bulunduğu Xi'an şehri ve oradaki Müslümanlar hakkında bilgi vermektedir.

Xi'an Hui'leri nasıl bir tarihsel süreçten geçerek bugüne gelmişlerdir? Bu soru her zaman Xi'an Hui'leri hakkında araştırma yapan kişilerin aklına takılan bir soru olmuştur. Bu çalışmanın amacı, konu ile ilgili çok sayıdaki belgeyi analiz ederek, Xi'anlı Hui Müslümanlarının tarihteki dağılımlarının değişim sürecini ve çağdaş dönemdeki Hui'lerin durumunu sunarak onların karşılaştıkları sorunları ortaya koymaktır.

3. Araştırmanın Önemi

Dünyanın birçok yerinde Müslümanlar yaşamaktadır. Bu Müslümanlar'ın kültür ve geleneklerinin hem benzer hem de farklı yönleri vardır. Kısacası, bunlar İslam kültürünü ve yerel kültürü birleştiren kavramlardır. Farklı yerlerdeki Müslümanlar'ın kültürlerinin araştırılması, sadece farklı ülkelerdeki Müslümanlar'ın İslam dinini sürdürme yöntemlerinin değil, aynı zamanda İslam dininin farklı ülkelerde gelişmesinin de anlaşılmasına önem vermektedir.

İslam'ın Çin'de ilk olarak yayıldığı şehirlerden biri olan Xi'an, bugüne kadar 1300 yıldan daha uzun bir tarihe sahip olup Çinli Müslümanlar'ı bünyesinde barındırmıştır. Xi'an'daki Müslümanlar'ın durumunun araştırılmasının, tarihi ve kültürel değerinin yanında pratik de bir önemi vardır.

Çin'deki Hui azınlığı, iç ve dış etnik unsurların bir araya gelmesiyle uzun bir tarihsel süreçte oluşmuştur. Hui etnik grubu, azınlık gruplardan en büyük nüfusa sahip olanı olup, Xi'an şehrinde genellikle belli Müslüman mahallelerinde olmak üzere dağınık şekilde yaşamaktadırlar. Xi'anlı Hui'ler uzun geçmişlerine ve Han çoğunluğunun yaygın kültürüne rağmen kendi ulusal özellikleri ve farklı yerel kültürlerini koruyabilmişlerdir. Kendi kültürünü koruma açısından Xi'an örnek teşkil etmektedir. Bu içsel akademik değeri ve pratik önemi olan örnek, araştırmacılar için düşünülmesi ve keşfedilmesi gereken bir değer olmuştur.

Xi'an'daki Hui azınlığı olan Müslümanların durumunun araştırılması, akademisyenlere ve halklara, konuyu tarafsız ve daha geniş kapsamlı bir şekilde anlamaları hususunda yardım ederek, İslam dininin Çin'de yayılması ve Çin'de gelişmesi ve Çinlilerin bir kısmını etkilemesini anlamayı sağlar.

4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada dolaylı gözlem yöntemi, dokümantasyon tekniği kullanılmıştır.

Doküman incelemesi, nitel araştırma yöntemlerine aittir. Nitel araştırma tekniklerini üç türe ayırabiliriz: gözlemlemek, sormak ve okumak. Doküman analizi ise belge tarama faaliyetidir. Projede dokümantasyon metodu kullanılmıştır. Projenin teorik çerçevesi, ilgili literatürdeki belgeler kullanılmak suretiyle dokümantasyon metodu kullanılarak oluşturulacaktır. Bu çerçevede prososyal (yardım etme) davranış, empati ve dindarlıkla ilgili sosyal bilimler ve din sosyolojisi alanlarındaki literatürün taranması ile çalışmaya başlanacaktır. Bu çalışmada kütüphane ve internet kullanılarak Çin'deki Müslümanlarla ilgili kitaplar, tezler, araştırmalar ve makaleler araştırılıp incelenecektir.

5. Araştırmanın Varsayımları

Çok kültürlü bir toplumda yaşayan Hui'ler kimliklerine sahip çıkarlar ve onu muhafaza etmeye çalışırlar.

6. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu çalışmanın kapsamı, bütün Çinli Müslümanların araştırılması değil, sadece Xi'an'da yaşayan Hui Müslümanlarının incelenmesi ile sınırlıdır, onlara yoğunlaşmıştır.

7. Araştırmanın Kaynakları

7.1. Türkçe Kaynaklar

Çin Müslüman toplumu ile ilgili Türkçe araştırmalar hala başlangıç seviyesindedir. Birkaç tez, birtakım kitaplar ve birçok makale mevcuttur, çoğu Sincan Uygur azınlığı Müslümanlarının durumunu incelemektedir. Sincan Uygurları hariç, Çin'in diğer bölgelerindeki Müslümanlara ait araştırmalar oldukça azdır. Kütüphaneden bulduğum İbrahim Kapaklıkaya tarafından çevrilen Çin'deki Müslümanlar adlı kitabın yazarı Raphael Israeli, bu eserde kültürel çatışma bakış açısı ile Çin'deki Müslümanların genel yaşam durumunu irdelemiştir.

7.2. Çince Kaynaklar

Çin Müslüman toplumu ve yerel Müslümanların durumu ile ilgili Çince kaynaklar zengindir. Nitekim Xi'an Hui Müslümanlarına dair doktora ve yüksek lisans tezleri de mevcuttur. Çin literatüründe "Xi'an Hui Kimliği" konusuyla doğrudan ilgili üç makale bulunmaktadır.

Bunlardan biri Li Jing Mei'nin yüksek lisans tezi "Xi'an'daki Hui Milliyetinin Etnik Kimliği Üzerine Araştırmalar"¹. Bu makalede Li Jing Mei, araştırma nesnesi olarak Xi'an'ın Beiyuanmen bölgesindeki eski Xi'an Hui halkını seçmiştir. Li, veri toplamak için anket yöntemi ve saha anket yöntemi kullanmış, Xi'an'daki Hui halkının etnik kimliğini araştırmış ve etnik kimliği etkileyen faktörleri analiz etmiştir. Li, Xi'an'daki Hui etnik kimliğini etkileyen dört faktörü (yerleşim yapısı, dini inanç, etnikler arası evlilik ve etnik gruplar arası etkileşimi) araştırmıştır.

Diğer makale ise Zhang Chao'nun yüksek lisans tezi: "Tarihsel Hafıza" ve "Etnik Sınır" Perspektifinden Din ve Ulusal Kimlik - Xi'an Lianhu Bölgesinde "Hui Mahallesi" Üzerine Antropolojik Bir Vaka Çalışması.² Zhang Chao, İslam'ın Hui etnik kimliğinin

¹ Li Jing Mei, "Xi'an'daki Hui Milliyetinin Etnik Kimliği Üzerine Araştırmalar", **Yüksek Lisans Tezi**, Çin Min Zu Üniversitesi, 2010.

(李景梅. 西安回族的民族认同研究[D].中央民族大学, 硕士研究生论文. 2010.)

² Zhang Chao, "Tarihsel Hafıza" ve "Etnik Sınır" Perspektifinden Din ve Ulusal Kimlik - Xi'an Lianhu Bölgesinde "Hui Mahallesi" Üzerine Antropolojik Bir Vaka Çalışması, **Yüksek Lisans Tezi**, Çin Min Zu Üniversitesi, 2011.

inşası ve sürdürülmesinde önemli bir rol oynadığına inanmıştır. Tezde Zhang Chao, Hui kimliğini inşası ve korunmasında İslam'ın rolünü tartışıp din ve ulusal kimlik arasındaki ilişkiyi nispeten yeni iki teorik perspektiften - “tarihsel hafıza” ve “sınır” - araştırmıştır.

Yao Xiu Ying'in makalesinde³, Xi'an Gulou Hui topluluğundaki 220 Hui sakini ile anket yöntemini kullanarak, Hui etnik kimliğinin temel statüsünü ve Hui eğitim stratejilerinin Hui etnik kimliği üzerindeki etkisini araştırmıştır. Makalede Yao Xiu Ying şu sonuçları çıkarmıştır: Xi'an Hui halkı daha yüksek bir etnik kimlik duygusuna sahip ve kendi etnik kimliği Çin milli kimliğinden daha yüksek; etnik kimlik eğitim stratejileriyle son derece ilişkilidir ve eğitim stratejisinde aile eğitimi, okul eğitimi ve din eğitiminin Hui etnik kimliği üzerinde önemli bir etkisi vardır.

Yukarıdaki makalelerin araştırma nesnesi, Xi'an'daki tüm Hui halkı değil, yalnızca Xi'an eski Hui mahallelerinde yaşayan Hui halkıdır. Ayrıca onlar bir veya birkaç faktör açısından Xi'an Hui kimliğini incelemiştir. Bu tezin yazarı, yukarı bahsedilen araştırmaların çok değerli olmasına rağmen tek taraflı olduklarına ve iyileştirilmeleri gerektiğine inanmaktadır.

“Hui etnik kimliği” konusuyla ilgili araştırmalar şunları içerir: Jin Gui'nin doktora tezi “İletişim Açısından Hui Milli Kimliğinin ve Kültürel Kimliğin Etkileşimi Üzerine Araştırmalar”⁴ ve “Hui Milli Kimliği Üzerine Tartışmalar”⁵ adlı yayınlanmış makalesi, Geng Ning Fei'nin yüksek lisans tezi “Çin Demokratik Cumhuriyeti Döneminde Hebei'deki Hui Müslümanlarının Ulusal Kimliği Üzerine Araştırma”⁶, Chang Di'nin doktora tezi “Sanya'daki Hui Halkının Tarihi Hafızası ve Etnik Kimliği”⁷, Gao Xiao Yan'ın doktora tezi “Kimlik ve Değişim Perspektifinden Kentsel Hui Üzerine

(张超.“历史记忆”与“族群边界”视野下的宗教与民族认同——西安市莲湖区“回访”的人类学个案研究[D]. 中央民族大学. 2011. 硕士毕业论文.)

³ Yao Xiu Ying, “Eğitim Stratejilerinin Hui Uyuğunun Etnik Kimliğine Etkisi Üzerine Araştırma: Xi'an Davul Kulesi Topluluğu'ndaki Hui Uyuğu Sakinlerinin Araştırmasına Dayalı”, **Guang Xi Öğretmen Eğitimi Üniversitesi Dergisi** (Felsefe ve Sosyal Bilimler Baskısı), Vol.38, No.5, 2017, s. 48-52.

(姚秀颖. 教育策略对回族民族认同的影响研究: 基于西安鼓楼聚居区回族居民的调查 [J]. 广西师范学院学报 (哲学社会科学版), 2017, 38 (5): 48-52.)

⁴ Jin Gui, “İletişim Açısından Hui Ulusal Kimliğinin ve Kültürel Kimliğin Etkileşimi Üzerine Araştırmalar”, **Doktora Tezi**, Nan Jing Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, 2016.

(金贵. 交往视野下回族国家认同与文化认同的互动研究[D].南京理工大学,2016.博士毕业论文.)

⁵ Jin Gui. “Hui Milli Kimliği Üzerine Tartışmalar”, **Ningxia Sosyal Bilimler**, 2014 (05): 62-66.

(金贵.论回族的国家认同[J].宁夏社会科学,2014(05):62-66.)

⁶ Geng Ning Fei, “Çin Demokratik Cumhuriyeti Döneminde Hebei'deki Hui Müslümanlarının Ulusal Kimliği Üzerine Araştırma”, **Yüksek Lisans Tezi**, He Bei Üniversitesi, 2015.

(耿宁飞. 民国时期河北回民的国家认同研究[D].河北大学,2015.)

⁷ Chang Di. “Sanya'daki Hui Halkının Tarihi Hafızası ve Etnik Kimliği”, **Doktora Tezi**, Çin Min Zu Üniversitesi, 2013. (常棣.三亚回族的历史记忆与族群认同[D]. 中央民族大学, 博士学位论文. 2013.)

Bir İnceleme”⁸ vb. Bu makalelerin araştırma nesneleri, tüm Çin’deki Hui halkına veya diğer bölgelerdeki Hui halkına yöneliktir.

“Kimlik” konusuyla ilgili araştırmalar şunları içerir: Duan Rui Chao’nun doktora tezi “Kuzey Hanedanlarında Ulusal Kimlik Araştırması”⁹, Zhang Xue Yan’ın doktora tezi “Özerk Bölgesindeki Azınlık Grupların Milli Kimliği Araştırması”¹⁰, Zhao Ying’in “Kültürel Vatandaşlık ve Ulusal Kimlik Araştırması”¹¹, Hei Ying’in “Kimlik Mantığından ve Çağrışımından Dini Kimlik Analizi”¹² ve “Dini Kimliğin Nitelikleri, İnşası ve Deneyimi - Dini Kimlik Üzerine Yurtiçi Araştırmaların İncelemesi”¹³, Tao Jia Jun’un “Kimliğe Giriş”¹⁴, Zhang Shu Hua, Li Hai Ying ve Liu Fang tarafından yazılan makale “Kimlik Araştırması”¹⁵, Zhang Meng Meng’in “Batı Kimlik Araştırmasının İncelenmesi”¹⁶, Wang Ying’in “Kimlik ve Kimlik Oluşturma Araştırması”¹⁷, Guo Tai Hui’nin “Vatandaşlık Kimliği: Yeni Bir Araştırma Alanının Oluşumu”¹⁸ vb. makaleleri bize kimlik teorisini farklı açılardan tanıtmıştır.

Kısacası, yukarıdaki makaleler, bu tezin yazılması için teorik temel ve literatür malzemeleri sağlamıştır. Ancak tezin yazarı, Xi’an’daki Hui Müslüman etnik kimliğini analiz etmek için giderek daha kapsamlı etkileyen faktörlerin kullanılması gerektiğine inanmaktadır.

⁸ Gao Xiao Yan. “Kimlik ve Değişim Perspektifinden Kentsel Hui Üzerine Bir İnceleme”, **Doktora Tezi**, Çin Min Zu Üniversitesi, 2010. (高小岩. 游离中沉淀: 认同与变迁的都市回族视角[D].中央民族大学, 博士学位论文. 2010.)

⁹ Duan Rui Chao, “Kuzey Hanedanlarında Ulusal Kimlik Araştırması”, **Doktora Tezi**, Zheng Zhou Üniversitesi, 2014. s.22-23. (段锐超. 北朝民族认同研究[D].郑州大学, 博士学位论文. 2014. P.22-23.)

¹⁰ Zhang Xue Yan. “Özerk Bölgesindeki Azınlık Grupların Milli Kimliği Araştırması”, **Doktora Tezi**, Shaan Xi Shi Fan Üniversitesi, 2015.

(张雪雁.民族区域自治下少数民族的国家认同问题研究[D]. 陕西师范大学, 博士学位论文. 2015.)

¹¹ Zhao Ying. “Kültürel Vatandaşlık ve Ulusal Kimlik Araştırması”, **Doktora Tezi**, Dong Nan Üniversitesi, 2015. (赵颖.文化公民身份与国家认同研究[D].东南大学, 博士学位论文, 2015.)

¹² Hei Ying. “Kimlik Mantığından ve Çağrışımından Dini Kimlik Analizi”, **Din Sosyolojisi**, 2015,3 (00): 95-108. (黑颖.从“认同”的逻辑与内涵浅析“宗教认同”[J].宗教社会学,2015,3(00):95-108.)

¹³ Hei Ying. “Dini Kimliğin Nitelikleri, İnşası ve Deneyimi - Dini Kimlik Üzerine Yurtiçi Araştırmaların İncelemesi”, **Zekâ**, 2013 (35): 290-291.

(黑颖.宗教认同的归属、建构与体验——国内“宗教认同”研究述评[J].才智,2013(35):290-291.)

¹⁴ Tao Jia Jun. “Kimliğe Giriş”, **Yabancı Edebiyat**, 2004,02: 37-44. (陶家俊.身份认同导论[J]. 外国文学, 2004,02:37-44.)

¹⁵ Zhang Shu Hua, Li Hai Ying, Liu Fang. “Kimlik Araştırması”, **Psikolojik Araştırma**, 2012, 01: 21-27. (张淑华,李海莹,刘芳.身份认同研究综述[J].心理研究,2012,01:21-27.)

¹⁶ Zhang Meng Meng. “Batı Kimlik Araştırmasının İncelenmesi”, **Yun Meng Akademik Dergisi**, 2011,02: 28-33. (张萌萌.西方身份认同研究述评[J]. 云梦学刊, 2011,02:28-33.)

¹⁷ Wang Ying. “Kimlik ve Kimlik Oluşturma Araştırması”, **Henan Normal Üniversitesi Dergisi** (Felsefe ve Sosyal Bilimler Baskısı), Cilt 35, Sayı 1. Ocak 2008.

(王莹.身份认同与身份建构研究评析[J]. 河南师范大学学报(哲学社会科学版) 第35卷 第1期. 2008年1月.)

¹⁸ Guo Tai Hui. “Vatandaşlık Kimliği: Yeni Bir Araştırma Alanının Oluşumu”, **Toplum**, 2013, 05: 1-28 (郭台辉.公民身份认同: 一个新研究领域的形成理路[J]. 社会, 2013, 05:1-28.)

7.3. Yabancı Dildeki Kaynaklar

Ayrıca, bu konu hakkında birkaç İngilizce kitap ve makale de bulunmaktadır. Aynı şekilde Osmanlı Türkçesi ile yazılmış iki adet makale de tespit edilmiştir, fakat çok eskiden yazılmış olmalarından ve dil sıkıntısı yaşandığından bu makalelerden yararlanılamamıştır. Daha sonra Osmanlı Türkçesi noktasında yardım alınarak bu makalelere de bakılacaktır.

I. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1. Çin'e Dair Genel Bilgiler

Şu anda Çin'de 23 eyalet, 5 özerk bölge, merkeze doğrudan bağlı 4 şehir ve 2 özel idari bölge olmak üzere eyalet düzeyinde 34 idari bölge bulunmaktadır.

Resim 1 : Çin İdari Bölge Planlama Haritası

Diğer yandan, 2010 yılında Çin Halk Nüfusunun 6. Araştırmasına göre, Çin'in nüfusu 1 milyar 327 milyon olmuştur. Çin'de toplam 56 etnik grup bulunmaktadır. Bunların 55 tanesi azınlıktır. Çin'de hakim olan en büyük etnik grup Handır. Han¹⁹ etnik grubunun nüfusu 1.2 milyar (1,220,844,520) bulurken azınlıkların nüfusu ise 106 milyon (106,430,000) olarak ortaya çıkmıştır. Çin'in nüfusunun oransal olarak % 91.59'u Han Çinlisi, % 8.41'i ise azınlıktır. Bu demek oluyor ki, 55 azınlık grubunun toplam nüfusu, Han grubunun nüfusu yanında düşük kalmıştır. Bu 55 azınlık grubunun 10 tanesi Müslüman²⁰ etnik grubudur. Bunlar: Hui²¹, Uygur²², Kazak²³, Dongxiang²⁴, Kırgız²⁵, Sala²⁶, Tacik²⁷, Baoan²⁸, Özbek²⁹ ve Tatar³⁰ dır.

¹⁹ Çin'in ortasında yaşayan ve "Hua Xia" adını taşıyan Hanlar 5000 yıllık uygarlık tarihine sahiptirler. Han etnik grubu tarihi süreçte diğer etnik gruplarla kaynaşarak birleşmiştir. Han Hanedanı döneminden sonra bu etnik grup "Han" olarak adlandırıldı.

²⁰ Çin'in tarih kitaplarındaki kayıtlara göre, İslam dini M.S. 7. yüzyıl civarında batı ve orta Asya'daki Müslüman tüccarlar tarafından Çin'e yayıldı. İslamiyet uzun bir gelişme sürecinde Çin'e de yayıldı ve daha sonra Çin'in Hui ve Uygur gibi azınlık milliyetlerinin inandıkları din oldu. İslamiyet, söz konusu milliyetlerin tarih, kültür, ahlak, yaşam

tarzları, örf ve adetlerine derin etki yaptı. Camiler inşa etmek, hatip kursları açmak ve dini kitapları çevirip yazmak, İslamiyet'in Çin'de yayılması ve gelişmesinin esas şeklidir. İslamiyet, Çin'e yayılması sürecinde, Çin'in geleneksel kültürüyle kaynaşmış ve Çin'e özgü bir din haline gelmiştir.

²¹ Hui etnik grubunun çıkışı 7. yüzyıla kadar uzanır. Ticaret yapmak için Çin'e gelen Arap ve Fars tüccarlar daha sonra ülkenin güneydoğusundaki Guangzhou ve Quanzhou gibi sahil bölgelerinde yaşamaya başladılar. Bu insanlar yüzlerce yıllık gelişmenin ardından Hui etnik grubunun bir parçası haline geldiler. Bunun yanı sıra 13. yüzyılın başında savaştan dolayı Çin'in kuzeybatısına göç eden çok sayıda Orta Asyalı, Fars ve Arap evlilik ve dini inanç gibi yollarla Han, Uygur ve Moğol etnik grubuna mensup insanlarla kaynaştılar ve Hui etnik grubunu oluşturdular. Hui etnik grubunun nüfusu 10 milyon 586 bindir. Çin'in Müslüman azınlığı Huilerin yoğun olarak yaşadığı Ningxia Hui Özerk Bölgesidir.

²² Uygurlar, Çin'in kuzeyinde yaşayan eski bir etnik gruptur. Uygur kelimesi, Uygurca'da "dayanışma" veya "birleşme" anlamına geliyor. Xinjiang'ın demografik yapısının esasını oluşturan Uygurlar'ın nüfusu 7 milyonu geçiyor. Başta Tianshan Dağları'nın güneyinde bulunan Kaşgar, Hotan ve Aksu olmak üzere Xinjiang'ın her köşesine dağılan Uygurlar, kendi dil ve yazılarına sahiptir.

²³ Xinjiang'da yaşayan yaklaşık 1 milyon 462 bin Kazak, yoğun olarak bölgenin kuzeyinde yer alan Kazak Özerk İli'nde yaşıyorlar. Kazaklar, kendi dil ve yazılarına sahipler. Tarımla geçinen ve yerleşik yaşama geçen az sayıda Kazak hariç, Kazakların büyük bir çoğunluğu, hayvancılıkla geçiniyor ve mevsimlere göre yer değiştirip göçebe bir hayat yaşıyor.

²⁴ 621 binden fazla nüfusa sahip olan Dongxiang milliyeti, esas olarak ülkenin kuzeybatısındaki Gansu eyaletinin Linxia Hui Milliyeti Özerk İli'ne bağlı Dongxiang Özerk İlçesi'nde, geri kalan kısmı ise Qinghai eyaleti ile Ningxia Hui Milliyeti Özerk Bölgesi ve Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi'nde yaşamaktadır. Moğolcayla hemen hemen aynı olan Dongxiang milliyetinin dili, Altay Dilleri ailesine bağlı Moğol dil grubuna aittir. Dongxiangların kendi yazısı yoktur. Dongxianglar genelde Çinceyi ve Çince karakterleri kullanırlar.

²⁵ Çin'deki Kırgız etnik grubuna He'erkezi denir. Kırgızların ataları, M.Ö. 3. yüzyılda, Hunların yönetimi altında, Yenisey ırmağının geçtiği bölgelerde yaşadılar ve çobanlıkla geçindiler; bir bölümü de zamanla güneybatıya göç etti ve Göktürklerle Uygurların yönetimi altında yaşadı. Çin'in Tang Hanedanı merkez hükümeti, 648 yılında Kırgızların bulunduğu bölgede Jiankun İdari Amirliği'ni kurdu. 840 yılında bölgede Kırgız Hanlığı kuruldu. Kırgızlar, M.S. 10. yüzyıl ve M.S.18. yüzyıl arasında geçen dönemde, sırayla Karahanlılar Devleti, Liao Devleti, Batı Liao Devleti ve Çağatay Hanlığı'nın hükümdarlığı altında yaşadılar. Kırgızların yerleşim bölgeleri bütün bu gelişmelere paralel olarak güneybatıya kayarak Çin'in Ming Hanedanı döneminin sonlarıyla Qing Hanedanı döneminin başlarında, Cungar Kabilesi'nin bir parçası haline geldi. Daha sonra, vatana ihanet eden Cungar Kabilesi, savaşta Qing Hanedanı merkez hükümeti tarafından püskürtüldü. Bu gelişmenin ardından, Kokand Beyliği'ne bağlı bazı Kırgızlar Qing Hanedanı'nın yönetimini kabul etti. M.S. 19. yüzyılın ortalarında Çarlık Rusyası, ülkenin doğusundaki Çin topraklarını işgal etmeye çalıştı ve çok sayıda Kırgızın yönetim hakkını zorla elde etti. 2010 yılında yapılan istatistiklere göre, Çin'de yaşayan Kırgız etnik grubuna mensup yurttaşların sayısı, 186 bine ulaştı. Kırgız yurttaşların çoğu Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi'ne bağlı Kızılsu Kırgız Özerk İli'nde yaşıyor. Xinjiang'ın genelinde dağınık şekilde Kırgızlara ait başka küçük ölçekli yerleşim merkezleri de bulunuyor. Xinjiang'ın güneyinde Hotan, Pishan, Shache, Yenisesi, Taşkurgan, Shufu, Ushi, Aksu, Wensu ve Bancheng, Xinjiang'ın kuzeyinde ise Zhaosu, Tekesi, Gongliu, Taçen ve Emin ilçelerinde az sayıda Kırgız oturuyor. Çin'in kuzeydoğusunda Helongjiang eyaletine bağlı Fuyu ilçesinin Wujiazi köyünde de 100'ü aşkın Kırgız ailesi yaşıyor. Bunlar, M.S. 18. yüzyılın ortalarında, Qing Hanedanı tarafından Xinjiang'dan buraya göç ettirildi.

²⁶ 130 binden fazla nüfusa sahip olan Sala milliyeti esas olarak ülkenin kuzeybatısındaki Qinghai eyaletine bağlı Xinhua Sala Özerk İlçesi'nde, geri kalan Salalar ise Qinghai ve Gansu eyaletleriyle Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi'nin çeşitli bölgelerinde yaşamaktadır. Salaların atası-Samarhanlar, Çin tarihinde Yuan Hanedanı döneminde Orta Asya'dan gelip Xinjiang'ı geçerek uzun yolculuktan sonra Xinhua'ya geldiler. Samarhanlar, etrafındaki Tibet, Hui, Han ve Moğol milliyetleriyle asırlardır iç içe yaşayıp kaynaştıktan sonra Sala milliyetini oluşturdu. Salaların kendi dili vardır, Sala dili Altay dilleri ailesine bağlı Türkçe dil grubuna aittir. Salalar, genellikle Han, Hui ve Tibet milliyetleriyle temaslarda bulunmalarından dolayı Çince ve Tibetçe de kullanıyorlar. Kendi yazısı olmayan Salalar genelde Çince karakterleri kullanıyorlar. İslam dinine inanan Salalar'ın örf ve adetleri, esasen Huilerle aynıdır.

²⁷ Tacikler, Çin'in Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi'nin yanı sıra Tacikistan, Afganistan, Özbekistan, Pakistan, Hindistan ve İran gibi ülkelerde yaşamaktadırlar. Tacikler, Ova Tacikleri ve Dağ Tacikleri olmak üzere iki kola ayrılır. Dağ Tacikleri olan Çin'deki Taciklerin çoğu Xinjiang'ın Kaşgar bölgesindeki Taşkurgan Tacik Özerk İlçesi'nde, az bir bölümü de Xinjiang'ın güney kesimindeki Poskam, Yarkent, Guma ve Aktu gibi ilçelerde yaşamaktadır. Sayıları 51 bini biraz aşan Tacikler, Çin'de nüfusu az olan etnik gruplardan biridir. Hint - Avrupa kavimlerinin büyük göç döneminde ortaya çıkmış olan Çin'deki Tacikler, eski çağlardan beri Pamir Yaylası'nda yerleşik olarak yaşamaktadır.

²⁸ Baoan milliyeti Çin'deki İslamiyet'e inanan etnik gruplardan biridir. Yalnızca 20 bin 74 kişilik bir nüfusa sahip olan Baoanlılar esas olarak Çin'in kuzeybatısındaki Gansu eyaletine bağlı Jishi Dağı Baoan, Dongxiang ve Sala Milliyetleri Özerk İlçesinde yaşıyorlar. Jishi Dağı Baoan, Dongxiang ve Sala Milliyetleri Özerk İlçesinde yer alan Dahejia kasabası geleneksel el sanat ürünlerinden biri olan Baoan bel hançeriyle ünlü. Dahejia kasabasında yaşayan Baoanlılar geçimlerini, Baoan bel hançeri yapımı ve satışıyla sağlıyor.

²⁹ 10 binden fazla nüfusa sahip olan Özbek milliyeti, esas olarak ülkenin kuzeybatısındaki Xinjiang Uygur Özerk

2. Bu Çalışma İle İlgili Önemli Kavramlar

Hui etnik grubunu açık bir şekilde anlamak için, önce ırk, etnisite, kabile, klan, ulus, azınlık grubu, Hui etnik grubu da dahil olmak üzere çeşitli kavramları açıklığa kavuşturmamız gerekir.

Bu kavramların tanımlarıyla ilgili olarak, bu tez çoğunlukla Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü'ndeki açıklamaları kullanmaktadır.

2.1. Irk

Irk kavramı, Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü'nde şöyle tanımlanmıştır:

IRK (Race): İnsanoğlunu, biyolojik ve fiziksel özelliklerini esas almak suretiyle farklı kategorilere ayırarak sınıflama. Deri, renk, kafa yapısı, göz rengi ve yapısı, burun büyüklüğü ve yapısı gibi fiziki özellikleri göz önüne alınarak yapılan farklı ırk sınıflamaları vardır. Yaygın olarak kullanılan bir sınıflamada dört ana grup vardır: Kafkas, Mongol, Zenci ve Avustralyalı. Irk kavramı antropolojide çok meşhurdur. Fakat ırkları sınıflama fikri ırkçılığa imkan verdiği için günümüzde gözden düşmüştür. Irk kategorileri fikri, totalci bir yaklaşımla bütün insanları belli ırk kategorilerine sokmaya çalıştığı için bilim dışı olarak görünmektedir ve insanı tarihin dışına itmektedir. Üstelik ırkın özelliklerini belirleyen unsurlar bir ırkın bütün üyelerinde gözükmez, fakat sadece bazı istatistiksel frekans derecelerinde ortaya çıkabilir. Dolayısıyla ırkların özelliklerini belirleme amacıyla yapılan tüm tanımlamalar açık bir şekilde yetersiz kalır. Sosyal bilimciler, önceleri üstünlük ve sömürü ilişkilerini meşrulaştıran ideolojik bir kavram olarak algılanan ırkı, artık, toplumsal olarak inşa edilmiş bir kategori olarak tanımlamaktadırlar. Bkz. Etnisite³¹

Bölgesi'nin güneyinde ve kuzeyinde, bu bölgelerdeki Uygur ve Kazak milliyetleriyle bir arada yaşıyor. Özbekler ilk olarak 14'üncü yüzyılda hüküm süren Moğol İmparatorluğu bünyesinde yaşamış. 15'inci yüzyılda Moğol İmparatorluğu'nun dağıtılmasından sonra Semerkant, Buhara gibi bölgelerdeki Özbek tüccarlar, tarihi "İpek Yolu" boyunca Xinjiang'dan geçip, ülkenin iç kesimindeki tüccarlarla sık sık ticaret yapmaya, bazıları ise Xinjiang'ın bazı şehir ve kasabalarına yerleşmeye başladılar. Böylece yavaş yavaş Özbek milliyeti oluşturuldu. Özbeklerin kendi dili ve yazısı vardır; Özbek dili, Altay Dilleri Ailesi'ne bağlı Türkçe grubuna aittir; yazısı ise Arap alfabesini temel almıştı.

³⁰ 3556 kişilik nüfusa sahip olan Tatar milliyeti dağınık olarak Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi'nde ve yoğun olarak da Yining ve Taicheng'de yaşıyor. Tatarların kullandıkları Tatarca Altay dil grubuna ait. Tatarca'nın dışında Tatarlar, Kazakça ve Uygurca da konuşuyorlar. Tatarlar Arap alfabesine dayalı yazılara sahip. Kazak ve Uygurlarla birlikte yaşamalarından dolayı Kazak ve Uygur yazılarını da kullanıyorlar. Tatarlar İslamiyete inanıyor. 13. yüzyılda Moğollar Batı seferlerine çıkarken Batılılar Moğolları da Tatar olarak adlandırıyordu. 19. yüzyılın başlarında Tatarlar Rusya'dan Çin'in Xinjiang bölgesine göç ettiler ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Rusya'dan bir çok Tatar daha geldi ve Çin'deki Tatar milliyetini oluşturdular. Köylerde yaşayan Tatarlar esas olarak hayvancılıkla uğraşıyor. Tatar aydınları ve özellikle eğitim çalışmalarında bulunan Tatarlar şehir ve kasabalarda oturuyor. Bu kişiler, Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi'nin eğitim davasına büyük katkılarda bulundu ve bulunmayı sürdürüyorlar.

³¹ Mehmet Ali Kirman, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Rağbet Yayınevi, 2011, s. 149.

Tanım olarak ırk, insan biyolojik ve fiziksel özelliklerine göre farklı kategorilere ayrılır. Irk açısından bakıldığında, Hui insanları tek bir ırka ait olamazlar. Hui halkı Arapların, Perslerin, Moğolların, Türklerin, Orta Asya'lı Müslümanların ve Çinlilerin çocukları ve torunları olduğundan, ırk kökenleri çok karmaşıktır. Bu yüzden, Hui insanların herhangi bir ırka tamamen ait olduğunu söyleyemeyiz.

2.2. Kabile

Kabile kavramı, Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü'nde şöyle tanımlanmıştır:

KABİLE (Tribe): Birden fazla aşiretin veya çeşitli boyların birleşmesiyle meydana gelmiş toplumsal bir birlik; oymak. Kavram, kandaşlık ve nesep üzerine kurulu olduğu kadar aynı dili konuşan ve ortak kültür özelliklerine sahip ilkel toplumları da içerir. Genellikle akrabalık ve görev bağıyla birbirine bağlı olup bir yurda yerleşmiş bir toplumsal grubu anlatır. Dolayısıyla yurt, dil ve kültür ortaklığını ifade eden ilk toplum biçimidir. Kabile, totemciliğin ortadan kalkması ve toplumun toprağa yerleşmesiyle meydana gelmiştir. Bu olay, dinin ve ailenin yapısında bir evrimin doğmasına sebep olmuştur. Aile mülkiyeti ilk olarak boylarda ortaya çıkmıştır. Türkçe'de kabileyi anlam olarak karşılayacak en uygun kelime "boy"dur.³²

Kabile sistemi, aynı dilin ve ortak kültürün özelliklerini vurgulasa da, coğrafya, akrabalık ve bireysel sorumluluklara daha fazla önem vermektedir. Hui halkının durumu, oluşumu ve gelişimine dair tarihçesinden şöyle özetlenebilir: Söz konusu Hui etnik grubu, antik çağlardaki belirli bir kabilenin bütünleşmesi ve gelişmesiyle kurulmamıştır.

2.3. Klan

Klan kavramı, Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü'nde şöyle tanımlanmıştır:

KLAN (Clan): Ortak bir atadan geldiğini iddia eden tek soylu bir akraba grubu, insanlar topluluğu. Kavram genel olarak dış evlenme, mantık öncesi zihniyet, asalak bir ekonomi sistemi ve ortaklaşa mülkiyet esasına bağlı bir toplum tipini niteler. Ataerkil olabileceği gibi anaerkil de olabilir. Klan yapısını ve üyelerinin kültür özelliklerini anlayabilmek için totemizmin bilinmesine ihtiyaç vardır. Zira klanlar genellikle bir totemle temsil edilir. İnsani olmayan mitik atalara tapınan türleri de vardır ve bunlar diğerlerinden ayrılırlar. Taplamacıoğlu, klanın Türkçe karşılığının sop olduğunu belirtir. Buna göre soplaların birleşmesiyle boylar (kabileler); her ikisinin

³² Mehmet Ali Kirman, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Rağbet Yayınevi, 2011, s. 171-172.

*birleşmesiyle de toplum meydana gelir. Toplamlar klan veya aşiret yapılarından aşarak çağdaş toplum olabilirler.*³³

Bu kavramdan, klanın aynı atadan gelen bir insan grubu olduğunu öğrenmekteyiz. Açıkçası, Hui grubu, klan olarak sınıflandırılmaz. Hui halkı Arapların, Perslerin, Moğolların, Türklerin ve Çinlilerin bir karışımıdır, Hui halkı Araplar, Persler, Moğollar, Türkler ve Çinlilerden oluşan bir melezdir, bu yüzden Hui halkı belirli bir klana atfedilemez.

2.4. Ulus

Ulus kavramı, Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü'nde şöyle tanımlanmıştır:

*ULUS (Nation): Ortak bir soyu, dili, coğrafyayı, tarihi paylaşan ve bir diğeriyle tam bir işbirliği yapan insanların oluşturduğu birliktelik. Zaman zaman "millet" kavramıyla da karşılanan ulus kavramının aslının "ulus" olduğunu belirten İbrahim Kafesoğlu'na göre, kavramın kökeni 13. yüzyıla kadar uzanır. Sosyolojik anlamda ulus, farklı ırkları, dilleri, dinleri olan toplulukları bir ülkü etrafında kaynaştıran derin bir beraberlik duygusu veren toplumsal bir üitedir. Milletler klan veya aşiret yapılarını aşarak çağdaş toplum olabilirler. Bir diğere ifadeyle uluslar, ortak ve üst değerler etrafında bir araya gelme, milli birlik ve beraberlik ruhu ve bilinci kazanma çabalarını ifade eden ve "uluslaşma" olarak adlandırılan uzun bir tarihi süreçte ortaya çıkarlar. Bugün dünyada ortak bir kökeni paylaşan kültürel bir bütünlük oluşturan ve karşılıklı ilişkilerle birbirine bağlanan topluluklar anlamında yaklaşık 15.000 ulus vardır. Günümüzde modern uluslar, devlet ve vatandaşlar için geçerli olan belli haklar ve sorumluluklar etrafında yapılan yazılı sözleşmeler etrafında toplanırlar.*³⁴ Bkz. Millet.

*Dar anlamda "nation/ulus/millet", "ethnos/ etnik grup" ve "people/halk" gibi sözcüklerin tümü bir insan grubuna işaret eder. Fakat ulus ve ulusalcılık (millet ve milliyetçilik) terimleri her ne kadar etnik ve etnisiteyle ortak birçok şeyleri olsa da, daha çok siyasi hatırlatma ve imalarda bulunurlar; çünkü onlar ulus-devlet perspektif, dava, arzu, vb şeyleri ima ederler; bu da oldukça siyasidir.*³⁵

2.5. Halk

Halk kavramı, Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü'nde şöyle tanımlanmıştır:

³³ Mehmet Ali Kirman, **Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Rağbet Yayınevi, 2011, s. 187-188.

³⁴ Mehmet Ali Kirman, **Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Rağbet Yayınevi, 2011, s. 336-337.

³⁵ Baran Rizgar, "Ulus, Ulus İnşa Etme ve Ulusalcılık", Haziran 2009, London, <https://sites.google.com/a/baranrizgar.co.cc/azadiya-kurdistan/tuerkce/ulus-millet-ulus-insa-etme-ulusalcilik-milliyet-cilik?tmpl=%2Fsystem%2Fapp%2Ftemplates%2Fprint%2F&showPrintDialog=1> (03 Ekim 2018), par.1.

HALK (People): Bir ülkede yaşayan, aynı kandan gelen, aynı dili konuşan, benzer hayat alışkanlıklarını sürdüren ve ortak bir geçmişi olan insanların oluşturdukları birliktelik. Kavram, sürekliliği olmakla birlikte teşkilatsız grupları nitelediği için sosyolojik anlamda devlet kuramamış milletleri ifade ettiği gibi, aynı zamanda birbirlerinden dil ve köken bakımından ayrı olan, fakat ortak bir devlet yönetimiyle birleşmiş bulunan topluluklar için de kullanılır. Kavram, gündelik dilde “ev halkı” gibi aynı yerde toplanmış insanlar için de kullanılır. Bir milletin belli bir bölgesi içinde yaşayan bölümü de bu kavramla ifade edilir: Anadolu halkı gibi. Ayrıca bir toplumda sosyo-ekonomik açıdan öne çıkan seçkinlerin dışında kalan kesim için de halk kavramı kullanılır.³⁶

Halk tanımının bakış açısından Hui’lerin, Çin’de nesiller boyunca yaşayan, geniş anlamda kan ilişkisine sahip olan, Çince konuşan ve İslam’a inanan (benzer yaşam tarzları ve kültürel alışkanlıklara sahip olan) bir halk olduğunu söyleyebiliriz.

2.6. Etnisite veya Etnik

Etnisite veya etnik kavramı, Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü’nde şöyle tanımlanmıştır:

ETNİSİTE (Ethnicity): Bir toplumsal grubu diğerlerinden ayıran kültürel değerler ve normlar. Birbirine kültürel bağlarla bağlı olan insanları ifade eden bu kavram, kolektif kimliğin dini, milli, kültürel ve alt-kültürel formlarını bünyesinde toplar. Köken olarak kabile veya ırk anlamına gelen Yunanca “ethnos”tan türetilmiştir. Kavram, sosyal bilimlerde kültürel mecranın biyolojik ve genetik belirleyiciliği dışına çıkarak, “etos”, yani bir kavmin veya toplumsal bir kurumun özelliklerini ve adetlerini ifade eder. Her ne kadar bir ölçüde ırk faktörünün belirleyiciliği söz konusu ise de, etnik farklılıklar toplumsal olarak üretilmekte ve korunmaktadır. Amerika’da ve Avrupa’da çeşitli faşist çevrelerden gelen seslere rağmen en ırkçı biyologlar bile ırk ya da etnisite ile zihinsel özellikler, davranışlar ya da davranış tercihleri arasında herhangi bir bağlantı kuramamışlardır. Anlaşılan etnisite, bir kan meselesi değil, değiştirilebilir bir toplumsal üretilimdir. Dolayısıyla diğer unsurlardan tecrit edilmiş yalnızca bir faktöre dayalı bir kimlik yapısı düşünülemez. Mutlaka bu unsurların ve değerlerinin tarihi süreç içinde bir yorumu ve kombinasyonu söz konusudur. Nitekim Melton Yinger’e göre etnisite, bir toplumda üyelerin dil, din, ırk, ata yurdu gibi karakteristiklerinin kültürle birleşmesi ile, diğerlerinden farklı olan, kendini farklı algılayan, fakat ortak bir kültür etrafında inşa ettikleri aktivitelere de katılan insan topluluğunu ifade eder. Etnisitenin öznel bir yönüne, yani bireyin kendisinin farklı bir kültüre

³⁶ Mehmet Ali Kirman, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Rağbet Yayınevi, 2011, s. 138.

veya gruba ait olduğunun farkına varmasına “etnik kimlik” denir. Bkz. Irk³⁷

Yukarıdaki tanımdan, etnisite veya etnik kavramının, insanları ortak kanla değil, ortak kültürle sınıflandırdığı sonucuna varabiliriz. Bu tanımda, kültürün insan gruplandırmasındaki rolüne daha fazla odaklanılmaktadır. Hui halkı kendi özel kültürlerine sahiptir, bu yüzden Hui insanların eşsiz bir etnik grup olduğunu düşünmekteyiz.

2.7. Azınlık Grubu

Azınlık grubu kavramı, Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü’nde şöyle tanımlanmıştır:

*Bir toplum içinde farklı etnik kökten veya dinden olan, dolayısıyla çoğunluğa göre farklı kültürel özelliklerle birbirine bağlı bireylerden oluşan grup. Kavram, bir toplumda az sayıdaki insanları değil, aynı zamanda güç, statü ve kaynak paylaşımı açısından kenarda kalarak toplumun geri kalan kesimlerinden ayrılan dini ve etnik grupları da niteler.. Azınlık, modern millet kavramıyla ortaya çıkmış ve 1930’lardan itibaren yaygın bir kullanım alanı bulmuş bir kavramdır. Azınlıklar çoğu zaman baskıya uğrarlar ve damgalanırlar.. Günümüzde artık azınlıkların bir takım haklarından ve kendilerine özgü kültürlerinden daha sık söz edilir olmuştur.*³⁸

Söz konusu kavram, Güncel Türkçe Sözlük’te ise şöyle açıklanmıştır:

*“Bir toplulukta kendine özgü nitelikler bakımından ayrı ve ötekilerden sayıca az olanlar; azlık, ekalliyet, çoğunluk karşısı... Bir ülkede ayrı soydan veya inançtan olan ve sayıca az bulunan topluluk, ekalliyet.”*³⁹

1953 yılında yapılan Çin Halk Nüfusunun 1. Araştırmasından 1990 yılında yapılan Çin Halk Nüfusunun 4. Araştırmasına kadar, Çin’de toplam 56 etnik grubun bulunduğu resmen tasdik edilmiştir. En geniş nüfusa sahip olan Han etnik grubu hariç, Çin’de 55 tane azınlık grubu bulunmaktadır. Hui etnik grubu ise bu 55 tane azınlık grubundan birisidir.

³⁷ Mehmet Ali Kirman, **Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Rağbet Yayınevi, 2011, s. 106-107.

³⁸ Mehmet Ali Kirman, **Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Rağbet Yayınevi, 2011, s. 43-44.

³⁹ **Güncel Türkçe Sözlük**, <https://sozluk.gov.tr/?kelime> (3 Ocak 2020).

2.8. Hui Etnik Grubu

Hui etnik grubu, 10 milyon 586 bin nüfusa sahip olup esas olarak Ning Xia Hui Milliyeti Özerk Bölgesi'nde yaşamaktadır. Çin'in diğer bölgelerinde ya seyrek ya da toplu şekilde yaşayan Hui'ler Çin'de en geniş bölgeye yayılıp yaşayan etnik gruptur. Uzun zamandır Han'larla birlikte yaşayan Hui'ler Çince konuşurlar. Han dışındaki diğer etnik gruplarla birlikte yaşayan Huiler ise o etnik grupların dillerini de kullanabiliyorlar. Arapça ve Farsça bilen Huiler'in sayısı da oldukça fazla. Hui etnik grubunun ortaya çıkışı 7. yüzyıla kadar uzanır. Ticaret yapmak için Çin'e gelen Arap ve Fars tüccarlar daha sonra ülkenin güneydoğusundaki Guang Zhou ve Quan Zhou gibi sahil bölgelerinde yaşamaya başladılar. Bu insanlar yüzlerce yıllık gelişmenin ardından Hui etnik grubunun bir parçası haline geldiler. Bunun yanı sıra 13. yüzyılın başında savaştan dolayı Çin'in kuzeybatısına göç eden çok sayıda Orta Asyalı, Fars ve Arap, evlilik ve dini inanç gibi yollarla Han, Uygur ve Moğol etnik grubuna mensup insanlarla kaynaştı ve Hui etnik grubunu oluşturdu. İslamiyet'e inanan Huilerin toplu halde yaşadıkları bölgelerde camiler bulunmaktadır. Huiler kendilerine özgü yemek alışkanlıklarına sahiptirler. Ekonomik ve kültürel seviyesi yüksek olan Hui etnik grubu Çin'in tarihî gelişmesi için önemli rol oynadı.⁴⁰

Akademik çevreler, genellikle kökleri Arap ve Perslere dayanan Huilerin, Ming Hanedanı döneminde (1368—1644) şekillendiğine ve Qing Hanedanı döneminde (1644—1912) gelişim gösterdiğine inanmaktadır. Hui tarihi ilk defa Qing Hanedanı döneminde araştırılmaya başlanmıştır. Bir bölüm olarak sistemli şekilde araştırılması ise 1920 yılından sonraki döneme rastlamaktadır. Özellikle 1930 yılından sonra bu konuyu araştıran kişi sayısında artış görülmektedir.

Modern zamanlarda, “millet” ve “etnik” terimleri Çin'de tanıtılmış ve yaygın olarak kullanılmış olmakla birlikte, nasıl doğru şekilde tanımlanabilecekleri konusunda çok fazla tartışma vardır.

Çin'de etnik grup kavramı, Stalin'in etnik kavramının bir yansımasıdır.

Çinli Prof. Fei Xiao Tong şöyle demiştir: Etnik gruplara ayırım yapılmasının başlangıcında Marksizm'in millete ait teorilerini tekrar tekrar çalışmıştık. Özellikle Josef Stalin'in millet tanımını incelemiştik. Stalin, milleti “dil birliği, toprak birliği,

⁴⁰ Anonim, “Nüfusu 5 Milyonun Üzerindeki Etnik Gruplar”, *Hui etnik grubu*, CRI online, <http://turkish.cri.cn/chinaabc/chapter6/chapter60102.htm> (02 Eylül 2018), par.3.

iktisadi yaşam birliği ve kendini kültür ortaklığında dile getiren ruhsal şekillenme” diye tanımlamıştır. Kapitalist dönemde batı ulusları tarafından oluşturulan bu bilimsel teorilerin, yol gösteren bir ideoloji olarak etnik grupların kimliğini araştırmada kullanılması gerektiğini kabul etmekteyiz.⁴¹

Çinli bilgin Lin Yao Hua (林耀华) kitabında Stalin’in millet tanımını şöyle belirtmiştir: “*Millet, tarihi gelişim sürecinde ortak bir dil, ortak bölge, ortak ekonomik yaşam ve ortak bir kültürde ifade edilen ortak psikolojik niteliklerden oluşan istikrarlı bir insan topluluğudur.*”⁴² Ancak bu tanım, dünyanın ve Çin milletinin tarihini ve gerçekliğini tam olarak yansıtamaz.

Hui halkının gelişiminin tarihine bakıldığında, Stalin millet tanımının dört koşulu, Hui etnik grubuna uygulanamaz. Her şeyden önce, Hui etnik kökeninin çeşitliliği ve Hui’lerin atalarının ticaret yapma yönelimi, bir etnik grup oluşturmaya bile Hui halkının Çinceyi kabul etmesi gerektiğini belirlemiştir. Kuruluşundan bu yana, neredeyse Çin’in tüm şehrinde bulunan ya seyrek ya da toplu şekilde yaşayan Hui’ler, diğer etnik gruplarla birlikte yaşamaktadırlar, böylece Hui’lerin durumu, ortak bir bölgede yaşama özelliklerini karşılamamaktadır. Ortak ulusal psikolojik nitelikler açısından, Çin Halk Cumhuriyeti, 55 azınlık grubu açıkça tanımlamadan önce, Hui milliyeti tarafından ifade edilen “Bütün Huihui bir ailedir” ifadesi, yalnızca batı bölgelerden gelen Müslümanların torunlarını değil, Han toplumunda yaşayan Baoan, Salar gibi diğer Müslüman etnik grupları da içerir. Ortak ekonomik özellikler bakımından, ekonomik bağların gelişmesiyle birlikte, Çin’deki çoğu etnik grubun ortak ekonomisi olan tarımsal ekonomi, Hui etnik grubuna özgü bir özellik olamaz. Stalin modeli, Hui halkının kimliğini açıklamada açıkça yetersizdir.

Bu yüzden Çinli alimler, Stalin’in millet ve etnik tanımlarının geliştirilmesi ve değiştirilmesi gerektiğine inanmaktadırlar. 1990’lı yıllarda Prof. Fei Xiao Tong (费孝通), Stalin’in millet ve etnik tanımlarındaki “ortak psikolojik nitelikler”i, “ulusal kimlik duygusu” veya “ulusal kimlik bilinci” olarak yorumlamıştır.⁴³ Milletlerin birbirinden

⁴¹ Fei Xiao Tong, “Çin’deki Ulusların Teşhisi”. **Çin Sosyal Bilimler**. Vol.1, 1980. (费孝通.关于我国民族的识别问题[J]. 载中国社会科学, 1980 年第 1 期)

⁴² Lin Yao Hua, “**Ulusal**” **Kelimesinin Kullanımı ve Tercümesi Üzerine Bir Araştırma**, Pekin: Çin Min Zu Üniversitesi Yayınevi, 1986, s.68.

(林耀华.关于“民族”一词的使用和译名的问题. 北京, 中央民族学院出版社 1986. P.68)

⁴³ Fei Xiao Tong, “Çin’deki Ulusların Teşhisi”. **Çin Sosyal Bilimler**. Vol.1, 1980.

farklı olmasının nedeni, sadece farklı yaşam koşullarından değil, aynı zamanda ulusal kültürel özelliklerindeki farklı manevi formlardan da kaynaklanmaktadır. “Ortak kültürde ifade edilen ortak psikolojik kalite”nin unsurları iki anlam düzeyi içerir: biri ortak kültür, diğeri ise ortak psikolojik kalitedir. Ortak kültür, ortak psikolojik kalitenin temelidir. Ortak psikolojik kalite, ortak kültürün ideoloji alanındaki yoğun ifadesidir. Genel olarak, ortak psikolojik kalite, aynı etnik gruptaki insanlar arasındaki yakınlık ve kültürel kimlik duygusudur. Bu ortak psikolojik kalite objektif olarak var olur ve herkes onu kendi yaşam tecrübesiyle hissedebilir. Dünyadaki ortak bölgelerde yaşayamayan ve ortak dillerini kaybeden ya da eksik olan bir çok etnik grup kendi özelliklerini korumaya çalışır.⁴⁴

Genellikle Çinli akademisyenlerin şöyle fikirleri bulunmaktadır: ulus veya etnik, insanların faaliyetlerinin temel bir birleşimidir. Çeşitli tanımlar, ulusların genellikle ortak (özdeş) tarihsel, politik, ekonomik, kültürel veya akrabalık, coğrafi, psikolojik ve diğer sosyal yapısal unsurları içerdiğini vurgular. Ulusal oluşum süreci açısından ulusal kimlik, tüm süreç boyunca önemli bir unsurdur. Ulusal kimlik aynı zamanda ulusal varlığın manevi özüdür. Ulusal kimliğin önemi, milletler zorluklar yaşadığında daha da belirgindir. Zheng Xiao Yun, ulusal kimliğin, ulusal kompozisyonun temel ve en istikrarlı unsuru olduğuna da inanır.⁴⁵

Etnik grup kavramı üzerine yaptığımız analizlerin sonucu ve kendi kişisel gözlemlerimizden hareketle diyebiliriz ki, Hui kimliği hakkında şunları söyleyebiliriz:

İlk olarak, Hui halkının kendi oluşumunun bir geçmişi vardır. Hui’ler, eski zamanlarda Araplar, Persler ve Orta Asya ülkelerinden gelen Müslümanların, ekonomik, ticaret, diplomatik ilişkiler, savaş, görev vb. nedenlerle Çin’e gelerek uzun süreli bir karma yaşam sürecinde evlenme ve eğitim yoluyla bazı Çinliler veya diğer etnik gruplarla birleşmeleri sonucunda Çin’de oluşan bir Müslüman etnik gruptur.

İkincisi, Hui etnik grubu sürekli gelişim sürecinde kendine özgü özelliklere sahiptir. Hui’ler genellikle İslam’a inanırlar ve İslami özelliklere sahip bir Hui kültürü

(费孝通.关于我国民族的识别问题[J]. 载中国社会科学, 1980 年第 1 期)

⁴⁴ Li Jing Mei, “Xi’an’daki Hui Milliyetinin Etnik Kimliği Üzerine Araştırmalar”, **Yüksek Lisans Tezi**, Çin Min Zu Üniversitesi, 2010, s.6.

(李景梅. 西安回族的民族认同研究[D].中央民族大学, 硕士研究生论文。2010, P.6.)

⁴⁵ Zheng Xiao Yun, **Kültürel Kimlik**, Pekin: Çin Sosyal Bilimler Yayınevi, 1992, s. 137.

(郑晓云:《文化认同论》, 中国社会科学出版社 1992 年版, 第 137 页。)

oluştururlar. Hui kültürü, yalnızca İslam’a inanmayan etnik grupların kültürlerinden değil, aynı zamanda İslam’a inanan diğer etnik kültürlerden de farklıdır.

Üçüncüsü, genel olarak Hui’ler Çince konuşurlar ve Çin’nin her tarafına dağılmış şekilde yaşarlar. Bununla birlikte, grup dışındaki yabancılarla ilgilenme sürecinde, Hui halkı kültürel ve psikolojik nitelik açısından bağımsız bir topluluk olarak görülebilir. Bu anlamda, Hui halkı bir etnik grup olarak var olabilir.

3. Kimlik İle İlgili Önemli Teoriler

3.1. Kimlik Tanımları

Kimlik günümüzde başta Sosyoloji olmak üzere diğer sosyal bilimlerde de geçmişten günümüze kadar hala önemini koruyan bir konudur. Özellikle sınırların belirsizleştiği günümüz dünyasında kimliklere yapılan vurgu ırkçılığı barındırmak ve beslemek yerine daha çok farklılıklarla bir arada yaşamının nasıl mümkün olabileceği yönündedir.⁴⁶

Kimlik, Latince idem (aynı) kökünden gelir ve İngilizcede 16. Yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Matematik ve mantıkta teknik bir anlama sahiptir; felsefede ise, John Locke’tan bu yana ezeli zihin beden sorunuyla ilişkili olmuştur. Bu felsefi bağlamda kimliğin anlamı, Oxford English Dictionary (OED) tarafından aşağıdaki şekilde verilen gündelik kullanımına yakındır: Bir kişi ya da şeyin bütün zamanlardaki ya da bütün koşullardaki aynılığı; bir kişi ya da şeyin başka bir şey değil de kendisi olduğu gerçeği ya da durumu; ferdiyet, kişilik. Bireysel kimlik Psikolojide, varoluşun muhtelif safhaları boyunca aynı kişi kalma gereği ya da hali; kişiliğin sürekliliğidir.⁴⁷ Diğer bir ifade ile, *“Birincisi; nesnelerin aynılığı A1 ve A2 özdeşdir. Fakat B1 aynı değildir. İkincisi ise nesnelerin farklılığı, kesinliği ve tespitinin temeli zaman ötesi tutarlılık veya sürekliliğe dayanır.”*⁴⁸

Kimlik kavramı, Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü’nde şöyle tanımlanmıştır:

Bir insanın kişiliğini ya da bir grubun niteliğini belirleyen ve onların diğerlerinden ayrılmasını sağlayan karakteristik özellikler. Gerek bireyin gerekse grubun kimliği önemli ölçüde toplumsal faktörler tarafından belirlenir. Daha ziyade “güvenlik” ve “istikrar” durumlarını ifade etmek için kullanılan bir terim olan kimlik, bütün günlük

⁴⁶ Assiye Aka, “Kimliğe Teorik Yaklaşımlar”, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt. 34, Sayı. 1, Mayıs 2010, s.17.

⁴⁷ İlyas Çalışkan, “Kamusal Alan ve Avrupa’da Müslüman Kimliği”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2016, s.32.

⁴⁸ Assiye Aka, “Kimliğe Teorik Yaklaşımlar”, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt. 34, Sayı. 1, Mayıs 2010, s.17.

olaylar karşısında kararlı olmaktır. Kimlik tartışmaları, biri psiko-dinamik diğeri sosyolojik olmak üzere iki farklı çizgide sürdürülür. Psiko-dinamik çizgide Erik H. Erikson (1902-1994), ikinci çizgide ise George H. Mead'ın (1863-1931) görüşleri ön plana çıkar. Ancak her iki çizgi de, kimliğin doğuştan getirildiğini öne süren özcü anlayışları reddetme noktasında birleştikleri gibi, birey ile toplum arasında bir bağ kurarlar ve kimliğin oluşumunda toplumsal kültüre atıf yaparlar. Dolayısıyla kimliğin oluşumu, kültürel değerlerin ve buna eşlik eden duygu ve etkileşim biçimlerinin içselleştirilmesiyle gerçekleşir. Bir diğere ifadeyle bireyler, belli bir geleneğin taşıyıcıları olmakla kendileri olurlar ve bir kimlik kazanırlar. Bkz. Sosyalizasyon⁴⁹

Kimlik konusunda literatürde pekçok tanım yapılmış olsa bile henüz üzerinde uzlaşılan bir tanıma rastlamak mümkün değildir. Bu tanımlardan bazılarına göz atacak olursak; Kimlik, insanların anlam ve tecrübe kaynağıdır. Calhoun'a göre ise kimlik, ismi olmayan insanlar, benlik ve öteki, biz ve onlar arasında birtakım ayrımların yapılmadığı diller ya da kültürleri bilmiyoruz. Kendini bilmek - ki her ne kadar bir keşif gibi gelse de aslında her zaman bir inşadır- ötekiler tarafından belli bir tarzda bilinmeye yönelik iddialardan asla ayrılamaz. Dobry'ye göre kimlik insanın bireyselliğine, kendi benlik duygusuna, kendisi hakkındaki duygu ve fikirlerine atıf yapılarak kullanılmaktadır. Bireylerin karşılıklı etkileşimlerinin oluşturduğu kimlik yapıları da süreklilik gösteren bir biçimlenme sürecidir.⁵⁰

3.2. Kimlik ve Ulusal Kimlik

“Kimlik” kelimesi aslen felsefi kategoriye olup, daha sonra psikolojik araştırmalarda da dikkati çekmiş ve bundan sonra da bu kelime sosyal bilimlerde sıkça kullanılmıştır. Kimlik kelimesi ilk önce Freud tarafından önerilmiştir. Freud'a göre kimlik, bireyin başka bireylerle kişilik kaynaşması gerçekleştirecek ölçüde onların yaşantılarına ve duygularına katılması sürecidir. Kimlik, bir birey ve bir kişi arasındaki duygusal bağlantının en erken tezahürüdür. Kimlik ile ilgili diğere bir kavram, özdeşleşmedir.

Erken yaşlardan itibaren diğereleyle bazı ortak yanları olduğunu fark eden çocuk, ya kendini onlara, ya da diğerelelerini kendisinin bir parçasına benzeterek özdeşleşme sürecine girmekte ve onlar tarafından aktarılan değerlere göre “ideal ben”ini

⁴⁹ Mehmet Ali Kirman, *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Rağbet Yayınevi, 2011, s. 185-186.

⁵⁰ Assiye Aka, “Kimliğe Teorik Yaklaşımlar”, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt. 34, Sayı. 1, Mayıs 2010, s.17-18.

oluşturmaktadır. Özdeşleşme, çocuğun model olarak aldığı ayrıcalıklı bazı kişilerle (anne - baba, öğretmenler, otorite figürleri, vb.) etkileşime girerek kendi kimliğini inşa etme eğilimidir.⁵¹ Bireyler büyüdükçe kimlik anlamı genişlemeye devam eder ve daha karmaşık hale gelir.

Sosyal psikolog George Herbert Mead'e göre özdeşleşme, öznelliğin ve sosyal ilişkilerin etkileşimli bir sürecidir. Hangi açıdan olursa olsun, özdeşleşme incelemek istendiğinde, öz kimlikle başlanması gerekir. Ayrıca örgütsel özdeşleşme, öz kimliğe dayanır, bireyin kendisini ve etnik gruplarla olan ilişkisini anlayışı ve buna ilişkin tutumudur.

Sosyal bilimler alanında kimlik kelimesinin anlamı sosyal kimliği, kültürel kimliği ve ulusal kimliği içerir. Sosyal kimlik, bir bireyin kendisinin ve belirli bir sosyal konumda bulunduğu yerin birliğini algıladığını ifade eder. Kültürel kimlik, bir bireyin kültürel bir gelenek içinde olduğunu ifade eder. Ulusal kimlik, bir bireyin kendisinin ve bulunduğu etnik grubun birliğini ifade eder. Bazı araştırmacılar, ulusal kimliğin toplum üyeleri ile etnik gruplar arasındaki bağlantı olduğuna inanmaktadır.

Ulusal kimlik düşüncesi de birçok modern düşünce gibi özellikle Fransız devrimi ve sonrasında oluşmuştur. Fransız devrimi sürecinde burjuvazinin, devleti kendi meşruiyetine dayandırdığı “halk” kavramını tanımlamaya kalktığında, belirli bir toprakta daha sonra sınırları kendinden evvel belirlenmiş ve tarihsel süreçte birleşmiş topraklar üzerinde yaşayan “halk”a yani “ulus” kavramına varılmıştır. Ulus - devletlerin ortaya çıkışı ile birlikte, ulusal sınırlar içinde yaşayan vatandaşların ulusal kimlikleri en önemli kimlik odağını oluşturmaya başlamış ve o zamana kadar önemini koruyan dini ve etnik kimlikler eski işlevini yitirmişlerdir. Devlet, vatandaşlarını tek bir kimlik altında toplamaya yönelik politika gütmeye yoluna gitmiştir. İnsanların ortak bir ulusal kimlik altında toplanma aracı ise, ulusal dil ve kültür olmuştur.⁵²

Sosyal bir fenomen ya da fikir olarak ulusal kimliği analiz etmek için, ulusları ve ulusçuluğu var eden hareketleri analiz etmek gereklidir. Ulusçuluk doktrini, üç temel önermede bulunur. Birincisi, dünya uluslara bölünmüştür. Her ulus, öteki uluslar arasında kendini eşsiz kılan kendinin olan tarihe, kültüre ve duyguya sahiptir. İkincisi,

⁵¹ Anonim, “Psikolojide “Özdeşleşme” Ne Demektir?”, 2014, <http://www.mynet.com/cevaplar/psikolojide-ozdeslesme-ne-demektir/6591310> (18 Eylül 2018)

⁵² ŞEN, *Globalleşme Sürecinde Milliyetçilik*, s. 133-134.

her birey bir ulusa aittir. Ulusa bağıllık diğer tüm bağıllıkları bastırır. Üçüncüsü, uluslar amaçlarını özgürce gerçekleştirmek ve otonomluk sağlamak için birlik olmalıdırlar. Yani uluslar sosyal ve politik gücün tek yasal kaynağıdır.⁵³

Ulusal kimliğin çok boyutlu ve karışık doğasından dolayı görünürde tamamen memnun edici bir tanıımı olmamasına rağmen, teorik bir çalışma inşa etmek için, tanımlamalar üzerinde çalışmak gereklidir.⁵⁴ Ulusal kimliği “kollektif kültürel kimliğin bir türü”⁵⁵ olarak tanımlayan Smith, ulusal kimliği oluşturan temel özellikleri şöyle sıralar: 1. Tarihi bir toprak/ ülke, ya da yurt, 2. Ortak mitler ve tarihi hafıza, 3. Ortak bir kitlesel kamu kültürü, 4. Topluluğun bütün fertleri için geçerli ortak yasal hak ve görevler, 5. Topluluk fertlerinin ülke üzerinde serbest hareket imkânına sahip oldukları ortak bir ekonomi.⁵⁶

Connor’ın vurguladığı ve psikolojik bir bağ olan ve ulusal kimlik duygusunun oluşumunda inşa edici bir rolü olduğu düşünülen “ait olma duygusu”⁵⁷ da bu tanıma ilave edilebilir. Benzer bir yaklaşımı Giddens ortaya koyar. Ona göre ulusal kimlik, tarihsel-kültürel koşulların ortaya çıkardığı psikolojik aidiyettir.⁵⁸ Guibernau’ya göre, “üyelerinin kökensel olarak ilişkili olduğuna dair bir inanca sebep olan, kendine özgü bir karakterler bütününün ortak paylaşımı vasıtasıyla oluşan, akışkan ve dinamik doğasıyla modern bir görüngü”⁵⁹ olan ulusal kimliği Anderson, “olgusal olan ile ideal olanı, değişebilir olan ile ölümsüzü kaynaştıran şey”⁶⁰ olarak tanımlar. Ulus - devletler dünyasında günlük olarak yaşanan bir yaşam biçimi olan⁶¹ ulusal kimlik, bireyle ulusu ve devleti birleştiren ortak bir algılayış, duyuş ve duruş yaratma potansiyelini taşır.⁶² Bu tanımlamalardan anlaşılacağı üzere ulusal kimlik ulusun ve ulus devletin çakışmasının bir ürünü olup, temelinde daha çok, ulusa ait dil ve kültürün olduğu bir

⁵³ Anna Triandafyllidou, “National Identity and The Other”, **Ethnic and Racial Studies**, Vol.21, No.4, July 1998, (593-612), s.595.

⁵⁴ Anna Triandafyllidou, “National Identity and The Other”, **Ethnic and Racial Studies**, Vol.21, No.4, July 1998, (593-612), s.594-595.

⁵⁵ Anthony D. Smith, “When is a Nation”, **Geopolitics**, Vol.7, No.2, (5-32), s.15.

⁵⁶ Anthony Smith, **Milli Kimlik**, Bahadır Sina Şener (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 1999, s.31-32.

⁵⁷ Anna Triandafyllidou, “National Identity and The Other”, **Ethnic and Racial Studies**, Vol.21, No.4, July 1998, (593-612), s.595.

⁵⁸ Anthony Giddens, **Tarihsel Materyalizmin Çağdaş Eleştirisi**, Ümit Tatlıcan (çev.), İstanbul: Paradigma, 2000.

⁵⁹ Montserrat Guibernau, “Anthony D. Smith on Nations and National Identity: A Critical Assessment”, **Nation and Nationalism**, Vol.10, No. (1/2), (125-141), s.134.

⁶⁰ Perry Anderson, **Tarihten Siyasete Eleştiri Yazıları**, Simten Çoşar (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, s.369.

⁶¹ Michael Billig, **Banal Milliyetçilik**, Cem Şişkolar (çev.), İstanbul: Gelenek Yayınevi, 2002, s.85.

⁶² Zeynep Dağı, **Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika: Rusya’nın Dönüşümü**, İstanbul: Boyut Yayın Grubu, 2002, s.34.

tanınma, farklılık ve aidiyet zeminidir. Ulusal kimlik büyük oranda diğer kimlik kategorilerini bastıran ve yalnızlaşan bireye modern dünyada sığınacak liman işlevi gören bir olgudur. Ayrıca ifade edilmelidir ki ulusal kimlik kültürel kimlikle aynı şey değildir. Ulusal kimlik, kültürel kimlikten birçok öğeler taşısa da onunla aynı değildir. Çünkü modern ulus devletler tarafından desteklenen ve yaşatılmaya çalışılan ulusal kimlik, ait olduğu toplumun kültür kaynaklarının tümünü içermez. O, kültür kaynaklarından bazılarının seçimi ile oluşturulmuş bir kimliktir. Aksi halde çoğu seküler anlayışla şekillenmiş/şekillendirilmiş ulusal kimlikleri anlamamız mümkün olmaz (din, kültürel bir kaynak olarak çok önemli olmasına rağmen çoğu modern ulusal kimliklerde tercihen geri plana itilmiştir). Küreselleşmenin getirdiği kimlik sorunu özellikle ulusal kimlik ekseninde kendini gösteriyor.⁶³

Çinli bilginlerin ulus ve ulusal kimlik hakkındaki görüşleri şöyledir: Fei Xiao Tong (费孝通), ulusal kimliğin “*aynı etnik gruptaki insanların, herkesin aynı topluluğa ait olduğunu hissettiği psikolojisi*” olduğuna inanmıştır.⁶⁴ Ayrıca Prof. Fei ulusal kimliğin, etnik etkileşim sürecinde etnik gruplar arasındaki farklılıklara dayandığına da inanmıştır. Diğer bir deyişle, “*Ulus, ortak yaşam tarzına sahip bir halk topluluğudur. Ulusal kimlik ise sadece etnik olmayan yabancılarla yapılan ilişkilerde belirlenebilir.*”⁶⁵ Li Yuan Long (李远龙) ulusal kimliği şöyle tanımlamaktadır: “*Ulusal kimlik, etnik gruba veya ırka dayalı grubumuzu diğer gruplardan ayırmak için kullanılan bir kavramdır. Ulusal kimlik, bireyler ve diğer etnik gruplar arasındaki etkileşim sürecinde kendi etnik grubu içindeki insanlarla ortak zemin bulma sürecidir.*”⁶⁶ Wang Xi En (王希恩), “*ulusal kimliğin, toplum üyelerinin ulusal kimliklerini bilmesi ve duygusal olarak gruba bağlanması olduğuna*” inanmıştır.⁶⁷ Chen Zhi Lie (陈枝烈)’ye göre, ulusal kimlik, “*bireysel düşünce, algı, duygu ve davranışların belirli bir etnik gruba ait olduğu bir*

⁶³ Ufuk Şimşek, Selçuk Ilgaz, “Küreselleşme ve Ulusal Kimlik”, s.193-195.

⁶⁴ Fei Xiao Tong, **Fei Xiao Tong’un Etnik Çalışmaları Koleksiyonu**, National Yayınevi, 1988, s. 173. (费孝通:《费孝通民族研究文集》,民族出版社 1988 年版,第 173 页。)

⁶⁵ Fei Xiao Tong, **Çin Ulusunun Çoğulcu Entegrasyonunun Kalıbı**, Pekin: Çin Min Zu Üniversitesi Yayınevi, 1989, s. 7.

(费孝通.中华民族多元一体格局[M],中央民族学院出版社 1989 年版,第 7 页。)

⁶⁶ Li Yuan Long, “Guang Xi Fang Cheng Gang Şehrinin Etnik Kimliği (Birinci Bölüm)”, **Guang Xi Min Zu Üniversitesi Dergisi**, Vol.1, 1999, s.39.

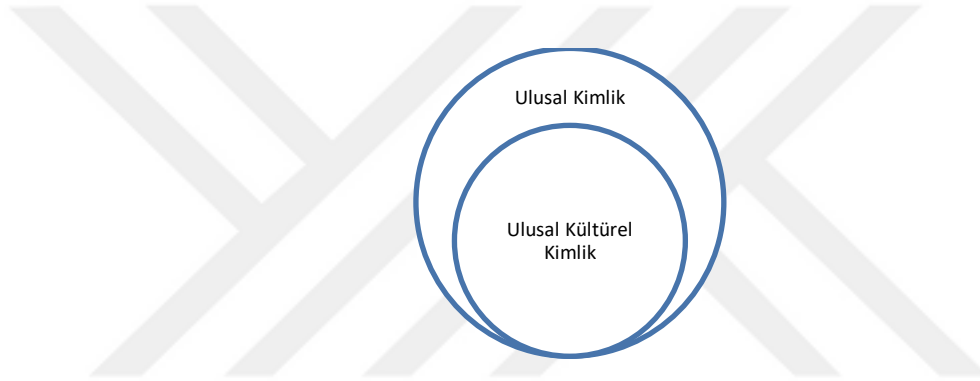
(李远龙.广西防城港市的族群认同(上),载广西民族学院学报[J],1999 年第 1 期,第 39 页。)

⁶⁷ Wang Xi En, **Ulusal Süreç ve Devlet**, Gan Su Halk Yayınevi, 1998, s.140.

(王希恩.民族过程与国家.[M],甘肃人民出版社 1998 年版,第 140 页。)

durumdur".⁶⁸ Chen Li Hua (陈丽华), "*ulusal kimliğin bir bireyin etnik bir gruba ait olma hissine ve bu etnik kimliğe bağlı düşünce, algı, duygu ve davranışlara atıfta bulunduğu*" *fikrine sahiptir*.⁶⁹ Li Ji Li (李继利), ulusal kimlik teriminin anlamının giderek genişlediğine inanmaktadır. Ona göre ulusal kimlik biliş, duygu ve davranış içeren dinamik bir süreçtir.⁷⁰ Duan Rui Chao (段锐超), ulusal kimliğin iki seviye içerdiğine inanmıştır. İlk seviye, insanlar arasındaki ilişkinin özdeşleşmesi, yani ulusal kimlik olarak tanımlanmasıdır. İkinci seviye, halkın etnik grubun çekirdek kültürüne özdeşleşmesi, yani ulusal kültürel kimliktir.⁷¹

Şekil 1 : Ulusal Kimliğin Seviyeleri

Ulusal kültürel kimlik, ulusal kimliğin özü ve ruhudur. Ulusal kimlik, kültürel kimliğin en dış ve en doğrudan tezahürüdür. Kültürel kimlik faktörleri, ulusal kimliği şekillendirebilir ve birleştirebilir.

Ulusal kimlik, sadece bireyin gruba ait olma hissini değil, aynı zamanda bireyin ait olduğu grubu olumlu değerlendirmesini ve bireyin grup faaliyetlerine katılımını da içeren karmaşık bir yapıdır. Geniş anlamda ulusal kimlik, bireylerin kendi uluslarına olan inançlarını, tutumlarını ve davranışsal katılımlarını ve bunun yanında diğer etnik gruplardaki inançlarını, tutumlarını ve davranışsal katılımlarını içerir.

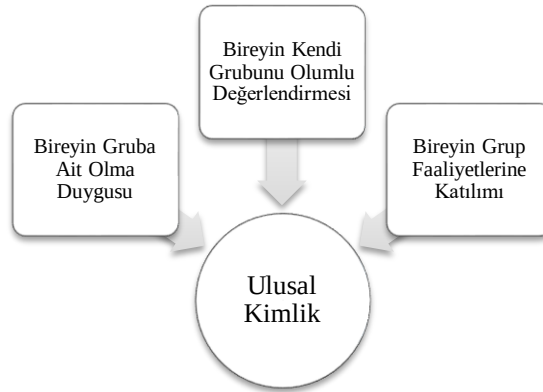
⁶⁸ Chen Zhi Lie, **Taiwan Aborjin Eğitimi**, Tayvan Normal Üniversitesi Yayınevi, 1986 baskı, s. 275. (陈枝烈.台湾原住民教育[M],台湾师大书苑有限公司民国八十六年版,第 275 页。)

⁶⁹ Chen Li Hua, "Tai Bei Şehrindeki Amis Okul Çocuklarının Etnik Kimlik Gelişimi Üzerine Bir Araştırma", **Ulusal Bilim Konseyi Özel Sayısında** Yayınlandı (Beşeri ve Sosyal Bilimler), Cilt 9, 1999, s.425. (陈丽华.台北市阿美族学童族群认同发展之研究,载国家科学委员会研究专刊(人文及社会科学)[J],民国八十八年,第九卷,第 425 页。)

⁷⁰ Li Ji Li, "Ethnic Kimlik ve Araştırma Durumu", **Qing Hai Milliyetlerinde Araştırma**, Vol. 1, 2006, s.52. (李继利.族群认同及其研究现状,载青海民族研究[J],2006 年第 1 期,第 52 页。)

⁷¹ Duan Rui Chao, "Kuzey Hanedanlarında Ulusal Kimlik Araştırması", **Doktora Tezi**, Zheng Zhou Üniversitesi, 2014. s.22-23. (段锐超. 北朝民族认同研究[D].郑州大学, 博士学位论文, 2014. P.22-23.)

Şekil 2 : Ulusal Kimliğin Üç Boyutu

Yukarıda görüşleri belirtilen bilim adamları farklı ulusal kimlik tanımlamalarına sahip olsalar da, ulusal kimlik kavramının grup üyelerinin tutum ve değerleri ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Etnik kimlik çalışmasının kapsamı grup olmasına rağmen, bireylerin, etnik grup içindeki ve dışındaki üyelerle etkileşimlerinde oluşturdukları psikolojik duruma odaklanmalarına yöneliktir. Başka bir deyişle, kimlik sadece ait olduğu etnik grubun psikolojik bir yakınsaması değil, aynı zamanda “diğer etnik grupların” ayrımıdır. Bu nedenle, bilim adamları genellikle ulusal kimliğin ulusal etkileşim temelinde geliştirildiğine inanmaktadırlar. Yabancı etnik gruplarla hiçbir zaman etkileşime girmemiş olan insanlar, kafalarında ulusal kimlik kavramı oluşturmazlar. Basitçe söylemek gerekirse, kimlik kavramının temeli, farklılıkların var olmasıdır. Bir kişi belli bir etnik gruba ait olarak tanımlanırsa, bu o kişinin diğer etnik gruplardan dışlandığı anlamına gelir. Sadece diğer gruplarla özdeşleşme olmadığında, kendi grubuyla özdeşleşme mümkün olabilir.

Kısacası, burada bahsettiğimiz ulusal kimlik, belirli tarihsel veya gerçek ortak faktörlere dayanarak diğer milletlerle etkileşim sürecinde, bir bireyin veya bir grubun bilinçli ve güçlü bir şekilde tanınmasını, gruba ait olmasını ve olumlu olarak değerlendirilmesini içeren bir kavramdır.

3.3. Sosyal Kimlik ve Sosyal Kimlik Kuramı

Sosyal kimlik: bireyin grup üyeliği sonucu oluşan kimlik algısını ifade etmektedir. Sosyal kimlik, benliğin sosyal ortamda sınıflandırılmasıdır (örnek: biz ve onlar, iç grup ve dış grup, kadın ve erkek, X partisine üye veya Y partisine üye). Kişisel kimlik ben kimim sorusunun cevabı iken, sosyal kimlik biz kimiz sorusunun cevabıdır. Tajfel

sosyal kimliği, “kişinin bir gruba üyeliğinden ve bu üyeliğe yüklediği duygusal ve değersel anlamdan kaynaklanan benlik kavramının bir parçası” olarak tanımlamıştır.

Sosyal kimliğin önemli bir sınıflaması Gordon tarafından yapılmaktadır. Ona göre, sosyal kimlik, ferдин diğer insanlarla paylaştığı temel sosyal kategorilerin ve kendisini diğerlerinden ayıran şahsi özelliklerinin kombinasyonu tarafından temsil edilmektedir.

Psikolog William James (1842-1910) tarafından serdedilen bu kavrama göre fert, onu tanıyan diğer insanların zihinlerinde bulunan kendisi hakkındaki imajların sayısı kadar sosyal benliğe sahiptir. Fert toplumun diğer üyeleriyle mevcut normlar çerçevesinde farklı sosyal ilişkilere girmektedir. Her fertle kurulan ilişki bir diğerinden farklıdır. Bu durum ferдин toplum içinde değişik veçheleriyle tanınmasını sağlamakta ve diğer üyelerin her birinin nazarında ayrı bir kimlik edinmesine sebep olmaktadır. Bu kimliklerin toplamı ferдин sosyal kimliğidir. Böylece kimlik sosyal ilişkilerin bir neticesi olmaktadır.

1970’lerin ortalarında Henri Tajfel ve John Turner tarafından geliştirilmiş olan Sosyal Kimlik Kuramı, grup üyeliğini, grup süreçlerini ve gruplararası ilişkileri ele alan bir sosyal psikoloji kuramıdır.⁷²

Sosyal kimlik teorisi, kişi ve sosyal gruplar arasındaki ilişkileri açıklayan en etkili sosyal psikoloji teorilerinden biri olarak bilinmektedir.

Sosyal kimlik teorisi, etnik ön yargı, sosyal gruplar arasında ayrımcılık, gruplar arası düşmanlık ve grup içi dayanışma gibi olayları açıklayan son derece verimli bir teoridir.⁷³

Aşağıda sosyal kimlik teorisinin temel varsayımları özetlenmiştir: 1) insanlar olumlu bir benlik saygısı oluşturmak ve bunu korumak için mücadele ederler, 2) sosyal kimlik, benlik kavramının bir parçasıdır ve grup üyeliğinden kaynaklanır, 3) olumlu bir sosyal kimlik elde etmek ve korumak için birey kendi grubunu (iç grup) diğer gruplardan olumlu olarak algılamalıdır. Benlik kavramı kişisel kimlik ve sosyal kimlik olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır. Kişisel kimlik: kişiyi sahip olduğu ayırt edici özellikler (spesifik kişilik özellikleri) nedeni ile diğer kişilerden farklı ve benzersiz kılan

⁷² H. Andaç Demirtaş, “Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar”, **İletişim : Araştırmaları**, Cilt.1, No.1, 2003, s.124.

⁷³ Mert Gülek, Muharrem Tuna, “Sosyal Kimlik Teorisi Açısından Örgütsel Özdeşleşmenin Teorik Temelleri”, **Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi**, Cilt.2, Sayı.3, 2018, s. 39-48.

kimliği ifade ederken, sosyal kimlik: bireyin grup üyeliği sonucu oluşan kimlik algısını ifade etmektedir.

Araştırmacılar kişinin bir iç grubun parçası olması ile ilgili üç zihinsel süreçten bahsetmişlerdir: sosyal sınıflandırma, sosyal özdeşleşme ve sosyal karşılaştırma. Sosyal sınıflandırma: kişilerin sosyal çevreyi anlamlandırmak için kendisini ve diğer insanları sınıflandırmasını ifade etmektedir. Sosyal sınıflandırma, sosyal kimlik olayını açıklayan sosyo-bilişsel süreçlerden biridir. Bireyler kendilerini ve diğerlerini çeşitli sosyal grupların üyesi olarak sınıflandırma eğilimindedirler. Örneğin: birey diğer insanları siyah, beyaz, Müslüman, Hristiyan gibi kategorilere ayırmaktadır. Sosyal grup: aynı sosyal grubun üyeleri olarak kendilerini algılayan bireylerin toplamını ifade eder. Bu nedenle, grup üyeliği için gerekli kriter, gruplar arası etkileşimin sıklığı veya bağımsız ama çar değil, bireyin kendisini veya diğerlerinin onu bir grubun üyesi olarak tanımlamasıdır. Sosyal sınıflandırma, sadece benzerlik ve farklılıklar sonucunda bireylerin sosyal çevreyi sınıflandırmasına değil, aynı zamanda kendilerini ve diğerlerini tanımlamalarına imkan verir ve bireylerin kendilerini bir sosyal grup içerisinde konumlandırmalarını sağlar.

Sosyal özdeşleşme: kişinin kendisini sınıflandırdığı grubun kimliğini benimsemesini ve kimlik ile özdeşleşmesini ifade etmektedir. Özdeşleşme benzerlik ve farklılıkların bir sonucu olarak oluşmaktadır. Kişinin tutum ve değerleri ile diğer grup üyelerinin tutum ve değerleri arasındaki uyum ya da benzerlik özdeşleşmeyi artırmaktadır. Sosyal özdeşleşme, kişinin bir grup ile birlik olma ya da o gruba ait olma algısıdır. Örneğin bir kadın kendisini sınıflandırdığı gerçek ve sembolik grup açısından tanımlayabilir (ben bir Çinliyim, ben bir kadınıyım). Bu açıdan kadın grubunun kaderini kendi kaderi olarak algılar. Örnek ile devam edilecek olursa, kendisini Çinli olarak tanımlayan kadının kaderi Çin'nin kaderi ile ortaktır. Çin bir gemi olarak düşünülürse, Çin batarsa ben de batarım algısı kadın ile ülkesi arasındaki özdeşleşmeyi göstermektedir.

Sosyal karşılaştırma: kişinin özdeşleştiği grubu diğer gruplar ile kıyaslamasını ifade etmektedir. Sosyal kimlikler sadece tanımlanmaz aynı zamanda karşılaştırılır. Gruplar arası karşılaştırma sürecinde, kısmen sosyal kimliğe dayalı olarak olumlu benlik saygısına ulaşmak için kişiler dış gruplarca olumlu olarak değerlendirilen sosyal gruplar içerisinde kendini konumlandırmaya çalışırlar. Bu nedenle kişi kendi grubu ve

diğer gruplar arasında ayırt edici unsurlar arar. İç grup için olumlu ayırt edici özellikler grup üyeleri için olumlu bir sosyal kimliğe işaret eder. Karşılaştırma sonucunda, eğer grubun sosyal kimliği kişiyi tatmin etmez ise, kişinin grup üyeliğinin sona ermesi muhtemeldir. Fakat kişi grubuna yönelik aidiyeti bitene veya grupta kalma mecburiyeti sona erene kadar, grubuna ait kötü yanları değil olumlu yanları vurgular. Bu iç grup kayırmacılığının temel nedeni: kişinin grubuna yönelik yapılacak kötü değerlendirmelerin, kendisini de ilgilendirdiğini (ortak kader algısı) düşünmesidir.

Sosyal kimlik teorisi ve benlik sınıflandırma teorisi müşterek olarak sosyal kimlik olgusunu açıklamaktadır. Bu iki teori özdeşleşme yapısının kavramsallaştırılmasında ve sosyal kimliğin nasıl geliştiğini anlamada verimli bir teorik temel öne sürmüştür. Sosyal kimlik teorisi sosyal benlik, grup süreçleri ve gruplar arası ilişkileri açıklamak için oluşturulmuştur. Benlik sınıflandırma teorisi, ise sosyal kimlik teorisinin bir uzantısı ve detaydır. Grup içi davranışların temeli olarak sınıflandırma sürecini ayrıntılı olarak tartışmaktadır. İki teori farklı odak ve vurgulara sahip olmasına rağmen, çok sayıda ortak varsayımı paylaşırlar ve aynı ideolojik perspektife sahiplerdir.

Benlik sınıflandırma teorisi bireylerin kendilerini üç farklı seviyede sınıflandırdıklarını ve kıyasladıklarını belirtir: 1) insan olarak bir üst seviyede (diğer türler ile karşılaştırdığında-insan kimliği), 2) birey olarak bir alt seviyede (kendisini diğer insanlar ile kıyaslar-kişisel kimlik), 3) bir sosyal grubun üyesi olarak orta seviyede (kendi grubunu diğer gruplar ile kıyaslar - sosyal kimlik). Benlik tanımlama seviyeleri arasında işlevsel bir düşmanlık olduğu varsayılır. Bir seviye daha belirgin oldukça diğer seviyeler daha az belirgin hale gelir. İnsanların erişebileceği sosyal kimlikler göz önüne alındığında, herhangi bir bağlamda hangi özel kimliğin sınıflandırma için temel olacağı aşağıda açıklanmıştır. Benlik sınıflandırma teorisine göre, sınıflandırma hem özdeşleşmenin hem de belirginliğin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Özdeşleşme, kişinin sosyal sınıf içerisine girme derecesini ve sosyal sınıfın kişinin kimliği ile olan ilişkisini ifade eder ve belirginlik, erişilebilirlik ve uyum kavramları üzerinde durur. Eğer sınıf ayrımı; a) algılanan gruplar arası farklılıkları maksimize ederse, b) grup içi farklılıkları minimize ederse ve grup üyeliği bireyin beklentileri ile uyumlu ise birey ve örgüt arasında daha yüksek seviyede bir uyum oluşur. Ayrıca sınıflar önemli ve değerli olarak

görülürse ulaşılabilir olur. Uyum ve erişilebilirlik grubu belirgin hale getirir ve kişinin benlik sınıflandırmasında belirleyici olur.⁷⁴

Özet olarak, 1970'lerin ortalarında Henri Tajfel ve John Turner tarafından geliştirilmiş olan Sosyal Kimlik Kuramı (SKK), grup üyeliğini, grup içi süreçleri ve gruplar arası ilişkileri inceleyen bir sosyal psikoloji kuramıdır. Sosyal psikoloji kuramı olarak, kişiye özel farklı kimliklerin değil, belli bir gruba aidiyet hisseden insanların psikolojileri üzerinde durur.⁷⁵

Bu teorinin bazı eksik yönleri vardır. Teori bir anlamda kümülatiftir. Vakalar birer birer toplanarak elde edilen sonuca sosyal boyut adı verilmiştir. Oysa sosyal bir unsur onu meydana getiren vakaların matematiksel bir toplamı değildir.

Bir başka eksiklik ise, toplumun sadece ferde atfettiği yargı esas alınmaktadır. Ferdin diğer fertler tarafından algılanamayan veya bağımsız değişken niteliğindeki başka özellikleri de onun kimliğinde mutlaka etkilidirler. Böylece sosyal kimliğin sadece toplumun hakkımızdaki düşüncelerinden oluşabileceğini iddia etmek hatalı olmaktadır. Kaldı ki ferde sosyal kimliğini kazandıran toplumun diğer üyeleri de çoğu kere toplumsal boyuttan uzak sübjektif ve daima değişken bir tutum içinde olabilirler. Sabit bir nitelikte olmayan bu tutumun kalıcı nitelikte bir kimliği meydana getirmesi mümkün değildir.

3.4. Etnik Kimlik Kuramı

İnsanlar neden “biz” ve “öteki” arasında ayrım yaparlar ve “kendi ulus bilincini” ve “diğerlerinin ulus bilincini” ifade ederler? J Carla etnik kimliğin, bir bireyin etnik grubuna yönelik inanç ve tutumlarına ve etnik kimliğinin tanınmasına atıfta bulunduğu inanmaktadır.⁷⁶ Şimdilik, etnik kimliğin yaygın olarak kullanılan bir tanımı yoktur. Finney'nin sözleriyle etnik kimlik dinamik, çok boyutlu ve karmaşık bir yapıdır, sadece bireyin, ait olduğu gruba ait olma hissini değil, aynı zamanda bireyin grubun değerlendirmesini ve grubun etkinliklerine katılımını da içerir.⁷⁷ Başka bir deyişle, genel olarak etnik kimliğin dört unsura sahip olduğu düşünülmektedir: biliş,

⁷⁴ Mert Gürlek, Muharrem Tuna, “Sosyal Kimlik Teorisi Açısından Örgütsel Özdeşleşmenin Teorik Temelleri”, **Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi**, Cilt.2, Sayı.3, 2018, s. 39-48.

⁷⁵ Deniz Utku, “Sosyal Kimlik Kuramı ve Reklamcılık İle Bağ”, Bahçeşehir Üniversitesi, Mayıs 2014, s.15.

⁷⁶ J Carla, J Reginald, “Racial Identity : African Self-Consciousness and Career”, *In Decision Making in African American College Women*, **Jamal of Multicultural Counseling and Development**, 1998, s.28-36.

⁷⁷ J Phinney, Ethnic Identity, in A.E. Kazdin (ed.), **Encyclopedia of Psychology**, New York: Oxford University Yayınevi, 2000, s.254-259.

tutum, davranış ve ait olma duygusu. Bu aynı zamanda etnik kimlik tartışmamızın da temelini oluşturmaktadır.

Akademik alandaki teorik tartışmalarda, gözlemcinin nesnel perspektifi veya etnik grubun öznel olarak tanımlanması üzerine farklı bakış açıları temelinde farklı tanımlama teorileri oluşturulmaktadır. Kültür Kuramı, Nesnel Karakteristik Kuramı, Öznel Kimlik Kuramı (İlkel Kuram ve Araç Kuramı), İletişim Kuramı, Sınır Kuramı, vb.

3.4.1. Kültür Kuramı

Klasik bir etnik teori olan kültür kuramı, 1960’larda ve 1970’lerde, bir zamanlar Batı akademik çevrelerinde ve Stalin’den sonraki Sovyet etnik teorik çevrelerinde baskın bir pozisyonda kalmış olan ve hala Çin ulusal teorik çevrelerinde ana akım söylemdir. Bu teorinin temsili eseri, 1964 yılında Amerikalı profesör Milton M. Gordon tarafından yayımlanan **Amerikan Yaşamında Asimilasyon**’dur. Kültür teorisi, etnik grupların “ortak kültür”ünün temel özelliklerini vurgulamaktadır. Bu teoride, etnik gruplar bir tür sosyal kültürel taşıma ve ayırt edici birim olarak kabul edilir. Dolayısıyla etnik gruplar arasındaki temel fark kültürel farklılıklardır. Ortak kültürel özellikler etnik kimliğin nesnel ve gerçekçi temelidir. Etnik gruplar arasındaki çatışmalar ve çelişkiler temelde aralarındaki kültürel farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Etnik sorunların çözümü, bu farklılıkların ortadan kalkmasına bağlıdır, yani kültürel asimilasyon oluşmaya başlar. Modernleşmenin gelişmesi, izolasyonun ortadan kaldırılması ve kültürel yakınsamaların yoğunlaşmasıyla birlikte, etnik meseleler hatta etnik grupların kendileri de zamanın gelişmesine uyum sağlayamaz ise sonunda toplumdan kaybolacaktır.

Kültür teorisi, kültürel ve davranışsal farklılıkların çok etnikli toplumların etkileşiminde neden olabileceği problemlere işaret etmekte ve bir dereceye kadar bu problemler ile politik, ekonomik ve sınıfsal sorunlar arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır. Bu, kültür kuramının teorik katkısıdır. Ancak şunu belirtmek gerekir: Bu teori, etnik köken ve onunla ilgili bilgiler konusunda çok basit ve iyimser düşünmektedir. Bu nedenle, kültür teorisi eleştirilmiş ve sorgulanmıştır.⁷⁸

⁷⁸ Li Jing Mei, “Xi’an’daki Hui Halkının Ulusal Kimliği Üzerine Araştırma”, **Yüksek Lisans Tezi**, Çin Min Zu Üniversitesi, 2010, s.8.

(李景梅. 西安回族的民族认同研究[D].中央民族大学,2010. 硕士研究生论文. P.8.)

3.4.2. Nesnel Karakteristik Kuramı

Nesnel karakteristik kuramı, etnik grupların kimliğini dışsal hedef özelliklerinden yargılar, yani etnik grupların kimliği ırk, renk, boy gibi insan özellikleri ve dil, din ve gelenek gibi kültürel özellikler ile ayırt edilir. Bu nedenle, “etnik grup” ortak fiziksel, dilsel, kültürel ve yaşam tarzı alışkanlıklarına sahip bir grup insan olarak kabul edilir.⁷⁹

3.4.3. Öznel Kimlik Kuramı

Öznel kimlik kuramı, nesnel özelliklerin, etnik kimliğin özünü değil, yalnızca öznel etnik kimliği ifade etmek için kullanılan araçlar olduklarını ileri sürer. Fredrik Barth’ın belirttiği gibi, etnik gruplar dil, kültür ve etnik köken gibi faktörler tarafından değil, etnik gruptaki üyeler tarafından belirlenir.

Öznel etnik kimlik teorilerinin çoğu, etnik kimliği insan tarafından yapılan bir yapım süreci olarak görür. Örneğin, Stuart Hall⁸⁰, kolektif kimlik ve etnik köken kavramlarının tarih, kültür ve politika tarafından inşa edildiğine inanmaktadır. Öznel kimliğin inşasında, etnik grup kavramı tarih, dil ve kültürün yerini belirler.⁸¹ Stuart Hall’ın etnik kimliği yorumlamasından etnik kimliğin dinamik yapım sürecini anlayabiliriz. Daha sonra Amerikalı bilim adamı Steve Fenton, etnik kimliğin “sürekli değişen, yeniden tanımlayan ve tartışan ataların, kültürlerin ve dillerin ifadeleri” olduğuna inanmıştır.⁸² Emily Honig’in araştırması, etnik kimliğin aşağıdaki özelliklere sahip olduğunu göstermektedir: Etnik köken etiketleri sabit bir içeriğe sahip değildir, akış halinde ve sürekli bir tanım sürecidir; etnik üyelerin kültürel kimliği yalnızca görecelidir; etnik kimlik, bireysel öznelcilik ile ilgilidir, bir müzakere ve rekabet sürecidir.⁸³

Aynı zamanda, araştırmacılar etnik kimlik geliştirme modelleri de önermişlerdir. Cross’un siyah etnik kimliğin gelişim modelinden itibaren, etnik kimlik geliştirme

⁷⁹ Yang Guang Ying, “Han Yerleşim Alanındaki Hui Öğrencilerinin Etnik Kimliği ve Eğitimi”, **Yüksek Lisans Tezi**, Nan Jing Normal Üniversitesi, 2011, s. 3.

(杨光莹. 汉族居住区内回族学生的族群认同与教育[D]. 南京师范大学, 2011. P 3.)

⁸⁰ Stuart Hall, çağdaş kültürel çalışmaların babası, İngiliz sosyolojisi profesörü, kültürel teorisyen, medya teorisyeni, kültürel araştırma eleştirmeni ve düşünürdür.

⁸¹ Stuart Hall, **New Ethnicity: Culture and Difference**, James Donald and Ali Rattansi (ed.), London: 1992, s.257.

⁸² Steve Fenton, **Ethnicity: Racism, Class and Culture**, Basingstoke, England, Macmillan, 1999, s.10.

⁸³ Zhu Zhi Yong, “Okul Eğitiminde Etnik Kimliğin Sosyolojik Analizi (Bölüm I)”, *Literatür Taraması ve Araştırma Yöntemleri, Kuzeybatı Etnik Çalışmaları*, Vol.53, No.2, 2007, s. 55-70.

(朱志勇. 学校教育情境中族群认同感的社会学分析(上): 文献综述与研究方法. 西北民族研究, 2007, 53(2): 55-70)

modeline ilişkin araştırma yaklaşık 30 yıl sürmüştür. Bu dönemdeki ünlü ulusal kimlik geliştirme modelleri şunlardır: Thomas'ın beş aşamalı siyah etnik kimlik geliştirme modeli; Phinnery, Lochner ve Murphy'nin etnik azınlıktaki gençlere uygulanan ulusal kimlik geliştirme modeli; Helms'in beyaz etnik kimlik geliştirme modeli ve renkli etnik kimlik geliştirme modeli. Farklı araştırma nesneleri perspektifinden bakıldığında, araştırmacılar ulusal kimlik geliştirme aşamaları hakkında kendi teorilerini ortaya koyarlar.

Öznel etnik kimliğin tartışılmasında ilkel teori ile araçsal teori arasındaki farklılıklar ortaya çıkmıştır.

3.4.3.1. İlkel Kuram

Clifford Geertz'in⁸⁴ temsil ettiği “ilkel teori” Kültürel Tarih Okulu olarak adlandırılmıştır. Bu düşünce okulu, ulusun duygusal bağlarının “doğuştan” olduğunu ve insan doğasının bir parçası olduğunu savunmuştur. Onlara göre etnik kimlik, altta yatan duygusal bağlantıdan gelir, bu nedenle bireye özgüdür ve dış baskı altında değişmeyecektir. Bireyler ve grubun diğer üyeleri temel bir ilişki ile birleşmiştir, gruplar arasındaki etkileşimin temeli ilkel sadakattir. Bu okulun araştırmacıları, böyle bir doğal bağın tüm insan gruplarında var olduğunu vurgulamaktadırlar. Ulusal aidiyetin kalıcılığı, kişisel kimliğin temelidir. Grubun üyeleri için orijinal bağlar ve duygular köklü, irrasyonel ve bilinçsizdir.⁸⁵

3.4.3.2. Araç Kuramı

Öte yandan, Leo A. Despres, Abner Cohen, Haaland ve diğerleri “Araç Teorisi”ni önermişlerdir. Onlar, ulusal kimliğin birden fazla dış etken - dış politika ve sosyal çevre tarafından etkilendiğini vurgulamaktadırlar. Ulusal kimliğin farklı politikalar, ekonomik durumlar ve farklı koşullar ile değiştiğine inanmışlardır. Dolayısıyla araçsal teori “senaryo teorisi” olarak da adlandırılır ve konumu, “ilkel teori”nin zıddıdır. Araçsal teori, ulusal kimliğin bağlamsal yapıdan, istikrarsızlıktan ve grup üyelerinin rasyonel seçiminden etkilendiğini vurgulamaktadır. Araçsal teorinin savunucuları için uluslar politik, sosyal veya ekonomik bir olgudur ve ulusların oluşumu, sürdürülmesi ve

⁸⁴ Clifford Geertz, (23 Ağustos 1926 - 30 Ekim 2006), Amerikalı antropolog. En önemli temsilci eserleri: Kültürel Yorumlama ve Yerel Bilgi'dir.

⁸⁵ Li Jing Mei, “Xi'an'daki Hui Halkının Ulusal Kimliği Üzerine Araştırma”, **Yüksek Lisans Tezi**, Çin Min Zu Üniversitesi, 2010, s.8-9.

(李景梅. 西安回族的民族认同研究[D].中央民族大学,2010. 硕士研究生论文. P. 8-9.)

değişimi, siyasi ve ekonomik kaynakların rekabet etmesi ve dağıtılması yoluyla açıklanmaktadır. Araçsalcılık perspektifinden bakıldığında, etnik kimlik tepkiseldir ve çevresel ve ekonomik, politik ve sınıf değişkenlerine bağlıdır. Kişisel kimlik açısından araç teorisi, insanların sahnenin değişimlerine dayanarak ulusal aidiyet konusunda rasyonel seçimler yapma yeteneğine sahip olduğunu vurgulamaktadır. Grubun kimliği belirsiz, kararsız ve geçici olarak kabul edilir. Grup üyelerinden birisi kimliğini değiştirmenin kendi çıkarına olduğunu düşündüğünde, birey bu gruptan başka bir gruba katılacaktır, dolayısıyla grubun kimliği aracı olarak kullanılmaktadır. Siyasi ve ekonomik çıkarların peşinde koşmak çoğu zaman insanları bu davranışa yönlendirir.⁸⁶

3.4.4. İletişim Kuramı

İletişim kuramı, sosyal ilişkilere ve iktidara odaklanarak bireylerin ve diğerlerinin göreliliğini vurgulamaktadır. Bu görüş, etnik kimliğin ilişkisel ve göreceli olduğunu göstermektedir.⁸⁷

3.4.5. Sınır Kuramı

Çinli bilginler tarafından desteklenen etnik kimlik teorisi sınır teorisidir. Bu teori temel olarak batıdaki etnik sınırlar teorisinden türetilmiştir. Sınır Kuramı, etnik kenarları olmayan ulus kavramının anlamsız olduğunu belirtir. Sınır teorisi, 1969 yılında Fredrik Barth tarafından ortaya atılmıştır. “Etnik Gruplar ve Sınırlar” adlı makalesinde, Frederick Bath bir ulusun çağrışımının köken, dil ve kültür olmadığını vurgulamıştır. Frederick Bath’a göre kültürel farklılıklar, bir ulusun özellikleri değil, ulusal kimliğin ve etnik sınırların korunmasının sonucudur. Bu teori, etnik kimliğin oluşumu ve etnik sınırların sürdürülmesinin nedenlerini analiz etmek için çok yararlı değildir, ancak etnik sınırların korunması sürecinde kültürel farklılıkların devam etmesi için iyi bir açıklama olabilir. Teori, bir ulusun sınırlarının coğrafi sınırlar olması gerekmediğini, ancak esas olarak “sosyal sınırlar” olduğunu savunmaktadır. Ulusal kimlik, bir ulusun en temel kurucu unsurudur. Etnik sınırlar ve uluslar ulusal kimlikle ayırt edilir. İnsanlar etkileşimlerde ulusal kimliği korudukları sürece, kaçınılmaz olarak

⁸⁶ Li Jing Mei, “Xi’an’daki Hui Halkının Ulusal Kimliği Üzerine Araştırma”, **Yüksek Lisans Tezi**, Çin Min Zu Üniversitesi, 2010, s.9.

(李景梅. 西安回族的民族认同研究[D].中央民族大学,2010. 硕士研究生论文。P.9.)

⁸⁷ Yang Guang Ying, “Han Yerleşim Alanındaki Hui Öğrencilerinin Etnik Kimliği ve Eğitimi”, **Yüksek Lisans Tezi**, Nan Jing Normal Üniversitesi, 2011, s. 3.

(杨光莹. 汉族居住区内回族学生的族群认同与教育[D].南京师范大学, 2011. P 3.)

üyelerini tanımlamak için standartlar ve etnik sınırlarını belirleme yolu olacaktır. Öz kimliğe ait olma duygusu ve başkaları tarafından tanımlanan ait olma duygusu, bir ulusun en önemli ayırt edici özelliğidir.⁸⁸ Çinli bilim adamı Wang Ming Ke (王明珂), kenarı şöyle anlatmıştır: bir kağıt parçasına bir daire çizdiğimizde, aslında dairenin “kenarı” onu bir daireye benzetir. Bu nedenle, Wang Ming Ke (王明珂) etnik grupların öznel tanımlamasının, etnik sınırları tanımlayıp koruyarak gerçekleştirildiğine inanmaktadır.⁸⁹

3.4.6. Ulusal Kimliği Etkileyen Faktörler

Aynı zamanda, ulusal kimliği etkileyen faktörlerin analizi, bilim adamlarının ulusal kimlik araştırmalarının önemli içeriklerinden biridir. Araştırmacıların farklı vurguları nedeniyle, ulusal kimliğin kurucu unsurları farklıdır. Rotheram ve Phinney’e göre, etnik kimlik dört unsur içerir: 1. Etnik farkındalık (ethnic awareness), bireyin kendi etnik grubunu ve diğer etnik gruplar arasındaki temel özellikler, tarih, gelenekler ve farklılıklar gibi etnik gruplarla ilgili bilgileri bilmesini ve anlamasını ifade eder. Bu bilişlere dayanarak, bireyler ait oldukları etnik grupları doğru bir şekilde tanımlayabilir ve işaretleyebilirler. 2. Etnik öz tanımlama (ethnic self-identification), bireyin belirli bir etnik gruba ait sezgilerine ve kavramlarına dayalı olarak doğru ve tutarlı etnik işaretler edinmesini ifade eder. 3. Etnik tutumlar (ethnic attitudes), bireyin kendi etnik grubuna ve diğer etnik gruplara nasıl bilinçsel tepki verdiğini ifade eder. Etnik tutumlar olumlu veya olumsuz olabilir. 4. Etnik davranışlar (ethnic behaviors), bir bireyin davranışının kendi etnik grubunu anlama öncülünde kendi etnik grubunun gereksinimleriyle tutarlı olup olmadığını ifade eder.⁹⁰

3.4.7. Ulusun Oluşumu, Ulusal Kimliğin İnşası ve Ulusal Kimliğin Sürdürülmesi Üzerindeki Etkili On Ana Faktör

Etnik oluşum, ulusal kimlik inşası ve ulusal kimliğin korunması sürecinde savaş ve doğal afetler gibi dış ve nesnel faktörlere ek olarak, dini inançlar, kan ilişkileri

⁸⁸ Li Jing Mei, “Xi’an’daki Hui Halkının Ulusal Kimliği Üzerine Araştırma”, **Yüksek Lisans Tezi**, Çin Min Zu Üniversitesi, 2010, s.9.

(李景梅. 西安回族的民族认同研究[D].中央民族大学,2010. 硕士研究生论文。P.9.)

⁸⁹ Yang Guang Ying, “Han Yerleşim Alanındaki Hui Öğrencilerinin Etnik Kimliği ve Eğitimi”, **Yüksek Lisans Tezi**, Nan Jing Normal Üniversitesi, 2011, s. 3.

(杨光莹. 汉族居住区内回族学生的族群认同与教育[D]. 南京师范大学,2011. P.3.)

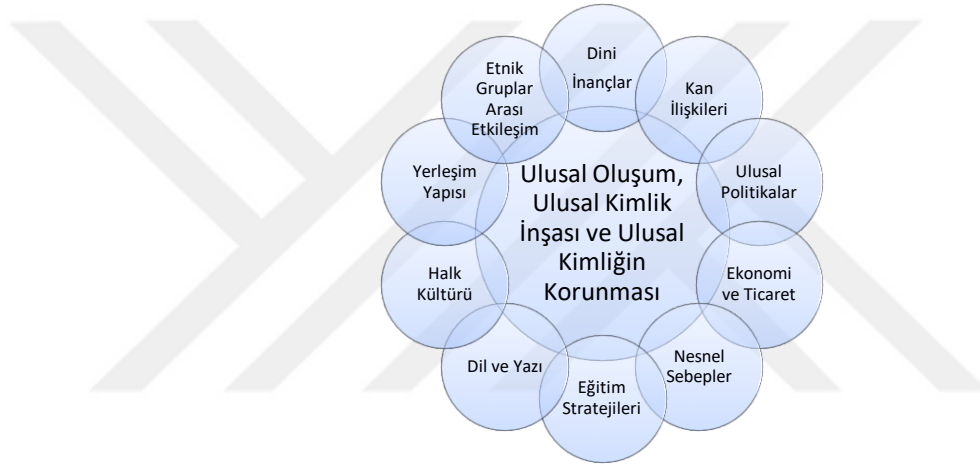
⁹⁰ Qi Jin Yu, **Etnik Kimlik ve Çoklu Kimlikler**, Pekin: Sosyal Bilimler Edebiyatı Yayınevi, 2008, s. 4-8.

(祁进玉. 族群身份与多元认同[M]. 社会科学文献出版社. 2008 年, 第 4-8 页.)

(ırklararası evlilik, isim değişikliği, tarihsel hafıza), ulusal politikalar (ulusal kimlik, ulusal kültür, hkmet politikası), ekonomi ve ticaret, eğitim stratejileri, dil ve yazı, halk kültürü, yerleşim yapısı ve etnik gruplar arası etkileşim çok önemli bir rol oynamıştır.

Yukarıdakilere dayanarak, tez yazarı, ulusal oluşum, ulusal kimlik inşası ve ulusal kimliğin korunması için on ana etkili faktör modelinin şematik bir diyagramını çizmiştir:

şekil 3 : Ulusun Oluşumu, Ulusal Kimliğin İnşası ve Ulusal Kimliğin Sürdürülmesi zerindeki On Ana Etkili Faktörün şematik Diyagramı

Burada şunun açıklanması gerekir: bu faktörler tek başlarına mevcut olmazlar, aksine birbirlerini etkiler ve kısıtlar, ulusal kimliği oluşturmak için birlikte çalışırlar. Örneğin, ırklar arası evlilikleri teşvik eden ulusal politikalar etnik gruplar arası etkileşimi güçlendirmiştir. Böylece, içsel ulusal kan hattı genişletilmiş ve yeni bir etnik grubun ortaya çıkması için kan ilişkisinin temeli atılmıştır. Başka bir örnek olarak, eğitim stratejileri ulusal politikalar tarafından kısıtlanabilir ve etnik grup içindeki insanlar tarafından seçilebilir. Eğitim stratejilerinin seçimi ve uygulanması sadece ulusal kimliğin miras olarak aktarılmasını etkilemekle kalmaz, aynı zamanda mevcut halk kültürüne de yansır. Doğal afetler ve savaşlar gibi, insan iradesiyle değişmeyen dış etkenlerin de ulusun yerleşim yapısı ve etnik gruplar arası ilişkileri üzerinde önemli bir etkisi vardır.

Aynı zamanda tez yazarı, ulusun gelişiminde “devlet”in rolünü vurgulamak istemektedir. “Devlet” kurumunun doğumundan bu yana, devletin insan ve toplum

üzerindeki yönetimi güçlenmeye devam etmiştir. Tüm hanedanların yönetici güçleri tarafından formüle edilen ve uygulanan etnik politikalar, etnik grupların oluşmasında ve ulusal kimliğin oluşturulmasında önemli rol oynamıştır. Özellikle modern toplumda, “devlet” işlevinin gelişimi gittikçe daha mükemmel hale gelmektedir. Bu aynı zamanda devletin, ülkedeki tüm etnik gruplardan insanların sosyal yaşamının tüm yönlerinin yönetimini ve kontrolünü büyük ölçüde geliştirdiğini göstermektedir. Devlet, ilgili yasa ve yönetmelikleri yürürlüğe koyarak, yasa ve yönetmeliklerin devlet organları aracılığıyla uygulanmasını garanti ederek, ulusun gelişimi üzerinde çok önemli bir etkiye sahiptir ve hatta büyük ölçüde ulusun gelecekteki gelişimini belirler. Dolayısıyla, bir ulusun gelecekteki gelişiminin, devlet politikaları bağlamında etnik grup içindeki seçkinlerin seçiminin bir sonucu olduğu söylenebilir.

3.5. Etnik Kimlik Geliştirme Modeli

Bireysel etnik kimlik, sürekli bir inşa sürecidir. J Phinney’nin üç aşamalı etnik kimlik geliştirme modeli⁹¹ diğerlerine göre daha meşhurdur. Önceki araştırma sonuçlarını ve saha araştırmalarını birleştiren J Phinney, etnik kimlik inşasını üç aşamaya ayırmıştır:

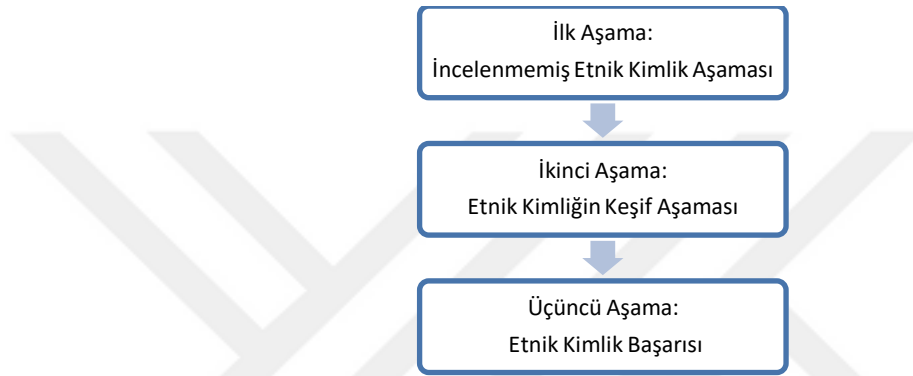
İlk aşama, incelenmemiş etnik kimlik aşamasıdır (Unexamined Ethnic Identity). Bu aşama bir kişinin ergenliğini ifade eder. Gençler etnik kimliğin keşfinden yoksundur. Ergenler ya doğrudan ailelerinden ve topluluklarından etnik kavramları kabul eder ya da egemen ana akım kültürden etkilenen hakim kültürel kavramlara uygun davranırlar. Ergenlerin etnik gruplara yönelik tutumları, çevredeki insanların etnik gruplara yönelik tutumlarından doğrudan etkilenmektedir. Dolayısıyla gençlerin etnik kimliği pasiftir. Bu aşama, ergen etnik kimliğinin gelişiminin birincil aşamasıdır ve gelecekteki gelişim için koşulları oluşturur. Ayrıca, eğitimin bu aşamadaki rolü çok önemlidir.

İkinci aşama, etnik kimliğin keşif aşamasıdır (Ethnic Identity Search / Moratorium). Bu aşamada, gençlerin etnik bilinci uyanmaya başlamıştır. Etnik grubun içindeki ve dışındaki üyelerle etkileşim yoluyla, gençler etnik gruplar, etnik kimlikler, etnik grubun durumu ve bu durumun kendi hayatları üzerindeki etkisi hakkında düşünmeye, etnik grubun kültürüne ve geleneklerine dikkat etmeye başlamışlardır. Gençler dezavantajlı konumlarını tanıyarak ana akım kültürün etkisi altındalardır. Bu aşamada, etnik kimliğin

⁹¹ Martha E Bernal, George P Knight, **Ethnic Identity: Formation and Transmission among Hispanics and Other Minorities**, Suny Yayınevi, 1993, s.66-76.

uyandırılması ve orijinal bilinçaltında oluşan etnik kimlikle çatışmanın ardından, ergenlerin etnik kimliğinde kaosa neden olmak kolaydır. J Phinney, Erikson'un kimlik krizi teorisinden etkilenmiştir. Kimlik krizinin ortaya çıkışı, ergenlerin psikolojik gelişiminde kaçınılmaz bir dönüm noktasıdır. Bu aşamada, gençler orijinal fikirleri ve mevcut kaynakları birleştirirler ve psikolojik çatışmalar sürecinde yeni kimlik üretir veya bir kimlikten diğerine değişim yaparlar.

Şekil 4 : J Phinney'in Üç Aşamalı Etnik Kimlik Geliştirme Modelinin Şematik Diyagramı

Üçüncü aşama, etnik kimlik başarısıdır (Ethnic Identity Achievement), bu da bireyin nihayetinde keşif yoluyla kendi istikrarlı etnik kimliğini oluşturduğu anlamına gelir. Bu aşamada birey, çelişkili etnik kimlik kavramlarının üstesinden gelir, içinde bulunduğu etnik grubu açıkça tanımlar ve etnik aidiyet ve gurur duygusu oluşturur. Birey bu kavram tarafından eylemlerinde yönlendirilir ve kendi etnik gruplarını miras almak ve geliştirmek için aktif olarak çalışır. Bu durum, yalnızca bireyin istikrarlı etnik kimliğe sahip olmakla kalmayıp, aynı zamanda ana akım kültüre karşı olumlu bir tutuma sahip olduğunu gösterir. Ancak bu, her bireyin bu aşamaya ulaşabileceği anlamına gelmez. Tek taraflı etnik kimlik, ana akım kültüre yaklaşma veya iki yönlü dışlanma, olası sonuçlardır.

J Phinney'in etnik kimlik geliştirme modeli, etnik kimliğin gelişimini ortaya koymuş ve gelişim sürecini açıklamıştır.

3.6. Etnik Kimlik ve Eğitim

Etnik kimlik ve eğitim ilişkisi üzerine yapılan araştırmalar, bir yandan eğitimin etnik kimlik üzerindeki önemli etkisini vurgularken, diğer yandan eğitimin etnik kimlik üzerindeki etkisini uygulamaya çalışır ve ne tür bir eğitimin ulusal kimliğin oluşumuna faydalı olacağını inceler.

M. Yinger, eğitimin devletin soyut kimlik oluşturmaları için en önemli güç motoru olduğuna inanmıştır. Aynı zamanda, bilgi edinimi insanların kendi yasal etnik kimliklerini oluşturmalarına yardımcı olur. Bu yasal etnik kimliğe dayanarak yasal sosyal statü de elde edilebilir. Bu nedenle, etnik kimlik oluşumunda, eğitim bir tür güç ilişkisi, kültürel kaynak ve kültürel bir semboldür.

Eğitimin etnik kimlik üzerindeki etkisine dayanarak araştırmacılar, birkaç farklı eğitim yöntemi önermişlerdir. Her yaklaşım, farklı bir etnik kimlik görüşünü ifade eder. Bu yaklaşımlar, Asimilasyon Teorisi, Entegrasyon Teorisi ve Çok Kültürlü Teori'yi içerir.⁹²

Şekil 5 : Eğitimin Etnik Kimlik Üzerindeki Etkisinin Sınıflandırma Şeması

Asimilasyon teorisi, eğitimin ana akım kültürü kabul etmek için çoğulcu grupları şekillendiren, gerekli bir araç olduğuna inanmaktadır. Eğitim sistemi üzerindeki kısıtlamalar, farklı gruplardan insanları ana akım kültürün gerekliliklerine uygun davranmaya zorlar. Aynı zamanda, diğer etnik grupların görüşleri, dilleri ve etik kavramları eğitim hedeflerine ulaşmada yardımcı olamadığından, okul eğitiminin dışında bırakılırlar. Eğitim, tüm etnik grupların geleneklerinden vazgeçmelerini ve yalnızca anaakım kültürle özdeşleşmelerini sağlama sürecidir.

Entegrasyon teorisine göre, eğitim tüm grupları dikkate almalıdır. Bütünleşme teorisi, eğitimin yeni bir kültür türü oluşturmak için birçok farklı kültürü bir araya getirme etkisine sahip olduğunu iddia etmektedir. Tabii ki, ana akım kültür entegrasyonun ana gövdesidir ve farklı etnik gruplar sonunda sadece bir kültürle özdeşleşecektir.

⁹² Yang Guang Ying, "Han Yerleşim Alanındaki Hui Öğrencilerinin Etnik Kimliği ve Eğitimi", **Yüksek Lisans Tezi**, Nan Jing Normal Üniversitesi, 2011, s. 5.

(杨光莹. 汉族居住区内回族学生的族群认同与教育[D]. 南京师范大学, 2011. P 5.)

Çok kültürlü teori, farklı etnik grupların kültürel özelliklerine saygı duyan çok kültürlü eğitimi teşvik eder. Bu teori, çok kültürlü eğitimin ana akım kültürü genişletmeye yardımcı olacağına inanır. Dolayısıyla farklı kültürel geçmişe sahip öğrencilerin toplumla daha iyi özdeşleşmeleri ve toplumu desteklemeleri sağlanır. Bu teorinin savunucularına göre, insanlar kendi etnik kültürlerinin dilini ve geleneklerini kullanarak, ana akım kültürü terk etmeden birden fazla kültüre başarıyla katılabilirler.

Radikal çok kültürlü teori, eğitim kavramlarında radikal bir değişim gerektirir ve daha fazla etnik çeşitliliği ve bağımsızlığı teşvik eder. Destekleyenler, statükoyu değiştirmeyi ve toplumun etnik ve kültürel çeşitliliğini müfredata ve sınıfa yansıtmayı amaçlıyorlar. Bu şekilde, tüm etnik grupların gururu teşvik edilir. Böylece her grup kendi saygınlığını ve sosyal statüsünü elde edebilir. Sonuç toplumsal değişim olacaktır.

Eğitim insanları eğitmek için bir faaliyettir ve sonucu insani gelişme olmalıdır. Daha önce de belirtildiği gibi, eğitimcinin eğitim görüşü, onun ne tür bir etnik görüşü olduğunu yansıtır. Farklı eğitimcilerin gözünde, etnik kimliklere ilişkin değer yargıları da farklıdır. Bu nedenle, ister asimilasyon teorisi, entegrasyon teorisi, ister çok kültürlü teori veya radikal çok kültürlü teori olsun, burada eğitimcinin etnik azınlık kimliğinin değer yargılarını görmekteyiz.⁹³

3.7. Etnik Kimlik ve Milli Kimlik

Anthony D. Smith “Milli Kimlik” adlı çalışmasında milliyetçiliği inşa eden üç temel kavramdan (özerklik, birlik ve kimlik) birisinin kimlik olduğunu söyler. Ona göre kimlik (aynıyet) “aynılık”tır. Özel bir grubun mensupları, grubun dışındakilerle sadece farklılıkları bakımından benzerlik gösterirler. Grup üyeleri benzer tutum ve davranış kalıplarına sahiptir. Tutum ve davranış kalıpları bakımından benzer olmayan diğer grup üyeleri ise farklıdır. Bu benzerlik-benzemezlik örüntüsü milli “kimliği” anlamlandıran bir saiktir.⁹⁴

Kimlik hem bireysel hem de kolektif seviyeleri içerir. Bireysel düzeyde, kimlik genellikle çok yönlü ve durumsaldır. Kolektif düzeyde kimlik, bireyin seçimi ve hissi değil, durumsal veya evrensel olabilen kolektif bağlantının doğasıdır. Etnik kimliğin

⁹³ Yang Guang Ying, “Han Yerleşim Alanındaki Hui Öğrencilerinin Etnik Kimliği ve Eğitimi”, **Yüksek Lisans Tezi**, Nan Jing Normal Üniversitesi, 2011, s. 5.

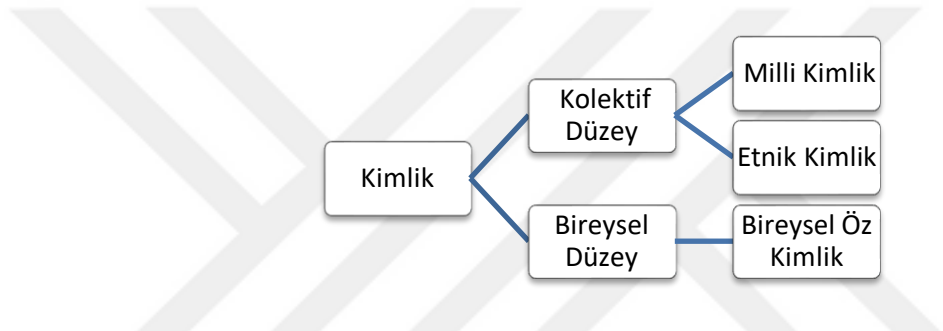
(杨光莹. 汉族居住区内回族学生的族群认同与教育[D]. 南京师范大学, 2011. P 5.)

⁹⁴ Assiye Aka, “Kimliğe Teorik Yaklaşımlar”, **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 34, No.1, Mayıs 2010, s.22.

bireyler arasında daha fazla değişkenliği vardır. Dildeki değişiklikler, dini inançlardaki değişiklikler veya etnik gruplar arası evlilikler, bireylerin etnik kimliğini bir ölçüde değiştirebilir. Bunun aksine, kolektif etnik bilinç daha karardır. Modern ekonominin hızlı gelişimi ve çeşitli kültürlerin hızla yayılmasıyla, kolektif düzeyde kimlik etnik grupların sınırlarının korunmasında önemli ve vazgeçilmez bir unsur haline gelmiştir.

Kolektif düzeyde kimlik, etnik kimliği ve milli kimliği içerir. Başka bir deyişle, modern anlamda “kimlik araştırması” genel olarak “kimlik” boyutlarının üç seviye içerdiğini düşünür: bireysel öz kimlik, etnik kimlik ve milli kimlik.

Şekil 6 : Kimlik Kavramının Düzey ve Boyutsal İlişkisi Diyagramı

Milli kimlik esas olarak bireyin siyasi topluluğunun aidiyetini, yani halkın devlet iktidarını veya hükümdarını tanımasını, devletin kurallarının meşruiyetinin ve bu ülkenin kurucu unsurlarının tanınmasını ifade eder. Tek uluslu bir ülkede, etnik kimlik genellikle milli kimlikle çakışır. Ancak çok etnikli ülkelerde, milli kimlik, etnik kimlikten daha yüksek bir kimlik düzeyidir. Milli kimlik, etnik kimliğin yüceltilmesidir ve etnik kimliği teşvik edebilir. Etnik kimlik, milli kimliğin inşasını etkiler ve milli kimliği güçlendirebilir. Etnik kimlik ile milli kimlik arasında bir birlik vardır ve ikisi uyumlu veya uyumsuz durumda olabilir.

Şekil 7 : Çok Etnik Gruptan Oluşan Bir Ülkede Etnik Kimlik ve Milli Kimlik Arasındaki İlişkinin Basit Bir Diyagramı

Çin çok etnikli bir ülkedir. Çin’de en az 56 tanımlanmış etnik grup vardır.⁹⁵ Çoğu etnik grup, kendi tarih, dil, kültür ve adetlerine sahiptir. Farklı etnik gruptan üyelerin kendi etnik kimlikleri vardır. Aynı zamanda, tüm etnik gruplar Çin’de yaşamaktadır ve Çinli olarak milli kimliğe sahiplerdir. Başka bir deyişle, Çin milli kimliği Çin’deki 56 etnik grubun hepsinde ortaktır. Bu nedenle, milli kimlik etnik kimlikten daha yüksek bir seviyededir. Bir Çinli bir yabancıyla etkileşime girdiğinde milli kimlik ortaya çıkar. Diğer etnik gruplardan Çinlilerle iletişim kurarken, etnik kimlik ortaya çıkar.

3.8. Kültürel Kimlik, Etnik Bütünleşme ve Etnik Oluşum

Genel anlamda, etnik entegrasyon süreci, etnik (kültürel) kimliğin değişim ve yeniden yapılanma süreci ile tutarlıdır. İkisi neden ve sonuçtur, birbirlerini tamamlarlar. Kültürel kimliğin değişmesi, etnik kimliğin değişmesine yol açar, böylece etnik entegrasyonu tamamlar ve yeni bir etnik topluluk oluşturur.

Şekil 8 : Etnik Entegrasyon Süreci ve Etnik Oluşum Şeması

Özel açıklama: kültürel kimlik, etnik bütünleşmenin hazırlığı ve koşullarını oluşturur. Etnik kimlik, etnik bütünleşmenin itici gücü ve desteğidir. Etnik entegrasyon, etnik (kültürel) kimliğin oryantasyonu ve varış noktasıdır. Etnik entegrasyonun derinleşmesi yeni etnik topluluğun tanımlanmasını teşvik eder. Kültürel kimlik kapsamının genişletilmesi ve ortaklığın artması, etnik bütünleşme derecesinin sürekli olarak iyileştirilmesine yol açmakta olup, nihai yön, tam etnik kimlik ve tam etnik bütünleşmedir.

Etnik kimlik olmadan etnik entegre edilebilir, fakat bu zorlanmış bir entegrasyondur, doğal değildir. Bütünleşme olmadığında kimlik olarak mevcut, yani sadece ait olduğu etnik grubun kimliği vardır. Böyle bir etnik kimlik, grup içindeki istikrarı ve birliği koruyabilir ve kimlik değişikliğinden sonra yeniden yapılanmaya

⁹⁵ Çin’de tanımlanmayan etnik gruplar da vardır. Resmi kayıtlı etnik grubun sayısı 56’dır.

giren etnik kimlik, etnik entegrasyonu teşvik edebilir. Peki, etnik doğal entegrasyon sürecinde etnik kimliğin etkisi var mıdır? Cevap: Evet. (Doğal etnik entegrasyon sürecinde, kesinlikle etnik kimlikten etkilenecektir.)

Xi'an Hui etnik grubunun kimliğini incelemek, tarihte Çin'de yaşayan Arap, Pers, Orta Asya'daki Müslüman etnik gruplar ile Han etnik grubunun bir kısmı ve onların torunları arasındaki etnik entegrasyon sürecini analiz etmenin önemli bir yöntemi ve yoludur.

3.9. Kültürel Uyum Kuramı

Hui kültürü, Çin topraklarında İslam medeniyetinin ve Konfüçyüs medeniyetinin çarpışması, diyalogu ve hata ayıklanmasıyla oluşan bileşik bir kültürdür. Hui etnik grubunun oluşumu ve gelişimi, Han kültüründen sürekli olarak etkilenen bir süreçte gerçekleşmiştir. Hui milliyetinin etnik kimliğinin incelenmesi, kaçınılmaz olarak kültürel adaptasyon (acculturation) kavramından ve teorisinden bahsetmeyi gerektirmektedir.

Araştırmacılara⁹⁶ göre, kültürel uyum süreci çeşitli yönleri içerir:

- Kültürel Özelliklerin Aktarılması.** Kültürel özelliklerin kültürler arasında aktarılmasını kabul eden taraf, kendi kültürel değerleri ve mevcut şartlarına göre, yeni kültürden bazı özellikleri seçer ve diğer özellikleri reddeder;
- Kültürel Bütünleşme.** Kültürel entegrasyon sürecinde, yerel kültürler yabancı kültürleri kabul eder, ancak bunları kendi ihtiyaçlarına göre dönüştürür, böylece artık yeni kültür yerel kültürün belirli özelliklerine sahiptir;
- Kültürel Özelliklerin Yerini Yeni Unsurların Alması.** Zamanla, alıcı tarafın kültürünün bir kısım özelliklerinin yerini, yeni unsurlar alır;
- Füzyon veya Asimilasyon.** Füzyon, iki farklı kültürel sistemin özelliklerinin başka bir modelde birleştirilmesi ve orijinal iki kültürden farklı üçüncü bir kültürel sistem haline gelmesi anlamına gelir. Asimilasyon, iki farklı kültürel sistemin entegrasyonu sırasında bir grubun kültürünün tamamen başka bir kültür ile değiştirildiği anlamına gelir.

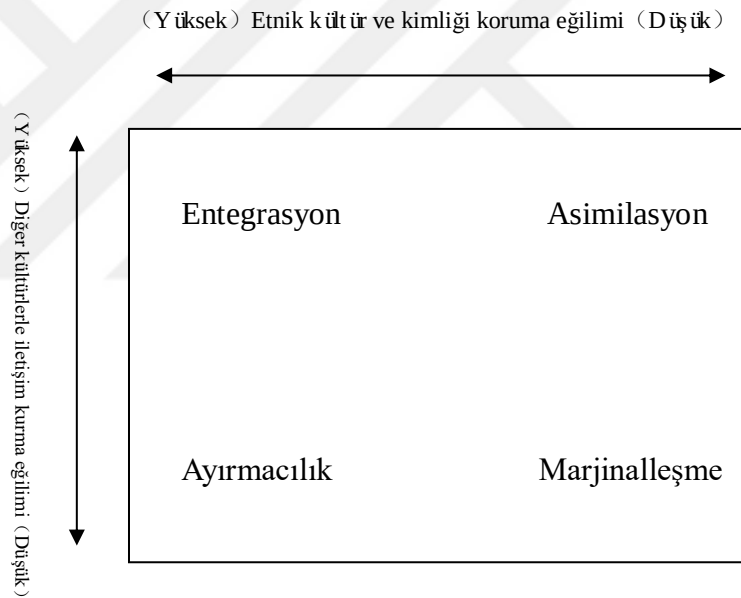
⁹⁶ Yao Xiu Ying, *Kültürel Değişimler Açısından Hohhot Hui Halkının Eğitim Stratejilerinin Seçimi*, Pekin: Çin Min Zu Üniversitesi Yayınevi, 2008, s.23-24.

(姚秀颖. 文化变迁视角下呼和浩特回族的教育策略选择. 北京: 中央民族大学出版社, 2008.23-24.)

Kültürel uyum genellikle biri makro düzeyde diğeri mikro düzeyde olmak üzere iki seviye içerir. Makro seviyede, tüm kültürel sistem açısından bakılmaktadır, kültürel sistemin korunması ve diğer kültürlerle entegrasyonunu ifade eder. Mikro düzeyde, kültürel sistemdeki bireylere yöneliktir. Farklı kültürlerin kuşatılmasında bireyler, ana akım kültürel topluma uyum sağlarken kendi etnik kimliklerini korumak için ne tür kültürel uyum stratejileri seçerlerdir?

Mikro düzeyde, Berry “etnik kültürü ve kimliği koruma eğilimi” ve “diğer kültürlerle iletişim kurma eğilimi” boyutlarına dayanan dört kültürel uyum stratejisi önermiştir: Entegrasyon (Integration), Ayırmacılık (Separation), Asimilasyon (Assimilation) ve Marjinalleşme (Marginalization).

Şekil 9 : Berry’nin Dört Kültürel Uyum Stratejisi

Kültürel uyum araştırmalarında kullanılan iki boyutlu model, Berry’nindir. Bu modelde kültürel korumacılık ve adaptasyon, iki bağımsız boyut olarak sunulmakta, kişinin kendisini bir kültürle tanımlamasındaki yükselişin, diğer bir kültürle tanımlamasında gerileme gerektirmediği ileri sürülmektedir. Kültürel korumacılık ve adaptasyonun birleştirildiği bu modelde, Berry dört kültürleşme stratejisi ortaya çıkarmaktadır: asimilasyon (bir azınlık grubun öz kültürünü bırakıp değer, gelenek ve tutumlarında, çoğunluk grubunkileri benimsemesi), entegrasyon (kendi köken kimliklerini koruyarak çoğunluk kültürünkileri kabullenmesi), ayırmacılık (kendi kültürüne ait özelliklere sıkıca sarılıp hâkim kültürü reddetme) ve marjinalleşme (her iki

kültürle de ilişkilerini asgari düzeyde tutma). Daha sonra Berry, kültürleşmeyi ya da kültürel uyumu bireysel ve grup süreci olarak iki seviyeye ayırmıştır. Bu model, Bourhis vd. tarafından alınıp gruplar arası ilişkilere ve sürecin iki boyutlu görünümüne daha fazla önem veren etkileşimli kültürel uyum modeli (Interaktif Acculturation Model) adı altında geliştirilmiştir (ayrıntılar için bk. Wagner 2010).⁹⁷

Bireylerin kültürel uyum için stratejiler seçmelerine yardımcı olacak iki boyut vardır: Etnik kültürü ve kimliği koruma eğilimi ve diğer kültürlerle (burada esas olarak ana akım kültürü işaret eder) iletişim kurma eğilimi. Bireyler etnik gruplarının kültürünü ve kimliğini korumaya istekli olduklarında ve anaakım kültürle günlük etkileşim aramaya istekli olduklarında, entegrasyon temelli bir kültürel uyum stratejisini seçerler. Bireyler orijinal etnik kimliklerini koruma eğiliminde olduklarında, ancak ana akım kültürle etkileşime girmeyi ve iletişim kurmayı reddettiklerinde, ayrımcılık temelli bir kültürel uyum stratejisini seçerler. Birey etnik kültürün kimliğini korumak istemezse, ancak ana akım kültüre entegre olmayı ve ana akım kültürle aktif olarak etkileşime girmeyi hedeflerse, asimile edilmiş bir kültürel uyum stratejisi kullanır. Bazen birey ana akım kültürle etkileşime girme isteğine sahip olmaz ve kendi etnik kültürlerine değer vermez ise, bu durumda, marjinal kültürel uyum stratejilerini seçer. Çok kültürlü bir toplumda, ana akım kültürün ve diğer kültürlerin eşit yerde olmaları zordur. Bu, entegrasyon kültürel uyum stratejisini gerçekte başarmayı zorlaştırır, ancak yine de kültürel çeşitlilik ve bir arada bulunmaya çalışmak istemekteyiz.⁹⁸

Mehmet Ali Akıncı'nın dediği gibi: Göçmenler hem kendi kültürlerinde hem de hâkim kültürde etkili işlevsellik sergileyebilen bireyler olarak iki kültürlü kimlik veya öz kültürlerine ait özelliklere sıkıca sarılıp hâkim kültürü benimsemeyen kimlik geliştirebilirler. Hatta aynı anda iki veya daha fazla kültürel kimliği benimseyebilirler ya da orijinal kültürüne ait özelliklerin çoğunu terk edip hâkim kültürünkileri benimseyebilirler.⁹⁹

⁹⁷ Mehmet Ali Akıncı, "Fransa'daki Türk Göçmenlerinin Etnik ve Dinî Kimlik Algıları", **Bilgi - Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Ocak 2014, s. 31-34. <https://www.researchgate.net/publication/311639053> (4 Ocak 2020)

⁹⁸ Yang Guang Ying, "Han Yerleşim Alanındaki Hui Öğrencilerinin Etnik Kimliği ve Eğitimi", **Yüksek Lisans Tezi**, Nan Jing Normal Üniversitesi, 2011, s. 12-13.

(杨光莹. 汉族居住区内回族学生的族群认同与教育[D].南京师范大学,2011. P 12-13.)

⁹⁹ Mehmet Ali Akıncı, "Fransa'daki Türk Göçmenlerinin Etnik ve Dinî Kimlik Algıları", **Bilgi - Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Ocak 2014, s. 31-34. <https://www.researchgate.net/publication/311639053> (4 Ocak 2020)

Hui halkının ataları Çin'in kültürel ortamına girmişler, bazı Çin kültürlerini seçici bir şekilde özümseyerek ve bunlarla kendi İslam kültürlerini birleştirerek, sonuç olarak benzersiz bir Hui kültürü oluşturmuşlardır. Bu süreç makro seviyede kültürel uyum sürecidir. Bu nedenle, Hui grubu, ana Han kültürüne sürekli uyum sürecinde oluşan bir azınlıktır ve hala kültürel uyum sürecindedir. Hui grubunun etnik sınırları da sürekli değişmektedir, ancak makroskopik kültürel uyum süreci nispeten uzundur ve bu değişiklikler kısa sürede çok küçük görünmektedir.

3.10. Hanlılaşma veya Batılılaşma, Hui'nin Oluşumu ve Hui'nin Kültürü

Hanlılaşma, baskın Han kültürünün Merkezi Ovalara giren yabancı uyruklu kişiler tarafından kabul edilmesinden kaynaklanan orijinal ulusal özelliklerde veya niteliklerde kısmi veya temel değişikliklerin süreci veya sonucunu ifade eder. Bununla birlikte, Hui etnik grubunun oluşum sürecini özetlemek ve tanımlamak için "Hanlılaşma"yı kullanmak yeterince kapsamlı bir yöntem değildir. Çünkü aynı zamanda, Çin'in bazı bölgelerinde Batı kültürleri (Arap kültürü, Fars kültürü, İslam kültürü vb.) de yaygındır. Etnik (kültürel) kimliğin değişimi Hanlılaşma veya Batılılaşmanın doğrudan nedeni ve temel desteğidir. Hanlılaşma veya batılılaşma esasen etnik entegrasyonun bir tezahürüdür, yani Hui topluluğunun oluşum sürecidir.

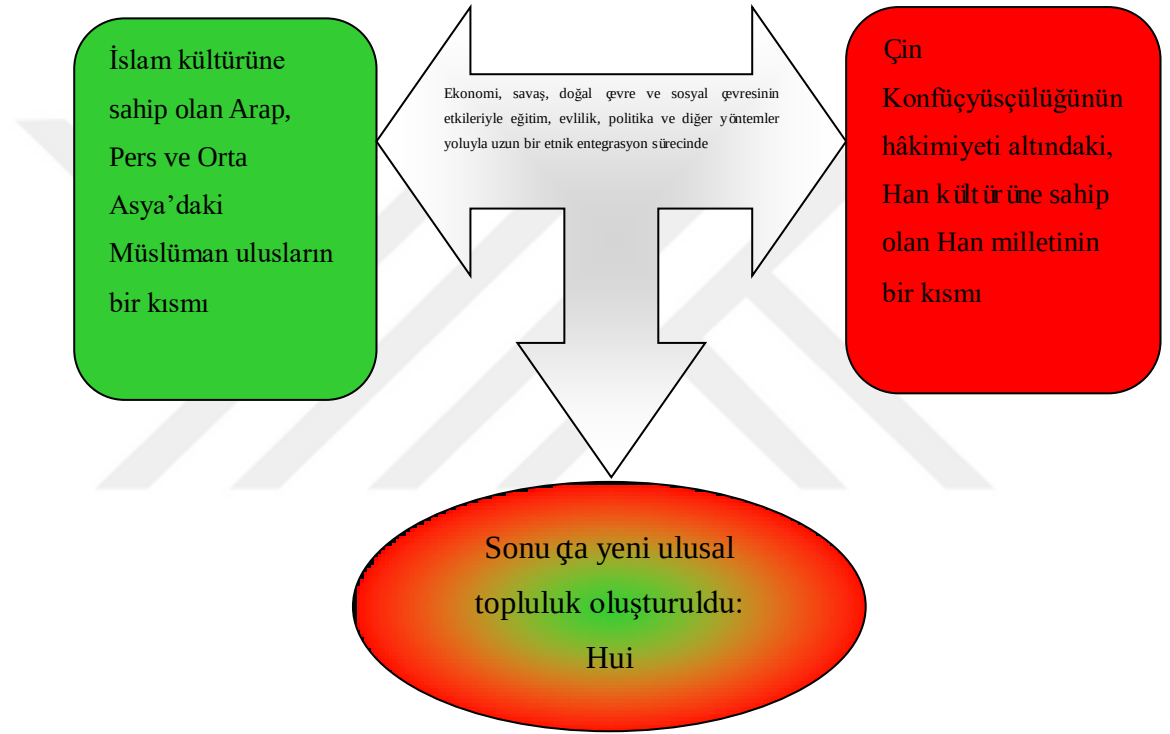
Hui etnik grubunun oluşumunun genel süreci şu şekilde açıklanabilir: İslam kültürüne sahip olan Arap, Pers ve Orta Asya'daki Müslüman ulusların bir kısmı ve Çin Konfüçyüsçülüğünün hâkimiyeti altındaki, Han kültürüne sahip olan Han milletinin bir kısmı, ekonomi, savaş, doğal çevre ve sosyal çevreden etkilenecek eğitim, evlilik, politika ve diğer yöntemler yoluyla uzun bir etnik entegrasyon sürecinden sonra yeni bir etnik topluluk - Hui ortaya çıkmıştır.

Bu tezdeki Hui kimliği temel olarak, Arapların, Perslerin, Orta Asya'daki Müslüman etnik grupların bir kısmı ve Han uyrukluların bir kısmının kaynaşmasıyla oluşan Hui topluluğunun kimliğini ifade eder. Kimlik öznel olarak, yabancı Müslüman uluslar ve bazı Han Çinliler ve onların torunlarıdır. Kimlik nesnel olarak yeni kurulan Hui topluluğudur.

Basitçe ifade etmek gerekirse, özgün farklı ulusal kültürlerin kültürel entegrasyonu yoluyla, bu farklı ulusların kimlikleri yüceltilmiş, böylece ulusal entegrasyon tamamlanmış ve Hui grubu oluşturmuştur. Çin Hui kültürü, İslam kültürünü temel alarak ve Çin'deki çeşitli etnik kültürlerin, özellikle de Han kültürünün bir kısmını

benimseyerek oluşan çok bileşenli bir kültürdür. Aşağıda gösterildiği gibi, İslam kültürüne yeşil, Çin kültürüne kırmızı hakimdir. (Yeşil renk İslam kültürünü ve kırmızı renk Çin Han kültürünü temsil etmektedir.) Oluşan Hui kültürü, çekirdek olarak İslam kültürü (yeşil) ve uzantısı olarak Çin kültürü (kırmızı) ile yeni bir kültürel sistemdir.

Şekil 10 : Hui Etnik Gurbunun Oluşum Sürecinin Basit Bir Diyagramı

Hui kültürü için şöyle de söylenebilir: Çin toprağında oluşan, İslam kültürü kendi bağımsızlığını korurken, Çin kültürünün çeşitli unsurlarını benimseyen Çin özelliklerine sahip bir İslam kültürüdür. Başka bir deyişle, Çin'de Hui grubunun oluşum süreci, İslam kültürünün Çinleşmesi sürecidir. Aynı zamanda İslam kültürü de Çin kültürünü zenginleştirmiştir. Tabii ki, karşılıklı entegrasyon sürecinde çatışmalar ve çarpışmalar da vardır. Çatışmalar ve çarpışmalar nedeniyle çoklu kültürlerin daha derin bir entegrasyonu olabilir. Böylece yeni bir birleşme ortaya çıkabilir. Uzun tarih boyunca, Hui halkının bu kültürel kimlik sistemi oluşturulmuştur ve bugüne kadar devam etmektedir.

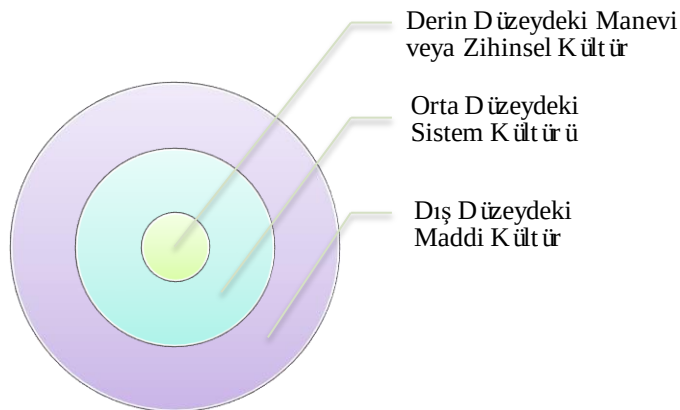
3.11. Hui Grubunun Kültürel Kimliği

Ulus, kültürü temel özellik olan ve kültürle ayırt edilen bir insan topluluğudur. Dolayısıyla kültür, bir milleti diğer uluslardan ayıran temel bir özelliktir. Kültürel kimlik, insanların kendi ulusunun kültürel öğelerini onaylamasıdır. Kültürel kimliğin özü, insanların ulusun temel değerleri ile özdeşleşmesidir. Kültürel kimlik dinamik ve değişkendir.

İki farklı kültür arasındaki iletişim sürecinde kültürel çatışmaların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Ancak çatışmalar kimlikle özdeşleşmek için bir ön koşuldur. Sonunda, iki tarafın üzerinde anlaşıldığı şey, iki kültürün her iki tarafça kolayca kabul edilen kısmıdır. Böylece iki kültür tek bir kültüre entegre edilmiştir. Yeni oluşturulan kültürün içeriğine genellikle orijinal iki kültürden biri hakimdir. Yeni bir ulusal kimlik oluşturma süreci esasen kültürel kimliğin değişim ve yeniden yapılanma sürecidir. Bu süreç sadece diğer kültürleri özümseme süreci değil, aynı zamanda kendi kültürlerinden bazılarını terk etme sürecidir.

Bir ulusun kültürü, bu ulustaki insanların manevi, davranışsal ve maddi faaliyetlerini ve sonuçlarını içerir ve geniş kültür açısından, üç seviyeye ayrılabilir: dış düzeydeki maddi kültür (üretim yöntemleri, mimari formlar, diyet, giyim vb.), orta düzeydeki sistem kültürü (politik sistem, ekonomik model, görgü kuralları, yasalar vb.) ve derin düzeydeki manevi veya zihinsel kültür (Konfüçyüsçülük, metafizik, tarih, edebiyat, sanat, dini bilinç, halk inançları, değerler ve etik, düşünme modları, davranış modelleri, yaşam tarzı, ulusal ruh, ulusal karakter, vb.)

Şekil 11 : Kültürel Anlamanın Hiyerarşik Diyagramı

Ayrıca, dil ve yazı özel bir kültürdür ve kültür kategorisine aittir. Kültürün çoklu düzeyleri ile karşılaştırıldığında, kültürel kimlik de çok yönlü ve çok düzeylidir. Kültürel kimlikte çekirdek kimlik ile çevresel kimlik arasında farklılıklar vardır. Çevresel kimliklerin değiştirilmesi kolaydır, çekirdek kimlikler ise nispeten karardır. Çevresel kimlikteki değişim sembolik olmasına rağmen, kültürel kimlikte temel bir değişiklik olarak kabul edilemez.

Jin Gui, Hui halkının kültürel kimliğinin içeriğinin üç seviyeye ayrıldığına inanmaktadır: maddi seviye, sistem seviyesi ve manevi seviye.¹⁰⁰

İlki, maddi seviyedir. Hui kültürünün maddi seviyesi: giyim, halk evi dekorasyonu, mimari, yiyecek ve benzeri dahil olmak üzere maddi biçimli kültürleri ifade eder.

İkincisi, sistem seviyesidir. Hui kültürünün sistem seviyesinde iki tür içerik vardır. Birincisi, Hui halkının günlük yaşamında adetler ve alışkanlıklar, yani çeşitli geleneksel örgü kuralları ve geleneklerdir. Diğer: evlilik sistemi, din sistemi ve aile sistemidir. Evlilik sistemi yasal evliliğin oluşturulmasını, evliliğin sona erdirilmesini ve her iki eşin sorumluluk ve yükümlülüklerini içerir. Dini sistem, Beş çeşit ibadet (İslam'ın beş şartı), Mezhepler, Cami-mahalle Sistemi ve Jingtang Eğitim Sistemini içerir. Aile sistemi, ailenin miras ve aile kurallarını içerir.

Üçüncüsü, manevi seviyedir. Hui kültürünün manevi seviyesi hem psikolojik hem de inanç içeriğine sahiptir. Hui psikolojik içeriği, bir tür kendiliğinden, kişisel ve öznel inançlar, arzular ve duygulardır. Hui inancı esas olarak "İmanın altı şartı"dır. Bu altı şart, Hui'nin içtenlikle Müslüman olmasını gerektirir.

Bu üç seviyede, manevi kültürün inanç kısmı Hui kültürünün en temel kısmıdır ve inanç sadece İslami inançtır. Manevi kültürün psikolojik kısmı hem İslami içeriğe hem de Konfüçyüsçü ve sosyalist kültüre sahiptir.

Sistem seviyesinde üç sistem vardır: evlilik sistemi, dini sistem ve aile sistemi. Bunlar arasında, evlilik sistemi ve dini sistem bu seviyenin özüdür ve onların oluşturduğu ilke ve içeriklerin tümü İslamîdir, bu da İslam inancını doğrudan uygulayan sistemin somutlaşmış halidir. Hui aile sisteminde, aile mirası ve bazı aile kuralları Konfüçyüs kültürüyle örtüşmektedir. Dolayısıyla, Hui kültüründeki

¹⁰⁰ Jin Gui, "İletişim Açısından Hui Milli Kimliği ve Kültürel Kimliği Arasındaki Etkileşiminin Araştırması", **Doktora Tezi**, Nan Jing Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, 2016, s.P48-49.

(金贵. 交往视野下回族国家认同与文化认同的互动研究[D]. 南京理工大学, 2016. 博士学位论文 P48-49.)

geleneklerin ve alışkanlıkların hem İslam kültürünün içeriğini hem de Konfüçyüs kültürünün içeriğini, özellikle de İslami inancın uygulanmasını içerdiği görülebilir.

Hui kültürünün maddi seviyesinin içeriği, hem İslam kültürünün içeriği hem de Konfüçyüs kültürünün içeriği dahil olmak üzere en kapsamlı olanıdır. Bu iki kültürün kombinasyonu Hui halkının kıyafetlerinde, evlerin dekorasyonunda, mimaride ve yiyeceklerde görülebilir. Burada ayrıca, bu üç seviyede, Hui kültüründeki İslam kültürü ile Konfüçyüs kültürünün genel olarak uyumlu olduğu da açıklanmalıdır.

Bu üç düzeyin içerikleri açısından bakıldığında, Hui halkı tarafından tanınan kültür hem İslami hem de Konfüçyüsçü kültürü içerir. İslam kültürü Hui kültürünün çekirdeğidir ve Konfüçyüs kültürü Hui kültürünün önemli bir parçasıdır. Bu nedenle, Hui halkının kültürel kimliğinin hem İslami kültürel kimliği hem de Çin kültürel kimliği vardır.

II. BÖLÜM: XI'AN'DAKİ HUI MÜSLÜMANLARIN TARİHÇESİ

Çin topraklarında 13 imparatorluğa başkentlik yapan Xi'an kenti, 3 bin yıllık geçmişe uzanıyor. Xi'an kenti aynı zamanda başkent olarak 1100 yıllık bir tarihe sahiptir. Çin tarihinde başkent olarak en uzun geçmişe sahip ve en fazla imparatorluğa başkentlik yapan Xi'an, bugün de Çin'in en önemli kentlerinden biridir.¹⁰¹

Xi'an (西安) bölgesinin ilk adının, Xi Zhou (西周) Hanedanı döneminde (M.Ö. 1046 - M.Ö. 771) Feng Hao (丰镐) olduğu bilinmektedir. Xi Han (西汉) Hanedanı zamanında (M.Ö. 202 - M.S. 8. yılın Aralık ayı) ise Han (汉) Hanedanı'nın ilk imparatoru olan Liu Bang (刘邦) tarafından bölgeye Chang'an (长安) adı verilmiştir. Chang'an, büyük huzur demektir. Daha sonra Chang'an, Çin'in Batı dünyası ile ilk kez temasa geçtiği İpek Yolu'nun başlangıç noktası olmuştur. Kent, Sui (隋) Hanedanı döneminde (M.S. 581 - M.S. 618) Da Xing kenti diye adlandırılmıştır. Tang (唐) Hanedanı zamanında (M.S. 618 - M.S. 907) tekrar Chang'an adına dönüş olmuştur. Yuan (元) Hanedanı döneminde (M.S. 1271 - M.S. 1368) kentin ismi, Feng Yuan (奉元) kenti olarak değiştirilmiş ve 1369 yılında Ming (明) Hanedanı devleti tarafından kente Xi'an (西安) adı verilmiştir. İşte bugünkü Xi'an ismi, o zamanlardan gelmiştir. 1928 yılında Xi'an ilk defa kent olmuştur. Xi'an kenti, 1981 yılında Dünya Tarihsel Şehirlerinden biri olarak UNESCO'nun Dünya Mirasları Listesi'ne alınmıştır. 1954 yılından itibaren Shaan Xi (陕西) eyaletinin başkenti olan Xi'an (西安), Lian Hu (莲湖区), Xin Cheng (新城区), Yan Ta (雁塔区) ve diğer 10 tane ilçeyi yönetmektedir.

Çin'in tarih kitaplarındaki kayıtlarına göre, İslam dini M.S. 7. yüzyıl civarında Batı ve Orta Asya'daki Müslüman tüccarlar tarafından Çin'e yayılmıştır. İslamiyet uzun bir gelişme sürecinde Çin'de yayılmış ve daha sonra Çin'in Hui ve Uygur gibi azınlık milliyetlerinin inandıkları din olmuştur.

İslamiyet, Hui'lerin tarih, kültür, ahlak, yaşam tarzı, örf ve adetlerine derin bir etki yapmıştır. Hui'ler, camiden ayrı yaşayamazlar, bu da Hui mahallesinin özelliklerinden birisidir. Kendi dili olmayan Hui'ler genelde Çince karakterleri kullanırlar.

¹⁰¹ Anonim, "Çin Tadımı Seviyorum - 3 Bin Yıllık Tarihi ve Kültürüyle Xi'an", *CRI Online*, 15 Haziran 2013, http://turkish.cri.cn/741/2013/06/15/1s149357_1.htm (8 Eylül 2018)

Çin'in her eyaletinde Hui'ler bulunmaktadır. Hui'lerin dağılım özellikleri “ülkede dağınık, şehirde toplu” olarak özetlenmektedir.¹⁰² Çin'in her şehrine dağılan Hui'lerin yoğun olarak yaşadığı yerler Ning Xia Hui Özerk Bölgesi (宁夏回族自治区), Qing Hai (青海), Gan Su (甘肃), Shaan Xi (陕西), He Nan (河南), He Bei (河北), Shan Dong (山东), Yun Nan (云南) ve diğer eyaletlerdir. Tarihte Hui'lerin önemli yerleşim alanlarından biri Shaan Xi (陕西) eyaletidir. Hui (回) azınlığı, Shaanxi'nin başkenti Xi'an'daki azınlıklar arasında en kalabalık etnik gruptur.

Xi'an Hui azınlığı Müslümanlarını, kabaca iki bölüme ayırabiliriz. Birincisi, tarihte Xi'an'da yaşayan Arapların ve Perslerin soyundan gelen Hui'ler; ikincisi, 1912 yılından sonra savaştan ve açlıktan dolayı başka şehirlerden gelen Hui'ler.

Uzun bir geçmişe sahip olarak dünyanın tarihi bir şehri olan Xi'an'da çeşit çeşit etnik gruplar mevcuttur. 2000 yılında yapılan Çin Halkı 5. Nüfus Araştırmasına göre, Han (汉) etnik grubu hariç, Xi'an kentinde 49 tane azınlık etnik grubu bulunmuştur. Xi'an'ın nüfusu 7 milyonu (7,411,400) bulurken azınlıkların nüfusu ise 85 bin (85,300) olarak hesaplanmıştır. 64 bin (64,000) nüfusa sahip olan Xi'anlı Hui azınlığının çoğu, kentin merkezinde yaşamıştır. Lian Hu (莲湖) ilçesinde yaşayan Hui'lerin nüfusu 28762 olarak hesaplanırken, Xin Cheng (新城) ilçesindeki ise 10341 bulunmuştur.

Xi'anlı Hui'lerin tarihinin araştırılması, Hui tarihi, Çin'in İslam tarihi ve Çin'in azınlık ilişkilerinin tarihini öğrenmemiz açısından önemlidir.

1. Tang (唐) Hanedanı¹⁰³ Döneminde Batıdan Gelen Hui'lerin Ataları

Hui etnik grubunun çıkışı, Tang Hanedanı döneminde Xi'an'da oturan Fan Ke (蕃客) adlı Müslümanlara kadar uzanır. Fan Ke (蕃客) kelimesi, antik çağlarda yabancı tüccarları işaret etmiştir. Tang Hanedanı dönemi, Çin tarihinde çok gelişmiş ve müreffeh çağlardan biridir. Tang Hanedanı'nın başarısı, imparatorunun dışa açılan politikasından kaynaklanmıştır.

¹⁰² Çin'de okul kitaplarında bu şekilde geçmektedir.

¹⁰³ Tang Hanedanı dönemi: M.S. 618—M.S. 907.

Çinliler kendi kültür ve tarihleriyle, haklı olarak övünürler. Bu zengin tarih içinde, pek çok Çinli'nin en çok gurur duyduğu dönem ise Tang Hanedanı (618 - 907) dönemidir. Bu dönem, tarih kitaplarında “Çin'in altın çağı” olarak geçer. Şiir, edebiyat, resim, musiki, mimari bu dönemde sıçrama yapmıştır.

Tang döneminde Çin'in sınırları batıda İran'a, kuzeydoğuda Kore'ye dayandı. Çin ırkından gelen başka hiçbir hanedanlık Çin'i bu kadar büyütmeyi başaramadı.

Tang döneminin bu kadar parlak olmasının nedenlerinden biri, dışa açıklık. Tang hanedanlığı, kendi içine kapanmaktansa, dışa açık bir dış politika izlemenin meyvelerini kısa sürede topladı. İmparator Xuanzong döneminde (712 - 756), her yerden Çin'e lüks mallar geliyordu. Hint, İran ve Türk süslemeleri çok değerliydi. Tang şehirlerinde yabancı nüfus artıyordu. Arap seyyahlar Çin şehirlerinde dolaşıyor, seyahatnameler yazıyordu. Bu dönemde başkent Chang'an'da (bugünkü adıyla Xi'an) 25 bin yabancı olduğu tahmin ediliyor.

İbadethanelerin vergiden muaf tutulduğu Tang döneminde, sadece İslam değil, bütün dinler ve milliyetler Çin'de yaygınlaşma imkanı buldu. Kumaş tüccarı olarak çok sayıda Yahudi Çin'e göç etti. İlk kez Doğu Han Hanedanı döneminde Çin'e gelen Budizm de Tang döneminde yaygınlaşacaktı. Hindistan'a giden Xuanzang adlı keşiş, Budizmin temel kitaplarını Çin'e getirdi. Xian'da bir çeviri merkezi kuruldu (Günümüzde Xian'in en turistik mekanlarından biri olan Yaban Kaz Pagodası) ve bu metinlerin tamamı Sanskritçeden Çinceye çevrildi. Bu çeviri hareketi, Tang edebiyatı üzerinde de etkili oldu.¹⁰⁴

Çin'in tarihî kitaplarındaki kayıtlarına göre, Tang Hanedanı'nın imparatoru Tai Zong (唐太宗)¹⁰⁵ şöyle demiştir: Ben her milleti eşit görüyorum, hepsini seviyorum.¹⁰⁶ İmparatorun böyle bir dış politika izlemesinden dolayı başka ülkeden gelen elçiler, misyonerler, tüccarlar, öğrenciler ve diğer yabancılar Çin'de yaşamayı arzu ediyorlardı. Hui'lerin ataları da bu zamanlarda Çin'e gelmişlerdir.

¹⁰⁴ Anonim, “Xi'an'da Büyük Cami ve Tang Hanedanı”, *CRI Online*, 10 Eyl ü 2013, <http://turkish.cri.cn/882/2013/09/10/1s151944.htm> (8 Eyl ü 2018).

¹⁰⁵ Tang Tai Zong, (d: M.S. 28 Ocak, 598, yada 23 Ocak, 599; ö: M.S. 10 Temmuz, 649), Tang Hanedanı'nın ikinci imparatorudur.

¹⁰⁶ Si Ma Guang, **Zi Zhi Tong Jian**, Cilt. 198, “Tang Ji Shi Si”, 1084. (司马光, 《资治通鉴》卷 198 《唐纪十四》, 1084)

1.1. Arap Elçiler ve Tüccarlar

7. yüzyılın ilk yıllarında, İpek Yolu'nun batı ucu olan Arap İmparatorluğu ve doğu ucu olan Çin'in Tang Hanedanı aynı zamanda kalkınmıştır. Tarih kitaplarında şöyle kayıtlanmıştır:

M.S. 651 yılının Ağustos ayında, ilk defa Dashi (大食国) Ülkesinden¹⁰⁷ elçiler geldi. Elçiler, Tang Hanedanı'nın başkenti Chang'an'da İmparator Gao Zong (唐高宗) ile resmen görüşüler.¹⁰⁸

Bu tarihten itibaren Tang Hanedanı Dashi (Arap İmparatorluğu) ile diplomatik ilişki kurmuştur. Bu yüzden pek çok tarihçi, İslam'ın Çin'e yayılmasının başlangıç zamanının 651 yılı olduğuna inanmaktadır. Fakat bu iddiayı kabul etmeyenler de vardır ve Çin ile Arapların resmi olmayan ilişkilerin, yani halklar arasındaki ilişkilerin 651 yılından önce olması gerektiği fikrini savunurlar. Çünkü Tang Gaozu Wude döneminde (618 - 626 yılında), Hz. Peygamber Muhammed (S.A.V.)'in 4 sahabeyi Çin'e gönderdiği söylenmiştir. Sahabelerden biri Vehb b. Ebi Kebşe, Guang Zhou'ya geldikten sonra 627 yılında Huai Sheng Camii inşa edilmiştir. Huai Sheng kelimesi, Hz. Peygamberi özlemek anlamındadır ve caminin adı olmuştur. 1300 yıldan daha fazla bir tarihe sahip olan Huai Sheng Camii, İslam'ın 651 yılından önce Çin'e yayıldığının bir kanıtıdır.

Vehb'in Çin yolculuğu tam bir sene sürmüş, Çin İmparatoru'na İslam'ı tebliğ etmişti. Tebliği üzerine Çinliler Müslüman olmaya başlayınca, Çin'de devamlı kalıp tebliğ ve hizmet etmek için lideri olan Peygamber'den izin almak üzere tekrar Medine'ye döndü. Fakat Vehb, Medine'ye varınca üzüntülere boğuldu. Dünyası yıkılmıştı adeta... Kendisini Çin'e gönderen lideri, Allah'ın son Elçisi Muhammed(s.a.s) vefat etmişti. Üzüntüsünden kahrolmuştu. Onun hatırasını sürekli yad etmek üzere, Müslümanların başına Halife tayin edilmiş olan Ebu Bekir'den izin alıp, tekrar Çin'e dönmek istedi. Ebu Bekir'in izin vermesi üzerine Vehb Çin'e geri döndü ve ölünceye kadar İslam'ı Çin ülkesinde tebliğ etti.

¹⁰⁷ Dashi kelimesinin Çincesi: 大食国 (Da Shi Guo), Tang Hanedanı ve Song Hanedanı zamanında Arap İmparatorluğunu işaret etmiştir. Daha sonra bu kelime, Araplar ve Persleri işaret etmektedir.

¹⁰⁸ Liu Xu, **Jiu Tang Shu** (Eski Tang Kitabı), Cilt. 4, "Gao Zong Ben Ji", 945.
(刘昫,《旧唐书》卷4《高宗本纪》, 945年)

Resim 2 : Huai Sheng Camii'nin Minaresi (Sol) ve Giriş Kapısı (Sağ)

Bugün dahi türbesi Çin'in Kuantzu/Kanton eyaletinde bulunan ve dünyanın her tarafından gelen Müslümanlar tarafından ziyaret edilmekte olan Vehb b. Ebi Kebşe, aynı zamanda Çin'de ilk camiye de yaptırmıştır.¹⁰⁹

Resim 3 : Huai Sheng Camii'nin Görünüşü

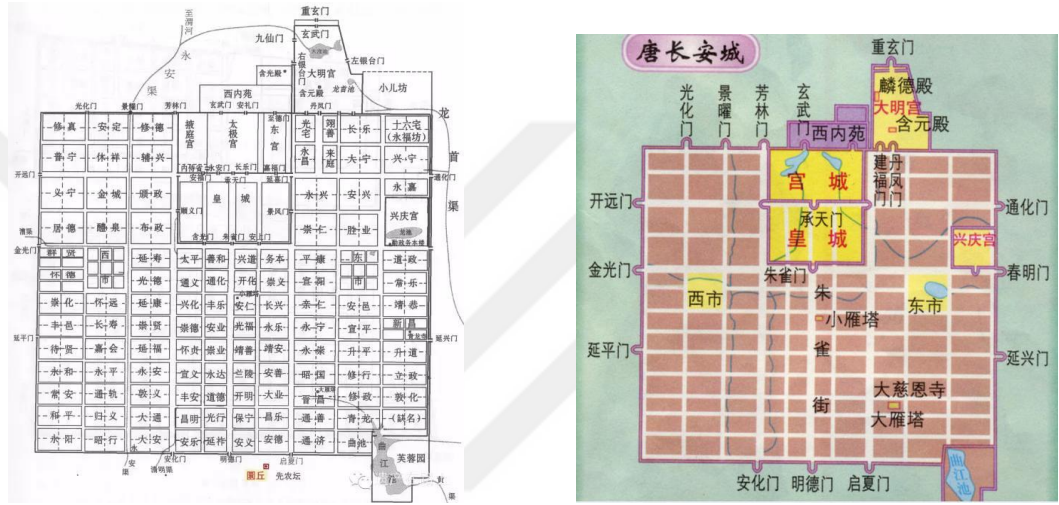
Ancak kayıtlara göre, 651 yılından 789 yılına kadar, Dashi (Arap) İmparatorluğu Tang devletine 37 defa elçilerini göndermiştir. Diğer bir ifade ile, 651 yılındaki Arap elçilerin Tang İmparatoru ile resmen görüşmesinden sonra Arap İmparatorluğundan gelen elçiler, tüccarlar, turistler, misyonerlerin sayısı daha fazla olmuştur. Kitaplarda şöyle kayıtlıdır: Xuan Zong Tian Bao döneminde (742 - 756 yılında), Changan'da yaşayan Arap Müslüman'ların sayısı 4 bin olmuştur, hatta bazılarının kendi evleri olup 40 sene burada kalmışlardır. 760 yılından önce en az bin Dashi, Jiahu Yangzhou'da yaşamıştır.

O zamanki Chang'an, Tang Hanedanı'nın başkenti olarak uluslararası bir metropoldür. Kent, Zhu Que caddesi ile iki ilçeye bölünmüştür: caddenin doğusu Wan Nian ilçesi ve batısı Chang'an ilçesi. Azınlık gruplar ve yabancı tüccarlar, Wan Nian (万年) ilçesi'nin Dong Shi (东市) adlı doğu bölgesi ve Chang'an ilçesi'nin Xi Shi (西市)

¹⁰⁹ İhsan Süreyya Sırma, **Çin Müslümanları ve Çin'e Seyahat**, İstanbul: Beyan Yayınları, s.14-16.

adlı batı bölgesinde hareket etmekteymiş. Bunlar uzaktan gelen Müslümanlardır ve Xi Shi Hu Dian (西市胡店: yabancı dükkanı) veya Bo Si Di (波斯邸: Perslerin mağazası)’nda taşlar, mücevherat, baharatlar, ilaçlar üzerine alışveriş yapmışlardır. Tang şiirleri, romanları ve diğer tarihi kitaplarda Arap ve Pers Müslümanların yaşamlarından bahsedilmiştir. Ticaret yapmanın ve Çin kültürlerini öğrenmenin yanı sıra, bazı Müslümanlar Çin’de memur veya yazar olmuşlar.

Resim 4 : Tang Hanedanı Döneminde Chang’an Şehrinin Haritası

Ayrıca, Çin’e gelen Müslümanların dinî serbestliği Tang Hanedanı dönemine kadar uzanır. Sekizinci ve dokuzuncu yüzyıllarda Chang’an’da ve Guang Zhou’da camiler inşa edilmiş olması muhtemeldir. Tang Hanedanı zamanında Çin’e gelen bir Arap işadamları olan Süleyman’ın seyahat notları, Guang Zhou’daki Fan Fang (蕃坊) adlı Müslüman mahallesinde yaşayan Müslümanların hayatlarıyla ilgili bilgileri bize sunmaktadır:

“Müslüman mahallesinde bir cami ve bir imam mevcuttur. Müslüman tüccarların çoğu Guang Zhou’da yaşamaktadır. Çin imparatoru bir Müslüman hâkimi tayin etmiş. Ona Fan Zhang (蕃长) denir. O Müslümanların yasaları ile Müslümanları idare etmektedir. Fan Zhang haftanın birkaç günü Müslümanlarla beraber ibadet etmek zorundadır. O dürüst kişilik özelliğine sahip olup her yönde her zaman Kur’an, hadis ve Müslümanların gelenekleri ile Müslümanlara adaletli davranmaktadır.”¹¹⁰

¹¹⁰ Zhang Xing, **Çin ve Batı Trafik Derlemesi**, Cilt. 2, Pekin: Zhong Hua Yayınevi, 1977.

1.2. Şiiler

VII. yüzyılın seksenli yıllarına doğru, Arap İmparatorluğunda Emevi Hanedanı'na karşı silahlı mücadele patlak vermiştir. Bu mücadele başarısız olduktan sonra ana muhalefet olan Şii Müslümanlardan bir grup, Emevi hanedanlığından kaçarak yavaş yavaş Batıdan Doğuya göç ederek Kuzey Çin'e gelmişlerdir. Onlar Çin'deyken yerel dili öğrenip Yake (牙客) adını almışlar, Çin'e ve yurtdışına ticarete başlamışlardır. Bu tarihi gerçekleri, Minnuosiji tarafından İngilizce'ye çevirilen, Malva'nın yazdığı **Çin'deki Türkler ve Hindistan Üzerine Araştırmalar** adlı bir kitaptan öğrenebiliriz. Sekizinci yüzyılda yaşayan Malva, Arap gezgini olarak Çin ve Hindistan'a gelmiştir. Bu yüzden onun kaydı doğrudur. Hatta şimdiye kadar Xi'an'da, nesillerce atlar, inekler, koyunlar, antikalar üzerine alışveriş yapan Yake (牙客) adlı birçok Hui vardır.

Bununla birlikte, Çin'li Müslümanlar temelde Sünni mezhebine tabidir, ama günlük hayat ve dini törenlerde Şii'nin gölgesi de bulunmaktadır. Jin Ji Tang (金吉堂), Zhao Bin (赵斌), Wang Jing Zhai (王静斋) gibi birçok Hui Müslüman alim, Şiilerin Çinli Müslümanların günlük yaşamları üzerinde derin bir etkiye sahip olduğunu savunmaktadırlar.

Örnek vermek gerekirse, Hui'lerin günlük dilinde oldukça fazla Farsça kelime kullanılır. Caminin eğitim sorumlusuna Ahong (阿訇 - imam) denir. Müslümanların günde beş kez kıldığı namazın adları, hepsi Farsçadan geçmiştir:

Bang Bu Da (邦布达 - sabah namazı),

Pie Shi Ni (撇什尼 - öğle namazı),

Di Gai Er (底盖勒 - ikindi namazı),

Sha Mu (沙姆 - akşam namazı),

Hu Fu Tan (胡夫滩 - yatsı namazı).

Arapça Ezan kelimesinin yerine Farsça Bangke (邦克) kelimesi kullanılır. Hatta özellikle Xi'an dahil Çin'in kuzeybatısında Huda (胡大) Farsça kelimesi Allah (ﷻ)'ı işaret ederek kullanılır.

(张星,《中西交通史料汇编》,第2册,中华书局1977年版)

Kısaca, Çinli Sünniler üzerinde bazı Şiilerin etkisi vardır. Tang Hanedanı döneminden itibaren Şiiler sürekli Çin'e gelerek Şii'nin geleneklerini ve adetlerini getirmişlerdir. Çinli Müslüman alim Pang Shi Qian (庞士谦), Mısır'da Dokuz Yılım adlı kitabında şöyle yazmıştır: *Çok eskiden beri Sünni Araplar Deniz İpek Yolu ile Çin'in Güneydoğusuna gelirken, Şii Persler ise Kara İpek Yolu ile Çin'in Kuzeybatısına gelmişlerdir. Yıllar geçtikçe bu iki mezhep Çin'de eriyerek birleştirildi.*

Bu gruplar daha sonra da Çin'li Müslümanların bugünkü halini almışlardır. Başka bir deyişle, Sünni mezhebine mensup Çin'li Müslümanların dini hayatları ve günlük hayatlarında Şii'nin etkileri bulunmaktadır.

1.3. Tang Devletine Yardım Eden Arap Askerleri

Tang Hanedanı döneminde, An Lu Shan (安禄山) isyan bayrağını açmıştır. Tang İmparatoru Su Zong (唐肃宗), Da Shi (Arap) İmparatorluğu'ndan yardım istemiştir. Çin tarih kitaplarında bu gerçekten bahsetmiştir. Örnek vermemiz gerekirse, 《Eski Tang Kitabı》 (旧唐书)'ndaki kayıtlara göre, M.S. 757 yılının Eylül ayında, mareşal Guang Ping (广平王), Su Fang (朔方), An Xi (安西), Hui Lun (回纥), Nan Man (南蛮), Da Shi (大食) milletlerinden oluşan toplam iki yüz bin nüfusa sahip olan bir orduyu komuta ederek düşmanı yenmek üzere doğuya göndermiştir.¹¹¹ Bu olay, Arap kitaplarında da yazılmıştır. Suriye Üniversitesi Tarih Bölümü Profesörü Kamir Yad, “Çin ve Arap Arasındaki Tarihi İlişkiler” adlı makalesinde şöyle yazmıştır:

“Tang Hanedanı döneminde, Tang İmparatoru yardım istemek üzere Halife'ye bir mektup yolladı. Sonra Halife de Çin'e bir ordu gönderdi. Bu ordu ise Araplar, Türkler ile Uygurlardan oluşturuldu. Türk Yeafure orduyu komuta ederek Çin Ordusu'na yardım edip düşmanı yendi. Çin İmparatoru da teşekkür etmek için büyük katkıda bulunan Müslüman askerlere şunları demişti: isterseniz Çin'de yaşayabilirsiniz, Çinli kızlar ile evlenebilirsiniz. Bununla birlikte 762 yılında bir cami inşa edilmiştir.”¹¹²

¹¹¹ Liu Xu, **Jiu Tang Shu** (Eski Tang Kitabı), Cilt. 210, “Xi Rong Lie Zhuan”, 945. (刘昫,《旧唐书》卷210《西戎列传》,945年)

¹¹² Kamir Yad, “Çin ve Arap Arasındaki Tarihi İlişkileri”, **Tarihi Araştırması**, Vol.11, 1958. (卡米勒尔·雅德:《中国与阿拉伯之间的关系》,《历史研究》,1958(11)。)

Buna ek olarak, 783 yılında İran soyundan gelen Luo Yuan Guang (骆元光) isyanı bastırmıştır. Bu büyük katkısı nedeniyle Çin imparatoru tarafından kendisine Wu Kang Jun Wang (武康郡王) adlı resmi görev ve ona Çince Li (李) soyadı verilmiştir.

Bu gerçekler, şunu ispat eder: Tang İmparatoru, Tang devletine yardım eden Arap askerlerin Chang'an'da yaşaması ve Çinli kızlar ile evlenmesini kabul etmiştir. Dolayısıyla bu zamanda birçok Arap asker Çin'de yaşamaya başlamıştır.

Buna ilaveten halen Xi'an Hui'ler arasında yayılan bir söz vardır: Hui Hui dede, Han Han nene. Bu sözün anlamını şöyle açıklamak gerekir: Hui'lerin dedeleri Müslümandır; neneleri ise Çin'in Han etnik grubu yani çoğunluk grubundan gelmez. Bu deyim de o zamandaki Hui'ler ile Han'ların evlenmeleri durumunu belirtmektedir.

1.4. Zhao Wu'da 9 Tür Hu Ren (胡人)

Eskiden Zhao Wu (昭武) bölgesi yani Orta Asya'da dokuz tane küçük ülke bulunmaktaydı. Bunlar Kang (康国), An (安国), Cao (曹国), Shi (石国), Mi (米国), He (何国), Mu (穆国), Bi (毕国), Shi (史国) ülkesidir. Bu dokuz tane küçük ülke, Arap İmparatorluğu tarafından fethedildikten sonra İslamiyet'e geçmişti. Antik çağlarda Çinliler, kuzey ve batı bölgesindeki azınlıklara Hu Ren (胡人) demekteydiler. HuRen'ler daima Chang'an'a gidip ticaret yapıyorlardı. Dahası bazıları, ülkesinin adını alıp kendi soyadının yerine kullanarak Çinli kızlar ile evlenip Çin'de yerleşmişlerdir. Eski Çin kitaplarına göre, Tang döneminde Chang'an'da evlere sahip olan 4 bin HuRen bulunmaktadır. Evleri olmayanlar dahil edilirse bu sayı 4 bin'den fazladır. Hatta bugüne kadar Xi'an ve civarındaki şehirlerde yaşayan An, Cao, Kang, He, Mi vb. soyadlı Hui Müslümanların sayısı az değildir.

Netice olarak, Tang döneminde Arap, Pers, Hu Ren ve Orta Asya'dan gelen diğer bazı Müslümanlar, ticaret yada misyonerlik veya yardım etmek üzere Çin'e gelip burada yaşamaya başlamışlardır ve sayıları bir hayli çoktur. Çin'de yaşayan yabancı Müslümanlar, Zhu Tang (住唐) diye adlandırılmışlardır. Tang devleti, onların daha rahat bir şekilde yaşayabilmesi için onlara ait bölgeler tahsis etmiştir. Bu özel bölgelerin adı Fan Fang (蕃坊)'dır. Fan Fang içinde onlar kendi geleneklerine göre yaşayabilmişlerdir. Diğer bir ifade ile, Müslümanlara ayrılan bu bölgede, Müslümanlar kendi dini inançlarını yaşamaya devam edebilir, kendi yasaları ile kendilerini idare edebilirlerdi.

Bunların çocukları da Tu Sheng Fan Ke (土生蕃客)¹¹³ diye adlandırılmıştır. Fakat o zamanlarda FanKe'lerin kimliği, Çin'de yaşayan yabancı statüsündedir, FanKe grubu ise Çin'in azınlıklarından bir tanesi olmamıştır.

Şunu belirtmemiz gerekir ki: Hui etnik grubunun ana kısmının oluşumu Yuan Hanedanı döneminde başlamış olsa da, ortak yaşam alanı, (Fan Fang'da ikamet etmeleri), ortak dil, (genelde Çince ile konuşmaları, bazı Arapça, Farsça kelimeleri de kullanmaları), ortak piskolojik durum (İslam'a inanmaları) ve ortak ekonomik yaşam tarzı (ticaret yapmaları) olarak incelendiğinde, Tang (唐) ve Song (宋) Hanedanı zamanındaki Han Çinlileriyle veya başka etnik grup bireyleriyle evlenen Müslümanların nesilleri, günümüz Hui'leri ile tam olarak aynı olmamasına rağmen, onlara erken Hui'ler denebilir. Çünkü Yuan Hanedanı döneminden önce, bu erken Hui'lerin nüfusu çoktur.

Yuan Hanedanı döneminde daha fazla Müslüman doğuya göç ederek Çin'e gelmiştir. Dolayısıyla, onların kimliği değişmeye başlamıştır. O zamanlarda Hui Hui Fan Ke (回回蕃客) olarak adlandırılan bu grup Çin'in Hui azınlığının en önemli kısmı olmuştur. Bu konu Bu konunun incelenmesi ise ilerideki araştırmalara bırakılacaktır.

2. Song (宋) Hanedanı¹¹⁴ Döneminde Xi'an'da Yerleşen Yabancılar

Tang İmparatorluğu yıkıldıktan sonra Song İmparatorluğu hakim olmaya başlamıştır. Yeni başkent Kai Feng (开封) ve Lin'an (临安), Xi'an'ın yerini almıştır. Song Hanedanı döneminde Xi'an başkent olmamasına rağmen onun değerli makam ve politika etkisi hala devam etmektedir. Tarihi İpek Yolu'nun başlangıcı olan Xi'an, Çin'in kuzeybatı bölgesinde en gelişmiş kent olup, Hui'lerin ataları tarafından tüccarlık için tercih edilen bir şehirdir.

Song İmparatorluğu M.S. 960 yılında kurulmuş ve M.S. 1279 yılında yıkılmıştır. 319 yıllık tarihe sahip olan Song İmparatorluğunu iki döneme ayırabiliriz: Bei Song (北宋) Hanedanı (M.S. 960 - M.S. 1127) ve Nan Song (南宋) Hanedanı (M.S. 1127 - M.S. 1279). Bei Song Hanedanı'nın başkenti Kai Feng (开封) olurken, Nan Song Hanedanı'nınki ise Lin'an (临安) şehridir.

¹¹³ Tu Sheng Fan ke: Çincesi 土生蕃客, bu yerde doğan yabancıların çocukları anlamına gelir.

¹¹⁴ Song Hanedanı dönemi: M.S.960 - M.S.1279.

Ayrıca, şunu belirtmemiz gerekir ki, bu 319 yıllık Song İmparatorluğu döneminde Liao (辽), Jin (金), Xia (夏) ve Moğolistan (蒙古) da bulunmaktaydı. Çeşit çeşit etnik gruplar hem çatışma ile hem de barış ile birlikte yaşamışlardır. Böylece Song Hanedanı dönemi, Çin tarihinde etnik grupların eriyerek birleştirildiği çağlardan biri olmuştur.

2.1. Yeni Yolu Seçen Müslüman Tüccarlar

Song dönemindeki ticari faaliyetler, ticareti teşvik politikası uygulamış olan Tang Hanedanı'nın attığı temeller üzerinde gelişmiştir. Bu dönemde Çin'deki Araplar, Persler ve diğer Müslümanların sayısı daha çok artmıştır. Çin'in tarihsel kayıtlarına göre, sadece Guang Zhou (广州), Quan Zhou (泉州), Yang Zhou (扬州), Ming Zhou (明州), Hang Zhou (杭州) ve diğer şehirlerde yaşayan Müslümanların sayısı onbin kadar olmuştur. Bu sebeple Nan Song (南宋) döneminde yaşayan Zhou Mi (周密), kitabında şöyle yazmıştır: “Bugün Hui Hui’ler Çin’de yaşamaya başladılar, özellikle çoğu Çin’in güneydoğu bölgelerinde yaşarlar.” 986 yılında Zhan Cheng (占城, şimdi güney Vietnam)’da yüz kişilik nüfusa sahip olan bir Müslüman aile Hai Nan (海南) adasına taşınmıştır. 988 yılında ise Zhan Cheng (占城)’de yaşayan 301 Hui Müslüman Guang Zhou (广州)’ya göç etmiştir. Çin hükûmetince, Müslümanların daha rahat yaşayabilmeleri için onlara Fan Fang (蕃坊) adlı Müslüman mahallesi verilmiştir. Aynı zamanda, onlara hem Çinli kızlarla evlilik izni, hem de aileleriyle birlikte buraya taşınma hakkı verilmiştir. Fan Fang (蕃坊) sakinlerinin günlük işlerini yönetmekten ve dini faaliyetlerden sorumlu Fan Zhang (蕃长) da tayin edilmiştir. Bu dönemde çok sayıda zengin Müslüman ortaya çıkmış, bu sebeple önemli sosyo-ekonomik statüye sahip olmuşlardır.

Öte yandan, Song Hanedanı döneminde Xi'an başkent olmamasına rağmen batı ile doğu bölgeleri için çok önemli bir noktadır. Halbuki bu dönemde İpek Yolu, Xi Xia (西夏) İmparatorluğu tarafından kapatılmıştır. Fakat bu durum, Araplar, Persler ve Orta Asya'dan gelen Müslüman tüccarları ticaret yapmaktan vazgeçirmemiştir. Eskiden Qing Hai (青海) - Xi Ning (西宁) yolu ile Çin’e gelen Müslüman ticaret adamları, yeni bir yolu - ki Huang Shui Gu Di (湟水谷地)’yi geçerek Long Nan (陇南) dağları’ndan Guan Zhong (关中)’a varan bir yol - tercih etmişlerdir. Onlardan bir kısmı Chang'an’da

yerleşmişti, diğer bir kısım ise doğu'ya giderek Kai Feng (开封)'de yaşamaya başlamışlardır.¹¹⁵

2.2. Başka Nedenlerle Gelen Müslümanlar

11. Yüzyılın sonundan 13. Yüzyıla kadar, Avrupa Haçlı orduları doğuya giderek istilalar yapmıştı. Bununla birlikte doğal felaketler, vebalar ve savaşlardan dolayı Araplar, Persler ve Orta Asya'dan gelen Müslümanlar doğuya göç etmeye mecbur kalmışlardır. Birçoğu kara yolu veya deniz yolu ile Çin'e gelmiştir. Böylece bu dönemde Çin'e gelen Araplar, Persler ve Orta Asya'dan gelen Müslümanların sayısı, Çin'in daha önceki dönemlerindeki kadar fazladır. Özellikle kara yolu ile gelen Müslümanların, çoğu Chang'an'da kalmışlardır.

Ayrıca, Tang Hanedanı döneminden itibaren, Chang'an ve civarında yaşayan Hui He etnik grubunun nüfusu çok fazladır. Song Hanedanı döneminde kuzeybatı bölgesindeki Hui He etnik grubunun bir kısmı Shaan Xi'de yaşamaktadır. Elimizde bulunan arşiv vesikalarından anlaşıldığına göre, 1121 yılının Ekim ayının sekizinde, Song memurları İmparatorlarına şunu bildirmişlerdi: “Hui He'ler ticaret için geldiler, uzun zaman Shaan Xi'de kalmak istiyorlar. Dönmeyi istemiyorlar...” Song dönemindeki Hui'ler, Yuan Hanedanı döneminde Shaan Xi'ye yeni gelen İslamiyet'e inanan Se Mu (色目)'lar ile evlenip birlikte yaşamışlardır. Onlar da Shaan Xi'nin Hui etnik grubunun önemli bir kısmıdır.

Netice olarak, Çin'de uzun zaman oturan Müslümanlar, Fan Fang (蕃坊) adlı Müslüman mahallesinde camiler inşa etmiş ve kendi mezarlıkları olmuştur. Belki de bu Müslümanların torunları Çin'de çok uzun süre yaşamış oldukları için kendi orijinal etnik gruplarının dilini ve kültürünü küçümseme eğilimindedirler. 1107 ile 1117 yılları arasında, Guang Zhou (广州) ve Quan Zhou (泉州) şehrinde Fan Xue (蕃学) adlı bir Müslüman eğitim vermeye başlamıştır. Fan Xue (蕃学), tıpkı bugünkü Hui'lerin Arap ça okullarındaki gibi, Müslüman tüccarların çocuklarını terbiye etmek amacıyla onlara Arapça ve kültür bilgisi dersleri vermiştir.

¹¹⁵ Feng Fu Kuan, **Shaan Xi Hui'lerin Tarihi**, Xi'an: Shaan Xi Halk Yayınları, 1997, s.14.
(参阅穆罕默德·阿里·冯福宽著:《陕西回族史》, 西安:陕西人民出版社, 1997年, 第14页。)

Üstelik, bunlar Guang Zhou (广州), Chang'an (长安), Quan Zhou (泉州), Yang Zhou (扬州), Hang Zhou (杭州) ve diğer şehirlerde yaşayan çok sayıda Tu Sheng Fan Ke (土生蕃客), Si Shi Fan Ke (四世蕃客) veya Wu Shi Fan Ke (五世蕃客) adlı Müslümanlar olup, bugünkü Hui etnik grubunun genel özelliklerine sahip olmuşlardır. Onların Hui'nin en erken prototipi oldukları söylenebilir, hatta “onlar erken Hui’lerdir” denebilir.

3. Yuan (元) Hanedanı Döneminde Oluşan, Çin’in Hui Etnik Grubu

13. Yüzyılda Cengiz Han¹¹⁶ ve halefleri Batıyı zaptetmiştir. Dolayısıyla pek çok Arap, Pers ve Orta Asyalı Müslüman doğuya getirilmiştir. Çin’in Hui etnik grubunun ana parçası ise, bu Müslümanlardan ve bu dönemde yol açıldığından Çin’e gelen Müslüman tüccarlardan kaynaklanmıştır. Yuan resmi dokümanlarında bu Müslümanlar Hui Hui diye adlandırılmıştır. Bu gerçekleri, 13. Yüzyılda yaşamış Pers tarihçi Cifeni’nin yazdığı **Dünya’yı Fethedenlerin Tarihleri** adlı bir kitaptan öğrenmekteyiz. Eser sahibi kitabında şunları söylemiştir: “Bugün, Allah’a inanan çok sayıda insan o tarafa gitmişlerdir. Doğu ülkelerine varıp orada evlenip yaşamaya çalışmaktadırlar. Hatta nüfusu epeycedir.” Bunun yanı sıra Bai Shou Lin (白寿彝)’in kitabında bu gerçekler şöyle yazılmıştır: “Yuan Hanedanı döneminde epey Müslüman Batı’dan gelmiştir. Çoğu Araplar ve Perslerdir.”¹¹⁷ Bu dönemde Batı’dan gelen Müslüman o kadar çoktur ki, çoğu Çinli tarafından bilinen bir söz vardır: Yuan döneminde Çin’in her yerinde Hui Hui bulunmaktadır.¹¹⁸

Yuan İmparatorluğu döneminden önce oluşan “erken Hui’ler” durumu konusunda şunlar eklenmelidir: Tang ve Song döneminde erken Hui’lerin yaşadığı ortam, Yuan dönemindeki kadar üst seviyede değildir. Erken Hui’lerin nesillerinin çoğu Çin kültürlerinin etkisiyle derin bir şekilde Çinlileşmiştir. Hatta bir kısmı tamamen Han Çinli olmuştur. Örnek olarak tarihte Xi’an’a yakın olan kasabalarda yaşayan Han

¹¹⁶ Cengiz Han: Moğol komutan, hükümdar ve Moğol İmparatorluğu’nun kurucusudur. Cengiz Han, 13. Yüzyılın başında Orta Asya’daki tüm göçebe bozkır kavimlerini birleştirerek bir ulus haline getirdi ve ulusu Moğol siyasi kimliği çatısı altında topladı.

¹¹⁷ Bai Shou Lin, **Yuan Hanedanı Dönemindeki Hui’ler ve Hui Dini**, Yin Chuan: Ning Xia Halk Yayınları, 1983, s.209.

(白寿彝:《元代回教人与回教》, 银川:宁夏人民出版社, 1983年, 第209页。)

¹¹⁸ Zhang Ting Yu, **Ming Shi** (Ming Tarihi), Cilt. 332, “Xi Yu Zhuan”, 1739.

(张廷玉,《明史》卷332《西域传》1739年) 旧唐书)

Çinli'leri arasında bulunan Kang (康), An (安), Cao (曹), Mi (米) ve He (何) soyadlı insanların atalarının Müslüman olduğu ispat edilmiştir. Şimdiye kadar Xi'an'da An (安), Cao (曹), Mi (米) ve He (何) soyadlı çok sayıda Hui Müslüman bulunmaktadır. Böyle Han Çinli'lerin arasında Hui Müslümanlarının olması ve Hui'lerin arasında Han Çinli'lerin bulunması, eskiden yapılan evliliklerden kaynaklanmıştır. Bununla beraber, Arap, Pers ve Orta Asya'dan gelen tüccarlar uzun süreçte Çin'de yaşadıklarından dolayı, Çin'de yeni bir etnik grubun oluşması mümkündür. Yalnız Hui etnik grubunun büyük bir kısmı, Moğol İmparatorluğu'nun ordusu ile batı'dan gelen Müslümanlardan oluşmuştur. Böylece, bugünkü Hui'ler, sadece Tang ve Song Hanedanında yaşayan Müslüman tüccarların torunları olmayıp, çoğu Moğol ordusu ile gelen Müslümanların nesilleridir.

3.1. Moğol İmparatorluğu'nun Ordusu İle Gelen Müslümanlar

Yuan Hanedanı döneminde, genelde İslâm dinine inanan (hatta inanmayan) Orta Asya'lı çeşit çeşit etnik gruplara, Araplar'a ve Persler'e Hui Hui (回回) denir. O zamanki Hui Hui kavramının, belirsiz olduğu iddia edilmiştir. Hatta bu kavram Çin'e gelen bazı Hristiyanları, Yahudileri ve Çingeneleri de içermiştir. Hui Hui'lerin doğuya göç etmenin sebebi, Çin'in kuzey tarafındaki Moğol İmparatorluğu'nun kalkınması ve bu sebeple meydana gelen önemli siyasi, askeri ve sosyal değişimlerle yakından ilgilidir.

Moğol İmparatorluğu, 1206 yılında Cengiz Han tarafından kurulmuştur. Kısa zamanda her yönde genişleyerek dünyanın %22'sine yayılmış, 34 milyon km²'den fazla bir alanı kapsayan ve yeni tarihin en büyük sınırlarına sahip imparatorluğu haline gelmiştir. Kurulduğu 1206 yılında nüfusu sadece 200.000 olan Moğol İmparatorluğu en geniş döneminde 100 milyondan fazla kişiyi topraklarında barındırıyordu.¹¹⁹ İmparatorluğun hakimiyet alanının bu denli geniş olması batı ile doğuyu birleştirmiş, bu sayede İpek ve Baharat yollarında ticaret yapmak güvenli hale gelmiş ve bu da barış dönemini başlatmıştı.

Moğol ordusu senelerce batı ile doğuyu birleştirirken çok sayıda Arap, Pers ve Orta Asya'lı çeşit çeşit Müslüman grubu doğuya getirmiştir. Bunların arasında komutanlar,

¹¹⁹ Anonim, "Moğol İmparatorluğu", https://howlingpixel.com/i-tr/Mo%C4%9Fol_%C4%B0mparatorlu%C4%9Fu (18 Ekim 2017)

askerler, zanaatçılar, tüccarlar, araştırmacılar, bilimadamları, ve esir kadınlar, Moğol ordusu'na teslim olanlar ve değişik kimlikte insanlar vardı. Yuan resmi kitaplarında onlara hep Hui Hui denmiştir. Öyle bir dönem gelmiştir ki, Moğol ordusunda Müslüman alayları dahi olmuştur.

Ayrıca 1273 yılında Yuan İmparatoru Kubilay Han şöyle emretmişti: asker yaşadığı yerde kayıtlı olsun.¹²⁰ Genelde Müslüman askerler ailelerini getirmediği için Han'lar, Uygur'lar ve Moğol'lar ile evlenip Çin'de yaşamaya başlamışlardır. Çoğu, Çin'in kuzeybatı bölgesinde yer alan Shaan Xi (陕西), Gan Su (甘肃) ve Ning Xia (宁夏) eyaletlerinde bulunmaktadır. Bazıları ise Çin'in orta ve güney taraflarında yerleşmişlerdir. Dolayısıyla ülkede her yerde bulunan Hui'ler, devletten kimlik alıp Çinlileşmeye başlamışlardır.

Bunun yanında elimizde bulunan arşiv vesikalarına göre, 1264 yılında, siyasetçi Sayyid Shams Din Umar (赛典赤·赡思丁·欧麦尔)¹²¹ Shaan Xi'de idari görev yaparken, batıdan gelen pek çok Müslümanın Shaan Xi'de yaşamalarını kabul etmiştir. O zamanlar ShaanXi'de 9565 sivil aile ve 12.255 asker ailesi mevcuttur. Sayyid Shams Din Umar' dan sonra ilk oğlu Nasir Al - Din (纳速拉丁) de, babasının ShaanXi'de idare görevini devam ettirmiştir. Nasir Al - Din'in torunlarının sayısı o kadar çoktur ki, onun adı Na (纳), Su (速), La (拉), Ding (丁) şeklinde ayrılıp torunlarının soyadının yerine kullanılmıştır. Hatta bugüne kadar Ning Xia (宁夏) eyaletinde Na (纳) soyadlı ve Chang'an'da La (拉) soyadlı Hui Müslüman köyü bulunmaktadır.¹²²

Yıllar geçtikçe Müslüman nüfusu artmıştı. 9 sene sonra yani 1273 yılında Shaan Xi (陕西)'de altmış bin Müslüman ailesi bulunmaktadır. Onlardan altıbini askerdir.¹²³ Bazıları Chang'an (长安)'da yaşamayı tercih etmişler, dolayısıyla Yuan devleti Müslüman askerlere bir cami inşa ettirmiştir. İşte bugünkü Xi'an'daki Askeri Cami (营里寺) bu camidir. Bunun dışında Xi'an'daki diğer bazı camiler - ki Da Xue Xi Xiang Camii (大

¹²⁰ Wang Hui, Song Lian, **Yuan Shi** (Yuan Tarihi), Cilt. 93, "Shi Huo Zhi Yi".

(王祚, 宋濂, 《元史》卷 93 《食货志一》。) <http://www.shicimingju.com/book/yuanshi.html> (28 Ekim 2018)

¹²¹ Sayyid Shams Din Umar, 1211 - 1279, Tacik, Müslüman, Orta Asya (bugün Özbekistan)'da doğmuş. Yuan İmparatorluğu dönemindeki memurdur.

¹²² Hu Zhen Hua, **Çin'in Hui Etnik Grubu**, Yin Chuan: Ning Xia Halk Yayınevi, 1993, s. 43.

(参见胡振华主编:《中国回族》, 银川, 宁夏人民出版社, 1993, 43 页。)

¹²³ Wang Hui, Song Lian, **Yuan Shi** (Yuan Tarihi), Cilt. 98, "Bing Zhi Yi".

(王祚, 宋濂, 《元史》卷 98 《兵志一》。) <http://www.shicimingju.com/book/yuanshi.html> (28 Ekim 2018)

学习巷清真寺) ve Hua Jue Xiang Camii (Ulu Cami - 化觉巷清真寺) - de bu dönemde inşa edilmiştir.

3.2. Yuan İmparatorluğu'nun Dört Tabakalı Ulusal Politikası

Yuan İmparatorluğu, Kubilay Han tarafından kurulmuştur. Kubilay Han (1215-1294), Cengiz Han'ın torunu olup Çin'de büyük bir imparatorluk kurarak 1260 ile 1294 yılları arasında 25 yıl hükümdarlık yapmıştır. 1271 yılında kurulan imparatorluğa Yuan adı verilmiştir.

Yuan İmparatorluğu kurulduktan sonra, Çin'in yöneticisi olan ilk ulus olarak Moğollar görünmektedir. Moğolların fethettikleri bölge milletlerinin sıralarına göre, Çin'de yaşayan milletler 4 sosyal tabakaya bölünmüştü: Moğollar, Se Mular (Müslümanlar), Hanlar (Kuzey Çinliler) ve Nanlar (Güney Çinliler). Bu dört farklı millete, siyaset, ceza hukuku, çalışma, günlük hayat, vergi, askerlik ve diğer birçok yönden farklı davranılmaktaydı. Başka bir deyiş ile Yuan İmparatorluğu'nun ulusal politikası dört tabakalıdır.

Yuan Hanedanı döneminde Orta Asya'dan gelen çeşit çeşit milletten olan Müslümanlar Se Mu (色目人) diye adlandırılmıştır. Se Mu'lar, Yuan İmparatorluğu'nun kurulması ve Çin'in birleştirilmesi sürecinde çok büyük katkılarda bulunduğu için Yuan devleti tarafından önemsenmiş, hatta Çinlilerden daha yüksek seviyede bulunmuşlardır. Çoğu komutan ve memur olan Se Mu'lar, Moğollar ile birlikte Yuan İmparatorluğu'nun ana kuvvetini oluşturmuştur. Toplumda en düşük tabakada yaşayan Hanlar ve Nanlar yani Çinliler ise memur olsa da sayıları çok az idi.

Yuan İmparatorluğu, Çin'deki tüm etnik grupların kültürlerine ve dinlerine saygı duymaktaydı. Devlet, farklı etnik gruplar arasında kültür iletişimini ve Çin'in bütünleştirilmesini teşvik etmişti. Aynı zamanda batının fen bilgisi ve teknik bilimleri de uygulanmaya başlanmıştır. Özellikle gökbilim alanında, Yuan imparatorları Arap gökbilimcileri Çin'e davet etmiştir. Meşhur gökbilimcilerden biri Camaludin (扎马鲁丁)¹²⁴dir.

Yuan İmparatorluğu Se Mu'lara çok önem verdiği için Müslümanlara da saygı duymuştur. Başka bir ifade ile, Müslümanlar rahat bir ortamda yaşayabilmişlerdir. Buna

¹²⁴ Camaludin: 扎马鲁丁, 13. Yüzyılda yaşayan, batı'dan gelen, Çin'de meşhur bir gökbilimcidir.

ek olarak, bu dönemde pek çok yerde birçok cami inşa edilmiş ve Müslüman mahallesi oluşturulmuştur. Diğer bir bakış açısı ile bakılırsa, Yuan İmparatorluğu'nun, Müslümanların gelişmesi ve İslam'ın Çin'de yayılmasına çok önemli bir fırsat sağlamış olduğu görülebilir. Hatta Müslüman nüfusun milyonlar seviyesinde olduğu tahmin edilmektedir. Dolayısıyla Yuan döneminde Çin'in her yerinde Hui Hui'ler bulunmuşlardır.

3.3. Çin'e Gelen Birçok Müslüman Tüccar

Moğol İmparatorluğu kurulduğunda batı ile doğuyu birleştirmiş, böylece İpek Yollarında ticaret yapmak güvenli hale gelmiştir. Ticarete çok başarılı olan, Orta Asya'dan gelen Müslümanlar, bu dönemde diğer dönemlerden daha yoğun bir şekilde Çin'e gelmişler ve ticaret yaparak zenginleşmişlerdir.

Ayrıca, Song Hanedanı döneminden beri Avrupa Haçlı Seferlerinden kaçmak için Arap, Pers ve Orta Asya'daki Müslümanlar Çin'e taşınmışlardır. Bu gruplar, Tang Hanedanı ve Song Hanedanı dönemlerinde Chang'an'da yerleşen Müslümanların torunları ile birlikte yaşamaktaydılar.

Netice olarak, Yuan Hanedanı dönemi, Müslümanların gelişmesi ve İslam'ın Çin'de yayılması açısından en önemli dönemlerden biridir. Bu dönemde Müslümanların kimliği değiştirilmiştir. Artık sadece yurtdışından gelen yabancılar olarak değil, Çin'in gelişmesi ve birleştirilmesi sürecinde çok büyük katkısı bulunan bir zümre olarak görülen Müslümanlar, Çin toplumunun ikinci tabakasında yaşamaktaydılar. Bu zaman dilimindeki Müslümanlar da, Çin'in Hui etnik grubunun önemli bir kısmını oluşturmuştur.

4. Ming (明) Hanedanı Döneminde Hui Etnik Grubunun Oluşturulması ve Gelişmesi

Ming İmparatorluğu, Han etnik grubu Zhu Yuan Zhang (朱元璋)¹²⁵ tarafından kurulmuştur. Zhu Yuan Zhang (朱元璋), Çin tarihinde 1368 yılından 1644 yılına kadar hükümdarlık yapmıştır.

4.1. Ming Devleti'nin Müslümanlara Uyguladığı Politikalar

Ming (明) İmparatorluğu'nun Müslümanlara yönelik yürüttüğü politikaların istikrarsız olduğu iddia edilmektedir. Devlet yönetiminin ihtiyaçlarına göre bazen

¹²⁵ Zhu Yuan Zhang, 朱元璋, 1328-1398 yılı Haziran ayının 24. günü. Ming Hanedanı'nın ilk kurucusudur.

Müslümanlar destekleniyor, bazen sınırlandırılıyor, bazen de onlarla mücadele ediliyordu.

Bir yandan, Ming (明) Hanedanlığı dönemindeki yöneticiler Müslümanlara yönelik öncelikli politikalar uygulamıştır. Bu durumun nedeni, hem Ming (明) Hanedanı'nın kurulması sürecinde çok büyük katkısı bulunan Chang Yu Chun (常遇春), Hu Da Hai (胡大海), Lan Yu (蓝玉), Mu Ying (沐英) ve diğer meşhur Müslüman komutanlara bir tür teşekkür etme ve saygı gösterme yöntemi olarak görülmesi, hem de yöneticilerin kendi egemenlikleri için İslam'ı kullanmaya çalışmalarıdır. Hükümdarlar, İslam dininin insanları iyi tarafa yöneltmesini ummaktaydı. Dolayısıyla Ming devleti Müslümanları desteklemekteydi, hatta Ming (明) Hanedanı'nın kurucusu ve ilk imparatoru olan Zhu Yuan Zhang (朱元璋), “Kutsal Peygamber’e Yüz Kelime Övgüsü” diye bir şiir yazmıştır. Yazısında Hz. Muhammed (S.A.V.)’den ve İslam’dan övgü ile söz etmiştir. Bununla yanı sıra, o dönemde Nan Jing (南京), Xi’an (西安), Yun Nan (云南), Fu Jian (福建), Guang Dong (广东) ve diğer şehirlerde birçok cami inşa edilmiştir. Aynı zamanda bu öncelikli politikalar ile çoğu yerde Hui’lerin ekonomisinin gelişmesi ve nüfusunun artması sağlanmıştır.

Öte yandan, Ming (明) hükûmeti milliyetçi bakış açısı ile asimilasyon¹²⁶ politikaları uygulamıştır. Yöneticiler, ekonomik, kültürel ve siyasi nitelikleri onların ideallerine uygun olacak şekilde Müslümanları sınırlayarak zorla Han Çinlileştirmeye çalışmışlardır. Ming (明) Hanedanı, her zaman Müslümanlara karşı çok uyanık ve ihtiyatlı davranmaktaydı. Bu dönemde azınlık gruplara mensup bireylerin soyadları değiştirilmiş, kendi uyguladıkları kurallar kaldırılmış, kendi kıyafet tarzları ve dilleri ile grupların içinde bireylerin birbirleriyle evlenmeleri yasaklanmıştır. Soyadı konusunda

¹²⁶ Asimilasyon (Assimilation): Bir toplumdaki etnik ya da kültürel azınlıkların, egemen kültürün değer ve normlarını gönüllü veya gönülsüz olarak benimsemesi neticesinde eritilmesi ve yok edilmesi süreci. Kültürel gruplar arasındaki etkileşimlerden doğan kültür değişmelerini ifade eden terimlerden biri olan asimilasyon, Türkçe’de eritme, benzeşme, özümseme gibi kavramlarla da karşılanmaktadır. Bir arada bulunan kültürler karşılıklı olarak az veya çok değişmekle birlikte bu değişim, çoğu zaman tek yönlüdür, yani asimile olan grubun eski kültürel özellikleri tamamen olmasa da önemli ölçüde görünmez olur. Kendi kültürüne yabancılaşarak yeni bir kültürün yaşama biçimini yavaş yavaş kabul etme şeklinde gerçekleşen asimilasyon süreci, kültürel ve toplumsal olmak üzere iki ana evreden oluşur. İlki, bir kültürün evrensel unsurları olarak kabul edilen ve bunlar olmadan kişinin içinde bulunduğu toplumda hiçbir faaliyette bulunamayacağı beklentiler, davranış kalıpları, normlar ve değerleri kabul etmek demektir. İkincisi ise, bütün toplumsal faaliyetlerde azınlık kültürün egemen kültür alanında kaybolması anlamındadır. Asimilasyon daha ziyade baskıcı yönetimlerde görülür. Asimilasyon denilince çoğu zaman göçmen halklar akla gelse de, yerli halklar bu tür uygulamalara onlardan çok önce maruz kalmıştır.

Mehmet Ali Kirman, **Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Rağbet Yayınevi, 2011, s.36.

Müslümanlar, soyadlarının yerine Han etnik grubunun soyadlarını kullanmak zorunda kalmışlardır. Böylece pek çok yerde Hui'lerin soyadları değiştirilmiştir. Zaman geçtikçe bu nesiller, kendi atalarının asıl soyadlarını unutmuştur, hatta hiç bilmeyenler vardır. Evlenmek konusunda ise, Ming (明) Yasası'na şöyle bir hüküm yazılmıştır: Moğollar, SeMular, grupların içinde birbirleriyle evlenemez, Han Çinliler ile evlenmek zorundadır. Bu yasaya göre Müslümanlar, Müslüman olmayanlar ile evlenmek zorunda kalmıştır. Aslında Ming hükûmeti, Müslüman toplumun gücünü zayıflatmak için bu farklı grupların arasında evlilik politikası uygulamıştır. Lakin sonuç tam tersine olmuştur. Müslümanlar evlenirken eşlerinin Müslüman olması mecburidir. Dolayısıyla birçok Han Çinli kız, evlenmek için Müslüman olmuşlardır. Sonuç olarak, Müslüman toplumun gücü zayıflamamış, tam tersi güçlendirilmiş ve nüfusu daha çok artırılmıştır. Bu zamanda Hui erkeklerinin Han kızları ile evlenmesi çok normaldir. Evlilikten dolayı sonradan Müslüman olan Han Çinli kızların sayısı hiç de az değildir ve onlar da Hui etnik grubunun önemli bir kısmı olmuşlardır.

Shaanxi eyaletindeki duruma gelince, Ming (明) Hanedanı'nın Müslümanlara uyguladığı çeşitli sınırlama politikalarına maruz olmakla beraber, Müslüman toplum daha da gelişmiştir. Camilerin inşa edilmesi ve dinî eğitimin gelişimi bu gerçeklere işaret etmektedir.

4.2. Ming Hanedanı Döneminde Hui Etnik Grubunun Gelişmesi

Batı bölgesindeki Müslümanlar, Ming (明) Hanedanı dönemindeki tercihli politikalar ve yüksek ticaret kârları tarafından cezbedilip sürekli Shaanxi'ye göç etmişlerdir. Bunun yanında, Çin'in güneydoğu bölgelerinde yaşayan Müslümanlar, 1399 yılından 1402 yılına kadar cereyan eden hükûmet darbesinden dolayı Xi'an'a taşınmış ve Shaan Xi'deki eski Hui'ler ile birlikte yaşamışlardır. Hui etnik grubu ise, onların katılımıyla gelişmiştir.

Ming (明) döneminde Gan Su (甘肃) ve Shaan Xi (陕西) eyaleti, artık Hui etnik grubunun yaşadığı ana bölge olmuştur. Hui'lerin nüfusu, Shaan Xi nüfusunun aşağı yukarı onda üçü kadardı, çoğu Xi'an'da yaşamaktaydı. Ming (明) resmî tarihî kitabında şunlar yazılmıştır: “Hui etnik grubu, Xi'an (西安), Yan'an (延安), Qing Yang (庆阳), Ping Liang (平凉), Feng Xiang (凤翔), Han Zhong (汉中) şehirlerinde bulunmaktadır.

Hepsi kayıtlıdır. Onların adı Hui'dir.”¹²⁷ Buradan şu sonuca varılabilir ki: bu durum, bu dönemde resmî tarihî kitapta Hui'lerin kayıtlı olduğunu göstermiştir. Hui'ler zaten Xi'an halklarından bir kısım olmuştur. Bu da Xi'an Hui etnik grubunun gelişiminde ileriye doğru büyük bir adımdır.

Netice olarak, Xi'an'da yaşayan ve uzun bir geçmişe sahip olan Hui Müslümanların, atalarının çoğu Araplar ve Perslerdir. Yüz yıllarca sürekli olarak batıdan gelen Araplar ve Persler ve Orta Asya'lı Müslümanlar, Shaanxi'ye göç edip Çinli kızlarla veya diğer etnik gruplara mensup bireylerle evlenerek birlikte yaşamaktaydılar. Bugünkü Hui etnik grubu ise onlardan gelmiştir. Ming (明) Hanedanı döneminden sonra Hui etnik grubu, Çin'de oluşturulan ve yaşayan, devlet tarafından kabul edilen bir Müslüman etnik grup olmuştur.

5. Qing (清) Hanedanı Döneminde Hui Etnik Grubunun Zorlu Gelişimi

Çin eski tarihinde son imparatorluk olan Qing imparatorluğu, Man (满) etnik grubu Huang Tai Ji (皇太极) tarafından kuruldu. Bu hanedanın adı Man Qing (满清) şeklinde de geçerli. Hanedan, Çin tarihinde 1644 yılından 1912 yılına kadar hüküm sürdü.

5.1. Qing Devleti'nin Müslümanlara Adaletsiz Davranması

Qing (清) İmparatorluğu'nun Müslümanlara uyguladığı politikalar, tıpkı tarihçilerin özetledikleri gibidir: Müslümanları bölerek kontrol etmekte ve sınırlayarak kullanmaktadır.

Qing (清) İmparatorluğu'nun etnik gruplara yönelik yürüttüğü politikalar şunlardır: etnik gruplar kendi dini inançlarını yaşamaya devam edebilirler, kültürlerini ve geleneklerini de değiştirmeyeceklerdir. Fakat bunlar sadece erken Qing (清) Hanedanı döneminde uygulanmıştır. Hanedanlığın son döneminde ise, bunun yerini ayrım politikası almıştır. Hatta orta periyodundan itibaren Qing (清) devleti, Hui'lere karşı çok uyanık ve ihtiyatlı davranmaktaydı. Özellikle kuzeybatı bölgelerde yaşayan Hui'lere inanmıyordu. Neticesi, Ming (明) Hanedanı dönemindeki Hui'lerin durumları ile kıyaslarsak, Qing (清) Hanedanı döneminde Hui'lerin toplumdaki seviyesi aşağı indi.

¹²⁷ Huo Jiu Si, **Wan Li Wu Gong Lu**, Cilt. 1, Shaan Xi Bölümü “Hui Yi Lie Zhuan”, Ming Hanedanı dönemindeki eseridir.

(明代瞿九思, 所撰《万历武功录》, 卷1 陕西部分有《回夷列传》)

Ayrıca Qing devleti, Çin'i daha sağlam yönetebilmek için, Han (汉) Çinlileri kullanmaya başladı. Diğer bir ifade ile, devlette çalışan Hui (回)'lerin yerlerine daha çok Han'lar gelmiştir.

Qing (清) Hanedanı dönemi, Çin tarihinde Hui'lerin devlet güçlerine karşı en çok isyan ettikleri dönemdir. Müslümanların ayaklanması, Qing (清) Hanedanı'nın kurulduğu günlerden çöküş günlerine kadar sürdü.¹²⁸ Bir çok kez ve şiddetli cereyan eden, çok geniş bir alanı etkileyen bu isyanlar, Çin tarihinde nadirdir.

Hui Müslümanların sürekli isyan etmesi durumu, pek çok sebepten kaynaklanmasına rağmen, asıl sebep Qing (清) devletinin Müslümanlara uyguladığı ayırım yasasıdır. Qing (清) Anayasası'nda bazı kurallar, Müslüman suçlularına daha ağır cezaları veriyordu.¹²⁹ Özellikle 1762 yılında Qing (清) devleti tarafından ilan edilen yasalar, milletlere adaletsiz davranmaktaydı. Aynı davada bile Han suçlulara verilenlerden daha ağır cezalar, Müslüman suçlulara verilmiştir. Hükûmet memurları Han'ların tarafını tutmakta, Hui'lere zulüm etmektedir. Eğer bir Hui, bir Han'ı öldürürse, ona ölüm cezası verilir; fakat eğer bir Han bir Hui'yi öldürürse, sadece para cezası¹³⁰ başına gelir.¹³¹ Böyle adaletsiz, haksız bir ortamda yaşayan Hui'ler, elbette otoriteye aralıksız baş kaldırmaktadır.

5.2. Shaan Xi'deki Hui'lerin Nüfusunun Artması ve Azalması

M.S. 1781 yılında Shaan Xi (陕西) memuru Bi Yuan (毕沅), Qing (清) imparatoruna şunları sunmuştur:

“Shaan Xi (陕西) eyaletinde yaşayan Hui'lerin nüfusunu hesapladık. Diğer bölgeler ile kıyaslırsak çoğu Hui'ler Shaan Xi (陕西)'de bulunmaktadır. Shaan Xi (陕西)'de yaşayan Hui'lerin çoğu ise Xi'an şehrinde ve onun Chang'an (长安), Xian Yang (咸阳), Gao Ling (高陵), Lin Tong (临潼), Wei Nan (渭南) köylerinde, Tong Zhou (同州)

¹²⁸ Millet Meselelerini Araştırma Kurusu, **Hui Hui Etnik Grubunun Meseleleri**, Pekin: Millet Yayınevi, 1982, s.21. (民族问题研究汇编:《回回民族问题》, 民族出版社, 1982年, 第21页。)

¹²⁹ Bai Shou Lin, **Çin Huilerin Kısa Tarihi - Çin İslam'ın Tarihi**, Yin Chuan: Ning Xia Halk Yayınevi, 1982, s.28.

(白寿彝:《中国回族小史》, 载《中国伊斯兰史存稿》, 28页, 宁夏人民出版社, 1982年。)

¹³⁰ Para cezası: yirmi dört Liang'dır. Liang, Çin eski parasıdır.

¹³¹ Yang Yu Xiu, **Ping Hui Zhi**, cilt. 3, “Gan Su Tarihi 1, 3”. (杨毓秀:《平回志》卷3, 志甘肃一, 第三。)

şehri ve onun Da Li (大荔), Hua Zhou (华州) kasabalarında, Han Zhong (汉中) şehri ve onun Nan Zheng (南郑) köyünde bulunuyorlar. Xi'an şehrinde binlerce Hui Müslüman ailesi ve yedi büyük cami mevcuttur. Xi'an'da yaşayan Hui'lerin çoğu ticaret yapıyor; bazıları hayvancılık bazıları tarımla uğraşıyor. Bununla birlikte, memur ve asker olan da vardır. Hui'ler genelde zengindir.”¹³²

Aynı zamanda, Bai Shou Lin (白寿彝) şunu belirtmiştir:

“Hui'ler Çin'de başka etnik gruplara İslam Dinini tebliğ etmiyor; Konfüçyüsçülüğe saldırmıyor; Müslüman olmayanlar ile evlenmiyor. Yemek konusunda ise kendi kültür ve gelenekleri var. Onların bu özellikleri nesillerden nesillere devam ediyor; hiç değiştirilmiyor. Çok eşlilik adetinden dolayı Hui'ler çok hızlı bir şekilde gelişti, nüfusu da arttı.”¹³³

1862 yılından önce, Hui'ler hızlı bir gelişim ile Shaan Xi'de Han grubu hariç, ikinci büyük etnik grup olmuştu. O yıllarda Shaan Xi'de yaşayan Han'ların ve Hui'lerin sosyal yapısı oluşturulmuştur.

Diğer yandan, hem devlet Hui'lere uyguladığı ayırım yasasından, hem de memurların Hui'lere çok ağır baskı yapmalarından dolayı 1862 yılında Shaan Gan (Shaan Xi 陕西 ve Gan Su 甘肃 eyaleti)'ndeki Hui'ler isyan bayrağını açtılar. Bu defa cereyan eden isyan 1862 yılından 1873 yılına kadar sürmüştür. Hui'ler, kendi haklarını kazanmak, kendilerine saygılı ve adaletli davranılmasını sağlamak için mücadele etmeye çalıştı. Bu 11 senede, bazı şehirde meydana gelen bu isyanlar, önce dağınık şekilde kendiliğinden oldu. Qing ordusu ile mücadele ettikçe Hui'ler birbirlerine kenetlenip birlikte devlete baş kaldırmaktaydılar. Fakat Hui Müslümanlar bu ayaklanmayı kaybetti. Üstelik, Qing devleti Shaan Gan Hui'lere katliam yaptı. Sonuç olarak daha önce yediyüzbinden daha fazla nüfusa sahip olan Hui Müslümanların nüfusu, bu isyandan sonra beşbine düştü.¹³⁴ Onlar da Qing ordusunun engellemesinden

¹³² Hui'lerin Kısaca Tarihi Yazma Grubu, **Hui'lerin Kısaca Tarihi**, Çin Azınlık Grupların Kısaca Tarihi Setleri, Yin Chuan: Ning Xia Halk Yayınevi, 1978, s.22.

(转引自《回族简史》编写组编:《回族简史》,国家民委民族问题五种丛书之一,中国少数民族简史丛书,银川:宁夏人民出版社,1978年版,第22页。)

¹³³ Bai Shou Lin, **Çin İslam'ın Tarihi**, Chen Yuan, “Hui'lerin Çin'e Giriş Tarihi”, Yin Chuan: Ning Xia Halk Yayınevi, 1983, s. 363.

(陈垣:《回回教入中国史略》,白寿彝:《中国伊斯兰史存稿》,银川:宁夏人民出版社,1983年,第363页。)

¹³⁴ Zhou Wei Zhou, **Shaa Xi Genel Tarihi – Millet Bölümü**, Xi'an: Shaan Xi Shi Fan Üniversitesi Yayınevi, 1997, s. 304.

(周伟洲著:《陕西通史·民族卷》,西安:陕西师范大学出版社,1997年,第304页。)

dolayı başka yerdeki Hui ordusu ile birleşemedi, Xi'an şehri içinde kaldılar. Diğer beşbin civarında Hui Müslüman, devletin ettiği zulümlerden kaçarak Orta Asya'ya göç etmişti. Günümüze kadar Orta Asya'da yaşamışlardır. Onların adı Dong Gan (东干人) olup, doğudan gelen anlamındadır. Qing Hanedanı döneminde kullanılan diller, Xi'an Hui'lerin geleneklerini ve kültürlerini bugüne kadar devam ettirmiştir.

Ayaklanma başarısız olduktan sonra Xi'an'daki Hui'ler tedirgin olarak, sadece Sa Jin Qiao (洒金桥)'dan Bei Yuan Men (北院门)'e kadar olan Hui'lere'e ait özel mahallede yaşayabilmekteydiler. 1875 yılından sonra Hui'lere çok az bir özgürlük verilmiştir.

Ma Chang Shou (马长寿)'nun Qing Hanedanı Döneminde "Shaan Xi Hui'lerin İsyanlarının Tarihi Araştırılması" adlı makalesine göre,

*"Özel bölgede yaşayan Hui'ler, 18 sene dışarıya çıkamadılar. Hui'lerin böyle zorunlu sınırlı yaşaması 1875 yılına kadar devam etti. 1875 yılında ise memurlar, Ma (马), Jin (金), Liu (刘), Mu (穆), Lan (蓝), Mi (米) soyadlı Hui'lerin atlarla alışveriş yapmasını isteyip onları dışarıya çıkardılar."*¹³⁵

Ne yazık ki, çok az miktarda özgürlüğe sahip olmalarına rağmen Hui'ler hala haksız, saygısız ve adaletsiz bir ortamda yaşamaktadırlar.

Netice olarak, Qing Hanedanı döneminde Hui'ler, devletin ayırım politikasından dolayı pekçok sıkıntılarla yüz yüze gelip zor durumda kalmışlardır. Kendi haklarını kazanmak için sürekli devlete karşı ayaklanmaya çalışmışlardır. Devlet ile mücadele ettikçe Müslümanların nüfusu azalmıştır. Özellikle 1862 yılından 1873 yılına kadar meydana gelen Shaan Gan Hui'lerin isyanlarından sadece beşbin Müslüman kurtulmuştur. İşte bu kurtulan beşbin Müslüman da bugünkü Xi'an'ın kuzeybatı bölgesinde yaşayan yerli Hui'lerin atalarıdır.

Bununla beraber, Qing (清) İmparatorluğu çöktüğünde, Hui'lerin yaşadıkları mahallelere yakın bir meydana birkaç tane öldürülmeyen Man (满) etnik grubuna

¹³⁵ Ma Chang Shou (ed.), **Shaan Xi Tarihi Belgeleri**, Cilt.26, "Qing Hanedanı Döneminde Shaan Xi Hui'lerin İsyanlarının Tarihi Araştırılması", Xi'an: Shaan Xi Halk Yayınevi, 1993, s.201.

(马长寿主编:《同治年间陕西回民起义历史调查记录》,《陕西文史资料》第26辑,西安:陕西人民出版社,1993年,第201页。)

mensup bebek, vicdanlı Hui askerler tarafından kabul edilip büyütülmüştür. Onların sayısı az olsa bile Xi'an Hui Müslümanlarının kanlarına katılmışlardır.

6. Yeni Çağlarda Xi'an'daki Hui'lerin Durumu

1912 yılında Qing (清) Hanedanlığı'nın devrilmesi, Çin'de 2000 yıllık imparatorluk yönetimine son veren bir dönüm noktası olmuştur. Çin eski tarihinde son imparatorluk olan Qing (清) İmparatorluğu, 1912 yılında yıkıldıktan sonra Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) kuruldu. Fakat bu cumhuriyet, geçici bir dönem ayakta kalarak sadece 1949 yılına kadar sürdü. 1 Ekim 1949 tarihinde ise bugüne değin hükümdarlık yapan Çin Halk Cumhuriyeti (中华人民共和国)¹³⁶, Çin İç Savaşı'nın Çin Komünist Partisi (中国共产党) tarafından kazanılmasının ardından kuruldu.

6.1. Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) Döneminde Doğudan Gelen Hui'ler

Çin Demokratik Cumhuriyeti, 1912 yılında Milliyetçi Parti Guo Min Dang (国民党) tarafından kurulmuş ve Çin'in büyük bölümünü Guo Min Dang (国民党) yönetiminde birleştirmiştir. Bu arada milliyetçiler ile Çin Komünist Partisi (中国共产党) arasındaki gerginlik iç savaşa dönüşmüştür. Bu dönemde iç savaşın yanında diğer savaşlar - ki Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı - da vardır.

Aslında 1840 yılında meydana gelen "Afyon Savaşı"ndan 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasına kadar, Çinli halklar ara vermeden savaşlar - ya iç savaşlar ya da İngiltere, Fransa, ABD gibi yabancılarla savaş - yaşamışlardır. Özellikle yabancılarla savaşlarında Hui'ler büyük katkıda bulunmaktadır. 7 Temmuz 1937 yılında cereyan eden ikinci "Çin - Japon Savaşı"nda Hui Müslüman Alayları oluşturulup Milliyetçi Parti Ordusu ve Komünist Parti Ordusu ile birlikte Japonlarla savaşıyordu.

¹³⁶ Çin Halk Cumhuriyeti, kısa adıyla Çin, Asya kıtasının doğusunda ve Pasifik Okyanusu'nun batı kıyısında bulunuyor. Çin, yaklaşık 9.6 milyon kilometrekarelik yüzölçümüyle Asya'nın en büyük ülkesi; dünyanın ise Rusya ve Kanada'dan sonraki üçüncü büyük ülkesidir. Çin'in kara sınırlarının uzunluğu yaklaşık 22.800 kilometredir. Ülke, doğuda Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, kuzeyde Moğolistan, kuzeydoğuda Rusya, kuzeybatıda Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan, batı ve güneybatıda Afganistan, Pakistan, Hindistan, Nepal ve Bhutan, güneyde de Myanmar, Laos ve Vietnam ile sınır komşusu. Doğu ve güneydoğuda ise Kore Cumhuriyeti, Japonya, Filipinler, Brunei, Malezya ve Endonezya ile deniz komşusu.

Çin Halk Cumhuriyeti, işçi sınıfının liderliğinde ve işçi-köylü ittifakı temelindeki halkın demokratik diktatörlüğüyle yönetilen bir sosyalist devlettir. Sosyalizm, Çin Halk Cumhuriyeti'nin temel sistemidir.

Toprak Yüzölçümü "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve Tarihi."

<http://tarihlervekulturler.blogcu.com/cin-halk-cumhuriyetinin-kurulusu-ve-tarihi/5009149> (1 Eylül 2018)

İkinci Dünya Savaşı'nın karanlıkta kalan bölümlerinden biri olan bu savaş, Çinlilerin kazanmasıyla 1945 yılında sona ermişti.

Çin Demokratik Cumhuriyeti döneminde, bilhassa Çin - Japon Savaşı döneminde savaştan ve açlıktan kaçmak için birçok Hui Müslüman He Nan (河南), Shan Dong (山东), He Bei (河北) ve diğer doğu bölgelerden Shaan Xi'ye taşınmışlardır. Shaan Xi'deki Hui'lerin nüfusu bir anda artmıştır. Çoğu Xi'an (西安), Xian Yang (咸阳), Bao Ji (宝鸡), Tong Chuan (铜川), Wei Nan (渭南) ve diğer şehirlerde yaşamaktadırlar. Az sayıda Hui ailesi de başka yerlerde kalmıştır.

6.2. Çin Halk Cumhuriyeti (中华人民共和国) Döneminde Hui'lerin Durumu

1920 yılında Çin Komünist Partisi (中国共产党) kurulmuş ve taraftar toplamaya başlamıştır. Bu parti, ülkede birçok karışıklıklar çıkarmıştır. Bir taraftan Milliyetçi Parti ile birlikte Japonlarla savaşırken, bir taraftan da bu ayaklanmaları bastırmaya uğraşıyordu. Sonuçta 1927'de komünistlerin başına geçen Mao Ze Dong (毛泽东), Zhou En Lai (周恩来) ve Zhu De (朱德) ile komünist partisi güçlenerek ülke çapında teşkilatlanmaya, hükûmet kuvvetleri ile çarpışmaya başladı. 1 Ekim 1949 yılında Mao Ze Dong (毛泽东)'un başkanlığında Çin Halk Cumhuriyeti kurulmuş oldu. Böylece Çin'in Asya kıtasındaki bütün toprakları Çin Halk Cumhuriyeti'nin eline geçti.

Çin Halk Cumhuriyeti kurulduktan sonra ihmale uğrayan bütün işleri yeniden yapmaya başladı. Ülkenin gelişim süreci ile iş için başka bölgelerden gelen Hui Müslümanlarının sayısı az değildir. Onlar Xi'an'a gelip burada çalışarak yaşamaya başladılar. Şunu belirtmemiz gerekir ki, sadece işte çalışanlar değil, aynı zamanda aileleri de Xi'an'a taşındılar. Bu da Xi'an Hui Müslüman nüfusunun artmasının önemli sebeplerinden biridir.

Diğer yandan, Çin Komünist Partisi'nin lideri Mao Ze Dong (毛泽东) 1966'da "kapitalizmin etkilerini tamamen silmek" için Kültür Devrimi'ni başlattı. Kültür Devrimi, Çin'de 1966 - 1976 yılları arasında yaşanan sosyo-politik bir harekettir. Söz konusu devrimin başlıca liderlerine "Dörtlü Çete" (四人帮) ismi verildi. Bu grubun üyesi, önderler Mao Ze Dong'un eşi Jiang Qing (江青), Wang Hong Wen (王洪文), Zhang Chun Qiao (张春桥) ve Yao Wen Yuan (姚文元) idi. Hepsi Komünist Partisi'nin

önemli memurlarıdır. Kültür Devrimi büyüdükçe Dörtlü Çete'nin üyeleri yönetimde ve Komünist Parti içinde etkili bir konuma geldiler. Dörtlü Çete'nin amacı, Kültür Devrimi'ni kullanarak bütün Çin halkları, Çin tarihi ve geleneklerini, Komünist Partisi'ni tahrip etmektir.

10 yıl süren bu hareketi, Çin tarihinde tutuklama ve infazların en çok yaşandığı dönemlerden biridir. Bu hareketin amacı Çin toplumundan kapitalist, geleneksel ve kültürel unsurları temizleyerek ülkedeki komünizmi güçlendirmek ve parti içerisinde Maocu ortodoksiyi yerleşik kılmaktadır. Mao'nun bu çağrısı Çinli gençler arasında yankı buldu ve bütün ülkede Kızıl Muhafız grupları oluşturuldu. Kızıl Muhafızlar'ın g üç ünden yararlanarak aydın eğitimi, öğretmen - öğrenci ilişkileri, bilim ve teknolojiye temel kurallar gibi konular denetim altına alındı.

Bu hareket ordu, şehirli işçiler ve Komünist Parti önderliği arasında yayıldı. Toplumun her kesiminde yaygın fraksiyon mücadeleleri yaşandı. Bütün ülkede yaşanan şiddetli fraksiyon mücadeleleri sırasında milyonlarca insan eziyet gördü. 1967'de ülkenin birçok yerinde oldukça kanlı çatışmalar sürüyordu. Devrim döneminde 10 milyon kişi doğrudan öldürüldü, 30 ile 45 milyon kişi ise kıtlık nedeniyle yaşamını yitirdi. Reformlar Çin'e ve halklara hiçbir avantaj sağlamadı, Çin sanayiine hiçbir katkı ve gelişimde bulunmadı.

Kültür devrimi ile birlikte kadim Çin gelenekleri ve tarihi, burjuvazi ve Emperyalist düşünceler içerdiği gerekçesiyle silinip atılmaya çalışıldı. Eski gelenekler ve alışkanlıklar tarihe gömülmüş, yakılıp yıkılmıştır. Bununla beraber kültürel ve dinî mekanlar da yağmalandı. Kültür Devrimi birçok dinî inancı yasaklıyordu. Bu yüzden birçok kilise ve tapınak ya kapatıldı ya da saldırıya uğradı, birçok insan hapishaneye atıldı, bir sürü dinlerle ilgili tarihî eserler tahrip edildi.¹³⁷ Ne yazık ki, devrimin etkileri Müslümanların başına da geldi. Camiler kapatıldı, Kuran Kerim ve diğer dinî kitaplar alınıp yakıldı, imamlar ve âlimler de yakalandı.

Bu yıllarda demokratikleşme hareketleri kanlı bir şekilde bastırıldı. Mao, 1976'da öldü. Mao'nun ölümünden sonra, Maoizm açıktan tenkit edilmeye başlandı. Mareşal Ye Jian Ying (叶剑英), Mao'nun yanlışlarını açıkladı. Hua Guo Feng (华国锋), Ye Jian

¹³⁷ Arzu Kayaoglu, "Çin Kültür Devrimi: Toplu Cinayetlerin 50. Yıl Dönümü", 16-05-2016, <http://tr.euronews.com/2016/05/16/cin-kultur-devrimi-toplu-cinayetlerin-50-yil-donumu> (1 Eylül 2018)

Ying ve diğer Çin Komünist Partisi (中国共产党)’nin çekirdek memurları ile, Çin halkları ve Komünist Partisi’ni kurtarmak için, Dörtlü Çete (四人帮)’yi çökertti. 12 Ağustos 1977, Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi Onbirinci Ulusal Halk Kongresi’nde resmen “Kültür Devriminin sona erdiği” ilan edildi.

Bu Çin tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. Eski katı durum kaldırılarak ekonomik ve siyasi yönde yumuşama başladı. 1978’de Çin’in kapıları yabancı sermayeye açıldı. 1979’da Çin, bir reform ve dış dünyaya açılma politikasını uygulamaya koydu. Kültür Devrimi’nin ve daha önceki Solcu sapmaların hataları düzeltildi. Ülken her açıdan normal hale dönerek gelişmeye başladı. Kültür Devrimi döneminde yakalanan masum insanlar serbest bırakıldı. Çin tarihi, gelenekleri ve dinleri konusunda uygulanan engeller kaldırıldı. İnsanlara dini inanç özgürlüğü verildi. Kiliseler, tapınaklar ve camiler tekrar açıldı. Okullarda yasaklanan halk eğitimi veya özel din eğitimi devam ettirildi. Halklar artık normal hayata döndüler. Bundan sonra Hui Müslümanlar da diğer etnik gruplar gibi toplum ekonomisinin ve kültürünün gelişmesine odaklanmaktaydılar.

İşte bu senelerce süren savaştan ve reformlardan dolayı, Çinliler oldukça karışık bir durumda yaşadılar. İnsanlar sıkıntı ile karşılaşınca yaşayabilmek için bir yerden bir yere taşınmak zorunda kaldılar. Aynı düşünce ile, başka şehirlerden Xi’an’a taşınan da çoktur. Böylece bugünkü Hui’lerin “şehirde dağınık, mahallede toplu” diye ifade edilen dağılım özellikleri oluşturuldu. Tarihte Xi’an’da yaşayan Arapların ve Perslerin soyundan gelen Hui’lerin çoğu Xi’an’ın kuzeybatısında yer alan Lian Hu (莲湖) ilçesinde yaşarken, 1912 yılından sonra başka şehirlerden göç ederek gelen Hui’lerin çoğu ise kuzeydoğudaki Xin Cheng (新城) ilçesinde bulunmaktadır.

Lian Hu (莲湖) ilçesindeki Hui’ler, çoğu Hua Jue Xiang (化觉巷), Xi Yang Shi (西羊市), Da Pi Yuan (大皮院), Xiao Pi Yuan (小皮院), Da Xue Xi Xiang (大学习巷), Xiao Xue Xi Xiang (小学习巷), Sa Jin Qiao (洒金桥), Xiang Mi Yuan (香米园), Da Mai Shi Jie (大麦市街) ve diğer mahallelerde kalırken Xin Cheng (新城) ilçesindeki Hui’ler ise, çoğunlukla Xiao Nong Cun (小农村), Jian Guo Xiang (建国巷), Zi You Xiang (自由巷), Hui Min Xin Cun (回民新村), Dong Xin Jie (东新街), Zi Qiang Lu

(自强路), Tai Hua Lu (太华路) mahallelerinde oturmaktadır.¹³⁸ Başka yerlerde kalan Hui'ler olmasına rağmen sayıları çok azdır.

Bölüm Özeti

Bu bölümün özeti olarak, uzun bir tarihe sahip olan Hui etnik grubu, Çin'de oluşan ve İslâmiyet'e inanan Müslüman etnik gruplarından biridir. Onun oluşumu rastlantısal olmayıp, kısa ömürlü de değildir, o istikrarlı bir toplumdur. Söz konusu Hui etnik grubu, Çin antik çağlarındaki belirli bir klânın veya kabilenin entegrasyonu ve gelişmesiyle kurulmamıştır. Fakat onun oluşumu, temel olarak İslam'a inanan yurt dışından gelen çeşit çeşit etnik gruplar ve ulusların, uzun vadeli tarihsel gelişim sürecinde birbirlerinde yavaş yavaş eriyerek birleşmelerinin bir sonucudur. Bu nedenle Hui etnik grubunun menşei, ırk ve etniğin bileşim kompozisyonunda yerli Çinliler ve yerli olmayan yabancıların birleşimidir. Aynı zamanda İslam dini, onun oluşumunda, gelişiminde ve sürdürmesinde bağlantı olarak önemli bir rol oynamıştır.

Tarih açısından Xi'an şehri, Çin'de Hui etnik grubunun yaşadığı en eski bölgelerden biridir. Çin'in batısında bulunan, tarihte 13 hanedanlığa başkentlik yapan Xi'an şehri, Tang (唐) Hanedanı döneminde dünyaca ünlü bir metropol olmuştur. 7. yüzyılda, Arap İmparatorluğu'nun kalkınmasından ve İpek Yolu'nun engelsiz hale gelmesinden dolayı, doğuya gelen çok sayıda Arap elçi, iş adamı, turist, ardından gelen Şii Müslüman, Tang devletine yardım etmek için batıdan gelen Arap askerler ve Orta Asya'dan gelen dokuz çeşit Hu Ren (胡人) azınlık etnik gruplardan geri dönmek istemeyenler hep birlikte Xi'an bölgesinde kalmışlardır. Çinliler tarafından onlara "yurt dışından gelen yabancılar" anlamına gelen Fan Ke (蕃客) diye isim verilmiştir. Onların çocukları da Tu Sheng Fan Ke (土生蕃客) diye adlandırılmıştır. Bu zamandaki Fan Ke'lerin kimliği, sadece Çin'de yaşayan yabancıdır. Song (宋) ve Yuan (元) Hanedanları dönemlerinde ise doğuya göç eden daha fazla sayıda Müslüman, Moğollar ve Han Çinliler ile evlenerek birlikte yaşamaya başlamıştır. Onlar da temel olarak bugünkü Xi'an'da yaşayan Hui'lerin atalarıdır. O zamanlarda onlara Hui Hui Fan ke (回回蕃客)

¹³⁸ Xi'an Şehir Yerel Tarihi Derleme Komitesi, **Xi'an Tarihi**, Cilt.1, Xi'an: Xi'an Yayınevi, 1996, s. 515-516, 532-533, 539-540.

(西安市地方志编纂委员会:《西安市志》第1卷《总类》, 西安:西安出版社, 1996年, 第515-516、532-533、539-540页。)

回蕃客) denir, onların kimliği de değişmeye başlamıştır. Josef Stalin'in, "dil birliği, toprak birliği, iktisadi yaşam birliği ve kendini kültür ortaklığında dile getiren ruhsal şekillenme" diye dile getirdiği millet tanımına göre, Yuan (元) Hanedanı'nın son yıllarında ve Ming (明) Hanedanı'nın ilk yıllarında aynı dil ile konuşmaktan, aynı bölgede yaşamaktan, aynı iktisadi yaşam olan ticareti yapmaktan, aynı dine inanmaktan dolayı Hui etnik grubu devlette kayıtlı olarak Çin'de yaşayan bir ulus olmuştur. Yaklaşık bin sene geçince Hui'ler, isim değişimiyle yabancı göçmen kimliğinden yerli Çinli kimliğine dönüşmüştür. Ming (明) ve Qing (清) Hanedanları dönemlerinde ise devletin Müslümanlara adaletsiz davranması sebebiyle Hui'ler zorlukla gelişebilmiştir. Özellikle 1862 yılından 1873 yılına kadar Shaan Gan (陕甘)'da meydana gelen isyanda Hui'ler başarısız olduktan sonra Xi'an Hui Müslümanlarının nüfusu bir anda azalmıştır. Yeni çağlarda ise savaştan ve açlıktan kaçmak için veya iş için diğer doğu bölgelerinden birçok Hui Müslüman Xi'an'a taşınmıştır. Onlar da bugünkü Xi'an'da yaşayan Hui'lerin önemli bir kısmını oluşturmuştur.

Kısaca, 1949 yılından sonra Xi'an'da yaşayan Hui azınlığı Müslümanlarını, kabaca iki bölüme ayırabiliriz. Birincisi, tarihte Xi'an'da yaşayan Arapların ve Perslerin soyundan gelen Hui'ler; ikincisi, 1912 yılından sonra kıtlık, savaş ve iş nedeniyle başka şehirlerden gelen Hui'ler. Hui'ler kendi geleneklerini, adetlerini ve dinî inançlarını sürdürürken, Han (汉)'larla ve diğer etnik gruplarla uyumlu bir şekilde birlikte yaşayarak ulusal birlik ve toplumsal gelişim için çalışmakta olup Xi'an şehrinin sosyoekonomik ve kültürel olarak ilerlemesinde belirli bir rol oynamıştır.

Çin'de uzun zaman kalan Hui'ler, kendi kimliklerine nasıl bakıyorlar? Ve Çinliler onlara nasıl bakıyor? Eski zamanlarda özellikle Song (宋) Hanedanı döneminden itibaren, Çinliler geleneksel kavramıyla Müslümanların hala Çin'de uzun süre yaşayan yabancılar olduklarını düşünmektedirler. Yeni çağlarda ise Hui'lerin azınlık olup Çin'in 56 etnik grubundan biri olduğu düşünülmektedir. Öte yandan, Çin'de doğan Müslümanların nesilleri, çoğu Han Çinlilerin kanlarına sahip olduğundan ve Çince ile, Çin kültürleri ile büyüldüğünden dolayı Çin'i kendi ülkeleri, Arap, Pers ve Orta Asya ülkelerini ise kendi atalarının ülkeleri olarak görme eğilimindedirler. Buna benzer olan bugünkü Orta Asya'da yaşayan Dong Gan (东干族) etnik grubudur. Qing (清)

Hanedanı döneminde Çin'in kuzeybatı bölgesinde yer alan Shaan Xi (陝西) ve Gan Su (甘肅) eyaletlerinde - ki (çoğu Xi'an'da) - yaşayan Hui Müslümanlar, devletin ettiği zulümlerden kaçarak Orta Asya'ya göç etti. Onlara Dong Gan insanları (东干人) denir. Onlar dört beş nesilden beri, hatta şimdiye kadar orada yaşamaktadırlar. Üstelik, Qing Hanedanı döneminde kullanılan diller, Xi'an Hui'lerin geleneklerini ve kültürlerini bugüne kadar devam ettirmiştir. Dong Ganlar Çin'i eski ülkeleri olarak ve şuanki yaşadıkları yeri de kendi ülkeleri olarak görmekteymiş.

Bu durum, Güneydoğu Asya'da yaşayan Çinlilerin nesilleri arasında daha sık görülmektedir. Tarihte Güneydoğu Asya'ya göç eden Çinliler, senelerce orada yaşamışlardır. Hatta çoğu Çince bilmemekteydi. Artık oradaki dilleri kullanmakta ve kültürleri ile yaşamaktadırlar. Onlar, köklerinin Çin'de, ancak kendi ülkelerinin Güneydoğu Asya'da olduğunu düşünmekte. Bazıları da kendilerinin Malay veya Endonezyalı olduklarını iddia etmekte. Ancak onlar, Çinlilerin kanlarına sahiplerdir. Netice olarak, pek çok ülkede cereyan eden bu sayısız tarihî gerçeklerden şunu özetleyebiliriz ki: Tang ve Song hanedanlarından beri Çin'de yaşayan Müslümanlar, Çinli kızlarla evlenerek Çince ile konuşan Hui adlı bir etnik grup olmuştur.

Peki, çok kültürlü bir toplumda yaşayan Hui'ler, kimliklerine nasıl sahip çıkarabilirler ve onu nasıl muhafaza edebilirler? Çin'de binlerce sene kalan Hui'ler, diğer etnik grupla özellikle Han Çinliler ile kültür alışverişi sürecinde nasıl tamamen Çinlileşmemişlerdir? Hatta kendi dilleri olmadan hepsi Çince konuşmasına rağmen? Bilindiği gibi dil, ulusal kültür mirasının önemli unsurlarından biridir. Lakin Xi'an Hui'lerin kendine ait dilleri yoktur. Bu, onların uzun zaman Çin'de yaşayarak Çin kültürlerini, geleneklerini ve Çince kullanmayı benimsemelerinden kaynaklanmıştır. Böylece kendi dilleri olmadan Hui'ler, nasıl kendi ulusal kimliklerini ve hatıralarını devam ettirebilir? Bu çalışmada, Xi'an Hui'lerin törenleri ve eğitimleri vasıtasıyla kendi etnik grup kimliklerini ve hatıralarını koruyabildiklerini düşünmekteyiz.

Ayrıca, Hui'lerin nesillerce Çince kullanması nedeniyle, Çinceyi kullanmayan diğer etnik gruplarla kıyaslanırsa, Hui'lerin yerleştirilme derecesi daha derindir. Hui'lerin günlük hayatında hem İslâm dininin kültürel unsurları vardır, hem de Çin geleneksel kültürleri mevcuttur. Şöyle diyebiliriz ki: Hui'lerin kültürleri, İslâm dini

kültürleri ile Çin kültürlerini - ki konfüçyanizm - birleştiren bir organik bütündür. Bu, Çin'de eşsiz bir kültürel grup olmuştur.

Xi'an'da yaşayan Hui'lerin yaşam gelenekleri ise, İslam dini ile Han halkının yerel gelenekleri arasındaki ikili etkileşimi göstermektedir. Bir yandan, kuşkusuz İslam dini, Hui halkının gelenekleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. İslam inançları ve kültürleri büyük ölçüde Hui etnik grubunun geleneklerini belirlemiştir. İslam kültürü, Müslüman hayatının evlilik ve aile, çocuk doğurma, yiyecek ve içecek, cenaze hizmetleri, bayram kutlamaları ve etik davranışları dahil olmak üzere tüm yönlerini açık bir şekilde tanımlamıştır. Günümüzde Hui'lerin gelenekleri ve alışkanlıkları üzerinden sürdürdüğü bazı etnik özellikleri, büyük ölçüde İslamî kurallardan ve kanunlardan gelmiştir.

Öte yandan, Hui'ler uzun bir süre Xi'an'da yaşadığı için doğal olarak Xi'an'ın yerel geleneklerinin etkisi altına girmişlerdir. Örnek olarak, Xi'an'daki Hui'ler, özellikle Hui mahallesinde yaşayan Hui'ler, Xi'an'ın yerel lehçeleri ile konuşmaktadırlar. Yiyecek ve içecek yönünden ise, Xi'an'daki gıda kültüründen etkilenmişler ve hatta Xi'anlıların samimi kişilik özelliklerine de sahip olmuşlardır.

Bununla beraber, Xi'an'daki Hui etnik grubunun diğer önemli bir özelliği, yoğunlaşmış bir şekilde büyük şehrin merkezinde yaşamaktır. Xi'anlı Hui'lerin özellikleri ne yerel vatandaşların düşüncelerine, yaşam tarzlarına ve diğer yönlerine benzemekte, ne de köylerde yaşayan Hui'lere benzemektedir. Diğer bir deyişle Xi'anlı Hui'ler, kendilerine özgüdürler.

Bugünkü Xi'anlı Hui'lerin özellikleri nelerdir? Yeni çağlarda onların toplumdaki politik ve ekonomik durumu, kültür ve eğitim durumu nasıldır? Neler değişmiştir? Neler devam ettirilmektedir? Onların günlük hayatı ve gelenekleri, İslâm dinî kültürünü ve Çin kültürlerinin birleşimini nasıl yansıtmaktadır? Bu çalışmanın sonraki bölümlerinde, yukarıda belirtilen soruların cevaplarını vermek, Xi'an'daki Hui'lerin ritüeller ve eğitimler yoluyla etnik kimliğini ve ulusal hafızasını korumak, onların bugünkü yaşamlarını göstermek üzerinde durulacaktır.

III. BÖLÜM: XI'AN'DAKİ HUI MÜSLÜMANLARIN EKONOMİK DURUMU

İslam'a inanan etnik gruplardan biri olan Hui azınlığı, eskiden beri ticarete çok önem vermektedir. Bu da Çin'li Hui'lerin önemli bir özelliğidir. Pek çok araştırmacıya göre, Tang (唐), Song (宋), Yuan (元) dönemindeki Hui'lerin ataları ve Ming (明), Qing (清) döneminden sonraki Hui'ler, Çin'in dış ve iç ticaretinde önemli bir yer tutmuştur. Bir yandan Hui'ler, Arapların ticari geleneğini miras almışlardır. Diğer yandan Hui'lerin getirdikleri yenilikler ve gösterdikleri gelişim de vardır. Uzun vadeli gelişim sürecinde Hui'ler, bölge ekonomisinin refahına önemli katkılarda bulunmuşlardır. Daha da önemlisi, kendi gelişimleri için, güçlü bir maddi temeli hazırlamışlardır.

Xi'an Hui'lerin ana ekonomik etkinlikleri ticari faaliyetlerde bulunmaktadır. Bilinen literatüre göre, Tang Hanedanı dönemine kadar giden erken bir dönemde, Hui'lerin ataları Chang'an şehrinin Xi Shi (西市) bölgesinde alışveriş yerleri açarak özel sivil toplum ticaret faaliyetlerine başlamışlardır. Bu gelenek, Tang Hanedanı döneminden bugüne kadar devam etmektedir. Yeni çağlarda ise Hui'lerin çoğu gıda hizmet endüstrisi üzerine çalışırlar.

1. Tang (唐) Hanedanı Döneminde Chang'an (长安)'da Oturan Fan ke (蕃客)'lerin Ticari Hareketleri

Fan Ke (蕃客) ya da Fan Shang (蕃商) kelimesi, eski zamanlarda yabancı tüccarları işaret etmiştir. Aslında bu kelimeler genel terimlerdir. Ancak özel etkileşim içinde Arap veya Fars tüccarları anlamına gelmiştir. Özellikle Song (宋) Hanedanı döneminden sonraki kitaplarda Fan Ke (蕃客) ya da Fan Shang (蕃商) kelimesi, daha çok Arap tüccarları işaret etmiştir. Bu durum, Çin'e gelen çok sayıda Arap ile ilgiliydi. Üstelik Araplar, yabancı işadamları arasında büyük bir yer tutmuştur.

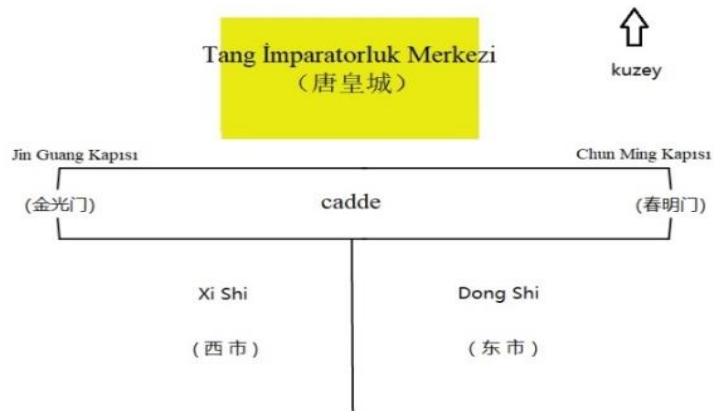
Tang (唐) İmparatorluğu'na başkentlik yapan Chang'an şehri, aynı zamanda dünyada büyük bir metropol idi. O zamanlar Chang'an'a giden yollar çok düzgündü. Dahası yollarda hanlar mevcuttu. Yolcular hanlarda rahatça konaklamışlardır. Hanların yanında Arapların ve Perslerin açtığı restoranları ve mağazaları vardır. Bunların hepsi, ticaret için batı bölgelerden gelen tüccarlara son derece uygun koşullar sağlamıştır.

Bununla birlikte, Tang imparatorlarının yabancılar uyguladığı dış politikalar, verdikleri cömert hediyeler ve sergiledikleri nezaketli davranışlar nedeniyle, bir sürü elçi, turist ve özellikle tüccar Chang'an'da toplanmıştır. Chang'an (长安), çeşitli uluslararası kültürel toplantıların merkezi haline gelmişti. O zamanlarda, "Chang'an'lı gençlerin gönlü yabancı kültürlerdedir" ve "Chang'an (长安) şehri yabancılaştı" sözleri çok meşhurdur.

Bu Arap ve Fars tüccarların ticari hareketleri iki türlüydü. Birincisi tüccarlar, Tang İmparatorlarına görülmemiş değerde hazineler teklif etmiştir. Aynı zamanda imparatorun verdiği hediyeleri yeniden satışa göndermiştir. Diğeri ise ürünleri yerel alanda ya da pazarda sergileyerek sivil toplum ticaretini yürütmektir.

O zaman Tang (唐) Hanedanlığı devleti, Chang'an'ın ticari faaliyetlerinin Dong Shi (东市) ve Xi Shi (西市)'yle sınırlandırılmasını şart koşmuştu. Dong Shi, Tang İmparatorluk merkezinin güneydoğusunda yer alırken, Xi Shi ise güneybatısında yer alır. Dong Shi (东市) ve Xi Shi (西市), o dönemde Chang'an'da iki yoğun ticari alan olmuştu. Bununla birlikte, bu iki ticari alanın konumu, Chang'an şehrindeki trafikle yakından ilişkiliydi. Bu iki alanın kuzey tarafında Chun Ming Kapısı (春明门)'nden Jin Guang Kapısı (金光门)'na kadar, bir doğu - batı caddesi vardı. Chun Ming Kapısı, Chang'an'dan doğu bölgelere giderken mutlaka geçilecek bir yerdir. Jin Guang Kapısı ise, Chang'an'dan batı ülkelere giderken kesinlikle geçilecek bir mekandır. Bunun doğal bir sonucu olarak birçok Arap ve Fars işadamı bu iki ticari alana uğruyordu.

Resim 5 : Tang (唐) İmparatorluk Merkezi, Xi Shi ve Dong Shi'nin Konumlarının Basit Bir Gösterimi

Örnek olarak Xi Shi (西市), Tang İmparatorluk Şehri'nin güneybatısında yer alır ve Dong Shi alanına simetriktir. Onun şekli, ölçeği, düzeni, ticareti ve pazar sistemi Dong Shi'ye benzer. Xi Shi alanında kıyafet, kumaş, ilaç, Fen Dian (坟典: günümüzün kitap dükkanına eşdeğer), demir eşya ve çömlek dükkanı, taş oymacılığı mağazaları, mücevher dükkanları, restoranlar, konaklama yerleri ve diğer dükkanlar olmak üzere toplam 220 sektör bulunmaktaydı. Hatta bazı mağazaların kendi fabrikaları da bulunmaktaydı.

Chang'an'daki işadamlarının arasında en fazla sayıda olanlar, Pers ve Arap tüccarlardır. O zamanlar bu tüccarlara Hu Ren (胡人) denirmiş. Onların çoğu Chang'an şehrinin batısında yaşıyorlar ve mağazalarının çoğunu orada işletiyorlarmış. Onlar yeşim taşı bulmakta iyilerdi. Bu yüzden çoğu yeşim, fildişi, baharat ve diğer lüks malları alıp satmaktalarmış. Bazıları da döviz dükkanı işletmekteymiş. Bununla beraber, bazı bireyler küçük işler yapıyorlarmış. Bazıları da yemekleri kendileri pişirip satıyorlarmış. Tang Hanedanı devleti de dış ticaret işlerini yürütmek ve vergileri toplamak için özel danışman ayarlamıştır.¹³⁹

Ayrıca 8. yüzyılın başlarında, Arap imparatorluğu'nun iç savaşından dolayı, Şii Müslümanların yenilgisinden sonra, birçokları Emevî hanedanı'nın zulmünden kaçmak için Çin'in kuzeyine göç etmiştir. Onlar Chang'an'da Ya Ke (牙客 - yani sığır, koyun, at, kuru ve kurutulmuş meyveler, antika eşyalar ve benzer sektörlerde çalışanlar) olmuşlardır. Günümüze kadar, özellikle Xi'an'daki Kadim Tarikat'ına ait Müslümanların geleneklerinde bazı Şiiilerin izleri de görülmüştür. Cumhuriyetin kuruluşundan önce bazı Hui bireyleri de Ya Ke olarak çalışmışlar. Hatta bazıları şu an bu işe devam etmektedir.

Netice olarak, Tang (唐) Hanedanlığı'nın 300 yıllık döneminde, Müslüman tüccarlar ticaret için devamlı Chang'an şehrine gelmişler. Onların çoğu ticari ilişkilerinden dolayı uzun süre Çin'de yaşamışlar. Ya kendi ülkelerine dönememişler, ya da Çinli biriyle evlenip çocuk sahibi olmuşlar. Bu nedenle Chang'an civarında yerleşmişler.

¹³⁹ Lai Cun Li, **Hui'lerin Ticari Tarihi**, Yin Chuan: Ning Xia Halk Yayınevi, 1985, s.50. (赖存理:《回族商业史》,银川:宁夏人民出版社,1985年,第50页。)

2. Song (宋) Hanedanı Döneminde Chang'an (长安)'da Yerleşen Müslümanların Ekonomik Durumu

Song (宋) Hanedanlığı döneminde Çin'in batı bölgelerinde çeşitli etnisiteye sahip rejimler arasında çatışmalar yaşanmış ve bu çatışmalar İpek Yolu'nun kapanmasına da yol açmıştır. Karahan'ın Güney Xin Jiang (Sincan)'ı tekrar birleştirmesinden ve Kuzey Song (宋) Hanedanlığı'nın Huang Zhou (遼州) ve Tao Zhou (洮州) eyaletlerini geri almasından sonra İpek Yolu'yla Çin'e ticaret yapmaya gelen Müslümanların sayısında artış olmuştur. Ayrıca, Çin'de kalıcı olarak yerleşmiş veya uzun vadeli Çin'de konaklayan Arap ve Fars tüccarların sayısı, Tang Hanedanlığı döneminde olduğundan daha fazladır. Tarih kit âplerında şu şekilde kayıtlar vardır: *“Bugün Orta Asya'dan gelen Müslüman tüccarlar, Kai Feng (开封) başkent şehrine gelip ticaret yapmayı istiyorlar.”*¹⁴⁰ Bu kayıtlara göre, Arap ülkelerinden Kai Feng şehrine giderken Chang'an'dan geçen Müslüman tüccarların sayısı azımsanacak kadar az değildir.

Özetle, Tang (唐) ve Song (宋) döneminde Hui'lerin ataları - yani Çin'in kuzeybatı bölgesinde yaşayan, İslam'a inanan Arap, Fars ve Orta Asya'lı Müslüman tüccarlar - yerel ekonomide aktif olarak faaliyet göstermişlerdir. Ticaret Hui Müslüman azınlığının geleneği olarak nesillerdir süregelmektedir.

3. Yuan (元) Hanedanı Döneminde Feng Yuan (奉元)'da Yaşayan Hui Müslümanlarının Ekonomik Gelişimi

Xi'an şehrinin adı, Yuan (元) hanedanı döneminde (M.S. 1271 - M.S. 1368) Feng Yuan (奉元) olarak değiştirilmiştir. Cengiz Han ve halefleri batıyı ele geçirmeden önce Hui Müslüman tüccarları, Moğolistan'da ve Kuzey Çin'de aktiflermiş. Moğollar, Orta Asya'daki ticarette Hui Müslüman tüccarlarına güvenmişler. Batı'nın fethinden sonra Çin ile Batı Dünyası'nın arasındaki yol yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Buna ek olarak, Moğol aristokratlarınca Hui Müslüman tüccarlara farklı yöntemlerle politikalar uygulanmış ve bu sebeple çok sayıda Hui Hui işadamları Çin'e ticaret yapmak için gelmişlerdir. Ayrıca onların iş faaliyetleri ülkenin dört bir yanına yayılmış ve Yuan Hanedanı döneminde hiç görülmemiş bir ticari refah sağlamıştır.

¹⁴⁰ Xu Song, **Song Hui Yao Ji Gao**, cilt. 197, “Fan Yi 4”, Pekin: Zhong Hua Yayınevi, 1997, s.7759. (徐松:《宋会要辑稿》第197册《藩夷四》,北京:中华书局,1997年,第7759页。)

Bir çok tarih îkayıda göre:

“Çin’e giren Moğol ordusuyla beraber; birçok aristokrat, bürokrat, akademisyen ve ticaret yapmak için gelen Hui Hui işadamları da vardır. O zamanlar, Çin’e gelen işadamlarının sayısı, daha önce hiç görülmediği kadar fazladır. Yuan Hanedanı’nın topladığı gümrük vergilerinin çoğu Hui Hui işadamlarına bağlıydı. Onlar Çin’in dış ticaretinde önemli bir yer tuttular.”¹⁴¹

Bu kayıtlardan şu sonuçlara ulaşabiliriz: Yuan döneminde Hui Hui tüccarlar çok aktiftir. Aynı zamanda onların iş faaliyetleri Çin’in sosyo-ekonomik gelişiminde önemli bir rol oynamıştır.

Moğol İmparatorluğu’nun kurulmasından sonra yöneticiler, kendi iktidarlarını pekiştirmek ve kurallarını uygulamak için han sistemi kurmaya, yolları korumaya ve ticareti teşvik etmeye çalışmış. Diğer bir ifade ile, Çin ile Batı’nın arasındaki karayolu trafiği daha düzgün olmuş. Aynı zamanda Çin’den Baltık Denizi’ne ve Basra Körfezi’ne giden yeni yollar açılmış. Eski yol boyu tesisleri daha da geliştirilmiştir. Hatta işadamları yolda silahlı kuvvetler tarafından korunmuş. Bu avantajlı koşullar, kuzeybatı bölgesindeki Hui Hui tüccarlarının faaliyetlerinin artmasını sağlamış. Bundan başka Yuan devleti, Hui Müslüman tüccarlarına yüksek politik statü vermiştir. Üstelik, Yuan Hanedanlığı döneminin ilk yıllarında Müslüman tüccarlar vergiden muaf tutulmuşlardır. Yüzlerce Hui Müslüman tüccarı Çin’e mücevher, gergedan boynuzu, fildişi, yeşim taşı, baharat ve ithal ürünleri getirmiş ve Çin’den ipek, porselen, ilaç ve yerli ürünleri götürmüştür. Doğal olarak bu dönemde, Feng Yuan şehri’ndeki ticaret de çok iyi gelişmiştir.

Hui’lerin ticari ekonomisi, erken Yuan Hanedanlığı’nın sosyal ekonomisinde önemli bir yer tutmuştur. Onların ödedikleri vergiler, Yuan devleti için önemli bir finans kaynağı olmuştur. Böyle büyük bir iktidar gücüyle, yüksek otoritelerin kararlarını değiştirmek bile mümkündür. Cengiz Han’dan başlayarak, kurban kesme konusunda hayvanın boynuna bıçak vurulması yasaklanmıştır. Hayvanlar hep Moğol’ların karın kesme yöntemiyle öldürülmelidir ve bu kanunları ihlal edenlere ölüm cezası verilmesi gerekir. Yuan Tai Zong (元太宗) ve Kubilay Han bu yasağı onaylamıştır. Fakat Kubilay

¹⁴¹ Milllet Meselelerini Araştırma kurulu, **Hui Hui Etnik Grubunun Meseleleri**, Pekin: Millet Yayınevi, 1982, s.6-7.

(民族问题研究会编:《回回民族问题》, 北京:民族出版社, 1982 年, 第 6-7 页。)

Han'ın bu yasağı onaylamasından sonraki yedinci yılda Müslüman işadamları, Müslümanların alışkanlıklarına aykırı olan bu yasağa direnmek için ekonomik araçları kullanmışlardır. Müslüman işadamları devlete şunu gerekçe göstermişlerdir: *“Uygulanan yasak nedeniyle kesilen hayvan sayısı azaldığından, bunlara bağlı olarak ödenen vergi miktarı da düşmüştür.”* Kubilay Han bu yasağı geri çekmek zorunda kalmıştır. Müslümanların güçlü ekonomik durumu burada görülebilir.

Neticesi, Yuan Hanedanı döneminde Çin'in kuzeybatı bölgesindeki Hui Müslüman tüccarlarının ekonomik hareketleri, Hui Müslüman azınlığı'nın ticari ekonomisinin oluşumunu ve gelişimini teşvik etmiştir. Bu da Hui'lerin ticari özelliklerinden biridir.

4. Ming (明) Hanedanı Döneminde Xi'an Hui'lerin Ekonomik Dönüşümü

Chang'an şehrine, 1369 yılında Ming (明) Hanedanı devleti tarafından Xi'an (西安) adı verilmiştir. O dönemde Xi'an Hui'lerin yaptıkları ticaret toplumda önemli bir yer tutmuştur. Hui tüccarların yeşim taşı ve hazineleri bulmakta iyi olmalarından dolayı, onlara “Hazineyi Bilen Hui'ler” ünvanı verilmiştir. Ming (明) İmparatoru Xuan Zong (玄宗) da “Hui'ler çok iyi ticaret yapıyor” diye Hui'leri övmüştür. Hong Wu (洪武) 23 yılında - yani 1390 yılı - Ming (明) Hanedanlığı patriği olan Zhu Yuan Zhang (朱元璋) memurlara, “Guan Jin (关津) geçiş yerlerinden geçerlerse, onları engellemeyin.” şeklinde talimat vererek, Hui tüccarların ticari işlemlerinin korunmasına özel önem vermiştir. Böylece Ming (明) Hanedanlığı döneminde Hui'lerin ticari ekonomisi daha da gelişmiştir.

Fakat diğer yandan bundan sonra zengin ve fakir arasındaki uçurum büyümüştür. Şehirlerde ve kasabalarda zengin tüccarlar, memurlar, sivil ve askeri yetkililer olduğu gibi, aynı zamanda çaresiz fakir insanlar da mevcuttur. Hui halkının çoğu ağır sınıf baskısına maruz kalmış, aynı zamanda ulusal baskının altında yaşamışlardır.

5. Qing (清) Hanedanı Döneminde Hui'lerin Ticari Modeli'nin Oluşumu

Hui etnik grubunun ekonomik gelişimi, erken Qing (清) Hanedanlığı dönemine kadar devam etmiştir. Qian Long (乾隆)'un 46 yılı yani M.S.1781 yılında Shaan Xi'nin vali vekili Bi Yuan (毕沅), Hui vatandaşlarının durumu konusunda imparatoruna şunları

söylemiştir: “Xi’an Hui Müslümanlarının çoğu çiftçilik, hayvancılık ve ticaret yapmaktalar. Birçok zengin aile mevcut. Diğerleri de düşük ve yüksek dereceli memurluk, askerlik yapmaktalar.” Bu kayıtlardan şunu özetleyebiliriz: bu bize, o dönemde Hui iş adamlarının maddi durumlarının çok iyi olduğunu göstermektedir.

Ama Qing (清) Hanedanı döneminde Shaan Xi Hui halkının ayaklanmasından sonra, Xi’an’daki Hui tüccarlar siyasi yönde kısıtlanmış ve bu durum onların ekonomisini de çok etkilemiştir. O dönemde Hui Müslümanlarının şehir dışında ticaret yapmasına izin verilmemişti.

Qing (清) Hanedanı yöneticileri etnik ayrımcılık ve baskı politikalarını uyguladılar. Hui’lerin iç ilişkilerine müdahalede bulunmak için farklı politikalar kullanılmıştı. Dahası, Hui halkları ve diğer etnik gruplar, özellikle de Han grupları arasında uyumsuzluk oluşturmak için çeşit çeşit politikalar yürütülmüştü. Böyle bir ulusal baskı altında, Hui halkı ve diğer etnik gruplar devamlı devlete karşı ayaklanmaya çalışmışlardır. Ancak, bu mücadelelerin hem yurtiçi hem de yurtdışındaki düşmanlarca şiddetle bastırılması yüzünden başarısız olunmuştur. Sonuç olarak, Hui halkı siyasette daha acımasız bir baskıya maruz kalmış ve daha ağır ekonomik zararlara uğramıştır.

Çin Kuzeybatı bölgesinde, Zuo Zong Tang (左宗棠), “yüz yıl barış” mazeretini kullanarak Hui Müslümanlarını uzak, ıssız ve kısır topraklara göç etmeye zorlamıştır. Hui’nin ticari ekonomisi bozulmuş ve Qing (清) Hanedanlığı’nın sosyal ekonomisinde ki eski önemini kaybetmiştir. Shaan Xi (陕西) eyaleti’nin memuru Qing (清) imparatoru’na bir mektup göndermiş. Mektupta şunları sunmuş: yaptığım araştırmaya göre, Müslümanların kestikleri sığırlara ve İç Moğolistan’dan ithal edilen tarıma elverişli sığırlara farklı davranılmalıdır. Hepsi aynı şekilde yasaklanmamalıdır. Aksi takdirde, ülke vergilerinde eksiklik olacaktır. Yani ülkemize zarar verecektir. Ancak İmparator Jia Qing (嘉庆) “Bizim devletimizin geliri onların vergisine mi bağlı?” diyerek tavsiyeleri reddetmiş ve onun rütbesini indirmiştir. Bu kayıtlardan şu sonuçlara ulaşabiliriz: Qing (清) Hanedanlığı döneminde Hui’lerin ticari faaliyetleri önemsiz olarak görülmüştür.

Geç Qing (清) Hanedanlığı dönemine kadar, Xi’an (西安) şehrindeki Müslümanların kuzeybatı bölgesinde yoğunlaşması devam etmiştir. Bir Japon alim olan

Ri Ye Qiang (日野强) 1906 yılından 1907 yılına kadar bir araştırma yapmak için Shaan Xi (陕西)'den geçerek Xin Jiang (新疆)'a gitmişti. Kitabında şunları belirtmiştir:

“Xi'an yani Chang'an, Qin (秦), Han (汉) ve Tang (唐) Hanedanlarının eski başkentidir. Xi'an'da yaklaşık 100.000 aile ve yaklaşık 500.000 kişi bulunuyor. Tüm taraflarda duvarlar vardır.”¹⁴²

“Xi'an şehrinin merkezi dört alana bölünmüş. Şehrin güneydoğu ve güneybatı kısımları, Han etnik grubun yerleştiği bölgedir. Man etnik grubu kuzeydoğu bölgede yaşarken Hui'ler ise şehrin kuzeybatısında kalıyor. Her grup kendi bölgesi içinde yaşıyorlar.”¹⁴³

“Shaan Xi (陕西) eyaletinde yaşayanların çoğu Han etnik grubudur. Man'lar ve Hui'ler sadece Xi'an şehrinin içindeki bir alanda yaşayabilir. Şehir dışında hiç bir Hui yok. Nüfus konusunda Xi'an'da 400.000 Han, 40.000 Man ve 50.000 Hui dahil olmak üzere toplam yaklaşık 500.000 kişi bulunuyor.”¹⁴⁴

Bu kayıtlara göre, Hui'lerin iş ekonomisinin, Qing (清) Hanedanlığı dönemindeki Hui Müslümanlarının ayaklanmasından sonra büyük ölçüde kısıtlandığını söyleyebiliriz.

Buna rağmen, o zamanlar Xi'an Hui'ler farklı ekonomik faaliyetler yapıyorlarmış.

“Qing (清) Hui'nin Raporu” adlı bir kitapta şu kayıtlar varmış: “Hui'lerin çoğu sığır ve koyun kesim endüstrisi, sığır eti ve koyun eti gıda endüstrisi, kürk işleme sanayi, ulaştırma sanayi, çay ve at ticaretinde çalışıyorlar.” O dönemde ticaret yapmak, kuzeybatıda yaşayan Hui Müslümanların yaşam araçları oldu. Ve bu da şehrin kuzeybatısındaki ana iş formunu oluşturdu.”¹⁴⁵

Xi'an (西安) şehrinin kuzeybatı bölgesinin, o zamanlardaki adı Chang'an ilçesidir. Shaan Xi Tong Zhi adlı kitaptaki kayıtlara göre, o dönemde Xi Da Jie (西大街: batı büyük caddesi)'nin yanında Da Pi Yuan (大皮院)¹⁴⁶ ve Xiao Pi Yuan (小皮院)¹⁴⁷

¹⁴² Ri Ye Qiang, **Yi Li Ji Xing**, Hua Li (çev.), Ha Er Bin: Hei Long Jiang Eğitim Yayınevi, 2006, s. 38. ((旧)日野强著,华立译:《伊犁纪行》,哈尔滨:黑龙江教育出版社,2006年,第38页。)

¹⁴³ Ri Ye Qiang, **Yi Li Ji Xing**, Hua Li (çev.), Ha Er Bin: Hei Long Jiang Eğitim Yayınevi, 2006, s. 39. ((旧)日野强著,华立译:《伊犁纪行》,哈尔滨:黑龙江教育出版社,2006年,第39页。)

¹⁴⁴ Ri Ye Qiang, **Yi Li Ji Xing**, Hua Li (çev.), Ha Er Bin: Hei Long Jiang Eğitim Yayınevi, 2006, s. 40. ((旧)日野强著,华立译:《伊犁纪行》,哈尔滨:黑龙江教育出版社,2006年,第40页。)

¹⁴⁵ Ren Yun Ying, “Modern Çağda Xi'an Kenti Mekansal Yapıların Evrimi Üzerine Araştırma”, **Doktora Tezi**, Shaan Xi Shi Fan Üniversitesi, s.175.

(任云英:《近代西安城市空间结构演变研究》,陕西师范大学博士学位论文,第175页。)

¹⁴⁶ Da Pi Yuan, Çincesi: 大皮院. Büyük deri caddesi demektir.

¹⁴⁷ Xiao Pi Yuan, Çincesi: 小皮院. Küçük deri caddesi demektir.

vardır. Ming (明) ve Qing (清) Hanedanları'nda burada deri endüstrisi olduğundan dolayı bu ad seçilmiştir. Yakındaki Ma Jia Shi Zi (麻家十字), Hui Müslümanlarının oturduğu mahalledir. Ming ve Qing döneminde burası Hui'lerin helal yemeklerinin satıldığı ünlü bir yerdir. Ma Jia Shi Zi (麻家十字)'nin doğusunda Xi Yang Shi (西羊市: batı koyun çarşısı) mevcuttur. Xi'an Hui Müslümanları burada sığır ve koyun alışverişi yapıyorlardı. Nan Guang Ji Jie (南广济街: Güney Guang Ji Caddesi)'nin batısındaki Yan Dian Jie (盐店街: Tuz Dükkanı Caddesi), Qing Hanedanlığı döneminde devlet tarafından açılan tuz dükkanlarının yoğunlaştırıldığı alandır. Bei Guang Ji Jie (北广济街: Kuzey Guang Ji Caddesi)'nin batısındaki Cheng Huang Miao (城隍庙), Xi'an'ın en ünlü emtia piyasasıdır. Qing döneminde Chang'an ilçesi, Cheng Huang Miao merkezi olarak, kuzey taraf Da Pi Yuan ve Xiao Pi Yuan caddesine kadar, güney taraf Nan Guang Ji Jie caddesine kadar bir alandır. Bu alanda büyük bir pazar mevcuttur. Dahası Hui Müslümanları bu pazarda büyük bir yer tutmaktadır.¹⁴⁸

Aynı zamanda Xi'an'da antika endüstrisini işleten Hui Müslümanlarının sayısı da artmıştır. Bunların arasında antika dükkanı açanlar, başka şehirlere antikaları götürülenler ve köylerde satın alanlar bulunmaktadır. Onların eğitim düzeyleri eşit olmamasına rağmen, uzun süreli uygulamalarla antikaları tanımlamakta belirli bir yetenek kazanmışlardır.

Ayrıca, uzun geçmişe sahip olan Chang'an şehrindeki At Pazarı daha da gelişmiş. Bu pazarda Hui'lerin kendi ticari modeli oluşturulmuştur. Katır ve at hariç, onlar tuz, gıda, çay, çiftlik araçları, kumaş ve bitkisel ilaçlar da alışverişi yapmaktaydılar. Hui'lerin bu ticari modeli gittikçe genişlemiş ve tüm etnik grupların ekonomik kalkınmasının desteklenmesinde önemli bir rol oynamıştır.¹⁴⁹

Özet olarak Qing Hanedanı döneminde Hui'lerin ticari modeli belli bir şekilde oluşturulmuştur.

¹⁴⁸ Zhang Ping, **Bölgesel Çevre ve Pazar Alanı**, Pekin: Shang Wu Yin Shu Guan, 2006, s. 81-82. (张萍:《地域环境与市场空间》,北京,商务印书馆,2006年,第81-82页。)

¹⁴⁹ Ma Xin Fang, "Chang'an At Pazarı ve Atları Satan Hui Müslüman Ailesi", **Hui Araştırma**, Vol.4, 1995. (参阅马新芳:《长安马市与回族马牙家》,《回族研究》,1995年第4期。)

6. Yeni Çağlarda Hui Etnik Grubunun Ekonomik Özellikleri

Yeni çağlarda Hui Müslüman azınlığının ticari özelliklerini, Hui halkları arasında yayılan atasözlerinden öğrenmekteyiz. Bunlardan birisi olan “Hui’lerin iki bıçağı var. Biri sığırları keser, diğer kekleri” bize örnek teşkil edebilir. Zira bu atasözü, o dönemde yaşayan Hui’lerin ekonomik durumlarının bir özeti gibidir. Şehir merkezindeki Hui Müslümanların çoğu, sığır ve koyun eti, gıda, kürk, takı, baharat ve ulaşım gibi geleneksel endüstrileri işletmektedir. Küçük satıcılar, Hui ekonomisinin önemli bir parçasıdır. Bunun sebep olduğu istikrarsız ekonomik hayat Müslümanların büyük bölümünü uzun zamanlar boyunca yoksulluk içinde bırakmıştır.

Fu Tong Xian (傅统先) bu konuyla ilgili olarak yazmış olduğu Çin’de İslam Tarihi adlı kitabında şöyle demiştir: “Çinli Hui Müslümanları kalabalık bir nüfusa sahip olmalarına rağmen çoğunluk yoksulluk içinde yaşar ve ekonomik faaliyetleri oldukça azdır.”¹⁵⁰

Aslında, Hui’lerin ekonomik durumu eskiden böyle kötü değildir. Hui’lerin ilk dönemlerinde iken, yani Yuan ve Ming Hanedanı dönemlerinde, onların ekonomik gücü çok fazlaydı. Çalışmamızda önceki bölümlerde bu konudan bahsedilmiştir.

Geç Qing Hanedanı dönemi ve erken Çin Demokratik Cumhuriyeti döneminde Çin, yarı feodal ve yarı sömürgeci bir toplum haline gelmiştir. Ulusal kapitalist sanayinin ilk gelişiminde, Hui halkının ekonomisi de belli bir dereceye kadar gelişmiştir. “Xi’an Pamuk Makine Ambalaj Şirketi” gibi birkaç önemli Hui firması ortaya çıkmıştır.

Çin Demokratik Cumhuriyeti döneminde Shaanxi Hui Müslümanlarının çoğu küçük işlerde çalışmıştır. Wang Zeng Shan (王曾善)’ın “Chang’an Hui Şehrine Seyahat Notları” makalesinde 1930’ların başında Xi’an’daki Hui halkının yaşam durumunu açık bir şekilde anlatmıştır: Xi’an’daki Hui halkının geçimi, küçük işlerden kaynaklanıyor. Bazıları ticaret yapıyor. Ticari sektörde, gıda satıcıları, sığır eti ve koyun eti satıcıları ve otelciler daha fazladır. Dükkanların adları “Qing Zhen Jiao Men (清真教门: Helal Din)”, “Xi Yu Hui Hui (西域回回: Batı Hui Hui)”, “Lao Ma Jia (老马家)”, “Lao Bai Jia

¹⁵⁰ Feng Jin Yuan, “Hui Milliyetinin Ticari Ekonomisinin Tarihsel Değişimi”, *Zhong Ping Ağt*, 9 Ağustos 2004, <http://finance.sina.com.cn/financecomment/20040809/1505934938.shtml>, (15 Eylül 2017)
(冯今源, 漫谈回族商业经济的历史变迁, 中评网, 2004-08-09, 15:05.)

(老白家)” olup çoğu Davul Kulesi sokaktadır. Yaygın olarak satılan gıdalar büyük ekmek, koyun eti çorbası ve diğer yemeklerdir.

Bunlardan şunu öğrenebiliriz: o zamanlar gıda endüstrisi Hui’lerin yaptıkları ticari faaliyetler arasında çok önemli bir yer tutmuştur. Restoranların sahipleri müşterilerine çok samimi davranmışlardır. Bu nedenle onların ticaret faaliyetleri toplum tarafından memnuniyetle karşılanmaktaydı. Restoranların ölçüsü de gittikçe büyümüştür.

Şimdi ise, Xi’an Müslümanlarının en yoğun yaşadığı bölge olan Bei Yuan Men (北院门), Xi’an’ın hareketli ticaret merkezinde yer almaktadır. Burası yaşam, ticaret ve aile şirketlerini entegre eden bir yerdir. İnsanlar bu mahallede yaşarken hem kendi evlerinde ya da dükkanlarda ürünleri üretebilir, hem de ticaret yapabilir. Genellikle insanlar kendi dairesinin giriş katlarında iş ve üretim faaliyetleri yürütürken, ikinci kat veya arka bahçelerde otururlar. Böyle geleneksel “ön dükkan arka oda” ya da “alt dükkan üst oda” şekli mahalleler, Xi’an şehrinin tarihi ticari sistemini oluşturmuştur.

Bölüm Özeti

Hui halkının ekonomik faaliyetleri çiftçilik ve ticaret olarak bilinmektedir. Çin’in feodal toplumunun tarımdan ticarete uzanan tarihsel geleneksel sürecinden farklı olarak, Shaan Xi Hui’ler ticaretten sonra tarıma yönelmişlerdir.

Shaan Xi (陕西)’nin Hui etnik grubunun ekonomik durumunu anlamak için öncelikle Tarım Ekonomisi kavramını ve kapsamını anlamalıyız. Hepimizin bildiği üzere, Tarım Ekonomisi esas olarak tarımdaki tüm ekonomik faaliyetleri ve ekonomik ilişkileri ifade eder. Üretim, takas, dağıtım, tüketim ve diğer ekonomik faaliyetler ve ekonomik ilişkiler buna dahildir. Bu konseptte göre, Shaan Xi (陕西) eyaletindeki Hui halkının tarımsal ekonomisi, Shaan Xi (陕西)’deki Hui halkının tarımsal üretim sürecinde meydana gelen tüm ekonomik ilişkileri ve ekonomik faaliyetleri ifade eder. Burada bahsedilen tarım, çiftçilik, hayvancılık ve gıda üretimi gibi tüm ekonomik faaliyetleri kapsamaktadır.

Tang (唐) Hanedanı döneminde, Shaan Xi (陕西) Hui Müslüman tüccarları, “tarıma önem vererek ticareti önemsiz görmeleri”nden dolayı Çin feodal toplumunun sosyo - ekonomik ortamında toprak satın almaya başlamışlardır. Örneğin, Tang Tian Bao (唐天宝) döneminde Chang’an (长安) Hu Ke’ler (胡客: yabancı tüccarlar) ev

olarak Çin'e yerleşmişlerdir. Fakat bu sadece yerleşik tarımsal üretimin embriyonik aşamasıdır.

Hui grubunun tarihteki en önemli özelliği ticari ekonomisidir. Bu konuda Xi'an şehrindeki Hui'ler tipik temsilcilerdir. Xi'an merkezindeki Hui halkının ticaret faaliyetleri uzun bir geçmişe sahiptir denebilir. Tang (唐) Hanedanı zamanında, Çin ile Batı arasındaki İpek Yolu'nun başlangıcı olan Chang'an, aynı zamanda Arap ve Fars işadamlarının Çin'e ticaret için geldiği merkezi bölgelerden biriydi. O zaman, Chang'an'daki Dong Shi (东市) ve Xi Shi (西市) bölgeleri, onların ticari faaliyet alanlarıydı. Dong Shi (东市)'de mallar toplanmıştır. Xi Shi (西市) bölgesi'nde ise Arap ve Fars tüccarların açtıkları dükkanlar bulunmaktaydı. Bazıları yeşim taşı, baharat ve mücevher, bazıları da ilaç ve gıda satmışlardır. Tang (唐) Hanedanı devleti de yabancıların ticaret işlerini yürütmek ve vergileri toplamak için özel bir danışman atamıştı. Bu ticaret yapma geleneği, Hui Müslüman atalarının Chang'an'a yerleşmesinden dolayı nesillerce devam etmiştir.

Diğer yandan, Song (宋)'dan Yuan (元)'a kadar bazı alimler, "Hui halkı, ortaya çıkmasından itibaren, tarım ekonomisine dayanan bir millettir" inancını taşımaktadırlar. O zamanlar, Yuan (元) Hanedanı İmparatoru "daimi olarak sahipsiz toprakları tarım yapmak için Müslümanlara tahsis etmiş. Bunun yanı sıra onları vergi ödemekten muaf tutmuş. En çok kuzeybatıda bulunan Hui halkı bu şartlarda yaşamış. Bu gerçeklere tarihsel kayıtlarda çokça rastlanmaktadır." Tüm bu önlemlerin uygulanması, Hui Müslüman azınlığının tarım alanında gelişmesinde etkili olmuştur.

Song (宋), Yuan (元) ve Ming (明) Hanedanlıkları'ndan sonra, başkentin doğuya doğru hareket etmesine ve Xi'an'ın siyasi mevkisini kaybetmesine rağmen, Chang'an (长安) hala Çin ve Batı arasındaki ulaşım için önemli bir merkezdi. Müslüman tüccarlar Xi'an'a gitmeye devam ediyorlardı. Böylece bu durum Xi'an'da ticaretin gelişmesini de teşvik etmişti. Aynı zamanda, Yuan (元) ve Ming (明) Hanedanı'ndan beri tarım, bütün Hui Müslüman grubunun ekonomisinin temeli olmuştur. Sonuç olarak, Han grubu gibi Hui halkı da tarım ekonomisinin egemen olduğu bir etnik grup haline gelmiştir.

Geçmişle karşılaştırıldığında, Qing (清) Hanedanı döneminde Hui'nin iş ekonomisi azalmış ve sosyal ekonomisindeki önemli konumunu kaybetmiştir. Buna rağmen Xi'an

Hui Müslümanlarının çoğu ticaret yapıyordu ve çok sayıda zengin aile bulunuyordu. Onların oturdukları evler ve yaptıkları ticari alanlar temel olarak Xi'an şehrinin kuzeybatı bölgesinde yoğunlaşmıştı. Her sokakta farklı mallar satılırdı. Antika sektörü de ortaya çıkmıştı. Chang'an (长安) Ma Ya Jia (马牙家), ticaretini kuzeybatıdaki diğer etnik gruplara genişletmiş ve Xi'an ile kuzeybatıdaki diğer bölgeler arasındaki ticaret ve ekonomi gelişme göstermiştir.

Buna ek olarak, Qing (清) Hanedanlığı döneminde Hui'lerin "esas olarak tarım ekonomisi" olan özellikleri daha da belirginleşmiştir. Tong Zhi (同治) döneminde Shaan Xi (陕西) Hui'lerin ayaklanmasının başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra, Qing (清) hükümeti ayaklanmaya çalışan Hui halkının topraklarını haczetmiştir. Kaba istatistiklere göre, Xi'an ve çevresinde el konulan toprak 10.000 hektardan fazlaydı. Tüm Shaan Xi'de haczedilen toprağın 20.000 hektardan fazla olduğu iddia edilmiştir. Bunlardan şunu çıkarabiliriz: Tong Zhi (同治) döneminden önce Shaan Xi (陕西) Hui'leri büyük ölçekte topraklara sahipti ve onların bir kısmı tarımda çalışıyordu.

Yuan (元) Hanedanlığı'nın tarım politikası, Hui Müslümanlarının tarım ekonomisinin temelini oluşturmuştur. Ming (明) Hanedanı döneminde Hui'lerin tarım ekonomisi bu şartlarda istikrarlı bir şekilde gelişmiştir. Qing (清) Tong Zhi (同治) döneminde meydana gelen Shaan Xi (陕西) Hui'lerin ayaklanmasından önce, Hui halkı ticaret ve tarım yapmakla uğraştıklarından dolayı, toplumda yüksek bir yer edinmişti. Ne yazık ki, Hui'ler isyanında başarısız olduktan sonra aniden düşüşe geçmişlerdir. Diğer bir ifade ile, bu dönemde Hui bireyleri toplumdaki politik statülerinin azalması nedeniyle, ticaret yapmak için Yuan (元) Hanedanı dönemindeki sosyal avantajlarını kaybetmişlerdir. Bazı Hui işadamları tarımsal üretime geçmeye başlamıştır. Buna ek olarak, yüz yıllarca Hui'lerin nüfusu artarak ellerinde tuttukları toprakları da genişletmişlerdir. Erken Qing (清) Hanedanlığı döneminde Shaan Xi (陕西)'deki Hui nüfusunun daha önce görülmemiş zirve bir noktaya ulaştığı söylenebilir.

Alanın genişlemesi bakımından, Dong Fu (东府)'daki ilk on büyük kasaba, Jing (泾), Wei (渭) ve Luo (洛) bölgeleri bu alana dahildir. Eses olarak buğday, pamuk, zambak, meyve ağaçları, sebzeler ve şifalı otlar yetiştirilmiştir. Hui çiftçilerinin çalışkanlığı nedeniyle, hasat çok iyi olmuştur. Hatta Qing (清) Hanedanı döneminde

kendi buğday ve pamuk pazarlarını kurmuşlardır. Güney Shaan Xi (陕西)'de nemli hava ve nehirlerin bulunmasından dolayı, buradaki Hui bireylerinin çoğu pirinç, meyve ağaçları, mantar, çay, ve hurma ağaçları yetiştirmişlerdir. Bunlara ek olarak kömür ticareti de yapmaktaydılar. Yoksul kuzey Shaan Xi (陕西)'ye gelince, buğday, tahıl ürünleri ve patates yetiştirmelerinin yanı sıra, hayvancılık da ikinci sırada geçim kaynağı haline gelmiştir.

O zaman, Shaan Xi (陕西) Hui'lerin tarım teknikleri hususundaki durumları, aşağı yukarı yerel Han uyruklularla ve diğer tarım gruplarıyla aynı seviyeye ulaşmıştır. Bazı alanlarda Han bireylerini bile geçmişlerdir. İlk olarak, tarım arazilerinde su koruma açısından, Shaan Xi (陕西) Hui halkının belirli bir katkısı vardır. Örneğin, Ma Chang Shou (马长寿), **Tong Zhi (同治) Döneminde Shaan Xi Hui Halkının Ayaklanmasını Araştırmasının Kaydı** adlı makalenin giriş kısmında şundan bahsedilmiştir:

“Lin Tong (临潼) kasabasında, bir köylü bizi Hui Hui'lerin yollarında bir tepeye götürmüştü. Wei Nehri (渭河) 'nin güney tarafını göstererek bize eskiden Hui'lerin o arazide belirli bir yerde buğday ektiğini, sulama kanalı açtığını ve her yerde kuyu açtığını ifade ediyordu. Bir Hui'nin iş yaşamının resmi, gözümüzde canlandı.”

Böyle sulanan alanın yönetim tarzı, o zaman nispeten gelişmişti. Doğanın fethinde büyük bir adım atılmıştı.

İkinci olarak tarım teknolojisinde, Boş araziye yeniden inşa ederken, Shaan Xi eyaletindeki Hui halkı su kanalları inşa ederek sulak arazi oluşturmuştur. Onlar “nadas”, “rotasyon” ve “dikim” gibi ileri tarım tekniklerini benimsemişlerdi. Ayrıca, Qing (清) Hanedanı döneminde kumda yol almayı kolaylaştırmak için kullanılan dört tekerlekli bir araç da vardı, buna “Hui Hui arabası” deniyordu ve hala Wei Nan (渭南) ve Da Li (大荔) kasabalarında kullanılmaktadır. Bu “Hui Hui arabası”nın kullanımı, tarım ürünlerinin çeşitliliğini arttırmış ve genel olarak üretim artışına neden olmuştur. Bu ileri tarım teknikleri ve üretim araçları şimdiye kadar kullanılmaya devam etmektedir. Daha da önemlisi, Hui'lerin “ülkede dağınık, şehirde toplu” olarak yaşamaları nedeniyle Hui çiftçileri bu ileri tarım tekniklerini her tarafa yayabildiler. Hui halkının bu katkıları diğer tarımsal gruplarla kıyaslanamaz.

1911 Devrimi'nden sonra, feodal savaş ağaları, Hui bireyleri üzerinde daha acımasız bir ulusal baskı ve feodal sömürü uygulamıştır. Hui'lerin ticari ekonomisi toparlanamamış ve gelişememiş, bunun yerine uzun bir süre durgunluk döneminin ardından düşüşe geçmiştir. Hui'lerin ekonomisi büyük ölçüde iflas etmiş ve onlar aşırı yoksullaşmışlardır.

Eski zamanlardan beri, Xi'an Hui'leri çoğu küçük işlerde çalışmışlardır. Xi'an merkezinde yaşayan Hui Müslümanlar, sığır eti, koyun eti ve baharat gibi geleneksel ürünlerle uğraşmışlardır. Bazıları kürk, mücevher ve yeşim taşı satarlar. Ayrıca birkaç etkili Hui işletme grubu ortaya çıkmıştır. Bugün, Xi'an'da bir kısım Hui bireyleri yemek ve gıda endüstrilerini işletmektedir. Onların kuzu etli bazlama çorbası gibi helal yemekleri hem yurtiçi hem de yurtdışında ünlüdür. Bu da Xi'an Hui ekonomisinin önemli bir özelliğidir.

Kurtuluştan sonra, Hui halkı yeni bir hayat yaşamaya başlamıştır. Geçmişte küçük işletme çalışanlarının çoğu artık ticaret, sanayi ve diğer sektörlerde iş yapar hale gelmişlerdir. Onların çocuklarının birçoğu da bilimsel araştırmacı ve memur olmuşlardır. Yeni dönemde Hui halkı, tüm etnik gruplar arasında yeni bir imajla ortaya çıkmıştır.

Hui'lerin ekonomisinin gelişmesi sürecine baktığımızda, çalışkan ve zeki insan olan Hui'lerin, Çin ulusunun ekonomisinin refahına değerli katkılarda bulundukları görülmektedir.

IV. BÖLÜM: XI'AN'DAKİ HUI MÜSLÜMANLARIN EĞİTİM DURUMU

Eğitim, dinin var olması ve gelişmesi için gerekli şartlardan biridir. Bir din, insan toplumunda var olmak ve aktif bir rol oynamaya devam etmek isterse, kendi özelliklerine uygun bir eğitim sistemine sahip olmalıdır. Bu nedenle, her türlü din doğuştan itibaren, kendi gelişimi için uygun bir eğitim sistemi keşfedecektir. Ve bu eğitim sistemi, sosyal çevreye göre ayarlanacaktır.

İslam'ın gelişimi ayrılmaz bir şekilde İslami eğitim ile bağlantılıdır. İslami eğitim, dünya eğitim tarihinin önemli bir parçasıdır. Eğitim yoluyla, İslam farklı ülke ve bölgelerde yayılmış ve geliştirilmiştir. Müslümanların Çin'e gelmesi ile beraber, İslam eğitimi de Çin'de başladı. Çin'deki İslami eğitim, İslam'a odaklanan kültürel bir eğitimidir. İslami eğitim, Çin'de İslam'ın gelişimini başarıyla destekledi.

Bin yıldan uzun süren gelişim sürecinde, İslam ve Çin kültürü birleşti ve sonuçta eşsiz bir Hui kültürü ortaya çıktı. Hui kültürünün çekirdeğinin İslam olduğu inkâr edilemez. Hui etnik grubunun oluşumu sürecinde, İslam kültürü önemli bir rol oynadı. Eğitim, Hui kültürünü miras almanın ana yoludur. Aynı zamanda eğitim, çok kültürlü bir toplumda yaşayan Huilerin kimliklerine sahip çıkması ve onu muhafaza etmesi için en önemli yoldur. Eğitim sayesinde, Hui kültürü nesilden nesile aktarılabilir.

Eğitim geniş bir sosyal olgudur. Farklı eğitim unsurları ve örgütsel yapılar nedeniyle çeşitli eğitim şekilleri vardır. Aile eğitimi, okul eğitimi ve sosyal eğitim üç temel eğitim şeklidir.

Tablo 1 : Üç Temel Eğitim Şekli

Üç Temel Eğitim Şekli		
Aile Eğitimi	Okul Eğitimi	Sosyal Eğitim

Hui eğitiminin geniş ve dar anlamı vardır. Dar anlamda, Hui eğitimi sadece okul eğitimini ifade eder. Okul eğitimi, amaçlı, planlı ve organize bir bilgiler, beceriler ve ahlakî değerler aktarımı yoluyla, genç Hui insanlarını sosyal yetenekler olarak

yetiştirme sürecidir. Geniş anlamda Hui eğitimi, geleneksel aile eğitimi, cami eğitimi, erken çocukluk eğitimi, meslekî ve teknik eğitim, kadın eğitimi, yeni okul eğitimi, sosyal eğitim ve diğer eğitim şekilleri dahil olmak üzere, Hui'lerin bilgisini, becerilerini geliştiren ve onların ideolojilerinin oluşumunu veya değişimini teşvik eden tüm etkinlikleri ifade eder. Bu yazıda tartışılan Hui eğitimi geniş anlamda Hui eğitimine atıfta bulunmaktadır.

Çin medeniyetinin doğduğu yerlerden biri olan Xi'an, İpek Yolu'nun başlangıç noktası ve Çin ile Batı kültürleri arasındaki köprü olması nedeniyle Doğu ve Batı arasındaki kültürel alışverişlerde belirleyici bir rol oynadı. Tang (唐) Hanedanlığı döneminin başlarında, Hui halkının ataları burada uzun zamandan beri yaşamaktaydı. Uzun bir tarihte, Hui ataları müreffeh bir tarih ve kültürü ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda, Xi'an Hui eğitimi, Xi'an'daki Hui halkının tarihinin ve kültürünün önemli bir parçasıdır ve İslam kültürünün gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Xi'an'daki Hui eğitimini incelemek, Xi'an Hui halkının tarihini ve kültürünü sistematik olarak öğrenmemize, ayrıca Hui kültürünün binyıllara aktarılma nedenlerini açıkça anlamamıza yardımcı olacaktır.

Tarihte, Hui halkının oluşumu ve gelişmesiyle birlikte, Hui eğitimi de kendi özelliklerini ve yasalarını oluşturmuştur. Mevcut literatüre göre ve kişisel gözlemlerden hareketle, Hui eğitiminin tarihi beş aşamaya ayrılabilir.

İlk aşama, Hui eğitiminin tomurcuklanma aşamasıdır. (Mahalle Eğitimi - Fan Fang Eğitimi - 蕃坊教育)

Tang (唐) ve Song (宋) Hanedanları döneminde batı'dan gelen tüccarların çoğu Müslümanlardı. Onlar Deniz İpek Yolu ve Kara İpek Yolu ile Çin'e gelip Fan Fang (蕃坊)'da yaşadılar. Müslüman mahallesi olan Fan Fang (蕃坊) küçük bir toplumdur. Bu toplumda yaşayan Müslümanlar, Han gibi diğer etnik gruplardan farklı yaşam tarzlarını ve geleneklerini koruyabildiler. Ortak ibadet gibi dini faaliyetler ve iş gibi sosyal faaliyetler aracılığıyla, grubun üyeleri birbirlerini anladılar ve önemsediler, birbirleriyle iletişim kurdular ve ilgilendiler. Sonunda, güçlü bir ulusal bağlılığa sahip Hui etnik grubu oluşturuldu. Bu dönemdeki eğitim, çoğunlukla "Fan Fang"da yapılması ve tamamlanması nedeniyle "Fan Fang Eğitimi" olarak özetlenebilir.

İkinci aşama, Hui eğitiminin başlangıç aşamasıdır. (Devlet Eğitimi - Hui Hui Guo Zi Xue - 回回国子学)

Yuan (元) Hanedanlığı döneminde, hükümet tarafından işletilen Huihui kültür okulu ortaya çıktı. İlk önce “Hui Hui Guo Zi Xue - 回回国子学” olarak belirlendi. Daha sonra “Hui Hui Guo Zi Jian - 回回国子监” olarak yeniden adlandırıldı. Bu tür devlet tarafından açılan okulların amaçları, Hui Hui tarihi yazarları ve İslam ülkeleriyle bilimsel ve teknik bilgi alışverişinde bulunan Hui Hui tercümanları yetiştirmektir. Okul’da daha çok Farsça dersi veriliyordu. “Hui Hui Guo Zi Xue - 回回国子学”, Hui vatandaşlığının yetiştirilmesi ve Hui halkının geleneksel eğitimi üzerinde büyük etkiye sahip oldu.

Üçüncü aşama, Hui eğitiminin şekillendirme aşamasıdır. (Cami Eğitimi - 经堂教育)

Ming (明) Hanedanlığı döneminin sonlarında, Hu Deng Zhou (胡登洲) camide vaaz vermeye ve Çin’deki İslam mesleğinde çalışan “molla” adlı öğrencileri yetiştirmeye başladı ve böylece Hui halkının eğitimini üçüncü aşamaya getirdi. Hui halkının bu aşamadaki eğitimi esas olarak camide gerçekleştirilir, formdan içeriğe dinseldir ve bu eğitime cami eğitimi denir. Cami eğitiminin ortaya çıkışı, yalnızca İslam’ın yayılması ve gelişmesi için vaaz veren çok sayıda bilgini, alimi ve imamı yetiştirmekle kalmadı, aynı zamanda Çin Hui kültür geleneğinin oluşumunu etkili bir şekilde destekledi. Cami eğitimi, Hui halkının eğitim tarihindeki en eski, en uzun süreli ve Hui toplumunda en etkili eğitim şeklidir.

Dördüncü aşama, Hui eğitiminin güncelleme aşamasıdır. (Yeni Eğitim)

Qing (清) Hanedanlığı döneminin sonlarında, Wang Hao Ran (王浩然) tarafından temsil edilen Hui milliyet aydınları, cami eğitimi geliştirip yeni okulları kurdular ve Hui eğitimini dördüncü aşamaya getirdiler. Bu aşamadaki okulların çoğu Hui halkı tarafından kurulmaktaydı. Yeni eğitim, Hui halkının genel kültürel kalitesini iyileştirmeyi ve hem İslami kültürel bilgileri hem de bazı geleneksel Çin kültürel bilgilerini ve modern yaşam becerilerini anlayan ulusal yetenekleri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Yeni eğitim, çok sayıda terbiyeli, idealli, dindarlığa, vatanseverliğe sahip olan yetenekleri yetiştirdi. Aynı zamanda, Çin ile Arap ülkeleri arasındaki değiş

tokuş ve işbirliğine, İslami akademik kültürün gelişmesine ve Arapça dil becerilerinin geliştirilmesine vazgeçilmez katkılar sağladı.

Beşinci aşama, Hui eğitiminin gelişim aşamasıdır. (Modern Eğitim)

Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan beri, din ve eğitimin ayrılma politikası nedeniyle, Hui eğitimi iki kategoriye ayrılabilir: genel eğitim ve din eğitimi. Genel eğitim, milli eğitimi ifade eder ve hükümet tarafından yönetilir. Dini eğitim, belirli yerlerdeki dini kuruluşlar veya dini gruplar tarafından gerçekleştirilir. Bu aşamada Çin, okul öncesi eğitimden yüksek öğretime kadar sağlam bir ulusal eğitim sistemi kurmuştur. Milli eğitim sisteminin gelişimi devlet tarafından desteklenir ve diploması devlet ve toplum tarafından kabul edilir. Genel milli eğitim, modern bilim ve kültür bilgisini öğretimin ana içeriği olarak alır. Bunların arasında, gençler için dokuz yıllık zorunlu eğitim sistemi uygulanmaktadır. Dokuz yıllık zorunlu eğitim, her okul çağındaki çocuğun ve gencin kabul etmesi gereken ulusal bir eğitimidir ve ilköğretime ve ortaöğretime ayrılır. Dokuz yıllık zorunlu eğitime ek olarak, yeni dönemde Hui eğitimi erken çocukluk eğitimi ve yüksek din eğitimini de içerir. Yüksek din eğitimi, İslamî enstitülere ve özel Arapça okullarına ayrılabilir. Yukarıdaki çeşitli okul eğitim biçimleri haricinde, camide açılan kadın Kur'an kursları, erkek Kur'an kursları, çocuklar için yaz ve kış tatil kursları bulunmaktadır. Hui Müslüman gençler, kendi etnik gruplarının dini bilgilerini ve sosyal bilgilerini farklı kanallardan öğrenebilirler.

Bu aşamada, modern okul eğitim sistemi Hui eğitiminin baskın pozisyonunu aldı.

Bu beş tarihsel aşamadaki eğitime ek olarak, tarih boyunca geçen başka bir temel eğitim modeli aile eğitimidir. Tang Hanedanlığı'ndan şimdiye kadar ve gelecekte bile aile eğitimi, Hui halkının kültürü miras alması için vazgeçilmez bir yoldur. Aile yaşamında, Hui halkının yaşlıları torunlarını günlük dini etkinliklere katılmaya yönelttiğinden, doğal olarak dini bilgilerini gelecek nesillere öğretirler. Bazı dini alimler ebeveynlerinden dini bilgileri öğrenir ve aileden etkilenirler. Bu, Hui halkının eğitiminin temelidir. Hui Müslüman gençler, herhangi bir sosyal eğitim kurumuna katılmasa da, Hui kültürünü kendi evlerinde öğrenebilirler. Aile eğitimi, yalnızca erken Hui eğitiminin önemli bir biçimi değil, aynı zamanda çok kültürlü toplumda yaşayan Huilerin kimliklerini korumanın önemli bir yoludur. Aile eğitimi, Hui halkının varlığının temelidir.

Tablo 2 : Hui Eğitim Modeli Listesi

Dönem	Eğitim Modeli	Türü	Destek Birimi	Amaç	Öğretimin Ana İçeriği
Tang (唐) Ve Song (宋)	Mahalle Eğitimi (Fan Fang Eğitimi)	Özel	Mahalle	İslam kültürünün mirası yaşatmak	İslami bilgiler
Yuan (元)'dan Orta Ming (明)'e	Devlet Eğitimi (Hui Hui Guo Zi Xue)	Devlet	Hükümet	Hui tercümanları ve memurları yetiştirmek	Farsça İstife (hesap için özel bir dil)
Geç Ming (明)	Cami Eğitimi	Özel	Cami	Dini liderleri ve alimleri yetiştirmek. İslam kültürünü mirası yaşatmak	Arapça, Farsça, Kur'an, Hadis, Şeriat, Tevhid vb. din dersleri
Geç Qing (清) Hanedanı Döneminden Çin Demokratik Cumhuriyeti'ne Kadar	Yeni Eğitim	Yarı devlet yarı özel	Özel kuruluş, devlet tarafından tanındı	İslam kültürünü mirası yaşatmak ve Hui halkının bilimsel ve kültürel seviyesini geliştirmek	İslam kültürü ve Çin kültürünün iki yönlü eğitimini cami eğitimine dayanarak Çince ve Çin kültür kursları eklemek
Çağdaş (1949'dan Bugüne Kadar)	Okul Eğitimi - Hui Anaokulu	Özel	kişisel	Genel aydınlanma ahlâki terbiye ve İslami temel bilgiler	Çocukların aydınlanması ve temel İslamî yaşam bilgileri

Çağdaş (1949'dan Bugüne Kadar)	Okul Eğitimi - Dokuz Yıllık Zorunlu Eğitim	Devlet	Hükümet	Sosyal bilim ve kültür bilgisini yaygınlaştırmak ve genel kültürel seviyeyi geliştirmek	Modern bilimsel dersler verilmektedir. (Çince, matematik, İngilizce, politika, tarih, coğrafya, fizik, kimya, biyoloji)
Çağdaş (1949'dan Bugüne Kadar)	Okul Eğitimi - Genel Yüksek Öğrenim	Devlet	Hükümet	Çeşitli alanlarda uzman yetiştirmek	Derinleştirilmiş modern bilimsel bilgiler
Çağdaş (1949'dan Bugüne Kadar)	Okul Eğitimi - İslamî Enstitüler	Çin İslam Derneği tarafından kuruldu. Devlet destek ile	Çin İslam Derneği	Vatansever ve dindar alimleri yetiştirmek	Arapça, Kur'an, Hadis, Şeriat, Tevhid, Tarih ve diğer İslamî konular ile ilgili dersler, Çince, Hukuk, İdeolojik ve Politik ve diğer ulusal farkındalık ile ilgili dersler
Çağdaş (1949'dan Bugüne Kadar)	Okul Eğitimi - Arapça Okulları	Özel	Kişisel yada grup	İslam kültürünü mirası yaşatmak ve dindar insanları yetiştirmek (imam, öğretmen)	Arapça, Çince, Kur'an, Hadis, Şeriat, Tevhid, Tarih vb. dersler

Çağdaş (1949'dan Bugüne Kadar)	Sosyal Eğitim - Camideki Kurslar	Özel	Cami	İslam kültürünü mirası yaşatmak ve İslam'ın temel bilgilerini yaygınlaştırmak	Arapça alfabeleri, Namaz sureleri, Hadis, İslam'ın temel bilgileri, Peygamberlerin hikayeleri vb.
Çağdaş (1949'dan Bugüne Kadar)	Sosyal Eğitim - İnternetteki Kurslar	Özel	Kişisel	İslam kültürünü mirası yaşatmak ve İslam'ın temel bilgilerini yaygınlaştırmak	Arapça alfabeleri, ibadet ritüelleri, Namaz sureleri, İslam'ın temel bilgileri vb.
Çağdaş (1949'dan Bugüne Kadar)	Sosyal Eğitim - Tebliğ Cemaati	Özel	Kişisel yada Grup	İslam kültürünü mirası yaşatmak ve İslam'ın temel bilgilerini yaygınlaştırmak	Altı erdem kuralları, Sahabelerin hikayeleri
Çağdaş (1949'dan Bugüne Kadar)	Sosyal eğitim - Kitap, Gazete, Dergi, Video vb Yayınlanması	Özel Yada Devlet	Kişisel yada Grup yada Hükümet	İslam kültürünü mirası yaşatmak ve İslam'ın temel bilgilerini yaygınlaştırmak	Müslüman yaşamı, düşünceleri, dini bilgileri ve diğer yönleri dahil etmek
Antik Çağlardan Günümüze	Aile eğitimi	Özel	Aile	Ebeveynlerin ve aile ortamının isteklerine göre	Çeşitli yönleri dahil etmek

1. Tang (唐) ve Song (宋) Hanedanı Döneminde Fan Fang (蕃坊 - Mahalle) Eğitimi

Tang (唐) Hanedanlığı dönemini başlarında, İmparator Li Shi Min (李世民) dış dünyaya açılma politikasını uyguladı. Bu nedenle çok sayıda Arap ve Pers Müslüman Deniz İpek Yolu ile Çin'e geldi. Esas olarak ticari faaliyetlerde bulundular. Bu Arap işadamları "Fan Fang (蕃坊)" adlı Müslüman'a ait özel mahallelerde birlikte yaşadılar. Fan Fang(蕃坊), Han bölgesinde kendiliğinden oluşan küçük bir Müslüman toplumdur. Fan Fang (蕃坊)'da Fan Zhang (蕃长) - lider - seçilip, kendilerini yönetir ve kendi yaşam tarzlarını, geleneklerini, dini inançlarını koruyabilirdi. Fan Fang (蕃坊)'ın yönetim sistemi yani İslam'ın kültürel eğitimi, politika, ekonomi ve geleneklerle yakından ilgiliydi. Bu sistem siyasi ve dini birliğin özelliklerine sahipti. Fan Fang (蕃坊)'ın yönetim sistemi, Arap ülkelerinin İslami rejimine benzerdi.¹⁵¹

İslâm'a göre, Müslümanlar namaz kılmak zorundadır. Bu sebeple Müslümanların yaşadıkları yerlerde camiler inşa edilmelidir. Fan Fang (蕃坊)'da camilerin yanı sıra evler, oteller, marketler de inşa edilmiştir. Müslüman çocukların eğitimlerini karşılamak için, okullar da mevcuttur.

Fan Fang (蕃坊)'da çeşitli dini faaliyetler uygulanmaktadır ve Fan Zhang (蕃长)'nın vaazları önemli yer tutmaktaydı. Vaaz, İslam'ın dini bilgisini öğretmektir, böylece yabancı bir ülkede yaşayan Müslümanlar dini eğitim alabilir. Aynı zamanda İslam'ı yaymanın önemli bir yoluydu. Fan Fang'daki bu tür din eğitimine "Fan Xue (蕃学)" denirdi. Fan Xue (蕃学), aslında bir tür mahalle eğitimidir.

Bu tür eğitim, Ming ve Qing Hanedanları'ndaki cami eğitimi üzerinde çok büyük bir etkiye sahipti. Mahalle eğitimi, bir anlamda Hui geleneksel eğitiminin embriyonik şeklidir. Bu küçük özel Müslüman toplum - Fan Fang (蕃坊)'da, Hui ataları kendi etnik grupların yaşam biçimlerini ve geleneklerini İslami eğitim yoluyla korabildiler. Ortak ibadet gibi dini faaliyetler ve iş gibi sosyal faaliyetler aracılığıyla, grubun üyeleri birbirlerini anladılar ve önemsediler, birbirleriyle iletişim kurdular ve ilgilendiler.

¹⁵¹ Ma Pei Wen. "Fan Fang Üzerine İlginç Bir Çalışma", *Guang Zhou Çalışmaları*, 1985 (02): 65.
(马佩文.蕃坊趣考[J].广州研究,1985(02):65.)

Sonunda, güçlü bir ulusal bağlılığa sahip Hui etnik grubu oluşturuldu. Fan Fang, Çinli Müslümanların en eski örgütlenme şeklidir. Fan Fang eğitimi - mahalle eğitimi, Hui ataları için etkili bir kültürel eğitim biçimidir.

2. Yuan (元) ve Orta Ming (明) Hanedanı Döneminde Hui Devlet Eğitimi Ve Han Kültürü Eğitimi

Yuan (元) Hanedanlığı, Moğol halkının kurduğu dev bir imparatorluktur. Moğollar dış genişleme politikasını uyguladılar. Yurtdışından onbinlerce insan Çin'e geldi ve Hui halkının ataları bunun önemli bir parçasıydı. İletişimi kolaylaştırmak için, Yuan (元) Hanedanlığı hükümdarı 1289 yılında Hui devlet okulunu kurdu. Bu, Çin'in merkezi hükümetindeki en eski yabancı dil okuludur.¹⁵²

“Hui Hui Guo Zi Xue” (回回国子学) hükümet tarafından açılan, birçok İslam ülkesi ile bilimsel, kültürel ve teknolojik değiş tokuş yapmak için tercümanların eğitimi konusunda uzmanlaşmış bir Hui devlet okuludur. O zamanlar, okulun öğretmenlerin ve öğrencilerin arasında çok sayıda Hui Hui bulunmaktaydı. Okulda Farsça ve İslam ülkelerinin kullandığı “istife” dili öğretiyordu. Kayıt ölçeğinin sürekli genişlemesiyle, Hui devlet okulunu etkili bir şekilde yönetmek için “Hui Hui Guo Zi Jian” (回回国子监) da kuruldu. Ünlü bir Hui alimi olan Harudin (哈鲁丁), Guo Zi Jian (国子监)'da görev yaptı.

Yuan (元) Hanedanlığı'nın çok etnik gruptan oluşan eğitiminde, doğuya gelen Hui insanlar aynı zamanda iki tür eğitimi - Hui dil eğitimi ve Çin kültür eğitimi - kabul ettiler. Bir yandan, yukarıda belirtildiği gibi, Hui devlet okulu vardı. Hui devlet okulu, Yuan (元) Hanedanlığı'nın sosyal gelişiminde oluşan özel bir eğitim formuydu. Öte yandan, Hui halkı aktif olarak geleneksel Çin kültürünü öğrenir ve Konfüçyüs eğitimini kabul ederdi. Çin kültürünün kabul edilmesi ve öğrenmesi ve Çince'nin yaygın kullanımı nedeniyle, Hui insanları Yuan (元) Hanedanlığı'nda resmen Çin ulusunun bir parçası oldu.¹⁵³

¹⁵² Wang Xiao Han. “Yuan Hanedanlığı Döneminde Hui Devlet Eğitimi'nin Gelişiminin Tüm Hikayesi”, **Qian Yan Dergisi**, 2009 (01): 91-92.

(王笑寒.元朝回回国子学发展始末[J].前沿,2009(01):91-92.)

¹⁵³ Ma Jian Chun. “Yuan Hanedanlığı Döneminde Hui Eğitiminin Özellikleri Üzerine Çalışma”, **Etnik Çalışmalar**, 2002 (01): 65-71 + 109. (马建春.元代回回教育特征述论[J].民族研究,2002(01):65-71+109.)

Kısacası, Yuan (元) Hanedanlığı dönemindeki Hui eğitimi iki yöne ayrılabilir: Hui kültür eğitimi ve Han kültür eğitimi. Hui eğitiminin bu özelliği çok etnik gruptan oluşan eğitimde benzersizdi ve kendine özgü tarihsel önemi vardı.

2.1. Hui Hui Kültürel Eğitiminin Genel Bilgileri

Çin Hui halkının ataları, Çin'e ticaret yapmak için Arap, Fars memleketlerinden ve Orta Asya bölgelerinden gelen Müslümanlardır ve özellikle Yuan (元) Hanedanlığı'nın başındaki Moğol ordusuyla gelmişlerdir. Onlar arasında askerler, esnaflar, işadamları ve alimler vardı. Bu batı'dan gelen Müslümanlar Çin'in her şehrinde bulunmaktaydı, bu nedenle İslam Çin'in her tarafına yayıldı. Aynı zamanda, Hui etnik grubunun oluşumuyla birlikte, İslam kültürü ve eğitimi ile Çin kültürü eğitimi birleştiren özel bir Hui eğitimi de başladı.

2.1.1. Hui Devlet Eğitimi'nin Kuruluşunun Arka Planı

Yuan Hanedanlığı'nın yöneticileri, sosyal seviyeyi yükseltmek için etnik gruplarının eğitimine büyük önem verdi. Batı'dan gelen Müslümanlar, yalnızca İslam'ı getirmekle kalmadı, aynı zamanda İslam ülkelerindeki astronomi, matematik, tıp, takvim, mühendislik, mimarlık, müzik ve sanat gibi Çin medeniyetinin gelişimini etkili şekilde destekleyen çeşitli bilimsel kültürleri ve teknikleri de getirdiler.

Moğol hükümdarları, mükemmel bir kültüre ve üstün becerilere sahip olan Müslümanlara saygı duyarlardı. Yuan Hanedanlığı'nın kurulmasından sonra, Astronomik Takvim Bürosu, Tıp Merkezi, Hizmet Bürosu, Hui Hui Devlet Okulu ve diğer kültürel ve eğitsel bölümler devlet tarafından kuruldu. Bu bölümlerde çok sayıda Hui çalışmakta ve eğitim almaktaydı. Bu bölümler, Batı Bölgelerinde astronomi, matematik, tıp ve dil bilgisini öğretmekten ve ülke için profesyonelleri yetiştirmekten sorumluydu. Bu yabancı Müslümanlar temel olarak Arapça ve Farsça konuşuyorlardı.

2.1.2. Hui Devlet Eğitimi'nin Sistemi

Orta Asya ülkeleriyle sık sık iletişim kurmak için, Yuan Hanedanlığı'nın yöneticileri iletişim aracı olarak Farsça diline ihtiyaç duyuyorlardı. Bu yüzden Farsça tercümanları yetiştirmek gerekiyordu. 1289 yılının Ağustos ayında Yuan İmparatorluğun başkenti (bugün Pekin)'nde Hui Devlet Okulu (Hui Hui Guo Zi Xue - 回回国子学)

kuruldu. Okulda sadece Farsça ve İstife(hesaplamak için özel bir dil) öğretiliyordu. Hui Hui Guo Zi Xue, Çin tarihinde ilk yabancı dil eğitim kurumudur. Daha sonra hem okulu yönetmek hem de okula daha iyi bir şekilde hizmet etmek amacıyla 1314 yılında Hui Devlet Yönetimi (Hui Hui Guo Zi Jian - 回回国子监) devlet tarafından kuruldu. Hui Devlet Yönetimi, Hui Devlet Okuluna öğretim asistanları gönderiyor, yiyecek ve içecek temin ediyordu. Yuan Hanedanlığı hükümdarlarının Farsça ve İstife çalışmalarına çok dikkat ettiğini görebiliriz.

2.1.2.1. Öğretimin Ana İçeriği

Kültürel eğitimin çeşitliliği, önceki hanedanlardan farklı olan Yuan (元) Hanedanlığı'nın önemli özelliklerinden birisiydi. Sadece dile bakıldığında, Yuan (元) Hanedanı döneminde Çince, Moğolca ve Hui Hui dili olmak üzere üç dil kullanılmaktaydı. Resmi Hui okulunun kurulması ve dil öğretimi, Yuan (元) Hanedanlığı dönemindeki geleneksel Hui halkının eğitiminin en belirgin özellikleridir. Okulun temel öğretimi Farsça ve İstife dilidir. Ne yazık ki, o zaman kullanılan ders kitapları artık mevcut değildir.

Farsça öğretiminin içeriği nelerdi? Yuan (元) Hanedanı döneminde yaşayan Wang Shuo (王恽)'nun kayıtlarına göre, Hui Hui dili, “Pu Su Man” (普速蛮 - Farsça Müslüman kelimesi Çince çevirisi) olarak adlandırılmaktadır. Tao Zong Yi (陶宗仪)'nin kitabında 29 harf kaydedilmiştir. Bu kitapta sadece harflerin sayısı değil, aynı zamanda yazım kuralları da belirtilmiştir. Bu nedenle, alimler 28'inin Arap harfleri olduğunu ve kalanının iki harfli bir kombinasyon olduğunu iddia etmişlerdir.¹⁵⁴ Tao Zong Yi (陶宗仪)'nin bu alfabe listesi, Hui milletinin Farsça ders kitabı ile ilgilidir.

O zaman İstife dili nasıl bir dildir? Alimler çoğu zaman bunu Arapça veya Farsça olarak adlandırmışlardır. Ancak gerçekte, Yuan Hanedanlığı döneminde Hui etnik grubu tarafından kullanılan ana diller Arapça ve Farsça idi. Ayrıca, Farsça veya Arapça belgeleri okumak ve yazmak için Yuan Hanedanlığı hükümetinin tüm bölümlerinde Hui yazı görevlileri ve Hui çeviri görevlileri atanmıştı. Ancak, Mai Shu Ding (麦术丁)'e göre, İstife dili bilen sadece bir iki kişi vardı. Bu nedenle İstife dilinin Arapça ya da

¹⁵⁴ Liu Ying Sheng, *İpek Yolu Kültürü • Denizcilik*, Zhe Jiang Halk Yayınevi, 1995, s. 236. (参见刘迎胜:《丝路文化 海上卷》, 浙江人民出版社 1995 年版, 第 236 页。)

Farsça ile aynı olmadığı görülmektedir. Bugün İran'ın Tahran Üniversitesi'nden Muzaffar Bakhtiar'ın bir makalesine göre, İstife dilinin hesaplanması için özel bir yazı ve kuralları vardı. İmparatorun ve hükümetin mali tabloları, tasfiye belgeleri, takas belgeleri, vergi belgeleri vb. mali vergi ile ilgili belgeleri bu dil ile yazılmıştır. Bu dilin hesaplama yöntemine “Siaq” denir. Bu dili iyi bilen kişiler dili kullanmakta ve kelimeleri tanımakta zorlanmamaktadırlar. İstife dilinin sadece yazısı vardı, konuşma sesi yoktu. Onun yazısı kısaltmalara veya hiyerogliflere benzerdi.¹⁵⁵ Muzaffar'ın İstife dili ile ilgili tartışması çok ayrıntılıdır. Bu, “Yuan Tarihi” literatüründeki “kolay hesaplama” kaydına uygundur. Hui bireyleri finansal yönetim konusunda iyi olduklarından dolayı, genellikle mali ve ekonomik işleri yönetmek için hükümet tarafından işe alınırlardı. Bu nedenle İstife dili, o sırada Hui Hui tarafından emlak vergisi muhasebesi ve yönetiminde kullanılan özel bir dildi. Hui Devlet Okulu (Hui Hui Guo Zi Xue - 回回国子学)'nda İstife dili öğretiliyordu. Tabi olarak “Siaq” hesaplama yöntemi de zorunlu bir ders haline geldi.

2.1.2.2. Öğretim Kadrosu

Hui Devlet Okulu (Hui Hui Guo Zi Xue - 回回国子学)'nın öğretmenleri doktoralar ve öğretim görevlileriydi. Yuan Dian Zhang (元典章) adlı resmi literatüre göre, memur listesinde İstife dili öğretilmek için doktora pozisyonu vardı. Hui Devlet Okulu'nda bu doktora seviyesi, Moğol ve Han Devlet Okulu'ndaki ile aynıdır. Tarihte doğrulanabilecek sadece iki öğretmen vardı. Onlardan biri İstife dili öğretmeni Haru Ding (哈鲁丁). Diğer, 19 Temmuz 1325 tarihinde Hui Devlet Okulu Asistanı tarafından sekreterliğe terfi ettirilen Ha Ba Shi (哈八失)dir. Haru Ding (哈鲁丁), Yuan (元) Hanedanlığı'nın bir memuruydu. Bu kişinin akademik, kişilik, ahlak, öğretim vb. açılardan mükemmel olduğu düşünülmekteydi. Kendisi hayatı boyunca Hui Devlet Okulu'nda öğretmen olarak çalışmıştır.

¹⁵⁵ Ye Yi Liang (ed.), **Çin'deki İran Araştırmaları Bildirileri**, Pekin: Üniversitesi Yayınları, 1993, s.44. (参见叶奕良主编：《伊朗学在中国论文集》，北京大学出版社 1993 年版，第 44 页。)

2.1.2.3. Kayıt Kabul Kriterleri

Hui Devlet Okulu (Hui Hui Guo Zi Xue - 回回国子学)'nın kuruluşunun başlarında, yalnızca aristokrat aile çocukları ve memurların çocuklarından zeki olanları kabul edilebilirdi. Hui Devlet Yönetimi (Hui Hui Guo Zi Jian - 回回国子监) kurulduktan sonra, sivil çocuklar arasından en iyilerini kabul ettikleri söylenirdi. Ancak, ücretleri kendi ödemesi gerekiyordu ve kontenjan sınırlıydı. Bu, sınıf toplumunda eğitim hakkının eşitsizliğini göstermektedir. Tarihsel kayıtlara göre, öğrenci sayısı 50'den fazla olmuştur. Esas olarak Hui bireyleri, ancak az sayıda Moğol ve Han Çinlileri vardı. Bu, Yuan (元) Hanedanlığı'nın, Farsça ve İstife dili bilmekte olan tercümanlara büyük talep duyduğunu göstermiştir. Öğrencilerin mezun olduktan sonra istihdam durumu çok iyidi, birçoğu devlet dairesine tercüman olarak girerdi.

Finans ve dil üzerinde uzmanlaşmış hükümet eğitimi oluşturan Hui Devlet Okulu ve Hui Devlet Yönetimi, çok sayıda olağanüstü yetenek yetiştirmiştir. O zamanlar, Ma Jiu (马九皋), Mu Zhong Yi (沐仲易), Ding Ye Fu (丁野夫), Yu Yuan Ding (玉元鼎) gibi Hui Millet'in Ünlü alimleri, bu devlet okullarında eğitim görmüşlerdi. Bu Hui devlet okulları tarafından eğitilen öğrenciler, çeşitli bölümlerde Yuan (元) Hanedanlığı'nın sosyal, politik ve ekonomik gelişiminde olumlu bir rol oynamışlardı.

2.1.3. Hui Devlet Eğitimi'nin Rolü ve Katkısı

Hui Devlet Okulu gibi etnik edebi okulların, Yuan (元) Hanedanlığı'nda göz ardı edilemez bir tarihi rolü vardır. Arapça ve Farsça'nın eğitimi ve popülerleşmesi, Yuan (元) Hanedanlığı ile Arap bölgesi arasında kültür alışverişi üzerinde olumlu bir etki yaptı. Aynı zamanda, çok sayıda klasik eserin çevirisi eski Çin kültürünün hazine evini zenginleştirdi. Bazı Farsça eserler Çince'ye çevrilmişti. Örnek olarak o zamanlar Farsça'dan Çince'ye çevrilmiş toplam 36 ciltlik (Hui Hui reçetesi) adlı tıbbi bir kitap vardı. Pekin Kütüphanesi'nde halen 4 cilt halinde bulunmaktadır. Bu kalıntıların (Hui Hui reçetesi), dahiliye, kadın hastalıkları, pediatri, cerrahi, ortopedi, akupunktur ve eczacılık (ilaçlar) gibi çok çeşitli tıbbi içerikleri olduğu bilinmektedir. Yuan (元) Hanedanlığı'nda, Moğolca veya Farsça'dan Çince'ye, Çince'den başka dilere çevrilmiş çeşitli eserler, çiçekler gibi antik Çin kültürünü daha geniş ve renkli bir bahçe haline getirerek süsledi.

Profesyonel bir teknik okul ve dil okulu olarak, Hui Devlet Okulu Yuan (元) Hanedanlığı tarihinde 40 yıldan fazla bir geçmişe sahiptir. Bu dönemde Yuan (元) Hanedanlığı, toplumu için birçok olağanüstü yetenek yetiştirerek Yuan (元) Hanedanlığı'nın bilimsel ve siyasal kültürüne olumlu katkılarda bulundu. Ancak bunun sonucu, Yuan (元) Hanedanlığı'nın kaderi ve yöneticilerinin önemi ile yakından ilgilidir.

2.1.4. Hui Milliyeti İslamî Kültür Eğitimi

Hui Devlet Okulu (Hui Hui Guo Zi Xue - 回回国子学), ulusal memurları ve tercümanları eğitmek için çalışmalar yapıyordu. Okulda İslamî bilginin öğretilip öğretilmediğini bilememekteyiz. Bununla birlikte, Hui Devlet Okulu'nun ne İslam'ı öğreten bir medrese okulu olduğu ne de Hui'nin aristokrat çocukları için yürütülen ulusal bir okul olduğu sonucuna varılabildi.

Peki bu dönemde İslami eğitim nasıldı? Müslümanların günde beş defa namaz kılmaları ve dinî törenler için Kur'an okumayı bilmeleri gerekiyordu. Temel din bilgilerini ve Şariat'ı öğrenmek için İslami eğitime katılmak gerekiyordu. Bu dönemde Çinli Hui Müslümanları çeşitli İslami eğitim türlerine sahipti. Müslümanlar kendi evlerinde çocuklarına ve dine yeni giren Müslümanlara Arapça harfleri ve kelimeleri, Kur'an okumayı, dini yaşamayı ve temel bilgileri öğretiyorlardı. İmamlar ve din alimleri sözlü olarak İslami bilgileri, kendi ana dilleri sayılan Farsça ve Arapça'yı, Kur'an okumayı Müslüman halklara öğretirlerdi. Din eğitimi ve dini faaliyetlerin merkezi olarak çeşitli yerlerde Hui Evi (Hui Zi Fang 回子房) kuruldu. Yukarıda belirtilen biçimin, Hui Müslümanları eğitiminin embriyonik şekli olduğu söylenebilir. Bu form sonraki dönemde cami eğitiminin oluşturulmasının temeli haline geldi.

Ayrıca, Yuan (元) Hanedanlığı döneminden Ming (明) Hanedanlığı döneminin ortasına kadar olan süre Hui toplumunun oluşum evresi idi. Bu süreçte cami eğitimi önemli bir rol oynadı. Bir yandan, cami eğitimi yoluyla İslami kültür, milliyeti birbirine bağlayan ve güçlendiren bir sosyal bağ haline geldi. Öte yandan, İslam'ın kültürel değerleri, düşünme ve davranış biçimleri, Hui halkının ideolojik ve kültürel eğitiminin önemli bir parçası oldu. Bu nedenle, Yuan (元) Hanedanlığı, Hui halkının gelişiminde önemli bir aşamadır.

2.2. Han Kültürü Eğitimi

Çin'i birleştirme ve ülkeyi yönetme sürecinde, Moğol hükümdarları Liao (辽) ve Jin (金)'in yönetiminden ders çıkarmaya ve tecrübeleri öğrenmeye büyük önem veriliyordu. Kendi kültürel geleneklerini sürekli geliştirirken, eski Çin eğitim sistemine önem veriyor ve “Çin tarzı” eğitimi büyük ölçüde uyguluyorlardı. Hükümet Konfüçyüsçülüğe saygı duyuyor, okullar kuruyor ve emperyal sınav sistemini uyguluyordu. Sonu çolarak Yuan (元) Hanedanlığı dönemindeki Han kültür eğitimi, tüm etnik gruplarda büyük ilerleme kaydetmiştir.

Yuan (元) Hanedanlığı'nda Hui halkı Çin'in çoğu yerinde bulunmaktaydı. Nesillerce Çin'de yaşamaları nedeniyle Hui Hui'lerin birçoğu Çin kültüründen derinden etkilendiler. Konfüçyüs eğitimi kabul ediyorlar ve geleneksel Çin ritüellerini öğreniyorlardı.

Esas olarak Dört Kitap ve Çin geleneksel felsefesini öğretmek için, Han Devlet Okulu (Han Guo Zi Xue - 汉国子学) 1269 yılında kuruldu. Okulun öğrencileri Moğol, Han ve Müslüman devlet memurlarının çocuklarından seçildi. Sayısı başlangıçta 100 kişi ile sınırlıydı ve 20 katılımcı kabul edilebilirdi. Bu sayının yarısını Moğollar, diğer yarısını da Müslüman ve Han çocuklar oluştururdu. 1311'de öğrenci sayısı 200'e yükseldi. 1315'te 100 kişi daha eklendi.¹⁵⁶ Bu açıdan, Yuan (元) hükümdarı tarafından kurulan Han Devlet Okulu, Çin kültürü ile ilgilenen tüm etnik grupların öğrencileri için kapılarını açtı. Han Devlet Okulu'nda okuyan Müslümanların sayısı da çok az değildi.

1315 yılında Emperyal Sınav Sistemi uygulanmaya başlamıştır. “Yuan Tarihi - Seçim Sistemi”ne göre, bu sınav üç yılda bir yapılırdı ve üç seviyeye ayrılırdı: ilçe sınavı, il sınavı ve kraliyet sınavı (saray sınavı). Sınavlarda, Yuan Hanedanlığı yöneticilerinin Moğollar ve Hui'ler için tercihli politikaları vardı. Örneğin: ilçe sınavı ve il sınavında Moğollar ve Hui'ler iki sınava gireceklerdi, Han'lar ve Nan'lar - yani Çinliler ise üç sınava girmek zorundaydılar. Kraliyet sınavında herkes için bir soru sorulmasına rağmen, Han'lar ve Nan'ların cevapları 1.000 kelimedenden fazla olmalıydı, Moğollar ve Hui'lerin ise 500 kelime yazmaları yeterliydi. Moğolların ve Hui'lerin sınav soruları da Han'lar ve Nan'ların sorularından daha kolaydı.

¹⁵⁶ Yeni Yuan Tarihi, cilt. 43, “Seçimler”. (参见《新元史》卷 43《选举志》)

Emperyal sınavlarda, Yuan Hanedanlığı tarafından yapılan özel tercihli muamele, birçok Hui bireyine Çin kültürü çalışmalarına aktif olarak katılmaları için ilham verdi. Aynı zamanda bu dönemde sınavlarda genellikle geleneksel Çin felsefesi hakkında sorular sorulurdu. Bu nedenle Hui'lerin Konfüçyüs'ün ideolojik eğitimini kabul etmeleri sağlanmıştı. Böylece nesnel olarak Hui halkı arasında Han kültür eğitiminin gelişimi teşvik edildi.

“Yuan Tong Yuan Nian Jin Shi Lu (元统元年进士录¹⁵⁷)”ya göre, 1333 yılında kabul edilen 100 memur (Moğol 25, Se Mu 25, Han 25 ve Nan 25) arasında, Hui halkından 12 kişi bu gruptaydı ve bu oran küçük değildir. Yuan (元) Hanedanlığı'ndaki birçok Hui memurunun ortaya çıkması, Hui halkının Han kültürü eğitimi ve Konfüçyüsçülük çalışmasının kapsamlı bir şekilde kabul edilmesinin sonucuydu. Üstelik, o zamanlar Hui halkında birkaç Alimler ailesi vardı. Örnek olarak, bir Hui ailesinde Mu Lu Ding (穆鲁丁), Hai Lu Ding (海鲁丁), Huo Du Bu Ding (获独步丁) üç erkek kardeş hepsi alimdir.¹⁵⁸ Bu durum, o sırada Han halkı arasında da nadirdir.

Yuan (元) Hanedanlığı döneminde, aktif olarak okul işleten, Konfüçyüsçülüğü teşvik eden ve kendilerini eğitime adanmış birçok Hui politikacı vardı. En ünlü Hui politikacı Sai Dian Chi • Zhan Si Ding (赛典赤 • 赡思丁)'dir. O, Yun Nan (云南) Ping Zhang (平章) valisi olarak görev yaptığı sürede, YunNan'daki ilk Konfüçyüs Tapınağını inşa etti. Daha sonra Yun Nan (云南)'daki tüm etnik grupların çocuklarını eğitmek için Konfüçyüs Tapınağı'nda ilk okulu kurdu. Onun teşvik etmesi ile, Da Li (大理), Chu Xiong (楚雄), Qu Jing (曲靖) ve diğer yerler de okullar kuruldu. Yuan Hanedanlığı döneminde özel okullar çok yaygındır. Hui'ler de özel okulun kurulmasına ve Konfüçyüsçülüğün yayılmasına büyük coşku gösterdiler. Bu Hui alimleri uzun zamandır Konfüçyüs klasik kitapları üzerinde çalışmış, tüm etnik grupların çocuklarına Konfüçyüs'ü öğretmiş, Yuan Hanedanlığı'ndaki Konfüçyüs eğitiminin gelişimine katkıda bulunmuşlardır.

¹⁵⁷ **Yuan Hanedanı Tarihi Malzemeler Serisi-Tapınak Töreni**, Zhe Jiang Antik Kitaplar Yayınevi, 1992 baskı. (见于《元代史料丛刊 庙学典礼》，浙江古籍出版社 1992 年版。)

¹⁵⁸ Wang Hui, Song Lian, **Yuan Shi** (Yuan Tarihi), Cilt. 196, “Huo Du Bu Ding Zhuan”. (王祎, 宋濂, 《元史》卷 196 《获独步丁传》。)

Kısacası, Hui kültür eğitiminin ve Han kültür eğitiminin gelişimi, Yuan (元) Hanedanlığı döneminde doğuya gelen Hui halkının kültürel eğitiminin önemli bir özelliğidir. Hanedanlık sadece Çin kültürel eğitiminin biçimini ve içeriğini zenginleştirmekle kalmamakta, aynı zamanda Yuan (元) Hanedanlığı'ndaki eğitim alanını genişletmekte ve etnik gruplar arasında kültürel eğitim değişimini teşvik etmekteydi. Han kültürünün kazanılması ve kabul edilmesi, Hui halkının Çin kültürünü tanımasını sağladı. Yuan Taizong (元太宗)'un hükümdarlığının son yılında yani 1235 yılında, Hui halkı hükümdar tarafından tanındı ve resmen Çin vatandaşı oldu. Bu da şu demekti, Hui atalarının Fan Ke (蕃客) yani yabancı kimliği son bulmuş ve Hui halkı artık Çin etnik grubu ailesinin yeni üyesi olmuştu.

3. Geç Ming(明) Hanedanı Döneminde Cami Eğitimi (Medrese Eğitimi)

Hui topluluğunun oluşumundan sonra, en dikkat çekici şey, etnik özelliklere sahip bir eğitim (Cami Eğitimi yada Medrese Eğitimi) sisteminin oluşturulmasıydı. Bu, Hui Müslümanların uzun tarih ve belirli bir kültürel bağlamda kendi ulusal kültürel özelliklerine ve kendi gelişimlerine uygun olan benzersiz bir eğitim sistemidir. Cami Eğitimi veya Medrese Eğitimi, camide Hui Müslüman öğrencileri kayıt kabul kriterleri olarak kabul edilip, İslam klasiklerini öğreten, temel dini bilgileri öğreten ve dini halifeleri yetiştiren özel bir eğitim sistemidir.

Medrese Eğitimi'in kurucusu Shaan Xi (陝西) Wei Nan (渭南)'lı Hui alimi Hu Deng Zhou (胡登洲 1522 - 1597) idi. Ming (明) ve Qing (清) hanedanları döneminde, İslam öğretimi rüzgar gibi çeşitli yerlere yayıldı. Kur'an kursu birçok yerde açıldı. Medrese Eğitimi belli bir ölçekte oluşturuldu. Qing (清) Hanedanlığı'nın son dönemindeki Medrese eğitiminin içeriği ve yöntemleri daha da geliştirildi. Çin Demokratik Cumhuriyeti (民国) döneminde, Hui bölgesinde modern okul eğitimi ortaya çıktı ve Medrese eğitiminin gelişimi nispeten geride kaldı. Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra, Hui bölgelerinde tam bir modern okul eğitim sistemi kuruldu ve cami eğitimi kademeli olarak dini faaliyetler ve ders dışı eğitim için ana yer oldu.

Medrese Eğitimi (Cami Eğitimi) sistemi, geleneksel Hui toplumunda en eski, en uzun süreli ve en etkili bir eğitim şeklidir.

3.1. Cami Eğitiminin Doğuşu

Cami eğitimi ya da medrese eğitimi, Hui halkının geleneksel eğitim şeklidir. Hui Üniversitesi olarak da bilinen cami eğitimi veya medrese eğitiminde, camide eğitilen Hui çocukları hedef kitle olarak kabul edilip, İslam klasiklerini öğretmek, dini yetenekleri geliştirmek ve dini bilgileri popülerleştirmek için uygulanan bir eğitim sistemidir. Bunun amacı, İslam klasikleri ile ilgili bilgileri vermek, misyonlarla uğraşan ve dini faaliyetlerde bulunan öğretim görevlilerini ve dini personeli eğitmektir. Cami eğitiminin doğuşu ve gelişimi, sadece Hui milliyetinin ekonomik kalkınması, nüfus artışı, camilerin kurulması ve Çince'nin popülerleşmesine hizmetle kalmayıp, aynı zamanda Arap kültürünün ve Çin kültürünün entegrasyonunu etkili bir şekilde desteklemiş ve Hui kültürünün oluşumunu ve gelişmesini teşvik etmiştir.

3.1.1. Cami Eğitiminin Geçmişi

Cami eğitimi Arap dünyasından geldi. İslam'ı yaymak ve cami inşa etmek için Hz. Peygamberlik (S.A.V) geldikten sonra, cami İslami eğitimin merkezi oldu. Hazreti Peygamber zamanından 8. yüzyıla kadar, İslami eğitim şekli şuydu: camilerde dini kurslar açılır, evde dersler yada sohbetler (Çin'in evde açılan özel okuluna eşdeğer) düzenlenirdi. Öğretim içeriği ağırlıklı olarak Kur'an, Hadis, doktrin, felsefe, mantık ve diğer din ile ilgili derslerdi. Emevî Hanedanı döneminde, muhteşem bir çeviri hareketi gerçekleştirildi. 830 yılında Bağdat'ta "Akıllı Köşk" (Akıllı Saray) kuruldu. Bu "Akıllı Köşk", tarihte ilk milli kütüphane, bilim akademisi ve tercüme bürosu olan, kapsamlı bir akademik araştırma kurumu, aynı zamanda Felsefe Üniversitesi olarak da bilinen bir yüksek öğretim kurumuydu. Daha sonra Selçuklu İmparatorluğu ve ondan sonra Osmanlı İmparatorluğu döneminde uygulanan medrese sistemi, Müslüman dünyasında çok sayıda büyük İslam alimi, filozofu ve doğal bilimleri âlimi yetiştirdi. Medrese sisteminin bölümlerine bakıldığı zaman, din ve felsefe ana dallarının yanı sıra sosyal bilimler ve doğa bilimlerinin de olduğu görüldü.

Çin Ming (明) Hanedanlığı dönemindeki cami eğitimi, aşağıdaki koşullar altında oluşturulmuştur:

1, Tang (唐) ve Song (宋) Hanedanlığı döneminde Hui'lerin ataları Çin'de yaşamaya başladılar. Yuan (元) Hanedanlığı döneminde çok sayıda Hui birey doğuya

geldi. Ming (明) Hanedanlığı döneminin sonlarında, Hui nüfusu hızla gelişti ve Müslümanların sayısı buna bağlı olarak arttı, bu nedenle dini uzmanlara olan talep de arttı. Geçmişte babalar tarafından çocuklarına İslami dini bilgiler öğretilerek evde uygulanan aile eğitim sisteminin yetiştirdiği din alimleri artık Müslüman toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli gelmiyordu. Bu, cami eğitiminin oluşumuna yol açan sosyal bir faktördü.

2, Yuan (元) Hanedanlığı döneminden Ming (明) Hanedanlığı dönemine kadar, çeşitli yerlerde yaşayan Hui bireyleri, birkaç yüzyıl süren zorlu gelişmeler sonrasında, tarım ekonomisini yavaş yavaş Hui halkının ana ekonomik sektörü haline getirdi. Ming (明) Hanedanlığı döneminin sonlarında, bir mahalledeki Müslümanlar birden fazla din aliminin ve onun öğrencilerinin kıyafet, yiyecek ve barınma ihtiyaçlarının karşılanmasına destek olabiliyorlardı. Müslüman tüccarlar da camilerin yapımını gönüllü olarak finanse ettiler ve cami eğitimi desteklediler. Bu, cami eğitiminin oluşumuna yol açan ekonomik bir faktördü.

3, Ming (明) Hanedanlığı döneminin başlarında, yeni kurulan Hui etnik grubu büyük zorluklarla karşı karşıya kaldı. Hui halkının ataları çoğunlukla Arap ve Orta Asya bölgelerinden geldiğinden ve İslam'a inandığından, İslami kültür, Hui kültürünün özünü haline geldi. Öte yandan, Hui halkının tarımsal üretim yöntemleri ve ticari dolaşım faaliyetleri, Hui halkının dağınık yaşam biçimlerini ve başta Han halkı olmak üzere çevredeki milletlerle sık sık gerçekleşen kültürel alışverişlerini belirlerdi. Han halkıyla yüzlerce yıldır yakın temasta olan Hui halkı, Han kültürünün etkisini her yönden değişik derecelerde kabul etmiştir.

Geçmişte feodal yöneticiler, Hui'leri zorlayarak geleneksel Çin kıyafetleri giydirmiş, Han soyadları kullandırır, Hanlarla zorla evlendirir, Hui bireylerini asimile etmeye çalışırdı. Özellikle Ming (明) Hanedanlığı döneminin ortasından sonra, Hui milliyetinin ulusal dilinin Çince'ye geçişi tamamlandı, kostümler ve soyadları da temel olarak Çinlileştirildi ve Hui milletinde Arapça veya Farsça bilen alimler azaldı. Ancak dini hayatta ve Müslümanların günlük hayatlarında Arapça veya Farsça bilen alimlere ihtiyaç vardı. Bu durum, bazı insanların endişelenmesine neden oldu. Eğer böyle devam ederse, Hui halkının gelenekleri ve dini inançları yok mu olacaktı? Bu şartlarda, alınması gereken önlemlerden biri, İslam kültürünü (Arapça, Farsça ve İslami bilgiler

vb. dahil) öğretmek için etkili bir eğitim sistemi oluşturmaktı. Bu, cami eğitiminin oluşumuna yol açan psikolojik bir faktördü¹⁵⁹

Bu şartlar altında, Hui kültürünü miras almak ve ulusal kimliğin devamını sürdürmek için, Hui milliyetindeki öngörü insanları, İslami kültürel geleneği ve geleneksel Çin eğitim yöntemini birleştirip, kendi gerçekliklerine dayalı yeni bir eğitim sistemi olan cami eğitim sistemini kurdular.

Cami eğitimi, ayrı bir okul olmadan camilerde yapıldı. Bu durum caminin sosyal statüsü ve işlevi ile belirlendi. Cami, o zaman Müslümanların politik, ekonomik ve kültürel merkeziydi. Camilerde eğitim gerçekleştirilirdi, imamlar öğrencilere dini bilgileri öğretir, yakınlarda yaşayan Hui Müslümanları zekatlarını ve bağışlarını vererek imamları ve öğrencileri desteklerdi. Bu durum bir yandan, öğretmenlik yapmayı kolaylaştırır, diğer yandan da caminin sosyal konumunu pekiştirmek ve güçlendirmek için zemin oluştururdu.

3.1.2. Cami Eğitim Sisteminin Kurulması ve Geliştirilmesi

Cami Eğitimi'nin kurucusu, Shaan Xi (陕西) eyaletinin bir yerlisi olan Hu Deng Zhou (胡登洲)'dur (1522 - 1597). O, öğrenim hayatının ilk yıllarında Çin ve Konfüçyüsçülük, daha sonra da Arapça, Farsça, Doktrin ve Hanefi Şeriatı okudu. Mekke'ye yaptığı hac ziyaretinden sonra Çin'e dönüşü sırasında, İslam ülkelerinin eğitim durumunu araştırmak için Hindistan, Mısır, Türkiye ve diğer bazı İslam ülkelerine gitti. Çin'e döndükten sonra, alimlerin sayısında azalmaya tanık oldu ve öğrencileri kendi evinde vereceği eğitim için kaydetmeye karar verdi. Daha sonra, ölçeğin kademeli genişlemesi nedeniyle, öğretim camiye aktarılmıştır. Bu eğitim şekli, cami merkezli İslami öğretim biçimini geleneksel Çin özel eğitim biçimiyle birleştirdi. Öğrenciler ücretsiz olarak kayıtlı olup Arapça, Farsça ve İslam klasiklerini öğrenmekteydi. Öğretim dili, eski Çince, Arapça ve Farsça kelimelerin bir karışımı olan eşsiz bir dildi. Bu özel dil, Jing Tang Yu (经堂语) olarak adlandırıldı.

Hu Deng Zhou (胡登洲), Shaan Xi (陕西) eyaletindeki cami eğitimini açtıktan sonra diğer şehirlerden öğretmenler işe aldı. Ve bu öğretim biçimleri gittikçe

¹⁵⁹ Ding Hong. "Hui Cami Eğitiminin Analizi", **Ulusal Eğitim Araştırması**, 1992 (01): 71-75. (丁宏.析回族经堂教育[J].民族教育研究,1992(01):71-75.)

popülerleşti. Başka bir ifade ile, farklı şehirlerde cami eğitimi açıldı ve belli bir ölçekte oluşturuldu. Öğretim yapısı, müfredat belirleme, öğretim şekli ve değerlendirme yöntemi konularında benzersiz bir öğretim sisteminin kurulduğu söylenebilirdi. Bu nedenle, Shaan Xi (陕西) Çin'in her yerinden gelen öğrenciler için bir eğitim merkezi haline geldi. Ve böylece Çin İslamî cami eğitim sistemi oluşturuldu.

Qing (清) Hanedanlığı döneminde, Hu Deng Zhou (胡登洲)'nun talebeleri ve talebelerinin öğrencileri tüm ülkede etkindi ve cami eğitim sistemi daha da geliştirildi. Alim Hu'nun öğrencileri, Shaan Xi (陕西)'den imam Zhou Liang Jun (周良隽), Shan Dong (山东)'dan imam Chang Zhi Mei (常志美), Yun Nan (云南)'dan imam Ma Fu Chu (马复初), He Nan (河南)'dan imam Zhang Wan Dong (张万东) dahil olmak üzere çok ünlüydü. Bölgeler arasındaki ekonomik ve kültürel gelişme farklılıkları ve Arapça, Farsça ve Çince'ye verilen önem derecesindeki farklılıklar nedeniyle, çeşitli okullar (mezhep) oluştu. Esas olarak Shaan Xi (陕西) Okulu, Shan Dong (山东) Okulu ve Yun Nan (云南) Okulu vardı.

Hu Deng Zhou (胡登洲) tarafından kurulan Cami eğitiminin doğduğu yer Shaan Xi (陕西)'dir. Birkaç nesil usta olduktan sonra, Usta Zhou (周) Shaan Xi Cami Eğitim Okulunu kurdu. Shaan Xi (陕西) Okulu, dini bilginin “mükemmelliğine ve uzmanlığına” önem verirdi ve esas olarak “Tevhid”e odaklanırdı, ayrıca Arapça'da uzmanlaşma eğilimindeydi. Okulun gelişiminin ilk günlerinde, Shaan Xi (陕西) Okulu'nda Shaan Xi (陕西), Gan Su (甘肃), Ning Xia (宁夏), Qing Hai (青海), kuzeybatı illeri ve He Nan (河南), An Hui (安徽), Jiang Su (江苏) ve Yun Nan (云南) illeri'nde okulun şubeleri vardı. Qing (清) Hanedanlığı döneminde Hui halkının ayaklanmasındaki başarısızlıktan sonra, Shaan Xi (陕西) Okulu'nun merkezi, Gan Su (甘肃) eyaleti Ping Liang (平凉) şehrine transfer edildi. Cami eğitimi, daha sonra ünlü imam Ma Liang Jun (马良俊) tarafından Sincan (新疆)'da geliştirildi. Hem Shan Dong (山东) Okulu hem de Yun Nan (云南) Okulu, Shaan Xi (陕西) Okulu temelinde geliştirildi.

Chang Zhi Mei (Hu Deng Zhou'nun 4. nesil öğrencisi) ve Li Yan Ling (李延龄) tarafından kurulan Shan Dong (山东) Okulu'nun, tefsir öğretmekte ve Farsça klasiklerini araştırmakta iyi olduğu söylenebilirdi. Okulda Arapça ve Farsça öğretiliyor,

dini bilgilere ve içeriğe odaklanılıyordu. Aynı zamanda İslami Şariat (İslam hukuku) ve doktrinler de öğretiliyordu. Okul, öğretim yöntemlerinde, aşamalı ilerlemeyi ve sıgdan derine doğru gitmeyi benimserdi. Uzun süreli öğretimde Shan Dong (山东) Okulu, She Yun Shan (舍蕴善), Mi Wan Ji (米万济), Ma Bo Liang (马伯良), Wu Zun Qi (伍遵契), Chang Jie (常杰) ve diğer çok sayıda ünlü ustayı ve imamı yetiştirdi. Shan Dong (山东) Okulu'nun etkisi, Shan Dong (山东), He Bei (河北), Pekin (北京), Tian Jin (天津), İç Moğolistan (内蒙古) ve Çin'in kuzeydoğu eyaletlerinde yayıldı.

Tablo 3 : Cami Eğitiminin Verildiği Çeşitli Okulların Özellikleri Tablosu

Okul Adı	Temsilciler	Öğretim İçeriği	Öğretim Dili	Etkilenen Şehirler
Shaan Xi (陕西) Okulu	Hu Deng Zhou (胡登洲), Feng Yang Wu (冯养吾)	Dini bilginin “mükemmelliğine ve uzmanlığına” önem verir ve esas olarak “Tevhid”e odaklanırdı	Arap ça	Shaan Xi (陕西), Gan Su (甘肃), Ning Xia (宁夏), Qing Hai (青海), kuzeybatı illeri ve He Nan (河南), An Hui (安徽), Jiang Su(江苏) ve Yun Nan(云南) İlleri
Shan Dong (山东) Okulu	Chang Zhi Mei (常志美), Li Yan Ling (李延龄)	Dini bilgiler, İslami Şariat (İslam hukuku) ve doktrinler öğretirdi	Arap ça ve Fars ça	Shan Dong (山东), He Bei (河北), Pekin (北京), Tian Jin (天津), İç Moğolistan (内蒙古) ve Çin'in kuzeydoğu eyaletleri
Yun Nan (云南) Okulu	Ma Fu Chu (马复初), Ma Lian Yuan (马联元)	Astronomik takvim, coğrafya ve Kuran'ın Çince çevirisini içerir; bölümlü öğretim prensibi kullanılır; Çince kitapların çevirisine odaklanılırdı.	Arap ça, Fars ça ve Çince	Yun Nan (云南), Gui Zhou (贵州) ve güney tarafındaki şehirler

Toplum değişmeye devam ederken, cami eğitiminin içeriği sürekli gncellenmekteydi. Çin'in güney illerindeki Müslümanlar, Han halkıyla uyum içinde yaşadıkları için, Han kültüründen büyük ölçüde etkilendiler. Aynı zamanda, Mançu ve Han'ın feodal iktidar sınıfları, İşlam hakkında pek bir şey bilmiyordu. İşlam, resmi belgeler ve kitaplarda sık sık arpıtılmıştı ve birçok Konfüçyüs alimi İşlam'ı Konfüçyanizm, Budizm ve Taoizm ile karıştırmaktaydı. Böyle bir sosyal durum karşısında, Yun Nan (云南)'ın imamı Ma Fu Chu (马复初) 1841 ve 1848 yılları arasında Mekke'ye gitti ve diğer Müslüman alimlerle fikir alışverişinde bulunmak için Aden'i, Mısır'ı, Alexander'i, ayrıca Kudüs ve İstanbul'u ziyaret etti. Çin'e döndükten sonra, cami eğitimini geliştirip Yun Nan (云南)'da bir okul açtı. Yun Nan (云南) Okulu, Shaan Xi (陕西) ve Shan Dong (山东) Okulu'nun güçlü yönlerini alarak hem Farsça hem Arapça hem de Çince öğreten bir Müslüman okuluydu.¹⁶⁰

O zamandan itibaren, güney illeri üzerinde büyük bir etkisi olan Yun Nan (云南) Okulu, Han kültürüne odaklanmaya başladı. Okulda Arapça, Çince ve Farsça dersler veriliyordu. İşlam'ı Han bireylerine tanıtmak için Çince eviri kitaplarının kullanılması nerilirdi. Sonuç olarak, Arapça ve Çince'yi çok iyi bilen bir kısım alimler ve imamlar ortaya çıktı ve birçok İşlami eser Çince'ye çevrildi. Bundan sonra cami eğitimi Arapça ve Farsça yazıların Çince'ye çevrilmesi uygulamasına başladı.

Tablo 4 : Ming (明) ve Qing (清) Hanedanları Döneminde Ana Temsilciler ve Onların önemli Çince eviri çalışmaları ve Eserleri Listesi

Soyadı, Adı ¹⁶¹	Doğum Yeri	Doğum ve lm Yılı	eviriler ve Eserler
Wang Dai Yu (王岱舆)	Nan Jing (南京)	1570 - 1660	Zheng Jiao Zhen Quan (《正教真詮》)、 Qing Zhen Da Xue (《清真大学》)、 Xi Zhen Zheng Da (《希真正答》)
Zhang Zhong (张中)	Su Zhou (苏州)	1584 - 1670	Gui Zhen Zong Yi (《归真总义》)、 Si Pian Yao Dao (《四篇要道》)

¹⁶⁰ Zhang Ying. "Ulusal Eğitim Tercihlerinin Gerilimi", **Yüksek Lisans Tezi**, Çin Min Zu Üniversitesi, 2006.
(张颖:民族教育选择的张力——回族阿拉伯语学校研究[D].中央民族大学, 硕士学位论文, 2006)

¹⁶¹ Çinlilerin soyadları ne gelir, yani ilk kelime soyadları, sonraki kelime adlarıdır.

Ma Ming Long (马铨, 字明龙)	Hu Bei Wu Chang (湖北武昌)	1596 - 1678	Ren Ji Xing Wu (《认己醒悟》)
Wu Zun Qi (伍遵契)	Nan Jing (南京)	1598 - 1698	Gui Zhen Yao Dao (《归真要道》)、 Xiu Zhen Meng Yin (《修真蒙引》)
Ma Zhong Xin (马忠信)	Nan Jing (南京)	1628 - 1690	Tian Fang Wei Zhen Yao Lue (《天方卫真要略》)
Ma Bo Liang (马伯良)	Shan Dong Ji Shui (山东济水)		Jiao Kuan Jie Yao (《教款捷要》 - 1678)
She Qi Ling (舍起灵)	Hu Nan (湖南)	1638 - 1703	Xing Mi Lu (《醒迷录》 - 1679)、 Zhao Yuan Mi Jue (《昭元秘诀》)
Ma Zhu (马注)	Yun Nan (云南)	1640 - 1711	Qing Zhen Zhi Nan (《清真指南》)
Liu Zhi (刘智)	Nan Jing (南京)	1660 - 1730	Tian Fang Xing Li (《天方性理》)、 Tian Fang Dian Li Ze Yao Jie (《天方典礼择要解》)、 Tian Fang Zhi Sheng Shi Lu (《天方至圣实录》)、 Wu Gong Shi Yi (《五功释义》)、 Tian Fang San Zi Jing (《天方三字经》)、 Tian Fang Zi Mu Jie Yi (《天方字母解义》)
Mi Wan Ji (米万济)	Pekin (北京)	Doğum ve ölüm tarihi bilinmiyor, ama 1691'de Hang Zhou'da ders vermiş.	Jiao Kuan Wei Lun (《教款微论》)

Jin Tian Zhu (金天柱)	Nan Jing (南京)	Doğum ve ölüm tarihi bilinmiyor, 1736 - 1795 yılı arasında İslami öğretmen olarak çalışmıştır.	Qing Zhen Shi Yi (《清真释疑》)
Ma Fu Chu (马复初, 字德新)	Yun Nan Da Li (云南大理)	1794 - 1874	Si Dian Yao Hui (《四典要会》)、 Da Hua Zong Gui (《大化总归》)、 Bao Ming Zhen Jing Zhi Jie (《宝命真经直解》)、 Tian Li Ming Yun Shuo (《天理命运说》)、 Xing Ming Zong Zhi (《性命宗旨》)
Zhang Shi Zhong (张时中)			Gui Zhen Zong Yi (《归真总义》)
Ma Lian Yuan (马联元)	Yun Nan (云南)	1841 - 1903	Bian Li Ming Zheng (《辩理明证》)、 Xing Li Wei Yan (《性理微言》)、 Hai Ting Yi Shi (《亥听译解》)
Chang Zhi Shan (常志善)			Hui Jing Zi Hui (《回经字汇》)
Lan Xu (蓝煦)	Hu Nan Chang Sha (湖南长沙)		Tian Fang Zheng Xue (《天方正学》 - 1852)
Yang Zhong Ming (杨仲明)	Tian Jing (天津)		Si Jiao Yao Kuo (《四教要括》)、 Zhong A Chu Hun (《中阿初婚》)

Yukarıdaki tabloda belirtilen Hui alimleri, eserlerinde İslam'ın öğretilerini açıklamak için geleneksel Çin kültürünü kullanıyorlardı. Bu Hui alimleri genç yaşlardan itibaren Konfüçyüsçü klasikleri çalıştıkları ve Çin'in derin bilgisine sahip oldukları için Konfüçyanizm ile İslam felsefesini birleştirebilirlerdi ve sadece İslami klasikleri Konfüçyanizm ile açıklamayıp, aynı zamanda Konfüçyanizmin kendisine de yeni katkılar yaptılar. Bunlar arasında, Wang Dai Yu (王岱輿), Liu Zhi (刘智) ve Ma Zhu (马注)'nın diğerlerine göre daha büyük bir etkisi vardı.

Bu Çince çeviri etkinliği yalnızca Çince konuşan insanların dini bilgiyi öğrenme ihtiyacını karşılamakla kalmamakta, aynı zamanda ve daha önemlisi, İslam'ı Han yöneticilerine anlatmaktaydı. Bu, Hui kültürünün Çin ana kültürüne adaptasyonunu yansıtır.

Hui alimlerinin Çince eserleri ve çevirileri aslında Çin tarihi koşullarında üretilen yeni bir kültürdü. Başka bir deyişle bu İslami Çince eserleri ve çevirileri, geleneksel Çin kültürü ve İslam kültürünün birleşiminin ürünüydü. Hui halkının Çin sosyal çevresi altında hayatta kalabilmesi ve gelişebilmesi, Hui alimlerinin Çin geleneksel kültürüne uyarlanmasından ayrılamazdı. Onlar Çin özelliklerine ve Çin tarzlarına sahip olan Hui Müslüman kültürünü meydana getirdiler.

Kısacası, Ming (明) Hanedanlığı döneminde Şeyh Hu Deng Zhou (胡登洲) tarafından kurulan cami eğitimi veya medrese eğitimi, Hz. Peygamber (S.A.V) dönemine dayanıyor ve ortaçağ Arap İslam ülkelerinde camide kurulan İslami okul sistemi öğrenilip uygulanıyordu. Bununla birlikte, Çin'deki cami eğitimi, Çin ortamında kendi özelliklerini oluşturmuştu. Bu camilerde uygulanan eğitim sistemi, imamların öğretmen olarak çalışması, öğrencilerin tüm masraflarının mahallede yaşayan Hui halkı tarafından karşılanıyor olması gibi özelliklere sahip olan bir eğitim modelidir, uzun süredir Çin Hui eğitiminin temel biçimi olmuştur ve Hui toplumunun ihtiyaçlarını karşılayan çok sayıda dini yetenekleri yetiştirmiştir.

Qing (清) Hanedanlığı döneminde kuzeybatı ve Yun Nan (云南)'daki Hui halkı ayaklanmasının acımasızca bastırılması nedeniyle, cami eğitimi ciddi bir şekilde tahrip edildi ve neredeyse ortadan kalktı. Özellikle kuzeybatı bölgelerdeki Hui Müslümanları kendilerini korumak için geri çekilme eğilimindeydiler ve kendi inançlarını korumak için Çin kültürünü öğrenmeyi reddetmekteydiler. O zamandan beri, cami eğitimi temel

olarak camide yapıldı ve içeriği çoğunlukla dini öğretiler oldu. Modern okul eğitiminin doğumundan sonra, Hui milliyeti yavaş yavaş tam bir okul eğitim sistemi kurdu. Yeni dönemde Çin devleti, eğitim ve din ayrımı politikasını uygulamaya koydu. Bu politika, cami eğitiminin içeriğini dini yönden daha sınırlı hale getirmiştir ve Hui kültürünün bir bütün olarak aktarılmasını büyük ölçüde olumsuz etkilemiştir. Bir çok Hui bireyi Hui kültürünün yalnızca dini bir kültür olduğuna inanmaktaydı ve laik Hui kültürü hakkında çok az şey bilinmekteydi. Hui kültürünün bazı unsurları kaybolmaya başlamıştı.

3.2. Cami Eğitimi'nin Eğitim Sistemine Genel Bakış

3.2.1. Öğretme İçeriği

Cami Eğitimi, cami merkezli bir eğitim sistemidir. Örgütsel yapı açısından, sınıf eğitimi genel olarak üç bölüme ayrılmıştır: ilk öğretim, orta öğretim ve yüksek öğretim (ilkokul, ortaokul ve üniversite).

İlköğretim okulları, esasen İslami bilgiler üzerine aydınlanma eğitimi yapmak için, genellikle altı veya yedi yaşları arasındaki Müslüman çocukları kabul etmiştir. Eğitimin amacı, çocukların altı ana inanç, beş ana ibadet gibi temel İslami bilgileri öğrenmelerini ve Kuran'da geçen surelerden bazılarını okuyabilmek için bazı basit Arapça harfleri ve hecelemeleri öğrenmelerini sağlamaktır. Okulda, dini faaliyetler sırasında namaz surelerini ve ayetlerini öğrenmeye ek olarak, “Kelime”, “Hetim”, “Kehf”, “Niyet” vb. dersleri de bulunmaktaydı.

İlköğretim okullarında, serbest bir yönetim yaklaşımı uygulanırdı. Başka bir ifade ile, öğrenciler serbestçe okula girebilir veya okulu bırakabilirlerdi. Giriş (kayıt) işlemleri çok basitti ve genellikle Cuma günleri yapılırdı. Cuma namazından sonra okula gitmek isteyen çocuklar bir hoca ile imama gidip talepleri iletirlerdi. İmam da bazı kuralları açıkladıktan sonra çocukları kabul ederdi. Seviyelere ayrılmadan tüm çocuklar aynı sınıftaydı ve belirli bir çalışma süresi yoktu. Ancak, genellikle üç veya dört yıl boyunca temel dini bilgileri öğrenmek gerekliydi. İlköğretimi tamamladıktan sonra, gönüllü olarak dini işlerle uğraşmak isteyen ve gerekli niteliklere sahip öğrenciler üniversiteye ilerleyebilirlerdi. İlköğretim okulları, erkek ve kız okulları olarak ayrılmıştı. Erkek okulları camilerin, kız okulları ise genellikle özel ailelerin bünyesinde eğitim verirdi. Bu tür öğrencilere genellikle caminin imamı ve bazen de üniversite öğrencileri tarafından eğitim verilirdi.

Cami Eğitimi'nin ortaöğretim okulları, kırsal alanlarda birkaç camide açılırdı. Ortaokul, modern eğitimde camide açılan yetişkin sınıfına eşdeğerdi. Bu seviyedeki eğitimin temel hedefi, çocukluktan beri dini eğitim almayan yetişkin Müslümanları eğitmektir. Ortaokulların, üniversite ile hiçbir akademik bağlantısı yoktu. Öğretimin ana içeriği, bazı Kur'an sureleri ve namaz sureleriydi. Ders saati ile ilgili de kesin kurallar yoktu. Dersler çoğunlukla insanların boş zamanlarında yapılırdı.

Cami Eğitimi'nin yüksek öğretim okulları, dini, mesleki ve ahlaki eğitim için oluşturulmuş sistematik bir eğitim sistemine sahipti. Okuldaki öğrencilere “halife” veya “molla” denirdi. Bunlar, bursları alabilir ve dini faaliyetlere katılabilirlerdi. Buna ek olarak, dini işlemlerle uğraşma hakları da vardı. Giriş (kayıt) işlemleri basitti. İlköğretim okullarının giriş işlemleri gibi, okumayı isteyen gençler, Cuma namazından sonra bir hoca ile imama giderek taleplerini (öğrenci olma isteği) iletip kendilerine kurallar bildirildikten sonra cami yüksek eğitiminin öğrencisi olabilirlerdi.

Yüksek öğretim okulları, iki sınıfa ayrılırdı: birinci sınıf ve ileri sınıf. Birinci sınıftaki öğrenciler genellikle 13 ile 18 yaşları arasındaki gençlerdi. Öğrencilerin çalışma (öğrenme) süreleri belirsiz idi. İlk sınıfların çoğunda öğrenim süresi dört ile altı yıl arasında değişmekteydi. Bireyin yeteneğine ve çalışma seviyesine bağlı olarak, ileri sınıflardaki bazı öğrencilerin mezun olabilmesi için yedi veya sekiz yıl yeterliydi, bazıları ise on yıldan daha fazlasına ihtiyaç duyardı. Öğrencilerin mezun olabilecekleri kararı imam tarafından verilirdi. Okullar, mezun olan öğrenciler için mezuniyet törenleri düzenlerdi. Üniversitedeki seçkin öğrenciler mezun olduktan sonra, imam veya hoca olarak diğer camiler tarafından işe alınırdı.

Yüksek öğretimin tüm dersleri temel derslere ve profesyonel derslere ayrılmıştı. Temel dersler, Arapça ve Farsça dilbilgisi, edebiyat ve mantık gibi dille ilgiliydi ve temel olarak dini içerikleri bulunmamaktaydı. Profesyonel dersler arasında Kur'an, Tefsir, Tevhid, Şariat, Hadis ve Tasavvuf Felsefesi yer almaktaydı.¹⁶² Eses olarak “Beş Kitap Birliği”, “Beyan”, “Kelam” gibi klasik ders kitapları vardı. Uzun süreli öğretim uygulamasında, cami eğitiminde kademeli olarak, geleneksel kutsal kitapların 13 zorunlu ders kitabı olan “On üç Klasikleri” sistemi oluşturuldu.

¹⁶² Li Jian Biao, “Modern Zamanlarda Çin'nin Kuzeybatı Bölgelerindeki Hui Eğitim Türleri Hakkında Araştırma”, **Shaan Xi Eğitim Enstitüsü Dergisi**, 2009.

(李健彪:试论近代西北回族教育的几种类型[J]. 陕西教育学院学报,2009.)

Tablo 5 : Geleneksel Cami Eğitimi Zorunlu Ders Kitabı “Onüç Klasikleri” Listesi

	Ders Kitabının Adı	Ders Kitabının Adının Arap a Yazılışı	İ erik	Dil	Notlar
1	Kur'an (古兰经)	القرآن الكريم	Dini Kitap	Arap a	—
2	Lian Wu Ben (连五本: Beş Kitap Birliğı)	أساس العلوم	Dilbilgisi	Arap a	Beş çeşit kitabı içerirdi: Su Er Fu - 《素尔夫》(الصرف)、 Mu Er Ze - 《穆尔则》(المعزي)、 Zan Jia Ni - 《咱加尼》(الزنجان)、 Mi E Tai • A Mi Lai - 《米额台 • 阿米来》(مئة عامل)、 Mi Si Ba Ha - 《米斯巴哈》(المصباح)
3	Zao Wu • Mi Si Ba Ha (遭五米斯巴哈)	ضوء المصباح	Dilbilgisi	Arap a	Mi Si Ba Ha - 《米斯巴哈》(المصباح) kitabının ayrıntılı bir açıklamasıydı.
4	Man Lia (满俩)	الفوائد الضيائية	Dilbilgisi	Arap a	Diğ er adı “She La Ha • Ka Fei Ye - 《舍拉哈 • 卡非耶》(شرح الكافية)” olarak da bilinirdi. Bu kitabın yazarı Farslı İ sam Din İ sâmuddîn Abdurrahmân Elcâmî (阿卜杜 • 拉哈曼 • 加米 - عصام الدين عبد الرحمن الجامي 1397 - 1477)'ydi. Bu kitap Mısırlı bilgin İ bnul Hâcib (ابن حاجب 1175 - 1249)'nın gramer eseri (Ka Fei Ye - 卡非耶 (الكافية)'nin açıklamasıydı. Bu kitap, belli bir derinlikte eski Arap a gramer argümanlarının klasik eserlerinden biridir.

5	Bai Ya Ni (白亚尼 - Beyan)	البيان	Bel âgat	Arap ça	Diğer adı “Tai Luo Hei Su Mi Fu Te Ha - 《台洛黑素 • 米夫特哈》 تلخيص المفتاح ” olarak da bilinirdi. Yazarı, Horasan bölgesinin ünlü alimi Sa’düddin et Teftâzâni (赛尔德丁 • 台夫塔札尼 سعد الدين التفتازاني 1321 - 1389)’ydi.
6	A Ga Yi De • İslam (阿戛伊 德 • 伊斯 俩目)	عقائد الإسلام	Tevhid	Arap ça	Diğer adı “A Ga Yi De • Nai Sai Fei - 《阿戛伊德 奈赛斐》 عقائد النسفي ” olarak da bilinirdi. Yazarı, Ömer Nesefî (عمر النسفي 1068 - 1142)’di. Bu kitapta yukarıda bahsedilen Beyan kitabını yazan Sa’düddin et Teftâzâni (赛尔德丁 • 台夫塔札尼 - سعد الدين التفتازاني)’nin notları bulunmaktaydı. Bu kitap 1924 yılında Çinli imam Yang Zhong Ming (杨仲明) tarafından eski Çince’ye çevrildi. Eski Çince ceviri eseri adı Jiao Xin Jing Zhu (教心经注)’ydu. Bu kitap 1945 yılında Çinli büyük alim Ma Jian (马坚) tarafından çağdaş Çince’ye çevrildi ve Jiao Yi Xue Da Gang (教义学大纲) olarak adlandırıldı. 1951 yılında bu kitabın adı Jiao Dian Quan Shi (教典诠释) şeklinde değiştirilerek Shang Hai Wen Tong Shu Ju (上海文通书局) Kitabevi tarafından yayınlandı.

7	She Lai Ha • Wei Ga Ye (舍来 哈 伟戛 业)	شرح الوفاية	Fıkıh	Arap a	14. yüzyılda yazılmış olan Hanefi Mezhebi'nin bir eseriydi. Yazar, Mahmud Sadır Abdullah (迈哈穆德 • 赛德尔 • 阿布杜拉 - محمود صدر عبيد الله ? - 1346)'dı. Çinli imam Wang Jing Zhai (王静斋) tarafından Çince'ye çevrildi. Bu eserin Çince adı Xuan Ze Xiang Jie Wei Ga Ye (选译详解伟戛业)'ydi.
8	Hu Tuo Bu (虎托布)	الخطب	Hadis	Arap a, Fars a	Bu kitap, öğretilerin yorumlanmasına odaklanan 40. Hadis hakkında bir Fars a yorumdu.
9	Ai Er Bai O (艾尔白 欧)	الأربعين	Hadis	Arap a, Fars a	Bu kitap, felsefi yorumlamaya odaklanan, 40. Hadis zerine bir Fars a yorumdu.
10	Mi Er Sa De (米尔萨 德)	المرصاد	Felsefe	Fars a	Bu kitap, 13. yüzyılın ortalarında yazılmış felsefe hakkında bir Farsça eserdi. Yazarı, Abdullah Ebu Bekir (阿卜杜 拉 • 艾布 • 伯克尔 - عبد الله أبي بكر)'dı. Bu kitap, Qing (清) Hanedanlığı döneminin başlarında Çinli büyük alim Wu Zun Xie (伍遵契 yaklaşık 1598 - 1698) tarafından Çince'ye çevrildi ve Gui Zhen Yao Dao (归真要道) olarak adlandırıldı.

11	Ai Shi A • Lai Mai Te (艾什 阿 • 莱 麦阿特)	أشعة اللمعات	Tevhid	Fars ça	Bu kitap tevhid hakkında bir Farsça eserdir. Bu kitabın yazarı Farisi İsâm Din İsâmuddîn Abdurrahmân Elcâmî (阿卜杜 • 拉哈曼 • 加米 - عصام الدين عبد الرحمن الجامي 1397 - 1477)’ydi. Bu kitap, Çinli ünlü alim She Qi Ling (舍起灵 1630 - 1710) tarafından Çince’ye çevrildi ve Zhao Yuan Mi Jue (昭元秘诀) adlandırıldı.
12	Hai Wa Yi • Mi Nuo Ha Zhi (海瓦 依 • 米 诺哈吉)	هواء المنهاج	Dilbilgisi	Fars ça	Bu kitap, Çinli İslam alimi Chang Zhi Mei (常志美 yaklaşık 1610 - 1670) tarafından yazılmış bir Farsça gramer kitabıydı. Chang Zhi Mei, aslen Orta Asya, Özbekistan, Semerkand’lıydı, 9 yaşında (1619 yılında) amcasıyla Pekin’e geldi ve ondan sonra Çin’de kaldı.
13	Gu Luo Si Tang (古洛斯 汤) Ya da Gu Li Si Tan (古力斯 坦)	گلستان	Edebiyat	Fars ça	Bu kitap Pers şairi Said (سعد - 萨迪 1200 - 1290)’in temsili bir eseri idi. Bu kitap, 1943 yılında Çinli imam Wang Jing Zhai (王静斋) tarafından Çince’ye çevrildi ve Zhen Jing Hua Yuan (真境花 - Gerçekliğin Bahçesi) olarak adlandırıldı. Shui Jian Fu (水建馥) bu eseri İngilizce’den Çince’ye çevirdi ve Qiang Wei Yuan (蔷薇园 - Gül Bahçesi) olarak adlandırdı. 1980 yılında, Ren Min Wen Xue Chu Ban She (人民文学出版 - Halk Edebiyatı Yayınevi) tarafından yayımlandı.

Cami eğitiminin zorunlu ders kitaplarına bakıldığı zaman, cami eğitiminin içeriğinin, temelde Orta Çağ'da Arap veya İslam ülkelerindeki İslam Üniversitesi (medrese) öğretiminin içeriğine benzediği görülür, bu nedenle cami eğitiminin ileri aşamasını oluşturan yüksek öğretim aşaması, üniversite niteliğindedir. Cami eğitiminin yüksek öğretim okulları, genellikle daha büyük camilerde bulunurdu ve camilerin imamları ana öğretim görevlileriydi.

3.2.2. Cami Eğitimi'nin Özellikleri

Tarihte cami eğitimi, ortaya çıkışından Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasına kadar, Hui toplumundaki İslami din eğitiminin ana şeklini teşkil etmiştir. Ming (明) Hanedanlığı döneminde Şeyh Hu Deng Zhou (胡登洲) tarafından kurulan Cami Eğitimi'nin, yüzyıllarca süren gelişim, değişim ve reform sürecinden sonra kendi özellikleri oluştu.

Destekleyici açısından bakıldığında Cami Eğitimi, devlet destekli olmayıp, halkın finanse ettiği özel bir eğitim idi.

Operasyonel mekanizma perspektifinden bakıldığında Cami Eğitimi, zorunlu olmayan bir tür eğitim idi.

Eğitim içeriği açısından bakıldığında Cami Eğitimi, din bilgisi ile din dışı bilginin (dilbilim, edebiyat, mantık vb.) birleşimi idi.

Öğretim yönetim sistemi açısından bakıldığında Cami Eğitimi, serbest bir öğretim yönetimi moduydu, çünkü belirli bir akademik seviye ve sistemi yoktu.

Öğretim yöntemleri perspektifinden bakıldığında Cami Eğitimi, ezberci öğrenme yöntemini uygulamaktaydı.

Öğretim dili açısından bakıldığında Cami Eğitimi'nin kullandığı dil, ne saf Çince ne de tam bir Arapçaydı, yerel Çin lehçelerinin ve Arapça ve Farsçanın bir karışımıydı. Tarihçiler bu özel dile Jing Tang Yu (经堂语) derdi.

Eğitim amaçları açısından bakıldığında Cami Eğitimi'nin amacı, hem dini bilgilere hem ahlaka sahip olan İslam dini öğretim üyelerini yetiştirmektir.

Eğitimsel işlevsellik (fonksiyonellik) perspektifinden bakıldığında Cami Eğitim Sistemi, ruhun arındırılmasını, kalbin bütünlüğünü ve vücudun da fiziksel ibadetlerini vurgulamaktaydı. Aynı zamanda, bireylerin İslami misyonlara ve sosyal refah

girişimlerine katkıda bulunmak için zengin dini uzmanlığa ve asil ahlaki düşüncelere sahip olmaları gerekmektedir.

Eğitim ortamı açısından, Cami Eğitimi'nin eğitim ortamı çok karmaşıktı. Cami Eğitimi camide gerçekleştiriliyordu. Müslüman toplumunun merkezi olan cami, dini ibadetlerin yapabileceği bir yerdi ve eğitim sadece onun bir kısmıydı. Cami eğitimi, Müslümanların sosyal yaşamına yakın, derin bir kitle tabanına sahipti, Müslüman topluluğunu koruyabiliyor ve dağınık toplulukları birbirine bağlıyordu.

3.3. Cami Eğitimi'nin İşlevi ve Değerlendirmesi

15. ve 16. yüzyıllarda, Çin etnik gruplarından biri olan Hui etnik grubu kuruldu. Hui halkının tarihine baktığımızda, 15. ve 16. yüzyıllardan önce, farklı bölgelerden, farklı dillerden, farklı ırklardan ve İslam'daki ortak inançlardan insanlar, bir ulus oluşturmak için toplandı ve benzersiz bir şekilde tanındı. 15. ve 16. yüzyıllardan bu yana, yeni kurulan Hui etnik grubu hayatta kalma mücadelesini başlattı.

Hui etnik grubu, İslam'ın farklı ulusları birleştirdiği bir millettir. Bununla birlikte, Ming (明) Hanedanlığı döneminin ortasında ve sonunda, Hui halkı ciddi bir inanç krizi ile karşı karşıya kaldı ve Orta Asya ve Batı Asya'dan gelen Müslümanlar giderek azaldı. Ana dil olarak Arapça, Farsça ve diğer diller yavaş yavaş Çince ile değiştirildi. Genel olarak, Müslüman aileler sadece sıradan inananlardı, İslami fıkıh ve Şeri'atlara pek aşina değildiler. Bu nedenle sıklıkla yanlış beyanlara ve yanlış anlamalara sahiptiler. Birçok yerde, Müslümanların yaşam alışkanlıkları Çinlileştirildi. Çinli Müslümanlar büyük çapta bir kriz içindeydiler ve acilen kurtarılmaları gerekiyordu. Bu bağlamda cami eğitiminin ortaya çıkması söz konusuydu. Bu eğitim şekli, Çinli Müslümanları kurtarmak için o sırada Hui halkının elitleri tarafından meydana getirildi.

Shaan Xi (陕西)'li Hu Deng Zhou (胡登洲) usta tarafından başlatılan İslami Cami Eğitimi, İslami eğitim yöntemini geleneksel Çin eğitim yöntemiyle birleştirerek her ikisini de kapsar hale getirdi ve Çin geleneksel kültürünün önemli bir parçası oldu. Çin kültürüne uygun olan bu Cami Eğitimi sistemi, Müslüman toplumun İslam kültürünü araştırmasını, incelemesini ve değişimini daha aktif hale getirmiştir. Guan Zhong (关中)'da, çeşitli etnik kültürler arasında iyi bir karşılıklı hoşgörü ve uyum ortamı oluşmuştur. Çin'deki İslami Cami Eğitimi'nin doğduğu yer olarak, Shaan Xi (陕西), Cami Eğitimi'nin gelişimine ve din bilgilerine sahip olan Müslüman yetenekleri

yetiştirmesine tarihi bir katkı yapmıştır. Aynı zamanda, 400 yılı aşkın bir süredir Çin’de Cami Eğitimi’nin gelişimi, İşlam kùltürünü yaymada ve Müřlüman toplumu sürdürmede ve pekiştirmede yeri doldurulamaz bir rol oynamıştır.

Cami Eğitimi, Hui toplumundaki dinî profesyonellerin ihtiyaçlarına uyum sağlayan bir ulusal eğitim şeklidir ve kuruluşundan bu yana, Hui toplumunun vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Cami Eğitimi, İşlam kùltürünün içeriğini tüm Hui kùltür eğitiminin çekirdeği haline getirdi ve Hui halkındaki İşlam kùltürünün mirasında yüz yıl boyunca çok önemli bir rol oynadı. Farklı tarihsel dönemlerde, zamanın eğilimine uyuyor ve sürekli gelişim gösteriyordu.

Cami Eğitimi, Çin’de İşlami eğitim düşüncesinin somut bir uygulamasıdır. Hui Müřlüman milliyetinin eğitim kavramı ve bilinci güçlendirildi ve Hui halkının ve diğer Müşlümanların kùltürel okuryazarlığı ve ahlaki standartları bir dereceye kadar yükseltildi. Çok sayıda Müřlüman alimin, politikacının ve sosyal aktivistin yetiştirilmesi, Cami Eğitimi’nin katkılarından biriydi. Cami eğitimi, Çin’deki çeşitli Müřlüman milletlerin kùltürel miras sisteminin önemli bir parçasıdır, İşlam’ın varlığı ile uzun süre devam edecektir.

Ming (明) ve Qing (清) Hanedanları döneminde Cami Eğitimi’nin yükselişi ve gelişmesi, İşlam’ın Çin’deki yayılması ve gelişmesinde yeni bir tarihsel evrenin başlangıcına işaret etti. Hui halkının kendine özgü milli eğitim biçimlerine sahip olduğu belirtilirdi. İşlam ve Çin kùltürünün yakın entegrasyonu daha da teşvik edildi. Müřlüman grupların Çin’de hayatta kalması ve gelişmesi için ortamlar ve alanlar sağlandı. Hui kùltür eğitimi için yeni bir gelişme yönü açıldı.

Qing (清) Hanedanlığı döneminin sonunda ve Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华人民共和国) döneminin başlangıcında, Çin’in sosyal sisteminin dönüşümü ile birlikte geleneksel Cami Eğitimi, toplumsal gelişimin ihtiyaçlarını tam olarak karşılamamıştır. Hui halkının üst sınıfı aktif olarak yeni eğitim modellerini araştırmış, modern toplumun gelişimine uyum sağlayan yeni yetenekleri yetiştirmek için modern okullar kurmuş ve modern bilim kursları açmıştır.

4. Yeni Hui Eğitimi (Hui Milletinin Yeni Kùltür Hareketleri)

Xi’an (西安), İşlam’ın Çin’e tanıtıldığı ilk yerlerden biriydi. Ünlü usta Hu Deng Zhou (胡登洲), Cami Eğitimi’ni başlattıktan sonra, Xi’an (西安), Müşlüman eğitimi ve

İslami akademik kültür çalışmasının merkezi haline geldi. Ming (明) ve Qing (清) Hanedanları döneminde, Xi'an Hui eğitimi temel olarak Cami Eğitimi'ne dayanıyordu, bu tür eğitim birçok olağanüstü Müslüman yetenek yetiştirdi. Hui halkının Shaan Xi (陕西)'deki ayaklanmasının başarısızlığından sonra, Cami Eğitimi'nin merkezi olan Xi'an (西安)'daki Hui eğitimi kademeli olarak azaldı. Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) döneminin ilk yıllarında, Hui eğitimi yeniden düzelmeye başladı.

Qing (清) Hanedanlığı döneminin sonu ve Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) döneminin başlangıcı, Çin toplumunda bir dönüşüm dönemi idi. Geleneksel sosyal sistemler ve insanların fikirleri daha önce hiç olmadığı kadar etkilenmiştir. Ülkedeki iç ve dış sorunlar ile karşı karşıya kalırken, Çin toplumunun ulusal bilinci uyanmaya başladı. Entelektüeller ve her gruptan gelen öngörü sahibi bireyler ülkeyi ve insanları kurtarmak için yollar bulmaya başladı. Çin eski zamanlardan beri çok sayıda etnik gruptan oluşan bir ülkedir ve Hui, bu büyük ailenin bir üyesiydi. Bu bağlamda, milletin yeniden canlandırılması, dini inançların teşviki ve Hui toplumunun modernleşme sürecinin tam olarak desteklenmesi, bu dönemde Hui milliyetinin ileri aydınlarının ortak özlemi haline geldi.

Cami Eğitimi'nin son zamanlarda, Hui milletin üst sınıfı, yeni ulusal eğitim okulları kurdu. 1906 yılında Wang Hao Ran (王浩然) tarafından kurulan yeni okullar, Hui Milletinin Yeni Kültür Hareketleri'nin başlangıcına işaret etti. 1911 Devrimi'nden sonra, Yeni Kültür Hareketi daha da gelişti ve 1930'larda zirveye ulaştı.

Yeni ulusal eğitim okulu, sadece Cami Eğitimi'nin mirası değil, aynı zamanda Cami Eğitimi'nin yenilenmiş şeklidir. Üst sınıftaki bazı Hui bireyleri, o zamanki yeni ulusal eğitimin güçlü yanlarından beslenerek yeni İslami okullar ve Arapça okulları kurdular. Bu okullar cami yönetme özelliklerine bağlı kalmakta, Çin kültürü ve modern bilgi çalışmalarına önem vermekte, daha uygun bir şekilde öğrenci yetiştirmektedir.

Hui Milletinin Yeni Kültür Hareketleri, Hui halkının eğitiminin gelişimine dayanan kültürel bir harekettir. Hui eğitiminin gelişimi ve yenilikçiliği etkili bir şekilde desteklendi. Bu hareketlerde "Eğitimin Bilimselleşmesi" en önemli amaçtı.

Yeni kültürel hareketin etkisiyle, Xi'an (西安)'daki yeni Hui eğitimi, ülkedeki yeni Hui eğitiminin gelişim dalgasını yakından takip etmekteydi. Genel olarak konuşursak,

Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) döneminde Xi'an (西安)'daki Hui eğitiminin gelişimi nispeten yavaştı, ancak gelecekteki Hui eğitiminin gelişimi için sağlam bir temel atmıştır.

4.1. Yeni Hui Eğitimi'ne Genel Bakış

Qing (清) Hanedanlığı döneminin sonlarında, yeni Hui eğitimi başladı. "4 Mayıs" Yeni Kültür Hareketi'nin etkisi altında, Hui vatandaşlığı altındaki entelektüeller, Hui vatandaşlığının genel geri kalmışlığını değiştirmek ve Hui'lerin genel kültürel kalitesini iyileştirmek için, İslam kültürü bilgisine ve bazı geleneksel Çin kültürel bilgi ve modern yaşam becerilerine sahip olan yetenekleri yetiştirmek amacıyla Hui halkı için yeni bir eğitimi türü oluşturdular.

Qing (清) Hanedanı İmparatoru Guang Xu (光绪)'nun 32. yılında (1906), Pekin'li imam Wang Hao Ran (王浩然), Müslüman ülkelerdeki eğitim durumunu araştırmak için Mısır'a, Türkiye'ye ve diğer bazı İslam ülkelerine gitti. Çin'e döndükten sonra, Hui halkının farklı inançlara ve geleneklere sahip olmasından dolayı, Hui çocuklarının eğitim sorununu çözmek için kendi okullarını faaliyete geçirmenin gerekli olduğuna inanıyordu. Wang Hao Ran (王浩然), Hui toplumunun üç ana görevi olan "eğitimi geliştirmek, sanayiye canlandırmak ve toplumu zenginleştirmek" fikrini dile getirdi.¹⁶³ Ve onun fikirleriyle 1907 yılında Pekin Niujie(牛街) Camii'nde Hui Wen Shi Fan Xue Tang¹⁶⁴ kuruldu. Öğrencisi Da Pu Sheng (达浦生), okulun müdürü olarak atandı. Wang Hao Ran (王浩然), modern imamları ve öğretmenleri yetiştirmek için öğretim içeriğini ve öğretim yöntemlerini yeniledi. Arapça ve İslam derslerine ek olarak, diğer kültürel kurslar da bulunmaktaydı.

İmam Wang Hao Ran (王浩然), Çin Cami Eğitimi ve genel eğitimin kombinasyonuna öncülük etti. Ondan sonra, diğer şehirler de bu modeli taklit etti. 20. yüzyılın başlarından 1940'lara kadar ülke genelinde çok sayıda yeni Hui ilkokulu ortaya çıktı. Bu dönemde, en az dört ya da beş yüz yeni Hui ilkokulu kuruldu.

¹⁶³ Li Xing Hua, Qin Hui Bin, Feng Jin Yuan, **Çin İslam'ının Tarihi**, Pekin: Çin Sosyal Bilimler Yayınevi, Mayıs 1998, s. 725-726.

(李兴华,秦惠彬,冯今源等合著《中国伊斯兰教史》,中国社会科学出版社,1998年5月,725,726页)

¹⁶⁴ Hui Wen Shi Fan Xue Tang: 回文师范学堂 - Hui Lisani Normal Okulu

Yeni tarz bir Hui eğitim sistemi kurulması düşüncesinin etkisiyle, Shaan Xi (陕西)'deki Hui ileri aydınları, sosyal gelişim ihtiyaçlarına uyum sağlamak için Cami Eğitimi'ni yenilemeye başladılar ve camide zorunlu olmayan okulları kurdular. Müfredatta, hem Arapça, İslami klasikler hem matematik ve geleneksel Konfüçyüsçü klasikler ile ilgili dersler bulunmaktaydı. Bu, İslam kültürünü Çin kültürüyle birleştiren bir eğitim sistemiydi. Bu yeni tarz Hui eğitimi, Cami Eğitimi'nden modern eğitime geçiş şekli haline geldi.

Qing (清) Hanedanlığı döneminin sonu ve Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) döneminin başlangıcında, Xi'an (西安)'da Hui nüfusu yaklaşık 20.000 idi, sadece dört ya da beş ilkokul vardı, okullarda öğrencilerin sayısı sadece iki veya üç yüz idi. Birçok mezun, aile yoksulluğu veya ileri düzeydeki derslerin eksikliği nedeniyle okulu bırakmak zorunda kaldı. Bu Hui gençleri için büyük bir kayıptı.¹⁶⁵

O sırada, Xi'an Müslüman mahallesinde yaşayan Hui halkı, eğitime gereken önemi veremediler. Hui ebeveynleri çocuklarını okula göndermek istemiyorlar, çünkü her gün hayatta kalmak için çaba gösteriyorlardı. Bu durum, Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) döneminde bazı Hui bireylerinin Hui eğitimini teşvik etmelerine rağmen, Hui eğitiminin hala geride kalmasının en büyük sebebi oldu.¹⁶⁶ Okula giden Hui bireyi sayısının az olmasından dolayı eğitimde uzman olan Hui araştırmacı da azdı. Bu nedenle, Hui öğretmenlerinin sayısı da çok azdı. Üstelik okullar çoğunlukla camide kuruldu, yabancı öğretmenlerin başka yerlerden davet edilememesi Hui okullarının öğretim kalitesini doğrudan etkiledi. Buna ek olarak, fonların çoğu yetersizdi. Okullar idame ettirilememekteydi ve hatta kapatılmaktaydılar.

1919 yılındaki Yeni Kültür Hareketi sırasında, Müslümanlar yeni eğitim biçimlerine sahip olmaya başladı. O zamanlarda Xi'an (西安)'da 8 caminin 5'inde İslami Klasikler öğretilirken Çince dersleri de eklendi. Hui halkının yeni okulu ortaya çıktı. Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国)'nin 7. yılı (1918) civarında, Wu Ri

¹⁶⁵ Feng Zeng Hui, "Açılış Töreninde Shaanxi İl 2. Deneyisel İlköğretim Okulu Müdürü Feng Zeng Hui'nin Konuşması", **Yue Ping**, Vol.13, 1933, s. 21-22.

(冯增辉:《陕西省二实小冯校长增辉在开学时之演讲词》,《月平》1933年第13期,第21、22页。)

¹⁶⁶ Ma Chong Yi, "Shaan Xi Hui Kadın Eğitimi'nin Geçmişi ve Bugünü", **Tian Fang Xue Li Aylık**, 1931, Vol.4, No.3, s.13.

(马崇义:《陕西回教女子教育之今昔观》,《天方学理月刊》1931年第4卷第3号,第13页。)

Zhang (乌日璋), Feng Rui Sheng (冯瑞生), Han Zi Yuan (韩子元), Sun Jin Yun (孙锦云), vb. Hui aydınları, Cami Eğitimi'nin temelinde yeni okulları açtılar. Okulda Çince, Arapça, Konfüçyanizm dersleri veriliyordu. Daha sonra, Feng Rui Sheng (冯瑞生) ve Han Zi Yun (韩子云), Li He Cai (李和材), Jia Ji An (贾吉安), Bai Jiu Hao (白九皋) ile beraber, Shaanxi Hui Milliyet Teşvik Derneği (陕西回族促进会)'nin kurulmasını destekledi.

Bir hazırlık döneminden sonra, 1922 yılında Hua Jue Xiang Camii (化觉巷清真寺)'nin ön bahçesinde bir “gönüllü (yani zorunlu olmayan) okulu” kuruldu. Okul, “Jing Yi İlkokulu” (精一小学) olarak adlandırıldı. Feng Rui Sheng (冯瑞生), okulun müdürüydü. Okulda Çince, aritmetik, abaküs, sağduyu, el sanatları ve resim, müzik ve spor dersleri öğretmek için mükemmel Han (汉), Man (满) ve Hui (回) öğretmenleri işe alındılar. 1928 yılında kurulan Chong Shi İlkokulu (崇实小学), Xi'an (西安)'daki Hui halkından ekonomik destek aldı.

1929 yılında Xi'an'daki camilerin sayısı 14'e yükseldi. Yeni Hui eğitimini geliştirmek için, Arapça dersi bulunan tüm okullarda Çince dersleri de eklendi. Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国)'nin 19. yılı (1930) civarında, Ma Zi Jian (马子健), Feng Rui Sheng (冯瑞生), Li Zhe Chen (李哲臣) ve diğer Hui bireyleri eğitime para bağışlamayı savundu ve birkaç özel ilkokul kurdular. Okullardaki öğrenci sayısı 27 ile 60 arasında değişmekteydi.

1932 yılından sonra, Hui halkının ekonomik destekleri ile, Xi'an'da camilerde “Jing Yi Okulu (精一学校)”, “Jing Yi Gece Okulu (精一夜校)”, “Özel Shu De Kız İlkokulu (私立淑德女子初级小学)” kuruldu. Özellikle “Özel Shu De Kız İlkokulu (私立淑德女子初级小学)”dan bahsetmek yerinde olur, çünkü bu okul, Shaanxi Hui Müslüman kızlarının okula girmesine emsal teşkil etti. Okulda elli veya altmış Hui kızı vardı. Çince ve diğer dersleri öğretmek için Hanlı kadın öğretmen Nan Bi Quan (南碧泉) ve Wang Yu Jun (王玉君) işe alındı. Spor dersleri, Jian Zi (踢毽子)'yi tekmeleme ve ip atlamaydı. Aynı zamanda, Hui halkının ihtiyaçlarını karşılamak için, okulda

Arapça ve İslami din bilgileri öğreten bir Hui Müslüman kadın öğretmeni bulundu.¹⁶⁷
Böylece, Xi'an'daki ilk kuşak Hui kız öğrencisi yetiştirildi.

Tablo 6 : Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) Döneminde Xi'an Hui İlkokulu Ve Ortaokulu
Listesi¹⁶⁸

Okulun Kuruluş Yılı	Okulun Adı	Kurucu	Okul Adresi	Okul Türü	Notlar
1912	Ming De Xue Tang (明德学堂)	Liu Wen Xuan (刘文轩)	Sai Jin Qiao Qing Zhen Xi Si (洒金桥清真西寺)	Özel	Daha sonra “Ming De İlkokulu (明德小学)” olarak yeniden adlandırıldı.
1922	Jing Yi İlkokulu (精一小学)	Feng Rui Sheng (冯瑞生)	Hua Jue Xiang Camii (化觉巷清真寺)	Özel	1952 yılında, “Chang'an İlçesi Hua Jue Xiang İlkokulu (长安县化觉巷小学)” olarak yeniden adlandırıldı.
1928	Chong Shi İlkokulu (崇实小学)	Li Zhe Chen (李哲臣)	Shi Zi Miao Jie (狮子庙街)	Özel	-

¹⁶⁷ Feng Zeng Lie, “Shaan Xi Hui Milliyetinin İlk Sanayicisi - Feng Xian Jun Biyografisi”, **Fang Shang Ren Gazetesi**, Vol. 3, 2003.

(冯增烈:《陕西回族第一个实业家冯先君传略》,《坊上人报》2003年第3期。)

¹⁶⁸ Cai Wen Rui, “Çin Cumhuriyeti Döneminde Xi'an Hui Milliyet Eğitimi Araştırması”, **Yüksek Lisans Tezi**, Shaan Xi Normal Üniversitesi, 2014, s.23-24.

(蔡文瑞. 民国时期西安回族教育研究[D].陕西师范大学,2014.硕士研究生毕业论文 P 23-24.)

1930	Shu De Kız İlkokulu (淑德女 子初级小学)	Feng Rui Sheng (冯瑞生)	Xi Yang Shi Jie (西羊市街)	Özel	Xi'an Hui halkının ilk normalleştirmiş kız ilkokuluydu.
1932	Hui Li 2. Kız İlkokulu (会立第二女子初 级小学)	Feng Rui Sheng (冯瑞生)	Xiao Pi Yuan Camii (小皮院清真寺)	Özel	-
1932	Shaan Xi Eyaleti 1. Shi Yan İlkokulu (陕西省第一实验 小学)	Shaan Xi İl Eğitim Bakanlığı	Cheng Huang Miao Hou Jie (城隍庙后街)	Devlet	Bug ün k ü Lian Hu İlçesi Miao Hou Caddesi İlkokulu'dur. (今庙后街小学)
1938	Zheng Guang İlkokulu (正光小学)	Cheng Zheng Guang (程正光)	Da Xue Xi Xiang 大学习巷	Özel	1945 yılında "Xi'an Şehri Altıncı Bölge Merkez İlkokulu (西 安市第六区中心小 学)" olarak yeniden adlandırıldı.
1939	İslam İlkokulu (伊斯兰小学)	Wang Ming De, Ma Yu Shan	Xi Er Lu (西二路)	Özel	-
1942	Çince - Arap ça İlkokulu (中阿小学)	Wang Ming De (王明德)	-	Özel	-
1948	Özel Qing Men Ortaokulu (私立青门中学)	Ma Du Qing (马独青)	-	Özel	-

1930 yılında Feng Rui Sheng (冯瑞生), Ma Zi Jian (马子健), Li Zhe Chen (李哲臣) ve diğer Hui bireyleri, okul kurmak için para topladılar. Bu para ile Sa Jin Qiao (洒金桥) mahallesinde özel Ming De İlköğretim Okulu (明德初级小学)¹⁶⁹ ve Da Pi Yuan (大皮院) mahallesinde Jing Yi İlköğretim Okulu (精一初级小学)¹⁷⁰ kuruldu. Daha sonra, eski Shaanxi İl Eğitim Müdürlüğü (原陕西省教育厅) tarafından Cheng Huang Tapınağı (城隍庙)'nın arka sokağındaki Hui Müslüman mahallesinde ilk devlet ilkokulu kuruldu ve Shaanxi İl İlk Deneyisel İlköğretim Okulu¹⁷¹ olarak adlandırıldı. Başta okulda 99 öğrenci bulunmaktaydı. 1934 yılında, okulun adı Shaanxi Xi Cang Men İlkokulu¹⁷² olarak değiştirildi ve o dönemde okulda 8 sınıf, 427 kişi vardı.¹⁷³ 1932 yılında Feng Rui Sheng (冯瑞生) ve diğer Hui bireyleri, Xi'an İslam Çince ve Arap ça Gece Okulu'nu¹⁷⁴ da kurdular. 1938 yılında Cheng Zheng Guang (程正光), Xi'an özel Hui ilkokulu olarak Zheng Guang İlkokulu (正光小学)'nu kurdu. 1939 yılında Chong Ti Yolu'nun batı tarafında (bugünkü adı Xi Er Yolu) bir İslami İlkokul kuruldu. Daha sonra okulun adı Xi Er Yolu¹⁷⁵ İlköğretim Okulu (西二路小学) olarak değişti.¹⁷⁶ Hui okulların kurulması, Xi'an Hui halkının eğitiminin gelişimini büyük ölçüde destekledi.

1944 yılında, Hui tüccarı Feng Rui Sheng (冯瑞生)'in öncülüğü ile, Xi'an Bei Yuan Men (北院门) mahallesinde Shaanxi Eyaleti Xi'an 1 Nolu Ortaokulu kuruldu ve daha sonra, Xi'an Hui Min Ortaokulu (西安市回民中学) olarak adlandırıldı. Hui halkının gereksinimlerini karşılamak için, tüm okullara imam tarafından öğretilen Arap ça dil dersleri eklendi. Bazı okullar kız ve erkek öğrencileri ayırmaktaydı.

Hui aydınları çağrısı altında Hui çocukları için pek çok yeni okul kurulmuş olmasına rağmen, genel kültürün düşük kalitesi nedeniyle, Hui Müslüman

¹⁶⁹ 20 Mayıs 1949 yılında Xi'an'ın serbest bırakılmasından sonra, Sa Jin Qiao İlköğretim Okulu (洒金桥小学) ile birleştirildi.

¹⁷⁰ 20 Mayıs 1949'dan sonra, Hua Jue Xiang İlköğretim Okulu (化觉巷小学) ve 6. İlçesinin 2. İlköğretim Okulu (六区二小) ile birleştirildi.

¹⁷¹ Shaanxi İl İlk Deneyisel İlköğretim Okul: 陕西省立第一实验小学.

¹⁷² Shaanxi Xi Cang Men İlkokul: 陕西省立西仓门小学.

¹⁷³ Ma Wen, "Xi'an Hui Müslüman Mahallesindeki İlköğretim Okullarının Eğitim Durumları Üzerine Araştırması", **Yüksek Lisans Tezi**, Shaan Xi Normal Üniversitesi, 2012, s.9.

(马雯. 西安回坊民族小学教育现状研究[D]. 陕西师范大学, 2012. 硕士研究生毕业论文 P.9.)

¹⁷⁴ Xi'an İslam Çince Ve Arapça Gece Okul: 西安伊斯兰中阿义务夜班学校.

¹⁷⁵ Xi Er Yolu: 西二路, Batı İkinci Yol.

¹⁷⁶ Xi'an Eğitim Komisyonu Eğitim Kayıtları Ofisi, **Xi'an Eğitimi**, Xi'an: Shaan Xi İl Halk Yayınevi, 1995, s.369 (西安市教委教育志编纂办公室:《西安市教育志》, 西安:陕西省人民出版社, 1995年, 第369页。)

mahallesindeki Hui halkı, ekonomi ve kültürün gelişimine katılma coşkusundan yoksundu. “1950 yılında yapıldığı istatistiklerine göre, Xi’an’daki azınlık okullarında 601 ilköğretim öğrencisi, 71 ortaokul öğrencisi ve 17 üniversite öğrencisi vardı. Okul çağındaki çocukların okulu bırakma oranı % 60 gibi yüksek bir orandı. Okuma yazma bilmeyen ve yarı okuryazar olan insanlar azınlık nüfusunun yarısından daha fazlaydı.”¹⁷⁷ Bu iyi bir durum değildi.

Elbette, yeni eğitimin tarihsel değerlerini de kabul etmeliyiz. Yeni Hui Eğitimi, ana bilim dili olarak Çince ile modern bilim ve kültür bilgisini öğreten ve modern eğitim yönetimini benimseyen yeni bir eğitim sistemiydi. Aynı zamanda Arapça ve İslami bilgi gibi Hui'lere özgü dersler de içerirdi. Ayrıca, Hui öğrencilerinin yemek alışkanlıklarına uygun olarak, bazı okullarda helal kantinler de bulunurdu. Bu nedenle, Yeni Hui Eğitimi, Hui çocuklarının modern bilimsel ve kültürel bilgiyi kabul etmesinde önemli bir rol oynamıştır. Yeni Hui Eğitimi, Hui eğitiminin Cami Eğitimi'nden modern eğitime geçişi için gerekli bir aşamaydı.

4.2. Yeni Hui Eğitimi'nin Özellikleri

Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) döneminde Xi'an Hui halkının yeni eğitimi, seviye ve çeşitlilik açısından kendi içerisinde ilköğretim, ortaöğretim, kadın eğitimi, mesleki ve teknik eğitim şeklinde sınıflandırılabilir. Xi'an'daki Hui eğitiminin özellikleri temel olarak aşağıda yansıtılmaktadır.

O zamanlarda, Xi'an'daki birkaç yeni Hui okulu, Hui milliyet aydınları ve eğitim konusunda hevesli olan sosyalistler tarafından kuruldu. Çin Demokratik Cumhuriyeti'nin ilk yılında Liu Wen Xuan (刘文轩) tarafından kurulan Ming De Okulu (明德学堂)'ndan başlayarak, Feng Jing Sheng (冯瑞生), Ma Zi Jian (马子健), Han Zi Li (韩子立), Sun Jin Yun (孙锦云), Li Zhe Chen (李哲臣), Cheng Zheng Guang (程正光), Wang Ming De (王明德) ve eğitim konusunda hevesli diğer Hui bireylerinin destekleriyle Jing Yi İlkokulu (精一小学), Chong Shi İlkokulu (崇实小学), Shu De Kız İlkokulu (淑德女子初级小学), Zheng Guang İlkokulu (正光小学) ve diğer Hui okulları kuruldu. Bu açıdan, yeni Hui okulları eğitimi, Hui halkının finanse ettiği özel

¹⁷⁷ Xi'an Eğitim Topluluğu, “Xi'an'daki Etnik Azınlıkların Eğitimine Yönelik Araştırma”, **Xi'an Eğitim Topluluğu Bülteni**, Vol. 3, 1990.

(西安市教育学会:《西安市少数民族教育情况调查》,《西安市教育学会通讯》1990年第3期。)

bir eğitim idi. 1944 yılında, Hui milliyetinin ilk devlet okulu ortaya çıktı. Bu okul, Bei Yuan Men (北院门)'de bulunan Shaanxi Eyaleti Eğitim Bakanlığı tarafından kurulan Shaanxi Eyaleti Xi'an İl 1 Nolu Ortaokul Şubesi¹⁷⁸ idi. Bundan sonra, yeni Hui okullarının gelişiminde, bazı okullar devlet okullarına dönüştü.

Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) döneminde, Xi'an'daki Hui halkının yeni eğitiminin ilkokulda başladığı söylenebilir. 1922 yılında, Feng Rui Sheng (冯瑞生) Bay, Hua Jue Xiang Camii'nde "Jingyi İlköğretim Okulu"nu kurdu; bu, Xi'an Hui vatandaşlığının, gerçek anlamda modern bir eğitime sahip olduğu anlamına gelmektedir. Daha sonra kurulan yeni okullar da ilkokullar olmuştur. İlköğretimdeki 20 yıllık gelişimden sonra, Xi'an'daki Hui halkının orta öğretimi ortaya çıkmaya başladı.

Hui eğitiminin ilköğretimden başlamasının bir takım temel nedenleri vardır: Uzun bir süre, Hui halkı baskı altında ve şanssızlık içinde yaşamış, ekonomi az gelişmiş ve kültürel eğitim son derece gerilerde kalmıştı, özellikle Xi'an'da kültürel eğitimin geri kalmış performansı son derece belirgindi. Hui halkının Shaanxi'deki ayaklanmasından sonra, ekonomi ve kültür hızlı bir şekilde düzelemedi. Toplumda okuma yazma bilmeyenlerin sayısı büyük çoğunluğu oluşturuyordu. Yeni eğitimin gelişimi sadece temel eğitimden başlayabilirdi. Ek olarak, ilköğretimin gelişimi birçok avantaja sahipti: okul binalarının tahsis edilmesi ve fonlarının çözülmesi nispeten kolaydı.

Genelde Hui halkının yaşadığı bölgelerde camiler bulunuyordu. Camide genellikle ilköğretim okulları vardı. Orijinal ilköğretim okulu temelinde eğitimi basitçe yenilemek için Çince, Matematik gibi bazı yeni eğitim kursları ekleyerek ve ardından bir ya da iki kültürel ders öğretmeni istihdam ederek, nispeten yeni bir sıradan ilköğretim okulu kurulabiliyordu. Hui yeni eğitiminde ilkokul binalarının yeniden inşa edilmesi gerekmediği gibi, okulun ölçeğinde çok fazla değişiklik olması da gerekmiyordu. Hui eğitim fonları sosyal hevesli ve öngörülü Hui halkı tarafından bağışlanıyordu. O dönemde yeni eğitim reformu eğiliminin etkisi altında, bu eğitim modeli şüphesiz ilericiydi.

Ancak, öte yandan, o zamanlardaki Xi'an Hui eğitimi, gelişim sürecinde büyük bir dengesizlik gösterdi. İlköğretimin gelişimi yavaştı ve ortaöğretimde temelde belirgin bir gelişme yoktu. Her ne kadar Hui halkı okulu desteklemek için para bağışlasa da, fonlar

¹⁷⁸ Shaan Xi Eyaleti Xi'an İl 1 Nolu Ortaokul Şubesi: 陕西省立西安第一中学分校.

hala yetersizdi, bu yüzden okullar sıklıkla birleştirildi, bu da normal eğitimin gelişimini zorlaştırdı.

Dahası, o zamanlarda Xi'an Hui halkının erken çocukluk eğitimi ve öğretmen eğitimi neredeyse yoktu. Herkes tarafından bilindiği üzere, eğitimin sürekliliği olmalıdır. Aksi takdirde, eğitim temelde kültürün geri kalmışlığını değiştiremez. Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) döneminde, sadece ilköğretim olduğu, erken çocukluk eğitimi olmadığı ve ortaöğretim gelişmediği için, öğrenci öğrenmesinin tutarlılığı kesintiye uğruyordu ve bilginin yapısını oluşturmak zor oluyordu. Mezun olan öğrencilerin becerileri de yoktu. Bu tür eğitim, sadece bir dereceye kadar cehalet oranını azaltırdı. Bununla birlikte, Çin toplumunun genelde ekonomisinin geri kalmışlığı ve sıkça yapılan savaşlar göz önüne alındığında, Hui eğitiminin gelişimi övgüye değer olmuştur.

Kadınların eğitimi ve yetişkin eğitiminin ortaya çıkışı, o dönemde eğitimin önemli bir özelliğidir. Bu, o dönemin sosyal çevresinde, Hui'lerden öngörü sahibi kişilerin kadınların eğitimine dikkat etmeye başladığını göstermektedir. Örneğin, Shu De Kız İlkokulu (淑德女子初级小学), Xi'an'daki Hui kadınlarının eğitimindeki boşluğu doldurdu. Bu, Hui kadınlarının düşük statü durumunu hafifletti ve sonrasında Hui'lerin genel eğitiminin gelişimi için temel attı.

Yetişkin eğitimine "halk eğitimi" denir ve bu da Hui'lerin yeni eğitiminin bir türü olmuştur. Xi'an'daki Hui yetişkin eğitimi ülkenin diğer bölgelerine göre daha erken gelişti. 1923 yılında, Shaan Xi Müslüman Birliği'nin desteğiyle, Xi'an'daki altı camiye "Halk Gece Okulu" eklendi. Öğrenci sayısı toplam 245 oldu.¹⁷⁹ "Halk Gece Okulu"nun kurulması, yerel Hui okuryazarlık çalışmalarının geliştirilmesine, bilgi ve kültür seviyesinin iyileştirilmesine ve mesleki becerilerin kazanılmasına katkıda bulunmuştur.¹⁸⁰

Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) döneminde, Hui eğitiminin gelişme sürecinde, din eğitimi ve modern eğitim bir arada bulunmuş, hem okulun konumu hem de müfredatın oluşturulması bu özellikleri yansıtmıştır. Örneğin, ekonomik kısıtlamalar

¹⁷⁹ Wang Xian Zhi, "Xi'an Hui Halkının Son Üç Yıldaki Eğitiminin Tarihi ve Geleceği Beklentileri", **İslam Gençleri**, Cilt 2, Vol. 2, 1936, s. 19.

(王献之:《三年来西安回民教育实况及其未来之瞻望》,载《伊斯兰青年》1936年第2卷第2期,第19页。)

¹⁸⁰ Cai Wen Rui, "Çin Cumhuriyeti Döneminde Xi'an Hui Milliyet Eğitimi Araştırması", **Yüksek Lisans Tezi**, Shaan Xi Normal Üniversitesi, 2014.

(蔡文瑞. 民国时期西安回族教育研究[D].陕西师范大学,2014.)

nedeniyle, özel okul binaları inşa etme kapasitesi yoktu, okulların çoğu camiye bağlıydı. Böylece bu durum, sadece okul maliyetini düşürmekle kalmıyor, aynı zamanda öğrencilerin dini faaliyetler gerçekleştirmelerini de kolaylaştırıyordu.

Ayrıca, o dönemde öğrencilere bazı bilimsel ve kültürel bilgiler öğretmenin yanı sıra, Kur'an ve İslami dini bilgiler de öğretilirdi. Bazı okullar öğrencilere her Cuma yarım günlük bir tatil veriyordu. Öğretimde Çince ve Arapça olarak iki dil beraber kullanılırdı. Bunların hepsi, din eğitimi ve modern eğitimin bir arada bulunma özelliklerini yansıtmaktadır. Buna rağmen, önceki eğitimle karşılaştırıldığında, eski tarz eğitimin içeriğinden ve biçiminden kurtulduğu ve benzeri görülmemiş bir yenilik olan bilimsel ve kültürel bilgilerin öğretilmeye başladı.

Yeni eğitim, öğrencilere sadece bilimsel ve kültürel bilgileri öğretmekle kalmaz, aynı zamanda Hui öğrencilerine İslam'ın gerçek anlamını doğru bir şekilde öğretirdi. Gelenek evlilik ve cenaze törenleri, diyet tabuları ve bayramlar gibi Hui eğitiminde yer alan sosyal tarih ve kültür öğeleri, yeni Hui eğitiminin dini bilgi eğitimine daha fazla vurgu yaptığını gösteriyordu. Ayrıca, İslami faaliyetlerin bazı kuralları ve prosedürleri, Hui halkının yaşam alışkanlıklarının önemli bir parçası haline gelmiştir. Bu, Hui halkının önemli özelliklerinden biriydi. Hui ve İslam arasındaki derin ilişki, Hui halkının yeni eğitiminde dini faktörlerin varlığının ve devam etmesinin nedeniydi.

Hui ve Han öğrencilerinin eşzamanlı olarak birlikte okula kabul edilmesi, Hui eğitiminin önemli bir özelliği idi. Örneğin, Xi'an Hua Jue Xiang Camii tarafından kurulan Shaanxi İl 1 Nolu Ortaokul Şubesi ve Xi'an 25 Nolu Ortaokulu'nda hem Hui öğrencileri hem de Han öğrencileri vardı. Aynı zamanda, "Jing Yi İlköğretim Okulu" gibi bazı Hui okulları, Hui öğretmenlerini işe alırken, mükemmel Han ve Man öğretmenlerini de işe alırlardı. Bu, o zamanlardaki Hui eğitiminin toplumdan yaygın övgü almasını sağladı.

Yeni Çin'in kurulmasından sonra, Xi'an Belediyesi, Hui eğitiminin geri kalmış durumunu fark etti ve Hui eğitiminin gelişimine dikkat etmeye başladı. Devlet, bazı Hui okullarını devralmaya, onarımlara yatırım yapmaya, yeni okul binalarını genişletmeye ve inşa etmeye, öğretmen yetiştirmeye başladı, böylece Hui halkının eğitimi hızla gelişti.

4.3. Yeni Eğitimin Etkisi Ve Değerlendirilmesi

Qing (清) Hanedanlığı döneminin sonları ve Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) döneminin ilk yıllarında, Hui halkının öngörülü bireyleri, modern bilimsel ve teknolojik bilgilerinin ve eğitim yöntemlerinin önemini kabul ettiler ve Hui yeni eğitimini düzenlediler. Yeni eğitim, hem İslami dini kurslar hem de genel kültürel kurslar sunuyordu. Dini dersler arasında Kuran, Sünnet, Arapça, Farsça, Şeriat, Tevhid ve İslam Tarihi dersleri yer almaktaydı. Genel kültürel kurslar Çince, matematik, tarih, coğrafya, bilim ve İngilizceyi içerirdi.

Hui yeni eğitimi, Hui gençliğini, bilimsel ve kültürel bilgileri öğrenmeleri ve Çince seviyelerini iyileştirmeleri için aktif olarak savunuyor ve teşvik ediyordu. Yeni eğitim, toplumsal gelişime uyum sağlayan ve Hui toplumunu canlandıran Hui bireylerini yetiştirmeyi amaçlayan, müfredat reformu yoluyla laik eğitimi din eğitimi ile birleştirmekteydi. Yeni eğitim, geleneksel Çin klasiklerini göz ardı eden cami eğitiminin sadece dini çalışmalara önem verdiği durumu değiştirdi. Ayrıca, okul eğitimine Arapça ve dini bilgilerdeki derslerin eklenmesinde emsal teşkil edildi. Bu yapı, Hui milliyetinin tarihinde din eğitimi ile laik eğitim arasındaki kopukluk fenomenini büyük ölçüde ortadan kaldıracak şekilde etkili bir şekilde köprü vazifesi gördü.

Okullarda hem Hui hem de diğer milletlerden olan öğrenciler mevcuttu, Hui olmayan öğretmenler de işe alınırlardı. Yeni eğitim, önceki cami eğitiminin eksikliğini etkin bir şekilde telafi eden, hem içerik öğretme hem de yöntemler açısından cesaret verici bir girişimdir. Bu yüzden ona “yeni eğitim” denir (modern sivil eğitim olarak bakılabilir).

Hui yeni eğitimi, Hui halkının Han kültürünün laik eğitimini hızlı bir şekilde öğrenmesini, genç nesil Hui’lerin ufkunun genişletmesini ve Hui vatandaşlığının kültürel kalitesinin büyük ölçüde iyileştirmesini sağladı. Diğer taraftan, Hui çocuklarının İslami kültürü öğrenmeleri fikrini aktif olarak savundu. Yeni eğitim, Hui eğitiminin din eğitiminden modern genel eğitime geçiydi. Bununla birlikte, Hui yeni eğitiminin kısıtlamaları nedeniyle, birçok yeni okul kısa süre içinde kurulmasını askıya almak zorunda kaldı ve Hui genel eğitimi yaygınlaştırılamadı.

Özet olarak, yeni kültürel hareketin etkisiyle, Hui eğitimi yeni bir gelişme dönemine girmişti.

5. Çağdaş Eğitim

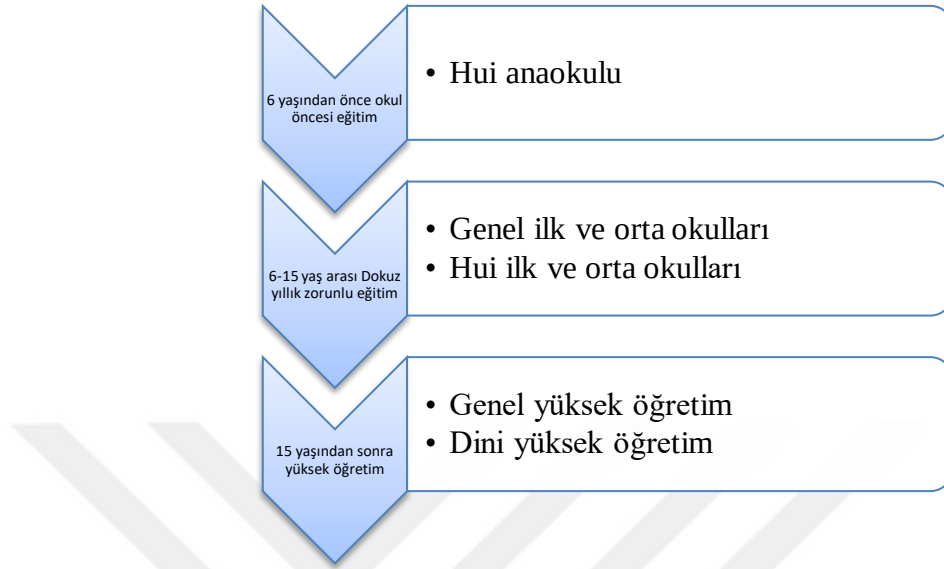
Çin’de, 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra, din ve eğitim ayrımı ilkesi ve dokuz yıllık zorunlu eğitim sistemi uygulandı. Dokuz yıllık zorunlu eğitim sistemi genellikle 6 - 15 yaş arası çocukların kabul edilmesi gereken ulusal eğitim sistemine işaret eder. Bu nedenle, yeni çağda, yaşa göre, Hui Müslümanlarının aldığı eğitim, genellikle dört Hui eğitim biçimi içeren üç eğitim aşamasına ayrılabilir.

İlk aşama: 6 yaşından önce, okul öncesi eğitim aşamasıdır. Bu aşamada eğitimin ana şekli Hui anaokulu eğitimidir. Halk tarafından işletilen Hui anaokulu, sadece okul öncesi çocuklar için helal beslenme sağlamakla kalmaz, aynı zamanda Arapça alfabeleri ve İslami temel bilgiler gibi etnik kurslar da sunar.

İkinci aşama: 6 - 15 yaş arası çocukların ve gençlerin kabul edilmesi gereken dokuz yıllık zorunlu eğitim aşamasıdır. Dokuz yıllık zorunlu eğitim, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ders kitaplarını kullanan bir milli eğitimidir. Öğretim içeriği modern bilimsel bilgilere dayanmaktadır. Aynı zamanda, eğitimin ana ideolojisi Marksizm - Leninizm ve Çin Başbakanı’nın düşüncesidir. Bir yandan da devlet, Hui eğitimine büyük önem veriyor ve aktif olarak Hui laik eğitimini, yani Hui milli eğitimini geliştiriyordu. Devlet art arda Hui toplumunda birkaç ilk ve orta okul kurdu. Sonuç olarak, Hui milliyeti eğitimi hızla gelişti. Dokuz yıllık zorunlu eğitimin popülerleşmesi, Hui çocuklarının kültürel bilgileri öğrenme ve Hui halkının eğitim seviyesini iyileştirme imkanlarını büyük ölçüde genişletti. Öte yandan, devlet din ve eğitim ayrımı ilkesini uyguladığından, dini eğitim sıradan okullarda yapılmamaktaydı.

Üçüncü aşama: 15 yaşından sonra yüksek öğretim aşamasıdır. Yükseköğretim genellikle lise, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerini içerir. Lise eğitimi, genellikle üç yıllık bir sisteme sahiptir ve zorunlu değil, yüksek eğitime aittir. Lisede kullanılan ders kitapları Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yazılmıştır. Lise öğrenim süresinden sonra, öğrenciler üniversiteye giriş sınavına katılırlar ve sınavın sonuçlarına göre uygun üniversiteye başvururlar.

Şekil 12 : Yaşa Göre Sınıflandırılan Modern Hui Eğitim Aşamalarına Dair Diyagram

Liseden sonraki eğitim aşaması, yani lisans eğitim aşaması, kabaca genel mesleki eğitim ve din eğitimine ayrılabilir. Genel mesleki eğitim, sosyal bilimler ve doğa bilimlerinin tüm alanlarını kapsar. Devlet tarafından kurulan birkaç ulusal üniversite dışında, diğerleri genel eğitim okullarıdır. Devlet, Hui öğrencilerinin kabulü hakkında bazı özel tercihlili politikalar uyguladı. Böylece Hui öğrencilerinin sayısını arttırdı ve Hui yüksek öğretiminin gelişimini teşvik etti. Birkaç üniversitenin sosyal bilimlerinde dini veya Arapça ana dalları¹⁸¹ olmasına rağmen, dini çalışmalar ve etnoloji veya ileri düzey Arapça çevirmenleri gibi saf akademisyenler yetiştirmeyi amaçlamaktadırlar, dini inanç eğitimi içermemektedir.

Dini inanç eğitimi yalnızca dini dernekler veya dini gruplar tarafından organize edilebilir. Çağdaş eğitimde iki tür dini eğitim vardır.

İlk olarak, cami eğitimi. Cami eğitimi, camilerde yapılan ve dini bilgileri öğreten ve dini faaliyetlerde bulunabilecek dini uzmanları yetiştirmek için yapılan bir eğitim

¹⁸¹ Eksik istatistiklere göre, Çin'de 20 tane üniversitede Arapça ana dalları bulunmaktadır: Pekin (5), Şangay (1), Jiangsu (2), Tianjin (1), Liaoning (1), Heilongjiang (2), Guangdong (2), Sichuan (1), Shaanxi (1), Çinghay (1), Ningxia (1), Henan (1), Gansu (1).

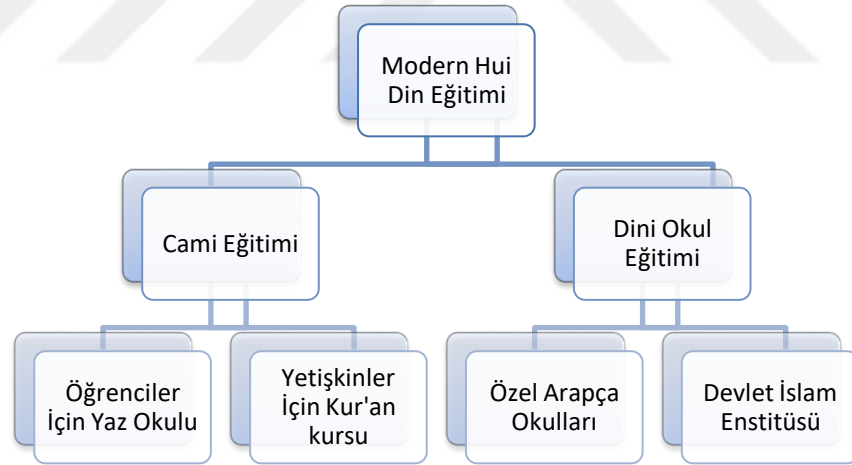
Kaynak: Ma Yan Fen, "Hui Halkının Arapça Okullarında Okuyan Öğrencilerin Durumları Çalışması", **Yüksek Lisans Tezi**, Güneybatı Üniversitesi, 2013.

(马艳芬. 回族阿拉伯语学校学生的留学现状研究[D].西南大学,2013.)

etkinliğidir. Bugün Çin'deki camilerde, dini bilgiler öğretilen kurslar bulunmaktadır. Ancak, toplumsal değişimler ve diğer nedenlerden dolayı, önceki cami eğitiminin yerine bugünün dini okul eğitimi geçmiştir.

İkincisi, dini okul eğitimi. Dini okul eğitimi, tarihte cami eğitiminin bir devamıdır. Ancak camilerde değil, okullarda uygulanan eğitim sistemidir. Dini okul eğitimi, devlet tarafından açılan İslam Enstitüsü ve özel Arapça okullarına ayrılabilir. Devlet İslam Enstitüsü, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, sosyalist sistemde dinin aktif rol oynamasını teşvik etmek için, anavatanını seven, yasalara uyan, yüksek düzeyde dini bilgi ve sağlam Çin kültürü bilgisine sahip olan, Çin Komünist Partisi'nin liderliğini ve sosyalist sistemi ve sosyalist yolunu kesintisiz bir şekilde takip eden ileri dini profesyonelleri yetiştirmek için kuruldu. Özel Arapça dil okulları, imanlı Arapça çevirmenleri ve din uzmanlarını geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Şekil 13 : Modern Hui Dini Eğitim Formlarının Sınıflandırma Diyagramı

Modern Çin'de bu eğitim biçimleri bir arada bulunmaktadır. Cami eğitimi ve özel Arapça okul eğitimi, Hui halkları tarafından desteklenen, geleneksel ve standart olmayan eğitim biçimleridir. Devlet İslam Enstitüsü eğitimi, devlet destekli, modern, normatif ve yüksek öğretimli bir eğitim şeklidir. Kısacası, bu din eğitimi biçimleri, çok sayıda seçkin dini uzmanın yetiştirilmesinde aktif rol oynadılar.

5.1. İlk Öğretim - Hui Anaokulu

Hui halkının erken çocukluk eğitimi esas olarak aile eğitimine dayanıyordu. Genellikle çocuk 4 yaşındayken okula başlaması gerekirdi. Çocukların Arap alfabesini ve temel dini bilgileri, ayrıca basit kültürel bilgileri öğrenmek için camiye gitmeleri gerekiyordu. Çin Demokratik Cumhuriyeti'nden sonra, özellikle Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, Hui çocuklarının erken çocukluk eğitimi modeli de değişimlere uğramıştır, bu değişimlerin en dikkat çekici olanı, sosyal eğitim için anaokullarının ortaya çıkmasıdır.

Anaokulu eğitimi, gittikçe Hui çocuklarının erken çocukluk eğitimi sisteminin merkezi olmuştur ve daha çok Hui ebeveynleri tarafından tercih edilmektedir. Hui çocuklarının gittiği anaokullar, normal anaokullar ve özel Hui anaokulları şeklinde ikiye ayrılabilir. Bu iki tür anaokulu, içerik öğretimi ve öğretmen yeterlikleri bakımından büyük farklılıklar göstermektedir.

Eskiden, erken çocukluk eğitimi, Hui eğitiminin nispeten zayıf bir kısmıydı. Helal yemek problemi nedeniyle, birçok Hui ebeveyni çocuklarını sıradan anaokullarına göndermek konusunda isteksizdi. Mevcut birkaç Hui anaokulundan bazıları Müslüman topluluğundan uzaktı ve çocukların okula gitmesi kolay değildi. Bu nedenle, özellikle Hui halkının yaşadığı topluluklarda özel Hui anaokulları kurulmaya başladı. Okullarda genellikle çocukların aydınlanmaları için sağduyu eğitiminin yanı sıra, İngilizce ve Arapça da öğretilmektedir. Buna ek olarak, şehadet, selam gibi dini temel bilgiler de öğretilir. Hui anaokulu, çocukların basit etnik kültür bilgilerini öğrenmesini sağlayabildiğinden, Hui Müslümanları arasında çok popülerdir. Günümüzde küçük ölçekli anaokullarında kırk ya da elli kişi bulunmaktadır ve bu sayı büyük ölçekli olanlarda iki ya da üç yüze ulaşabilir.

Hui çocuklarının erken çocukluk eğitiminin gelişimi sadece Hui toplumunun gelecekteki gelişimleri için bir ihtiyaç değil, aynı zamanda ülkenin sürdürülebilir ve sağlıklı gelişimi için de bir ihtiyaçtır. Son yıllarda, Kuzeybatı Çin'deki Hui halkının erken çocukluk eğitimi hızla gelişmiştir. 1980 yılından sonra, Shaanxi'deki Hui anaokullarının ve kreşlerinin sayısı 15'e yükselmiştir ve son yıllarda daha da artmıştır. Bunun da ötesinde, Hui tüccarları tarafından yaptırılan büyük ölçekli modern anaokulu şekli ortaya çıkmıştır.

Örneğin, 1991 yılında kurulan Shaanxi Eyaleti Etnik Anaokulu, İl Halk Komitesi'nin öncülüğünde etnik özelliklere sahip olup iki dilin birlikte öğretildiği bir anaokuludur. Okul, 94 yaşındaki yaşlı bir Hui Müslüman bayan Chen Wen Guang (陈文广¹⁸²)'ın teşviğiyle, Chen Wen Guang (陈文广), Ma Sheng Li (马胜利), Ma Xiu Ying (马秀英), Wang Bao Qin(王宝琴), Ma Xiu Lan (马秀兰), Li En Ci (李恩慈), Bai Xiu Zhen (拜秀珍) gibi on iki ulusal eğitime hevesli Hui bireyi tarafından 38.000 yuan¹⁸³ toplanarak Xi'an'daki eski İslam İlköğretim Okulu'nun eski yerinde yeniden inşa edildi ve ilk adı Hui Anaokulu olarak biliniyordu. Tüm anaokulu öğretmenleri ve personelinin ortak çabalarıyla, okulda yapılan çalışmalara düzenli olarak devam edildi. 1994 yılında, Vali Cheng An Dong (程安东) anaokuluna bir sertifika verdi ve okulun ismini resmen Shaanxi Eyaleti Etnik Anaokulu olarak değiştirdi. Bu anaokulu, günümüzde yaklaşık 300 çocuğu barındırabilen, güzel bir çevre ve komple tesisler içeren 1998 metrekaarelik bir alanı kapsayan orta büyüklükte bir anaokulu oldu.

Hui halkı eğitime önem vermektedir. Han¹⁸⁴ halkıyla beraber uzun süre yaşayan Hui halkı, Han kültürünün güçlü etkisi karşısında, kendi kültürü ve kimliği korumak ve miras bırakmak için etnik eğitim yapmaya çok önem vermektedir. Dahası, Hui halkı çocuklarını İslam kültürü hakkında eğitmeye ve İslam'a inanma fikrini onlara aktarmaya önem veriyor. Bu uygulama, Hui halkının birleşik inanç sistemini garanti eder ve dolayısıyla Hui halkının ulusal bilincini artırır. Hui halkının geleneksel öğretmenlere saygı kavramının etkisi altında, Hui çocuklarının erken çocukluk eğitiminde büyük gelişme sağladığı söylenebilir.

5.2. Orta Öğretim - Dokuz Yıllık Zorunlu Eğitim

1 Ekim 1949 tarihinde Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, eğitim ve din ayrımı politikası benimsenmiştir. 1 Temmuz 1986 tarihinde dokuz yıllık zorunlu eğitim sistemi uygulanmaya başladı. Çin Halk Cumhuriyeti Zorunlu Eğitim Yasası'na göre, Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşlığına sahip olan ve gereken yaş kriterini karşılayan tüm çocuklar ve gençler, cinsiyet, etnik köken, ırk, aile mülkiyeti durumu ve

¹⁸² Chen Wen Guang, 陈文广, Xi'an'daki Jie Fang Yolu Kadın Camii'nin eski yöneticisiydi. Vefat etti.

¹⁸³ Yuan, Çin parası.

¹⁸⁴ Han etnik grubu, asıl Çinli'dir.

dini inanç vb. konularda bir ayırım yapılmayarak eşit şartlarda zorunlu eğitim alma hakkına sahiptir.

Bütün toplumun eğitim kalitesini artırmak için zorunlu eğitim devlet tarafından uygulanır. Zorunlu eğitim, çocukların ve gençlerin ahlak, zeka, fizik ve kişilik açısından kapsamlı bir şekilde gelişmesini sağlamak için devlet, toplum, okullar ve aileler tarafından güvence altına alınması gereken genel bir eğitimidir. Devlet, okullar ve her Hui ailesi, Hui çocuklarının ve ergenlerinin zorunlu eğitim almalarını sağlamaktan sorumludur. Bu okulların çoğu, hükümet tarafından kurulmakta ve desteklenmektedir ve normal ilk ve orta okullar ile, Hui ilk ve orta okulları şeklinde sınıflandırılabilir. Söz konusu okulların diplomaları toplum tarafından tanınır.

2012 yılının başına kadar, Xi'an'ın Lianhu ilçesi'nde 50 tane ilkokulu bulunmaktaydı. Bunlar arasında, devlet tarafından yönetilen 47 ilkokul ve 3 özel okul vardı. 1.664 azınlık öğrencisi de dahil olmak üzere 44.424 ilkokul öğrencisi vardı. Huifang bölgesi'nde 2 anaokulu, anaokullarında 298 çocuk, 27 anaokulu öğretmeni, 5 ilkokul, 2 ortaokul, 1 meslek okulu ve toplam 4.230 öğrenci, 286 ilkokul ve ortaokul öğretmeni olmak üzere 10 ilçe okulu bulunmaktaydı.¹⁸⁵ Xi'an Huifang bölgesindeki etnik eğitim, Hui halkının genel kalitesi üzerinde büyük bir etkiye sahipti.

5.2.1. Müfredatın Ayarı

Seviyeye göre, dokuz yıllık zorunlu eğitim, ilköğretime ve ortaöğretime ayrıldı. İlköğretim aşamasında, okullarda Çince, matematik, İngilizce, müzik, güzel sanatlar, spor, bilgi ve bilim kapsamlı dersler sunulmaktadır. Ortaöğretim aşamasında, yani ortaokullarda, Çince, matematik, İngilizce, coğrafya, tarih, politika, fizik, kimya, biyoloji ve spor dersleri verilmektedir. Müfredatın ayarlanması açısından, Hui ilköğretim okulu ve normal ilköğretim okulu arasında hiçbir fark yoktur. Ders içeriği, Hui milliyeti tarihini, kültürünü, dilini vb. kapsamamaktadır. Dini inançları içeren dersleri de bulunmamaktadır. Hui ilk ve ortaokul öğrencileri, yalnızca evde bazı dinsel sağduyuyu öğrenebilirler.

¹⁸⁵ Ma Wen, "Xi'an Hui Müslüman Mahallesindeki İlköğretim Okullarının Eğitim Durumları Üzerine Araştırması", **Yüksek Lisans Tezi**, Shaan Xi Normal Üniversitesi, 2012.

(马雯. 西安回坊民族小学教育现状研究[D]. 陕西师范大学, 2012. 硕士研究生毕业论文)

5.2.2. Normal İlk ve Ortaokullardaki Öğrenciler ve Eğitimler

Ülkenin genel eğitim hedeflerinin kontrolü ve düzenlenmesi nedeniyle, okul eğitiminde, daha baskın olan Han kültürünün yanı sıra bir azınlık kültürü mevcuttur. Hui öğrenci sayısı çok az, hatta toplam öğrenci sayısının % 2'sidir. Okul eğitimi bağlamında, azınlık öğrencileri kendi etnik kimliklerini böyle kültürel ortamlarda yapılandırmaktadır.

5.2.2.1. Okuldaki Hui Öğrencilerinin Durumu - Politikada Eşitlik

Her öğrencinin eğitim almak için eşit bir hakkı vardır. Normal okullarda, etnik gruptan bağımsız olarak öğrencilerin durumu eşittir. Öğrencilere eşit yerleştirme ve sınıflandırma, aynı öğretim içeriği, değerlendirme yöntemleri vb. ile muamele edilir ve farklılaşmamış bir eğitim alırlar. Genellikle, normal okullarda Han ve Hui öğrencilerinin eğitiminde hiçbir fark yoktur.

Bu, azınlık gruplarının ihmal edilmesinin nedeni olmuştur. Okullardaki eğitim tektir, çok kültürlü bir eğitim yoktur ve azınlıklara aynı şekilde davranılmaktadır. Hui ve Han öğrencilerine de hiçbir farklılık yapılmadan davranılmaktadır. Genel olarak bakıldığında, okul eğitimde eşitliği sağlamıştır ve öğrenciler etnik kökene bakılmaksızın aynı eğitimi almaktadırlar. Fakat aslında bu tür eğitim, azınlık öğrencilerinin özelliklerini ihmal etmiştir.

Örneğin, Ramazan Bayramı geleneksel bir Hui festivalidir. Hui halkı arasında bir deyim vardır: “Ramazan Bayramı’na katılmak için beş bin kilometreden gelir.” Anlamı şöyledir: evden beş bin kilometre uzakta bile olsa bayram’ı kaçırmaz, eve gelir. Ancak Ramazan Bayramı, Çinlilerin bayramı olmadığı için tatil de olmamaktadır ve bu nedenle okuldaki öğrencilerin çoğu bayrama katılamazlar. Bunun sebebi bir yandan, bazı ebeveynlerin, çocuklarının okullardan izin almasını kabul etmemeleridir, diğer bir sebebi ise okulun ihmali ile ilgilidir.

5.2.2.2. Normal İlk ve Ortaokullardaki Kültürel Eğitimin Avantaj ve Dezavantajlarının Analizi

Han etnik grubundan farklı olarak var olan Hui etnik grubunun, bağımsız bir azınlık grubu olarak kendine has özellikleri vardır ve kendi etnik kültürüne saygı gösterilmelidir. Ancak, okullar nadiren azınlık kültürü perspektifinden Hui öğrencilerini

eğitmeyi düşünür. Okul kültürü eğitiminin içeriğinin, sadece tek bir kültüre yönelik olmasının, ergenlerin etnik kimliğinin gelişiminde birçok etkisi olmuştur.

İlk olarak, okulun tek tip kültür eğitimi, Hui gençlerinin ana kültürel bilgileri öğrenmelerini ve kabul etmelerini sağlar. Çin kültürünü öğrenmeleri, Hui gençlerinin Çinli kimlik bilincini güçlendirir.

İkincisi, Hui gençliğinin kendi ulusal kimliği ihmal edilmiştir. Hui gençleri, kendi etnik grupları hakkındaki bilgileri ailelerinden almaktadırlar. Okuldaki tek tip kültür eğitiminin içeriğinden dolayı, Hui gençleri kendi etnik gruplarının kültürünü öğrenememektedirler. Böylece onların Hui kimliklerinin oluşturulmasını zorlaştırır.

5.2.3. Xi'an Hui İlkokuluna Genel Bakış

1978 yılının Aralık ayında Çin'de Reform ve Açılış Politikası¹⁸⁶ uygulandı. Bu politika uygulandıktan sonra, Xi'an'daki etnik grupların eğitimi, özellikle Hui ilköğretim okulu olmak üzere, hızlı bir değişim geçirdi. Hua Jue Xiang Hui Min İlkokulu¹⁸⁷, Sa Jin Qiao İlkokulu¹⁸⁸, Miao Hou Sokak İlkokulu¹⁸⁹, Da Mai Shi Sokak İlkokulu¹⁹⁰, Tuan Jie İlkokulu¹⁹¹ ve Lao Wu Xiang İlkokulu¹⁹² gibi bir çok Hui ilkokulu kuruldu.

Daha sonra, ulusal eğitim politikası, planlama düzenlemesi ve Huifang bölgesinin ilköğretim için gerçek ihtiyaçlarına göre, bir dizi ayarlama, ekleme, birleşme ve yeniden tanımlamalar sonrasında Xi'an Lian Hu ilçesi'nde sırasıyla dört etnik ilköğretim okulu belirlendi: Sa Jin Qiao İlkokulu, Miao Hou Sokak İlkokulu, Er Fu Sokak İlkokulu¹⁹³ ve Xi Da Jie İkinci İlkokulu¹⁹⁴.

Bireylerin erken eğitimi olarak ilköğretim okulu, onların erken sosyalleşmeleri için en önemli yerlerden biridir. Sosyalleşme, bireylerin yaşamlarından geçen bir süreçtir. Okullar, insanların modern toplumda hayatta kalmak için gerekli bilgi, norm ve becerileri öğrendiği yerlerdir. Bu nedenle, okul bireysel sosyalleşme sürecinde çok

¹⁸⁶ Reform ve açılış, iç reform ve dış dünyaya açılma politikasını ifade eder, Çin'in Aralık 1978'de On birinci Merkez Komitesinin Üçüncü Genel Kurulu'nda uygulamaya başladığı politikaydı.

¹⁸⁷ Hua Jue Xiang Hui Min İlkokulu: 化觉巷回民小学

¹⁸⁸ Sa Jin Qiao İlkokulu: 洒金桥小学

¹⁸⁹ Miao Hou Sokak İlkokulu: 庙后街小学

¹⁹⁰ Da Mai Shi Sokak İlkokulu: 大麦市街小学

¹⁹¹ Tuan Jie İlkokulu: 团结小学

¹⁹² Lao Wu Xiang İlkokulu: 劳武巷小学

¹⁹³ Er Fu Sokak İlkokulu: 二府街小学

¹⁹⁴ Xi Da Jie İkinci İlkokulu: 西大街第二小学

önemli bir rol oynamaktadır. Okul eğitimi, daha az ulusal olmakla birlikte, modernitenin bir ürünü haline gelmiştir.

Tablo 7 : Hui Fang Bölgesinde Hui İlköğretim Okulu İstatistiklerinin Tablosu

Okulun Adı	Okulun Kuruluş Yılı	Okulun Adresi	Okulun Alan Ölçüsü (m ²)	Okuldaki Öğretmen Sayısı	Okuldaki Öğrenci Sayısı	Notlar
Hui Min İlkokulu	1918	Hua Jue Xiang Sokak. No: 17.	-	-	-	Daha önce Hua Jue Xiang İlkokulu olarak biliniyordu. 1980 yılında Hui Min İlkokulu olarak değiştirildi. 2001 yılında, Gu Lou İlkokulu ile birleştirildi.
Er Fu Sokak İlkokulu	1929	Erfu Sokak. No: 20.	3150	19	314	-
Miao Hou Sokak İlkokulu	1932	Miao Hou Sokak. No: 65.	4467	29	298	-
Da Mai Shi Sokak İlkokulu	1936	Da Mai Shi Sokak. No: 55.	3578	-	-	Günümüzde kapalı. Geçici olarak Xi'an Lian Hu İlçesi Mesleki Beceriler Eğitim Okulu tarafından işletilmektedir.
Xi Da Jie İkinci İlkokulu	1946	Xi Da Jie Sokak. No: 439.	4721	31	245	2007 yılında GongYuan Men İlkokulu ile birleştirildi.

Tuan Jie İlkokulu	1949	Da Pi Yuan Sokak. No: 13.	2535	-	-	2001 yılında, Hua Jue Xiang Hui Min İlkokulu, Xi Da Jie 1. İlkokulu ve Gu Lou İlkokulu ile birleştirildi.
Lao Wu Xiang İlkokulu	1962	Lao Wu Xiang Sokak. No: 2.	6679.8	-	-	Günümüzde kapalı olup Sa Jin Qiao İlkokulu'nun Doğu Şubesi oldu.
Sa Jin Qiao İlkokulu	1962	Doğu Şubesi: Lao Wu Xiang Sokak. No: 2.	12760	37	500	2004 yılında Lao Wu Xiang İlkokulu ile birleşti. Günümüzde tüm öğretmenler ve öğrenciler Lao Wu Xiang İlkokulu'ndalar.
		Batı Şubesi: Sa Jin Qiao Sokak. No:130.		-	-	
Gu Lou İlkokulu	2001		12398	7	-	2001 yılında, Hui Min İlkokulu, Xi Da Jie 1. İlkokulu ve Tuan Jie İlkokulu'nun birleşmesiyle kuruldu. Okul sitesi şu an boşta, inşa edilmeyi bekliyor
Kaynak:						
Xi'an'ın Lianhu İlçesi Eğitim Bürosundan ve ilkokullardan edinilen bilgilere göre. ¹⁹⁵						

¹⁹⁵ Ma Wen, "Xi'an Hui Müslüman Mahallesindeki İlköğretim Okullarının Eğitim Durumları Üzerine Araştırması", **Yüksek Lisans Tezi**, Shaan Xi Normal Üniversitesi, 2012.

(马雯. 西安回坊民族小学教育现状研究[D].陕西师范大学,2012. 硕士研究生毕业论文)

5.2.4. Hui Milliyeti İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarının Özellikleri ve Analizi

20 Mayıs 1949 tarihinden sonra, daha fazla Hui öğrencisi bulunan ilkokullar arasında, Xi'an Lian Hu ilçesindeki Miao Hou Sokak İlkokulu, Hua Jue Xiang Hui Min İlkokulu, Da Mai Shi Sokak İlkokulu, Sa Jin Qiao İlkokulu ve Tuan Jie İlkokulu mevcuttur.

Tablo 8 : 1995 Yılına Kadar Xi'an Hui Fang Bölgesinde Hui İlköğretim Okulu İstatistiklerinin Tablosu

Okulun Adı	Toplam Öğrenci Sayısı	Aralarındaki Hui Öğrencilerinin		Toplam Öğretmen Sayısı	Aralarındaki Hui Öğretmenlerinin	
		Sayısı	Oranı		Sayısı	Oranı
Tuan Jie İlkokulu	259	250	% 96.5	25	6	% 24
Miao Hou Sokak İlkokulu	495	238	% 48	32	12	% 37.5
Sa Jin Qiao İlkokulu	393	157	% 39.9	31	3	% 9.7
Hua Jue Xiang Hui Min İlkokulu	496	375	% 75.6	45	20	% 44.4
Da Mai Shi Sokak İlkokulu	279	229	% 82.1	31	8	% 25.8
Kaynak: Xi'an Eğitim Komisyonu Eğitim Kayıtları Ofisi: Xi'an Eğitim Dergisi, Shaan Xi Halk Yayınevi, 1995, s. 66 - 69. ¹⁹⁶						

Genel olarak, Hui Milliyet ilköğretim ve ortaöğretim okulu aşağıdaki özelliklere sahiptir: İlk olarak, yemek konusunda, Hui okullarında, öğrencilerin yeme alışkanlıklarına özen gösterilmesi için özel helal yemekhaneler bulunmaktadır. Bu helal yemekhaneler, Hui öğrencilerinin yaşamlarına kolaylık getirir. Okulda Hui öğrencileri rahatlıkla ders çalışabilirler.

¹⁹⁶ Ma Wen, "Xi'an Hui Müslüman Mahallesindeki İlköğretim Okullarının Eğitim Durumları Üzerine Araştırması", **Yüksek Lisans Tezi**, Shaan Xi Normal Üniversitesi, 2012.

(马雯. 西安回坊民族小学教育现状研究[D].陕西师范大学,2012. 硕士研究生毕业论文)

İkincisi, Hui okullarının çevresi Hui öğrencilerinin psikolojisi üzerinde belli bir etkiye sahiptir. Okulun adındaki “Hui” kelimesi, görünmez bir şekilde Hui öğrencilerinin ulusal kimliğini vurgulamaktadır. Aynı zamanda, okuldaki öğrencilerin çoğu Hui öğrencileridir. Bu sayının getirdiği avantaj, okulda bir Hui kültür ortamını meydana getirmiştir.

Yukarıda belirtilen özellikleri hariç, Hui ilköğretim ve ortaöğretim okulları ile normal okullar arasındaki farkı görmek zordur. Eğitim içeriği, amaçları ve yöntemleri vb. hepsi birleşik bir devlet eğitim politikasını izlemektedir. Hemen hemen tüm Hui ilk ve orta öğretim okulları, öğrenim içeriğinden öğretmenlere, yönetime ve kampüs binalarına kadar sıradan okullarinkilerle tamamen tutarlıdır. Bütün Hui ilköğretim okullarında Hui tarih ve kültür dersleri yoktur. Bu, Hui öğrencilerinin normal psikososyal ihtiyaçlarına aykırıdır.

Kısacası, Çin Halk Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra hükümet, din ve eğitimin birbirinden ayrı olduğunu açıkça belirlemiştir. İslami din eğitiminin ana şekli olan cami eğitimi, bir Hui halk eğitimi haline gelip tamamen milli eğitim sisteminden ayrılmıştır. Bu, Hui milletin genel eğitiminin dinden ayrılma yoluna girdiği anlamına gelmektedir. Şimdiye kadar Çin’de temel eğitim, orta öğretim ve yüksek eğitimi içeren eğitim sistemleri oluşturulmuştur.

Özellikle 1978 yılında Reform ve Açılış Politikası uygulandıktan sonra, devlet Hui toplumunda ilk ve orta okulları kurdu ve dokuz yıllık zorunlu eğitimi gerçekleştirdi. Bu durum, Hui halkı için temel eğitimin geliştirilmesini teşvik etti. Günümüzde, bu devlet tarafından desteklenen normal milli eğitim mutlak bir avantaja sahiptir ve baskın bir konumdadır.

5.3. Yüksek Öğretim - Çin İslam Enstitüsü

Çin İslam Enstitüsü’nün eğitimi 1950’lerde başlayarak Çin’de bir dini eğitim sistemi haline geldi. Bu eğitimin amacı, anavatanını seven, sosyalist sistemi destekleyen, önemli dini bilgilere ve yüksek bir kültür seviyesine sahip profesyonelleri yetiştirmektir. Çin Müslümanlarına dini eğitim veren İslam Enstitüsü, son 70 yılda, çok sayıda üst düzey dini yetenek yetiştirdi ve modern toplumda Çin İslam kültürünün ve Hui kültürünün gelişimini teşvik etti.

Her İslam Enstitüsü, devlet tarafından finanse edilmekte ve yer bulunan şehirdeki İslami dernekler tarafından yönetilmektedir. İslam Enstitüsü, Yeni Çin'deki İslam dini eğitiminin ana şekli haline geldi ve eğitilen öğretim üyeleri ve personel Çin İslami topluluğunun bel kemiği haline geldi.

5.3.1. Çin İslam Enstitüsü Eğitiminin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Çin İslam Enstitüsü eğitiminin tarihi arka planı hem politik hem de dini gelişim açısından incelenebilir.

Politik açıdan bakıldığında, ilk olarak, Çin hükümeti Marksizmi rehberlik eden ideoloji olarak kabul eder ve politika ile dinin ayrılması politikasını uygular. Diğer bir ifade ile, devlet okullarında dini eğitime izin verilmemektedir. Ancak Çin'in Anayasası ve yasaları vatandaşlara dini inanç özgürlüğü hakkı vermektedir. Müslüman din eğitiminin ihtiyaçları bir şekilde karşılanmalıdır.

İkinci olarak, hükümet, anavatanını seven, Komünist Partinin önderliğini ve sosyalist sistemi destekleyen dindar insanların yardımı ile Müslümanların çoğunluğunu birleştirmeyi ummaktadır. Yani devlet, Çin İslam Enstitüsü kurulması ve yurtsever ve dindar kişilerin yetiştirilmesi yoluyla Çin İslamını standartlaştırmak ve birleştirmek istemektedir. Bu nedenle, Çin hükümeti tarafından desteklenen ve Çin İslami Derneği tarafından barındırılan İslam Enstitüsü eğitimi ortaya çıktı.

Dini gelişim perspektifinden bakıldığında, modern Çin toplumunda İslam'ın gelişmesi, üst düzey dini alimler ve profesyonellerin yetiştirilmesini gerektirmektedir. Din eğitiminin bireyler, aileler ve toplum üzerinde olumlu bir etkisi vardır. Çin'de İslam Enstitüsü eğitim sisteminin kurulması da Çin Müslüman toplumunun ortak bir arzusudur.

5.3.1.1. Çin İslam Enstitüsü Eğitiminin Yükselişi

Çin İslam Enstitüsü Eğitimi 1950'lerde başladı. 1955 yılında Çin İslam Enstitüsü, Pekin'deki eski Hui Müslüman özel Arapça kursuna dayanarak kuruldu. Enstitü, Çin İslam Derneği tarafından organize edilen bir İslami yükseköğretim kurumu olarak, anavatanını ve sosyalist sistemini seven, önemli dini bilgi birikimi ve yüksek kültürel seviyeye sahip genç dini yetenekleri yetiştirmeyi ve geliştirmeyi amaçlamaktadır. Çin

İslam Enstitüsü Eğitimi, Çin'deki tüm Müslüman etnik gruplar için modern dini eğitimin başlangıcıdır.

Tablo 9 : Çin'de Açılan İslam Enstitüleri Listesi

Okulun Adı	Okulun Kuruluş Yılı	Program Süresi	Notlar
Çin İslam Enstitüsü	1955	Lisans 4 yıl	Devletin finansal desteğiyle
Pekin İslam Enstitüsü	1982	Lisans 4 yıl, Önlisans 2 yıl	Yerel yönetimin finansal desteğiyle
Shen Yang İslam Enstitüsü	1982	Lisans 4 yıl	Yerel yönetimin finansal desteğiyle
Lan Zhou İslam Enstitüsü	1984	Lisans 4 yıl	Yerel yönetimin finansal desteğiyle
Zheng Zhou İslam Enstitüsü	1985	Lisans 4 yıl	Yerel yönetimin finansal desteğiyle
Ning Xia İslam Enstitüsü	1985	Lisans 4 yıl	Yerel yönetimin finansal desteğiyle
Kun Ming İslam Enstitüsü	1987	Lisans 4 yıl	Yerel yönetimin finansal desteğiyle
Xin Jiang İslam Enstitüsü	1987	Lisans 4 yıl	Yerel yönetimin finansal desteğiyle
Qing Hai İslam Enstitüsü	1987	Lisans 4 yıl	Yerel yönetimin finansal desteğiyle
He Bei İslam Enstitüsü	1992	Lisans 4 yıl	Yerel yönetimin finansal desteğiyle

1955 yılından 1965 yılına kadar geçen 10 yılda, Çin İslam Enstitüsü, Hui, Uygur, Kazak ve diğer Müslüman azınlıklar için yüzlerce üst düzey dini yeteneği yetiştirdi. 1966 yılından 1970'lerin sonuna kadar, Kültür Devrimi'nin etkisiyle Çin İslam Enstitüsü, kapatılmak zorunda kaldı. 1982 yılında Çin İslam Enstitüsü yeniden açıldı. Lisans dersleri, imam yetiştirme dersleri, kısa süreli eğitim kursları ve Arapça dil kursları gibi çeşitli şekillerde pek çok dini yetenek eğitilmiştir.

Buna ek olarak, hükümet yerel İslami derneklere yardım ederek, Shen Yang (沈阳), Lan Zhou (兰州), Zheng Zhou (郑州), Ning Xia (宁夏), Pekin (北京), Kun Ming (昆明), Qing Hai (青海), Xin Jiang (新疆), He Bei (河北) olmak üzere toplam dokuz şehirde İslam Enstitüsü'nü kurdu. Şimdiye kadar, Çin'deki İslam Enstitüsü eğitimi Müslümanların yaşadığı tüm alanları kapsamıştır.

5.3.1.2. Çin İslam Enstitüsü Eğitiminin Gelişimi

Çin İslam Enstitüsü eğitimi, anavatanını seven, sosyalist sistemi destekleyen, yüksek düzeyde dini bilgi, Arapça ve Çin kültürüne sahip İslami profesyonelleri yetiştirmeyi hedeflemektedir. Enstitünün kayıt kabul kriterleri, kaydedilecek öğrencilerin 19 - 23 yaş arası olmaları, lise eğitim seviyesine sahip olup İslami eğitimin gelişimini sürdürmeye kararlı olan ve camide bir yıldan fazla okumuş Müslüman gençler olmalarıdır. Çin İslam Enstitüsü eğitimi, modern sınıf öğretimi yöntemlerini benimser ve teori ile uygulamanın birleşimini vurgular.

Son yıllarda, Çin'in politikasının, ekonomisinin, kültürünün gelişmesiyle birlikte, Çin İslam Enstitüsü eğitimi de büyük ilerleme kaydetmiştir. İslam Enstitüsü sadece eğitim seviyesini çeşitlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda öğrencilerin uygulama ve ileri eğitim için yurtdışına gönderilmeleri için birçok fırsat sunmaktadır. Mükemmel başarı seviyesine ulaşan öğrencilere her yıl Mekke'ye gitme fırsatı sunmanın yanı sıra, Mısır, Libya, Pakistan ve diğer ülkelerde de eğitim almaları teklif edilmektedir. İslam ülkeleri tarafından düzenlenen Kur'an okuma yarışmalarına katılmak üzere Kur'an'ı iyi derecede okuyan öğrenciler seçilip gönderilmektedir. İslam ülkelerinden gelen, Çin'i ziyaret eden uzmanları, alimleri, akademisyenleri ve ünlüleri misafir olarak ağırlaması sayesinde, Çin İslam Enstitüsü eğitimi uluslararası alanda iyi bir ün kazandı.

Çin İslam Enstitüsü eğitiminin hızla gelişmesi, Çin'in İslami davası için çok sayıda yetenek yetiştirilmesini sağladı. Mezun olan öğrencilerin çoğu Çin'de İslami çalışmalara katılmaktadır ve bazıları cami imamı olarak hizmet vermektedir. Bazıları yerel İslami derneklerde veya etnik ve dini bölümlerde çalışmaktadır. Bazıları Çin İslam Enstitüsü'nde veya yerel İslam Enstitüsü'nde öğretmenlik yapmaktadır.

Özetle, Çin'deki İslam Enstitüsü eğitimi, yeni dönemde Çin özelliklerine sahip olup, Hui Müslümanlarının dini bir eğitimi olmuştur. Bu eğitim sistemi, sosyalist toplumun gelişme gerçekliğine uyum sağlamak için Çin'de İslam'ın toplumla aktif

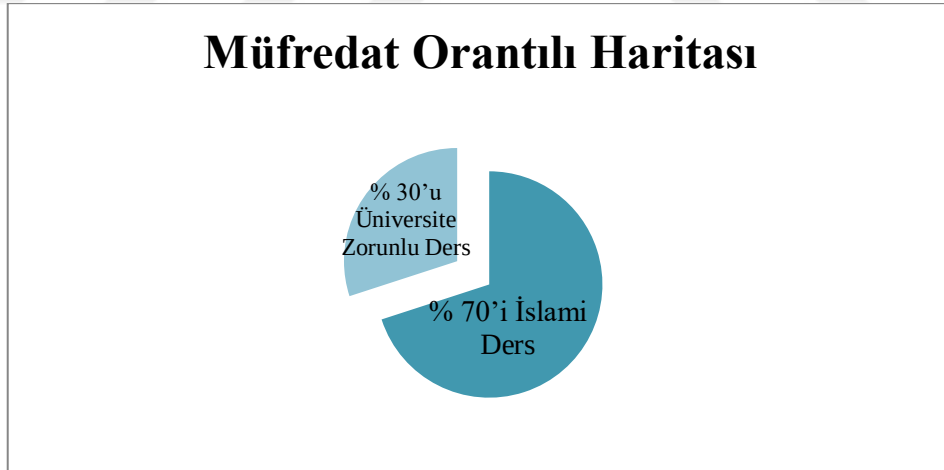
bütünleşmesinin bir ürünüdür ve Çin'in koşullarına ve Çin dininin statüsüne dayanmaktadır.¹⁹⁷

5.3.2. Çin İslam Enstitüsü'nün Eğitim İçeriği

Çin İslam Enstitüsü eğitimi esas olarak Çin'deki normal yükseköğretim sistemini benimser ve lisans program süresi dört yıldır. Akademik süre sona erdikten sonra, öğrenciler mezuniyet sınavını geçerlerse, okul tarafından verilen diplomaya sahip olurlar. Ayrıca, imam sınıfı, İslami araştırma sınıfları, uluslararası öğrenciler için özel sınıflar gibi farklı seviyelerde Müslümanlara uygun kısa dönemli sınıflar da bulunmaktadır. Özellikle, İslami öğretim üyeleri için kısa süreli eğitim kursları, öğretim üyelerinin yetkinliğini artırabilir.

Müfredat iki kategoriye ayrılmıştır: Toplam müfredat ağırlığının % 70'ini İslami dersler, % 30'unu üniversite zorunlu dersleri oluşturmaktadır.

Şekil 14 : Çin İslam Enstitüsü'nün Müfredat Kategorilerinin Orantılı Haritası

¹⁹⁷ Li Nan, "Hui Milliyetinde İslami Eğitim Araştırmaları", **Yüksek Lisans Tezi**, Çin Min Zu Üniversitesi, 2010, s.32-33.

(李楠. 回族伊斯兰教教育研究[D].中央民族大学,2010. 硕士研究生毕业论文 P. 32-33.)

5.3.2.1.İslami Dersler

Çin İslam Enstitüsü'nde öğrencilere verilen İslami dersler şunlardır: Kur'an, Tefsir, Kur'an okuma, Hadis, Şeriat, İslam tarihi, Arapça, Arapça hat, akademik staj vb. Bu derslerin amacı öğrencilere İslam ve Arapçanın temelleri hakkında kapsamlı bir anlayış kazandırmaktır.¹⁹⁸

5.3.2.2. Üniversite Zorunlu Dersleri

Çin İslam Enstitüsü'nde öğrencilere verilen zorunlu dersler şunlardır: Çince (Çince edebiyatı, eski ve çağdaş Çince dahil olmak üzere), Çin tarihi, coğrafya, bilgisayar, spor, politika dersleri (Çin liderlerinin teorileri, Çin devrimci tarihi, yurtseverlik eğitimi, etnik ve dini politikalar ve durum eğitimi, yasal temel dersler dahil) vb. Bu derslerin amacı öğrencilerin Çin'e ilişki kültürel bilgilerini arttırmak ve temel yasal bilgileri, ulusal ve dini politikaları anlamalarını sağlamaktır.

5.3.3. Çin İslam Enstitüsü'nün Eğitim Yöntemleri

İslam Enstitüsü eğitimi, standartlaştırılmış bir din eğitimidir, birleşik bir akademik sisteme, birleşik öğretim kitaplarına ve okullar için net planlara sahiptir. Çin'in modern dini eğitim sisteminde gelişen bir eğitim yöntemi haline gelmiştir.

İslam Enstitüsü eğitimi, modern okul yönetimi modunu benimser ve sınıf öğretme formunu uygular. Derslerde öğretmenler, öğrencilerin dinleme ve öğrenme isteklerini arttırmak için bilgisayar, slayt ve görüntü gibi yüksek teknoloji ekipmanlarını kullanırlardır.

Ancak, din eğitimi olarak İslam Enstitüsü eğitimi, okul eğitiminden çok farklıdır. İslam Enstitüsü'nde okuyan öğrencilerin dini mesleki dersleri ve kültürel dersleri tamamlarken dini faaliyetlere katılmaları ve dini ibadetler yapmaları gerekmektedir. Örneğin, günde beş kez namaz gibi. Her öğrencinin, zorunlu ders gibi namaz kılması gerekmektedir.

¹⁹⁸ Li Nan, "Hui Milliyetinde İslami Eğitim Araştırmaları", **Yüksek Lisans Tezi**, Çin Min Zu Üniversitesi, 2010, s.34.

(李楠. 回族伊斯兰教教育研究[D].中央民族大学,2010. 硕士研究生毕业论文 P. 34.)

5.3.4. Çin İslam Enstitüsü Eğitiminin Değerlendirilmesi

Çin İslam Enstitüsü eğitiminin avantajları aşağıdaki dört açıdan değerlendirilebilir:

1. Devlet enstitülere önem verir, fonları garanti eder. Böylece, enstitüler gerekli tesislere sahip olurlar.

2. Okulun amacı açık, öğretme yöntemleri uygun ve önlemleri güçlüdür. İslam Enstitüsü eğitimi, kesinlikle devlet tarafından formüle edilmiş çalışma planına uygundur. Aynı zamanda eğitim hedefi ve öğretim içeriği bakımından açıkça belirlenmiş - düzenlemelere ve gereksinimlere sahiptir.

3. Öğretim içeriği zengin ve müfredat makuldür. Klasik ve modern bilimsel bilgiler birleştirilerek öğrencilere verilmektedir.

4. Öğretme ve öğrenme arasındaki ilişkiyi doğru şekilde ele almaktadır. Öğretme faaliyetlerinin normal şekilde devam etmesini garanti etmektedir.

Çin İslam Enstitüsü eğitimi sadece 70 yıllık bir geçmişe sahip olmasına rağmen, çok sayıda seçkin Müslüman yetiştirmiştir. Birçoğu Çin’de İslam ile ilgili alanlarda çalışmakta olup Çin’de İslam dininin gelişimine katkıda bulunmaktadır.

İslam’ın Çin’e yayılmasından sonra, Çin’de yerelleşmesi ve gelişimi sürecinde, iki benzersiz İslami eğitim şekli oluşturuldu: bunlardan biri cami eğitimi, diğeri ise İslam Enstitüsü eğitimidir. Cami eğitimi yüzlerce yıllık eğitim geçmişine sahipken, İslam Enstitüsü eğitiminin sadece 70 yıllık eğitim geçmişi vardır.

Tarihte cami eğitimi, Müslüman din eğitiminin en önemli şekliydi. Ancak Çin Halk Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra, İslam Enstitüsü eğitimi, kademeli olarak Hui Müslümanları için yüksek din eğitiminin ana biçimi haline geldi.

Cami eğitiminin amacı, camiye dayanarak Müslüman topluluğun ve halkın desteğiyle, dini törenlere başkanlık edebilecek, dini bilgileri devralabilecek ve Müslümanların dini ihtiyaçlarını karşılayabilecek dini profesyoneller yetiştirmektir. Devletin desteğiyle İslam derneği tarafından yönetilen İslam Enstitüsü eğitiminin amacı, anavatanını seven, sosyalist sistemi destekleyen, önemli dini bilgilere ve yüksek bir kültür seviyesine sahip profesyonelleri yetiştirmektir.

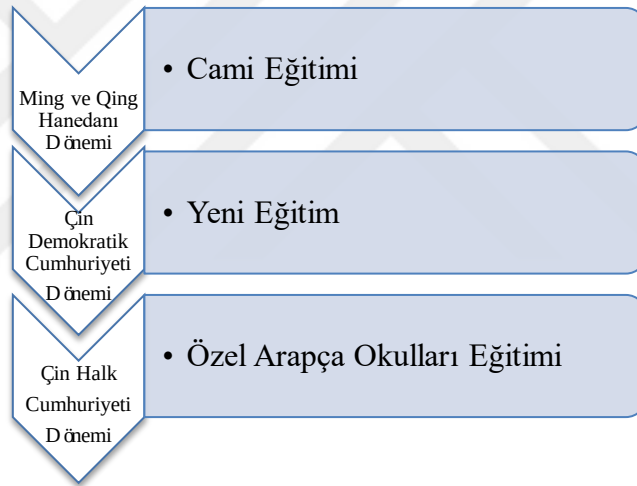
Cami eğitimi ve İslam Enstitüsü eğitimi, iki eğitim modeli olarak bağımsız şekilde çalışmaktadır. Her birinin kendi avantajları vardır ve ikisi birlikte Çin’de İslam’ın gelişmesi için yetenekler yetiştirmekte ve İslam’ın gelişimini desteklemektedirler.

5.4. Yüksek Öğretim - Özel Arapça Okulları

Din ve eğitim ayrımının yeni döneminde, İslami eğitimi çağdaş toplumun gelişimine daha iyi adapte etmek, ayrıca Hui kültürünü korumak ve geliştirmek için Hui Müslümanlar özel Arapça dil okullarını kurdular.

Özel Arapça Okulu, Hui halkı tarafından kurulan bir İslam dini eğitim merkezidir. Başka bir deyişle, Arapça Okulu, öğrencilere Hui kültürünü, İslam dini bilgilerini, modern bilimsel bilgileri ve Çince, Arapça derslerini öğretmek için modern eğitim yöntemlerini kullanan bir eğitim kurumudur.

Şekil 15 : Hui Halkı Tarafından Oluşturulan İslami Dini Eğitim Biçimlerinin Gelişiminin Basitleştirilmiş Diyagramı

Bu eğitim şekli, Çin’de Reform ve Açılış Politikası uygulandıktan sonra ortaya çıksa bile, aslında tarihteki cami eğitiminin ve Hui halkı yeni eğitiminin devamı ve gelişimidir.

5.4.1. Özel Arapça Okullarının Ortaya Çıkışı

Özel Arapça okullarının öneminin artmasının birçok nedeni vardır.

Öncelikle, Çin Demokratik Cumhuriyeti döneminde Hui aydınlarının kurduğu etnik ve dini özelliklere sahip her türlü ilköğretim ve ortaöğretim okulu, Çin Halk Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra sıradan okullara dönüştürüldü. Devlet, Hui çocukları ve gençleri dahil olmak üzere Çin’de yaşayan ve Çin vatandaşı olan bütün

çocukların ve gençlerin yetiştirilmesini, milli eğitim sisteminin içine aldı. Hui ve diğer etnik grupların çocukları eğitim alanında eşittir ve birlikte dokuz yıllık zorunlu eğitimi - modern bilimsel eğitimi almaktadır.

Eğitim ve dinin ayrıştırılması politikasına dayanarak, sıradan okullarda din ile ilgili dersler artık sunulmamaktadır. Bu nedenle, dini inancı, ulusal kültürün önemli bir parçası olarak kabul eden Hui milliyeti, bir kez daha, yeni bir ulusal eğitim şekli seçimiyle karşı karşıya kalmaktadır. Sıradan okullarda veya üniversitelerde, Hui öğrencileri kendi dinleri, tarih ve kültürleri hakkındaki bilgileri edinememektedirler. Bu durum, özel Arapça okullarının öneminin artmasının başta gelen nedenlerinden biridir.

İkincisi, bazı Müslüman aydınların eski cami eğitimine olan güvenlerini kaybetmeleridir.. Camilerde eğitim gören öğrenciler yalnızca dini kitapları okuyabilirlerdi, Arapça bilmezlerdi. Geleneksel Jing Tang Dili¹⁹⁹, sadece imamlar ve öğrencileri arasında anlaşılmaktaydı. Klasikleri anlattıklarında çoğu insan onları anlamamaktaydı. Cami eğitimi ders kitaplarının modası geçmişti ve modern bilimsel bilgilere sahip değillerdi.

Üçüncü olarak, caminin kültürel iletişim işlevinin azaltılması veya kaybedilmesi, Hui bireylerinin İslam kültürünü öğrenmek için alternatif bir kurs aramaya başlamalarının nedeni oldu.

Yukarıdaki sosyal nedenlerin etkisiyle, Müslümanların yaşadığı bölgelerde Arapça dil okulları kurulmuştur.

Özel Arapça okullarında verilen eğitimin, halk tarafından desteklenen bir eğitim şekli olmasına rağmen, söz konusu okullar birçok Müslüman öğrenciyi kendisine çekmiş ve iyi sonuçlar elde etmiştir. 1978 yılından sonra, Özel Arapça okullarının büyüklüğü ve etkileri giderek artmıştır. İstatistiklere göre²⁰⁰, günümüzde Çin'in çeşitli bölgelerinde yaklaşık 37 farklı özel Arapça okulu bulunmaktadır.

Örneğin: Yunnan'daki Kaiyuan Arapça Okulu (1979 yılında kuruldu), Shanxi'deki Changzhi İslam Üniversitesi (1985 yılında kuruldu), Ningxia Yinchuan'daki Baofuqiao Arapça Dil Okulu, (1990 yılında kuruldu) vb. Arapça okulları esas olarak, Gansu

¹⁹⁹ Jing Tang Dili: 经堂语, cami eğitiminde kullanılan eski Çince, Arapça ve Farsça kelimelerin karışımı olan eşsiz bir dildi.

²⁰⁰ Ma Yan Fen, "Hui Halkının Arapça Okullarında Okuyan Öğrencilerin Durumları Çalışması", **Yüksek Lisans Tezi**, Güneybatı Üniversitesi, 2013.

(马艳芬. 回族阿拉伯语学校学生的留学现状研究[D].西南大学,2013.)

Eyaleti, Ningxia Hui Özerk Bölgesi, Qinghai Eyaleti, Yunnan Eyaleti ve Hui halkının yaşadığı diğer illerde yoğunlaşmaktadır. Bu okullar yerel Hui Müslüman eğitimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Xi'an'da özel bir Arapça okulu bulunmamakla birlikte, Xi'an öğrencileri yukarıda belirtilen Arapça okullarından birine başvurabilirler.

Kısacası, Çin'in genel milli yükseköğretimi ve dinsel yükseköğretimi, Hui halkının gerçek eğitim isteklerini tam olarak karşılamamıştır. Hui milliyetinin özel Arapça okulu eğitiminin oluşturulması sonucunda, söz konusu eğitim, ulusal eğitim ve din eğitiminin bir tamamlayıcısı olmuştur. Ekonomik, ticari ve kültürel alışverişler arttıkça ve Çin ile Arap ülkeleri ve Müslüman bölgeler arasındaki işbirliği gelişmeye devam ettikçe, Arapça ve Farsça dil becerilerine olan bireylere talep de artmaktadır. Arapça dil okulunun öneminin artması, başka bir deyişle yükselişi sonucu, bu okul, Hui halkının yüksek eğitim alması için başka bir yol haline gelmiştir ve Hui halkı tarafından desteklenip sevilmeyle kalmayıp, aynı zamanda Hui gençliğinin üniversite hayallerini gerçekleştirmesi ve İslam kültürünü öğrenmesi için önemli bir fırsat sağlamıştır.²⁰¹

5.4.2. Özel Arapça Okullarına Genel Bakış

Kayıt kabul kriterleri: özel Arapça okullarına kayıtlı öğrenciler genellikle Hui gençleridir. Aynı zamanda, az sayıda Han öğrencisi de okula alınmaktadır. Bazıları çeşitli nedenlerle dokuz yıllık zorunlu eğitimi tamamlamayan öğrenciler, bazıları da lise okumayı bırakmış, yani okula devam etmemiş öğrencilerdir.

Öğrenciler, Çin'in dört bir yanından gelmektedir. Shaan Xi, Qing Hai, Ning Xia, Xin Jiang (çoğunlukla Gan Su'nun Hui öğrencileri), İç Moğolistan, Shan Xi, He Nan, He Bei, Shan Dong, Ji Lin, Hei Long Jiang, An Hui, Si Chuan, Yun Nan, Hai Nan ve diğer 15 il (ilçe)'den gelen öğrenciler bulunmaktadır.

Buna ek olarak, kızlar da Arapça okuluna alınmaktadır. Okul, kız ve erkek öğrencilere ayrı eğitim vermekte ve onları ayrı ayrı yönetmektedir. Bu durum, Müslüman kadınların eğitimini büyük ölçüde destekledi.

Eğitim kadrosu: Genellikle dindar olan, cami imamı veya tam zamanlı öğretmendir. Arapça dersi okulun Arapça öğretmenleri tarafından verilmektedir. Diğer dersler emekli

²⁰¹ Ma Yan Fen, "Hui Halkının Arapça Okullarında Okuyan Öğrencilerin Durumları Çalışması", **Yüksek Lisans Tezi**, Güneybatı Üniversitesi, 2013.

(马艳芬. 回族阿拉伯语学校学生的留学现状研究[D].西南大学,2013.)

öğretmenler, üniversite öğrencileri veya yüksek lisans öğrencileri tarafından sunulmaktadır.

Eğitim ortamı: Arapça okullarının çoğu ekonomik olarak az gelişmiş Hui topluluklarında kurulmuştur. Belirli bir açıdan bakıldığında, genellikle daha büyük camilerde bulunmaktadır. Okul ölçeğinin genişlemesi ve okul koşullarının iyileştirilmesiyle, bazı Arapça okulları camiden ayrılarak profesyonel hale gelmiştir. Arapça okulunun eğitim işlevi de, dini eğitimden mesleki eğitime geçmiştir.

Müfredatın ayarları: Bir yandan, Arapça ana öğretim içeriğidir ve aynı zamanda Kur'an, Hadis, Şeriat, Tefsir, İslam tarihi vb. dini dersler de mevcuttur. Öte yandan, tarih, coğrafya, politika, Çince, İngilizce, spor ve bilgisayar alanlarında modern bilgi dersleri de bulunmaktadır.

Fon kaynağı: temel olarak öğrenci harcı, sosyal bağışlar ve ortak ekonomik kuruluşlar. Öğrencilerden toplanan ücretler, öğrenim, konaklama, yemek, okul uniformaları ve diğer öğeleri içerir. Ancak bu miktar normal bir meslek okulununkinden çok daha azdır.

Yönetim sistemi: Okul modern bir eğitim programı, öğretim yönetimi ve kurumsal model benimsemiştir. Yönetim sisteminde, yönetim kurulu okul işletmek için fon toplar. İdari yönetimde müdür tarafından idare edilir. Okulda Akademik İşler Ofisi, Siyasi ve Eğitim Dairesi, Genel İşler Ofisi, Eğitim ve Araştırma Ofisi ve Öğrenci Birliği gibi idari bölümleri bulunmaktadır.

Mezun olan öğrenciler: Okuldan mezun olan öğrencilerin çoğu yurtdışına gidip okumaya devam etmektedir. Başlıca ülkeler: Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Türkiye, Pakistan, Sudan, Mısır, Tayland, Lübnan, Ürdün, İran, Endonezya vb. Bazıları çeşitli üniversitelerde okumaya devam etmektedir. Bazıları dış ticaretle uğraşmakta, bazıları çeviri işiyle meşgul olmakta, çok az sayıda öğrenci okulda kalıp Arapça öğretimine devam etmektedir.

5.4.3. Özel Arapça Okullarının Özelliklerinin Analizi

Arapça okulları, açık özelliğe sahiptir. Hem Müslümanlara hem de Müslüman olmayanlara açık, hem yerli hem de şehirdışı öğrencilere açıktır. Aynı zamanda öğrenciler, etnik köken, mezhep, cemaat ve ailelerinin maddi durumu konularında bir

ayırım yapılmayarak eşit şartlarda kabul edilmektedir. Böylece, Arapça okulları, farklı mezhepler arasında anlayışı teşvik etmektedir.

Arapça okullarının eğitimi iki kültüre - hem Hui kültürüne hem Çin kültürüne sahiptir. Eğitimin temel içeriği açısından bakıldığında, Arapça okullarının eğitim içeriği İslam'ın din kültürüne dayanmaktadır ve aynı zamanda modern kültürel bilgileri de içermektedir.

Arapça okulunun kuruluşu, Hui'lerin inançlarını koruma amaçlı kültürel bir harekettir. Günümüzdeki Hui milletinin İslami kültür eğitimine, yüzeysel olarak bakıldığında, Hui halkının dini eğitime önem verdiği görülür. Bununla birlikte gerçekte, Hui toplumundaki İslami kültürün azalması ve Müslüman grubun içsel bölünmesi, İslam kültürünü küçümsemeye, çarpıtmaya, hatta terk etmeye kadar gidebilecek bir sürece yol açmaktadır. Hui aydınları, Müslüman toplumundaki bu durumu eğitim yoluyla değiştirmeyi ummaktadırlar. Bu nedenle, bu tür eğitim kültürel bir kendini koruma hareketidir.

Arapça okulları sosyal olarak etkileşimlidir. Hui milletinin İslami kültürel eğitimi, coğrafi çevre, sosyal koşullar ve halkın politik ve ekonomik hayatı ile belirli bir ilişkiye sahiptir. Genel olarak, bir bölgedeki Hui halkının kültürel kalitesi azaldığında ve inanç krizi oluştuğunda, dini eğitim konusunun gündeme gelmesinin vakti gelmiş demektir.

Hui gençliği için, sıradan milli eğitim ilk tercih, ulusal kültür eğitimi ikinci seçenektir. Müslüman dini eğitim olarak Arapça okul eğitimi, sıradan milli eğitimin tek seçenek olduğu durumu ortadan kaldırmış ve Hui Müslüman gençleri için bir yaşam seçimi yolu daha sağlamıştır.²⁰²

5.4.4. Özel Arapça Okullarının Değerlendirilmesi

Hui bölgesindeki Arapça dil okulu, cami eğitimine dayanan yeni bir eğitim şeklidir. Günümüzdeki Arapça okullarının ders programı, öğretim hedefleri, öğrencilerinin seviyesi ve kalitesi konusunda farklılık gösterir. Ancak, okullar iyi yönetilmektedir ve düzenlidir. Öğrenciler kanunlara uyarlar ve okulda sigara içmek, içki içmek, dövüşmek, çalmak ve aldatmak gibi kötü alışkanlıklar yoktur.

²⁰² Ma Yan Fen, "Hui Halkının Arapça Okullarında Okuyan Öğrencilerin Durumları Çalışması", **Yüksek Lisans Tezi**, Güneybatı Üniversitesi, 2013.

(马艳芬. 回族阿拉伯语学校学生的留学现状研究[D].西南大学,2013.)

Bu nedenle, Arapça okullarına pek çok farklı şehirdeki öğrencilerden talep olmaktadır. Bazı okullarda 20'den fazla il veya bölgeden gelen öğrenciler bulunmaktadır. Öğrencilerin çoğu okuldan memnun kalmışlardır ve 'Arapça dil okulu çok iyi bir eğitim şeklidir, okul eğitiminden faydalandım' demişler, ayrıca okulun ölçeğinin genişletilmesi gerektiği yönünde görüş belirtmişlerdir.

Okumak için Arapça dil okuluna giden gençler, temelde Müslümanlardır. Arapça, Müslümanların dini dilidir. Bu, Hui gençliğinin okula gitmesi için büyük bir motivasyondur.

Ancak, Arapça okullarının çoğunlukla Hui halkı tarafından yönetilmesi ve desteklenmesi sebebiyle, okullar tarafından verilen belgeler toplum tarafından tanınmamaktadır. Ayrıca, sıradan okullarla karşılaştırıldığında, Arapça okulları basit imkanlara, sınırlı fakülte kapasitesine, fon eksikliğine, düzensiz öğretim içeriğine sahiptir ve ayrıntılı öğretim planları bulunmamaktadır. Bunlar, çeşitli Arapça okullarının karşılaştığı ortak sorunlardır. Bu sorunlar Arapça okullarının gelecekteki gelişimini etkilemektedir.

Bu sorunların çözümü, bir yandan, Arapça okullarının kendi çabalarını gerektirir. Öte yandan, toplumun tüm kesimleri politika, finansman, öğretmenler, öğretim materyalleri ve ekipman açısından okulları önemsemelidir.

Kısacası, günümüzdeki Arapça okullarının öğretim hedefleri ve müfredatı, modern zamanlardaki Hui Müslüman yeni eğitimine çok benzer. Bu nedenle, Arapça okullarının, yeni eğitiminin gelişmiş hali ve devamı olduğu söylenebilir. Arapça okulu, modern toplumun gelişiminin bir ürünüdür ve modern çağın kendine has özelliklerine sahiptir.

Arapça okullarının ortaya çıkması Hui halk eğitiminde iyi bir gelişmedir. Çeşitli sebeplerle sıradan okullarda bulunamayan birçok Hui genç bireyine bu yolla kendilerini geliştirmeleri ve dinlerini öğrenmeleri için fırsat ve yer sunulmuştur. Böylece sosyal yükler ve istihdam baskıları azalmıştır. Arapça okulları, yasalara uyan yurtsever ve uzman Arapça yeteneklerini ve genç Müslümanları yetiştirmiştir ve bu katkıların tanınması gerekmektedir.

1980'lerden sonra, Xi'an'daki Hui Müslümanları, çeşitli kültürel ve dini eğitim kurumlarının kurulmasıyla Müslüman yeteneklerini yetiştirmişlerdir. Örneğin: İslam Kültürü Araştırma Derneği (1994), Xi'an Da Pi Yuan İslam Okulu (1994), Xi'an Müslüman Okulu (1988), Shaan Xi İslami Meslek Okulu (1995), Kuzeybatı

Üniversitesi Arap Dili ve Kültürü Araştırma Okulu (1988), Xi'an Müslüman Kültürü İleri Üniversitesi (1989), Müslüman Anaokulu (1992), vb. Bu öğrenme biçimleri ve eğitim kurumlarının ortaya çıkması, Xi'an'daki Müslümanların dini bilgileri öğrenme isteğinin bir ifadesi olmuştur.

Günümüzde Çin'deki bu eğitim biçimleri, Hui Müslümanlarının bilişsel dünyaları üzerinde derin veya sığ, bir şekilde etkiye sahiptir ve Hui kültürünün mirasında ve Hui kimliğinin korunmasında hayati bir rol oynamaktadır.

Yukarıda belirtilen okul eğitimi biçimlerine ek olarak, yaşam boyu rol oynayan bir eğitim biçimi - aile eğitimi de vardır. Bunu bir sonraki bölümde detaylı olarak tartışmaktayız.

6. Aile Eğitimi

Aile, bir toplum birimi ve eğitim birimidir. Ailenin eğitimdeki yeri doldurulamaz.

Aile eğitimi, ebeveynlerin veya diğer yaşlıların, gelecek nesillerin gelişimi, eğitimi, sağlığı için yaptığı uygulamanın bir parçası olduğu eğitim sürecidir. Okul eğitimi ve sosyal eğitim ile karşılaştırıldığında, aile eğitimi dört özelliğe sahiptir:

Birincisi, eğitim içeriği çok geniştir. Ebeveynler, çocukları için çok yönlü eğitim yapabilir.

İkincisi, eğitim yöntemi esnektir ve ebeveynler çocukları duruma ve ihtiyaçlara göre eğitebilir.

Üçüncüsü, eğitim süresi uzundur. Aile eğitimi çocuğun doğumundan erişkinliğe ulaşana kadar gerçekleştirilebilir.

Dördüncü olarak, eğitimin etkisi bellidir. Ebeveynlerin çocukları hakkında daha iyi bir anlayışa sahip olmaları, eğitimci ve bakıcı olarak ikili statüleri, eğitilen kişilerin güvenini ve itaatini kazanmalarını kolaylaştırır.

Hui halkının geleneksel kültürünün miras bırakılması ve alınması, din okulu eğitimi ve aile eğitimi yolu ile gerçekleştirilmektedir.

6.1. Aile Eğitiminin Önemi

Ebeveynler çocukların ilk öğretmenleridir. Hui gençlerinin Hui bireyleri olmalarının nedeni, ebeveynlerinin genetik faktörlerinden etkilenmeleridir. Fiziksel

etkilerin yanı sıra, aile eğitiminin dini inançlar üzerindeki etkisi de çok önemlidir. İyi bir aile eğitimi, Hui gençlerini psikolojik olarak kendi etnik kimliklerini aramaya teşvik etmektedir.

Hui aile eğitimi, Hui halkının eğitim sisteminde önemli bir rol oynamaktadır. Hui aile eğitimi, sadece Hui ailesindeki yaşlıların çocuklar ve diğer gençler üzerindeki eğitimlerini ve etkilerini değil, aynı zamanda Hui gençlerinin aileden aldığı kanla ilgili olmayan fakat bilgili bireylerin verdiği eğitimi ve onların etkilerini de içerir. Bu nedenle, Hui milliyetinin kültürel bilgilerinin aktarılmasında, aile eğitiminin rolü göz ardı edilemez. Çin'deki bir aile eğitimi uzmanı olan Zhao Zhong Xin Bay: *"Aile eğitimi temelde özel bir eğitim, yaygın eğitim ve yaşam boyu eğitimidir"*²⁰³ demiştir. Çok kültürlülükle çevrili Hui kültürünün miras bırakılma ve alınma konusunda ana yöntemi aile eğitimidir.

6.2. Hui Aile Eğitiminin İçeriği

Bilgin Hai Cun Fu, aile eğitiminin, İslam kültürünü koruma ve miras alma sürecinde büyük bir rol oynadığına inanmaktadır. İslam'a olan inanç Hui'nin özelliğidir. Hui milletin aile eğitimi, İslami eğitim üzerine odaklanmaktadır. Aile eğitimi, Hui halkının Han kültüründe uzun süre yaşaması ancak asimile olmamasının önemli bir nedenidir.²⁰⁴ Aynı zamanda, Hai Cun Fu, Hui aile eğitiminin, İslam kültürü eğitimine ek olarak, toplumun gerçek yaşamına daha iyi adapte olmak için beceri eğitimi içerdiğine de inanmaktadır.²⁰⁵

Hui ailesinin aile eğitiminin içeriğinin üç bölümden oluştuğu görülebilir: İslam kültürü eğitimi, Han kültürü eğitimi ve yaşam beceri eğitimi.

6.2.1. İslam Kültürü Eğitimi

Eskiden, Müslümanlar (Hui ataları) Çin'e gelirken hiçbir aile üyesini getirmediler. Aile kurmak için Çin'de yaşayan Moğollar, Türkler veya büyük nüfusa sahip olan Han kadınlarıyla evlenmek gerekliydi. Ayrıca, Müslümanlar için Kur'an ve temel İslami

²⁰³ Zhao Zhong Xin, **Aile Eğitimi**, Halk Eğitimi Basını, 1994 baskısı, s. 26. (赵忠心:《家庭教育学》, 人民教育出版社 1994 版, 第 26 页。)

²⁰⁴ Hai Cun Fu, "Hui Ailesinin Eğitim Fonksiyonu Üzerine Araştırma", **Hui Araştırma**, Vol.1, 2000, s. 44-47. (海存富.回族家庭教育功能研究.回族研究, 2000(1): 44-47)

²⁰⁵ Hai Cun Fu, "Hui Ailesinin Eğitim Fonksiyonu Üzerine Araştırma", **Hui Araştırma**, Vol.1, 2000, s. 51-55. (海存富.回族家庭教育发微.回族研究, 2000 (4): 51-55)

bilgileri öğrenmek ve İslam kültürüne bağlı kalmak çok önemlidir. Bu nedenle, aile eğitimi bu dönemde esas olarak çocuklara ve aileye yeni giren Müslümanlara Arapçayı ve Farsçayı, Kur'an'ı okumayı, Hadis öğrenmeyi ve normal bir Müslüman yaşamı yaşamayı öğretmekteydi.

Modern zamanlarda, Hui anneleri, işe ve okula giden aile bireylerine helal yiyecek hazırlamaktadır. Bu görünüşte basit olan görev, çocukların İslam hukukunu takip etmeleri ve sürdürmeleri için gerçekten etkili bir yoldur. Hui aile eğitimi, çoğunlukla ebeveynler veya ailede alimler tarafından yapılır. Hui aile eğitiminin amacı, Hui çocuklarının yaşam tarzlarının Müslümanlığa uygun olmasını sağlamaktır.

İslami inanç ve değerlere dayalı aile eğitimi, Hui gençlerinin İslam kültürünü benimsemelerini ve kabul etmelerini ve İslam'ın sosyal normlarına uymalarını sağlar. Ek olarak, Hui aile eğitimi yöntemi, Hui gençliğinin, öz disiplinin kısıtlamaları altında, İslam klasikleri içinde bilinçli olarak kendilerini kontrol etmelerini sağlar. Diğer bir deyişle, Hui aile eğitimi gençlerin Müslüman kimliklerini oluşturmalarını veya güçlendirmesini sağlar.²⁰⁶

6.2.1.1. Çocukluk Eğitiminin Etkisi

Hui halkı, yenidoğan bebeklere Müslüman adını verme alışkanlığına sahiptir. Çocuğun doğumdan itibaren Müslüman bir ismi vardır. Bu isim, çocuğun ilk Müslüman kimliğidir. Hui aile eğitiminde, çocuk konuşmayı öğrendikten sonra ilk öğretilen söz İslam'ın 5 temel şartından biri olan Kelime-i Şehadettir. Çocuğun bu sözün anlamını anlamamasına rağmen, ebeveynler çocuklarına etnik kimliklerini bu şekilde anlatırlar.

Sözlü iletişim, Hui aile eğitiminin en eski yoludur. Hui etnik grubunun bilgisi doğrudan çocuğa dil yoluyla iletilir. Çocukların zihnine ihtiyaç duyan İslami kanunlar, gerekli dini klasikler vs. bu şekilde aktarılır. Aslında, bu dini klasiklerin tümü Arapça'dan çevrilmiştir. En temel Kelime-i Şehadet ve bazı basit dualar dışında, Hui ailesindeki yaşlılar dahi anlamlarını anlamamakta, ancak klasikleri okumaya ve ezberlemeye devam etmektedirler. Onlar yalnızca Allah'ı övmenin yeterli olduğunu bilmektedirler, birçok durumda Kur'an'ı okumak sadece yürekten gelen bir dini ibadettir. Bu nedenle, çocuklar için, anlamlarını bilip bilmemeleri önemli değildir,

²⁰⁶ Hai Cun Fu, "Hui Ailesinin Eğitim Fonksiyonu Üzerine Araştırma", **Hui Araştırma**, Vol.1, 2000, s.74-79
(海存富.回族家庭教育的特点.回族研究, 2001(2): 74-79)

Allah’a saygısını hatırlamak ve bu klasikleri okumak önemlidir. Bu, İslami inancı aktarmanın ve Hui etnik grubu kavramını iletmenin bir yoludur.

6.2.1.2. Rehberli Etnik Davranış

Hui aile eğitiminin yaygın bir yolu hikayeler anlatılmasıdır. Bu hikayeler şunları içerir: Kur’an’ın hikayeleri, Peygamberlerin hikayeleri, Sahabelerin hikayeleri ve Hui halkının oluşumu sırasında aktarılan mitolojik ve folklor öyküleri. Bu hikayeler, çocukların Hui halkının tarihini ve dini bilgilerini anlamalarına yardımcı olabilir ve çocukların Hui halkının manevi karakterini canlı bir şekilde anlamalarını sağlayabilir.

Hui aile eğitiminin diğer bir yolu ise ailedeki ebeveynlerin ve yaşlı insanların dine göre yaşamaları, ibadet yapmaları, yani çocuklar için örnek teşkil etmeleridir. Aile eğitiminde örnek olmanın rolü göz ardı edilemez. Hui halkının bir atasözü vardır: “Baba, oğlunun aynasıdır ve oğlu, babanın gölgesidir.” Günlük hayatta, ebeveynin başkalarına davranışı ve bütün yaptıkları çocuğun öğrenme nesnesi haline gelecektir. Müslüman olarak, Hui halkı Ramazan ayında oruç tutulması, İslami festivallere katılınması ve domuz etinin yasaklanması gibi İslam’ın kültürlerine veya emirlerine uymak zorundadır. Ebeveynler bu dini ibadetleri gerçekleştirdiğinde, yaptıkları çocuklara da anlatılmaktadır. Böylece çocukların Müslüman olduklarına dair, erken yaştan itibaren bir bilinç oluşturulur. Gözlem, öğrenme ve taklit yoluyla çocuklar, ebeveynlerinin yaptıklarını kendi yaşam kavramları ve davranışlarına içselleştirir. Bu nedenle, ebeveynler çocuk yetiştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Örnek olarak, İslam’ın 5 temel şartından biri namaz kılmaktır. İslam’a göre ergenlik yaşını dolduran her Müslüman’ın 5 vakit namaz kılması gerekmektedir. Hui erkekleri her cuma günü camiye gitmeye özel önem vermektedir. Erkek çocukların da bunu yapması istenmektedir. Bazı çocuklar oyun oynamak için dışarı çıkmayı tercih etse bile, ebeveynler her zaman sert veya yumuşak bir şekilde onlara rehberlik ederler. Ebeveynler, çocukların düzenli olarak camiye gitme alışkanlığını geliştirmelerini ummaktadırlar.

Aile eğitiminin davranışsal yönlendirici işlevi, çocuğun yanlış davranışını sınırlamak ve onlara doğru davranış yönünü göstermektir. Günlük davranış rehberliğine ek olarak, Hui aile eğitimi, çocukların davranışlarının Hui etnik grubunun özelliklerine uyup uymadığına dikkat eder. Yanlış bulunduğunda, çocuklar doğru yönde

yönlendirilmektedir. Bu süreçte, Hui etnik grubunun davranış özellikleri İslam'a dayanmaktadır.

6.2.1.3. Törenin Eğitim Fonksiyonu

Ergenlik döneminde, aile hayatındaki çeşitli dini törenler, gençlerin Hui kimliğini etkileyen sahneler ve faktörler haline gelmiştir. Dini törenlere katılan gençler, Hui arkadaşlarıyla konuşarak Hui milliyeti hakkındaki bilgilerini zenginleştirmişler ve Hui geleneklerine olan ilgilerini ve meraklarını da arttırmışlardır. Gözlem ve tartışma sayesinde, Hui gençlerinin etnik kimliği güçlendirilmiştir. Bu süreçte aile eğitimi, çocukların Hui kimliğini gizli bir şekilde etkilemiştir.

Doğum, evlilik, ölüm, bayram gibi özel günlerde Hui halkının kültüründe dini törenler bulunmaktadır. Bu törenler belirli kültürel kavramları ileterek Hui ailesi bünyesinde gerçekleştirilir. Örnek olarak, Müslümanlıkta Kurban Bayramı ve Ramazan Bayramının, derin anlamları vardır. Gençler de bu dini törenlerde doğrudan katılımcılardır. Bayram hazırlıklarından bayramın sonuna kadar geçen süreçte gençler öğretilmiş, etkilenmiş ve hatta duygulanmış olurlar.

6.2.1.4. Ev Dekorasyonu ve Çevre

Ev dekorasyonu çeşit çeşit süslemeleri içerir. Hui yemekleri genel olarak “Qing Zhen” (helal) kelimesiyle işaretlendiği gibi, Hui evinin içi ve dışı, kendi milletini temsil eden eşyalar ile süslenmektedir. Genellikle oturma odasında duvara asılacak güzel yazılmış Arapça dualar ya da ayetler veya Kabe resimleri bulunmaktadır. Bunlar Hui ailesinin eşsiz donanım süslemeleridir.

Helal kavramı, Hui halkının yaşamında her yerdedir. Yemek konusu, Hui ailelerinin çocuklarına öğrettiği en önemli alışkanlıklardandır. Çeşitli günlük yaşam alışkanlıklarının geliştirilmesi, Hui aile yaşamı kavramının etkisine bağlıdır. Gençler, Hui aile ortamında büyüler ve çocukluklarından itibaren Hui yaşam alışkanlıklarını bilirler. Bu, onların kendi etnik grupları ile özdeşleşmelerini daha muhtemel kılar.

Tarihi nedenlerden dolayı, Hui halkı dağılım özelliklerine sahip olmuştur. Başka bir deyişle Hui bireyleri Çin'in her şehrinde bulunmaktadır. Bununla birlikte, Hui halkı tamamen Çinileştirilmemiştir, çünkü Hui'ler İslam'a inanan bir etnik gruptur. Hui aile eğitiminin çekirdeği İslami kültürdür. Ülke genelinde dağılmış olan mevcut Hui

ailelerine bakılırsa, birçok ailenin etrafında ya az sayıda Müslüman, cami ve özel İslami kültürel kurum vardır ya da hiç yoktur, fakat onlar nesiller boyunca Müslüman kimliğini koruyabilmişlerdir. Bu, İslami kültürlerin aktarılma sürecinde aile eğitiminin oynadığı kritik rolü kanıtlamaktadır.

6.2.2. Han Kültürü Eğitimi

Çin topraklarına geldiğinden beri, Hui ataları kendi kültürlerinden farklı olarak geleneksel Çin Konfüçyüs kültürüyle karşı karşıya kaldılar. Çin’de hayatta kalmak ve gelişmek için, Hui ebeveynleri çocuklarına İslami inancı ve Müslümanların temel gelenek ve alışkanlıklarını öğretirken, Han kültürünü de öğretiyorlardı. Ayrıca, Çin tarihinin birçok döneminde Hui’leri zorla Çinlileştiren asimilasyon politikası uygulandı. Hükümet Müslümanları Çin kıyafetleri giymeye ve Çince konuşmaya zorladı. Bir anlamda, Hui halkı Çin kültürünü Kabul etmeye zorlandı.

Aynı zamanda, eskiden beri Müslümanlar ve diğer etnik gruplar arasındaki evlilik sayısı az değildir. Evlilik sadece iki insanın birleşimi değil, aynı zamanda iki ailenin, hatta iki kültürün, iki milletin birleşimidir. Kültürel alışverişler karşılıklıdır. Hui Müslüman ataları evdeki yeni Müslümanlarla İslami iletişim kurarken, doğal olarak inanç dışındaki yaşamın diğer yönlerinde yeni Müslümanların kültüründen etkilenirler. Karı koca arasındaki kültürel değişimlerden çocuklara ve hatta torunlara kadar uzanan bu etkileşim süreci sonucunda, Çin özelliklerine sahip olan bir Hui kültürü oluşmuştur.

Hui kültürü, Han kültürünün toprağına dayanır. Hui halkının oluşumu ve gelişimi sürecinde, çekirdek olarak Konfüçyüsçülüğe sahip olan Han kültürü bu yeni ulusal topluluk tarafından yavaş yavaş içselleştirildi. Konfüçyüs kültüründe güzel bir gelenek olan aile eğitimi, Hui halkı tarafından iyi bir şekilde miras alınmıştır. Bu nedenle, Hui halkının kültüründe aile, istikrarlı bir topluluktur ve gençlerin etnik eğitim alması ve etnik kimlik oluşturmaları için önemli bir yerdir.

6.2.3. Yaşam Beceri Eğitimi

Hui aile kültüründe, yukarıdaki iki kültürel eğitime ek olarak, hayatta kalmak için ebeveynlerin gelecek nesillere hayatta kalma becerileri bilgisini öğretmeleri gerekir. Örnek olarak, tarihte Hui atalarının çoğu hazineler, baharatlar, tıbbi malzemeler, hayvan

derileri ve silah gibi yüksek teknik içeriğe sahip mesleklerle uğraşırlar. Bu nedenle, aile eğitiminde baba tarafından öğretilen mesleki beceri ve teknik eğitim kaçınılmazdır.

Qing (清) Hanedanlığı döneminden beri, Hui halkı uzun zamandır zor bir yaşam sürmek durumunda kalmıştır. Hayatta kalabilmek için zorlukları ve engelleri ortadan kaldırmaları gerekmiştir. Ancak bu durum onları yıldırmamış, kendilerine geçim kaynağı olarak pek çok yol bulmuşlardır. Hui milliyeti, ticaret ile bilinen bir millettir. İş yapmak ve belirli mesleki becerilere hakim olmak, Hui halkının uzun vadeli hayatta kalma avantajı ve ihtiyacıdır. Bu beceriler okul tarafından öğretilmez, sadece ebeveynlerinin sözcükleri ve eylemleriyle öğrenilebilirler. Bu eğitim türü temel olarak üretim ve yaşam uygulamalarında öğretilir ve taklit edilir.

Toplunun gelişmesiyle birlikte, Qing (清) Hanedanlığı döneminin son yılları ve Çin Demokrasi Cumhuriyeti'nin ilk yıllarındaki Hui aile eğitimi, eğitim içeriğinde önceki aile eğitimine kıyasla bazı değişikliklere sahiptir ve çocukların yaşam becerilerinin geliştirilmesine daha fazla önem verilmiştir.

6.3. Aile Eğitimi, Okul Eğitimi ve Sosyal Eğitim

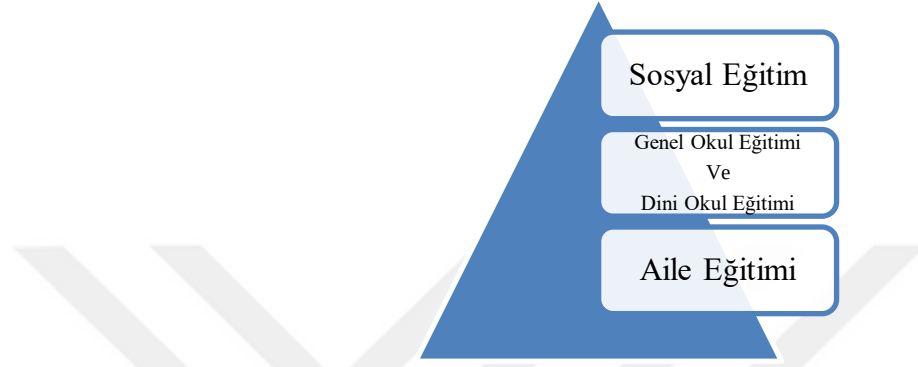
Sosyal eğitim, okul eğitimi ve cami eğitimi dışındaki sosyal eğitim biçimini ifade eder. Söz konusu sosyal eğitim biçimi, Hui kütüphanesinin kurulması, Tebliğ cemaatinin faaliyetleri, İslam ile ilgili kitaplar, gazeteler ve dergilerin yayınlanması ve göz ardı edilemez internet öğrenme grubunun organizasyonu gibi etkinlikleri içerir. Günümüz dünyasında, ağ teknolojisinin sürekli gelişimi ile birlikte, İnternet öğrenme kursları ortaya çıkmıştır. Birçok imam ve alim, İslami bilgiyi öğretmek için QQ grubu ve WeChat grubunu²⁰⁷ kurmuştur. Bu yapılarak, Müslüman toplumunda yaşamayan veya iş ve diğer nedenlerle cami kurslarına katılamayan Hui bireyleri için uzaktan öğrenme yöntemi ile eğitim imkanı sağlanmakta ve Hui halkının İslami bilgi edinmesi kolaylaştırılmaktadır. Bu yöntem, Hui Müslümanları tarafından çok iyi tanınmakta ve memnuniyetle karşılanmaktadır.

Zamanın gelişmesi ve toplumun ilerlemesi ile birlikte Hui halkında 'eğitim' kavramı çok değişti. Modern anlamda Hui eğitimi sadece dini bilginin yayılması değil, aynı zamanda Hui toplumunun gelişimini etkileyebilecek modern ekonomik ve kültürel

²⁰⁷ QQ ve WeChat: Çinlilerce kullanılan bir mesajlaşma ve arama uygulamasıdır.

eğitimi de içerir. Bu nedenle yeni dönemde Hui eğitimi, aile eğitimi, okul eğitimi ve sosyal eğitimin organik bir birleşimidir.

Şekil 16 : Yeni Dönemde Hui Milliyeti Eğitiminin Ana Biçimleri

Yeni dönemde Hui eğitim yapısı şu şekildedir: ilk aile eğitimi düzeyi, ikinci okul eğitimi düzeyi (genel okul eğitimi ve dini okul eğitimi dahil) ve üçüncü sosyal eğitim düzeyi. Aile eğitimi temeldir, okul eğitimi belkemiğidir ve sosyal eğitim tamamlayıcıdır. Yukarıdaki üç eğitim katmanında, her biri kendi odak noktasına sahiptir. Aile eğitimi, çocuk bedeninin gelişimine ve ilk bilincin oluşumuna adanmış bir aydınlanma aşamasıdır. Normal eğitim, çocukların modern bilimsel ve teknolojik bilgilerini geliştirmeye odaklanır. Dini okul eğitimi, Hui etnik grubunun kültürünün aktarılmasına odaklanmaktadır. Çocukların ailede ve okulda öğrenemediği yaşamsal üretim bilgisi toplumda öğrenilir.

Okul eğitimi ve sosyal eğitim, zamanın ve toplumun gereksinimlerine göre eğitimin ana odağı olup Hui çocuklarını eğitir. Her ne kadar okul eğitimi ve sosyal eğitim duygusal ve hümanist ruhlara sahip olsa da, ailenin kan ilişkisine kıyasla hala eğitimin bazı yönlerinde yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, aile eğitimi (özellikle aile ruhsal kültür eğitimi), okul eğitimi ve sosyal eğitim arasında bir koordinasyon yoksa, Hui çocuklarının sağlıklı gelişimi gerçekleşmeyecektir.

Kısacası aile, gençlere etnik kimliğin oluşturduğu ilk ortamı sağlar. Aile eğitimi, gençlerin etnik kimliğinin oluşumunda kilit bir rol oynamaktadır. Buna ek olarak, okul

eğitimi ve sosyal eğitim, gençlerin kimliğinin gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Hui halkının nesillerinin dünya görüşü, hayata bakışı ve değerleri aile eğitimi, okul eğitimi ve sosyal eğitimden ayrılamaz. Sadece bu eğitim biçimleri birlikte çalıştığında, Hui halkının eğitim seviyesi geliştirilebilir ve Hui kültürü nesilden nesile aktarılabilir.

Bölüm Özeti

Kültür, bir milletin en önemli özelliklerinden birisidir. Kültür, bir milletin hayatta kalmasını ve devam etmesini sağlayan ruhtur. Kültür, milletin kalkınma, refah ve canlılığının kaynağıdır. Kültürün miras olarak aktarılması tutumu, insanların kültür algısına bağlıdır.

Herhangi bir kültürün nesilden nesile aktarımı, eğitimden ayrı düşünülemez. Açıkça görülmektedir ki,, bireyleri yetiştirmeye yönelik bir faaliyet olarak eğitim, kültürel mirasın aktarılması ve popülerleştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda eğitim, kültürel yenileme ve geliştirme işlevlerine de sahiptir. Eğitimin kültür seçimi, eleştirisi ve entegrasyonu, sosyal gelişim ve değişimin ihtiyaçlarına uyum sağlamalı ve kültürü sürekli güncellemek ve geliştirmek için yeni kültürel sistemler kurulmalıdır.

Eğitim antropolojisi açısından kültür, özellikle kültürün değer yönelimi, eğitimin yöntemini belirlemektedir. Eğitimin temel amacı kültürel değerleri korumak ve gelecek nesilleri kültürel değerlere göre beslemektir. Böylece kültürler nesilden nesile aktarılabilir. Bu nedenle kültür ve kültürel değer, eğitimin amacını, yönünü, içeriğini ve eğitim modelini belirlemektedir.²⁰⁸ Kendi tarihini bilmeyen veya kendi tarihini unutan bir millet, kusurlu bir millettir. Her milletin genel psikolojik ihtiyacı, kendi kültürünü miras olarak nesillerce aktarabilmek ve devam etmektir.

Eğitimin temel görevi yetenekleri yetiştirmektir. Din, sadece eğitim yoluyla üst düzey dini bireyleri yetiştirebilir. Bu yüksek seviyedeki din adamları, dinî kalkınmayı,

²⁰⁸ Yang Wen Jiong, "Aile Bilgi Kaynakları Yoksulluğunun Nesiller Arası Miras Aktarılması ve Kültürel Rahatsızlığı - Lan Zhou Şehrindeki Hui Öğrencilerinin Düşük Okula Giden Oranının Sebeplerinin Araştırılması ve Analizi", **Hui Araştırma**, Vol.4, 2002.

(杨文炯《家庭知识资源贫困的代际传承与文化不适——兰州市回族学生低升学率原因的调查与分析》,《回族研究》2002年第4期。)

gelişmeyi ve canlanmayı teşvik etmenin dayanağıdır. Canlı bir dinin ve nitelikli din adamlarının topluma katkısı çok büyüktür.

Din eğitiminin amacı dinî bilgileri ve din kültürünü eğitim araçlarıyla aktarmak ve yaymaktır. Bu süreçte, sosyal gelişimin ihtiyaçlarını karşılamak için din eğitimi, sürekli olarak kendi eğitim içeriğini düzenlemekte ve dış dünyanın mükemmel kültürünü güncelleyerek, geliştirerek ve benimseyerek çok sayıda olağanüstü din yeteneği yetiştirmektedir. Din kültürünün özünün korunması sayesinde, din kültürü toplumda gelişebilmektedir.

Çin'deki Müslümanlar her zaman kültürel bilgileri öğrenme ve kültürel eğitimi kabul etme geleneğine sahiptir. Çin İslami eğitiminin tarihsel gelişiminde beş eğitim aşaması oluşturulmuştur: Tang (唐) ve Song (宋) Hanedanları döneminde Fan Fang (蕃坊 - mahalle) eğitiminden Yuan (元) ve Orta Ming (明) Hanedanı döneminde Hui devlet eğitimine ve geç Ming (明) Hanedanı döneminde cami eğitimi (medrese eğitimi)'ne kadar, Hui Müslümanlarının kültürel ve eğitimsel biçimleri Hui mahallesinden devlete ve camiye doğru gelişmiştir ve niteliksel değişiklikler gerçekleşmiştir. Qing (清) Hanedanlığı döneminin sonu ve Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) döneminin başlangıcındaki yeni Hui eğitiminin kurulması, 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, din ve eğitim ayrımı olan bir eğitim modelinin oluşturulması, Xi'an Hui azınlığı eğitiminin hatta Çin'de yaşayan Müslüman eğitiminin gelişiminin bir grafiğini çizmiştir.

Öncelikle, Tang (唐) ve Song (宋) Hanedanları döneminde Fan Fang (蕃坊 - mahalle) eğitimi, Çin Müslüman eğitiminin başlangıcıydı. Mahalle, belirli bir bölgede yaşayan bireylerden oluşan bir topluluktur. Topluluk, nispeten bağımsız bir bölgesel sosyal varlık oluşturmak için ekonomi, politika, kültür ve eğitim gibi çeşitli faaliyetlerde bulunan çoklu sosyal ilişkilerin bir kombinasyonu halinde sunulmaktadır.²⁰⁹ Özel sosyal ilişkiler, belirli coğrafi koşullar, yaşam hizmet tesislerinin çeşitli yönleri, benzersiz kültürler ve toplum sakinlerinin kimliği, topluluğu oluşturan temel faktörlerdir. Hui Müslüman mahallesi, Xi'an şehrinde özel bir topluluktur. Bu

²⁰⁹ Xiang Hong (ed.), **Nüfus Bilimi Sözlüğü**, Cheng Du: Cheng Du Bilim ve Teknoloji Beşeri Bilimler Yayınevi, 1994, s. 55.

(向洪等主编:《人口科学大辞典》,成都:成都科技人学出版社,1994年,第55页。)

topluluğun coğrafi koşulları, yaşam ortamı ve ekonomik koşulları, eğitim üzerinde büyük bir etkiye sahiptir.

Hui Müslüman mahallesinin kendine özgü bir kültürü ve yaşam tarzı vardır ve uzun süreli ortak yaşam altında yavaş yavaş oluşan ortak bir ulusal bilince sahiptir. Örnek olarak, her Cuma namazında İmamlar, Müslüman halka dini bilgi ve sosyal yaşam bilgisi konusunda vaaz etmektedir ve zamanla ortak bir dini kavram ve bilinç oluşturulmuştur. Bu ortak dini kavramlar ve bilinçler, Hui geleneklerinde, yemek konusunda, bayram kutlamasında, yasaklarında ve benzer konularda kendini göstermektedir. En önemlisi, Hui mahallesi içinde etnik duyarlılık ve ulusal kimlik oluşturulmuştur. Uzun bir süreçte, bu mahalle eğitim modeli Hui toplumunda geniş ölçüde var oldu. Bu tür eğitim modeli, Hui halkının ahlakını, duyarlılığını ve etik farkındalığını arttırdı, Hui milliyetinin sosyal organizasyonunu korudu ve daha sonraki Hui milliyet eğitiminin gelişimi için temel attı.

Yuan (元) ve Orta Ming (明) hanedanı döneminde Hui devlet eğitimi ortaya çıktı. 1289 yılının Ağustos ayında Yuan İmparatorluğunun başkenti (bugün Pekin)'nde Hui Devlet Okulu (Hui Hui Guo Zi Xue - 回回国子学) kuruldu. Okulda sadece Farsça ve İstife (hesaplamak için özel bir dil) öğretiliyordu. Bu, eski Çin eğitimi tarihinde yeni bir şeydir. Bu aynı zamanda Çin'deki en eski organize yabancı dil eğitimi etkinliğidir. Bu öğretim kurumunun kurulması, büyük ölçüde Yuan Hanedanlığı hükümetinin dış ticareti ile ilgilidir, bu yüzden oldukça pratiktir.

Ming hanedanlığı dönemindeki Xi'an Hui eğitim modeli, cami eğitimi idi. MS 16. yüzyılda Hu Deng Zhou (1522-1597), Çin Müslüman toplumunda "Kutsal yazı ve bilgin eksikliği" bağlamında, Hui etnik özelliklerine sahip olan cami eğitimini meydana getirdi. Cami eğitimi, Çin özel eğitiminin bazı yapısal biçimlerini özümseyerek oluşturulan, camide uygulanan, İslam dini bilgileri öğretilen Çinli Müslümanın eşsiz bir eğitim sistemi idi. Hu Deng Zhou, cami eğitimine öncülük etti. Böylece Shaanxi eyaleti, Çin'deki en yüksek İslam okulunun başına geçti, okulda ülkenin dört bir yanından gelen Müslüman öğrenciler bulunmaktaydı. Hu Deng Zhou'un birçok öğrencisi vardı. Onun öğrencileri Çin'in başka bir yerine gidip orada cami eğitimi başlatıyordu. Sonuç olarak, bu eğitim şekli hızla Shaanxi'den tüm Çin'e yayıldı.

Cami eğitimi halkın geleneksel bir eğitim şekli olmasına rağmen, tarihsel gelişim sürecinde cami eğitiminin içeriği, işlevleri, biçimleri ve müfredat ayarları, Çin'deki sonraki İslami eğitim sistemi üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Cami eğitimi birçok olağanüstü Müslüman yetenek yetiştirdi. Bu yetenekler, Çin Hui Müslüman kültürünün gelişimine büyük katkılarda bulundular.

Hui halkı için modern eğitim, geç Qing (清) Hanedanlığı döneminde başladı. Geleneksel cami eğitimi reformunun sesi ve “4 Mayıs” Yeni Kültür Hareketi'nin etkisi ile, Hui milliyeti aydınları, yeni bir Hui halkı eğitim sistemi kurmaya başladılar. Yeni Hui eğitiminin amacı, Hui milliyetinin geri kalmışlığını değiştirmek, milletin genel kültürel kalitesini iyileştirmek ve hem İslami kültürel bilgileri hem de bazı Çin geleneksel kültürel bilgilerini ve modern yaşam becerilerini bilen ulusal yetenekleri geliştirmekti. Yeni Hui eğitiminin ayırt edici bir özelliği, din eğitimi ve laik eğitimin birleşimi olmasıydı. Başka bir deyişle, okullarda sadece İslam'ın temel bilgileri değil, Han okulunun kültürel dersleri de bulunmaktaydı.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra, dokuz yıllık zorunlu eğitim sistemi uygulanmaya başladı. Hui ilk ve orta okullarının çoğu devlet okullarına dönüştürüldü. Buna ek olarak, Çin'in “din ve eğitim ayrılığı” bağlamında okul eğitimi sadece bilimsel ve kültürel bilgiyi öğretmekte ve artık geleneksel dini ve kültürel bilgiyi öğretmemekteydi. Devlet tarafından yönetilen sıradan okullarda, Hui gençleri, Han milletiyle aynı eğitimi alıyorlardı ve Hui öğrencilerinin çoğu, İslami dini kültür eğitimi göremiyorlardı. Bir yandan, Hui halkının bilimsel ve kültürel bilgileri büyük ölçüde iyileştirildi. Hui halkının çoğu, modern bilim ve kültür bilgisine sahip olup sıradan işçiler haline geldi. Hatta Hui bireyleri arasından pek çok bilim adamı, yazar, mühendis, teknisyen, yönetici, öğretmen, doktor, avukat vb. çıktı. Öte yandan, Hui öğrencileri, kendi milletleriyle ilgili bilgileri okul eğitiminden edinmemekte ve onların ulusal özellikleri giderek zayıflamaktaydı. Gerçekten, Hui gençleri arasında İslam inancını ihmal eden ve hatta inancını tamamen terk eden birçok kişi vardı. Bu durum, Hui halkının tarihteki birkaç kültürel canlanma hareketi dönemindekiyle aynıydı.

Tarihine bakıldığında, eski cami eğitimi dönemindeki ya da Çin Demokratik Cumhuriyeti dönemi başlarındaki Hui halkının yeni kültürel hareketinin ortaya çıkmasının, Hui halkının İslami inancının azalması ile kesin bir ilişkisi vardı. Hui

halkının dini kültürü zayıflarken, bu durum aynı zamanda yeni bir dini okulun ortaya çıkması için bir fırsata dönüştü.

Yukarıda belirtilen sosyal ortam karşısında, dinin sosyalist sistemde aktif bir rol oynamasını sağlamak için Çin hükümeti, genel halk eğitim sistemine ek olarak Çin İslam Enstitüsü adlı benzersiz bir eğitim okulu kurma konusunda destek olmuştur. Bu eğitimin amacı, anavatanını seven, sosyalist sistemi destekleyen, önemli dini bilgilere ve yüksek bir kültür seviyesine sahip profesyonelleri yetiştirmektir. Geçtiğimiz yarım yüzyılda Çin İslam Enstitüsü, çok sayıda İslami profesyonel, bilim adamı ve sosyal hizmet uzmanı yetiştirmiştir ve Çin’de İslam kültürünün aktarılmasında ve gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Aynı zamanda, Hui toplumunda özel bir İslami eğitim modeli - özel Arapça okulları - da bulunmaktadır. Özel Arapça okulları, 1978 yılının Aralık ayında Çin’de Reform ve Açılış Politikası uygulandıktan sonra ortaya çıkan ve Hui halkı tarafından desteklenen bir eğitim şeklidir. Hui halkının öngörülü bireyleri, Hui toplumunun genel ekonomik ve kültürel kalitesindeki düşüşü gördükten sonra, para bağışlayarak özel Arapça okulları kurdular. Okullarda modern eğitim yöntemleri kullanılarak, hem Hui milletin etnik ve dini bilgileri öğretiliyor, hem de modern bilimsel ve kültürel bilgiler yayılıyordu. Özel Arapça okullarının gelişiminde birçok zorluk olmasına rağmen, bu okullar toplum için çok sayıda Arapça konuşan tercümanın yanı sıra Müslüman toplum için çok sayıda dini öğretim üyesi de yetiştirmiştir, bu anlamda katkısı göz ardı edilemez.

Her ne kadar bu eğitim şekli Reform ve Açılış Politikası uygulandıktan sonra ortaya çıksa da, aslında özel Arapça okulları, geleneksel cami eğitiminin ve yeni Hui modern eğitiminin devamı ve gelişmiş halidir. Cami eğitimi, yeni Hui eğitimi ve özel Arapça okulları gibi hemen hemen her eğitim modeli, Hui halkının eğitimi geliştirme ve ulusu canlandırma çabalarını ve umutlarını temsil etmektedir.

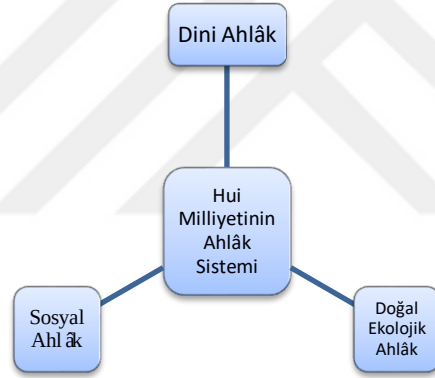
Ayrıca, aile eğitimi gençlere yaşam boyu etki etmektedir. Aile, her toplumda eski zamanlardan beri eğitimin sorumluluğunu üstlenmiştir ve Hui ailesi de böyledir. Hui halkının aile eğitiminin iki ana teması vardır: din ve yaşam. Bu iki tema, eğitim sürecinde birbiriyle iç içedir ve aralarında belirgin sınırlar yoktur. Aile, Hui ergenlerinin etnik kimliğinin oluşumu için ilk ortamı sağlamaktadır ve ergenlerin etnik kimliğinde önemli bir rol oynamaktadır.

V. BÖLÜM: XI'AN'DAKİ HUI MÜSLÜMANLARIN KÜLTÜREL GELENEKLERİ

1. Hui Müslümanlarının Ahlâkı

Hui halkının gelişim sürecinde, İslam'ın etiğine dayanarak ve aynı zamanda Çin Konfüçyanlığının etiği ile birleşerek, Hui halkının benzersiz bir ahlâk sistemi oluşmuştur. Hui halkının ahlâkı üç açıdan özetlenebilir: İnsan ve Yaratıcı - Allah arasındaki dini ahlâk ilişkisi, insanlar arasındaki sosyal ahlâk ilişkisi ve insan ve doğa arasındaki doğal ekolojik ahlâk ilişkisi.

Şekil 17 : Hui'nin Kendine Özgü Ahlâk Sistemi

Hui halkının ahlâkı, tarihsel evrim sürecinde normlar oluşturmuş ve Hui Müslümanlarının sosyal hayatının tüm yönlerini etkilemiştir. Hui halkının ahlak kavramı, Hui insanlarına sosyal ilişkiler ve kişiler arası ilişkiler ile başa çıkmada rehberlik etmenin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir.

1.1. Hui'lerin Dini Ahlâk Kavramı

“Allah'ın tek olduğu” kavramı, İslam'ın temel ilkelerinden biridir. Bu düşüncenin diğer tezahürü iyilik veya kötülüğün karşılığı olmasıdır. Zilzâl suresindeki ayetler, dünyada yapılan en küçük bir iyilik veya kötülüğün bile ahiret gününde karşılığının ödül veya ceza şeklinde alınacağını ifade eder. Bu ödül veya cezayı verilebilen tek güç Allah'tır. İyilik veya kötülüğün karşılığı düşüncesi ile, dünya ve ahiret mutluluğu

düşüncesi birbirini tamamlamaktadır. Bu düşünceler, Müslümanların ortak dini ahlâk kavramları olup Hui'lerin zihnini arındırmak ve Müslümanları kötülükten uzaklaşmaya teşvik etmek için itici birer güçtür.

“Dünya ve ahiret mutluluğu” düşüncesi, Hui halkının dini ahlâk öğelerinden birisidir. Kur'an'da genellikle dünya hayatı, ahiret hayatı ile birlikte anılmış, bazen ikisi arasında karşılaştırma yapılarak ahiret hayatının üstün olduğu belirtilmiştir. Birçok âyette peygamberlere ve Mü'minlere hitap edilirken dünya ve ahiret mutluluğu birlikte vurgulanmıştır. Budizm ve Taoizm'den farklı olarak İslam, Müslümanları hem dünyada hem ahirette başarılı ve mutlu bir hayatı sürdürmeye teşvik eder. Başka bir deyişle, Müslümanlar hem ahiret için namaz vb. ibadetler yaparlar, hem de bu dünyada yaşamak için çeşitli işlerde çalışırlar.

İslam, hem dünyaya hem ahirete değer vermektedir, ancak ahiretin, dünyadan çok daha önemli olduğunu insanlara bildirmektedir. Kur'an'da birçok ayet, bu dünyadaki yaşamın aldatıcı ve geçici olduğunu açıkça belirtir, dünya yaşamı, ahiretin mutluluğu ile karşılaştırıldığında önemsizdir ve ahiretin mutluluğu, daha iyi ve daha uzun bir gerçek mutluluktur. Örnek olarak, Kur'an-ı Kerim'de “Ahiretlerini kazanmak için dünyalarını satanlar övülmüştür. Bunun en güzel örneği şehidlerdir.” (Nis â4/74). Bu nedenle dünya ve ahiret arasında bir tercih yapma mecburiyeti ortaya çıktığı zaman hiç tereddüt etmeden ahiret hayatının tercih edilmesi istenmiştir. Ahirette, Allah, insan davranışları dahil olmak üzere dünyadaki her şey kapsamlı ve adil bir şekilde yargılayacaktır. Dine inanan ve iyilik yapanlar ödüllendirilerek cennete gider, dine inanmayan ve kötülük yapanlar cezalandırılarak cehenneme giderler. Dünya ve ahiretin mutluluğuna duyulan özlem, özellikle sonraki, yani ahiretteki sonsuz mutluluk isteği, Hui Müslüman ahlak hayatı için en büyük motivasyon haline gelmiştir.

Hui Müslümanlarının “dünya ve ahiret mutluluğu” düşüncesi, bu dünyayı ahirete giden köprü ve ahiretin tarlası olarak görmeye dayanmaktadır.

1.2. Hui'lerin Sosyal Ahlâk Kavramı

Hui milliyetinin sosyal ahlâk kavramı, dini ahlakın toplumsallaştırılmış ifadesidir. Diğer bir deyişle, Hui'lerin sosyal ahlâk kavramı, İslam'ın dini gereksinimlerini sosyal alana uygulamakta ve insanların sosyal pratiğini yönlendiren önemli bir ilke haline gelmektedir. Esas olarak aşağıdaki hususlara yansır:

Hui halkının sosyal ahlaki kavramları, şu şekilde özetlenebilir: “insanları iyilik yapmaya ikna et, insanları kötülüklerden uzaklaştır.”²¹⁰ Bu aslında Kur’an’daki en önemli sosyal etik ilkelerinden biridir. Hui Müslümanlarının gözünde, iyilik yapmak her Müslüman’ın doğal yükümlülüğüdür. Müslümanlar, Allah’ın kendilerine verdiği rahmet veya iyi şeyleri, hayırlı işler yoluyla diğer Müslümanlara iletmeli veya başkalarıyla paylaşmalıdır. İyilik yapmanın özü fakirlere yardım etmek ve zayıflara sempati duymaktır. Örnek olarak, İslâm’ın beş şartından biri zekat, Müslümanların iyi erdemler geliştirmelerini ve yoksullara yardım etmelerini sağlamaktadır.

Ayrıca, İslam’da adalet prensibi, önemli bir konudur. Kur’an’da defalarca Müslümanların adaletli olması gerektiği dile getirilmiştir. Adil olmak için, kişisel yakınlığa, mesafeye, hoşlanmaya veya hoşlanmamaya dayanarak isteklere göre değil, gerçeklere göre davranmak gerekir. Yargıçlar adil kararlar vermelidir. Tanıklık etmek gerektiğinde, her Müslüman tüm kişisel çıkarlarını göz ardı etmeli ve adil bir yürekle tanıklık etmeli, yargılanacak kişi ister fakir ister zengin bir kişi olsun, adil olmalıdır.

Yukarıda belirtilen İslam sosyal ahlakına ek olarak, Hui Müslümanları Çin geleneksel ahlaki ve etik doktrinini benimseyerek eşsiz bir Hui geleneksel ahlak sistemi kurmuşlardır. Burada Hui Müslüman bilginlerinden birisi olan Ma Zhu ve onun “Helal Rehberi”²¹¹ adlı eserinden bahsetmeyi istemekteyiz.

Ma Zhu (1640 - 1711), Qing Hanedanlığı döneminin başlarında yaşamış ünlü bir Hui din alimi idi. Onun dini düşüncesini en iyi temsil eden eser “Helal Rehberi” adlı kitabıydı. İslam sosyal ahlakı konusunda Ma Zhu (马注)’nın düşünceleri, insanlar arasındaki ilişkiye odaklanmıştır. Dindar bir Müslüman alim olan Ma Zhu (马注), Müslümanların iyi ahlaklı olmaları ve insanlar arasındaki ilişkiyi sürdürmenin ön şartı olan kişilerarası ilişkilerin kurallarına uymaları gerektiğine inanmaktaydı. Buna dayanarak Ma Zhu (马注), Konfüçyüs’ün “Üç Anahat ve Beş Davranış Kuralı”²¹² etiğini ve İslam ahlakını birleştirmiştir. Spesifik olarak, Ma Zhu, kitabında Allah’a inanma ve hükümdara sadakat gösterme, vefalı evlat olma, kocanın sözünü dinleme,

²¹⁰ İbadet vb. doğru şeyler yapmak konusunda insanları ikna etmeli, haram vb. yanlış şeyler yapmaktan insanları uzaklaştırmalıdır. Türkçe’de ‘Emr-i bi’l-ma’ruf nehy-i ani’l-münker’ denmiştir.

Mehmet Şaşa, “Emr-i bi’l-ma’ruf nehy-i ani’l-münker”, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, Vol.10, 2018, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/454355> (25 Aralık 2019).

²¹¹ Helal Rehberi: Qing Zhen Zhi Nan, 清真指南.

²¹² Üç Anahat ve Beş Davranış Kuralı: San Gang Wu Chang, 三纲五常. İlgilizcesi: Three Outlines and Five Rules of Conduct.

ağabeylere saygı duyma, arkadaşlara samimi davranma, hocalara saygı gösterme, insanlara yardım etme arasındaki ilişkiyi sistematik olarak açıklamıştır. Ma Zhu (马注), Konfüçyüs laik normlarını, özellikle insanlar arasındaki ilişkiyi İslam ahlakına dahil etmiş, böylece Hui'lere özgü bir ahlak sistemi oluşmuştur.

İlk olarak, Allah'a inanma ve hükümdara sadakat gösterme arasındaki ilişki bağlamında Hui Müslümanları, Allah'a inanmalı, aynı zamanda ülkenin kralına sadık kalmalıdır. "İmparator, ülkenin ve halkın halifesidir, Allah için ülkeyi yönetmektedir." düşüncesini ilk meydana getiren Ma Zhu (马注), bunu 'Helal Rehber' kitabında belirtmiştir. Ma Zhu (马注), Hui Müslümanlarının hem Allah'a inanmaları hem de hükümdara sadık olmaları gerektiğine inanmıştır. Buna ek olarak, Ma Zhu (马注), imparatorun insanlar arasındaki en seçkin kişi olup her şeyi yönetebildiğine inanmıştır. Hui halkı Çin'in feodal toplumunda hayatta kalmak ve gelişmek için, emperyal güçlere itaat etmeli, Allah'a ve imparatora sadık olmalıydı.

İkinci sırada, Allah'a inanma ve vefalı evlat olma arasındaki ilişki gelmektedir. Ma Zhu (马注), Hui Müslümanlarının Allah'a inandıktan ve imparatora sadık kaldıktan sonra ebeveynlerine saygı duymaları ve iyilik yapmaları gerektiğini söylemiştir. Müslümanların inandıkları din olan İslam'da hayırlı evlat olmak önemlidir. Ma Zhu (马注)'ya göre, vefalı evlat olma, anne ve baba dahil olmak üzere ailedeki yaşlılara saygı duymak, sabırla bakmak ve yardım etmek, onların sözlerini dinlemek ve isteklerini yerine getirmek anlamına gelir. Kur'an'da ve Hadis'te defalarca bahsedilen vefalı evlat olma, en önemli hayırlı işler.²¹³ Vefalı evlat olmanın belirli etik kuralları ve davranış kuralları olup Müslüman yaşamının tüm yönlerini etkilemiştir.

Üçüncü olarak, Allah'a inanma ve kocanın sözü dinleme arasındaki ilişki gelmektedir. Ma Zhu (马注), Allah'ın göklerde ve yeryüzünde her şeyi yarattıktan sonra insanın atası Hz. Adem'i yarattığını söylemiştir. Hz. Havva'nın ise Hz. Adem'in kaburga kemiğinden yaratıldığı iddia edilmiştir. Allah ikisinin evlenip çoğalmasına izin vermiştir. Bu nedenle, karı koca samimi ve mahrem olmalıdır. Ve kadın, kocasının kemiğinden yaratıldığı gibi, kocasına da uyması gerekir. Kocasının bir parçası olan kadının, kocasını

²¹³ Vefalı evlat olma, her şeyden önce bir iyiliktir.

tatmin etmesi ve sözlerini dinlemesi lazımdır. Allah'ın emirlerini unutmayan, kocalarına itaat eden ve iffetli olanlar, iyi kadınlardır.

Dördüncü olarak, Allah'a inanma ve ağabeylere saygı duyma arasındaki ilişki gelmektedir. Ma Zhu'ya göre, insanlar arasında kardeşlerin birlikte yaşayacakları günler, saçları beyazlayana kadar geçen uzun bir süreçtir. Eğer kardeşlerin ilişkileri uyumluysa, çok mutlu bir ortamda yaşayacaklardır. Çin geleneksel Konfüçyüsçülüğünde 'En büyük ağabey baba gibidir, en büyük abla anne gibidir.' düşüncesi bulunmaktadır. Bu nedenle, yaşça küçük kardeşlerin, büyük ağabeylere veya ablalara saygı duymaları lazımdır. Ma Zhu (马注), kardeşlerin ilişkilerinin uyumlu olmasının, onların Allah'ın emirlerini dinlemeleri ve Allah'a itaat etmelerinin bir sonucu olduğunu söylemiştir. Bunun aksine, bazı kardeşler birbirleriyle sık sık kavga eder veya küserler, bu da ebeveynlerin üzülmeye neden olur. Bu durum, Allah'ın emirlerini dinlememenin ve Allah'a itaat etmemenin bir sonucudur.

Beşinci olarak, Allah'a inanma ve arkadaşlara samimi davranma arasındaki ilişki gelmektedir. Herkesin bildiği gibi, bireylerin arkadaşlara ihtiyaçları vardır ve iyi arkadaşlar bulmaları gerekmektedir. Ma Zhu (马注)'ya göre, bireyler Allah'a yakın insanlarla daha fazla bağlantı kurmalıdır. Aksine, Allah'a yakın olmayanlarla hatta Allah'a hiç inanmayanlarla ilişki kurmamak lazımdır. Ma Zhu (马注), defalarca arkadaşlık ilişkisinin hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle ilgili olarak bireyleri uyarmıştır. Arkadaşların birbirlerine samimi davranmaları, yalan söylememeleri, verdikleri sözleri tutmaları önemlidir. Bu, arkadaşlığı sürdürebilmenin sırrıdır. Ma Zhu (马注), iyi arkadaşlık ilişkisinin, bireyin Allah'a inanması ve Allah'a yakın olmasının bir sonucu olduğunu söylemiştir.

Altıncı olarak, Allah'a inanma ve hocalara saygı gösterme arasındaki ilişki gelmektedir. Ma Zhu, çocukların zeki olup olmadıklarına bakılmaksızın, öğrenmelerine izin verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ma Zhu, öğretmenlere saygı duymanın, hükümdara sadık olmak ve hayırlı bir evlat olmak gibi önemli olduğuna inanmıştır. Anne ve baba çocuklara bedeni ve kanı verirken, öğretmenler ise bilgileri ve düşünceleri vermektedir. Eski bir Çince deyim vardır: "Bir gün bile öğretmenin olana, hayat boyunca baban gibi davran." Bu, öğretmen sadece bir günlüğüne çocuğa ders vermiş olsa bile, ömür boyu çocuğun babası gibi olduğu ve çocuğun babasına iyi

davranması gerektiği gibi öğretmenine de iyi davranması gerektiği anlamına gelir. Bu nedenle, Ma Zhu (马注), öğrencilerin öğretmene saygı göstermeleri ve hizmet etmelerinin önemli olduğunu anlatmıştır. Aynı zamanda Ma Zhu (马注), Hui Müslümanlarının, Allah'ın iyi bir kulu olmak, ebeveynlerinin iyi bir evladı olmak ve öğretmenlerinin iyi bir öğrencisi olmak için gayret göstermeleri gerektiği fikrine sahiptir.

Yedinci olarak, Allah'a inanma ve insanlara yardım etme arasındaki ilişki gelmektedir. Ma Zhu (马注), fakirlere yardım etmenin Allah'ın emri olduğunu söylemiştir. Ma Zhu (马注)'ya göre, tüm zenginler Allah'ın emrini unutmamalı, adil ticaret yapmalı ve başkalarına yardım etmelidir. Ma Zhu (马注) demiştir ki: dünyadaki her şey Allah tarafından yaratıldı. Fakirlere yardım etmek için zenginler yaratıldı, zenginleri imtihan etmek için fakirler yaratıldı. Bu nedenle, Allah yoksullara yardım edenlere sevinir ve yardım etmek istemeyenlere kızgındır. Allah'ın emrini uygulayan zenginlerin, Allah rahmetiyle cennete girmelerine izin verecektir. Aksine, parayı ödünç vererek faizi isteyen ve fakirlere yardım etmek istemeyen zenginler, ölümden sonra Allah tarafından ciddi şekilde cezalandırılacaklardır.

Özet olarak, İslam'ın temel inançlarını destekleme ön şartı ile Ma Zhu (马注), geleneksel Çin ideolojisi ve kültürünü, özellikle de Konfüçyüs kültürünü benimseyerek İslami ahlakı, Konfüçyüs etiği ile birleştirmiştir. Böylece, Çin özelliklerine sahip İslami bir etik sistemi oluşturulmuştur. Ma Zhu (马注)'nun bu düşüncesi daha sonraki araştırmacılar tarafından şöyle yorumlanmıştır: “Ma Zhu (马注)'nun oluşturduğu İslam ahlakının ve Çin geleneksel ahlakının birleşimi olan Hui'lerin sosyal ahlak sistemi, yabancı ülkelerin İslam ahlakından farklıdır ve Çin geleneksel ahlakının bir tamamlayıcısıdır.”²¹⁴ Ma Zhu (马注), sadece Hui Müslümanlarına Konfüçyüs etiğini göstermemiş, aynı zamanda Müslüman olmayan Çinlilere de İslami öğretileri anlatmıştır. Böylece, İslam ve Çin geleneksel kültürünün bütünleşmesi teşvik edilmiştir ve Müslümanlar ile gayrimüslimler arasındaki karşılıklı anlayış güçlendirilmiştir.

²¹⁴ Ma Qi Cheng, Ding Hong, **Çin'deki İslam Kültürünün Türleri ve Ulusal Özellikleri**, Pekin: Çin Min Zu Üniversitesi Yayınevi, 1998, s.95.

(马启成,丁宏.中国伊斯兰文化类型与民族特色[M].北京:中央民族大学出版社, 1998. P95.)

1.3. Hui'lerin Doğal Ekolojik Ahlâk Kavramı

Hui'lerin doğal ekolojik ahlâk kavramı, İslam'ın doğal görüşüne dayanmaktadır ve Hui Müslümanlarının doğal dünyaya karşı ahlaki tutum ve davranışlarının bir normudur. İslam'ın ekolojik etiğine göre, insan ve doğa arasındaki ilişkiyle uğraşmanın bir erdem tezahürü olduğuna inanılır. İslam ideolojisinde, doğa da dünya ve insanlar gibi Allah tarafından yaratılmıştır. Doğa ve insanlar arasında birbirine bağlı ve dengeli bir ilişki bulunmaktadır. İnsanların ve doğanın uyum içinde yaşaması ve insanların doğayı tahrip etmeden kullanması gerektiği görüşü, Hui halkının geleneksel ekolojik ve etik kültürü üzerinde derin bir etkiye sahiptir.

İslam, Allah'ın doğada her şeyi yarattığına inanmaktadır - bu dağlar, karalar, nehirler, okyanuslar, güneş ve ay, yıldızlar, güneş ışığı, su ve dünyada yaşayan sayısız hayvan ve bitkiyi içerir. Bütün bunlar birlikte iyi organize edilmiş, canlı bir evren ailesi oluşturmuştur. İnsan da bu büyük ailenin bir üyesi olup yeryüzünde Allah tarafından tayin edilen halifedir. Bu nedenle, insan ve doğa arasında iyi bir ilişki kurulması çok önemli bir konudur.

İslam'ın ekolojik etiği, doğanın insanlara yiyecek, su, hava, güneş ışığı ve mineral kaynakları ile yaşaması için gerekli koşulları sağladığına inanmaktadır. İnsanlar, çevre olmadan yaşayamazlar. İnsanlar ile çevre birbirleriyle ilgilidirler. Doğal kaynaklar sınırlıdır ve insanlar, Allah'ın insanoğluna verdiği yaşam koşullarına değer vermelidir. İnsanların kısıtlama olmadan doğal kaynakları kullanmaları doğru değildir. Aynı zamanda, her şey Allah'ın yarattığı canlı bedenlerdir, tıpkı insanlar gibi Allah'ın rahmetinin sevgisi altında yaşarlar. İnsanlar dünyadaki her şeye adil ve dostane bir şekilde davranmalı, özellikle de dünyanın ahenkli birliğini korumak için ekosistemdeki hayvanların ve bitkilerin korunmasına önem vermelidirler.

İslam'ın doğa teorisi, yalnızca Müslümanlar için bir rehber değil, aynı zamanda toplumun gelişimi ve ekolojik çevrenin gelişimi için ileriye dönük bir önermedir. Başka bir deyişle, insanlar böyle ekolojik bir ahlaka sahip olmalıdır.

Hui halkının etik değer sistemi üç yönü içerir: dini etik, sosyal etik ve ekolojik etik. Bu sistem, yardımseverliği ve kardeşliği savunan, barış ve huzur arayan Müslümanların ahlaki niteliklerini göstermektedir. Hui halkının ahlakının zengin içerikli olduğu söylenebilir. Hui milliyetinin ahlâki sistemi, sadece İslam etiğinin ve geleneksel Çin

Konfüçyüs etiğinin kristalleşmesi değil, aynı zamanda Hui milliyetinin tarihinin ve kültürünün de önemli bir parçasıdır, dolayısıyla önemli bir statü ve değere sahiptir.

2. Hui Müslümanlarının Yaşam Törenleri

Dünyadaki çoğu etnik grup kendi zengin yaşam törenlerine sahiptir. Bu yaşam törenleri, bir insanın tüm yaşam süreci boyunca devam eder. Diğer bir deyişle, yaşam törenleri, yeni bir yaşamın doğuşuyla başlar, yaşamın bitmesi ile sona erer ve büyüme, yetişkinlik ve evlilik evrelerinden geçer. Yaşam törenleri, insanların hayat sürecinde önemli dönüm noktalarıdır, sonunda yaşam süreci tamamlanır ve yeni bir yaşam beklentisi başlar.

Çin milleti, çok gelişmiş bir ritüel kültürü olan bir millettir, doğum töreninden, yetişkin töreni, düğün, büyüme töreni ve cenaze törenine kadar eksiksiz bir yaşam ritüel sistemine sahiptir. Aynı zamanda İslam'ın yaşam ritüelleri hakkında ayrıntılı kuralları da vardır.

Genel olarak, Çinli Müslümanların yaşam törenleri iki kültür tarafından düzenlenir ve sınırlandırılır. Başka bir deyişle, yaşam ritüellerinde İslam ilkeleri ve Çin Konfüçyüsçülüğünün kültürel kuralları, bu ikisinin yakın bağlantısı ve entegrasyonu sonucunda, Hui halkının yaşam törenleri kültürünü oluşturdu.

Makalenin bu bölümünde, Hui halkının doğum töreni, sünnet, düğün, cenaze töreni de dahil olmak üzere hayat ritüellerini tanıtmaktayız.

2.1. Doğum Töreni

Dokuz aylık uzun bir sürenin ardından bebeğin ilk ağlaması, nihayet ebeveynlerin endişelerine son verir ve gururla yeni bir yaşamın geldiğini açıklar. Yeni hayata olan sevgilerini ve Allah'a olan minnetlerini ifade etmek için, neşeye dalmış olan yetişkinler çeşitli törenlerle yeni doğan bebek için dua ederler. Buna doğum töreni denir. Hui insanları doğumu büyük bir olay olarak görürler.

Her ebeveyn yeni doğan bebeğin sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürmesini ister. Hui Müslümanı ebeveyni tarafından, yeni doğan bebekler için yapılacak birçok özel ritüel vardır. Bu ritüeller Hadis-i Şerif tarafından öğretilmiştir ve bebeklerin iki dünya saadeti ile ilgilidir.

Yeni doğan bebek doğduktan sonra yapılacak ilk şey, bebeğin kulağına Ezan ve Kamet okunmaktır. Bu uygulama, Hadis-i Şerif’e dayanmaktadır.

İslam dininde yeni doğan bebeklere isim vermek için Ezan ve Kamet okunması Hz. Peygamberin sünnetinde yer alan bir uygulamadır. Yani söz konusu bu uygulama farz yada vacip olmayıp, ancak Hz. Resulden günümüze uygulanan bir sünnettir.

Bebeğin kulağına ezan okuma adetini ilk başlatan kişi Peygamber efendimizdir. Tirmizi’den aktarıldığına göre torunu Hz. Hasan (R.a) doğduğunda Peygamberimiz onun sağ kulağına ezan okumuş ve daha sonra bu olay bir gelenek haline gelmiştir. Bu konuda Peygamberimizin buyurduğu bir hadiste şöyle yazar: “çocuğu olan Müslümanlar bebeğin sağ kulağına ezan, sol kulağına ise kamet okusun. Böylece o çocuğa hiçbir cin musallat olamaz.” (Feyzü’l-kadir, VI / 237)²¹⁵

Hui Müslümanlarının geleneklerinden biri olan yeni doğan bebeğin kulağına ezan okumak, genel olarak bebeğin babası veya ailesindeki dindar bir kişi tarafından yapılır.

Yeni doğan bebek doğduktan sonra yapılacak ikinci şey, bebeklere biraz hurma, bal veya tatlı verilerek dualar edilmesidir.

Yeni doğan çocuğa tatlı bir şey çiğneyerek ağzına vermek, dudağına sürmek Sünnet-i seniye’dir. Bunu sâlih bir kimsenin yapması ise menduptur. Kuru üzüm ve şeker gibi tatlılarla yapılabilirse de kuru hurma ile yapmak müstehaptır, daha faziletlidir.

Hazret-i Âişe -radiyallahu anhâ- Vâlidemiz der ki:

“Yeni doğan çocuklar Resulullah’a - sallallahu aleyhi ve sellem - getirilirdi. O da bunlara mübarek olmaları için duâ eder ve ağzında yumuşattığı hurmanın suyunu çocuğun ağzına sıkardı.” (Buhâri, Deavât 3; İbn Mâce, Taharet 77, 523)²¹⁶

Birçok Hadis’te, Hz. Peygamberimizin (S.A.V) kendi torununu ve diğer sahabelerin yeni doğan bebeklerine bu uygulamayı yaptıkları yazılmıştır. Buna dayanarak, Hui Müslümanları arasında yeni doğan bebeklere hurma vermek önemli bir doğum töreni haline gelmiştir.

²¹⁵ Anonim, “Bebeklere İsim Verilirken Kulağına Ezan Ve Kamet Neden Okunur?”, 29 Aralık 2019, <https://yeni-kimlik.com/bebeklerin-kulagina-ezan-kamet-nasil-okunur.html> (3 Ocak 2020).

²¹⁶ Anonim, “Çocuğa Yedirilecek İlk Gıda (Tahnik)”, 09 Ağustos 2016, <https://sorularlailslamiyet.com/yeni-dog-cocugun-agzina-hurma-surme-hususunda-bilgi-verir-misiniz-0> (3 Ocak 2020).

Üçüncü olarak yapılacak şey, çocuğa iki isim vermektir: biri Müslüman ismi diğeri Çince isim. Hui ebeveynleri, bütün ebeveynler gibi çocuklarına iyi, akılda kalıcı ve anlamlı bir ad vermek isterler. Çocuklara güzel adlar vermek de sünnettir.

Müslüman olarak Hui'ler, çocuklara güzel birer Müslüman adı seçip verirler. Genellikle, yenidoğan bebeklere verilen adlar, Peygamberlerin, sahabelerin, İslam tarihinde önemli kişilerin veya Kur'an'da bahsedilen kişilerin adlarıdır. Erkek bebeklere İsa, Musa, Yusuf, Adem, Hasan, İbrahim, Muhammed vb. adlar verilirken, kız bebeklere ise Hatice, Ayşe, Selime, Fatma, Zeynep, Rahime vb. adlar verilmektedir. Hui ebeveynlerinin çocuklarına Müslüman isimleri vermelerinin nedeni, çocuklarının büyüdüğü Müslüman kimliklerini unutmamalarını istemeleridir. Buna ek olarak, ebeveynler çocuklarının İslam'daki önemli kişilerin hayat hikayelerinden ders almalarını ve toplumda güçlü inançlı bireyler olmalarını ummaktadır.

Çinli olarak Hui'ler, çocuklarına bir de Çince isim verirler. Çocuğun soyadı babasından gelir. Genel olarak, çocuğun adının başkasının adıyla aynı olmamasının en iyisi olduğuna inanılır. Bu nedenle, Hui ebeveynleri başkalarınca kullanılmamış özel Çince kelimeleri seçerek kendi çocuklarını adlandırırlar. Burada açıklanması gereken, Han kültüründen etkilenecek, Hui halkının çocuklarına verilecek Çince isimleri seçerken, ailedeki ataları veya büyükleriyle aynı isimleri kullanmaktan kaçınması gerekliliğidir. Yani çocukların adlarının, ailedeki büyüklerinin isimleriyle aynı olmaması gerekir. Çünkü Han halkı çocuklara atalarıyla aynı adı vermenin atalarının davranışlarına saygı göstermemek olduğunu düşünmektedir.

Dördüncü sırada yapılacak şey olarak, bebek için akika kurbanı kesilir ve tıraş edilir. Bu gelenek de Sünnet'e dayalıdır.

Başka bir gelenek de akika kurbanıdır. İslam inancında yeni doğan bebeğin kafasında çıkan ilk tüyler akika olarak adlandırılır. Bu tüylerin tamamı ya da bir kısmı tıraş edilir, ardından da ezan okunur ve Allah'a şükretmek için kurban kesilir. Buna akika kurbanı denir.²¹⁷

Durumu iyi olanlar için Allah'ın vermiş olduğu çocuk nimetine karşı bir şükür olarak çocukların doğumlarının yedinci gününde kurban kesmek sünnettir. Bu kurbana akika kurbanı denilmektedir.

²¹⁷ Anonim, "Bebeklere İsim Verilirken Kulağına Ezan Ve Kamet Neden Okunur?", 29 Aralık 2019, <https://yeni-kimlik.com/bebeklerin-kulagina-ezan-kamet-nasil-okunur.html> (3 Ocak 2020).

*Yine bu günler çocuğun başının tıraş edilip, çıkan saçın ağırlığına veya takdiri bir ağırlık olarak altın alıp sadaka vermek müstehaptır.*²¹⁸

Hui Müslümanları, kız çocuğu için bir koyun ve erkek çocuğu için iki koyunun kesilmesinin sünnet olduğuna inanmaktadır. Genellikle bebek doğduktan sonra 7. gün veya bebek bir aylık iken akika kurbanı kesilir.

Yukarıda belirtilen İslami geleneklere ek olarak, Hui halkının doğum töreninde birçok geleneksel Çin adeti de vardır. Yenidoğan doğduktan sonra, bu güzel haberin iletilmesi için, yumurtalar (pişmiş ve kırmızı boyalı yumurta), kekler, kurabiyeler veya şekerler hediye olarak hazırlanıp akrabalara, arkadaşlara, meslektaşlara ve komşulara vb. dağıtılması gerekir. Akrabalar, arkadaşlar ve komşular da yenidoğanları ziyaret ederler ve bebek kıyafetleri, ayakkabıları, şapkaları, bilezikleri veya bebeklerin kullanacakları benzer şeyleri getirirler. Bazı bireyler de bebeğe para verirler.

Han milletinin geleneklerinden etkilenen Hui'lere göre, çocuk doğduktan sonra ilk ay, yüzüncü gün ve doğum günü kutlamalarını yapmak gerekir. Genelde, bu özel günlerde bebeğe yeni kıyafet giydirilir, fotoğraf çekilir, ailece beraber yemek yenir. Böylece yeni bir yaşamı karşılama süreci tamamlanmış olur.

Doğum töreni “beşik töreni” olarak adlandırılır. Dünyadaki birçok etnik grubun doğum töreni din ile yakından ilişkilidir. Hui halkının doğum töreni, İslam ve Konfüçyüsçülüğün özelliklerine sahiptir. Hui geleneğinin doğum töreninin Konfüçyüsçülük ve İslam'ın yakın entegrasyonunun bir ürünü olduğu söylenebilir.

2.2. Yetişkinlik Töreni - Sünnet

Etnik gruplar, bir erkeğin olgunluğunu tanımlamada farklılaşsa da, ortak özellik, belirli törenlerin erkek olgunluğunun bir işareti olarak düzenlenmesidir. Müslüman milletlerde sünnet “yetişkinlik töreni” haline gelmiştir. Hui halkının sünneti, İslâm'dan derinden etkilenmiştir. Sünnet, İslâm kaynaklı bir tür yaşam ritüelidir. Hui'lere göre, on iki yaş, erkeklerin olgunluğunun bir işaretidir. On iki yaşından itibaren, erkek çocuğu dini yükümlülükleri üstlenmeye başlamalı ve İslam dininin emrettiği ibadetleri yapmalıdır. Sünnet uygulaması, oğlu olan her Hui babanın hayatında önemli bir dini zorunluluk haline gelmiştir.

²¹⁸ Anonim, “Yeni doğan bebeğe nasıl isim konulur?”, *Helal Platform*, 29 Nisan 2018, <https://www.helalplatform.com/dini-bilgiler/yeni-dogan-bebege-nasil-isim-konulur/1327/> (3 Ocak 2020).

Sünnet olmak fitratın bir gereğidir. İlk kez İbrahim Aleyhisselam sünnet olmuştur. Nebimiz Muhammed Mustafa sallallâhu aleyhi ve sellem de fitri sünnetleri sayarken sünnet olmayı ilk sırada zikretmiştir.

İbrahim Aleyhisselamdan kalan bu fitri sünnet asırlardır Müslümanların geleneği haline gelmiştir. Durum böyle olsa da sünnet olmak Müslüman olmanın bir şartı değildir. Dolayısıyla büyük yaşta Müslüman olanlar sünnet olurlarsa iyi bir iş yapmış olurlar. İbrahim Aleyhisselamın seksen yaşında sünnet olduğu unutulmamalıdır. Ama sünnet olmak istemezlerse onlar bu işe zorlanamazlar.²¹⁹

Sünnet, erkek çocuklar için belli bir yaşa gelindiğinde gerçekleşen bir ritüeldir. Hui halkına göre, sünnetten sonra, çocuk yetişkin bir Müslüman olarak kabul edilir. Geleneksel olarak, erkek bebekler doğumdan sonraki yedinci günde sünnet edilir, bu işlemin yapılmasının büyük yaşlara ertelenmemesi gerektiği düşünülür. Bugünün Hui çocukları genellikle beş, dokuz veya on iki yaşında sünnet edilirler.

Çin Hui halkının İslam geleneklerine göre düzenlediği sünnet töreni çok ciddi ve g örkemlidir. Sünnet yaşı konusunda, Hui'ler, çocukları biraz daha büyük olduklarında, yani 12 yaşına yakın olduklarında ameliyat ettirme eğilimindedirler, çünkü bu yaştaki çocuğun bu işi anlayabildiğini ve aktif olarak işbirliği yapabileceğini düşünürler. Eski zamanlarda, Hui halkının genç erkek çocuklarına yönelik sünnet ameliyatı uzman dini personel tarafından yapılmıştır. Sünnet ameliyatı yapan kişiye “sünnet babası” denmiştir. Şimdi herhangi bir hastaneye gidilerek sünnet ameliyatı yaptırılmaktadır.

Hui kültürüne göre, çocuk sünnet edildiği zaman, ailesinin koyun veya tavuk kesmesi ve özel yemekler yapması gerekir. Aynı zamanda yemek ikramı sırasında imam davet edilir ve imamdın çocuk için dua istenir. Komşular, akrabalar ve arkadaşlar da gelip çocuğa ya para ya da hediye verir ve “Hayırlı olsun, Allah kabul etsin” derler. Ekonomik koşulları iyi olan ailelerin çocukları yeni kıyafetler giyerler. Sünnet edildikten sonra çocuk, artık yetişkin bir erkek gibi görülmekte ve dini ibadetleri yapması istenmektedir.

Sünnet, yalnızca Çin'deki, İslam'a inanan Hui etnik grubunun bir yaşam ritüeli değil, aynı zamanda Müslüman ulusun kültürel kimliğinin bir sembolüdür, ayrıca sağlıklı bir davranıştır, bu nedenle sünnet, Müslüman halkı tarafından yaygın olarak

²¹⁹ Anonim, “Sünnet olmak şart mıdır, yoksa bir İslam geleneği midir?”, *Fetva.net*, 21 Ağustos 2009, <http://www.fetva.net/vazili-fetvalar/sunnet-olmak-bir-islam-gelenegi-midir.html> (3 Ocak 2020).

kabul edilir. Tarihin ilerlemesi ve toplumun gelişmesiyle birlikte, Hui Müslümanlarının sünneti, sadece dini anlamlara sahip bir işlem olmakla kalmamış, aynı zamanda ulusun geleneksel kültürünü, ortak psikolojisini, düşünce özelliklerini ve manevi bakış açısını gösteren kültürel bir bileşim haline gelmiştir.

Hui erkeği büyüme sürecinin sembolik bir ayini olarak, sünnet dini öneme ve ulusal öneme sahiptir. Bazı bölgelerde bu kavram, basitçe sünnetin kendisi değil, aynı zamanda ailenin yaşam standartlarının ve sosyal etkileşim yeteneklerinin bir tezahürüdür. Mevcut gelişim durumuna bakıldığında, sünnet, Hui halkının bireyleri arasındaki bağlantıyı artırmak ve güçlendirmek için önemli bir yol haline gelmiştir.

2.3. Evlilik Töreni - Düğün

Evlilik kültürü, Xi'an Hui geleneklerinin ve alışkanlıklarının önemli bir parçasıdır, yerel etnik özelliklere sahiptir ve Çin geleneksel kültürünün, İslam'ın ve Shaanxi Guanzhong kültürünün uzun vadeli tarihsel entegrasyonunun ve evriminin sonucudur. Hui halkının evlilik kültürünü gösterme şekli Çin tarzındadır, ancak içeriği İslamidir.

Xi'an'daki Hui halkının evlilik ilkeleri, İslam'ın uyguladığı evlilik ilkelerini, yani evlilik özgürlüğü ve özerklik ilkesini izler. Dört özel evlilik şartı vardır: 1. Hem erkekler hem de kadınlar ortak bir inanca sahip olmalı, yani Müslüman olmalıdırlar; 2. Evlenecek iki kişi özgür şekilde yani gönüllü olarak evlenmeyi istemelidirler ve ebeveynleri evlenmelerine izin vermelidir; 3. Şahit olarak sunulan en az iki sağlıklı Müslüman yetişkin erkek olmalıdır; 4. Erkek, kadına belirli miktarda mehir vermek zorundadır. Mehir miktarının erkeğin maddi durumuna uygun olması gerekir.

Ayrıca, ayet ve hadislerde evlenilmesinin haram olduğu belirtilen bazı yakın akrabalarla, Müslüman olmayan kadınlarla ve evli kadınlarla evlenmek yasaktır. Aynı zamanda Hui halkı Çin tek eşli evlilik prensibini de uygulamaktadır. Böylece, dini hükümler ve Çin hukukun genel ilkeleri ihlal edilmemektedir.

Evlilik törenlerine görüşme, nişanlanma ve düğün törenleri dahildir.

2.3.1. Görüşme

Çöpçatan tarafından kız ve erkek tanıştırılır ve ilk defa görüşme yaparlar. Genelde görüşme zamanı olarak perşembe akşamı seçilir. Çünkü Cuma gününden önceki gece, mübarek gecedir. İlk görüşmenin süresi çok uzun olmamalıdır. Kız ve erkek tanıştıktan

sonra birkaç defa görüşme yapabilirler. Üç ila beş aydan sonra iki taraf nişanlanmayı kabul ederse, se çilen tarihte bir nişan töreni yapabilirler.

2.3.2. Nişanlanma

Se çilen tarihte, erkek ve ailesi, çöpçatan ve imam, kızın ailesini resmen ziyaret etmektedir. Erkek ve ailesi, kızın ailesine meyve, çay, dana eti ve koyun eti, çiçekler ve kırmızı paketler gibi hediyeler götürür. Kız evinde kısa bir tören yapılır ve imam nişan törenine başkanlık eder. Önce Kur'an okunur sonra hem erkek hem de kız tanıtılır. Sonra halka açık olarak kız ve erkeğin nişanlandığı duyurulur. Ebeveynleri de birbirleri ile selamlaşır ve el sıkışırlar. Aynı zamanda, imam evlilik konusunda bir konuşma yapar: dini bazı kurallar ve gereklilikler, ebeveynlerin yükümlülükleri, kız ve erkeğin sorumluluğu hakkında konuşur. Sonunda törene katılanlar, imamın önderliğinde, birlikte yeni nişanlanan çift için dua ederler. Bu, kadın ve erkek arasındaki aile ilişkisinin resmi olarak tesis edildiği anlamına gelir.

Törenden sonra kız ailesi misafirleri ağırlamak için tatlılar ve çay ikram ederler. Erkek ve ailesi kızın evinden ayrılırken, şekerler, yerfıstığı, çekirdekler gibi yiyecekler kız tarafından kendilerine verilir.

2.3.3. Düğün Törenleri

Genelde, nişandan itibaren altı ay veya bir yıl içinde düğün törenleri yapılabilir. Düğün tarihi İslami takvime göre belirtilir. Düğün törenleri iki töreni içerir: nikah ve düğün. Genellikle iki gün içinde gerçekleştirilir. Nikah ve düğün tarihi, hem erkek hem de kız tarafından birlikte kararlaştırılır.

Düğün törenlerinin ilk gününde, erkek ve ailesi, hayırlı günlerinin geldiğini gösteren şekerler, meyveler, kurabiyeler, tatlılar ve fıstıklar gibi hediyeleri kız ve ailesine sunarlar. Ve bu günde hem erkeğin hem de kızın gusül abdesti alması gerekir. Xi'an Hui Müslümanları bu ilk güne "Fa Hai Tang" derler. Hui halkı, birisinin evinde "Fa Hai Tang" töreninin başladığı haberini duyunca, ertesi gün onun ailesindeki birinin evleneceğini bilirler.

Ertesi gün, imam, damat ve ailesi, arkadaşları ve çöpçatan birlikte kız evine giderler. Kız evinde yapılan nikah töreni, İslam'ın kutsal kitabı - Kur'an'ın okunması ile başlar. Kur'an'ı okuduktan sonra imam, hem kıza hem erkeğe din temel bilgileri ile

ilgili birkaç soru sorar. Genelde kızın ve erkeğin Kelime-i Tevhid okunması istenmektedir. Çünkü bu söz, onların Müslüman kimliklerini gösterir. Sonra imam damada “**** adlı kız ile evlenmek ister misin? Senin eşin olmasını kabul ediyormusun?” sorularını sorar, damat “evet, kabul ediyorum” diye cevapladıktan sonra, imam aynı soruları kıza da sorar. Normalde nikah töreninde evlenecek kişilerin Müslüman adları kullanılmaktadır. Kız ve erkek evlenmeyi kabul ederlerse, imam ciddiyetle ilan eder: “Bundan sonra, ikiniz resmen karı koca olacaksınız. Hepimiz sizin evliliğinizin tanığıyız. Hayırlı olsun.” Buna ek olarak imam, gelin ve damadın evlendikten sonra birbirlerine saygı duymaları ve sevmeleri gerektiğini hatırlatır. Sonunda hep birlikte yeni evlenen kişiler için dua ederler. Kız ve erkeğin Müslüman olmaları, evlenmeye gönüllü olmaları, ebeveynlerinin izin vermeleri ve tanıkların bulunması, İslami evlilik öğretileri ile uyumludur. Bu yüzden dini bakış açısına göre evlilikleri meşrudur. Bu noktada, nikah töreni sona ermiştir.

Nikah töreni kısa ama ciddidir. Xi'an Hui halkı nikahı evliliğin en önemli parçası olarak görmektedir. Nikah gününde, damadın geline mehir teslim etmesi de gerekir. Akşama doğru kızın ailesi (çoğunlukla kadınlar) gelinin çeyizini erkeğin evine götürür ve çeyizi yeni evde yerleştirirler. Çeyizi getirenler damat tarafından yemek ikram edilir.

Üçüncü gün düğün törenleri düzenlenir. Genellikle sabahın damat ve ailesi gelini almaya evine giderler. Sonra damat ve gelin ve aileleri birlikte yeni evlerine geçerler, biraz otururlar, sohbet ederler. Sonra herkes bir restorana gider ve düğün törenleri orada yapılır. Düğün törenleri Kur'an'ın okunması ile başlar. Daha sonra damat ve gelin birkaç gösteri yaparlar. Sonunda misafirlere yemek ikram ederler. Düğün törenleri bittikten sonra damat ve gelin yeni evlerine giderler ve artık birlikte yaşamaya başlayabilirler.

Dördüncü günün sabahında, gelinin ailesi (amca, dayı veya erkek kardeş) yeni evlenenlere kahvaltı götürür. Gelini alıp baba evine getirirler. Gelin evde gusül abdesti alır. Sonra damat tekrar gelinin evine gidip ev halkı ile sohbet eder ve gelin ile birlikte yeni evlerine dönerler. Bu eski zamanlardan beri süregelen gelenektir. Ancak çağdaş yaşamda bu geleneği uygulayanların sayısı gittikçe azalmıştır.

Beşinci günden sonra, gelin eşinin ailesini ziyarete gidebilir. Bu noktada artık, Xi'an'daki Hui halkının tam bir evlilik töreni süreci sona ermiştir.

Evlilik töreninin başlangıcından, evliliğin tamamlanmasına kadar, Hui Müslümanlarının geleneksel evlilik törenlerinin süreci çok karmaşıktır. Her sürecin kendi çıkarları ve anlamları vardır. Xi'an'daki Hui halkının evlilik töreninin Çin özelliklerine sahip İslami bir evlilik töreni olduğu görülebilir. İslam ve Çin geleneksel kültürünün Hui halkının evlilik gelenekleri üzerindeki rolü ve etkisi çok büyüktür. Bu sadece Xi'an'daki Hui halkı değil, aynı zamanda Çin'deki tüm Hui halkının evlilik geleneklerinin en önemli özelliğidir.

Bir yandan, İslam'ın etkisinden dolayı, Xi'an Hui halkının evlilik kararının belirlenmesinde kesinlikle İslam'ın kurallarına uyulur. İslam evliliğinin fikirleri ve düzenlemeleri hem pratik hem de basittir. Öte yandan, Hui halkı binlerce yıldır Han halkıyla birlikte yaşadığı için, Hui halkının evlilik gelenekleri de Çin geleneksel kültüründen, özellikle de Konfüçyüsçü evlilik sistemi ve ritüellerinden derinden etkilenmiştir.

Bununla birlikte, Han milletin geleneksel düğün prosedürleriyle karşılaştırıldığında, Xi'an Hui halkının düğün töreninin oldukça basit olduğunu belirtmek gerekir. Hui'lerin evlilik törenlerinde atalara tapınma, ebeveynlere secde yapma, gelin ve damadın içki içmeleri gibi ritüeller yoktur, çünkü bunlar İslami inanca aykırıdır. Ayrıca, Shaanxi'nin Guanzhong bölgesindeki halk gelenekleri, Xi'an'daki Hui halkının evlilik geleneklerini de etkilemektedir. Bu nedenle, İslam'ın, geleneksel Çin kültürünün ve Guan Zhong yerel geleneklerinin birleşimi, Xi'an Hui'lerinin evlilik geleneklerinin bölgesel etnik özelliklere sahip olmasını sağlar.

2.4. Cenaze Töreni

Cenaze törenlerinin bir milletin en karakteristik geleneklerinden biri olduğu söylenebilir. Hui halkının kendine özgü cenaze alışkanlıkları vardır. Hui toplumunda, eğer biri ölürse, insanlar ölüm demez. Hui'ler, ölümü Arapça olarak "Allah'a geri dönmek" veya "mevt" olarak adlandırırlar. Hui halkı ölümlere "mevta" derler. Hui halkı yaşam ve ölümün, Allah'ın yarattıklarına ilişkin planı olduğuna ve insan gücüyle karşı konulmaz olduğuna inanmaktadır.

2.4.1. Hui Müslümanlarının Cenaze İlkeleri

Müslümanların cenaze törenleri, İslam'ın kutsal kitabı - Kur'an'a ve Peygamberlerine dayanmaktadır. İslam'ın cenaze ile ilgili temel ilkeleri şunlardır: cenazeyi toprağa gömmek, en kısa sürede gömmek ve mezarlara hiçbir eşya konulmadan gömmektir. Bu ilkeler aynı zamanda Hui Müslümanlarının cenaze törenlerinin içeriğidir.

2.4.1.1. Toprağa Gömmek

Çin'in geleneksel cenaze töreni - toprağa gömmek, Müslümanlarınki ile aynıdır. İslam'a göre, insanlar topraktan ayrılmaz. Diğer bir deyişle, insanlar topraktan yaratılmışlardır ve ölümden sonra toprağa gömülmelidirler. İslam'ın cenaze törenlerinin özellikleri arasında, Çin geleneklerinin özelliklerinden farklı olanlar şunlardır: en kısa sürede gömmek ve mezarlara eşya konulmaması.

2.4.1.2. En Kısa Sürede Gömmek

Cesedin en kısa sürede gömülmesi, Hui halkının cenaze alışkanlıklarının temel bir ilkesidir. Bu ilkeye göre, Hui bireyi, öldüğü yerde gömülmektedir. Başka bir deyişle, ölen kişiyi gömmek için memleketine geri götürmeye gerek yoktur. Bunun amacı yaşayan bireylerin yorulmalarından kaçınmak ve cesedin uzun süre bir yerde durması nedeniyle bozulmasını önlemektir. Bu nedenle, Hui toplumunda genellikle sabah saatlerinde vefat edenler öğle saatlerinde gömülmekte, akşam saatlerinde vefat edenler ise ertesi gün sabah saatlerinde gömülmektedir. Hui'lere göre ceset, gömülmeden en fazla üç güne kadar durabilir. Bununla birlikte en kısa zamanda gömülmesi tavsiye edilir.

2.4.1.3. Mezarlara Eşya Konulmadan Gömmek

Mezarlara hiçbir eşya konulmadan gömmek, Hui halkının cenaze alışkanlıklarının temel bir gereksinimidir. İslam, dünyadaki yaşamın sadece bir yaşam süreci olduğuna inanır. Bu "önceden belirlenmiş" yaşam ve ölüm inancı, İslam cenazesinin temel dayanağıdır. Genel olarak, Hui halkının cenazelerle uğraşırken abartı ve israfa kaçınması gerekir. Cenaze Müslüman olduğu sürece, ölümden önce önemli bir kişi veya sıradan biri olup olmadığına bakılmaksızın, gömüldüğü zaman tabut kullanılmaz, sadece beyaz bezlerle sarılır.

Başka bir deyişle, hem erkekler hem de kadınlar, yaşlılar ve genç nesiller, fakirler ve zenginlerin hepsi sıradan malzemelerden oluşan beyaz bezlerle sarılır ve mezarlığın aynı boyut ve derinliğine gömülürler. Bu, eşitliği yansıtır. Ayrıca, İslam'ın gereklerine göre, ölüye veya cenaze için gelen misafirlere secde etmek gibi davranışlar yasaktır.

2.4.2. Cenaze Töreninin Süreci

Xi'an Hui Müslümanlarının biri vefat ettikten sonra, ilk adım cesedin tahtaya koyulmasıdır. Kişilerin bazıları evde vefat eder, bazıları hastanede vefat eder, ancak vefat olayı nerede olursa olsun, cenazelerin “su tahtası” adlı, ölüleri yıkama ekipmanına taşınmaları gerekir. Ceset taşınmadan önce, ölülerin ailesine durum bildirilmelidir. Xi'an Hui Müslümanları buna çok önem vermektedir.

İkinci adım “cenazeyi bildirmek”, yani ölen kişinin yakın aile üyelerini akrabalarını, arkadaşlarını, komşularını vb. bireyleri vefat ile ilgili bilgilendirmektir. Haberi duyduktan sonra, akrabalar ve arkadaşlar hızla cenaze evine koşar, yardım etmeye çalışırlar. Bazılar yemekler getirir, bazıları da camiye gidip cenaze işleriyle uğraşırlar.

Üçüncü adım ise “cesedin yıkanması”dır. Hui halkının ölüleri gömülmeden önce, suyla yıkanmalı, beyaz bezlerle sarılmalı ve cenaze namazı kılınmalıdır. Bunlar da İslam'ın cenaze kurallarıdır. Cesedi suyla yıkamak, ölen kişinin kendisi yerine onun vücudunu temizlemek ve gusül abdesti aldirmek anlamına gelir. Cesedi yıkamak için genellikle üç kişi gerekir. Cesedi yıkayan kişiler genelde ölen kişi ile aynı cinsiyette olan yakın aile üyeleridir. Cesedi yıkamakla ilgilenen birkaç kişi hariç, kimse odaya giremez veya izleyemez. Yıkamanın başlangıcında, çocuklara veya fakirlere sadaka verilir.

Dördüncü adım ölünün kefenlenmesidir. Ceset yıkandıktan sonra beyaz bezlerle kefenlenmek gerekmektedir. Erkek için 3 parça bez, kadın ise 5 parça bez kullanılmaktadır. Ölü kefenlendikten sonra, ceset yatağına koyulur. Ceset yatağı tabuttan farklıdır, ölülerle birlikte gömülmez, sadece ölüleri kaldırmak için kullanılır. Ölünün akrabaları ve arkadaşları son kez ölünün yüzünü görebilir ve bundan sonra ölünün kafası, beli ve ayakları bezlerle bağlanır. Herşey hazır olur ve cenaze beklenir.

Beşinci adım cenaze namazı kılınmasıdır. Genelde cenaze namazı öğlen namazından sonra kılınır. İlk önce ölü için insanlardan helallik istenir, sonra imam ile

birlikte cenaze namazı kılınır. Namazdan sonra insanlar ölen kişiye “Allah affetsin”, “makamı cennet olsun” gibi dualar ederler. Sonrasında ceset toprağa gömülür.

Altıncı adım cesedin toprağa gömülmesidir. Hui Müslümanlarının mezarları genelde şehir dışındadır. Yarım metre genişliğinde, yaklaşık iki metre uzunluğunda ve üç metre derinliğinde bir mezar çukuru kazılır ve çukurun batı tarafına bir oyuk kazılıp ölüler içine koyulur. Ölü, kabirde yüzü kibleye gelmek şartıyla sağ yanı üzerine yatırılır. Ölünün yüzü, İslam’ın kutsal yeri olan Kâbe - yani kibleye gelecek şekilde yatırılarak gömülmesi gerekir. Ceset koyulduktan sonra mezar toprakla doldurulacak, sonra da mezar taşı yapılacak, böylece gelecek nesiller kalıntıları bulabileceklerdir.

Burada belirtilmesi gereken, çağdaş yaşamda Çin’de yakma yönteminin yaygın olarak uygulandığı hususudur. Sadece İslam’a inanan on etnik azınlık grubu, toprağa gömme yöntemini uygulayabilir. İslam’da yeni olan Müslümanlar için camiden ispat alınabilir ve ölümünden sonra toprağa gömülebirlirler.

Tüm Hui halkının cenaze töreni boyunca, gürültü yapmak ve abartılı şekilde ağlamak yasaktır. Ayrıca kadınlar cenaze törenlerine katılmaya teşvik edilmemektedir.

Xi’an’daki Hui Müslümanları, cenaze töreninden sonra vefat eden kişinin ailesinin evine geri dönerler. Ölen kişinin ailesi, akraba ve arkadaşlarına teşekkürlerini göstermek için “You Fan” adlı kıymalı pirinçli çorba ikram eder.

Xi’an Hui Müslümanlarının anma töreni gelenekleri kapsamında: ölen kişinin gömülmesinin üçüncü, beşinci, yedinci, otuzuncu, kırkıncı, yüzüncü gününde ve yıldönümünde (özellikle üçüncü, beşinci, onuncu, on beşinci, yirminci ve otuzuncu yılında) ölen kişiyi anmak için törenler düzenlenecektir. Hui halkının özel günlerde ölüleri anma gelenekleri Çin Konfüçyüs kültüründen etkilenmiştir. Anma törenlerinde genelde ölen kişi için Kur’an okunur, dualar edilir ve yaşayanlar için Allah’tan güzel ve sağlıklı hayatlar istenir.

Kısacası, toprağa gömme, en kısa sürede gömme, mezarlara eşya konulmadan gömme, Xi’an Hui’lerinin cenaze töreninin üç unsurudur. Hui Müslümanlarının cenaze törenleri şu şekilde özetlenebilir: ölen kişi hasta iken ailesi imamdan hasta için tövbe istiğfar okumasını ister, vefat ettikten sonra su ile yıkanır ve kefenlenir, cenaze namazı kılındıktan sonra toprağa gömülür. Bunlar, Hui Müslümanlarının cenaze töreninin şu ilkelerini yansıtabilir: hızlı, basit, kolay olması ve israfa yol açmaması. Hui

Müslümanlarının cenaze kültürü, Çin cenaze kültürünün eşsiz ve önemli bir parçası haline gelmiştir.

3. Hui Müslümanlarının Bayramları

Bayram, belirli bir tarih ve belirli bir törenle ilişkili olan toplu bir etkinliktir. Bayram gelenekleri, ulusal kültürel özelliklerin konsantresi ve tezahürüdür. Uzun bir tarihe sahip olan bayram kültürü, her milletin gelenek ve modernizm arasındaki bilinçli bir tercihi, ulusal uyumu arttırmak ve ulusal kimliği geliştirmek için önemli bir kültürel taşıyıcıdır. Hui halkının festival kültürü tarihi bir devamlılığa sahiptir. Aslında bayram kültürü, bir milletin özgün tarihi hafızasını oluşturabilir ve böylece insanların ortak psikolojik yaşam kalitesini artırabilir.

Maddi ve manevi kültürün birleşimi olan bayram kültürü, milletin geleneksel kültürünün özünü taşır ve ulusal kültürü sergilemek için önemli bir penceredir. İnsanlar, bayram kutlanması sürecinde milletin ortak değerlerini hatırlayabilirler. Bunun, geleneksel etnik azınlık kültürünü miras alması ve iletmesi için olağanüstü bir önemi vardır.

Hui Müslümanının bayram kutlama tarihi, İslami takvimlere dayanmaktadır. Hicri olarak da bilinen İslami takvim, Hz. Peygamber (S.A.V)'in Mekke'den Medine'ye göç tarihini (M.S 16 Temmuz 622) başlangıç olarak alan takvimdir ve göç yılı, bu takvimin ilk yılıydı. O zamandan bu yana, Müslümanların oruç, dini festivaller ve dini yaşama dair diğer etkinlikleri İslami takvime uygun olarak yapılmaktadır. Bütün dünyadaki Müslümanlar gibi, Xi'an'daki Hui halkının ana festivalleri arasında Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı ve Mevlid Kandili bulunmaktadır.

3.1. Ramazan Bayramı

Ramazan Bayramı, bütün dünyadaki Müslümanların bir festivalidir. Her sene Hicri 1 Şevval'de Xi'an Hui Müslümanları Ramazan Bayramı kutlamaktadır. İslami takvimde Ramazan ayında, tüm dünyadaki Müslümanların oruç tutması gerekmektedir. Müslümanlar, Ramazan'ın en bereketli ay olduğuna inanırlar, çünkü Allah bu ayda Kur'an'ı indirmiştir. Ramazan ayında oruç tutmak, İslamın üçüncü şartıdır. İslami Şeriat'a göre oruç, tüm yetişkin ve sağlıklı Müslümanların ramazan ayında imsak

vaktinden itibaren güneş batıncaya kadar yememek, içmemek ve cinsel ilişkiden uzak durmak suretiyle yerine getirmeleri gereken bir ibadettir. Oruç, yalnız aç ve susuz kalmak değildir. Aynı zamanda Müslümanların oruçtan sabır, şükür ve nefis terbiyesini öğrenmeleri de lazımdır.

Diğer bir bakış açısı ile, oruç insanlar için bir imtihandır. Müslümanlara Ramazan ayında Kur'an okumak, namaz kılmak, Allah'ı zikretmek, dua etmek, sabırlı olmak vb. ibadet yapmaya çalışmaları tavsiye edilir, aksine başkalarıyla kavga etmek, küfür etmek, yalan söylemek vb. kötü veya haram hareketlerden uzak durmaları lazımdır. Ramazan genellikle 29 gün veya 30 gündür. Kutsal Ramazan ayından sonra, Ramazan Bayramının kutlanması büyük bir törenle gerçekleştirilecektir.

Resim 6 : Bayram Kutlayan Çocukların Fotoğrafi

Resim 7 : Xi'an Müslümanlarının Ulu Camide Bayram Namazı Kılmalarına Ait Fotoğraflar

Festivalin ana içeriği törendir. Hui milliyeti festivalinin temel içeriği dini törenlerdir ve tören gerçekleştirilecek yer camidir. Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı'nın temel içeriği, erkek Müslümanların camilerde toplanıp birlikte iki rekat bayram namazı kılmalarıdır.

Xi'an Müslümanlarının Ramazan Bayramı'nı kutlamak için yaptıkları önemli törenler şunlardır:

1. Bayram günü sabah, bayram namazı kılınmadan önce biraz yemek yenir, bu da demek olur ki, bugünden sonra oruç tutulmayacaktır.
2. Banyo yapılır, gusül abdesti alınır, yeni veya temiz, güzel kıyafet giyilir.
3. Parfüm veya kolonya kullanılır.
4. Camilere gidilir.
5. Fitre verilir, fakirlere zekat, sadaka verilir.
6. Camilerde bayram namazı kılınır.
7. Akrabalar ziyaret edilir, sohbetler edilir.
8. Ailece yemek yenir, birlikte vakit geçirilir.
9. Bazı bireyler mezarlıklara giderler, ölümler için dua ederler.

Resim 8 : Hui'lere Özgü Bayram Yiyecekleri: San Zi (Sol) ve You Xiang (Sağ)

Hui Müslümanları, Ramazan Bayramı'nı en bereketli, en kutsal ve en mutlu festival olarak görmektedir. Bu nedenle, Ramazan Bayramında akrabaları ve misafirleri ağırlamak için Hui aileleri tarafından evde "San Zi" ve "You Xiang" gibi bayram yiyecekleri yapılır.

3.2. Kurban Bayramı

Dünyada Müslümanların ortak bayram olarak Kurban Bayramı, Allah için yapılan bir ibadet olan kurban kesimi ile birlikte kutlanmaktadır. Bu festival, eski bir Arap tarihi hikayesine sahiptir. Kurban Bayramı'nın tarihçesi şöyledir:

Hz. İbrahim'in Eşi Sare'den bir çocuğu olmuyordu (bazı rivayetlere göre 125 yıl). Allah'a yalvarır, dua eder. Kendisinin ve eşinin yaşlı olduğu bir zamanda mucizevi bir şekilde oğlu olur. Çocuk biraz büyüdüğünde, Hz. İbrahim peygamber rüyasında onu kurban etmesi gerektiğini görür. Oğluna "Yavrum, ben rüyamda seni boğazladığımı gördüm. Düşün bakalım, ne dersin?" dedi. O da, "Babacığım, emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulacaksın" der. Peygamberlerin rüyaları normal insanların rüyalarından farklı olduğundan bu bir emir olarak kabul edilmiş ve Hz. İbrahim peygamber oğlunu kurban etmeye götürmüştür. Ancak Allah'ın emriyle bıçak çocuğu kesmez. Bu esnada Cebrail kucığında bir koç ile gelir. Bu imtihan başarı ile geçildikten sonra tüm İbrahimi dinlerde Zilhicce ayının 10. günü aynı şekilde kurban kesilerek kutlanan bayram olmuştur. İslam peygamberi, Hac gibi terk edilen İbrahim geleneği, tekrar hayata geçirmiştir.²²⁰

Çin'de, Kurban Bayramı'na Sadakat Festivali denir. Sadakat Festivali'nin Çincesi Zhong (忠) Xiao (孝) Jie (节)'dir. Çince Zhong (忠), sadakat demektir. Çince Xiao (孝), çocukların ebeveynlerine kibar davranmaları ve iyilik yapmaları, ebeveynlerinin sözleri dinlemeleri anlamına gelir. Jie (节) ise bayram, festival demektir.

Çünkü Kurban Bayramı'nın hikayesinde Hz. İbrahim peygamber ve oğlu Hz. İsmail peygamberi, ikisinin Allah'ın emrini yerine getirmeye çalışmaları ve Allah'a sadakat göstermelerini görmekteyiz. Dahası, Hz. İsmail peygamberin, babasının sözü duyunca hiç bir şekilde şikayet etmeden hatta nedenini dahi sormadan hemen kabul etmesi de görülmektedir. Hz. İsmail peygamberinin babasına karşı sergilediği bu davranışa, Çince Xiao (孝) denir.

Bütün Çinli Müslümanlar arasında her seneki Kurban Bayramı (Zhong Xiao Jie: 忠孝节) kutlanırken, Müslümanların Allah'a sadakat göstermeleri ve ebeveynlerine kibar davranmaları gerektiği hatırlatılmaktadır. Bayram gününde, Müslümanlarca genellikle

²²⁰ Anonim, "Kurban Bayramı Neden Kutlanır ve Tarihçesi", *Ne Oldu.com*, 10 Ağustos 2019, <https://www.neoldu.com/kurban-bayrami-neden-kutlanir-6060h.htm> (3 Ocak 2020).

bayram namazı kılınır, namazdan sonra kurban kesilir. Kurban etinin, 1/3'ü kesen kişinin kendisine, 1/3'ü komşu, akraba veya arkadaşlara, 1/3'ü fakirlere tahsis edilir.

Resim 9 : Hui'lere Özgü Bayram Yemekleri 1

Xi'an Hui Müslümanlarının Kurban Bayramı'nı kutlama törenleri, Ramazan Bayramı'nın kutlama törenlerine benzemektedir. Önemli törenler şunlardır:

1. Bayram günü sabah gusül abdesti alınır, yeni veya temiz, güzel kıyafet giyilir.
2. Parfüm veya kolonya kullanılır.
3. Camilere gidilir.
4. Fakirlere zekat, sadaka verilir.
5. Camilerde bayram namazı kılınır.
6. Namazdan sonra kurban kesilir.

(Not: Sabah kalktıktan sonra kurban kesilinceye kadar hiç birşey yememek ve içmemek lazımdır.)

7. Kurban eti dağıtılır.
8. Akrabalar ziyaret edilir, sohbetler edilir.
9. Ailece yemek - kurban eti yenir, birlikte vakit geçirilir.
10. Bazı bireyler mezarlıklara giderler, ölümler için dua ederler.

Resim 10 : Hui'lere Özgü Bayram Yemekleri 2

Çin’de, Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı, İslam’a inanan Hui, Uygur, Kazak, Özbek, Tacik, Tatar, Kırgız, Dongxiang, Salar ve Baoan olmak üzere 10 tane Müslüman azınlık grubunun ortak bayramıdır. Devletin düzenlemelerine göre, çalışan Müslümanlara bir gün - bayram günü tatil verilir. Eğer bayram günü hafta sonuna veya başka milli bir tatile denk gelirse, çalışanlar ayrı bir tatil yapmazlar. Zorunlu durumlarda bayram tatilinde çalışması gereken kişilerin ise başka bir günde tatil yapabilmeleriyle bu durum telafi edilebilmektedir. Bayram gününde kendi isteğiyle tatil yapmayıp işine devam eden Müslümanlara ekstra maaş verilir. Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı tatiline çıkan Müslüman çalışanlarının o günlerde işe gelmemeleri sebebiyle maaşları, ikramiyeleri vb. etkilenmemektedir.

Xi’an Hui halkının bayram kutlamasını şu şekilde özetleyebiliriz: Xi’an Hui Müslümanları çağdaş yaşamın tadını çıkarırken, bir yandan da dini ibadetlerini yapmaya, vefat etmiş aile bireylerini anmaya ve fakir insanlara yardım etmeye devam etmektedirler. Hui Müslümanlarının katıldığı bayram kutlama sürecinde, ortak ulusal psikolojileri güçlenmiş, ulusal kültür de bireyler arasında aktarılmış, böylece Hui’lerin arasındaki ilişkiler de kuvvetlendirilmiş olur.

3.3. Mevlid Kandili

Mevlid kavramı sözlükte “doğmak, doğum yeri ve doğum zamanı” anlamlarına gelmektedir. Mevlid Arapça’da “ve-le-de” kökünden türetilmiş bir kavramdır. Mevlid gecesi, Rebiül-evvel ayının 11. ve 12. günleri arasındaki gecedir. Peygamber efendimizin doğum günüdür. İnsanlığın kurtuluşu için gönderilen son ve en büyük peygamber, bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V) 571 yılında Kameri aylardan Rebi’ül-evvel ayının 12. gecesi doğmuştur. Bu mübarek geceye “Mevlid Kandili” denir.²²¹

Hui Müslümanları her sene Mevlid Kandili’ne özel önem vermektedir. Eskiden beri Xi’an Hui Müslümanları, İslami takvime göre değil, Çinlilerin Yılbaşı - İlkbahar Festivali tatilinde Mevlid Kandili’ni kutlamaktadır. Çünkü Hui Müslümanlarının ataları şöyle düşünmüştür: bir yandan Çinlilerin Yılbaşı tatili 7 gün (bazı bireyler için 15 yada 20 gün) sürüyor, dolayısıyla Müslümanların çoğunun boş zamanı bulunmaktadır. Diğer yandan, Çinlilerin Yılbaşı Festivali kutlamalarına katılmamak için dindar Hui aydınları,

²²¹ Anonim, “Mevlid Kandili nedir? Mevlid Kandilinin anlamı ve önemi”, *Sabah*, 08 Kasım 2019, <https://www.sabah.com.tr/galeri/yasam/mevlid-kandili-nedir-mevlid-kandilinin-anlami-ve-onemi> (5 Ocak 2020).

Hui Müslümanlarını camide toplayıp imamların vaazlarını dinleyerek birlikte vakit geçirmeyi istemişlerdir.

Her sene kış mevsiminde, Han Çinlileri Yılbaşı Festivali'ni kutladığında, Xi'an'daki büyük camilerde Mevlid Kandili etkinlikleri düzenlenmektedir. Mevlid Kandili etkinlikleri, bir gün değil, toplam 15 gün sürmektedir. Sıra ile her gün bir camide törenler yapılmaktadır. Başka bir deyişle, toplam 15 cami Mevlid Kandili etkinlik programına katılmaktadır. Her camide düzenlenen törenler neredeyse aynıdır. Program genellikle her sabah saat 9'da başlar ve öğlen 12'de biter.

Mevlid Kandili günüde, Hui Müslümanları sıradaki camide toplanır. Cami imamı Hui halkına Hz. Peygamberimizin (S.A.V) hayatını anlatır. Bundan sonra, birkaç kişiden (aşağı yukarı 10 kişi) oluşan özel bir grup tarafından Kur'an ve salavatlar okunur. Kur'an ve salavatlar okunduktan sonra imam ve Hui halkı birlikte dua eder. Sonunda programa ev sahipliği yapan cami tarafından herkese yemek ikram edilir. Kandili bu şekilde birlikte kutlama modeli, Hui halkının birliği için çok önemlidir.

Resim 11 : Xi'an Ulu Cami'de Mevlid Kandili Törenleri

Xi'an Hui halkının çoğu, Yılbaşı Festivali (春节), Qing Ming Günü (清明节), Dragon Boat Festivali (端午节), Sonbahar Ortası Festivali (中秋节), Qi Xi Festivali (Çin Sevgililer Günü 七夕节) ve Çift Dokuzuncu Festivali (重阳节) gibi geleneksel Çin Han festivallerine önem vermez. Çünkü Han halkının bu geleneksel festivallerinde atalara tapma, tanrılara ibadet etme ve ruhları feda etme gibi dini faaliyetler bulunmaktadır ve bunlar, Müslümanların Allah'a inancına aykırıdır. Bu nedenle, kendi inançlarıyla çatışmalarını önlemek için, Hui Müslümanları Han halkının bu geleneksel festivallerini kutlamazlar.

Sadece Han halkının geleneksel festivalleri değil, aynı zamanda modern çağda gittikçe daha popüler hale gelen “yabancı festival”ler, özellikle “Noel”, “Şükran Günü” ve “Sevgililer Günü” gibi diğer dini ve kültürel renklere sahip festivaller, Xi'an Hui halkı tarafından istenmez.

Han milletin, aslen Çinli olduğuna inanılmaktadır. Han nüfusunun Çin'in toplam nüfusunun % 90'ından fazla olmasından dolayı, Han milleti Çin'de çoğunluğu oluşturmaktadır. Bu nedenle onların festivalleri tüm Çin vatandaşları için resmi tatildir. Hui halkı bireyleri bu festivalleri kutlamamalarına rağmen, tatillerini aileleriyle buluşmak, akrabaları ve arkadaşlarını ziyaret etmek ya da kendilerine vakit ayırarak rahatlamak, dinlenmek için kullanırlar.

Ayrıca, özellikle geleneksel Çin festivalleri, Xi'an Hui'lerinin ticaret yapması için iyi bir fırsat sunmuştur. Örnek olarak Hui'ler, Dragon Boat Festivali'nde Zong Zi (粽子) ve Lü Dou Gao (绿豆糕), Fener Festivali'nde ise Yuan Xiao (元宵) adlı yiyecekleri yapıp Han'lara satmaktadır. Özellikle Yılbaşı Festivali sırasında, Han halkından Xi'an Hui Müslüman mahallesine helal yiyecek almaya giden çok kişi olur, hatta öyle ki bazen La Niu Yang Rou (腊牛羊肉) gibi helal yiyeceklerin sayısı yetersiz kalır. Bu nedenle, Hui Müslümanları arasında ‘Han halkı yeni yılı kutlar, Hui halkı para kazanır’ diye bir söz vardır.

Resim 12 : Bayram Yiyecekleri: Zong Zi (sol), Lü Dou Gao (orta), Yuan Xiao (sağ)

Ayrıca, resmi tatil günlerinde zamanın bol olması nedeniyle, düğünler veya diğer etkinlikler düzenlenmek giderek daha popüler hale gelmiştir. Bu fenomen, modern sosyal ekonominin hızlı gelişmesinden kaynaklanmaktadır ve geleneksel festival kültüründen farklıdır.

Xi'an'daki Hui halkının geleneksel festivalleri ve bayram kültürü, İslam kültürünün Hui halkı üzerindeki derin ve geniş kapsamlı etkisini ve aynı zamanda Hui milli festivalinde dini inançların rolünü ve durumunu yansıtabilir. Her Xi'an Hui bireyi tüm festivallere katılmasa da, önemli festivallere katılma fırsatını kaçırmaz. Müslüman bayramları, İslam dini ile ilgilidir. Bazı Hui Müslümanları oruç tutmak ve namaz kılmak gibi dini ibadetleri yerine getirmeseler bile, Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramını kutlamaktadırlar. Çünkü festivale katılmak, ulusal kimliğinin en iyi ifadesidir.

Sadece Xi'an Hui halkının değil, bütün Çin'deki Hui Müslümanlarının bayramları İslam dinine dayanmaktadır. Bu festivaller Çin'de binlerce yıllık bir tarihsel gelişim yaşamış ve sonunda Hui halkının ortak bir kültürel psikolojisi haline gelmiştir. Bayram kültürü, Xi'an Hui'lerinin ulusal kültürel özellikleri konusundaki anlayışlarını sürekli olarak derinleştirebilir. Böylece, Hui bireyinin ulusal kültürü tanınması sürekli geliştirilebilir.

4. Hui'lerin Qing Zhen (Helal) K  lt r 

Qing Zhen (清真: Helal) kelimesi, Çin'de antik çağlardan beri kullanılan Çince bir kelimedir. Bu kelime, Çin'in Güney ve Kuzey Hanedanları'nda kullanılmaya başlanmıştı. İlk başta İslam ile bir ilgisi yoktu ve Hui'lere ait bir terim değildi. Kuzey ve Güney Hanedanlığında başlayarak Ming Hanedanlığı dönemine kadar, yazarlar, şairler veya dindar insanlar, temiz ve yüksek saflıktaki karakteri, zarif ve sessiz bir ortamı ifade etmek için "Qing Zhen (清真: Helal)" terimini kullanmıştı.

Orta ve son Ming Hanedanlığı'ndan sonra, İslâm'ın tanıtımında Hui alimleri İslam'ın "saf ve gerçek bir din" olduğunu göstermek için "Qing Zhen (清真)" terimini kullanmaya başladı. Qing (清) kelimesi, saf, temiz; Zhen (真) kelimesi ise, doğru, gerçek, hakikat anlamlarına gelir. İslam, "Qing Zhen (清真: Helal) dini" olarak bilinir. Allah ( ) 'ı "Zhen Zhu (真主: gerçek Tanrı)", "Zhen Zai (真宰: gerçek sahip)", Kur'an'ı "Zhen Jing (真经: gerçek kutsal kitap)" olarak adlandırıldı. O dönemde "Qing Zhen (清真)" kelimesine yeni bir anlam verildi ve artık Hui halkı için özel bir terim oldu.

Hui halkının ataları Çin'e geldiği zaman, İslam'ın yerelleşme süreci başladı. İslam'ın Çin'de yerelle mesi, hayatta kalmasının ve gelişmesinin kaçınılmaz sonucudur. Hui halkının "Qing Zhen (清真: Helal)" kültürü, İslam'ın yerelleşme ürünüdür.

4.1. Qing Zhen (清真: Helal) Kültürünün Çoklu Anlamları

Ming ve Qing Hanedanları'ndaki Hui Konfüçyüsçü bilginlerin güçlü savunuculuğu ve yayılımı nedeniyle, Qing Zhen (清真) kelimesi yavaş yavaş Hui toplumuyla bütünleşti ve Hui halkının hayatına girdi. Genel olarak, Hui halkının Qing Zhen (清真) kültürünün iki anlam seviyesi vardır. Bunlardan biri manevi yönüdür. Hui halkı, Qing Zhen (清真) kelimesinin “hakikat, iyilik, güzellik” ifadesi olduğuna inanır. Bu terim, İslam'ın yüksek düzeyli bir özeti olarak bilinir. Ayrıca bu kelime, İslami düşüncelerin başlangıç noktası ve hedefidir. Kısaca Hui halkı, Qing Zhen (清真) kelimesini İslam'ın bir sembolü olarak görür.

Qing Zhen (清真) kültürünün diğer yönü ise malzeme yönüdür. En tipik örnek olarak helal gıda verilebilir. İslam Şeriatı'na göre kesilen ve işlenen yiyecekler, Qing Zhen Shi Pin (清真食品: helal gıda) olarak ifade edilir.

Çince Qing Zhen (清真) kelimesi, temiz ve saf, doğal ve özgün anlamlarını içerir. Taze, temiz ve faydalı yiyecekleri bu kelimeyle özetlemek en uygundur.

Sadece gıda değil, Hui'ler ile ilgili birçok şey için, Qing Zhen (清真) kelimesi kullanılmaktadır. Örneğin:

Yan (言), sözler demektir; Qing Zhen Yan (清真言) ise Kelime-i tevhid demektir.

Si (寺), tapınak, ibadet edilen yer demektir; Qing Zhen Si (清真寺) ise cami demektir.

Gu Jiao (古教), antik din demektir; Qing Zhen Gu Jiao (清真古教), İslam dinini ifade etmektedir.

Yu Shi (浴室), hamam demektir; Qing Zhen Yu Shi (清真浴室), İslâmi usulle yapılmış hamamı işaret etmektedir.

Ke Zhan (客栈), han demektir; Qing Zhen Ke Zhan (清真客栈), Müslümanlar tarafından açılan konuk evi demektir.

Hu Fu Pin (护肤品), cilt bakım ürünleri demektir; Qing Zhen Hu Fu Pin (清真护肤品) ise haram katkıları içermeyen cilt bakım ürünleri demektir.

Hui Müslümanlarına ait bunlara benzer pek çok terim vardır.

Qing Zhen (清真) kelimesinin, Hui halkının üretimi ve yaşamı ile çok yakın bir ilişkisi olduğu görülebilir.

Qing Zhen (清真) kelimesi, İslam'ın en iyi Çince ifadesidir. “Qing Zhen (清真: Helal) kùltürü”, kùltürel bir fenomendir. Bu kùltürel fenomeni belirtmek için, ulusal kùltürü, bölgeselliği ve kùltür geleneğini göz ardı etmemek gerekir. Uzun vadeli tarihsel gelişim sürecinde, Hui Müslüman “Qing Zhen (清真: Helal) kùltürü” kendi eşsiz kùltürel sistemini oluşturdu. İslam, Çin'e geldiğinde çeşitli ‘kùltürel alan’larını kurdu. “Qing Zhen (清真: Helal) kùltürü” ise bu farklı “kùltürel alan”lardan biri olup Hui'lere ait bir kùltürdür. Geniş anlamda “Qing Zhen (清真: Helal) kùltürü”, Hui kùltürünün kapsamını aşar ve dünyanın İslam kùltürünün özünü kapsar. Dar anlamda “Qing Zhen (清真: Helal) kùltürü”, Hui halkının Çin'de yerleşme sürecinde oluşturduğu “helal” inanç kavramını ifade eder. Ve bu temele dayanarak fizikötesi (inanç)'tan fizik (yaşam tarzı)'na kadar bir kùltürel sistem yavaş yavaş oluşturuldu. Qing Zhen (清真: Helal) kùltürü, Çin Hui'lerin logosu oldu.

Sonuç olarak, “Qing Zhen (清真: Helal) kùltürü”, Hui kùltürünü incelemek için çok önemli bir konudur.

4.2. Xi'an Hui'lerinin Helal Gıda Kùltürü

Helal diyeti, Kur'an'ın hükümleriyle formüle edilmiştir ve Çin'in her yerinden gelen Müslümanlar bildiği bir şekilde bu kurallara uymak zorundadır. Bununla birlikte, yerel koşullar, gelenekler, tatlar, malzemeler ve pişirme yöntemleri coğrafi konuma bağlı olarak değişmektedir. Bu farklılıklar nedeniyle, farklı şehirlerde yaşayan Hui halkı gruplarının yemeklerinin tatları büyük ölçüde değişkendir. İslam'a inanan etnik grupların, özellikle de Hui halkının geniş dağılım özelliğine bağlı olarak, diyetin özellikleri bölgeden etkilenmekte ve diyet lezzetleri çeşitlilik göstermektedir. Örneğin, Çin'in kuzey bölgelerinde ana gıda olarak en çok makarna yenirken, güney bölgelerde ise en çok pirinç yenmektedir. Hui halkı arasında yaygın bir yemek - You Xiang²²², kuzeyde undan, güneyde pirinçten yapılır.

Kendi kùltürlerinin gelişmesinde, tüm etnik gruplar birbirlerinden öğrenir ve birbirlerini zenginleştirir. Bu, insan kùltürünün gelişiminde kaçınılmaz bir yasadır. Çin

²²² You Xiang: 油香, Hui Müslüman'ın özgü yemeğidir. Undan ve pirinçten yapılır ve yağda kızartılır. Krebe benzer ama daha kalındır.

topraklarında emek veren, yaşayan ve çoğalan 56 etnik grup uzun zamandır birbirine bağlıydı. Bu bağlantı diyetle daha belirgindir. Uzun vadeli tarihsel gelişim sürecinde, “bende sen varsın, sende ben varım” ilişkisi oluşmuştur, ancak gruplar asimile edilmemişlerdir. Çin helal diyetinin pişirme tekniklerinin birçoğu Han uyruklu, Man Zu ve diğer etnik gruplardan öğrenilir. Helal diyetteki “Shuan”²²³ pişirme tekniği buna açık bir örnektir.

Helal yemek kültürü, İslam’ın kurallarından türetildiği ve büyük ölçüde etkilendiği için, güçlü bir İslami karaktere sahip olmuştur. Bu konuda Çin’de veya diğer ülkelerde İslam’a inanan Müslümanların yemekleri aynıdır. Başka bir deyişle, bütün Müslümanların ortak bir helal diyet psikolojisi ve duygusu vardır. Bu etnik gruplarda dini bilinci çok zayıf olan bireyler bile, genel olarak diyet konusunda “helal”lere dikkat ederler, çünkü diyet psikolojisine ve alışkanlıklarına kuşaktan kuşağa aktarılan kültürle sahiplerdir.

4.2.1. Xi’an Hui’lerinin Helal Gıda Kültürünün Kısaca Tarihi

Xi’an’daki Hui varlığının uzun bir geçmişi vardır. Ve ticari faaliyetleri de bölgesel özelliklere sahiptir. Bugün, Xi’an Müslüman yerleşim bölgesinde yaşayan vatandaşların %80’inden daha fazlası yemek ya da gıda hizmet endüstrisi üzerinde çalışmaktadır. Aynı zamanda burası Xi’an’ın ünlü bir yemek servisi endüstrisi bölgesidir. Hui Fang (回坊: Müslüman mahallesi)’nde Bei Yuan Men (北院门), Da Mai Shi Caddesi (大麦市街), Ma Jia Shi Zi (麻家什字), Da Pi Yuan (大皮院), Xi Yang (西羊市) ve Mai Shi (麦市街) Caddesi gibi helal yemekler satılan sokaklar birbiri ardına sıralanmaktadır.

Xi’an’ın Müslüman diyetinin gelişim dönemi, Çin Hui azınlığı’nın ortaya çıkma tarihi ile paraleldir.

Tang (唐) ve Song (宋) Hanedanları döneminde Müslümanların sayısı, Yuan (元) ve Ming (明) Hanedanları dönemlerine nispeten azdı ve çok sayıda gurbetçi vardı. Müslüman işadamları arasında kuyumcular ve zengin tüccarlar çoğunlukta idi. Bu nedenle helal gıda sektörü ciddiye alınmadı. Çok az sayıda tarihsel kaynakta yer alan rivayetlere göre şunu iddia edebiliriz: Tang ve Song hanedanları döneminde uzaktan

²²³ Shuan: 涮, suda pişirme tekniğidir. İlk önce su kaynatılır, sonra sebzeler, etler kaynar suya koyulup pişirilir.

gelen Arap ve Farslı Müslümanlar restoran endüstrisine çok önem vermediler. Uzaktan gelen iş adamları esas olarak kendi kuru gıdalarını getiriyorlar veya üç beş kişi birlikte kendi başlarına yemeklerini pişiriyorlardı. Ayrıca bazı küçük ölçekli helal restoranlar da vardı. Buna dayanarak, Tang (唐) ve Song (宋) Hanedanları döneminin, Çin'deki Müslüman diyetinin başlangıç dönemi olduğu düşünülebilir.

13. yüzyılda Cengiz Han'ın batıyı fethetmesiyle birlikte Çin ile Batı arasındaki İpek Yolu'nun üzerindeki engeller kalktı. Batıdaki Müslümanlar, Moğol askerleriyle bu engelsiz yolu kullanarak yoğun bir şekilde Çin'e geldiler. Bu durum, Çin'e batı kültürlerini, Çin toplumunun ilerlemesine katkı sunan çeşit çeşit etnik grupları ve helal diyet kültürünü getirdi. Çok sayıda Müslümanın Çin'e gelmesi ve İslam'ın Çin'in dört bir yanına yayılması, Çin helal gıda hizmet endüstrisinin gelişimini ve helal diyet kültürünün yayılmasını doğrudan destekledi.

Yuan (元) Hanedanı'nın Müslümanlara uyguladığı “farklı etnik grupların kültürlerine saygı duyma” politikası, nesnel olarak, helal yemek servisi endüstrisinin gelişimi için uygun bir ortam sağladı. Bu dönemde helal diyet sadece belirli bir ölçekte gelişmekle kalmadı, aynı zamanda birçok helal yemek ve atıştırılmalık da saray mutfağına girdi. Ren Zong Yan You (仁宗延祐) döneminde (1214 - 1321 M.S.), imparatorun diyetinden sorumlu aşçılardan birisi Wu Si Hui (忽思慧) idi. O diyet ile ilgili bir kitap yazdı. Bu kitap üç ciltten oluşuyordu. Bu kitap, imparatora ait nadir ve özel yemekleri ve halkın çeşit çeşit ortak yemeklerini içermekteydi. İlk cilt çoğunlukla dana ve kuzu eti yemeği dahil olmak üzere yemekler ve atıştırılmalıklardan oluşuyordu. Bunlar arasında, helal olduğu doğrulanmış yaklaşık 10 çeşit yemek mevcuttu. Özet olarak, Yuan Hanedanı döneminde helal diyetin toplumda ve ailelerde yaygın olduğunu görebiliriz.

Ming (明) Hanedanı dönemi, Çin'in helal diyetinin gelişmesi için önemli bir dönemdi. Ming (明) Hanedanı'nın ilk imparatoru olan Zhu Yuan Zhang (朱元璋)'a yardım eden Mu Ying (沐英) ve Lan Yu (蓝玉) gibi birçok komutan Müslümandı. Hatta halk arasında ‘ülkeyi koruyan on komutan Hui'dir’ efsanesi de vardı. Müslümanların hükümete olan katkısı bununla sınırlı değildir. Zheng He (郑和) ve onun arkadaşları Ma Huan (马欢), Fei Xin (费信) ve Ha San (哈三) gibi gemi adamları, Ma De Lu Din (马

德魯丁) ve oğulları Masahir (马沙亦黑) ve Ma Ha Ma (马哈麻) gibi gökbilimciler dahil olmak üzere bilimadamları hep Müslümandı. Müslümanlar, Ming hükümetine büyük katkıda bulundu. Dolayısıyla Ming devleti, Müslümanlarla ilişkileri sürdürmek için onların dini inançlarına saygı duydu. Aynı zamanda, Çinli ve yabancı Müslüman tüccarlara vergilendirme, güvenlik, barınma, ticaret yapma ve yaşam adetleri dahil olmak üzere tercihli muamele sağladı.

Ming (明) Hanedanlığı dönemindeki Müslüman tüccarlar geniş bir alana yayıldı, çok sayıda etnik grupla ilişki kurdu. Onların çoğu nehir veya kara yolunda ya da kasabaların yakınında yaşadı. Hui işadamları, ilaç, tütsü, helal diyet ve geleneksel el sanatları gibi işlerde çalıştı. Böylece ulusal ekonomik alışverişlerde önemli bir rol oynadılar.

Qing (清) Hanedanı döneminde Çin'deki Müslüman nüfusu genel olarak arttı ve belirgin bir şekilde yayıldı. Hatta 'ülkenin her yerinde Hui'ler bulunmaktadır' sözü de kullanılıyordu. Dao Guang (道光) döneminde, Hui Müslüman nüfusu 2 milyondan fazla bir sayıya ulaştı ve çoğu Çin'in güneybatı ve kuzeybatı eyaletlerinde bulunuyordu. Kuzeybatı ve Hui halklarının yaşadığı diğer kentsel ve kırsal alanların ekonomik yaşamında, artan nüfusa sahip Müslümanlar önemli bir rol oynadı. Ve bu da Müslüman diyetinin daha da gelişmesine ve olgunlaşmasına katkıda bulundu.

Qing (清) Hanedanlığı döneminde helal gıda hizmet endüstrisiyle uğraşan Müslümanlar çok yaygındı. Müslümanların yoğun olduğu yerlerde helal restoranlar mutlaka vardı. Örnek olarak, bugüne kadar Xi'an'ın ünlü Müslüman yemeklerinden biri olan kuzu etini satan Lao Tong Jia (老童家) dükkanı ve Yang Rou Pao Mo (羊肉泡馍)'yu satan Lao Sun Jia (老孙家) restoranı Qian Long (乾隆) döneminde açıldı.

Bu helal restoranların geniş bir alanda yaygın olarak dağılması, Hui Müslümanlarının esnek iş yöntemlerinden kaynaklandı. Helal restoranlar, Qing Hanedanlığı döneminde ulusal yemek hizmeti endüstrisinde etkili oldu. Tüm etnik gruplarca ve bireylerce memnuniyetle karşılandı. Tong Zhi (同治) yıllarındaki Hui ayaklanmasının başarısızlığından sonra, kuzeybatı bölgesinde helal diyet sektörü büyük oranda zarara uğradı. Xi'an'da sadece birkaç Müslüman restoran ve arabalı seyyar satıcı kaldı. Xi'an Müslümanları atıştırma yapmakta iyiydi. Özellikle, sığır ve koyun eti pişirmekle ünlüydü. Geleneksel helal diyetin lezzetleri korundu. Dahası, Müslümanlar

çok çeşitli malzeme kullanıyorlardı bu yüzden ulusal helal gıda sanayi sektörü içinde Müslümanlar çok önemli yer tutuyordu.

Çin Demokratik Cumhuriyeti döneminde, istikrarlı ve olgun bir Müslüman diyet sistemi oluşturuldu. Xi'an Hui Müslümanları helal yemekleri ve atıştırmalıkları hazırlamaktaydı. Tian Xi Lou (天锡楼), Tong Sheng Xiang (同盛祥), Yi Jian Lou (一间楼), Yi Xiang Lou (义祥楼), Qing Yaz Zhai (清雅斋), Bai Yun Zhang (白云章), Yi Hua Lou (益华楼), Ding Xing Chun (鼎兴春) ve diğer helal restoranlar birbiri ardına açıldı. Çoğu Yang Rou Pao Mo (羊肉泡馍)'yu pişirip satmaktaydı. Yukarıda belirtilen sabit restoran satıcılarına ek olarak, araba ile helal atıştırmalıklar satan seyyar satıcılar da bulunmaktaydı.

Ülkenin özgürleşmesinden sonra, özellikle de 30 yıldan fazla süren reform ve açılış süresince, Hui'lerin çok sayıda yeni helal yemekleri ve atıştırmalıkları keşfetmesinden, geleneksel yemekleri yenilemesinden ve diğer etnik grupların yemek tarzlarını tanıtmamasından dolayı, helal diyet endüstrisi büyük ölçüde gelişti. Böylece nesnel olarak Çin yemek kültürü de zenginleşti.

Bugün, Xi'an Hui Müslüman mahallesindeki çeşit çeşit dana eti ve koyun eti yemekleri, kekler ve kurabiyeler gibi atıştırmalıklar uzun bir tarihe sahip olup eşsiz lezzetiyle bilinir. Bu çeşitli yemekler her gün birçok yerli ve yabancı konuğu cezbeder. Hatta Xi'an'daki ünlü Müslüman yemeği olan Yang Rou Pao Mo (羊肉泡馍), Pekin'de Diao Yu Tai (钓鱼台) Hotel'in özel ziyafet yemeklerinden biridir. La Niu Yang Rou (腊牛羊肉), Guan Tang Bao Zi (灌汤包子), Liang Pi (凉皮), Yang Rou Bing (羊肉饼) gibi ve bunlar gibi bazı helal yemekler, ulusal özel atıştırmalıklar ve helal mutfak yarışmalarında altın ve gümüş madalyalar kazanmışlardır.

4.2.2. Xi'an Hui'lerinin Helal Gıda Kültürünün Özellikleri

Uzun bir gelişim döneminden sonra, helal gıda kültürü, yerleşim bölgelerindeki diğer bazı etnik grupların yeme alışkanlıklarını, içeriklerini ve tekniklerini özümsemiştir. Xi'an Hui'lerinin helal gıda kültürünün güçlü bir yerel karakteri ve ulusal lezzetleri vardır. Pek çok karmaşık faktörün etkisi altında, Xi'an Hui'lerinin helal gıda kültürü, uzun vadeli tarihsel birikimden sonra aşağıdaki özellikleri oluşturmuştur:

İlk olarak etnik grubun özelliği.

Hui'lerin gıda kültürünün en belirgin özelliği Qin Zhen (清真: Helal)'dir. Xi'an helal gıda, İslami öğretilerin kültürel çağrışımını miras alır ve temizlik, eşsiz lezzet, eksiksiz tat ve saf etnik özelliklere sahip olup, beslenme ve sağlık hizmetlerine önem verir. Xi'an helal gıda, sadece Xi'an tüketicileri arasında popüler değil, aynı zamanda Çin genelinde belirli bir üne sahiptir.

İkinci olarak, bölgesel grubun özelliği.

Xi'an'daki Hui halkının ünlü helal atıştırmalıkları, Xi'an'ın eşsiz bölgesel kültürel özelliklerini yansıtmaktadır. Yang Rou Pao Mo (羊肉泡馍), La Niu Yang Rou (腊牛羊肉), soğuk pirinç makarnası Huanggui persimmon keki gibi ve diğer birçok yemek ve atıştırmalıklar sadece Xi'an'da tadılabilir.

Üçüncü olarak, uyumluluk. Uzun vadeli gelişim sürecinde, diğer etnik grupların besin kültürü benimsenip, kuzey ve güney lezzetleri dahil olmak üzere Çin ve Batı özellikleriyle Xi'an helal gıdanın özellikleri oluşturulmuştur. Örneğin, Xi'an ünlü helal atıştırmalığı: Huang Gui Persimmon Keki, orijinal olarak Han etnik grubu tarafından icat edilmiş ve yavaş yavaş Xi'an Huileri tarafından satılan ulusal bir gıdaya dönüşmüştür.

4.2.3. Xi'an Hui'lerinin Helal Gıda Kültürünün Değerlendirmesi

Çin helal gıda kültürünün kökeni, İslam'ın Çin'e girişi ile tarihsel olarak senkronize edilebilir. Burada bahsedilen helal gıda kültürü aslında Arap İslami yemek kültürü kategorisinde yer almaktadır. Ancak, uzun vadeli evrim ve gelişmenin gerçek durumuna bakılırsa, helal gıda kültürü aynı zamanda Çin kültür sisteminde eşsiz bir üsluptur. Hui'lerin helal gıda kültürünün, Çin özellikleri taşıyan İslami bir diyet olduğu söylenebilir. Sözcük olarak Qin Zhen (清真: Helal), genellikle İslami yasalara uygun olarak Çin'de Müslümanların ürettiği yiyecekler olarak tanımlanmaktadır.

Çin'in helal gıdalar kültürü, İslami beslenme standartlarının etkilerini taşır, aynı zamanda yemek pişirme teknolojisi açısından Çin yemek kültürünün etkisi de vardır. Böylece Hui'lerin Qin Zhen (清真: Helal) kültürü, bu iki yemek kültürünü de içeren birleşik bir sistemdir.

Helal diyet sadece Müslümanların diyet alışkanlığı değildir, aynı zamanda Çin'in özel koşullarında bazı etnik grupların önemli bir sembolüdür. Örnek olarak, bugünkü

Hui milliyetinin özgün dili²²⁴ ve kıyafetleri temelde ortadan kalkmıştır ve bütün Çin'e dağılmış bir şekilde yaşamaktadırlar. Bu açıdan helal beslenme Hui'ler için önemli bir ulusal özellik haline gelmiştir. Hatta şöyle söylenebilir: Helal diyet, Hui Müslümanlarının ulusal kimliklerini korumaları için son sınırdır.

İslam'a inanan milletler için, günlük yaşamda bir fenomen ve gereksinim olan helal diyet, yemek keyfinin ötesinde daha üst düzey bir manevi hedef olmuştur. Açıkçası, helal diyet, İslam'a inanan ulusun psikolojik yapısının özel bir tezahürü haline gelmiştir. Helal diyet, Müslümanların birliğinin korunmasında ve ulusun merkezci gücünü artırmada önemli bir rol oynamaktadır. Diğer bir deyişle, helal diyet, Müslüman grupların kendi etnik üyeleriyle, ulusal kültürle ve ulusal duygularla özdeşleşmesinde köprü ve bağlantı olarak kilit bir rol oynamaktadır.

5. Hui Müslümanlarının Giysileri

Giysiler, insan uygarlığının ve ilerlemesinin önemli bir simgesidir. Kıyafet, sadece ulusal geleneği değil, aynı zamanda insanların toplumsal medeniyet ve kültürlerinin sosyal pratik faaliyetlerinde organik bileşimini de temsil eder.

Bir tür sosyal kültür ve folklor olgusu olan kıyafetler yoluyla, bir yandan giyim kültürü nesilden nesile aktarılmış ve insanların hayatında önemli bir yere sahip olmuş, diğer yandan kıyafet modelleri çeşitli sosyal faktörlerin etkisi altında gelişmiştir. Ulusal kıyafetler, bir milletin zengin tarihini, dinini ve sosyal geleneklerini simgelemiş ve tüm ulusun güzel olanı sevmesi ve istemesini ifade etmiştir.

Hui halkı Çin topraklarında yaşamaktadır. Hui kültürü, İslam kültürünü ve Çin kültürünü özümsemiştir. Kıyafet, bir ulusun doğrudan kişiliğini yansıtan ve kültürel çağrışımlar yapan dış sembolüdür. Hui giyim tarzı, Hui halkının dini inançlarını, yaşam ortamlarını ve kültürel etkinliklerini canlı bir şekilde gösterir ve Hui kültürünün önemli bir taşıyıcısıdır. Hui kıyafet kültürü yalnızca Çin ulusal kıyafet kültürünün bir parçası değil, aynı zamanda dünyadaki Müslüman giyim kültürünün bir parçasıdır.

İslam'dan etkilenen Hui halkı, yeşil ve beyaz renkleri sevmektedir. Cami imamaları ve camiye giden dindar Hui erkekleri genellikle beyaz cübbe giyerler. Cübbe giyilmezse

²²⁴ Genel olarak Çince konuşmaktadırlar.

de, beyaz takke takılır. Cami imamları da sarık takarlar. Kadınlar ise başörtüsü takarlar. Bu eşsiz Hui halkının giyim kültürüdür.

Resim 13 : Hui Geleneksel Kıyafetlerine Ait Resim

5.1. Hui Erkek Kıyafetleri

Beyaz takke, Hui erkek giyiminin logosu gibidir. Genellikle Hui erkeklerinin çoğu, “namaz takkesi” olarak bilinen beyaz takkeler kullanmayı severler. Bu, Hui erkek kıyafetlerinin önemli bir özelliği haline gelmiştir. Dini faktörler nedeniyle, Müslümanların kıyafetlerinin, insan suretleri veya hayvanların gözleri gibi motifler ile süslenmemesi gerekmektedir. Bu nedenle, beyaz takke üzerine çiçekler veya ay yıldız dekorasyon olarak çizilmektedir.

Beyaz takke takmaya alışkın olan Müslüman erkeklerin yanı sıra, Xi'an'daki Hui halkının açtığı çeşitli yiyecek ve içecek satış noktalarında beyaz takke giyen personeller de görülebilir. Bu beyaz takke, aşçının, şefin şapkasından farklıdır, şefin şapkası hijyen sağlamak için takılır, Hui'nin beyaz takkesi ise ulusal bir semboldür. Bazı önemli buluşmalarda veya festivallerde, Xi'an Hui erkekleri beyaz takke takarlar. Hui halkının geleneksel giyim kültürü, geçmişten günümüze kadar devam etmektedir.

Buna ek olarak, dindar Müslümanlar özellikle cami imamları, mollalar veya yaşlı erkekler, beyaz veya sarı renkli sarıkları severek kullanırlar. Nedeni şöyledir:

Sarık Araplar'da Cähiliye devrinden beri bilinen bir başlık çeşididir. Hz. Peygamber (S.A.V) genellikle beyaz elbise giyer ve beyaz sarık kullanırdı; Medine'ye hicretinde sarığının beyaz olduğu rivayet edilir (Taber î IV, 436).²²⁵

Sarık, aslen Arap milletin ortak başörtülerinden biriydi, Hz. Peygamberimiz (S.A.V) kullandıktan sonra kutsal bir anlam verildi. Şimdiki sarık, Hui Müslümanlar da dahil olmak üzere Müslümanların çoğunluğu için önemli bir başörtüsü haline gelmiştir.

Kısacası, Hui erkek giysisinin en dikkat çekici özelliği, başlıklardan giyilen cüppelere kadar beyaz kullanımıdır. Hui halkının beyazı sevmesinin nedeni, beyazın kutsallığı ve masumiyeti sembolize etmesidir. Aynı zamanda, Müslümanlara başkalarına karşı nazik ve kibar olmalarını da hatırlatır.

5.2. Hui Kadın Kıyafetleri

Geleneksel Hui kadınları saçlarını, kulaklarını ve boyunlarını örtmek için başörtüsü takmaktadırlar. İslam, kadınların saçlarının, kulaklarının ve boynunun dinen görmesi yasak olan kişilerce görülmesini utanç sebebi görmektedir, dolayısıyla bu bölgelerin örtülmeleri gereklidir. Çağdaş Hui Müslüman kadınlarının çoğu başörtüsü takmıyorlar. Başörtüsü takanların çoğu dindar kızlar veya yaşlı kadınlardır.

Geçmişte, kızlar ve gelinler genellikle yeşil başörtüsü takıyorlardı, orta yaşlı kadınlar siyah renkler kullanıyorlardı ve yaşlılar beyaz olanları giyiyorlardı. Başka bir deyişle, yaş farklılıklarını göstermek için farklı renk başörtüsü kullanılmaktaydı. Günümüzde, ekonominin ve kültürün gelişmesiyle, Hui kadınlarının başörtüsü modeli çok değişmiştir ve çeşitli renkte şallar ve eşarplar bulunmaktadır.

Ayrıca, Xi'an Hui kadınları, dini buluşmalar veya bayramlarda uzun kıyafet ve uzun pantolon giyerler. Dindar kadınlar ise pardösü giyerler. İslam, erkeklerin kadın gibi giymelerini veya kadınların erkek gibi giymelerini yasaklar, kadınların çekici kıyafetler giymelerini de yasaklar. İslam'a göre, erkeklerin göbek deliği ile diz kapağı arasını, kadınların ise eli ve yüzü dışında bütün vücudunu örtmesi lazımdır. İslamiyetin giyimdeki gereksinimleri, Hui halkının giyim kültürünü etkilemiştir.

²²⁵ Nebi Bozkurt, "Sarık", *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, 2009, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sarik> (19 Şubat 2019).

Hui halkı benzersiz, kendine özgü, azınlık kıyafetlerine sahip olmasa da, temel giyinme ilkeleri vardır - amaç temiz, basit, güzel giyinmek ve en önemlisi vücudu örtmektir. İslam'a göre, kıyafetlerin amacı vücudu örtmek, soğuktan korumak ve süslemektir. Bilerek vücudu göstermek iyi ve doğru değildir. Bedeni örtmek aynı zamanda insanların ahlaki uygarlığa ilişkin dikkat ettiği bir husustur ve - insanı kendisinden daha düşük seviyedeki canlılar olan hayvanlardan ayıran dışsal bir ahlaki tezahürdür.

Yaşam tarzında ve kültürel geleneklerde var olan Hui kıyafetleri, ulusun oluşumundan bu yana tarih, toplum, kültür ve dinin derin çağrışımlarına sahiptir. Hui giyim kültürü, maddi ve manevi hayat geleneklerinin ikili özelliklerini taşır. Hui giyim modeli din, zaman, bölgeler ve çevresindeki etnik gruplardan etkilenmektedir.

Çin'in modernleşmesinin ve küresel ekonomik bütünleşmenin hızlanmasıyla birlikte, zayıf pozisyonda bulunan geleneksel etnik azınlıkların kültürleri genel olarak etkilenmekte ve hatta tehdit edilmektedir. Bir çok etnik grubun geleneksel giyim kültürü, endişe verici bir oranda değişmekte veya yok olmaktadır. Hui halkının geleneksel giyim kültürünün durumu da budur.

Hui Müslümanları, özellikle gençler, günlük yaşamlarında moda kıyafetler giyerler, ancak cuma günlerinde, iki dini bayramda ve diğer önemli törenlerde, dini inançlarını ve ruhsal yaşamlarını ifade etmek için geleneksel ulusal kostümler giyerler. Bu tür davranışlar yalnızca ulusal bilincin yüceltilmesi, ulusal tarzın gösterilmesi değil, aynı zamanda ulusal yakınlık ve uyumun somutlaştırılmasıdır.

6. Hui Müslümanlarının Sanatları

Hui halkının hem Müslüman hem de Çinli kimliği nedeniyle, Hui kültürünün de ikili karakteri vardır. Bir yandan, Müslüman olarak, Hui halkı İslam kültürüne sahiptir. Diğer yandan, Çinli olarak, Hui halkı Çin kültürünün bazı öğelerini de benimsemiştir. Kültürün önemli tezahürlerinden biri sanattır. Hui halkının sanatı sayesinde, Hui kültürünün ikili çağrışımlarını açıkça görebiliriz.

Sanat, geniş bir yelpazedeki alanları kapsar: mimari sanat, dekoratif sanatlar, edebiyat, müzik, hat sanatı, resim, geleneksel el sanatları (nakış, kağıt kesme vb.) ve Çin kültürüne özgü kung fu sanatıdır. Çin'de yaşayan Hui halkının bu sanat alanlarında

kendine has başarıları vardır. İslam kültürü ve geleneksel Çin kültürü birlikte, Hui sanatının biçimini ve içeriğini etkilemiştir. Benzer şekilde, Çinli Müslümanlara özgü olan Hui sanatı da İslami kültürü ve Çin kültürünü zenginleştirmiştir.

Caminin ihtişamı ve ciddiyeti, tuğla oymacılığındaki ince zeka, kaligrafinin eşsizliği ve el becerisi, şiirin, nesrin ve romanların mükemmelliği ve gerçeği, mimari formlar, heykel, resim, edebiyat ve sanat, hepsi Çin azınlık estetik bahçesinde dikkatle bakılmayı hak eden çiçeklerdir.

6.1. Hui Halkının Mimari Sanatı - Cami

Hui etnik grubunun oluşum tarihi, Hui kültürünün oluşum süreci, Hui halkının sosyal statüsündeki tarihsel değişimler ve yaşam alanındaki değişimler, Hui halkının estetik bilincini ve estetik psikolojisini belirler. Bu nedenle, Müslümanların dini yaşamının en önemli parçası olan cami, Hui halkının estetik bilincini ve estetik psikolojisini sunmak için en iyi taşıyıcı haline gelmiştir.²²⁶

Hui halkı mimarisinin özellikleri temel olarak camide sergilenmektedir. Cami, Müslümanların ibadet ettiği ve dini faaliyetlerde bulunduğu yerdir. İslam kültürünün önemli bir simgesi olan cami, Hui halkının sosyal ve dini yaşamında önemli bir rol oynar.

Camileri inşa etmek ve imamları yetiştirmek Hui Müslüman toplumunun sorumluluğu ve görevidir. Caminin inşası, bir bölgedeki Hui halkının İslam'a bağlılığı ve sevgisinin coşkusu ifade eder. Genellikle cami inşası, ekonomik yönden güçlü olan aileler tarafından finanse edilir. Cami, Müslümanların dini faaliyetlerini kolaylaştırmak için inşa edilmektedir.

6.1.1. Xi'an Camii Mimari Tarzları

Çin camilerinin mimari tarzı, Hui halkının sosyal kültürünü yansıtırken, Hui kültürü caminin mimari tarzını ve şeklini etkiler. Bir yandan, İslam'ın kurallarına göre, Hui halkının mimari sanatlarında hiçbir put bulunmamaktadır. Bu, Hui dini mimarisinin önemli bir özelliğidir. Temel olarak tüm cami yüzeyleri geometrik motifler, Arapça Kur'an ayetleri, bitki grafikleri ve çiçek desenleriyle süslenmiştir.

²²⁶ Ma Xiao Jiu, "Hui Camii'nin Estetik Kültürü Üzerine Araştırma", **Doktora Tezi**, Shan Dong Üniversitesi, 2017, s.126.

(马晓玖. 回族清真寺审美文化研究[D]. 山东大学 博士学位论文. 2017 年, P126.)

Öte yandan, Hui mimarisi de Çin kültürünü yansıtır. Cami mimarisinde birçok Çinli unsur da vardır. Mimari dekorasyonda, Çin'in bazı sembolleri, örneğin şakayık, fidan, meyve, nilüfer, balık, aslan ve kalem, gibi duvarları, pencereleri ve kapıları süslemek için kullanılır. Aynı zamanda caminin mimari tarzı da yerel özelliklerden etkilenir. Bu, aynı bölgede yaşayan milletlerin ortak kültürel kimliğini geliştirmelerine ve İslam'ın bu bölgede daha iyi yayılmasına yardımcı olacaktır.

Önemli bir İslami mimari yapı olan cami, kendine has ayırt edici özelliklerle doludur. Çin camilerinin mimari stilleri esas olarak iki ana tipe ayrılabilir: biri eğimli çatılarla karakterize edilen ahşaptan yapılmış bahçeli tarzda cami, diğeri ise tuğla yapısına dayanan ve büyük kubbe ile karakterize olan Arap tarzı camidir.

Mimari açıdan dış görünüşlerine bakıldığında, Ming ve Qing Hanedanları dönemlerindeki cami mimarisi, işlevsel düzen, mimari stil, dekoratif özellikler ve bahçe düzeni açısından güçlü Çin unsurlarına sahiptir. Aynı zamanda, Çin özelliklerine sahip olan tuğla oyma sanatı, cami inşa edilirken kullanılmış ve caminin güzelliğini arttırmada önemli bir araç haline gelmiştir. Tuğla oyma sanatı, geleneksel Çin ulusal sanatının ve modern çevresel sanat tasarım konseptlerinin bir birleşimidir ve yeni mimari görünümlere yol açmıştır.

1980'lerden itibaren, Arap tarzı camiler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu, Xi'an'daki Hui Müslümanlarının Arap - İslam kültürünü öğrenmeye çalıştığını göstermektedir. Başka bir deyişle, mevcut küreselleşme eğilimi altında, Hui Müslümanlarının ulusal kültürel kimlik bilinç seviyesinin yükseltilmesi, Arap tarzı cami mimarisinin ortaya çıkmasının nedeni olmuştur.

Arap tarzı camiler veya geleneksel Çin tarzı camiler, İslami kültürün ve Çin kültürünün kültürel değişimlerinin ürünüdür. Çin'deki bu camiler, geçmişte Hui halkının bilgeliğinin ürünüdür, Çin mimarlık kültürünü ve dünya mimarlık kültürünü zenginleştirmekte olan bu camiler, Çin halkı ve Arap halkı arasında uzun süredir devam eden dostluğun sessiz tanıkları olmuşlardır.

6.1.2. Xi'an'daki Camilere Genel Bakış

İslam'da dini faaliyetlerin toplu bir şekilde yapıldığı yere cami, Arapça'da "Mescid" denir. Orijinal anlamı "ibadet yeri"dir, ekonomik, kültürel ve eğitimsel fonksiyonları birleştiren ve Müslümanların önemli dini hayat uygulamalarının gerçekleştiği alandır.

İstatistiklere göre, Xi'an şehrinde toplam 31 cami veya mescit mevcuttur. Bunların arasında Xi'an şehir merkezindeki Lian Hu (莲湖) İlçesinde 15, Xin Cheng (新城) İlçesinde 6, Bei Lin (碑林) İlçesinde 1, Yan Ta (雁塔) İlçesinde 2, Wei Yang (未央) İlçesinde 1, Ba Qiao (灞桥) İlçesinde 1, Chang'an (长安) İlçesinde 1, Zhou Zhi (周至) İlçesinde 1, Hu (户) İlçesinde 1, Yan Liang (阎良) İlçesinde 1 ve Lin Tong (临潼) İlçesinde 1 cami bulunmaktadır.²²⁷ Jie Fang Lu Kadın Camii (解放路清真女寺) dışında, genelde erkek camilerine bağlı olarak 26 bayan mescidi vardır. Cami sayısı doğrudan Hui halkının yoğunluğu ile ilgilidir.

6.1.2.1. Lian Hu (莲湖) İlçesindeki Camiler

Lianhu (莲湖) İlçesinde 15 cami bulunmaktadır.

Hui Müslüman mahallesi içinde 12 tane vardır: Qing Zhen Da Si (Ulu Camii - 清真大寺), Da Xue Xi Xiang Camii (大学习巷清真寺), Xiao Pi Yuan Camii (小皮院清真寺), Da Pi Yuan Camii (大皮院清真寺), Bei Guang Ji Jie Camii (北广济街清真寺), Sa Jin Qiao Camii (洒金桥清真古寺), Ying Li Camii (营里寺), Qing Zhen Zhong Si (清真中寺), Sa Jin Qiao Qing Zhen Xi Si (洒金桥清真西寺), Hong Fu Jie Camii (红埠街清真寺), Lv Shan Camii (旅陕寺), Xi Cang Camii (西仓清真寺).

Hui Müslüman mahallesi dışındaki camiler: Yeni Kuzeybatı Camii (新西北清真寺), Yeni Beiguan Qingzhen Camii (北关清真新寺), Üçüncü Köprü Camii (三桥清真寺).

6.1.2.2. Xin Cheng (新城) İlçesindeki Camiler

Xin Cheng (新城) İlçesinde 6 cami vardır.

Dong Xin Jie Camii (东新街清真西寺), Jian Guo Xiang Camii (建国巷清真寺), Jie Fang Lu Kadın Camii (解放路清真女寺), Dong Cheng Camii (东城清真寺), Bei Guan Camii (北关清真寺), Han Sen Zhai Camii (韩森寨清真寺).

²²⁷ Ma Qiang, **Müslüman Mahallesinin İçinde ve Dışında: Kentsel Modernleşme Sürecinde Xi'an İslam Araştırmaları**, Pekin: Çin Sosyal Bilimler Yayınevi, Ekim 2011, s. 13.

(马强: 《回坊内外: 城市现代化进程中的西安伊斯兰教研究》[M], 北京: 中国社会科学出版社, 2011年10月, 第13页。)

6.1.3. Xi'an'daki Meşhur Camilerin Özellikleri

Çin'deki camilerin çoğu, bölgenin özelliğine sahiptir. Geleneksel Çin camilerinin mimari tarzı, İslam kültürü ile Çin kültürünün birleşiminin ürünüdür.

Genel mimari üslup açısından, Xi'an'daki camiler kabaca iki türe ayrılabilir: Çin tarzı bahçeli camiler ve Arap tarzı kubbeli camiler. Çin tarzı camiler, antik Çin'de ana akım olmuştur, bu makalede tanıtılacak olan camiler bu dönemin tipik temsilcileridir. Arap tarzı kubbeli camiler ise Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra inşa edilen yeni camilerdir.

İç dekorasyona gelince, Xi'an Hui Müslüman mahallesindeki geleneksel Çin tarzı camiler, çok sayıda hayvan ve bitki desenleriyle süslenmiş, Çin antik mimarisinin karmaşık ve muhteşem özelliklerini miras almışlardır. Binanın iç renginde, Hui Müslüman mahallesindeki geleneksel Çin tarzı camilerde, mavi ve yeşil hakimdir. Geniş iç mekan, ışığı yumuşatır. Odalar, İslamiyetin temizlik ve huzur anlayışını yansıtır. Kişi caminin içinde olduğu zaman, dünyadaki dikkat dağılmalarını ortadan kaldırarak Allah ile iletişim kurmayı sağlayan bir huşu hissi oluşacaktır.

Bu makalede esas olarak Hua Jue Xiang Qing Zhen Da Si (Ulu Camii - 化觉巷清真大寺), Da Xue Xi Xiang Camii (大学习巷清真寺) ve Xiao Pi Yuan Camii (小皮院清真寺) tanıtılacaktır. İnşa tarihleri açısından bakıldığında, Hua Jue Xiang Qing Zhen Da Si (Ulu Camii - 化觉巷清真大寺), Song Hanedanlığı döneminde inşa edilmiş ve Ming Hanedanlığı döneminin başlarında yeniden inşa edilmiştir. Da Xue Xi Xiang Camii (大学习巷清真寺) Yuan Hanedanlığı döneminde, Xiao Pi Yuan Camii (小皮院清真寺) Ming Hanedanlığı döneminde inşa edilmiştir. Bu üç cami aynı zamanda Hui Müslüman mahallesindeki en büyük, en iyi korunmuş ve en güzel şekilde dekore edilmiş camilerdir.

6.1.3.1. Hua Jue Xiang Camii (Ulu Camii)

Ulu Cami olarak bilinen Hua Jue Xiang Qing Zhen Da Si (化觉巷清真大寺), Xi'an'daki en büyük camidir. M.S. 742 yılında inşa edilen bu antik cami, Song, Yuan, Ming ve Qing hanedanları dönemlerinde birçok kez yeniden inşa edilmiş ve genişletilmiştir, günümüze kadar 1.300 yıldan daha fazla tarihi geçmişe sahiptir. Ulu Cami, doğudan batıya 245.68m uzunluğunda, kuzeyden güneye 47.56m genişliğinde,

toplam 13000m² alana ve 6.000m²'nin üzerinde bir inşaat alanına sahiptir. Birçok kez yeniden inşası ve genişletilmesinden sonra bu cami, büyük ölçekli, bahçeleri olan, Ming ve Qing tarzında büyük bir yapı haline gelmiştir. Camiye ilişkin diğer bazı izlenimler ve özellikler aşağıda belirtilmiştir.

*742 yılında yapılmış ve sonraki dönemlerde zaman zaman genişletilmiş, restore edilmiş. Çin'in en eski ve en meşhur camilerinden birisi. Klasik Çin mimarisi ile yapılmış caminin kubbesi ve minaresi yok. Bahçesi dört bölümden oluşuyor ve her bahçe bölümünden ötekine Çin tarzı bir kapıdan geçiliyor. Namaz kılınan ana salon dördüncü bahçenin sonunda. Karşı tarafa namaz kılınan ana salon alınırsa, sağ ve sol tarafta içinde eski eserler bulunan binalar var. Özellikle sağdaki bina ilginç. İçinde eski yazıtlar, kabartmalar var. Ejderha falan gibi Çin motifleriyle İslam kültürünün sentezi eserler görüyorsunuz. Bahçe içinde havuz ve birkaç yazıt bulunuyor.*²²⁸

Xi'an'ın merkezindeki Ulu Cami, doğu-batı ekseni boyunca dört bahçeye bölünmüştür. Her bahçe, kompakt bir avlu modelidir, bir dizi bağlantı aracılığıyla bir bütün olarak bağlanmıştır. İslam'ın gereklerine göre cami külliyesi, ibadet salonu, minare, şadırvan ve konferans salonundan oluşmaktadır. Ulu Cami içinde de bunlar mevcuttur.

Resim 14 : Ulu Cami'nin İlk Avlusunun Girişi

²²⁸ Anonim, "Xi'an Büyük Camii", *Xi'an Şehir Duvarı, Müslüman Mahallesi*, <http://gulkesen.com/xian-sehir-duvari-musulman-mahallesi/> (18 Eylül 2018),

Caminin girişinde Çin tarzı bir kapı bulunmaktadır. İlk kapıdan geçerek ilk avluya girilebilir. İlk avluda beş odalı bir bina mevcuttur. Beş odalı binanın arkasındaki, ikinci avludur. Avluda çeşitli bitkiler ve çiçekler vardır, ayrıca hattatların yazdığı bazı yazıtlar da görülebilir. Bu avlunun ardındaki, üçüncü avludur. Üçüncü avlunun içinde ünlü sekizgen bir bina vardır. Bu sekizgen binanın adı Xing Xin Lou (省心楼), kendini kontrolden geçirmek demektir. Diğer bir deyişle, bu binadan geçerek kişinin kendini gözden geçirmesi gerekir. Bu sekizgen binadan geçilerek dördüncü avludaki namaz kılınan ana salon görülebilir. Namaz kılınan salonunun içi güzelce dekore edilmiştir. Duvarlarda el oyması ile yazılmış Kuran'ın tam metni bulunmaktadır.

Resim 15 : Ulu Cami'nin Namaz Kılınan Salonunun Dışı (sol) ve İçi (sağ)

Kemerler, çardaklar, bitkiler, bahçeler, yazılar vb. camiye çoklu seviyelere ayırır. Bu, Çin klasik mimarisinin özellikleri ile çok tutarlıdır. Bahçenin iç kısmında, Ulu Cami'de, taş döşemeler, akan sular ve balık havuzları vardır. Bunlar camiye sakin, sessiz ve huzurlu bir atmosfer katmıştır.

Resim 16 : Ulu Cami'nin Bambu Desenli Oyma Tuğla Eseri

Ulu Cami'deki binalarda kubbeler yoktur. Tüm binalar Çin tarzına göre inşa edilmiştir. Cami'de 180'den fazla oda, pavyon ve teras vardır, çoğu ahşaptan yapılmıştır. Binanın detaylarına bakılacak olursa, Ulu Cami'nin mimarisi, karmaşık ve güzeldir, mimarisinde Çinli ustaların üstün bilgelik ve olağanüstü becerileri gösterilmiştir.

Resim 17 : Ulu Cami İçindeki Arapça Tuğla Duvarı

İslam, binlerce yıldır Çin'de bulunmuştur ve dini kültür ile geleneksel Çin kültürü bütünleşmiştir. Bu birleşim kültürü, Xi'an Ulu Cami yapılarının inşasında yansıtılmıştır.

6.1.3.2. Da Xue Xi Xiang Camii (Batı Büyük Camii)

Da Xue Xi Xiang Camii (大学习巷清真寺), Ulu Cami'nin batı tarafındadır. Caminin geniş ölçeği nedeniyle, Batı Büyük Camii olarak da bilinir. Başka bir deyişle, Ulu Cami Xi'an'daki en büyük cami iken, Da Xue Xi Xiang Camii, ikinci sıradadır ve en eski camilerden biridir.

Resim 18 : Da Xue Xi Xiang Camii'nin Girişi

Tarihsel verilere göre, Da Xue Xi Xiang Camii, M.S. 684 yılında Wei Chi Jing De tarafından yaptırılmıştır. O dönemde Chang'an'daki artan Müslüman sayısı nedeniyle, eski Ulu Camii, Müslümanların ibadet ve dini faaliyetlerinin ihtiyaçlarını karşılayamamış, bu yüzden devlet, daha fazla Müslüman'ın dini faaliyetler ve ibadetlerini gerçekleştirmesi için Chang'an Da Xue Xi Xiang Camii'ni inşa etmeye başlamıştır.

Resim 19 : Da Xue Xi Xiang Camii'nin İç Bahçesinin Görünümü

Da Xue Xi Xiang Camii, tarihi gelişim sürecinde birkaç kez inşa edilmiş ve genişletilmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra devlet, Da Xue Xi Xiang Camii'nin değerine büyük önem vermiş ve camiyi 1956 yılında il kültürel miras koruma listesine almıştır. 1992 yılında, Shaanxi Eyalet devleti, Da Xue Xi Xiang Camii'nin yapımını ve bakımını emretmiştir.

Da Xue Xi Xiang Camii'nin mimari şekli, yukarıda tanıtılan Ulu Cami'ye biraz benzemektedir. Cami toplam 7.000 metrekarelik bir alanı kaplamaktadır ve namaz kılınan salonu, 500'den fazla kişiyi barındırabilen 500 metrekareden büyük bir alana sahiptir.

Resim 20 : Da Xue Xi Xiang Camii'nin Namaz Kılınan Salonunun Dışı (sol) ve İçi (sağ)

Çin'deki cami dekorasyon sanatını temsil etme anlamında, Da Xue Xi Xiang Camii'nin namaz kılınan salonu, seçkin bir eserdir. İbadet salonunun üst kısmı, çoğunlukla altın tozu ile boyanmış çiçeklerle dekore edilmiştir. İstatistiklere göre, caminin tavanında yaklaşık 600 tablo vardır. Çoğu, Arapça karakterlerden oluşan desenlerdir. Her resim farklıdır, ayrı ayrı güzelliği vardır. Bu cami, Çinli sanatçıların becerilerini yansıtır.

Da Xue Xi Xiang Camii'nin duvarlarındaki bazı tuğla oymalarında Kur'an'ın bazı ayetleri görülmektedir. Bu karakterlerin dekorasyonu, cami'nin ciddiyetini vurgulamış ve cami'nin mimari tarzına güçlü bir sanatsal renk ve din özellikleri de eklemiştir.

Resim 21 : Da Xue Xi Xiang Camii'nin Arapça Tuğla Oyma Sanatı²²⁹

Da Xue Xi Xiang Camii, temelde Arapça levhalar ve eserlerle dekore edilmiştir. Aynı zamanda tuğla süslemeler de bulunmaktadır. Ayrıca caminin dekoratif desenlerine bazı hat eserleri de dahil edilmiştir. Oyulmuş hat eserleri, Qing Hanedanlığı dönemindeki tuğla oyma sanatının mükemmelliğini kanıtlamıştır.

6.1.3.3. Xiao Pi Yuan Camii (Kuzey Büyük Camii)

Xiao Pi Yuan Camii (小皮院清真寺), Hui Fang'ın kuzeyindeki Xiao Pi Yuan sokağında yer almakta olup, aslında “Zhen Jiao Camii” ve “Wan Shou Camii” olarak da adlandırılmıştır. Xiao Pi Yuan Camii'nin toplam alanı 5986 metrekaredir ve Hui Müslüman mahallesindeki camiler arasında göreceli olarak büyüktür. Kuzey Büyük Camii olarak da bilinir, çünkü Ulu Camii'nin kuzeyinde yer almaktadır. Kayıtlara göre, Xiao Pi Yuan Camii ilk olarak Tang Hanedanı döneminin son yıllarında inşa edilmiştir ve Xi'an'daki en eski camilerden biridir.

“Shaan Xi Eyaletinin Tarihi”nin araştırılmasıyla, cami'nin Yuan Hanedanlığı döneminde (yani, M.S. 1312 yılı civarında) mevcut olduğu ve o zamanlarda “Zhen Jiao Camii” olarak adlandırıldığı keşfedilmiştir. Zhen Jiao Camii'nin Çincesi 真教寺 olup, gerçek dinin camisi anlamına gelmektedir. Ming Hanedanlığı döneminde, Hongwu 8. yılında (yani, M.S 1375 yılında), Ming imparatoru camiye kraliyet levhasını²³⁰ hediye olarak vermiştir.

1614 yılında caminin onarımı yapılmıştır. Xiao Pi Yuan Camii'nde hala o yılki onarım nedenlerini kaydeden yazıt bulunmaktadır. Yazıtta şu bilgiler yer almıştır: “Çin, Tang Hanedanlığı döneminin başlarından itibaren İslam ile tanışmış ve bu Yuan

²²⁹ Wang Hai Mai, “Xi'an'daki Huifang Camii'nin Mimari ve Çevre Sanatı Üzerine Araştırma”, **Yüksek Lisans Tezi**, Xi'an Güzel Sanatlar Akademisi, 2014, s.25.

(王海麦. 西安回坊清真寺建筑与环境艺术探究[D]. 西安美术学院. 硕士研究生学位论文. 2014 年. P25.)

²³⁰ Üzerine yazı yazılan düz tahta veya levha olup, caminin sertifikasyonunu, yani caminin hükümet tarafından onaylandığını ifade eder.

Hanedanlığı döneminde sürmüş, Wanli dönemine de uzanmıştır. Binlerce yıl sonra din hala varlığını sürdürmektedir, İslam'ın üslubu, tarzı ve karakteri değişmemiş olsa da, üç kuşaktan sonra camideki Müslümanların sayısı çok artmıştır. Aynı zamanda caminin yapısının küçük ve hasarlı olması, Müslümanlar arasında üzüntüye sebep olmaktadır. Bu nedenle, kaçınılmaz olarak caminin düzeltilmesi ve onarılması gerekmiştir.” Yazıtın arkasında cami onarım tasarımının panoramik bir görüntüsü bulunmaktadır.

1930 yıllarının sonunda, Japon Saldırısına Karşı Direniş Savaşı patlak verdiğinde, 20 uçak, Xi'an şehrini bombalamak için 80'den fazla bomba atmış, Xiao Pi Yuan Camii (小皮院清真寺) de ciddi şekilde hasar görmüş ve sadece namaz kılınan ana salonu zar zor korunabilmiştir. Cami, 1966 yılından 1976 yılına kadar süren 10 yıllık Kültür Devrimi'nde daha da çok yıkılmıştır.

1980 yılından sonra, ulusal etnik ve dini politikaların uygulanmasıyla, Xiao Pi Yuan Camii yeniden Hui Müslümanlarının ellerine geçmişti. 1990 yılında, namaz kılınan ana salonu il düzeyinde önemli kültürel eserler koruma birimi olarak listeye alınmıştır. “Çin Halk Cumhuriyeti Kültürel Kalıntıların Korunması Kanunu”na göre, herkes kültürel kalıntıların korunması konusunda sorumludur. Cami Yönetim Kurulu'nun araştırma ve kararına göre, mevcut binalara dayanarak orijinal görünüm tamamen restore edilecektir. İlgili devlet departmanlarının yardımıyla, Hui Müslümanlarından fon toplanarak caminin onarılması için aralıksız çaba sarf edilmiştir. Bu onarım, seksenli yılların ortalarından itibaren neredeyse yirmi yıl sürmüştür ve nihayet bu eski cami yenilenmiş ve yeniden canlandırılmıştır.

Xiao Pi Yuan Camii'nin stil tarzı İslam'ın dini kurallarına uygun olup, genel mimari formu hala eski Çin saray tarzı mimarisi biçimindedir. Cami, doğudan batıya 146 metre uzunluğa ve kuzeyden güneye 41 metre genişliğe sahip 5.986 metrekarelik bir alanı kaplamaktadır. Toplam inşaat alanı 2032 metrekaredir ve dört avluya bölünmüştür.

Resim 22 : Xiao Pi Yuan Camii'nin Girişi

Xiao Pi Yuan Camii'ne girildiğinde büyük bir paravan görülmektedir. Paravanın doğu tarafında şadırvan bulunmaktadır. Caminin ilk avlusunda kadın Müslümanlara ait ibadet yeri bulunmaktadır. Bu kadın mescidi, Xiao Pi Yuan Camii'nin eşsiz bir özelliğidir.

Resim 23 : Xiao Pi Yuan Camii'nin İlk Avlusu - Paravan (Sol), Kadın Mescidi (Orta), İkinci Avluya Girişi (Sağ)

Xiao Pi Yuan Camii'nin ikinci avlusunda beş oda vardır ve bu avlunun iç ve dış duvarlarında tuğla oymaları bulunmaktadır. Aslında, Tuğla oymacılığının dekorasyon olarak yaygın kullanımı, Xiao Pi Yuan Camii ile diğer Huifang camileri arasındaki farktır.

Resim 24 : Xiao Pi Yuan Camii'nin Tuğla Oyma Eserleri 1

Üçüncü avluda, Müslüman öğrencilerin klasikleri öğrenmeleri için kuzey-güney yönünde üç küçük oda mevcuttur. Bahçe çeşitli çiçeklerle süslenmiştir ve ortasında bir balık göleti vardır. Koridorun iki yanında ziyaretçilerin ve Müslümanların dinlenebilmeleri için taş banklar bulunmaktadır.

Resim 25 : Xiao Pi Yuan Camii'nin Üçüncü Avlusundaki Taş Banklar

Dördüncü avlunun ana gövdesi hala namaz kılınan ana salondur. İlgili bilgilere göre, bu namaz kılınan ana salon Ming Hanedanlığı döneminde inşa edilmişti, temel mimari şekli “凸” ve inşaat alanı yaklaşık 900 metrekareydi. Ana salonun orta kısmının çatısında, Kuran metni yazılan sekizgen bir süsleme vardır.

Resim 26 : Xiao Pi Yuan Camii’nin Namaz Kılınan Solunun Dışı (Sol) ve İçi (Sağ)

Eski zamanlarda Çinliler, mutluluk dileklerini güzel grafiklerle ifade ederlerdi. Örneğin nar, çok sayıdaki tanesinden dolayı, çocuklar ve torunların çok sayıda olacağı ve bereketli bir aile olacağı anlamına gelirdi. Aynı zamanda caminin saçaklarında uğurlu bulutlar, beyaz ve yeşil boyalı bezemeler kullanılmıştır. Beyaz ve yeşil renkler, İslam’ın saflığını ve barışı temsil ederler ve Müslümanların sevgi ve barış arzularını vurgulamaktadırlar. Çin geleneksel süslemesinin ve İslami özelliklerin bu yeni kombinasyonu yalnızca zengin kültürel çağrışımlara sahip olmakla kalmayıp, aynı zamanda insanların estetik ihtiyaçlarını da karşılamaktadır.

Resim 27 : Xiao Pi Yuan Camii’nin Tuğla Oyma Eserleri 2

Kısacası, Xiao Pi Yuan Camii’nin tarzı, Çin ve Arap milletinin eski emekçilerinin Xi’an’ın İslam mimarisindeki sanatsal kazanımlarını yansıtmıştır. Xiao Pi Yuan Camii, Pekin Niu Jie Camii (北京牛街礼拜寺), Guangzhou Guang Ta Camii (广州光塔寺), Quanzhou Qi Lin Camii (泉州麒麟寺), Xi’an Hua Jue Xiang Camii (西安化觉巷清真大寺) ve Da Xue Xi Xiang Camii (大学习巷清真寺) ile birlikte, Çin’deki ünlü ve eski camilerden birisidir. Bu camiler, Hui atalarının Hui insanlarına bıraktıkları değerli birer kültürel mirastır ve aynı zamanda Çin İslam camilerinin mimari tarihini incelemek için değerli tarihi eserler de sağlamıştır.

6.2. Hui Halkının Ev Dekorasyon Sanatı

Hui milletin ev dekorasyon kültürü, Hui ailesinin yaşadığı yatak odasının, ziyaretçilerin oturma odasının, banyo, mutfak ve diğer odaların dekorasyon kültürünü ifade eder. Hui'lerin ev dekorasyon kültürü, Hui halkının mimarisinin ve sanat kültürünün bir parçasıdır. Hui Müslümanlarının yaşam alışkanlıklarını ve estetik özelliklerini yansıtmaktadır.

Hui ailesinin ev içi yerleşim yapısı ile bir gayrimüslim aileninki arasında birçok fark vardır. İlk olarak, ebeveyn yatak odası genellikle batıda, diğer aile üyelerinin yatak odaları doğuda, güneyde ve kuzeydedir. Çünkü Mekke'deki Kabe Çin'in batı tarafındadır. Yani kible de batı taraftadır. Ebeveynler her gün yatak odasında namaz kılarken için batıya yönelirler ve diğer üyelerin yatak odaları batıda yer alamaz. Bu yatak odası yapısı, Hui Müslümanlarının kültürel çağrışımlarını yansıtır.

İkinci olarak, oturma odası, Hui ailesinin ev dekorasyonunun odak noktasıdır. Misafir geldiği zaman, oturma odasında oturur, ev sahibi kendisine çay ve kuruyemiş ikram eder. Genellikle Çinlilerin evlerinde halı yoktur. Hui ailelerinin evlerinde de halı kullanılmamaktadır. Bundan dolayı oturma odasında büyük masa ve sandalyeler bulunmaktadır. Oturma odası, Hui ailesinin ev içi dekorasyonunun önemli bir parçasıdır.

Oturma odası sadece misafir ağırlamak için değil, Hui ailesinin buluşması ve sık yapılan bazı törenler için ayrılmış bir yerdir. Oturma odası genellikle geniştir, tüm evin ortasında ve belirgin bir yerde olacak şekilde düzenlenir. Odada koltuklar vardır. Duvarları dekoratif hat ve resim çerçeveleri ile dekore edilir. Masalarda Arapça veya Farsça karakterlerle ve desenlerle süslenmiş vazolar mevcuttur.

Resim 28 : Hui Evlerinin Duvarlarına Asılan Levha Örnekleri

Arapça levhalar, Müslüman iç mekânlarında yer alan vazgeçilmez dekorasyon öğeleridir. Genel olarak, Kâbe resimleri, Arapça ya da Çince yazılmış Kur'an-ı Kerim ayetlerini içeren levhalar asılır. Bu dekorasyon tarzı, ev dekorasyonunun dini rengine katkıda bulunur ve aynı zamanda Hui Müslüman ailelerinin sembolüdür.

Şunu belirtmek gerekir ki İslam, putperestliğe katı bir şekilde karşı çıktığı için, Allah'ın resmedilmesi veya tasvir edilmesi yasaktır ve Müslüman evlerine portreler ve heykeller koymak da yasaktır. Bu nedenle, Hui halkına ait dini mekanlarda, ibadet sırasında yanlış anlamaları önlemek için hiçbir zaman insanların veya hayvanların portreleri veya heykelleri bulunmaz. Dindarlığı ifade etmek için, Hui Müslümanlarının odalarının dekorasyonunda insan heykelleri ve benzer nesneler neredeyse hiç kullanılmamakta, odalar geleneksel Çin manzara resimleri, hat sanatı veya klasik Çin şiiri ile dekore edilmektedir. Bu süslemeler ulusal birer sembol olarak çok açık bir şekilde ifade edilebilir.

Ayrıca, Müslüman ailenin banyosunda iki özel şey vardır: asma musluklu bidon ve ibrik.

Resim 29 : Hui'lere Özgü Banyo Tesis - Asma Musluklu Bidon

Asma musluklu bidon, yüzlerce yıldır Hui aileleri tarafından gusül abdesti almak için kullanılan bir banyo tesisidir ve Hui ailesinin evinde olup, gayrimüslim aile evindekinden farklı en karakteristik dekorasyon objesidir. Hui halkı, temizliği seven bir millettir. Haftada en az bir kez gusül abdesti alınır. Asma musluklu bidon, Hui Müslümanlarının günlük banyo eşyaları haline gelmiştir. İçi sıcak suyla doldurulup kullanılabilir. Geçmişte, her Hui ailesinin banyosunda asma musluklu bidon vardı. Modern toplumun gelişmesiyle birlikte, gittikçe daha fazla sayıda aile banyoya daha uygun ve kolay olan duşları yerleştirmektedir.

Resim 30 : Hui’lerin Abdest Almak İçin Kullandıkları İbrikler

Asma musluklu bidon ile beraber Hui’lerin evlerinde ibrikler de bulunmaktadır. İki türlü ibrik vardır: biri salon masalarında yer alan süslü ibrik, diğeri ise banyoda abdest almak için kullanılan ibriktir. Eski zamanlarda camilerde Müslümanlar ibriklerle abdest alıyordu, hatta günümüzde bazı camilerde ibrikler hala bulunmaktadır. Modernleşme ile birlikte artık çoğu camide şadırvan mevcuttur. Buna ek olarak, ibrik resimleri Hui Müslümanları tarafından açılan helal restoranların, tezgahların ve arabalı seyyar satıcıların tabelalarında yer almaktadır. Hui dansında bile ibrikler, ulusal kimliği temsil eden araçlar olarak kullanılmaktadır.

Resim 31 : Hui’lerin Helal Yemeğe İlişkin Tabelalarındaki İbrik Resmi (Sol) ve Hui Dansında Kullanılan İbrikler (Sağ)

Özet olarak, Hui’lerin ev dekorasyon kültürü sadece Hui halkının dini inançlarını, yaşam alışkanlıklarını, temizlik ve güzellik sevgisini yansıtmaz, aynı zamanda Hui kültüründeki estetik sanatın özelliklerini de yansıtır.

6.3. Hui Halkının Edebiyatı

Hui edebiyatı, Çin azınlık edebiyatı ailesinin önemli bir üyesidir, Hui halkının sosyal yaşamını yansıtan önemli bir kültürel temsil ögesidir, ulusal merkezci kuvvetin yoğunlaştırılmasında ve ulusal birliğin güçlendirilmesinde önemli bir rol oynar. Ulusal ekonominin gelişmesi, kültürün refahı, ulusal politikaların ve edebi politikaların inovasyonu ile Hui edebiyatı, yeni bir gelişme aşamasına girmiştir.

Hui edebiyatı, kavram ve kapsam açısından 1980'lerin başında çok fazla tartışmaya sebep olmuş ve aynı zamanda derin bir etkisi olmuştur. Yoğun tartışmalardan sonra, nihayet Hui edebiyatının bir standardı olarak yazarın, Hui vatandaşı olduğuna karar verilmiştir. Diğer bir deyişle, Hui edebiyatının yazarı Hui halkı olmalıdır. Hui bilgini Yang Ji Guo bunu şöyle tanımlar: *“Hui edebiyatı nedir? Kısacası, Hui halkının edebiyatı, Hui halkı tarafından yazılan edebi eserlerdir. Hui edebiyatı, Hui halkının ruhsal yaşamının çiçeği ve meyvesidir.”*²³¹

Hui bilgini Wang Feng'in araştırmasına göre, *“Hui kültürü yalnızca İslam kültüründen ve Çin geleneksel kültüründen etkilenmemiş, aynı zamanda Çin ulusal kültürleri gibi modern Batı kültüründen de derinden etkilenmiştir.”*²³² Böylece, Hui kültürü multi - simbiyotik bir kültür şekli olmuştur. Hui kültürü, Hui halkının özelliklerini şekillendirmek açısından çok önemlidir. Bu nedenle, kültürel bir taşıyıcı olarak edebi eserler, Hui kültürünün çağrışımlarını yansıtmalıdır. Hui kültürü multi - simbiyotik bir kültürdür, Hui edebiyatı da multi - simbiyotik bir literatürdür.

Han bölgesinde yaşayan Hui halkı, Han kültüründen etkilense de, Hui halkının eşsiz etnik özelliklerini koruyabildiğini görmekteyiz. Hui halkı günlük yaşam iletişimde Çince kullanır. Dil, kültürün önemli bir taşıyıcısı ve kültürün oluşumu ve gelişimi için bir önkoşuldur. Kültürün gelişmesi, dilin zengin gelişimini de desteklemektedir.

²³¹ Yang Ji Guo, **Hui Edebiyatı Oluşturma Teorisi**, Yin Chuan: Ning Xia Halk Yayınevi, 1995, s.8.
(杨继国. 回族文学创作论 [M]. 银川: 宁夏人民出版社, 1995. P8.)

²³² Wang Feng, “Küreselleşmenin Zorluğu ve Ulusal Kültürün Cevabı - Çağdaş Hui Kültürünün Eğilimi: Milliyet ve Açıklık Arasında”, **Kuzeybatı Etnik Çalışmaları**, Vol.3, 2004.
(王锋. 全球化的挑战与民族文化的应答——当代回族文化的走向:在民族性和开放性之间 [J]. 西北民族研究, 2004(3) .)

Dilbilimci Shen Xiao Long şunları belirtmiştir: *“Dil yalnızca insan aklına sahip değildir, aynı zamanda insan ruhunu da belirli bir şekilde şekillendirir.”*²³³ “Hui edebiyatı” kavramı, ulusal hafıza, kültürel kimlik, ulusal söylem ve edebi fikirler gibi modern bilgiler içerir. Hui edebiyatı, Hui halkının tarihini, hayatını ve duygularını yansıtan eserlerden oluşur.

Hui edebiyatı çalışmasının 21. yüzyıldaki en belirgin özelliği, Hui edebiyatı ve din arasındaki ilişkidir. Yeni yüzyılda, Hui edebiyatı araştırmalarına göre, iki önemli figür olduğunu fark edebiliriz - Zhang Cheng Zhi ve Huo Da. Onların şaheserleri “Ruh Tarihi” ve “Müslümanların Cenaze Töreni”dir. Hui eserlerine bakıldığında, İslami kültürün Hui edebiyatı üzerindeki büyük etkisi kanıtlanabilir.

Buna ek olarak, Hui toplumunda büyük bir etkiye sahip olan dergi Hui Edebiyatı’dır. Hui Edebiyatı dergisi hem edebi hem de kültürel olmak üzere bir ulusal tarza sahiptir. Roman, nesir ve şiir gibi geleneksel bölümlere ek olarak, birçok özel bölüm de oluşturulmuştur. Bunlar; seçkin Hui yazarlarını tanıtan bir “Hui Yazarlarının Penceresi” bölümü, yurtiçinde ve yurtdışında, Hui’ler ve ilgili yazarlar, akademisyenler tarafından yazılan seçkin eserlerin yer aldığı “Mükemmel Seçimler” bölümü, Hui halkının tarihinin ve kültürel görünümünün yansıması olan “Yıllar Aylar Günler” bölümü, Arap dünyasının tarihini ve kültürünü tanıtan bir “Yurtdışı Notlar” bölümü, Hui şairlerinin olağanüstü şiirlerini gösteren “Şakayık Şiirleri” bölümü, Hui halkının tarihini, insanlığını, yaşamını ve fotoğraflarını gösteren “Hui Milliyet İmajı” bölümü ve Sincan’ın tarihini, kültürünü ve insan coğrafyasını yansıtan “Batı Manzara” bölümüdür.

Bir milletin diğer milletlerden farklı olan en temel sembolü kendi karakteristikleridir. Eğer ulusal kimlik kaybedilirse, millet varoluş temelini de kaybeder. Böylece, milli kimliğini kaybeden Hui edebiyatı da ayakta kalamaz. Hui edebiyatının gelişimi ve refahı söz konusu olduğunda, Hui yazarları kendi milletleriyle ilgili sanatsal eserlerini yazmaya ve ulusal bireyselliklerini ilerletmeye teşvik edilmektedir. Çok sayıda Hui olmayan yazarın ortaya çıkmasından makul bir şekilde kaçınılabildiği ve ulusal bilinç geliştirilebildiği takdirde, Hui edebiyatı hayatta kalmaya devam edebilir.

²³³ Shen Xiao Long, **Dil ve Kültür Yorumu**, Pekin: Bilgi Yayınevi, 1992. s.77.
(申小龙. 语言文化阐释 [M]. 北京: 知识出版社, 1992. P77)

6.4. Hui Halkının Müzik Kültürü

Etnik gruplar arasındaki müzik kültürü karşılıklı olarak birbirine sızmış ve birbirinden etkilenmiş olsa da, bir ulusun ve bir bölgenin müziği, başka bir ulusun veya bölgenin müziğinin yerini asla alamaz, daima kendi özgün stillerini ve özelliklerini korurlar. Hui müzik kültürü, İslam dinine ve Çin halk müziğine dayanan eşsiz bir müzik kültürü biçimidir. Hui müziğinin oluşumu ve gelişimi, Hui milletin oluşumu, gelişimi, dini inancı ve yaşadığı bölgelerin özellikleri ile çok yakın bir ilişkiye sahiptir.

Hui kültürünün uzun vadeli gelişim sürecinde, çok sayıda Han kültürü ögesi ve diğer azınlık kültürleri birleştirilmiştir. Hui halkı Çin'in çeşitli illerinde yaşar ve Çin'deki her eyaletin kendi lehçesi ve türkülleri vardır. Bu durum, Hui halkının müzik kültürünü de etkilemiştir ve "Hui halkı, kaldığı bölgedeki lehçeyi konuşuyor, oradaki türküyü söylüyor" gerçeğini oluşturmuştur. Aynı zamanda, İslam, binlerce yıl boyunca, müzik ve sanat dahil olmak üzere Hui halkının tarihini, kültürünü ve gerçek yaşamın birçok alanını etkilemiştir. Genel olarak, Hui müziği üç türü içerir: geleneksel müzik, halk müziği ve modern müzik.

6.4.1. Hui Milletin Geleneksel Müziği

Hui halkının geleneksel müziği, Kur'an'ı okumayı ifade eder. Kur'an, yalnızca İslam'ın öğretisini duyuran, tarihi ve politikayı öğreten, dinin etkisini genişleten bir klasik değil, aynı zamanda bir dini sanat modelidir. Günlük ibadetlerde, dini bayramlarda ve dini halk etkinliklerinde, Müslümanlar neredeyse her gün güzel seslerle Kur'an'ı ve salavatları okurlar. Her ayet farklı ton ile okunabilir. Dahası, dünyada birçok ünlü Kur'an okuyucusu vardır ve her birinin ritmi, hızı ve tonu farklıdır. Kur'an okumanın tonlarının zengin ve renkli olduğu görülebilir. Hui Müslümanları günlük ibadetleri sırasında dini müzik kültürünün etkisini sürekli hissederler.

Kur'an, ezan, salavat gibi kutsal dini metinlerin söylenişi, sanatsal ve duygusal özelliklerin somut ifadeleridir. Bu söyleme şeklini birçok saf Arap müziği korumuştur. Bu, aynı zamanda dinin sanat biçiminde ifadesinin canlı bir örneğidir.

Kısacası, Hui milliyeti, İslam'a inanan bir millettir, dolayısıyla İslam dini müziği, Hui milliyeti müzik kültürünün ortaya çıkması ve oluşması üzerinde derin bir etkiye sahiptir.

6.4.2. Hui Milletinin Halk Müziği

Hui milletinin halk müziği, yani halk şarkıları çeşitlidir. Diğer etnik gruplar gibi, Hui bireyleri de müzik aracılığıyla umut, neşe, acı, ve diğer duyguları ifade etmeyi severler. Hui milletinin halk müziği, emek şarkıları, halk şarkıları, ziyafet şarkıları, çocuk şarkıları ve genel anlatı şarkıları gibi birçok biçime sahiptir. Örneğin: Pan Zhen Sheng ve Li You Rong tarafından yazılmış “Selam Müslim” şarkısının içeriği Müslüman arkadaşlara merhaba demektir. Bu şarkıda, Arapça “selam” ve “Müslüman” kelimeleri müzik unsurları olarak kullanılmıştır.

Hui toplumunda yayılan halk şarkılarının büyük bir kısmı da Hui halk şarkıcılarının eserleridir. Bu müzik eserleri, Han veya diğer azınlık müzik tarzlarından az ya da çok etkilenirler. Bazı şarkılar Hui halkının özelliklerini de yansıtabilir.

6.4.3. Hui Milletinin Modern Müziği

Hui müzik eserleri, Çin ulusunun müzik hazine evini zenginleştirmiştir. Modern zamanlardan beri, Yeni Kültür Hareketi'nin etkisi altında, Hui halkının ulusal kültürünün gelişmesi için, sanat üzerinde çalışan ve olağanüstü başarıları olan çok sayıda Hui bireyi vardır. Ünlü Hui opera performans ustası ve şarkıcı Ma Lian Liang, ünlü Hui senfoni şefi Li De Lun, film müziğinde meşhur olan Hui bireyi Yang Shu Zheng ve son yıllarda müzik alanında aktif olan Dan Hui Zhen, Ma Yumei, Ma Tai Xuan ve diğer Hui gençlik şarkıcıları, Çinliler tarafından övgüyle karşılanmıştır.

Hui halkının manevi kültürünün devamı olarak, Hui müziği Hui kültürünün bir parçasıdır. Aynı zamanda, Hui halkının geleneksel müzik kültürü de mevcut çoklu müzik kültüründen derinden etkilenmiştir. Toplumun gelişmesiyle birlikte popüler müzik, kentsel ve kırsal alanlarda müzik eğlencesinin ana biçimi haline gelmiştir. Gençler popüler müziği hızla kabul ettiler ve kendi uluslarının müzik kültüründen uzakta kaldılar. Bu durum, Hui müzik kültürünün mirası ve gelişimi üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Hatta şunu söyleyebiliriz: modern çoklu müzik kültürünün etkisi altında, Hui milliyetinin müzik kültürünün kalıtımı ve gelişmesi muazzam zorluklarla karşı karşıya kalmıştır.

Bölüm Özeti

Tezin dördüncü bölümü, Xi'an'daki Hui Müslüman kültürel geleneklerini, Hui Müslümanlarının ahlaki özellikleri, yaşam törenleri, bayramları, gıda kültürleri, giysileri ve sanatları perspektifinden incelemektedir.

Hui halkının ahlaki bir sistemi vardır. Bu sistem, Hui halkının izlediği ahlaki normları, dini inançları, kültürel kavramları, halk geleneklerini, psikolojik yapıları, düşünme ve davranış biçimleri konusundaki tutum ve ilkelerini, Hui halkının hemen hemen tüm maddi ve manevi yaşamını kapsar. Hui halkının ahlaki gereksinimleri, Hui halkının dürüstlüğü, adaletini, nezaketini, cesaretini, çalışkanlığını ve diğer iyi ahlaki niteliklerini yansıtır.

Yaşam törenleri, bir insanın tüm yaşam süreci boyunca devam eder. Yani hayatın ritüeli, yeni bir yaşamın doğuşuyla başlar ve yaşamın bitmesi ile sona erer. Hui Müslümanlarının yaşam törenleri iki kültür tarafından düzenlenir ve sınırlandırılır. İslam ilkeleri ve Çin Konfüçyüsçülüğünün kültürel kurallarının yakın bağlantısı ve entegrasyonu sonucunda, Hui halkının yaşam törenleri kültürü oluşturulmuştur.

Hui Müslümanlarının festivalleri vardır: Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı ve Mevlid Kandili. Festivalin kutlanması sırasında, Hui halkının bir araya toplanıp birlikte bayram kutlaması ve selamlaşması, Hui halkının ortak bir psikolojik niteliğe sahip olmasının nedeni olmuştur. Bu süreçte, her bireyin ulusal kimliği geliştirilmiş ve ulusal uyum arttırılmıştır.

Uzun zamandır, Hui Müslümanları Çin'deki çeşitli şehirlerde diğer etnik gruplarla birlikte yaşamaktadırlar, ancak her zaman kendi benzersiz yeme alışkanlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu güçlü ulusal bilinç nedeniyle, Hui halkı tam olarak asimile edilememiştir. Yeme alışkanlıkları, ortak bir kültürel gelenek olarak, Hui halkının geleneklerinde en belirgin ve önemli faktördür. Dahası, yeme alışkanlıkları, Hui halkını ülke genelinde dağıtırken, Hui halkının uyumluluğunu arttırmada ve ulusal kimliği korumada kilit bir rol oynamıştır.

Giyim açısından bakılırsa, günlük yaşamda Xi'an Hui bireyleri, tüm Hui Müslümanları gibi, renkli modern kıyafetleri giyerler. Hui halkının, bazı resimlerde göze çarpan - kendine özgü geleneksel kostümleri gündelik yaşamda kullanılmayıp, sadece tiyatrolar gibi bir takım özel yerlerde giyilirler. Dini faaliyetler sırasında

kullanılan Hui kıyafetlerinin ise kendi özellikleri ve giyim ilkelere vardır. Bu Hui kıyafetleri ile diğer etnik grupların kıyafetleri arasındaki temel fark, baş dekorasyonudur. Hui erkeklerinin beyaz takkeleri, sarıkları ve Hui kadınlarının başörtüsü, Hui milliyeti başlığının en önemli özellikleri ve aynı zamanda Hui kıyafetlerinin klasik sembolleridir.

Hui mimarisinin temsilcisi elbette Çin tarzı camilerdir. Hui'lerin Çin tarzı camilerinin, İslam kültürünün ve Çin geleneksel kültürünün birleşik etkisinin bir ürünü olduğu söylenebilir. Çin tarzı camiler, bir yandan, İslami kültürün özünü temsil ederler ve Çin Hui kültürünün gelişimi üzerinde önemli etkileri vardır; öte yandan, caminin yapım ve onarım sürecinde Çin'in kültürel düşüncesini de yansıtır ve bir dereceye kadar, Hui halkının yaşam ihtiyaçlarını ve estetik ihtiyaçlarını karşılarlar.

Yeni yüzyıldaki Hui edebiyatı, dinin etkisine büyük önem vermektedir. Çünkü Hui halkının oluşumu İslam'la yakından ilgilidir. Hui kültürü İslam'a dayanmaktadır. Eski zamanlardan beri, Hui halkının yaşamlarının tüm yönleri İslam'dan etkilenmiştir. Hem Hui halkının davranışsal alışkanlıkları hem de Hui halkının gelenekleri güçlü İslam dini özelliklerine sahiptir. Hui edebiyatındaki ulusal stili gösteren eserlerin çoğu, İslam kültüründen türetilmiştir. Hui halkının edebi eserlerinin de İslam dini kültürü ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Hui literatüründe din ile ilgili eserlerin yavaş yavaş azalması ve hatta kaybolması durumunda, Hui edebiyatı kendine has özelliklerini ve çekiciliğini kaybedecektir.

Hui müzikleri İslam müziğinden derinden etkilenir. Dini faaliyetlerde, İslam müziğinin (ezan tonları, ilahi tonlar, Kur'an okuma tonları, salavat tonları, namaz kılınma tonları vb. dahil), kaçınılmaz olarak, Hui halkının müzikal estetik alışkanlıkları ve hatta Hui müzik kültürünün oluşumu üzerinde derin bir etkisi vardır. Bu durum, birçok Hui halk şarkısında, İslam dini müziği içeren faktörlerin mevcut olmasıyla kanıtlanabilir. Buna ek olarak, Hui müzikleri yalnızca İslam kültürü ve Çin geleneksel kültürünün özelliklerine sahip değildir, aynı zamanda Çin'deki diğer azınlık gruplarının kültürel özelliklerini de içerir.

Hui Müslümanlarının gelişimi sürecinde, Hui kültürel geleneklerinin toplumsal işlevi, Çin'in bütün şehirlerinde bulunan Hui Müslümanlarını bir bütün halinde birleştirmektedir. Aynı zamanda Hui kültürel geleneklerinin gücü, Hui Müslümanlarının uzun vadeli gelişim sürecinde Han kültürü tarafından tamamen özümsemelerinin önemli bir nedenidir.

Hui Müslümanları ortak kültürel geleneklere sahiptir. Hui Müslümanlarının çoğu Çin'in çeşitli şehirlerine dağılmış olup Han milletinin egemen olduğu etnik gruplarla birlikte yaşasalar da, aynı yaşam tarzı ve benzersiz etnik gelenekler nedeniyle, Müslümanlar içinde güçlü bir ulusal kimlik duygusu uyandırılmaktadır. Böylece Müslüman milletlerde birlik güçlendirilmiş ve desteklenmiştir. Müslüman toplumda, her Müslüman bireyi genişletilmiş ailenin bir üyesi olarak kabul edilir. Birisi zorluklarla karşılaşsa, herkes ona yardım eder. Sonuç olarak, Hui toplumunda yardımseverlik ve paylaşımcılık özelliklerine sahip, iyi bir sosyal atmosfer oluşmuştur. Müslümanların bu birlikteliği ve merkezci gücü ulusun birliğini ve istikrarını korumada olumlu bir rol oynamıştır.

Müslümanların gelenek ve göreneklerinin, çeşitli Müslüman milletlerin kültürlerinin taşıyıcısı olduğu söylenebilir. Gelenekler ve alışkanlıklar yoluyla, Hui kültürünün zengin çağrışımını görebiliriz. Hui Müslümanlarının âdetleri, Hui halkı tarafından, uzun süreli üretim ve yaşam sürecinde, yavaş yavaş biriktirilmiş bir kültürdür. Bu birikim süreci, mükemmel kültür mirasının sürdürülmesi ve kültürdeki kötü unsurların zamanla terk edilmesidir. Bu süreçte, Çin'deki Hui Müslümanlarının görgü kuralları gelişmeye devam etmiş ve böylece kültürel bir gelenek sistemi oluşturulmuştur. Bu kültürel gelenekler temel olarak insanların yaşam alışkanlıklarına, ahlaki kavramlarına, ulusal geleneklerine ve benzerlerine yansır. Bu alışkanlıklar ve gelenekler insanlar tarafından gönülden kabul edildikten ve içselleştirildikten sonra, nesiller arası aktarım yoluyla yayılır. Bu aktarım metodu zorunlu değildir, bilinçli bir içsel kabuldür. Aynı zamanda, Hui Müslümanlarının gelenekleri ve kültürleri sabit olmayıp, zamanın değişmesiyle yeni fikirleri, değerleri ve davranışları özümserler. Bu yeni kültürel unsurlar, Çin'deki Hui Müslümanlarının gelenekleri ve kültürleriyle birleşir ve nesilden nesile aktarılırlar. Böylece, Çin Müslüman medeniyetinin gelişimi teşvik edilmiş olur.

Özet olarak, Hui Müslümanlarının kültürel gelenekleri, Hui halkının sosyal yaşamının tüm yönlerine nüfuz etmiş, Çin toplumunda benzersiz bir şekilde aktif bir rol oynamış ve tüm Müslüman etnik gruplarının kültürlerinin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir.

VI. BÖLÜM: XI'AN'DAKİ HUI MÜSLÜMAN KİMLİĞİNİN ANALİZİ

1. Hui Müslüman Kimliği

Günlük yaşamda en çok tanınan kimlik, ulusal kimlik için en temel kavramdır. Bu en temel fikirler sonunda bu grubun dış kültürel özelliklerini oluşturur.

Ulusal kimlik, insanların aynı ulusla olan ilişkilerinin tanımlanmasıdır, yani kendisinin ve aynı ulusun üyelerinin duygu ve tutumlarının tanımlanmasıdır. Ulusal kimlik şunları içerir: öz kimlik ve başkalarının kimliği. Ulusal kimlik benlik, diğerleri ve bir bütün olarak ulus arasındaki ilişkiyi araştırır. Kimlik iki yönlüdür, bir yanda kendini tanımlama, diğer yanda ötekini tanıma ve ayırt etmedir. Bu şekilde aynı zamanda etnik grubun sınırları da oluşturulmaktadır.

Şekil 18 : Kimliğin İki Yönü Diyagramı

Hui etnik kimliği, Hui etnik grubunun üyelerinin kendilerini Hui topluluğunun üyeleri olarak gördükleri ve diğer bireyleri kendi etnik topluluklarının bir üyesi olarak kabul ettikleri anlamına gelir.

Günümüzdeki Hui halkı, sosyal ve tarihsel gelişim sürecinde İslami kültürel özelliklere ve Orta Asya fiziksel özelliklerine sahip Müslümanların, Çin doğal ortamında ve Han kültürel toplumunda uzun süreli yaşam yoluyla yavaş yavaş yerli hale geldikleri bir tarihi üründür. Hui milliyetinin oluşumuna bakarak, kültürel entegrasyonun sonu ç olarak ulusal kimliği ortadan kaldırmayacağını görebiliriz. Sosyal ve kültürel değişiklikler sürecinde insanlar, grubun içi ve dışı arasındaki etkileşim yoluyla ulusal kimliklerini ustaca geliştirecek ve koruyacaklardır. Bu süreçte, grup içindeki çevre, ulusun varlığının temelidir ve grup dışındaki ortam ulusun kimliğini güçlendirebilir veya zayıflatır.

Ulusal kimlik genellikle bireyin bir gruba ait olma veya yabancılaşma hissidir. Bireysel ulusal kimlik, ulusal aidiyet ve ulusal gurur olarak ifade edilebilir. Bireyin ulusal kimliği, ulusal ve kültürel özelliklere yönelik olumlu ve olumsuz tutumlarına ve davranışlarına yansır.

Aynı zamanda, ulusal kimlik, bireylerin veya grupların psikolojik bir sürecidir ve bir ulusun oluşturulmasında ve korunmasında önemli bir faktördür. Ulusal kimlik güçlü olduğunda, ulusal bütünlük güçlendirilir, aksi durumda ise ulusun üyeleri arasındaki ilişkiler gevşek ve zayıf hale gelir. Hui kimliği de bunun gibi dinamik bir süreçtir.

2. Hui Müslüman Kimliğinin İnşası Üzerine Teorik Tartışmalar

Hui halkı Çin topraklarında Çin'deki diğer etnik gruplarla (özellikle Han grubu) birlikte dağınık yaşam tarzında yaşamaktadır. Hui halkı kendi özel diline sahip olmadığı (genel olarak Hui halkı Çince konuşur), ortak bir ikamet yeri olmadığı (neredeyse Çin'in her şehrine dağılmıştır), ortak bir ekonomik faaliyeti olmadığı (Hui halkı sadece belli bir meslekte çalışmaz, ancak her alanda Hui çalışanları bulunur) ve sadece bazı Hui halkı bireyleri geleneksel İslam geleneklerini koruduğu için, Dru • C.Gladney nesnel özelliklere dayalı etnik kimlik teorisini (yani Giriş bölümünde bahsedilen Nesnel Karakteristik Kuramı) sorgulamaktadır.

Çinli bilim adamların çoğunun Hui halkının kimliği üzerindeki araştırmaları, Hui gerçek durumuna (ortak bir dil, ortak bir ikamet yeri ve ortak bir ekonomik faaliyet yoktur) dayanmaktadır. Etnik ilişkiler açısından bakan akademisyenler, Hui etnik kimliğinin özelliklerini incelemiş ve Hui etnik kimliğini hem dini hem de politik açıdan değerlendirmiştir.

1980'lerden bu yana, bilim adamları "Hui kimliği" konusunda şiddetli tartışmalar yürütmektedirler. Lin Song (林松) gibi âlimler, İslam'ı Hui kimliğinin temel biçimi olarak görürler. "İslam olmadan Hui yoktur" ve "İslam'ın faktörleri ve etkisi Hui'nin oluşumunda önemli ve belirleyici bir rol oynamıştır." kanısına sahiplerdir. Hangi açıdan olursa olsun, Hui halkının herhangi bir özelliği İslam'dan tamamen ayrılamaz ve bağımsız olarak var olamaz. Kültürel açıdan Nan Wen Yuan (南文渊), "Hui ulusal kimliğinin oluşumunun temel sebebinin Hui'nin İslam kültürü olduğuna" inanmaktadır.

Bu akademisyenlerin araştırma sonuçları, dinin Hui etnik kimliğindeki etkisini ve rolünü ortaya koymaktadır. Bu araştırma sonuçlarının en büyük katkısı, Hui kimliğinin biçiminin ve gelişiminin “güdüsünün” İslam olduğunu belirtmesidir. Hui’nin öz - kültürel öznesi açısından, Hui’nin özdeşleşme sürecinde, Hui’nin iç yapısının özelliklerini görebiliriz.

Zhang Zhong Fu (张中复), tarihsel gerçekler - Qing (清) Hanedanı döneminde Hui’lerin isyan etmeleri, Hui halkının ortak tarihi anılarından ve Hui halkının kimliğinin özel bir parçası olduğunu söyledi. Bu görüş, Hui kimliğinin oluşumu ve gelişimi için dış koşulların ortak tarihi anılar olduğunu açıkça belirtmiştir.

Batılı bilim adamı Dru • C. Gladney, Çin’deki Hui halkının kimliğinin 1950’li yıllarda Çin Halk Cumhuriyeti’nin ulusal bölünme politikasından kaynaklandığına inanmıştır.²³⁴ Ona göre, bundan önce Hui diye bir topluluk yoktu. “Hui grubu, diğer milliyetler gibi, imparatorluktan halk cumhuriyetine geçiş sırasında doğdu.” Ayrıca Dru • C. Gladney, önceki Hui kimlik teorisinin hem kültürel hem de politik faktörleri dikkate almadığını belirtmiştir.²³⁵ Dru • C. Gladney, Hui kimliğinde devlet gücünün rolünü vurgulamaktaydı. Onun görüşleri diğer akademisyenler tarafından eleştirildi: “*Dru • C. Gladney, Hui etnik grubunun gerçekliğine dikkat etti, ancak Hui etnik grubunun tarihini önemsemedi; Hui grubunu oluşturmak için devlet gücü modelini tanıttı, fakat Hui kimliğindeki İslam ile ilgili ulusal tarih, ekonomi ve Han kültürünün rolü gibi faktörleri göz ardı etti.*”²³⁶

Bilgin Bay Yao Da Li (姚大力), Hui topluluğunun öz kimliğinin tarihsel araştırması yoluyla şu sonuca varmıştır: “*Bugünkü Hui topluluğu 1950 yılında etnik bölünme politikasında tanımlanmasına ve şekillendirilmesine rağmen, etnik topluluğun temel özelliklerine sahip Hui grubu Ming ve Qing Hanedanları dönemleri kadar erken tarihlerde oluşmaya başlamıştır.*”

²³⁴ [ABD] Steven Hao, **Etnik İlişkiler ve Ulusal Kimlik**, Bamoayi ve Qumu Tiexi (çev.), Guang Xi Halk Yayınevi, 2000 baskısı, s.24.

([美] 斯蒂文·郝瑞著, 巴莫阿依、曲木铁西译, 田野中的族群关系与民族认同[M], 广西人民出版社, 2000 年版, 第 24 页。)

²³⁵ Dru C. Gladney, “Muslim Tombs and Ethnic Folklore”, **In Journal of Asian Studies**, Vol.46, No.3, 1998.

²³⁶ Hu Yun Sheng, **Kalıtım ve Tanımlama - He Nan’daki Hu Halkının Tarihsel Değişimleri Üzerine Bir Çalışma**, Yin Chuan: Ning Xia Halk Yayınevi, 2007 baskısı, s.5.

(胡云生.传承与认-河南回族历史变迁研究[M],宁夏人民出版社, 2007 年版. 第 5 页.)

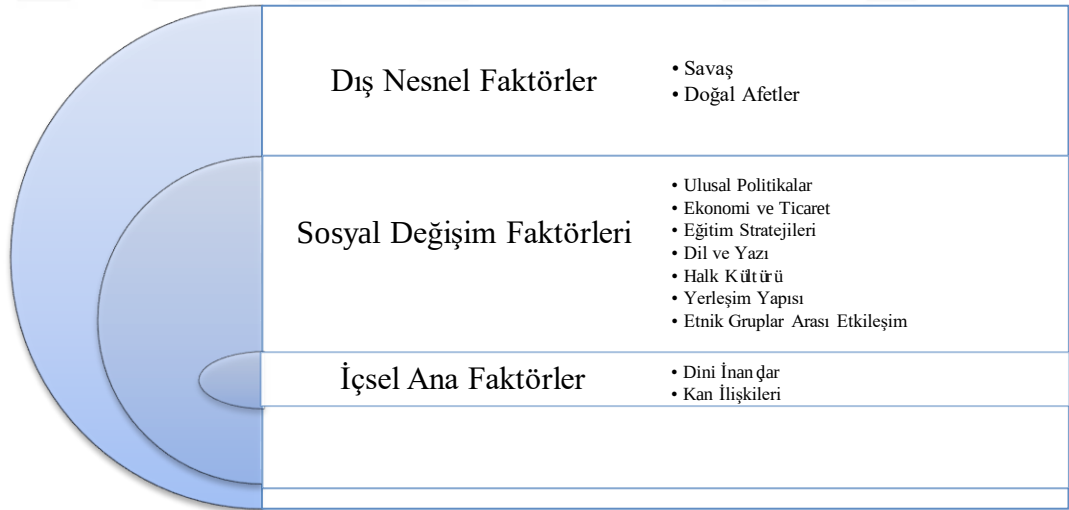
Ayrıca Yao Da Li (姚大力) Hui tarihini analiz edip, Hui kimliğinin “Çin topraklarında ve Han toplumunda uzun süre yaşayan Hui Müslümanlarının yerleştirilme sürecinin tarihsel bir ürünü” olduğunu söylemiştir.²³⁷ Yao Da Li’nin argümanı daha mantıklı ve Hui gelişiminin nesnel tarihsel gerçekleri ile daha çok uyumludur.

Yukarıdaki araştırmacılar farklı açılardan, Hui ulusal kimliğini etkileyen farklı faktörleri önermişlerdir.

Bu tezin girişinde tezin yazarı şunları önermiştir:

Bir ulusun oluşumunu, ulusal kimliğin inşasını ve ulusal kimliğin korunmasını etkileyen on faktör şunlardır: dini inançlar, kan ilişkileri (ırklararası evlilik, isim değişikliği, tarihsel hafıza), ulusal politikalar (milli kimlik, ulusal kültür, hükümet politikası), ekonomi ve ticaret, eğitim stratejileri, dil ve yazı, halk kültürü, yerleşim yapısı, etnik gruplar arası etkileşim ve dış faktörler (savaş ve doğal afetler).

Şekil 19 : Ulusal Kimlik Oluşumunu Etkileyen Faktörlerin Analizi Diyagramı

Bu “on ana faktör” üç kategoriye ayrılabilir:

Dış nesnel faktörler: savaş, doğal afetler;

²³⁷ Yao Da Li, “Hui Hui Vatan ve Hui Kimliğinin Tarihsel Değişimi”, *Çin Bilimler Akademisi Dergisi*, Vol.1, 2004. (姚大力, “‘回到祖国’与回族认同的历史变迁[J]. 载中国学术, 2004 年第 1 期.)

Sosyal değişim faktörleri: ulusal politikalar, ekonomi ve ticaret, eğitim stratejileri, dil ve yazı, halk kùltürü, yerleşim yapısı, etnik gruplar arası etkileşim;

İçsel ana faktörleri: dini inançlar, kan ilişkileri.

Dış nesnel faktörler - savaş (bölgesel savaşlar, ulusal anlaşmazlıklar, dünya savaşları gibi fiziksel savaşlar ve kùltürel savaşlar, kùltürel devrim gibi manevi savaşlar dahil) ve doğal afetler (sel, yangın, deprem, tsunami, kıtlık ve insan kontrolü dışındaki diğer afetler) - insan iradesiyle veya bazen devletin iradesiyle değişmez, nesnel olarak ulusların dağılmasını ve göçünü teşvik eder ve yeni ulusların ortaya çıkışının temelini atar.

Sosyal ve kùltürel değişiklikler, ulusal kimliğin oluşumu için sosyal bir ortam sağlar. Tezin yazarı, sosyal değişim faktörleri arasında ulusal politikaların etkisinin daha büyük olduğuna inanmaktadır. Çünkü diğer faktörler (ekonomi ve ticaret, eğitim stratejileri, dil ve yazı, halk kùltürü, yerleşim yapısı, etnik gruplar arası etkileşim) ulusal politikalardan etkilenmektedir. Sadece ulusal yasalara, düzenlemelere ve politikalara uygun olarak, bu faktörler etkili bir şekilde rol oynayabilir.

Dini inanç ve kan ilişkileri gibi içsel ana faktörler, ulusal kùltürel kimlik inşasının çekirdeğidir ve bu nedenle çeşitli ulusların arasındaki “Bizim” ve “Diğerlerinin” sınırını oluşturur.

Yukarıdaki on faktör tek başına mevcut değillerdir, aksine birbirlerini etkiler ve kısıtlar ve ulusal kimliği oluşturmak için birlikte çalışırlar.

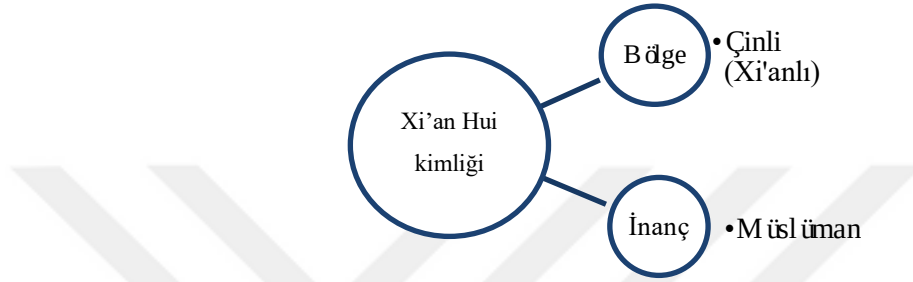
Kısacası, Hui etnik grubunun oluşumu sırasında savaş ve doğal afetler katalizör rolü oynamış, İslami inanç ve kan ilişkileri belirleyici bir rol oynamış, ekonomik ticaret ve eğitim stratejileri çok önemli bir rol oynamıştır. Sonuçta ortaya çıkan Hui etnik grubunun dil, halk kùltürü, yerleşim yapısı ve etnik gruplar arası etkileşim açısından kendine özgü bir tarzı vardır ve Hui’ler ulusal kimliğini korumaya çalışmaktadırlar. Bu benzersiz kimlik özellikleri, insanların günlük yaşamının durumunu ve davranışını, Hui ulusal kimliğinin özdeşleşmesini ve doğrulamasını, Hui halkı ile diğer insanlar arasındaki etkileşimi etkiler.

Ulusal kimliğin inşasının karmaşık ve sistematik özellikleri, kentsel bir azınlık olarak Xi’an Hui etnik grubunun ulusal kimliğinin inşasının Xi’an modernleşme sürecinde uzun vadeli ve yavaş yavaş değişerek gerçekleştiğini göstermiştir.

3. Xi'an Hui Müslüman Kimliğinin Analizi ve İnşası

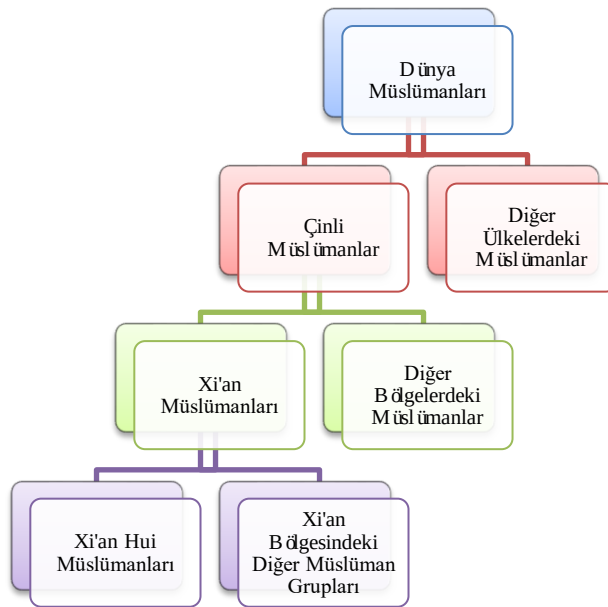
Hui kültürü hem İslam kültürünün içeriğine hem de Çin kültürünün içeriğine sahiptir. Bunlar arasında İslam kültürü Hui kültürünün çekirdeğidir ve Çin kültürü Hui kültürünün önemli bir parçasıdır. Hui kültürünün ikililiği, Hui kimliğinin ikililiğini (Çinli Müslüman) gösterir.

Şekil 20 : Xi'an Hui Kimliğinin Ayrıştırılmış Boyutlu Diyagramı

Çinli Hui etnik grubunun bir parçası olan Xi'an Hui Müslümanları da Çin Müslümanlarının özelliklerine sahiplerdir. Başka bir deyişle, Xi'an Hui Müslümanları “Çinli ve Müslüman” ikili kimliğe sahiptir. Aynı zamanda, diğer bölgelerdeki Çinli Hui Müslümanlarından farklı olarak, dil, davranış, alışkanlıklar, yemek, eğitim stratejileri, yerleşim yapısı, mimari sanatlar gibi yaşam alanlarında Xi'an Hui Müslümanları Xi'an'ın bölgesel özelliklerine sahiptir.

Şekil 21 : Xi'an Hui Müslümanları ve Diğer Müslümanlar Arasındaki İlişki Diyagramı

Xi'an Hui halkının kimliği, bölge ve inancın iki boyutundan analiz edilebilir. Coğrafi olarak, Xi'an Hui halkı Çin'in Xi'an şehrine aittir, bu nedenle Xi'an Hui'lerin Çin ve Xi'an halkı olduğu söylenebilir; bu da Xi'an Hui halkının milli kimliğidir. İnanç açısından, Xi'an Hui halkı İslam'a inanmaktadır, böylece Xi'an Hui Müslümanları dünya Müslümanlarının ve Çinli Müslümanların bir parçasıdır.

Kentsel azınlık olarak Xi'an Hui etnik grubu, sosyal ve kültürel değişiklikleri hissetmektedir. Sosyal ve kültürel değişimler sürecinde, kentsel etnik azınlıklar sürekli olarak geleneksellik ve modernite arasında seçim yapıyor ve uyum sağlıyorlar. Hui kültürünün Han halkı tarafından "asimile edilmiş" yönleri, Xi'an Hui grubunun geleneksellik ve modernlik arasındaki seçiminin sonucu olabilir. Hui halkı kendi fikirleri ile bu Han kültürel faktörlerini yeniden açıklarlar.

Çin'de yaşayan Hui halkı birçok Han kültür ögesini benimsemiştir. Ancak ulusal kimlik, Hui ve Han uyrukları arasında açık bir ayrım sağlar. Bu, ulusal kimliğin sosyal tarihin gelişiminde ve Hui milliyetinin tarih ve kültürünün oluşumu sürecinde çok önemli bir rol oynadığını göstermektedir.²³⁸

Xi'an şehrinde Hui halkı, kendi kültürel özelliklerini kullanarak ekonomi ve kültürü geliştirmeye çalışır. Kültürel olarak, modern Xi'an Hui kültürü, din kültürü ve Han kültürünün derin bir kombinasyonunu göstermektedir. Kimlik açısından, Xi'an Hui halkı hala güçlü ulusal gurur ve ulusal uyumunu sürdürmektedir. Bununla birlikte, Hui milliyetinin bu etnik kimliği, diğer etnik gruplarla karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma için bir engel değil, ulusal bağımsızlık ve kendine güven için bir temeldir.

Hızlı toplumsal değişim sürecinde, Han milleti gibi etnik azınlıklar zamanın gelişimine uyum sağlamak için çok çalışıyorlar. Peki, hızla gelişen ve değişen metropolde 30.000'den fazla nüfusa sahip Xi'an Hui halkı, etnik kimliklerini ve ulusal sınırlarını nasıl koruyabilir? Başka bir deyişle, ulusal kimliğin Hui milliyetinin varlığı ve gelişimi için önemi nedir? Kültürel değişimde ulusal kimlik olgusunu anlamak ve açıklamak için, onun tarihsel geçmişi ve o zamanlardaki sosyal durumunu da incelememiz gerekmektedir.

²³⁸ Li Jing Mei, "Xi'an'daki Hui Halkının Etnik Kimliği Üzerine Araştırma", **Yüksek Lisans Tezi**, Çin Min Zu Üniversitesi, 2010, s.14.

(李景梅. 西安回族的民族认同研究[D].中央民族大学,2010. 硕士学位论文. P.14.)

Bu bölümde, “On Büyük Faktör” perspektifinden, “On Büyük Faktör” etkisi altında Xi’an’daki Hui etnik grubunun oluşumu ve kimlik inşası, Hui etnik grubunun çok uluslu bir kültürel ortamda ulusal kimliklerini koruma ve sürdürme yeteneklerinin nedenleri ve yolları incelenmektedir.

3.1. Dini İnançlara Dayanan Hui Müslüman Kimliği

Neredeyse tüm Çin akademik topluluğu şunları kabul etmektedir: Hui halkı İslam’a inanır ve İslam, Hui halkının kültürel kimliğinin çekirdeğidir; İslam, Hui halkının oluşumu için ortak bir duygusal bağ ve ortak bir psikoloji sağlar; İslam, Hui halkının politikalarının, ekonomisinin, geleneklerinin ve alışkanlıklarının tüm yönlerini etkiler.

Hui grubunun ortaya çıkması açısından, Çin’de İslam’ın tanıtımı ve gelişimi olmadan, Hui grubunun oluşumu ve gelişimi mümkün değildir.

Etnik köken açısından, Hui çok etnik gruptan oluşan bir etnik gruptur. Hui halkının ataları arasında Fars, Arap, Türk olanların yanı sıra Çin’deki Han, Moğol, Man ve diğer etnik gruplardan insanlar da yer almaktadır. Çok etnik gruptan oluşan Hui grubu, Hui kültürünün çeşitliliğini belirler. Fakat onların ortak bir noktaları var: İslam’a inanmaktalar.

İslam’ın temel inançları şunlardır: Allah’a, peygamberlere, meleklerle, kutsal kitaplara, ahiret gününe ve kadere inanmaktır. Bunlar arasında, “Allah’ın tek ilah olduğuna inanmak” Müslümanlar için temel bir gerekliliktir ve tüm İslam inançlarının çekirdeğidir. Hepimizin bildiği gibi Müslümanlar, Allah’a ibadet dışında başka insanlara ve şeylere ibadet etmezler. Kelime-i Şehadet - “Ben şahitlik ederim ki, Allah’tan başka ilah yoktur ve yine şahitlik ederim ki, Hz. Muhammed (S.A.V.) Allah’ın kulu ve peygamberidir.” - Müslümanların Allah’ın tek ilah olduğuna inanmalarının en doğrudan tezahürüdür.

Kur’an ve Hadis’in birçok bölümü sürekli olarak Allah’a inanmak ve sadece Ona ibadet etmenin önemini açıklamaktadır. Örnek olarak, Kur’an İhlas suresi: “De ki: O, Allah’tır; Ahad’dır, tektir! Allah’tır; Samed’dır. Tüm ihtiyaçların, niyetlerin, övgülerin, yakarışların yöneldiği tek kuvvettir! Ne doğurmuştur O, ne doğurulmuştur! Hiç kimse

O'nun dengi ve benzeri olmamıştır, olamaz!”²³⁹ Bu ayetler, İslam'ın “Allah'ın tek olduğuna inanmak” düşüncesinin temelini atmıştır.

İslam'ın altı temel inanç esasının yanı sıra, beş temel şartı vardır. Peki İslam'ın şartları nelerdir? İslam'ın beş şartı, Müslümanların günlük yaşamlarında yapmaları gereken beş tür ibadeti ifade eder: Kelime-i Şehadet getirmek, namaz kılmak, oruç tutmak, zekat vermek ve hacca gitmek. “Altı temel inanç” ve “beş temel şart”, Hui halkı dahil tüm Müslümanlar için ideolojinin ve davranış kurallarının temeli olarak söylenebilir. İslami inanç, Hui ile gayrimüslim uluslar arasındaki sınırı oluşturur.

Hui kültürünün oluşumu açısından, İslam da onun özünde yer almaktadır. İslami inanç Hui halkının günlük yaşamının tüm yönlerini etkiler. Hui halkının iş geleneği, eğitim sistemi, yaşam ahlakı, helal yeme alışkanlıkları, grup içinde evlilik sistemi, ölümden sonra cenaze ve gömülme, Ramazan bayramı ve Kurban bayramı, cami çevresinde geleneksel yaşam tarzı, ev iç dekorasyonu, caminin mimari tarzı ve etnik gruplar arası etkileşimin izlediği ilkeler, İslam'ın gereklerini yansıtmaktadır. Buna ek olarak, Hui dilindeki “Huda”, “dünya”, “tesbih”, “iblis”, “şeytan”, “namaz” gibi Arapça ve Farsça kelimeler de Hui kültürünün İslami kültürel özelliklerini yansıtmaktadır. Bu nedenle, İslam olmadan böyle bir Hui kültürünün olmayacağı söylenebilir.

Hui kültürünün çekirdeği İslam olduğundan, Hui'nin çekirdek kimliği Müslüman kimliğidir. Li Jing Mei (李景梅)'nin araştırması²⁴⁰, Xi'an'daki Hui halkının en yaygın kimlik bilincinin dini kimlik, yani Müslümanlık olduğunu göstermiştir. Li Jing Mei'nin görüşlüğü Hui bireyleri, İslam'a olan inancın Hui ve diğer Müslüman olmayan etnik gruplar arasındaki en büyük fark olduğuna inanmışlardır. Bu fark, insanların ait olduğu grupla özdeşleşmeleri ve aidiyet duygusudur. İster yaşam alışkanlıkları ister ideolojik kavramlar olsun, tüm Hui kültürel özellikleri İslam tarafından açıklanabilir.

Kısacası İslam, Hui kültürünün temelidir. İslam'a inanma, Hui halkının Müslüman kimliğini göstermektedir. Bu, Hui kültürünü ve kimliğini incelemek veya anlamak için anahtardır.

²³⁹ Not: Bu bölümde alıntılanan Kur'an ayetlerinin, “TÜRKÇE - DİYANET KURAN MEALİ”den Türkçe çevrisi kullanılmaktadır. Web sitesi: http://www.kuran.gen.tr/?x=s_main&kid=1&sid=1&y=s_middle, (20 Ocak 2020).

²⁴⁰ Li Jing Mei, “Xi'an'daki Hui Milliyetinin Etnik Kimliği Üzerine Araştırmalar”, **Yüksek Lisans Tezi**, Çin Min Zu Üniversitesi, 2010.

(李景梅. 西安回族的民族认同研究[D].中央民族大学, 硕士研究生论文. 2010.)

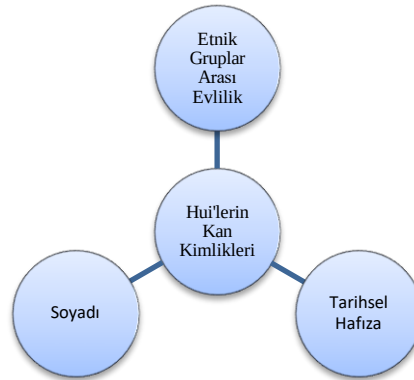
3.2. Kan İlişkisine Dayanan Hui Müslüman Kimliği

Kan ilişkisine dayanan kimlik, ortak ataları bilmek ve kabul etmektir. Kan kimlik, ulusal kimliğin özgün temelidir. Ulusal kimliğin bu tür kan ilişkisi yönünden izlenebilirliği, ilk ulusların akrabalıklarından kaynaklanmaktadır. Kültürel kimlik uzun tarihte gittikçe daha önemli hale gelmesine rağmen, akrabalık kimliği bazı tarihsel aşamalarda özellikle önemlidir. Akrabalık kimliği temelinde, yakın bir ulusal kimlik oluşturulabilir.

Akrabalık kimliği, gerçek akrabalık kimliğini ve inşa edilen akrabalık kimliğini içerir; bunların hepsi Hui etnik kimliğinin gerçekleşme biçimleri ve somut tezahürleridir. Kan ilişkisi ve kültürel miras açısından, bireyin ulusal tarih ve kültürle özdeşleşmesi bir tür akrabalık kimliği ve ulusal kimlik ile özdeşleşmektir.

Kan ilişkisi üç açıdan inşa edilebilir: etnik gruplar arası evlilik, soyadı, tarihsel hafıza.

Şekil 22 : Kan İlişkisine Dayanan Hui Müslüman Kimliğinin Üç Boyutlu Çizimi

Etnik gruplar arası evlilik, orijinal soyadlarının korunması ve tarihi gerçekler, gerçek kan ilişkilerinin tezahürleridir ve gerçek akrabalık kimliğine aittir. Soyadı değişimi ve kurgusal tarihsel hafıza, inşa edilen akrabalık kimliğine aittir. Bunlar arasında “soyadı”, klanın kanını gösterir ve aile köklerinin varlığını yansıtır.

3.2.1. Etnik Gruplar Arası Evlilikler - Hui ve Han Grubunun Kan İlişkisi ve Entegrasyonu

Aile en ilkel gruptur. Çocuk sahibi olmak, evlilikteki iki tarafı birbirine kan bağı ile bağlar. Diğer bir deyişle çocuklar, aile duygusunu pekiştirerek iki farklı kan ilişkisini birbirine bağlar. Etnik gruplar arası evliliklerin çocukları iki farklı etnik grup arasındaki bağlantıdır. Hui ve Han etnik gruplarının kültürel entegrasyonu sürecinde akrabalık kimliği özellikle önemlidir.

Kan kimliği ile kültürel kimliğin birleşimi, en güçlü ulusal kimliği ifade eder. Çok sayıda etnik grup arası evlilik, kan kimliği ve ulusal kimlik oluşturma ve geliştirmede olumlu bir uygulamadır. Kan ilişkisi, Hui ve Han etnikleri arasındaki kapsamlı iç bağlantının temelidir.

Bir grubun evlilik sisteminde, grup dışı evlilik veya grup içi evlilik uygulaması, bu grubun etnik bilinci ve kültürel kimliği ile doğrudan ilişkilidir. Çin büyük ailesinin önemli bir üyesi olan Hui, farklı etnik kökenleri olan ve Çin’de dağınık şekilde yaşayan bir etnik gruptur. Hui grubu, grup dışı evlilikten grup içi evliliğe kadar evrimsel bir süreç yaşamış ve sonunda kendi farklı etnik evlilik sistemini kurmuştur.

Hui, karmaşık kan ilişkisi olan bir etnik topluluktur. Hui grubunun ilk oluşumunun ve gelişiminin etnik gruplar arası evlilikle sağlandığı söylenebilir. Hui gelişim tarihinden şunu biliyoruz: Hui grubunun ilk oluşumu sırasında, çok sayıda grup arası evlilik gerçekleşmesi, Hui milliyetinin varlığını ve çoğalmasını sağlamıştır. Çin’e ticaret amacıyla gelen Müslüman işadamlarının çoğu erkek olduğu için, evliliklerin ilk şekli Müslüman erkekleri Çinli kadınlar arasında evlilik idi. Ancak bu evlilik biçimine ulaşma kriteri, Han kadınlarının İslami inancı kabul etmeleri ve kendilerini Müslüman olarak tanımlamalarıdır.

Tarihsel olarak Tang ve Song Hanedanları sırasında çok sayıda Müslüman (Arap, Fars, Orta Asya ülkelerinden Müslümanlar) işadamları ticaret faaliyetleri için Çin’e gelmiştir. Onların çoğu Çinli kızlarla evlenmiş ve kalıcı olarak Çin’de yerleşmişlerdir. Bu olaylar, Hui etnik grubunun oluşum başlangıcıdır. Aynı zamanda, “Fan Ke (蕃客)” olarak adlandırılan bu Doğu’ya gelen Müslümanlar, “Fan ve Han arasındaki evlilik” - etnik gruplar arası evlilik olgusunu başlatmışlardır. Burada vurgulanmalıdır ki, “Fan - Han evliliği”ndeki “Fan” çoğunlukla erkeklere, “Han” ise çoğunlukla kadınlara işaret

etmiştir. Han kadınlarının bu Müslümanlarla evlenmelerinin iki nedeni vardı. Birincisi, Çin halkının dini inançları derin olmadığından, din “Fan - Han evliliği” için engel teşkil edecek bir faktör değildir; İkincisi, Tang ve Song Hanedanları dönemleri sırasında Çin’e gelen Müslümanların çoğu işadımıydı. Ekonomik açıdan zengin ve politik açıdan tercih edilen konumdalardı. Onların bu durumları, Çinliler için çok çekici bir şeydi.²⁴¹ Han kızları da isteyerek Müslümanlarla evlenmekteydiler.

Yuan (元) Hanedanı döneminde “Hui - Han evliliği” Hui halkının yerleştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Yuan (元) Hanedanı dönemi, pek çok etnik grubun entegrasyonunun zirve yaptığı bir dönem olduğu için, Hui halkı ile diğer etnik gruplar arasındaki evlilikler yaygın bir şekilde gerçekleşmiştir. O zamanlarda, Hui halkı nispeten yüksek bir siyasi statüye ve nispeten istikrarlı bir hayata sahiptir ve Han kadınlarının Hui erkekleriyle evlenmeleri mümkün olmuştur. Aynı zamanda, Hui ve Han grupları arasındaki evlilikten oluşan aile, orijinal aile ile sürekli bir kan ilişkisi kurmuştur. Bu şekilde oluşturulan akrabalık bağı doğal olarak hem Han kültüründen hem de Müslüman kültürden derinden etkilenmiştir.

Ming (明) Hanedanlığı hükümdarları, ulusal asimilasyon politikasını şiddetle teşvik etmişlerdir. “Moğollar ve Hui halkı, Çinlilerle evlenmek zorundadır. Grup içinde birbirleriyle evlenmelerine izin verilmez.” şeklindeki yasa, Hui halkının kendi etnik grubundan bireylerle evlilik yapmaması gerektiğini açıkça belirtmiştir. Bu nedenle, erken Hui halkının etnik bileşenleri, daha fazla Han ve diğer etnik azınlıkların kan faktörünü içermiştir.

Qing (清) Hanedanlığın yöneticileri Hui halkına etnik ayrımcılık uygulamışlardır. Özellikle orta ve geç Qing (清) Hanedanı döneminde, Hui milliyetinin imhası politikası uygulandığında, Hui halkı psikolojik anlamda güçlü bir direnç göstermiş ve etnik gruplarını koruma bilinci önemli ölçüde artmıştır. Muhtemelen o zamandan itibaren Hui Müslümanları, “grup dışı evlilik sistemini” büyük ölçüde kısıtlamış, bunun yerine esas olarak “grup içi evlilik sistemini” uygulamışlardır.

²⁴¹ Zhou Jian Xin, “Hui Milliyetinin Oluşumu ve Geliştirilmesinde Etnik Grup Dışı ve İçi Evlilik”, **Çin Min Zu Üniversitesi Dergisi**, Vol. 2, 2001.

(周建新.回族形成发展过程中的族际族内婚[J].中央民族大学学报,2001(2).)

Çok sayıda etnik grup arası evlilik, Hui nüfusunu büyük ölçüde artırmış, aynı zamanda Hui halkının geleneksel kültüründe ve etnik özelliklerinde büyük kayıplara ve değişikliklere neden olmuştur. Hui'ler, diğer etnik gruplardan kişilerle evlilik oranının artmasının, kendi etnik gruplarının üyeleri arasındaki bağlılık duygusunu azalttığını fark etmişlerdir. Bu sosyal değişimler sonucunda, Hui grubunun hayatta kalmasının tehlikeye girmekte olduğu endişesi artmış ve etnik grubun inşasının aciliyeti görülmüş, bu durum sonunda etnik gruplar arası evlilik kapısının kapanmasına ve grup içi evlilik sisteminin kurulmasına yol açmıştır. Böylece, etnik sınırlar kurulmuş ve Hui halkı istikrarlı ve kendini tanıyan bir etnik grup olarak oluşmaya başlamıştır.

Yeni yüzyılın modern toplumunda, araştırmalara²⁴² göre, Xi'an'daki Hui etnik grubunun etnik gruplar arası evlilik oranı yıllar boyunca yavaş yavaş bir artış eğilimi göstermektedir. Bu eğilim sadece Çin'in gittikçe artan açık sosyal çevresi ile değil, aynı zamanda Hui halkının kendi gelişmesiyle de ilgilidir. Uyumlu ve rahat bir sosyal ortamda, Xi'an'daki Hui gençleri, çalışmak veya eğitim almak için diğer bölge veya şehirlere gider, böylece diğer etnik gruplarla, özellikle Han grubuyla iletişim kurmak için daha fazla fırsata sahip olurlar. Sonuç olarak, Hui ve Han grubu arasında evlilik ilişkileri kurma fırsatları artar.

Hui ve Han etnik grupları arasındaki yoğun evlilik, iki etnik grup arasındaki siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal değişimlerin derinleşmesinin tezahürü ve sonucudur. Etnik gruplar arası evlilik, çok gelişmiş bir kültürel kimliğin ve ulusal kimliğin ürünüdür. Aynı zamanda, etnik gruplar arası evlilik, birbirlerinin sevgi bilincini daha da güçlendirecek ve kültürel kimlik ile ulusal kimliğin gelişimini destekleyecektir. Nesillerce devam eden Hui ve Han etnik grupları arası evlilikler, bu iki etnik grubun kanlarının ve ulusal kimliklerinin entegrasyonunu teşvik eder.

Modern etnik gruplar arası evlilik verilerinde, 2000 yılında Çin Halk Nüfusunun 5. Araştırmasına göre, ülke genelinde etnik gruplar arası evliliğe sahip olan bireylerin sayısı 8.952.100 imiş; bunun % 81.58'i Han etnik grubuyla evlenmiş, % 18.42'si diğer etnik azınlıklar arasında evlenmiş, Hui ve Han evlilik oranı % 12.2 olmuştur.²⁴³

²⁴² Li Jing Mei, "Xi'an'daki Hui Milliyetinin Etnik Kimliği Üzerine Araştırmalar", **Yüksek Lisans Tezi**, Çin Min Zu Üniversitesi, 2010.

(李景梅. 西安回族的民族认同研究[D].中央民族大学, 硕士研究生论文. 2010.)

²⁴³ Yang Wen Jiong, **Etkileşimli Adaptasyon ve Yeniden Yapılandırma - Kuzeybatı Kentlerinde Hui Toplulukları ve Kültürel Değişimleri Üzerine Bir Çalışma**, Pekin: Min Zu Yayınevi, 2007, s. 718.

Hui ataları farklı bölgelerden ve farklı zamanlarda Çin'e gelmiş ve Çin'in her tarafına dağılmış şekilde yaşamış olsalar da, bu durum Hui milliyetinin etnik bir topluluk olarak oluşumunu ve varlığını sürdürmesini engellememiştir. Bu büyük ölçüde İslam'ın etkinliğinin ve rolünün bir sonucudur. Ortak İslam inancı, sadece Hui etnik grubunun üyeleri arasındaki bağ değil, grup duygularının kaynağıdır, aynı zamanda Hui'lerin etnik kimliğinin temel taşıdır.

Hui, İslam'a inanan bir etnik gruptur. İslam'ın evliliğinin ön koşulu, her iki tarafın Müslüman olması gerektiğidir. Müslümanların gayrimüslimlerle evlenmeleri yasaktır. İslam, ortak dini inançların Müslüman evlilik için önemli bir koşul olduğuna inanmaktadır. Çünkü sadece ortak inançlara ve aynı adetlere dayanan evlilikler uzun sürebilir. Aksi takdirde, evlilikte boşluklar ve çatışmalar olabilir.

Kur'an şunları vurgular: "Müşrik kadınlarla, onlar iman edinceye kadar evlenmeyin. Özgürlüğünden yoksun inanmış bir kadın, müşrik bir kadından - müşrik kadın sizin hoşunuza gitse de - çok daha hayırlıdır. Müşrik erkeklerle de onlar iman edinceye kadar nikâhlanmayın. İnanmış bir köle, müşrik bir erkekten - o hoşunuza gitse de - çok daha hayırlıdır. Bu müşrikler sizleri ateşe çağırır. Allah ise sizi, izniyle cennete ve affa çağırır. Ve ayetlerini insanlara açık açık bildirir ki, düşünüp öğüt alabilsinler." (2:221)²⁴⁴

Bu nedenle, bir Müslüman ile bir müşrik arasındaki evlilik, İslam'a inanmadığı sürece yasaktır.

Başka bir deyişle, İslam her iki tarafın da evlenmeden önce İslam'a inanmasını gerektirir. Orijinal inançlar farklı olsa bile, bir taraf İslam'a geçmeye ve Hui halkının geleneklerine uymaya istekliyse, evlenebilirler. Bu, Hui (回) ve Han (汉) evliliklerini mümkün kılacak bir yolu açar.

Etnik gruplar arası evlilik ailesi, iki farklı etnik kimliğe sahip bireylerin birleşimini temsil eder. Hui ve Han evliliklerinde aileleri iki farklı kültürel kökene sahiptir. Bu, her iki tarafın da uyumlu bir aile oluşturmak için rollerini ayarlamasını gerektirir. Hui (回) ve Han (汉) evliliklerinde ailelerin çocukları, küçüklüklerinden itibaren iki kültürden de etkilenmektedirler. Böylece bir dengeye ulaşabilir ve iki farklı kültürü kabul edebilirler.

(杨文炯.互动调适与重构——西北城市回族社区及其文化变迁研究[M].北京:民族出版社,2007:718.)

²⁴⁴ Yasar Nuri Öztürk Kur'an Meali, *Kuran.Gen.Tr*:

http://www.kuran.gen.tr/?x=s_main&y=s_middle&kid=2&sid=2 (06 Ocak 2020).

İslam kültürü ve geleneksel Çin kültürü iki farklı medeniyet sistemidir ve ikisi arasında iletişim sürecinde kültürel çatışmalar ve değer çatışmaları bulunmaktadır. Hui halkının atalarının çok sayıda Han kadınla evliliği ile, bu çatışmalar ilk kez aile kültür yaşamında bir araya gelmiştir. Günlük yaşamın etkileşiminde, özellikle annelerin çocuklarının eğitimi ve yetiştirme sürecinde, çok sayıda Konfüçyüs kültürü aile kültürüne girmiştir. Bu tür karşılıklı etkileşimler sırasında, Hui halkının atalarının ana dilleri yavaş yavaş kaybedilmiş ve Hui halkının yerelleştirilmesi ve Çinlileştirilmesi süreci yoğunlaştırılmıştır. Sonunda, geleneksel Çin kültürü ve İslam kültürünün birleşimi ile yeni bir kültür - Hui kültürü - ortaya çıkmıştır.

Basitçe söylemek gerekirse, Hui (回) ve Han (汉) etnik grupları arası evlilik, İslam kültürünü geleneksel Çin kültürüyle birleştirmenin en doğrudan yoludur. Hui (回) ve Han (汉) halkı arasındaki evlilik köprüsü altında, İslam kültürü ve geleneksel Çin kültürünün değişim ve etkileşim için daha fazla fırsat kazandığı söylenebilir. Bu nedenle, etnik gruplar arası evliliklerin Hui kültürünün oluşumu üzerinde önemli bir etkisi vardır.

Kültürün özelliği, uyarlanabilir ve değiştirilebilir olmasıdır. Hui (回) ve Han (汉) halkının arasındaki etnik gruplar arası evlilikler, İslam kültürü ile geleneksel Çin kültürünün karşılıklı adaptasyonunu ve değişimini yansıtmaktadır. Özellikle, İslam'ın öz ü olarak Hui kültürü, Han kültürü ile entegrasyon sürecinde Çin toplumu ve kültürel sisteminin ihtiyaçlarına uyum sağlamak için sürekli kendilerini ayarlamış, ancak inanç özelliklerini kaybetmemiştir.

Hui (回) ve Han (汉) evliliklerinde aile kültürünün ikili arka planı nedeniyle, çocukları iki kültürün etkisi altında büyürler. Böylece çocukların hem Çinli hem de Müslüman kimliği güçlendirilir. İkili kültürel bağlamda büyüyen çocuklar genellikle Hui (回) ve Han (汉) kültürlerini daha kolay kabul ederler. Birden fazla kültürel faktöre sahip olmak, bu çocukların Hui (回) ve Han (汉) kültürlerinin ikili sistemine adapte olmalarını da kolaylaştırır. Bu çocuklar Hui (回) ve Han (汉) kültürlerinin yapışökümünün ve yeniden inşasının nihai sonucu ve kültürlerin kaynaşmasının kristalleşmesidirler. Bu çocuklarda, Hui (回) ve Han (汉) kültürleri arasındaki etkileşimden sonra yeniden yapılanan yeni kültürün özellikleri daha fazla görülür.

Hui ve Han evlilikleriyle oluşan ailelerinin çocukları, bu karmaşık ailenin arkasındaki iki kültürel sistemi koruyan bağlardır. Evlilik yoluyla ve iki kültürün ortak mirasçılarının katkıları sayesinde Hui ve Han kültürü iletişim için daha fazla fırsat kazanabilir.

Sonuç olarak, evlilik sistemi, etnik bilinç ve kültürel kimlikle yakından bağlantılıdır. Evlilik sistemi etnik grubun bilinçli davranışının sonucudur. Aynı zamanda evlilik sistemi, etnik bilinci ve etnik kimliği güçlendirir. Etnik gruplar, başka gruplar ile etkileşim içinde kendi etnik kültürlerini inşa ederler. Kültür, etnik grupların temel içeriğidir. Bu nedenle kültürel kimlik, etnik kimliğin özü ve temelidir.

3.2.2. Soyadlarının Korunması ve Değiştirilmesi

Menşeyeri ve soyad, ailenin kökenini taşır, genellikle ulusal nitelikleri yansıtır, ulusal kimliğin mirasını temsil eder ve sosyal yapıdaki akrabalık bağlarının önemli işaretleridir.

Çinli Hui halkının sadece Çince isimleri değil, Arapça veya Farsça isimleri de vardır. Çince isimleri nüfus kayıtları, kimlik kartları, sertifikalar, pasaportlar ve diğer belgelerde kullanılırken, Müslüman isimleri ailelerde, camilerde, Müslüman arkadaş çevrelerinde ve dini törenlerde kullanılır. Düğün töreninde (nikah), Çince adı ve Müslüman adı aynı zamanda kullanılır. Örneğin, tezin yazarının Çince adı: Liu Ya Fang,²⁴⁵ Müslüman adı: Selime, günlük yaşamda ikisi de kullanılır.

Hui Müslümanlarının soyadlarının bir kısmı orijinal soyadı olarak kullanılır, diğer bir kısmının ise Han soyadı olarak değiştirilir.

Hui halkının adları ile ilgili bir tabu geleneği de vardır: gençlerin yaşlıların Çince ve Müslüman isimlerini doğrudan çağırması tabu olarak kabul edilir. Buna ek olarak Hui halkı, çocuklarına ailedeki büyükleriyle aynı isimleri vermezler. Çünkü Hui'ler, bu davranışların yaşlılarına saygısızlık olduğuna inanmaktadırlar. Büyüklerle karşılaştıklarında, gençlerin mütevazı olmaları gereklidir, büyüklere sadece “siz” yada “yaşlı” diyebilirler.

²⁴⁵ Çin Kültüründe bireyin soyadı önce gelir, yani ilk kelime bu kişinin soyadıdır, sonraki kelimeler ise bu kişinin adlarıdır. Örnek: benim soyadım Liu, adlarım Ya Fang, tam olarak Liu Ya Fang şekilde olacaktır.

3.2.2.1. Orijinal Soyadlarının Korunması²⁴⁶

Hui soyadının kökeni, atalarının soyadı ile bağlantılıdır. Hui halkı Çin'e ilk geldiğinde ve bir etnik grup oluşturmada önce, Fars ve Arap halklarının adlandırma alışkanlıkları uzun süre korunmuştur. Genel olarak konuşursak, Arapların tam adı: kendi adı, babasının adı, büyükbabasının adı, klanın adı, yer adı, kabile adlarından oluşur. Başka bir deyişle, Arapların isimleri vardır ancak soyadları yoktur.

Tarihte, Çin'e yerleşen "Fan ke", Çin'deki çeşitli etnik gruplarla, özellikle Han halkıyla birlikte yaşamış veya evlenmiş olup, politik, ekonomik, kültürel ve diğer yönleri paylaşmışlardır. Bu nedenle Hui'ler, Han kültürünün bir kısmını kabul etmişlerdir. İş, iletişim kurma, imparatorluk sınavlarına katılma ve memur olma ihtiyaçları nedeniyle, Hui ataları, Han halkının ad - soyad alışkanlığını temel alıp Han halkının adlandırma yöntemini benimsemişlerdir. Böylece, Hui halkı soyadı kullanma alışkanlığına sahip olmuştur.

Öyleyse Hui halkı ne zaman bir soyadı almaya başlamıştır? Araştırmaya göre, geç Yuan (元) Hanedanı ve erken Ming (明) Hanedanı dönemlerinde, yani Hui topluluğunun oluşturulduğu dönemde Hui'ler soyadına sahip olmaya başlamıştır. Yuan (元) Hanedanı, Hui soyadlarının oluşturulması için hazırlık aşaması olup; Ming (明) Hanedanı dönemine girdikten sonra Hui soyadları yerleştirilmiş ve temelde tek Çince karakterler kullanılmıştır. Bu aynı zamanda Çin Hui soyadlarının oluşumuna da işaret etmiştir.

Hui'lerin adlandırma yöntemi, özellikle soyadları, Han'lardan öğrenildiği gibi tek Çince karakter kullanmaktır. Bununla birlikte, Hui halkının soyadı, Han'larınkinden farklı özelliklere sahiptir. Kuzeybatı bölgelerde bir söz vardır: "On Hui bireyi varsa, dokuz tanesinin soyadı Ma (马)'dır." Bu, Hui halkı arasında birçok kişinin soyadının Ma (马) olduğunu göstermiştir. Bunun nedeni nedir? Bu soruyu cevaplamak için Hui soyadının kökeninden bahsetmeliyiz.

Araştırmaya göre, Hui halkının soyadı, atalarının adının telaffuzundaki bir hecenin telaffuzuna dayanmaktadır. Hui atalarının isimlerinde, "Ma" (马) diye okunan bir çok hece vardır. Her şeyden önce, İslam inancından ve Peygamberimiz Muhammed'e

²⁴⁶ Yani: Orijinal Soyadlarının Devam Ettirilmesi

/Mahmud'a (S.A.V.) özlem ve saygıdan, bu ismi kullanan sayısız erkek Müslüman vardır. Onların torunları soyadı olarak bu ismin ilk hecesini, yani "Ma"yı almıştır. Hui'lerin arasında bu kadar çok "Ma" soyadı olmasının ana nedenlerinden birisi budur. İkincisi, Hui halkı atalarının adları arasında "Ma"ya benzer heceler de olup, onlar da "Ma" (马) hecesini soyadı olarak kullanmışlardır. Bunlara ek olarak, resmi görev isimlerini soyadı olarak kullanan Hui Müslümanları da vardır. Örneğin, eskiden Xilisiji olarak bilinen Yuan Hanedanı döneminde ünlü şair Ma Zu Chang, bir zamanlar Feng Xiang Fu (凤翔府路) bölgesinde "asker ve at yargıcı" (兵马判官) olduğu için, torunları onun resmi işinin adı almış ve kendilerini "Ma"²⁴⁷ olarak adlandırmışlardır. Yukarıda belirtilen çeşitli nedenlerden dolayı, Hui halkı arasında Ma soyadına sahip olan kişilerin sayısı çok olmuştur.

Geleneksel Hui soyadlarının sayısı da nispeten çoktur. İstatistiklere göre, Hui etnik grubunun sadece 《Hui Etnik Grubu'nun Çince Sözlüğü》'nde kayıtlı yaklaşık 300 geleneksel soyadı vardır. Bu sözlükte yazılan Hui soyadlarından, Wang (王), Ma (马), Zhang (张) ve Li (李) gibi Han halkının ortak soyadlarına ek olarak, çoğu Hui halkına özgüdür. Örnekler: Sai (赛), Na (纳), La (喇), Ha (哈), Sa (萨), Hai (海), Tie (铁), Shan (闪), Tuo (妥), Ga (尕), Yi (以), Mu (沐), Yu (玉), Ba (把), Gai (改), Mai (买), Bai (拜), Jian (剪), Ke (可), Zhe (者), Min (敏), Bai (摆), Sa (洒), Yu (羽), Di (底), Ya (亚), Xian (鲜), Xi (喜), Sa (撒), Hu (忽) vb. Bu soyadlara sahip insanların, ilk bakışta Hui insanları oldukları bilinir, çünkü bu soyadların çoğu Han'lar arasında yoktur. Bu Hui soyadları, Çin soyadı sayısını büyük ölçüde zenginleştirmiştir.

Yuan Tarihi²⁴⁸ kitabındaki kayıtlara göre, Sayyid Shams Din Umar (赛典赤 赡思 丁 欧麦尔)²⁴⁹ Yuan (元) Hanedanlığı'nda ünlü bir askeri stratejist ve politikacıymış. Sayyid Shams Din Umar, Yuan Hanedanlığı'nın Çin'i birleştirme savaşı sırasında Si Chuan (四川)'ı ve Yun Nan (云南)'ı fethetmiş, savaşlarda defalarca başarılı olmuştur. Aynı zamanda Shaan Xi (陕西)'de idari görev yapmıştır. Onun beş oğlu ve 17 torunu

²⁴⁷ Ma: Çince 马, at anlamına gelir.

²⁴⁸ Wang Hui, Song Lian, **Yuan Shi** (Yuan Tarihi), Cilt. 125, "Lie Zhuan Di Shi Er". (王祿, 宋濂, 《元史》卷 125 《列传第十二》。) <http://www.shicimingju.com/book/yuanshi/125.html> (28 Ekim 2018)

²⁴⁹ Sayyid Shams Din Umar, 1211 - 1279, Tacik, Müslüman, Orta Asya (bugün Özbekistan)'da doğmuş. Yuan İmparatorluğu dönemindeki bir memurdur.

olup, hepsi Yuan Hanedanlığı'nda önemli görevlerde bulunmuştur. Onun torunlarının çoğu Yun Nan (云南) eyaletinde yaşamaktadır. Sayyid Shams Din Umar'ın en büyük oğlu Nasir Al-Din (纳速拉丁) de, babasının Shaan Xi (陕西)'deki idare görevini devam ettirmiştir. Nasir Al-Din'in torunlarının sayısı o kadar çoktur ki, onun adı Na (纳), Su (速), La (拉), Ding (丁) şeklinde ayrılıp torunlarının soyadının yerine kullanılmıştır. Araştırmalara göre, Yuan (元) Hanedanı döneminde yaşayan Sayyid Shams Din Umar'ın ailesinden kaynaklanan Hui soyadı sayısı 16'dan daha fazladır.²⁵⁰

Hui Etnik Grubu'nun Çince Sözlüğü'nde “Ding (丁)” soyadı şöyle açıklanmıştır: Ding (丁), Hui milliyetinin soyadlarından biridir. Muhtemelen Arapça isimlerdeki “Din” kelimesinin telaffuzundan kaynaklanmaktadır. Hui halkı dini inançlarına değer verir ve din ile ilgili isimleri kullanır. Yuan Hanedanı döneminde, A Lao Ding adında Müslümanlar varmış. Bu ad, orijinal isim “Allah'ın dini”nin çevirisiymiş. Sayyid Shams Din Umar adı, “Din Güneşi” anlamına gelir. Arap erkeklerin isimlerinin çoğu sonunda “Din” kelimesi bulunurken, Pers erklerin isimlerinin çoğunda “Şeyh” kelimesi mevcuttur. “Şeyh”, Farsça kral demektir, Çince'de Sha (沙) olarak çevrilmiştir. Bu nedenle, Hui toplumunda Ding (丁) ve Sha (沙) soyadı kullanan pek çok Hui ailesi vardır. Buna ek olarak, Hui halkının ataları arasında “Sahabe” veya “Seyyid” adı kullanılan birçok Müslüman bulunmaktaymış. Bunlar da Hui'lerin “Sa (撒)”, “Sa (萨)” ve “Sa (洒)” soyadlarının geldiği kelimelerdir.

Hui'lerin arasında, atalarının adının ilk hecesini Çince'ye çevirip soyadı olarak kullanmanın yanı sıra, bir ülke adını soyadı olarak kullanılma da görülmektedir. Tang (唐), Song (宋) ve Yuan (元) Hanedanı dönemlerinde Orta Asya'dan birçok Müslüman Çin'e taşınmıştır. Bunların arasında Mi ülkesinden (bugünkü Özbek Cumhuriyeti'nin Semerkant bölgesi) gelenler de varmış. Onların soyadları da Mi (米) kelimesi olmuştur. An (安) soyadı ise “An Xi” adlı bir bölgeden (günümüz Batı Asya'sında İran Platosu'nun kuzeydoğusu) gelmiştir. Shi (石) soyadı, Batı Shi Krallığı'ndan (şimdi Semerkant'ın civarında) gelmiştir. Mi (米), An (安) ve Shi (石) soyadları Çin'e

²⁵⁰ Li Ren, “Hui Milliyetinin Soyadı Üzerine Bir Ön Çalışma”, **Hui Çalışmaları Dergisi**, Vol.12, 1993, s.77.
(李仁, 回族姓氏初探[J]. 回族研究, 1993年第4期,总第12期. P77.)

girdikten sonra, bu soyadlarını taşıyan bireylerden bazıları Hui halkına dahil olmuştur, hatta şimdiye kadar onların torunları hala Çin'in kuzeybatı bölgelerinde yaşamaktadırlar.

Günümüzde Çin tarz isimlendirme Hui isimlerinin temel biçimi haline gelmiştir. Hui halkının çoğu Han Çince ismi kullanmasına rağmen, Müslüman ismini kaybetmemişlerdir. Bugüne kadar, bebeğin doğumundan sonra Müslüman adını (Hui adı) verme geleneği, Hui toplumunda hala devam etmektedir. Hui ebeveynleri, bebekleri doğduğunda cami imamından ezan okumasını ve bebeğe bir Müslüman isim vermesini isterler. Bu, Hui halkının yaşam törenlerinden biri olan doğum törenidir, bugüne kadar korunmuş bir adettir.

Yeni doğan bebeklere verilen isimler temelde İslam'daki ünlü Peygamberlerin, alimlerin, Sahabelerin veya önemli kişilerin isimleridir. Örneğin, erkek çocuklara sıklıkla verilen isimler şunlardır: Muhammed, Adan, Isar, Musa, Yusuf, İbrahim, Davud, Nuh, Yunus, İsmaili, Ali, Bilal, Hassan, Hüseyin, vb. Kızlara sıklıkla verilen isimler şunlardır: Hadice, Fatima, Rahime, Ayşe, Meryem, Cemile, Asiya, vb. İslam'a özgü isimler de vardır: Hillarendin (dini hilal), Nurdini (din ışığı) gibi erkek isimleri, Selime (barış, huzur) gibi kız ismi.

Ayrıca günümüzde, Çin'in kuzeybatı bölgelerinde Hui Müslüman topluluğunda Ma Musa, Hai Ali ve Sha Nuh gibi Çince ve Arapça isimleri birleştiren adlar da vardır. Bazı çocuklar İslam'ın bayramlarında, Ramazan ayında veya Cuma günlerinde doğarlar. Ebeveynler bu özel günlerin adını çocuğun adı olarak kullanır, örneğin: Na Gu Er (Kurban), Liu Zhu Ma (Cuma) vb.

Hui halkının Müslüman adlandırma geleneği Hui'lerin, çocuklarının ve torunlarının Müslüman kimliklerini unutmamalarını istediklerini göstermiştir. Çocuklar büyüdülerinde merak ederek “adım ne anlama geliyor? Kimin ismidir? Ne tür bir tarihsel hikayesi vardır?” gibi sorular sorarlar. Bu sorular çocukların köklerini, inançlarını ve tarihsel anılarını bulmalarına yardımcı olur. Kendi etnik özelliklerini korumak ve Çin'de rahatça yaşayabilmek için, ad ve soyad yönünden, hem Çince adı hem de Müslüman adına sahip olan Hui halkı, sadece Han kültürünün özelliklerine uyum sağlamakla kalmaz, aynı zamanda Hui halkının ulusal kimliğini de güçlendirir. Bu, Hui halkının Han kültürü okyanusunda hayatta kalmasını sağlar. Hui'lerin

geleneksel soyadları ve Müslüman adları, binlerce yıl boyunca Çin’de yaşayan Hui’lerin Müslüman kimliğini korumaları için bir penceredir.

3.2.2.2. Soyadların Değiştirilmesi

Soyadların değiştirilmesinin iki ana biçimi vardır: kendi soyadını değiştirmek ve soyadının imparator tarafından verilmesi.

Soyadı değiştirilmesi, orijinal soyadını aktif veya pasif olarak değiştirmektir. Bu, yabancı bir soyadına geçmek anlamına gelir. Ming (明) Hanedanı hükümdarı ulusun yerleşmesini teşvik etmek için azınlıkların soyadlarının Han adları tarzı gibi değiştirmesini zorunlu hale getirmiştir. Hükümdarın bu davranışı, o zamanlardaki sosyal ve politik değişimleriyle yakından ilgiliydi. Azınlıkların soyadlarının zorla Han’larınki gibi değiştirilmesi, “Hanlılaşma Hareketi”nin bir parçasıdır, yani yabancı dilleri ve soyadları kullanmak yasaktır. Hui halkının soyadlarının bir kısmı yavaş yavaş Han tarzına geçmiş, Han karakteri kullanılmıştır. Aynı zamanda Hui halkı şu konuda da Han kültürünün geleneklerini benimsemiştir: soyadı önce gelir, adlar sonra yazılır. Bunun sonucu olarak, Hui ve Han etnik gruplarını sadece soyadına göre ayırt etmek zorlaşmıştır. Böylece, “Fan Ke (番客)” yerleşme derecesi derinleştirilmiş ve nesnel olarak etnik gruplar arası entegrasyon teşvik edilmiştir. Etnik gruplar birbirlerinin ulusal kimliğini etkili bir şekilde teşvik etmiş ve sonunda Hui etnik grubunun oluşumuna zemin hazırlanmıştır.

Soyadının imparator tarafından verilmesi, imparatorun belirli bir gruba veya bireye kendi soyadını vermesidir. Bu davranış özel bir şeref vermenin, özel bir lütf göstermenin yoludur ve aynı zamanda bir tür kanlı kimliktir.

Örneğin, Yuan Ren Zong (元仁宗)²⁵¹’un bir Hui memuru varmış, onun adı Cha Han (察罕)’mış. Cha Han (察罕) yabancı dilden gelen bir kelimemiş ve bu kelimenin anlamı “beyaz”mış. Yuan Ren Zong (元仁宗) bu Hui memuruna “Bai (白)” ismi vermiş, çünkü Bai (白) kelimesi Çince’de beyaz demektir. Bundan sonra Bai (白) kelimesi, Cha Han (察罕)’ın torunlarının soyadı olmuş.

²⁵¹ İmparator Yuan Ren Zong: 元仁宗, 9 Nisan 1285 - 1 Mart 1320, (7 Nisan 1311-1 Mart 1320, saltanat), Yuan Hanedanı’nın dördüncü imparatoru, Moğol İmparatorluğundaki sekizinci Hanı.

Bir diğerk örnek, Ming (明) Hanedanı döneminde Hui etnik grubunun ünlü bir denizcisi ve diplomatı Zheng He (郑和)²⁵², onun orijinal soyadı Ma (马), adı San Bao (三保) idi. Zheng He (郑和) ÷lkeye büyük katkıda bulunduğundan, Ming (明) İmparatoru Cheng Zu Zhu Di (成祖朱棣)²⁵³ ona “Zheng (郑)” soyadını verdi. O zamandan beri onun soyundan gelenler “Ma (马)” soyadları yerine “Zheng (郑)” kelimesini kullanmaktadırlar.

Bazı Hui halkı bireyleri, imparatorun onayı ile soyadlarını değıştirmişlerdir.

Önrek olarak, Ming (明) Hanedanı döneminde Hui olan Shan Mao (眇茂)²⁵⁴ vardı. Ming Ying Zong Zhu Qi Zhen (明英宗朱祁镇)²⁵⁵, Shan Mao (眇茂)’ın soyadını – Shan (眇) kelimesini bilmediğinden²⁵⁶ okuyamamıştır. İmparator memura sormuş: bu kelime nasıl okunur. Memur demiş ki: Shan (眇) kelimesi yerine ve Shan (陕) olarak ile aynı telaffuzdur. Bundan sonra imparator Shan Mao (茂)’ın soyadı Shan (眇) kelimesiden Shan (陕) kelimesine değıştirmiştir. Şimdiye kadar, Çin’in kuzeybatı bölgelerinde yaşayan Shan (陕) soyadlı Hui Müslüman ailelerin sayısı az değıldir, aynı zamanda Hu Bei (湖北) eyaletinde de vardır.

Sayyid Shams Din Umar (赛典赤·瞻思丁·欧麦尔)’ın ikinci oğlu Ha Si Mi Er (哈斯米尔)’ın oğlu Ha Kui (哈奎), Qing (清) Hanedanı döneminde Qian Long Saltanatı sırasında Pekin’e gidip “Memur Olma Sınavı”na girmiş. Onun yazdığı makaleler olağanüstüymüş ve İmparator Qian Long (乾隆)²⁵⁷ tarafından öv÷lm÷ştür. Fakat imparator Qian Long (乾隆) “Bir kişinin iki tane ağız olamaz”²⁵⁸ demiş ve Ha Kui (哈

²⁵² Zheng He (1371 - 1433), 郑和, Hui, Ming (明) Hanedanı döneminde ünlü denizci ve diplomat. Memleketi: KunYang, Yun Nan (şimdi Yun Nan eyaletinin Kun Ming şehrinde Jin Ning Bölgesi’nin Kun Yang Caddesi).

Zheng He’nin batıya yolculuğı, 15. yüzyılın başlarında dünya denizcilik tarihinde eşi gör÷lmemiş bir başarı oldu. Çin ve yabancı ekonomik ve kültürel değışimlerde olumlu bir rol oynadı. Zheng He, bu tarihsel olayda diplomatik yeteneklerini, askeri stratejilerini ve manevi niteliklerini de gösterdi ve dünyanın saygısını kazandı.

²⁵³ Ming Cheng Zu Zhu Di: (2 Mayıs 1360 - 12 Ağustos 1424), Ming Hanedanlığı’nın üçüncü imparatoru, Ming Taizu’nun dördüncü oğludur, daha sonra İmparator Yong Le (永乐) olarak adlandırıldı.

²⁵⁴ Shan Mao : Bugünkü Hu Bei (湖北) eyaletinde yaşamıştır.

²⁵⁵ Ming Ying Zong Zhu Qi Zhen: 明英宗朱祁镇, (29 Kasım 1427-23 Şubat 1464), Ming Hanedanlığı’nın altıncı ve sekizinci imparatoruydu (1435’ten 1449’a ve 1457’den 1464’e iki kez hüküm sürdü).

²⁵⁶ Çünkü bu kelime çok az gör÷lür, sık kullanılan bir kelime değıldir.

²⁵⁷ İmparator Qian Long: 乾隆, Man etnik grubuna mensup, 25 yaşında imparator oldu ve altmış yıl hüküm sürdü (1736 - 1795). Antik Çin’de seçkin bir politikacı ve stratejist idi.

²⁵⁸ Çünkü “Ha (哈)” kelimesi içinde iki tane “Kou (口)” vardır, “Kou (口)” kelimesi Çince’de ağız demektir.

奎)’nin “Ha (哈)” soyadını “He (何)” olarak değiştirdi. Bugün Hui etnik grubunda “He (何)” soyadlı Müslümanlar, Ha Kui (哈奎)’ nin soyundan gelmiştir.

Kişinin soyadını kendisinin değiştirmesi ve soyadının imparator tarafından verilmesinin yanı sıra, Hui halkının soyadını değiştirmesi için aşağıdaki nedenler de vardır.

Bazı Hui bireyleri, yer ismini soyadı olarak kullanırlar.

Hui toplumunda Yang (杨) soyadlı Müslümanların ataları, Pekin’in Yang Jiao Shi (羊角市) bölgesinde yaşamış, onlar Yuan (元) Hanedanı dönemindeki Hui olan Bo Yan Cha Er (伯颜察尔)’in soyundan gelmiştir. Ming (明) Hanedanı döneminin başlarında, Bo Yan Cha Er (伯颜察尔)’in torunları Shan Dong (山东) eyaletinin Yi Du (益都) bölgesine yerleşmişler ve onların eskiden yaşadığı şehri Yang Jiao Shi (羊角市)’nin ilk kelimesi Yang (羊)’ı alıp kendi soyadları olarak değiştirmişler. Daha sonra Yang (羊) kelimesinin yerine Yang (杨) kelimesi geçmiş. Şimdi Pekin ve Xi’an’da hala Yang (杨) soyadlı Hui Müslümanlar vardır.

Bazı Hui’ler, sığınma nedeniyle isimlerini değiştirmişlerdir.

Örneğin, Qing (清) Hanedanı Tong Zhi (同治) döneminde Hui halkı hükümet tarafından katledildi. Hui halkı, Qing (清) hükümetinin katliam politikasını protesto etmiş, Ming (明) hükümetini desteklediklerini göstermek için Ming (明)’i soyadı olarak kullanmışlardır. Bugün Ning Xia (宁夏) Hui Özerk Bölgesi’nin Gu Yuan (固原) şehrinde Ming (明) soyadlı bireylerin yaşadığı köy vardır ve Yun Nan (云南) eyaletinde Ming (明) soyadlı birçok Hui Müslüman ailesi de bulunmaktadır.

An Hui (安徽) eyaletinde 《Tong (童) Soy Ağacı》 kitabındaki kayıtlara göre: Soyad Tong (仝) aslında Tong (童) kelimesidir. Qing (清) Hanedanı döneminde yani 1669 yılında Tong (仝) soyadlı bir Hui Müslüman, Şehzade’nin Konfu hocasıydı. Dövüş sanatları eğitimi verilirken yanlışlıkla Şehzade yaralandı ve öldü. Tong (童) soyadlı hoca ve bütün ailesi, sığınma nedeniyle Xi’an’dan kaçıp He Zhou (和州)’ya yerleşmiş ve soyadlarını Tong (仝) kelimesi olarak değiştirmişlerdir.

Ayrıca, bazı Han halkı bireyleri İslam’a inandıkları için Hui halkının soyadlarını zenginleştirmişlerdir. Hui halkı arasında Han halkı gibi Zhang (张), Wang (王), Li (李),

Zhao (赵) soyadlı aileler de vardır ve bunların nüfusu az değildir. Bu soyadlarının kökeni, uzun bir süre boyunca, bazı Han halkı bireylerinin İslam’a inanmaları ve çeşitli nedenlerden dolayı Hui etnik grubunun üyesi olmalarıdır. Ancak yine de orijinal soyadlarını kullanmaktadırlar. Bu yüzden bu soyadları devam ettirildi ve Hui etnik soyadlarının bir parçası oldu. Buna ek olarak, He Nan (河南) eyaletinin Kai Feng (开封) şehrinde Ai (艾), Jin (金), Zhang (张), Gao (高) ve Shi (石) soyadlı Hui aileleri de bulunmaktadır. Rivayete göre, onların ataları Yahudiymiş, geleneklerinin Hui'lere benzemesi nedeniyle yavaş yavaş Hui grubunun üyesi olmuşlar.

Kısacası, Hui etnik grubunun kökeni çok kaynaklıdır ve soyadları daha çok kaynaklıdır. Çin Hui soyadlarının ortaya çıkışı ve gelişimi, etnik grupların büyük ölçüde kaynaşmasının ürünüdür, Çin'deki İslam kültürünün önemli bir özelliğidir.

Hui halklarının soyadları, Tang (唐), Song (宋), Yuan (元), Ming (明) ve Qing (清) Hanedanları dönemlerinde bin yıldan fazla bir süredir gelişti ve birleşti, sadece Hui etnik grubunun özelliklerini korumakla kalmadı, aynı zamanda diğer etnik grupların soyadı bileşenlerine de sahip oldu. Burada Hui soyadı kültürünün karmaşık ve çeşitli olduğu gösterilmektedir.

Soyadı üzerinde değişiklik yapılması ve soy ağacının yeniden yazılması davranışı, orijinal ulusal kimliğin bir değişikliğini yansıtır ve yeni ulusal kimlik oluşturmayı temsil eder.

3.2.3. Tarihsel Hafıza

Ortak bir tarihsel hafızaya sahip olmak, ulusal kimliğin psikolojik temeli ve temel dayanağıdır. Bu “ortak hafıza” gerçek olabileceği gibi, dönüştürülebilir, seçilebilir, hatta kurgusal ve hayal edilebilir olabilir. Herkes bir ulusla ilişkili tarihsel anılarda ve onunla ilgili ulusal kimliklerde yaşar, ortak tarihsel anıları vurgulayarak, ulusun ortak geleneğini inşa eder, ulusal kimliklerini belirler ve pekiştirir. Tarihsel hafızanın taşıyıcıları olarak tarihi gerçekler, efsaneler ve hikayeler, ulusal kimliğin oluşturulması ve ulusal bütünlüğün artırılması için kaynaklardır.

3.2.3.1. Tarihsel Hafızanın Bir Biçimi: Hikaye ve Efsane

Efsaneler ve hikayeler, tarihsel hafızanın biçimlerinden biridir, bazıları kurgusal, bazıları hayali, bazıları tarihte gerçektir. Ancak bu hikayeler bir ulusun nesillerinin

anılarını taşıdığı için ya derin ya da ilham vericidir, bu yüzden hala nesillere aktarılmaktadır. Çin topraklarında yaşayan Hui Müslümanlar, çocukluklarından beri bu Hui hikayelerini dinleyerek büyümüşlerdir.

Hui halk edebiyatının Arap edebiyatı ile çok yakın bir ilişkisi vardır. Çin’de İslam’ın tanıtılmasıyla, Kur’an, Hadis, peygamberler ve bilgeler hakkındaki hikayeler, İmamların anlatması yoluyla Çin’deki Müslümanlar arasında yayılmıştır. Hem dini hem de kültürel açıdan zengin olan bu efsanevi hikayeler, eskiden sadece “Fan Ke (番客)”nin yaşadığı “Fan Fang (番坊)”da yayılmıştır. Bugün, Hui Müslümanlarının çoğunluğu tarafından iyi bilinir.

Örneğin: Kur’an hikayesi olan “Adam ve Havva”, İslam’a inanan Çinli Müslümanlar arasında çok meşhur ve yaygın bir hikayedir. “Adam ve Havva” hikayesi şöyledir:

Uzun zaman önce Allah, dünya’da ilk insan - H.z Adam’ı çamurdan yaratmış, kısa süre sonra onun kaburgasından bir kadın yaratmış, bu da H.z Adam’ın eşi H.z Havva’dır.

Allah H.z Adam’ı yarattıktan sonra, Adem’a her şeyin adını öğretmiş ve ondan meleklerle tek tek cevap vermesini istemiş. Ondan sonra Allah emir etmiş: H.z Adem ve Havva cennette yaşayabilirler ve istedikleri yiyebilirler, ancak Allah, sadece onların bir meyve ağacından uzaklaşmalarını istemiş.

Adem ve Havva önce Allah’ın emrine itaat etmiş ve “yasak ağaç”a hiç bakmamışlar. Bir gün, H.z Adem dışarı çıkmış, İblis aceleyle bahçeye koşmuş, Havva’ya demiş ki, “Bu yasak meyve, bahçedeki en kokulu, en tatlı ve en lezzetli şeydir. Hem de yerseniz sonsuza kadar cennette kalırsınız. Yemezseniz, ömür boyu pişman olursunuz.” Havva, İblis’in sözü dinlemiş, bir yasak meyveyi alıp yemiş. Adem döndüğünde Havva ona “yasak meyvenin tadı çok güzel, çok tatlı” demiş. Adem da yasak meyvelerin birini seçip yemek istemiş. Adem yasak meyveyi yerken, Allah’tan bir ses gelmiş, “dur” demiş. Yasak meyve, Adem’in boğaz ortasında durmuş. Bu yüzden erkeklerde boynun ön tarafındaki çıkıntı, yani gırtlak çıkıntısı vardır denir. Havva yasak meyve yediği için kadınlar ayda bir adet görürler.

Adem ve Hava, Allah'ın emrini dinlememiş, yasak meyveyi yemişler, bu nedenle cennet bahçesinden sürülmüşler ve karanlık dünyaya gelmişler. Adem ve Havva dünyaya ilk geldiğinde hiçbir şey görememişler, ikisi de karanlıkta yaşamışlar.

Uzun bir süre sonra, ikisi buzlu bir nehirde birbirleriyle buluşmuş ve mutlu bir şekilde sarılmışlar. Bir geceyi birlikte geçmişler. Bu yüzden, erkeklerin dizleri soğuk, kadınların kalçaları soğuktur.

Kısa bir süre sonra, güneş doğmuş ve karanlık dünyaya ışığı getirmiş. Adem ve Havva birbirlerinin yüzünü ve vücudunu görmüş ve utanmışlar. Onlar yapraklar ile vücutlarını örtmüşler. O zamandan beri Adem ve Havva hiç ayrılmamışlar, birlikte dünyada yaşamaya başlamışlar.

Dünyada yaşamak, cennetteki gibi rahat değildir. Onlar çabalayarak ve çalışarak yaşamaktadırlar. H.z Adem Allah'a dua etmiş, Allah'ın günahlarını affetmesini istemiş.

Allah, H.z Adem ve Havva'ın yasak meyveyi yemelerinin günahlarını affetmek için onlara dört farz şartı vermiş: yüzünü yıkamak, kollarını yıkamak, kafasını yıkamak ve ayaklarını yıkamak. Ayrıca şunları da yapmaları gerekliliği:

Elleri yıkamak, çünkü eller yasak meyveyi almış;

Ağza su vermek, çünkü ağız yasak meyveyi yemiş;

Buruna su vermek, çünkü burun yasak meyveyi koklamış;

Yüzü yıkamak, çünkü gözler yasak meyveye bakmış;

Başı mesh etmek, çünkü yasak ağacın yaprakları başına temas etmiş;

Kulakları mesh etmek, çünkü kulaklar İblis'in sözünü dinlemiş;

Ayakları yıkamak, çünkü ayaklarla yasak ağaca gitmiş.

Müslümanların her gün alacakları abdestin nedeni buymuş ve H.z Adem'dan başlamış.

Kısa süre sonra Havva hamile olduğunu fark etmiş ve o zamandan beri insanların nesilleri devam etmekteymiş.

Bu hikayeden şunu öğrenebiliriz: Hui halkı arasında yayılan bu hikayeler, bir yandan İslami klasiklere dayanmaktadır, diğer yandan Hui halkı bu hikayelere Han ve diğer etnik grupların mitlerinin içeriğini karıştırıp benimsemiştir. Önemli olan, Hui'lerin hikayelerinin, belli bir İslami tarzı göstermesidir.

Hui halkı arasında yayılan 10 ünlü hikaye ve eser vardır. Bunlar arasında insanların kökeni hakkında 5 hikaye vardır: **Adem, Adem’in Dünya’ya Gelməsi, Adem ve Havva, Adem ve Eşi Havva, İlk İnsan Adem.**

Yukarıda belirtilen insanların kökeni hakkındaki 5 hikayenin içeriklerinin bir analizini yaparsak, ortak özellikleri şunlardır:

1. Bu beş “insanın kökeni” mitindeki erkek olan Adem aynıdır. Kadın’ın birçok adı olmasına rağmen, aslında bir kişidir, ancak telaffuz farklılığı olduğundan bir yerden diğerine değişir, yani Adem’in eşine bazı yerlerde Havva denir, bazı yerlerde Helva denir.

2. Allah, Adem ve Havva’yı yaratmış ve onları bir çift yapmış, onlar da insanlığın atası olmuşlardır.

3. Havva, Adem’in kaburgalarından yaratılmış.

4. Havva İblis’in sözünü dinlemiş, Adem da Havva’nın sözü dinlemiş, ikisi de yasak meyveyi yemiş, Allah’ın emrini ihlal etmişler.

5. Allah tarafından cezalandırılmışlar.

Yukarıdaki ortak içerikleri Kur’an’da anlatılan Peygamber Adem’in öyküsü ile karşılaştırdığımızda, Hui’lerin insan kökeni hakkındaki hikayesinin Kur’an’dan geldiğini görmekteyiz. Kısaca, İslam’ın Hui efsanesi üzerinde önemli bir etkisi olduğu görülebilir.

Hui halkı arasında, Kur’an’da anlatılan “Dünyanın kökeni”, “Allah’ın insanları yaratması”, “H.z Nuh’un tufan olayı” vb. ile ilgili yazılara hikaye veya rivayet denir. Hui halkı, bu hikayelerin efsane olduklarını kesinlikle inkar eder. Çünkü eğer bu hikayeler efsaneler olarak tanımlanırsa, onların gerçekliğini reddetmek anlamına gelir. Ve bu düşünceler Müslüman inancının gereklerine aykırıdır.

Hikayelere ek olarak, Hui literatüründe efsaneler, masallar ve şakalar vardır. Bir çok eser, Hui milliyetinin kökeni ve dağılımını, yerleşimlerini, dini inançlarını, yaşam koşullarını ve refahını ayrıntılı olarak anlatmıştır. Bu Hui edebi eserleri, ulusal tarihlerini, yaşam geleneklerini, yerel geleneklerini ve diğer yönlerini kapsamlı ve sistematik olarak anlamak için yeni nesil Hui bireylerine faydalıdır.

Dini inanç, bir ulusun derin bilincine dayanır. Ulusun kolektif bilinci, ulusun tarihi ve kültürel geleneğinde kendini gösterir. Bu da bu ulusu farklı ulusal özelliklere sahip kılar. Hui’lerin hikayeleri, Hui halkının dini inanç ve gerçek yaşamının sanatsal bir

temsilidir. Hui halkının İslam dini inancı, ortak psikolojik özelliklerinin önemli bir parçasıdır. Bu bilinç, Hui halkının hikayelerinde yansıtılır, böylece onların hikayeleri az çok İslam tarzına sahip olmuştur.

Kısacası, Hui halk hikayelerinde sergilenen halk kültürü, Hui halkının geleneksel kültürünün önemli bir parçasıdır. Bu hikayeler, Hui halkının tutumlarını ve değerlerini yansıtır, sadece Hui halkının kültürel yaşamını zenginleştirmekle kalmamış, aynı zamanda etnik grubun üyeleri arasındaki duygusal bağlantıyı da güçlendirerek Hui milliyetinin birliği ve gelişiminde uyumlu ve teşvik edici bir rol oynamıştır.

3.2.3.2. Tarihsel Hafızanın Diğer Biçimi: Modern Tarihsel Gerçekler

Modern tarihsel gerçekler, modern zamanda ortaya çıkmışlardır ve hatta bazı insanlar bu gerçekleri yaşamıştır, bu nedenlerle insanlar bunlarla ilgili bir samimiyet ve gerçekçilik hissi duyarlar. Xi'an Hui milliyeti, ortak tarihsel anılarla ulusal kimliklerini inşa eder ve etnik toplumun birliğini güçlendirir.

Tong Zhi Döneminde Shaan Xi Hui İsyanının Tarihi'ne göre, Qing (清) Hanedanı döneminde Shaan Xi Hui halkının isyanı başarısız olduğu için, sadece 30.000'den fazla Xi'an Hui bireyi hayatta kalmıştır. Kurtulan bu kişiler, Xi'an Hui halkının tarihi ve kültürel gelişiminin izlerini taşımışlardır.

Shaan Xi'de meydana gelen Hui ayaklanması, Qing (清) hükümeti ve Shaan Xi'de bulunan Han halkı arasındaki toprak sahibi sınıf tarafından Hui üzerinde yapılan uzun vadeli baskının bir sonucuydu. Ancak o sırada çoğu Han çiftçisinin bakış açısıyla Hui ayaklanması, Han halkının katledilmesiydi, bu yüzden her yerde Han çiftçileri başka yerlere kaçmıştır. Bu şekilde, bürokratlar ve toprak ağalarının kışkırtmasıyla birbirinden ayrılan Hui ve Han halkları, barışçıl şekilde bir arada yaşarken, karşılıklı düşmanlık hissederek duruma gelmişlerdir.

Hui ve Han halkları arasındaki bu ilişkinin Hui ve Han halklarının yaşamları üzerinde büyük etkisi olmuştur. Örneğin Wei Nan (渭南) bölgesinde bir çocuk ağladığında annesi "Hui'ler geldi!" diye korkutur ve çocuk ağlamayı durdururmuş.. Çocuklar Hui'lerin ne kadar korkunç olduğunu anlamamışlar, anneleri onlara Tong Zhi

(同治) döneminin ilk yıllarında Han halkının Hui halkı tarafından öldürülmesini tarif etmiş ve çocuklar çok korkmuşlar.²⁵⁹

Hui Ayaklanması'nın tarihsel gerçekliğinin nihai sonucunun, Shaan Xi'deki Hui ve Han uyrukları arasındaki mesafeyi derinden açtığı söylenebilir. O sırada, Shaan Xi valisi, Shaan Xi'deki Hui halkının öldürülmesini emrettiğinde, Xi'an Hui halkı sadece Hui Fang (回坊) Müslüman mahallesinde kuşatılmıştı ve mahallenin civarında giyotinler bulunmaktaydı. Hui halkı Hui Fang (回坊) sınırını geçtiği yerde öldürülmüştür. Xi'an'daki Hui halkı Hui Fang (回坊) içinde 18 yıl yaşamış, dış dünyayla iletişim ve bağlantı kuramamıştır. Bu kuşkusuz Hui ve Han halkları arasındaki nefreti artırmıştır.

Xi'an Hui etnik grubunun tarihi, Hui'lerin ulusal kimliğinin gerçek kaynağıdır. Ulusal kimlik tarihin duygusal bir ifadesidir. Bugüne kadar, Shaanxi Hui halkının ayaklanmasını anmak için Xi'an Hui Fang (回坊) Müslüman mahallesinde her senenin 17 Mayıs'ında Hatıra Etkinliği düzenlenmektedir. Başka bir deyişle, Çin geleneksel takvimine göre, her yıl 5. ayın 17. gününde Xi'an Hui halkı tarafından camilerde Kur'an okunur, ölümler ve yaşayanlar için dua edilir. Bazı cami imamaları da Hui halklarına 17 Mayıs yıldönümünün tarihçesini anlatır, bu şekilde kimsenin Hui tarihini unutmaması umulmaktadır. Aynı zamanda Hui bireylerine barış zamanına değer vermek, inançlara bağlı kalmak, ulusun birliğini güçlendirmek ve İslam'ın gelişmesi için çalışmak tavsiye edilir.

Törenin sürekli tekrarı, tarihsel hafızayı sürekli olarak derinleştirir, böylece insanların kalbinde psikolojik olarak yakınlık hissi ortaya çıkarır. Tören tekrarlama süreci aynı zamanda bireylerin ulusal kimlik oluşturma sürecidir. Ne tür bir tarih olursa olsun, tarihsel hafıza töreni, insanların kimliklerini ve kendi uluslarına yakınlıklarını sürekli olarak güçlendirmektedir. Ulusal duyguların derinleşmesi, her bireye ait oldukları grubun tarihte birlikte acı çektiğini ve aynı zamanda grup üyelerinin onur veya utanç durumunda birlikte yaşayacaklarını hissettirir.

²⁵⁹ Ma Chang Shou, "Tong Zhi Döneminde Shaanxi Hui İsyanının Tarihsel İnceleme Kayıtlarının El Yazması." (马长寿.《同治年间陕西回民起义历史调查记录》手稿。

3.3. Ulusal Politikaya Dayanan Hui Müslüman Kimliği

“Modern devlet”, politik bir kavram olup, sadece modern zamanlardan itibaren ortaya çıkan bir kavramdır. Ülkenin beş temel unsuru vardır: bölge²⁶⁰, egemenlik, nüfus, hükümet ve hukuk. Ulusal kimlik, uluslararası ve bireysel seviyelere ayrılabilir. Uluslararası düzeyde, “ulusal kimlik” ifadesi, ülkenin statüsünün ve eşsiz karakterinin diğer ülkeler tarafından tanınmasıdır. Kişisel düzeyde “ulusal kimlik”, bir ülkenin vatandaşlarının, içinde bulundukları siyasi topluluğun meşruiyetini gönülden tanıdıklarını, psikolojik olarak bu ülkenin bir üyesi olduklarını kabul ettiklerini ve ulusal egemenliği, kültürel gelenekleri, idealleri ve inançları ve diğer yönleri kabul ettiklerini ifade eder. Bu aslında bir ulusun, ulusal kimliğini doğruladığı, bilinçli olarak ulusa ait olduğu ve toplumun hayatta kalmasını ve gelişmesini sürdürmek için kendi gücüne gönüllü olarak katkıda bulunduğu bir süreçtir.²⁶¹

Modern devletin beş temel unsurundan başlayarak, Çin’deki çeşitli etnik grupların ulusal kimliği temel olarak şu yönlerde kendini göstermektedir: Çin toprakları ve egemenliği korumak, hükümet yönetimini kabul etmek, diğer etnik grupları Çin üyesi olarak tanımlamak, ulusal yasa ve politikalara uymak.²⁶²

Çin’de İslam’a inanan on etnik gruptan biri olan Hui milliyeti, Çin tarihinin çeşitli dönemlerinde devlet iktidarıyla daima olumlu bir etkileşim içerisinde olmuştur. Bu, esas olarak Hui ulusal kimliğinin korunması ve geliştirilmesinden kaynaklanmaktadır. İslamî kimlik, Hui ulusal kimliğinin çekirdeğidir, Çinli kimliği ise Hui milli kimliğinin temelidir. Çinli kimliği ve İslami öğretilerdeki vatansever inanç, Hui halkının milli kimlik inşasının arkasındaki itici güçtür. Hui milli kimliğinin oluşumu, Hui halkının ana akım topluma adaptasyonunu ve Hui halkının ulusal politikalarının kabulünü ve uygulanmasını içerir.

Bilgin Gui Rong (桂榕), Hui ulusal kimliğinin oluşumunda hem İslam’ın hem de ulusal etnik ve dini politikaların çok önemli bir rol oynadığını vurgulamıştır. Geçmişte,

²⁶⁰ Kara toprakları, yani kontrolü altındaki topraklar.

²⁶¹ Geng Ning Fei, “Çin Demokratik Cumhuriyeti Döneminde Hebei’deki Hui Müslümanlarının Ulusal Kimliği Üzerine Araştırma”, **Yüksek Lisans Tezi**, He Bei Üniversitesi, 2015.

(耿宁飞. 民国时期河北回民的国家认同研究[D].河北大学,2015.)

²⁶² Jin Gui, “İletişim Açısından Hui Ulusal Kimliğinin ve Kültürel Kimliğin Etkileşimi Üzerine Araştırmalar”, **Doktora Tezi**, Nan Jing Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, 2016, s. 31.

(金贵. 交往视野下回族国家认同与文化认同的互动研究[D].南京理工大学,2016.博士毕业论文 P31.)

günümüzde veya gelecekte devlet, ilgili etnik ve dini politikaları formüle ederek Hui toplumu ve devlet gücü arasında pozitif bir etkileşim kurabilir.²⁶³

Çin Rejimleri ve İslam²⁶⁴ kitabı'nda, Tang ve Song Hanedanları dönemlerinden itibaren Çin rejimi ve İslam arasında varolan ilişki açıklanmıştır. Tarihsel olarak, Hui halkının milli kimliğinin kurulmasının ön koşulu, onların İslami inanç özgürlüğünün rejim tarafından tanınması ve korunmasıdır. Hui tarafından tanınan krallar mutlaka İslami inanç özgürlüğüne saygı duyan ve koruyan ve Hui Müslümanlarını kendi halkı olarak görenlerdir. Hui'lerin izlediği ulusal yasalar, Müslümanları yasal ve eşit sakinler olarak gören yasalardır.²⁶⁵

Eski zamanlardan beri Hui nüfusu artmaktadır. Ulusal politikalarla, kültürel kimlik temelinde, uzun süre diğer etnik gruplarla yaşama durumunda, modern Hui milli kimliği yavaş yavaş oluşmuştur. Modern Hui halkının milli kimliği esas olarak, ülke topraklarının ve egemenliğinin korunmasına, hükümetle özdeşleşmeye, ulusal yasa ve politikalara bağlılığa, ataerkil hukukla özdeşleşmeye ve ana akım kültür veya ana akım ideoloji ile özdeşleşmeye yansır.

Tez yazarı, Çin vatandaşı olarak hukuki kimliğinin tanınması, kültür olarak Çin kimliğinin tanınması ve politikalarının tanınmasının birlikte Hui topluluğunun milli kimliğini oluşturduğuna inanmaktadır.

Şekil 23 : Ulusal Politikaya Dayalı Hui Milli Kimliğinin Üç Boyutlu Çizimi

²⁶³ Gui Rong, **Tarih, Kültür ve Gerçeklik: Ulusal Kimlik ve Sosyal Uyum**, Kun Ming: Yun Nan Halk Yayınevi, 2012. (桂榕. 历史文化现实: 国家认同与社会调适[D]. 云南人民出版社, 2012.)

²⁶⁴ Yu Zhen Gui, **Çin Rejimleri ve İslam**, Yin Chuan: Ning Xia Halk Yayınevi, 2012. (余振贵. 中国历代政权与伊斯兰教[M]银川:宁夏人民出版社 2012.)

²⁶⁵ Jin Gui, “İletişim Açısından Hui Ulusal Kimliğinin ve Kültürel Kimliğin Etkileşimi Üzerine Araştırmalar”, **Doktora Tezi**, Nan Jing Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, 2016, s. 7-8.

(金贵. 交往视野下回族国家认同与文化认同的互动研究[D]. 南京理工大学, 2016. 博士毕业论文 P7-8.)

Çin vatandaşı olarak bireyin kimliğinin tanınması, esas olarak hane halkı kaydı, soyadı verilmesi ve etnik politikalar yoluyla oluşturulur.

Çin kültürünün kimliğinin tanınması, temel olarak Konfüçyüs kültürünün temsil ettiği Çin kültürünün tanımlanmasıdır. Özel tezahürleri Çin kültürünü öğrenmek, memurluk sınavlarına katılmak ve devlet yönetime katılmaktır.

Çin hükümetinin ve politikalarının kimliğinin tanınmasında hükümet tanımlanması yani siyasi gücün tanımlanması, feodal hanedanların, hatta en yüksek iktidar kuralına sahip hükümdarın tanımlanmasıdır ve daha çok “hükümdara sadık olmak ve vatanseverlik” olarak kendini gösterir. Politikaların tanınması, mevcut “ulusal yasa ve yönetmeliklere, etnik politikalara vb.” uygulanması ve bunlara uyulması şeklinde kendini gösterir. Özel zamanlarda Hui milli kimliği, ülkenin topraklarını savunmakla ortaya çıkan güçlü vatanseverlik seviyesine yükselebilir.

Tarih, baskısız veya adaletli bir politika ortamında, Hui halkının çıkarları korunduğu ve inançlarına saygı duyulduğu zaman, Hui halkının vatanseverliğinin artacağını kanıtlamıştır. Aksi takdirde, eğer hükümet sıkı veya adaletsiz ulusal politikalar uygularsa, bu durum Hui halkının vatanseverliğini azaltacak ve kendi ulusal kimliklerini güçlendirecektir.

3.3.1. Çin Vatandaşı Olarak Hukuki Kimliğinin Tanınması

Tang (唐) ve Song (宋) Hanedanları dönemleri sırasında yöneticiler, Orta Doğu ve Orta Asya’daki çeşitli ülkelerden Müslümanların iş ve eğitim için Çin’e gelmelerine ve Çin’de yaşamalarına izin vermiş ve “Fan Fang (蕃坊)” Müslüman mahallelerini kurmuşlardır. Bu, Hui halkının varlığı için önkoşulları ve siyasi garantileri sağlamıştır. Tabii ki, o zamanlardaki “Hui ataları” hâlâ “yabancılar” (Fan Ke: 番客) idi yani Çin vatandaşı değillerdi.

Yuan (元) Hanedanı döneminde Çin’e gelen Müslümanlar, Tang (唐) ve Song (宋) Hanedanı dönemlerindeki “Fan Ke” (番客)’den daha fazla siyasi statüye, ekonomik güce ve toplam nüfusa sahipti. Önemli olan, Yuan (元) Hanedanı döneminde bu insanların “bağlılık”tan, “Hui milliyeti kaydı”na geçmeye başlamalarıdır. Kitaptaki kayıtlara göre, 1273 yılında Yuan (元) İmparatoru Kubilay Han şöyle emretmişti: asker

yaşadığı yerde kayıtlı olsun.²⁶⁶ Başka bir deyişle, Çin'in her yerinde bulunan Hui bireylerinin, bulundukları yerde kayıtlı olmaları gerekmektedir. O zamanlarda Hui halkı ilk kez resmi olarak ulusal ikamet kaydında listelendi ve o zamandan beri Çin ulusunun bir üyesi oldu. Akademisyenler, Yuan (元) Hanedanı döneminde Hui'lerin devlette kayıtlı olmalarının, Hui milli kimliğinin inşasında önemli bir rol oynadığına inanmaktadırlar.

Hui'lerin nüfus kaydının ortaya çıkışı, Tang (唐) ve Song (宋) Hanedanları dönemlerindeki Hui'lerin atalarının “Fan Ke”(番客) durumunun sona erdiğini göstermiştir. Sonuç olarak, Hui halkı yasal birer Çin vatandaşı olmuştu. Yasal bir vatandaş kimliğiyle Hui milli kimliği kurulabilirdi. Buna ek olarak, Yuan Hanedanlığı döneminde Hui halkının sosyal statüsü sadece baskın Moğollardan sonra ikinciydi, milli kimlikleri ulusal yasalarla korunuyordu. Ayrıca Hui'lerin yüksek sosyal statüleri de onlara Çin vatandaşlığına ait olma hissi vermiştir.

Ming (明) Hanedanlığı hükümdarlarının Hui'nin gelişimine karşı tutumu: saygı ve asimilasyon olarak özetlenebilir. Bir yandan, Ming (明) Hanedanlığı dönemindeki yöneticiler Müslümanlara yönelik öncelikli politikalar uygulamıştır. Özellikle Ming Hanedanlığı'nın kurulması sırasında, yöneticiler birçok Hui komutanına saygı duyar ve önem verirdi. Ülkenin yüce yöneticileri tarafından İslam'a yapılan övgü, Hui halkını ulusal farkındalıklarını artırmaya ve milli kimliklerini güçlendirmeye teşvik etmiştir. Bu nedenle Hui halkı bilinçli olarak ana akım topluma entegre olmaya başlamış ve devlet işlerinde aktif rol almıştır. Öte yandan, Ming (明) hükûmeti milliyetçi bakış açısı ile Hui'lere asimilasyon politikaları da uygulamıştır. Yöneticiler, Müslümanları ekonomik, kültürel ve siyasi nitelikleri onların ideallerine uygun olacak şekilde sınırlayarak zorla Han Çinlileştirmeye çalışmışlardır. Başka bir deyişle, Ming (明) hükûmeti'nin “Hui'lerin kendi kıyafetleri, soyadları ve dilleri yasaklandı” ve “Hui grubu içinde birbirleriyle evlenmek de yasaklandı” şeklindeki kuralları ve önlemleri, Hui halkının Çinlileşme sürecini objektif olarak hızlandırmış ve Hui halkının Çin vatandaşı olduğu yönündeki farkındalığı ortaya çıkarmıştır.

²⁶⁶ Wang Hui, Song Lian, **Yuan Shi** (Yuan Tarihi), Cilt. 93, “Shi Huo Zhi Yi”. (王祎, 宋濂, 《元史》卷93《食货志一》。) <http://www.shicimingju.com/book/yuanshi.html> (28 Ekim 2018)

Qing (清) Hanedanı döneminin başlarında, hükûmet Hui halkına sıkı olmayan etnik politikalar uygulamış, bu nedenle Hui halkının milli kimliği sürekli olarak güçlendirilmiştir. Fakat Qing (清) Hanedanı döneminin sonlarında hükûmet, Hui halkına ayrımcı etnik politikalar uygulamıştır. Hui halkı adaletsiz bir ortamda yaşamıştır. Ayrımcılık ve zulmün ortaya çıkışı, Hui'lerin milli kimliğinin Qing (清) hükûmeti tarafından tam olarak tanınmadığını ve Hui halkının Han halkı ile aynı Çin vatandaşı kimliğini elde etmediğini göstermiştir. Bu tür ayrımcı ve baskıcı yasa ve politikaların uygulanması, Hui'lerin Çin ana akım kültürüyle özdeşleşme seviyesini düşürmüştür. Hui halkının zayıflamış milli kimliğinin belirgin tezahürü, hükûmet baskısına muhalefet eden büyük ya da küçük Müslüman ayaklanmalarının çeşitli şehirlerde sıklıkla meydana gelmesidir.

Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) döneminde yeni devlet, Qing (清) Hanedanlığı'nın etnik politikalarına karşı çıkmış, etnik eşitliği tanımış ve ulusal özerklik fikirlerini ortaya koymuştur. 1 Ocak 1912 tarihinde, Sun zhong shan (孙中山)²⁶⁷ “Beş Etnik Birliği” etnik politikasını önermiştir.

Sun Zhong Shan (孙中山), “Geçici Başkanlık Bildirgesi”nde şunu açıklamıştır:

“Ülkenin özü insandır. Han (汉), Mançu (满), Moğol (蒙), Hui (回) ve Zang (藏) toprakları bir ülkedir. Yani Han (汉), Mançu (满), Moğol (蒙), Hui (回) ve Zang (藏) etnik grupları eşittir ve birlikte Çin ulusunun birliğidir.”²⁶⁸

Bu düşünceden, Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) hükûmetinin Hui'lerin Çin vatandaşlığı kimliğini ve Müslüman kimliğini tanıdığı görülebilir. Sun zhong shan (孙中山)'ın ulusal eşitlik kavramı, sadece Hui halkının Çin kimliğini güçlendirmekle kalmamış, aynı zamanda Hui halkının çoğunluğunu Kurtuluş Savaşı'na aktif olarak katılmaları için yönlendirmiş ve teşvik etmiştir.

²⁶⁷ Sun Zhong Shan: 孙中山, (12 Kasım 1866-12 Mart 1925), modern Çin'de büyük bir politikacı, devrimci, düşünür, Çin ulusal demokratik devriminin büyük öncüsüydü. Çin Demokratik Cumhuriyeti' nin ve Milliyetçi Parti Guo Min Dang (国民党)'ın kurucusuydu.

²⁶⁸ Sun Zhong Shan'ın Komple Eserleri, Cilt: 2, Pekin: Çin Yayınevi, 1982, s.2.
(孙中山全集(第2卷).[C]. 北京: 中华书局, 1982. P2.)

Tablo 10 : Hui’lerin Kimlik Durumu Değişikliği Tablosu

Hanedan/ Dönemin Adı	Zaman Aralığı	Kimlik Adı	Kimliğin Özellikleri
Tang(唐)	618 - 907	Fan Ke (番客), Hu Shang(胡商)	Yabancı
Song(宋)	960 - 1279	Tu Sheng Fan Ke (土生番客)	Çin’de doğan Fan Ke’lerin çocukları ve torunları, aslında yabancı
Yuan(元)	1271 - 1368	Hui Hui (回回)	Hui’lerin nüfus kaydı ortaya çıktı, hükûmet tarafından Çin uyruklu olarak kabul edildi ve resmen Çin vatandaşı oldular.
Ming(明)	1368 - 1644	Hui Hui (回回)	Çin vatandaşı, ancak hükûmet Hui’lere “Saygı ve Asimilasyon” politikaları uygulamıştır.
Qing(清)	1636 - 1912	Hui Hui (回回)	Dönemin ilk yıllarında hükûmet Hui halkına sıkı olmayan etnik politikalar, son yıllarında ise ayrımcı etnik politikalar uygulamıştır.
Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国)	1912 - 1949	Hui İnsanları (回 民), Hui Dini (回教)	Hükûmet, Hui’lerin kendi etnik grup özelliklerine sahip olduğunu kabul etmemiştir. Hükûmete göre Hui halkı, Çin’de farklı yaşam alışkanlıklarına sahip birer Han Çinlidir.
Çin Halk Cumhuriyeti (中华人民共和国)	1949 - bugün	Hui Etnik Grubu (回族)	Hükûmet, Hui etnik grubunun Çin’in 56 ulusundan biri olduğunu ve Hui’lerin Çin vatandaşlığına sahip olduklarını kabul etmektedir.

Bununla birlikte, Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) hükûmeti, Hui'lerin kendi etnik grup özelliklerine sahip olduğunu kabul etmemiştir. Hükûmete göre Hui halkı, Han halkının bir kolu olarak kabul edilir, yani sadece Çin'de farklı yaşam alışkanlıklarına sahip bir Han Çinlidir. Ancak Çin'in tehlikeye maruz kalması durumunda, yabancı düşmanların istilasıyla karşı karşıya olan Hui halkı şunun farkındaymış: *"Biz Çin'deki Hui halkıyız. Hayatlarımız ve ölümümüz bu topraklarda. Çin'den asla ayrılmayacağız."*²⁶⁹ "Çinliler" kimliği altında, Hui halkı, yaşamlarını ve ölümlerini ülkenin hayatta kalmasıyla ilişkilendirmiştir. Vatandaşlığın kimliği bu şekilde tanınması, milli kimliğin ve vatanseverliğin oluşumu için önemli bir önkoşuldur.

1 Ekim 1949 tarihinde Çin Halk Cumhuriyeti (中华人民共和国) kurulmuştur. Yeni hükûmet dini inanç özgürlüğü politikasını uygulamıştır. Bugünkü Hui topluluğu 1950 yılında etnik bölümde tanımlanmış ve şekillendirilmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk yıllarında, Çin Komünist Partisi (中国共产党) Hui'lerin geleneklerine saygı duymuş, camileri korumuş, Müslümanlar için ilkokullar, ortaokullar ve İslami enstitüler kurmuştur. Ne yazık ki, "Kültür Devrimi" sırasında Hui halkı din zulmü görmüş ve ezilmiştir. 1979'da Çin, "Reform ve Dış Dünyaya Açılma" politikasını uygulamaya koymuştur. Bu politika uygulandıktan sonra Hui halkı ülkedeki diğer 55 etnik grup gibi Çin halkından olmuştur. Bazı Hui'ler, Çin Halkının Siyasi Danışma Konferansı Ulusal Komitesi'ne üye olmuşlar ve yerel Halkın Siyasi Danışma Konferansı'na katılmışlardır. Dolayısıyla Hui halkı, Çin Ulusal Birliğin önemli bir parçası haline gelmiştir. Yerel İslami dernekler de ülkenin yerel yönetimine katkıda bulunmaktadır.

Yukarıdaki tablodan şunu açıkça görebiliriz: Çin'de yaşayan Hui halkının kimlik durumu, tarihteki bir Müslüman göçmen grubundan başlayarak, bugünkü Çin vatandaşlığına sahip İslam'a inanan etnik gruba gelinceye kadar, köklü bir değişiklik süreci sergilemektedir. Hui'lerin kimlik adları her tarihsel dönemde farklıdır. Farklı kimlik adları, Hui halkının içinde yaşadığı farklı dönemlerin sosyal ortamlarını ve farklı hükûmetler tarafından uygulanan politikaları ve davranışları temsil eder. Kısacası, uzun bir gelişme ve evrim döneminden sonra, Hui halkı bugün Çin'in 56 etnik grubunun

²⁶⁹ "Çinli Hui Müslümanları Japon Karşısı Savaşı Destekliyor", **Halk Gazetesi**, 16 Aralık 1937. (中国回教民众拥护抗战[N]. 大公报, 1937-12-16.)

vazgeçilmez bir üyesidir. Vatandaşlık perspektifinden bakıldığında Hui halkı, milli kimlikleriyle Çin vatandaşı olarak Çin halkı ile özdeşleşmektedir.

3.3.2. Kültür Olarak Çin Kimliğinin Tanınması

Hui halkı Çin kültürünün atmosferinde, hayatta kalma ve gelişmenin yollarını aramak için ana akım kültüre uyum sağlamak zorundadır. Tabii ki, bazı Hui'lerin Çin kültüründen etkilendiğini ve Çin kültürünü öğrenmek için inisiyatif aldığını inkar edemeyiz. Buna ek olarak, genellikle Hui bireyleri günlük yaşamlarında Çin kültüründen etkilenmektedir. Bununla birlikte, Hui halkının Çin kültürünü öğrenmesi ve benimsemesi, İslami öğretilere uygun olarak yürütülmektedir. Hui halkı, yalnızca kendi kültürel yapılarını ayarlar ve ana akım kültürle uyum arar, böylece ulusal kültürleri daha iyi korunabilir.

Gui Rong (桂榕)'a göre, Hui'lerin imparatorluk sınavlarına katılmaları, memur olmaları, orduya ve birçok yönden sosyal işlere katılmaları, Çin'in ana akım kültürüne entegre olma fırsatına sahip olmaları, Hui milli kimliğini göstermiştir.

Gui Rong (桂榕)'a göre, Hui etnik grubunun milli kimliği, emperyal sınavlara katılarak, kamu hizmetlerine katılarak, orduya katılarak, sosyal işlere çeşitli şekillerde katılarak ve ana Çin kültürüne entegre edilerek gösterilebilir.²⁷⁰

Tang (唐) ve Song (宋) Hanedanları dönemlerinde batıdan gelen Müslümanlar Çin kültürünü çok sevmişlerdir. Sadece Çin kültürünü öğrenmek için inisiyatif almakla kalmamışlar, bazıları da çok yüksek bir seviyeye ulaşmıştır. Bu yurtdışından gelen Müslümanlar, hukuksal olarak Çin vatandaşı olmamalarına rağmen, gerçek yaşamda Çin vatandaşları gibi Çin kültürünü öğrenme hakkından da yararlanabilirlermiş. Dolayısıyla o zamanlarda, Çin kültürünü bazı bilen Müslümanlar da bulunmuştur. Buna ek olarak, Tang (唐) ve Song (宋) Hanedanları dönemlerinde Hui'lerin ataları, Çinlilerle aktif olarak etkileşime girmişlerdir. Hatta, Song (宋) Hanedanı'nın son döneminde,

²⁷⁰ Gui Rong, "Hui Milli Kimliği: İnşaat ve Yoruma Kültürel Antropolojik Bakış", **Kuzey Min Zu Üniversitesi Dergisi**, Vol.1, 2011.

(桂榕. 回族的国家认同: 建构与阐释的文化人类学视角[J]. 北方民族大学学报. 2011 (1).)

Arap soyundan gelen Pu Shou Geng (蒲寿庚)²⁷¹ gibi bazı insanlar memur olmuşlardır. Hui bireylerinin devletin resmi ofisine atanması, Hui halkının Çin ile özdeşleştiğini göstermiştir.

Yuan (元) Hanedanı döneminde, Hui'lerin sayısı önceki dönemlerdeki Hui nüfusu ile kıyaslanırsa büyük ölçüde artmış olduğu, ancak Han halkının nüfusunun yanında hala az olduğu görülür. Günlük yaşamda iletişimi kolaylaştırmak için Çince konuşmaya ve Çin kùltürünü öğrenmeye başlamışlar ve kültürlerini ana akım kültüre uyarlamak için çok çalışmışlardır. Bu adaptasyon, edebiyat, sanat ve mimari gibi birçok alana yansıtılmıştır. Örnek olarak, o zamanlarda birçok Hui yazarı ve ressamı mevcuttur. Ayrıca, imparatorluk sınavına katılmak, Hui'lerin Çin feodal hanedanıyla bağlantılı politik kimliklerinin en doğrudan ifadesiydi. Yang Zhi Jiu (杨志玖)'nun istatistiklerine göre, Yuan (元) Hanedanlığı'nda eyalet valisi ve üzeri makamlarda görev yapan 72 kadar Hui bireyi bulunmuştur.²⁷² Bir çok Hui bireyinin devlet yönetimine katılımı, Çin ile bağlantılı olan kimliklerini de ifade etmiştir.

Ming (明) Hanedanlığı dönemindeki Hui halkı aktif olarak Han kùltürünü öğrenmiş ve imparatorluk sınavlarına katılmıştır. Zaten memur olmak için Çin kùltürünü öğrenmek ve bilmek gerekmiş. Hui'lerin imparatorluk sınavlarıyla hükûmet yönetim sistemine girmeleri, onların milli kimliklerinin derin bir yansımasıdır. Aynı zamanda, Ming (明) Hanedanlığı döneminde İslam kùltürü ile Konfüçyüs kùltürünü birleşerek Konfüçyüs benzeri bir İslam kùltürü oluşturulmuştur. Bu dönemde Hui halkı Konfüçyüsçü kùltür ile etkileşimlerinde iki anlamlı yola sahiptir: biri Cami Eğitim Sisteminin kurulması, diğeri de Çince Çeviri Etkinliği yapılmasıdır. Bu durumlar, bu tezin “eğitim bölümü”nde ayrıntılı olarak tartışılmıştır ve burada tekrarlanmayacaktır. Hui entelektüellerinin “Konfüçyüsçülük ile İslam Dinini Açıklama” hareketi, etnik bütünleşme sürecini hızlandırmış ve Hui etnik grubunun Çin'deki Müslüman kimliğinin içeriğini zenginleştirmiştir.

²⁷¹ Pu Shou Geng: 蒲寿庚, (1205 - 1290), Geç Song (宋) Hanedanı ve erken Yuan (元) Hanedanı döneminde “Fan Ke Hui Hui (蕃客回回)”nin bir temsilcisiydi. Batı Bölgesi Araplarının soyundan gelen Pu Kai Zong (蒲开宗)'un oğluydu. Onun atası 10. Yüzyılında Çin'in güney tarafına gelmiştir.

²⁷² Chen Hong Mei, “Modern Çağlarda Hui Ulusal Kimliği Üzerine Araştırma”, **Doktora Tezi**, Ning Xia Üniversitesi, 2011.

(陈红梅. 近代回族国家认同研究[D]. 兰州: 宁夏大学博士论文, 2011.)

Qing (清) Hükûmeti'nin ayrımcı ve baskıcı yasaları ve politikaları, Hui halkının İslam inançlarına daha fazla dikkat etmesini sağlamış ve Çin geleneksel kültürüne olan ilgilerini zayıflatmıştır. Bu nedenle, Qing (清) Hanedanı döneminde Hui halkı arasında “İslami inanç ve Konfüçyüsçülük kültürü” arasındaki seçim çelişkileri ortaya çıkmıştır. Çok sayıda Hui bireyi, Hui halkının Çin kültürünü öğrendikten sonra Han halkı olduğuna inanmıştır ve onlara göre, camiye gidip İslam dininin bilgilerini öğrenmek en doğru yoldur. Dolayısıyla Qing (清) Hanedanı döneminde cami eğitimi, birçok Hui bireyi tarafından seçilmiş ve bu yüzden cami eğitim sistemi çok gelişmiştir. Çin kültürünü öğrenmeyi seçmemesi, Hui halkının Çin milli kimliğinin bu aşamada zayıfladığını göstermiştir.

Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) döneminde, Hui milliyetinin “Yeni Kültürel Hareketi” daha da geliştirilmiş ve yeni gazeteler, okullar ortaya çıkmaya devam etmiştir. Buna ek olarak Hui halkı, dini veya akademik gruplar kurmuş, yurtdışına öğrenciler göndermiş, İslami akademik araştırma faaliyetleri gerçekleştirmiş, Kur'an'ı Çince'ye çevirmiştir. Bu hareketlerin hepsi “Yeni Hui Kültürel Hareketi”nin içeriğine eklenmiştir. Özellikle, Kur'an'ın Çince çevirisinin ortaya çıkması, Hui halkının İslam'ı öğrenmesini kolaylaştırmakla kalmamış, aynı zamanda Hui Müslümanlarının Çin'deki diğer etnik grupların İslam'ı daha iyi anlayabilmelerini umma arzusunu da dile getirmiştir.

Bununla birlikte, Çin'in tehlikeye maruz kalması durumunda, yabancı düşmanların istilasına karşısında Hui halkı, Çin'in diğer etnik gruplarından vatandaşlar gibi, ülkeyi kurtarmak için de yollar aramaktaydı. Bu kritik durum, bazı Hui entelektüellerinin, Hui halkının vatansever eylemleri için güçlü bir manevi destek sağlamak amacıyla İslami öğretilerde vatanseverliğin kökenini takip etmelerine yol açtı. Wang Jing Zhai (王静斋) imam, *İslam'a İnanmak ve Ülkeyi Sevmek*'te şunu söylemiş: “Müslümanların yapması gereken ülkelerine bakmaktır. Bu, İslami inancın bir parçasıdır. Ülkeyi korumak ve İslam'ın öğretilerine uymak tüm Müslümanların sorumluluğudur.”²⁷³ Hui halkının yurtseverlik duygusu ve diğer etnik gruplarla birlikte ülkeyi koruma isteği, Hui halkı bireylerinin Çin vatandaşı olduklarını kabul ettiklerini yansıtmaktadır.

²⁷³ Wang Jing Zhai, “İslam'a İnanmak ve Ülkeyi Sevmek”, *Yue Hua Dergisi*, Vol.2, No.3, 1930. (王静斋. 谨守回教与爱护国家[J]. 月华, 1930, 2 (3) .)

Çin Halk Cumhuriyeti (中华人民共和国) döneminde devlet, “Dokuz Yıllık Zorunlu Eğitim” politikası ve “Dini Eğitimden Ayırma” politikası uyguladı. Hui çocukları ve gençleri de resmi eğitim alırlar. Okul eğitim içeriği esas olarak Çin kültürüne ve modern bilimsel bilgilere dayanmaktadır. Hui halkı tarafından alınan Han kültürü eğitimi, nesnel olarak onların Çin vatandaşı oldukları bilincini yani Çin milli kimliklerini güçlendirir.

Sonuç olarak, eski zamanlardan beri Hui halkı, Çin kültürünü aktif olarak öğrenmektedir. Bu nedenle, Han kültürü Hui kültürünün bir parçası haline gelmiştir. Hui halkının günlük yaşamında kullanılan dil, kıyafet, soyadı, mimari ve diğer yönler güçlü Çin özelliklerini yansıtır. Sadece bunlar değil, aynı zamanda etik ve felsefi düzeyde de, Hui halkı Çin kültüründen bir şeyler öğrenmiştir.

Sosyalizmin temel değerleri²⁷⁴, çağdaş Çin ana akım kültürünün bir parçasıdır. Şimdiki dönemde Hui halkı sosyalizmin temel değerlerini tanıyabilir. Çünkü Hui kültürü perspektifinden bakıldığında, inanç seçme özgürlüğü, Müslümanlar arasında birlik ve eşitlik, sosyal uyum, vatanseverlik kavramı, iş dünyasında dürüstlük, insanlar arasında iyi işler yani insan yardımseverliği, adalet tutumu ve diğer Hui kültürü öğeleri, sosyalizmin temel değerlerinin çağrışımını yansıtmaktadır.

Ana akım kültüre yakın olmak ve Han kültürünü öğrenmek, Hui halkının Çin vatandaşlığı ile özdeşleşmeye devam etmesini sağladı. Buna ek olarak, devletin Hui halkına saygı duyması ve adil davranması, Hui halkına milli kimliğini korumak için siyasi koşulları sağladı.

3.3.3. Politikalarının Tanınması

Devlet tarafından formüle edilen ve uygulanan yasa ve politikaların, Hui halkının milli kimliği üzerinde güçlü bir şekillendirme etkisi vardır. Hui halkının devlet iktidarını ve politikalarını tanıması, farklı dönemlerde farklı performanslara sahiptir. Bu performanslar, temel olarak üç açıdan kendini gösterir: iktidardakilerin tanınması, iktidardakiler tarafından önerilen etnik politikalar için destek, devlet tarafından formüle edilen yasalara ve düzenlemelere uyma.

²⁷⁴ Sosyalizmin temel değerleri: refah, demokrasi, medeniyet, uyum; özgürlük, eşitlik, adalet, hukukun üstünlüğü; vatanseverlik, özveri, dürüstlük, samimiyet.

Tang (唐) ve Song (宋) Hanedanları dönemlerinde Hui'lerin ataları, Fan Fang (蕃坊) Müslüman mahallesinde yaşamışlardır. Fan Fang (蕃坊), özerk bir bölgeydi. Çin imparatoru Fan Fang (蕃坊)'a Müslüman hâkimi – Fan Zhang (蕃长) tayin etmiştir. Fan Zhang (蕃长), Müslümanların yasaları ile Müslümanları idare etmektedir. Bu nedenle o zamanlardaki Fan Ke (蕃客)'ler, hükûmetin yasalarına ve yaptırımlarına tabi değillerdi. Dolayısıyla Hui'lerin atalarının, Çin'in ulusal yasaları ve düzenlemeleri ile aynı fikirde olmaları gerekli değildi.

Yuan (元) hükûmeti “Hui kaydı” sistemini önerdikten sonra, Hui halkı aktif olarak nüfus kaydı işlerine katılmışlardır. Bu durum, Hui halkının iktidardakilerin etnik politikalarını desteklediklerini ve Çin kimliğine sahip olmalarının psikolojik taleplerini ve isteklerini göstermiştir.

Ming (明) Hanedanlığı hükûmetinin yasaları ve politikalarının içerikleri açısından bakıldığında, hükûmetin Hui'lerin inançlarına saygı gösterdiği, aynı zamanda Hui'nin yaşamını asimile ettiği sonucuna varabiliriz. Bir yandan Ming hükûmeti, Hui etnik grubunun İslami inançlarına saygı duymuş ve Hui Müslümanları için camiler inşa etmiştir. Çin'de yaşayan Hui'ler, dini inançları için en yüksek hükümdarın saygısını hissederek, imparatora ve hükûmete doğal olarak teşekkür ederler. Dolayısıyla Hui halkının, imparatoru, hükûmeti ve imparator tarafından atanan yetkilileri tanımasını güçlendirmiştir.

Öte yandan Ming hükûmeti, günlük yaşam adetleri açısından Hui halkına asimilasyon politikasını uyguladı. Diğer bir deyişle, hükûmet Hui halkını başka gruptan insanlarla evlenmeye, Çin dilini kullanmaya, Çin kıyafetleri giymeye ve Çin soyadlarını kullanmaya zorladı. Bu laik kültürlerin asimilasyonu Hui halkı tarafından kabul edilmiştir. Bu politikaların sonucu, Hui halkının Han halkıyla etkileşimlerinde aynı dili kullanabilmeleri, görünüşte benzer olabilmeleri, aynı soyadlarını kullanabilmeleri ve benzer kanlara sahip olmalarıdır. Bu değişiklikler, Hui halkının yaşamına daha fazla ana akım kültürel faktör getirmiştir. Bu nedenle, Hui halkının milli kimliği de güçlendirilmiştir. Kısacası Ming Hanedanlığı'nın bu “saygı ve asimilasyon” stratejisi, Hui halkının Müslüman kimliklerini ve Çin vatandaşı kimliklerini gerçekleştirmeleri için elverişli bir siyasi ortam sağlamıştır.

Qing (清) Hanedanı, Hui Müslümanları için bir düşüş dönemi değildi. Hui'lerin düşüşü, Qing (清) hükûmetinin Hui'lere yönelik yasaları ve politikaları ile ilgiliydi. Yasal düzeyde, Qing hükûmeti Hui halkına karşı ayrımcılık yapmaya devam etmişti. 19. yüzyılın ortalarında, Ceza İşleri Bakanlığı, yerel yetkililerin Hui halkı ile gayrimüslimler aynı suçu işleseler de, Hui'lerin daha ağır şekilde cezalandırmalarına izin veren bir dizi düzenleme ve dava oluşturmuştur.

Wang Dong Ping (王东平), “Qing Hanedanlığı Yasası”ndaki yasaların ve yönetmeliklerin Hui halkına karşı ayrımcılık ve baskı ile dolu olduğuna ve Hui halkının yasa önünde eşit olmayan bir biçimde muamele gördüğüne inanmaktadır.²⁷⁵

Qian Peng (钱鹏) şunları demişti: “Qing hükûmeti etnik azınlıklara eşit davrandığını iddia etse de asıl durum öyle değildir. Qing hükûmetinin yerel yetkilileri kamuoyunda ‘Hui’lerin haydut olduklarını ve ortadan kaldırılmaları gerektiğini’ açıkça ilan etmiş. 1862 yılından sonra Qing İmparatoru, Hui'lere karşı ayrımcılık yapan yasalar yayınlamış ve Hui halkı, bazı benzer durumlarda Han'lardan çok daha fazla cezalandırılmıştır.”²⁷⁶

Bütün bunlar, Hui halkına o zamanlarda diğer Çin vatandaşları kadar adil davranılmadığını göstermiştir. Tabii ki, Hui halkının milli kimlik derecesi de azalmıştır.

Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) döneminde Çin'in iç ve dış sorunları endişe vericiydi ve çeşitli etnik azınlıkların ulusal kimliği de önem kazanmıştı. Qing hükûmeti ile karşılaştırıldığında, Çin Demokratik Cumhuriyeti hükûmeti “Beş Etnik Birliği” politikasını önermiştir. Bu politika Hui halkının siyasi statüsünü yükseltmiştir. Buna ek olarak, hükûmetin “İnanç Özgürlüğü Politikası” üzerindeki vurgusu, Hui'lerin Müslüman kimliğini korumaya yardımcı oluyordu. Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) döneminde Hui halkının yeniden canlanması için politik olarak nesnel bir koşul sağlandığı söylenebilir. Aynı zamanda, Çin'in tehlikeye maruz kalması durumunda, Hui halkının milli kimliği ve vatanseverliği de benzeri görülmemiş derecede yüksekti.

²⁷⁵ Wang Dong Ping, “Qing Hanedanlığı Yasası'nda Hui'lerle İlgil Yasalar Üzerine Araştırma”, **Hui Çalışmaları**, Vol.2, 2000, s.12.

(王东平. 《大清律例》回族法律条文研究 [J]. 回族研究, 2000(2). P12.)

²⁷⁶ Qian Peng, “Qing Hanedanlığı'nın Hui'lerle İlgili Yasama Politikaları Üzerine Bir Ön Çalışma”, **Kuzaybatı Min Zu Üniversitesi Dergisi**, Vol.3, 2005, s.106.

(钱鹏. 清朝回族立法政策初探 [J]. 西北民族大学学报, 2005(3). P106.)

Teorik olarak, vatanseverlik milli kimlikle aynı şey değildir, ancak vatanseverlik milli kimlik ile elde edilebilir. Yalnızca milli kimlik temelinde insanlar ülkeye derin duygular besleyip vatanseverlik gösterebilirler. Vatanseverliğin daha güçlü ve daha üst düzey bir milli kimlik olduğu söylenmelidir.

Çin Komünist Partisi, Hui'nin ulusal kimliğini ve statüsünü tanır ve Hui'nin inançlarına ve alışkanlıklarına saygı duyar. Çin Komünist Partisi'nin Hui'lere karşı bu davranışı, Hui milliyetinin ülkeyi savunma hevesini artırmıştır. Çin Milliyetçi Partisi Guo Min Dang (国民党) ve Komünist Parti ulusal birleşik bir cephe oluşturmuş ve tüm Çin halkı emperyalizm ve saldırganlığa karşı mücadeleye aktif olarak katılmıştır. Ulusal kriz Hui halkının milli kimliğine ilham vermiştir. Shaanxi'deki Hui halkı, diğer tüm etnik grupların bireyleriyle birlikte, ulusal bağımsızlığa ve ulusal kurtuluşa büyük katkılarda bulunmuştur.

Japonya'ya Karşı Direniş Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'na katıldıktan sonra Çinli Hui halkı, Çin'in bir üyesi olduklarını fark etmiş ve ülkenin kaderi kendi kaderine yakından bağlanmıştır. Sonunda, Çin'deki Hui milliyeti açık ve net bir milli kimlik oluşturmuştur.

Buna ek olarak, yeni hükûmet Hui halkının milli kimliğini güçlendirmek için bir dizi önlem uygulamıştır. Örnek: 1949 yılında "Bölgesel Etnik Özerklik" politikası başarıyla uygulanmıştır. Çin'deki tek eyalet Hui özerk bölgesi olan Ning Xia Hui Özerk Bölgesi (宁夏回族自治区), 1958 yılında kurulmuştur. Çin'in diğer bölgelerinde de birçok Hui Özerk Bölgesi bulunmaktadır. Çin Komünist Partisi'nin ulusal eşitlik politikası ve ulusal özerklik ilkesi Hui halkı tarafından tanınmış ve desteklenmiştir.

Bu yasalarda dini inanç özgürlüğü politikası ile ilgili açık hükümler vardır:

1936 yılında yayımlanan 《Çin Sovyet Merkezi Yönetiminin Hui Halkına İlişkin Beyannamesi》, 1940 yılında formüle edilen 《Hui Milliyet Sorunu Üzerine Anahat》, 1945 yılındaki 《Birleşik Hükümet Hakkında》, 1949 yılındaki 《Ortak Program》, 1954 yılındaki 《Çin Halk Cumhuriyeti Anayasası》, 1982 yılındaki 《Çin Halk Cumhuriyeti Anayasası》, Çin Halk Cumhuriyeti'nin 《Ulusal Bölgesel Özerklik Kanunu》, 《Medeni Hukukun Genel İlkeleri》, 《Eğitim Hukuku》, 《İş Hukuku》, 《Zorunlu Eğitim Hukuku》, 《Halk Kongresi Seçim Hukuku》,《Köylüler Komiteleri Organik Kanunu》, 1994 yılında 《Dini Faaliyet Mekanlarının İdaresi Hakkında Yönetmelik》, 《Çin Halk

Cumhuriyeti’nde Yabancıların Dini Faaliyetlerinin Yönetimine İlişkin Düzenlemeler》 , daha sonra, 《Deng Xiao Ping’in Seçilmiş Eserleri》,《Jiang Ze Min’in Seçilmiş Eserleri》 vb.²⁷⁷

Çin Komünist Partisi’nin etnik ve dini politikaları Hui halkının aktif olarak ülkenin inşasına katılmasını sağlamıştır. 1949 yılından sonra Hui halkı tarafından ülkenin tanınması esas olarak şu şekilde ortaya çıkmıştır: ülkenin egemenliğini ve toprak bütünlüğünü korumak, Çin Komünist Partisi’nin yönetim statüsünü tanımak, sosyalist sistemi onaylamak ve desteklemek, bölgesel etnik özerklik sistemini desteklemek ve uygulamak, ülkenin anayasası ve yasaları ve politikalarına uymak, devlet yönetimini kabul etmek, Marksizmin ana akım ideolojisini öğrenmek ve ona uyum sağlamak. Modern Hui milli kimliğinin bu yönlerde ortaya çıkmasının nedeni, Çin Komünist Partisi’nin, “Çin’deki Tüm Etnik Gruplar Arasında Eşitlik, Dayanışma, Kalkınma ve Uyum Politikasını”, “Bölgesel Etnik Özerklik Politikasını” ve “Dini İnanç Özgürlüğü Politikasını” uygulamasıdır. Hui halkı Çin vatandaşı olarak eşit muameleyi hissederse, ülkeye olan sevgisini ger çek eylemlerle gösterir.

Hükûmet tarafından formüle edilen ve uygulanan yasaları ve politikaları analiz ederek, devletin Hui milliyetine yönelik tutum ve politikalarının Hui milli kimliğinin oluşumu üzerinde önemli bir etkisi olduğunu görebiliriz. Hükûmet’in, yönetim gücüne dayanarak yasaları ve politikaları formüle etmesi ve uygulaması, objektif olarak Hui halkının milli kimliğini güçlendirebilir. Bu güçlendirme, Hui’lerin Müslüman kimliğini de etkileyebilir. Yani, Hui milli kimliği Hui kültürel kimliğini de etkiler. Benzer şekilde, Hui halkının ülkeye karşı tutumu ve davranışı da devletin Hui halkına yönelik politikasını etkilemektedir. Eğer devlet, politikaları oluştururken ve uygularken Hui Müslümanlarının özelliklerini göz önünde bulundurabilirse, bu kesinlikle Hui’lerin Müslüman kimliğini korumaya yardımcı olacaktır. Ayrıca Hui’ler Müslüman kimliğini korurken milli kimliklerini aktif olarak ifade edebilirler, yani ülkeyi severler. Bu nedenle, Hui halkının kültürel kimliği, Hui’lerin milli kimliğini de etkiler.

Özet olarak, Hui’nin milli kimliğini anlamak için, Hui’nin oluşumunun ve gelişiminin tarihsel ve dini doğasını düşünmeliyiz. Hui milli kimliğinin inşası, çeşitli

²⁷⁷ Shen Gui Ping, “Çin Komünist Partisi’nin Dini İnanç Özgürlüğü Keşfi”, **Merkezi Sosyalizm Enstitüsü Dergisi**, 2005 (4). (沈桂萍. 中国共产党对宗教信仰自由政策的探索历程 [J]. 中央社会主义学院学报, 2005(4).)

faktörlerin bir kombinasyonunun sonucudur. Bunlar arasında, Yuan (元) Hanedanı döneminde Hui'lerin kayıtlı olmaları, Ming (明) hükûmeti'nin Müslümanlara asimilasyonu ve saygısı, Çin Demokratik Cumhuriyeti (中华民国) döneminde Sun zhong shan (孙中山)'ın "Beş Etnik Birliği" politikası, Japonya'ya Karşı Direniş Savaşı, Çin Komünist Partisi'nin etnik ve dini politikaları, Hui milli kimliğinin oluşturulmasında kilit rol oynamıştır. Aynı zamanda Konfüçyüsçülük tarafından temsil edilen Çin geleneksel kültürünün öğrenilmesi veya modern ana akım ideolojinin tanınması da Hui milli kimliğinin çağrışımlarından biridir.

Hui kültürünün ikililik özelliği, Hui kimliğinin ikililiğini yansıtır: Hui'ler, hem bir Çinli olarak milli kimliğe, hem de Müslüman kimliğine sahiplerdir. Birincisi politik ve yasal kimlik, ikincisi kültürel kimliktir. Başka bir deyişle, Hui'lerin milli kimliği esas olarak ulusal kimlik meselesidir. Hui'lerin kültürel kimliği temel olarak Müslüman kimlik meseleleriyle ilgilidir.

Hui milli kimliğinin oluşumu, sadece Hui halkının sosyal yaşama uyum sağlamak için kendi kendini ayarlaması değil, aynı zamanda devlet gücünün inşasının bir sonucudur. Hükûmetin din politikasının etnik azınlıklar ve devlet arasındaki ilişkide önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Devletin etnik ve dini politikaları, etnik grupların hayatta kalmasına ve gelişmesine yardımcı olursa, etnik grupların vatanseverlik derecesi artacak, aksi halde ise azalacaktır. Bu nedenle, devletin Hui topluluğunun milli kimliğini oluşturmasının en etkili yolu sıkı olmayan ve Hui'lere saygı duyan etnik politikaları uygulamaktır. Böylece Hui'ler, kendilerini Çin vatandaşı olarak tanımlayabilir ve Çin'in modern gelişmesine aktif olarak katılabilirler.

3.4. Ekonomik Modele Dayanan Hui Müslüman Kimliği

Hui'lerin ataları Orta Asya ülkelerinden gelen işadamlarıydı ve ticaret yapma yetenekleri ile ün kazanmışlardı. Hui halkı ise, Çin'de en yaygın şekilde dağılmış olan ve çok iyi ticaret yapan etnik azınlıktır. Hui'lerin ticari faaliyetleri her zaman ön plana çıkar ve insanların dikkatini çeker. Tarihsel kitaplarda Hui halkı, "Hui Hui Fan Shang (回回蕃商)"²⁷⁸, "Shi Bao Hui Hui (识宝回回)"²⁷⁹ ve "Mai Mai Hui Hui (买卖回回)"²⁷⁹ olarak anılır.

²⁷⁸ Hui Hui Fan Shang (回回蕃商): "Yabancı tüccar Hui'ler" anlamına gelir.

²⁷⁹ Shi Bao Hui Hui (识宝回回): "Hazineyi bilen Hui'ler" anlamına gelir.

回)”,²⁸⁰ lakaplarıyla anılmaktadır. Çin halkları arasında “Hui’lerin ondadokuzu (9/10) iş adamıdır”²⁸¹ sözü vardır ve insanlar genellikle “Hui halkı iyi kâr elde eder” diye düşünürler.

Hui’lerin ticari faaliyetleri tarihte önemli bir rol oynamıştır. Hui halkının ticari gelişimi, Hui’lerin ortak ekonomik yaşam özelliklerinin oluşumunu ve gelişimini teşvik etmiştir.

3.4.1. Benzer Ekonomik Yaklaşımlar

Çin’in kuzeybatı bölgesindeki Hui toplumunda hem tarımsal hem de ticari ekonomi ve hayvancılık ekonomisi bulunmaktadır. Bunlar arasında ticari ekonomi, Hui toplumunun geleneksel ekonomisidir ve tarım ekonomisi, Yuan (元) Hanedanlığı döneminden sonra egemen olmuştur. Tarım, hayvancılık, aile el sanatları ve ticaret ekonomisi, tarihteki Hui aile ekonomisinin önemli özellikleri olmuştur.

Hepimizin bildiği gibi, İslam sadece bir inanç değildir, aynı zamanda sosyo-ekonomik mevzuatı da içerir. İslami ilkeler Hui halkının ekonomik üretim yöntemlerini etkiler. Örneğin Kur’an’da, Müslümanların ölü, kan, domuz eti ve üzerine Allah’ın adı söylenmeden kesilen hayvanları yemelerinin yasaklandığı belirtilmiştir. Bu nedenle, Hui halkı ölü hayvanların etini yemez, Allah’ın adı ile kesilmiş hayvanların etini yer; domuz etini yemez, sığır ve koyun etini yerler. Böylece, Hui’ler çoğunlukla sığır ve koyun kesim endüstrisiyle uğraşmaktadır.

Sığır ve koyun kesim endüstrisinin yanı sıra, sığır ve koyun eti işleme ve satış endüstrisi yani helal gıda endüstrisi de bulunmaktadır. Helal gıda endüstrisi Hui halkının geleneksel bir endüstrisidir. Hui’lerin yaşadığı şehirlerde Hui restoranları bulunur. Hui restoranlarının çoğu temiz, hijyenik ve Hui özelliklerine sahiptir. Hui, Han ve diğer müşterileri arasında çok popülerdir. Hui helal gıda endüstrisinin türleri arasında Pekin’deki Dong Lai Shun Restaurant, Xi’an’daki Lao Sun Jia Restaurant gibi üst düzey büyük mutfaklar ve restoranlar, aynı zamanda düşük kaliteli restoranlar, erişte, atıştırmalıklar ve hatta tezgahlar da bulunmaktadır. Modern helal gıda, Kur’an’da belirtilen yasak yiyecekler dışında kalan çeşitli yiyecekleri kapsar. Örnek, Hui’lerin helal hamur işlerinde birçok çeşit vardır, çoğunlukla bitkisel yağ kullanılarak pişirildiği

²⁸⁰ Mai Mai Hui Hui (买卖回回): “Ticaret yapan Hui’ler” anlamına gelir.

²⁸¹ Yani “On Hui bireyi varsa, dokuzu iş adamı” demektir.

için sağlıklı gıda denir. Modern insanların yaşam standartları iyileşmekte ve sağlıklı yiyecekler yemek istemektedirler. Bu açıdan helal gıda çok umut vericidir.

Hui milliyetinin geleneksel endüstrilerinde, gıda endüstrisine ek olarak, baharatlar, mücevher endüstrisi ve madencilik, bakır ve kalay endüstrisi ve ilaç endüstrilerinde de birçok zengin iş adamı vardır. Bazı geniş bölgeler, atlar ve develer gibi ulaşım endüstrisinin gelişmesi için bir temel oluşturmaktadır.

Hui halkı bilgi aktarmada bir avantaja sahiptir. Hui'lerin bu avantajı, çeşitli yerlerdeki camilerin hem dini faaliyet hem de bilgi alışverişi mekanları olması ile ilgilidir. Bu, yolların gelişmediği ve bilginin engellendiği feodal çağda çok önemlidir. Özellikle Cuma günlerinde farklı yerlerden gelen Hui Müslümanları camilerde toplanıp selamlaşır, birbirleriyle durumları hakkında konuşur, bu arada ticari bilgi alışverişi yapar ve ürünlerin piyasa fiyatlarını öğrenirler. Geçmişte Hui halkı ağırlıklı olarak yemek, ulaşım ve küçük el sanatları üretimi ile uğraşmıştır. Yeni Çin çağında ise, işleri daha da büyümüş, kapsamı daha genişlemiş, içeriği gittikçe daha fazla çeşitlenmiş, hatta bazıları ithalat ve ihracat yapmaktadır.

Hui halkının, Çin'in tüm şehirlerinde “ya seyrek ya da toplu şekilde” yaşam özelliği, Hui ekonomisinin çeşitliliğini belirler. Hui ekonomisinin ulusal özelliklerini kaybetmemesi, Hui kültürünün güçlü birliğinden kaynaklanmaktadır. Tarih ve gerçeklik perspektifinden bakıldığında, bir ticaret alanı olduğu sürece Fan Ke (蕃客) veya Hui bireyleri orada bulunmaktadır. Hui halkı nereye giderse gitsin, çoğu ticaretle uğraşır. Hui halkının ticari bir ulus olarak oluşumunun, ulusal ekonomi tarihinde derin kökleri olduğu görülebilir.

3.4.2. Ortak İş İlkeleri

Hui halkı, ticareti iyi yapan bir etnik gruptur ve iyi iş ahlakına sahiptir. Bu onların İslam inançları ile ilgilidir. İslami klasiklerde iş üzerine tartışmalar yer almış ve Müslümanlar iş yapmaya, yasal kâr elde etmeye, iş ahlakını savunmaya, adil ticarete dikkat etmeye, sözleşmeleri yerine getirmeye ve itibara dikkat etmeye teşvik edilmiştir. İslam'ın ticarete önem vermesinin etik değer yönelimi, Hui'lerin iş davranışını düzenler ve iyi bir iş itibarı oluşturma temelini teşkil eder.

3.4.2.1. Karşılıklı Yarar ve Adil Ticaret

“Karşılıklı olarak faydalı ve eşit işlemler” İslam iş ahlakında çok önemli bir yere sahiptir. Kur’an’da şöyle bildirmiştir:

“Ölçtüğünüzde ölçmeyi tam yapın, doğru terazi ile tartın. Bu daha hayırlı, sonuç bakımından daha güzeldir.” (17:35)

“Medyen halkına da kardeşleri Şu’ayb’ı peygamber gönderdik. O şöyle dedi: “Ey kavmim! Allah’a kulluk edin. Sizin ondan başka hiçbir ilahınız yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Ben sizi bolluk içinde görüyorum. Ben sizin adınıza kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum.” (11:84)

“Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle tam yapın. İnsanların eşyalarını (mallarını ve haklarını) eksiltmeyin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın.” (11: 85)

“Göğü yükseltti ve ölçüyü koydu. Ölçüde haddi aşmayın. Tartıyı adaletle yapın, teraziyi eksik tutmayın.” (55:7 - 9)

“Ölçüde ve tartıda hile yapanların vay haline! Onlar insanlardan (bir şey) ölçüp aldıkları zaman, tam ölçerler. Fakat, kendileri onlara bir şey ölçüp, yahut tartıp verdikleri zaman eksik ölçüp tartarlar. Onlar, büyük bir gün; insanların, âlemlerin Rabbinin huzurunda duracakları gün için diriltileceklerini sanmıyorlar mı?” (83:1 - 5)

“Rüşdüne erişinceye kadar yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın. Ölçüyü ve tartıyı adaletle tam yapın. Biz herkesi ancak gücünün yettiği kadarıyla sorumlu tutarız. (Birisi hakkında) konuştuğunuz zaman yakınınız bile olsa adil olun. Allah'a verdiğiniz sözü tutun. İşte bunları Allah size öğüt alasınız diye emretti.” (6:152)

“Ölçüyü tam yapın. Eksik verenlerden olmayın. Doğru terazi ile tartın. İnsanların mallarını ve haklarını eksiltmeyin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın.” (26:181-183) ²⁸²

...

Bu Kuran ayetleri Hui Müslümanlara ticari faaliyetlerinde eşit düzeyde işlem yapmalarını öğretir. Gerçek yaşamda, insanlar Hui işadamlarından bir şeyler satın almaya gider ve onlardan memnun kalırlar, çünkü ölçme işleminin tam yapılacağına inanmaktadırlar.

²⁸² Not: Bu bölümde alıntılanan Kur’an ayetlerinin, “TÜRKÇE - DİYANET KURAN MEALİ”den Türkçe çevrisi kullanılmaktadır. Web sitesi: http://www.kuran.gen.tr/?x=s_main&kid=1&sid=1&y=s_middle, (20 Ocak 2020).

3.4.2.2. Dürüst İş Yapmak

Kur'an, mal ticaretinde sahtekarlık, sahtecilik, spekülasyon ve diğer yasadışı eylemleri açıkça yasaklar.

“Aranızda birbirinizin mallarını haksız yere yemeyin. İnsanların mallarından bir kısmını bile bile günaha girerek yemek için onları hakimlere (rüşvet olarak) vermeyin.” (2:188)

*“Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin. Ancak karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle olursa başka. Kendinizi helak etmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir.” (4:29)*²⁸³

Sahih-i Buhari’de şu hadis yazılmıştır:

*Hakîm ibn Hızâm (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) şöyle buyurdu: “Satıcı ile müşteri (birbirlerinden) ayrılmadıkça muhayyerliğe sâhibdirler. Bunlardan herbiri doğru söyleyip de (meta’ ve bedele âid hususları birbirine) beyân ederlerse, bu alışverişlerinde kendilerine bereket ihsan olunur. Eğer iki taraf yalan söyler ve (mal ile semenin ayıbını) gizlerlerse, bu alışverişlerinin bereketi giderilir.”*²⁸⁴

Bu ayetler ve hadis-i şerîf Müslümanların ticari faaliyetlerinde dürüst olmaları ve birbirlerini aldatmamaları gerektiğini öngörmektedir.

3.4.2.3. Faiz ve Tefeciliğin Yasak Olması

Kur'an açıkça faizi ve tefeciliği yasaklamaktadır.

“Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, “Alışveriş de faiz gibidir” demelerinden dolayıdır. Oysa Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kime Rabbinden bir öğüt gelir de (o öğüte uyararak) faizden vazgeçerse, artık önceden aldığı onun olur. Durumu da Allah'a kalmıştır. (Allah onu affeder.) Kim tekrar (faize) dönerse, işte onlar cehennemliklerdir. Orada ebedi kalacaklardır.” (2:275)

“Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah’a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz.” (3:130)

²⁸³ Not: Bu bölümde alıntılanan Kur'an ayetlerinin, “TÜRKÇE - DİYANET KURAN MEALİ”den Türkçe çevrisi kullanılmaktadır. Web sitesi: http://www.kuran.gen.tr/?x=s_main&kid=1&sid=1&y=s_middle, (20 Ocak 2020).

²⁸⁴ 44 - B 4: “Satıcı İle Müşteri Birbirlerinden Ayrılmadıkları Müddetçe Muhayyerliktedirler”, http://www.enfal.de/buhari/alisveris.htm#_Toc115006074 (19 Ocak 2020).

“İnsanların malları içinde artsın diye faizle her ne verirsiniz, Allah katında artmaz. Ama Allah'ın hoşnutluğunu isteyerek her ne zekat verirsiniz; işte bunu yapanlar sevaplarını kat kat arttıranlardır.”
(30:39)²⁸⁵

Kur'an, Müslümanları faiz yemekten yasaklar, ancak adil iş uygulamaları yoluyla insanları iş yapmaya ve para kazanmaya teşvik eder. Binlerce yıldır, Hui Müslümanlar Kur'an'ın öğretilerini aklında tutarak, tefecilik ve faiz yerine meşru işlerle para kazanmaktadırlar.

3.4.2.4. Malların Allah Yolunda Harcanması

Yukarıdaki iş ilkelerine ek olarak, Kur'an'daki birçok ayet Müslümanların paralarını nasıl harcamaları gerektiğini de öngörmektedir. İslam'da Müslümanlar, meşru paralarını Allah yolunda kullanmaya teşvik edilirler. Çünkü Allah'a göre bu daha iyi bir şeydir. Müslüman, meşru parayı sadece doğru yerde kullanarak topluma daha iyi katkıda bulunabilir.

Müslümanların paralarını ve mallarını doğru yere yani Allah yolunda harcamaları konusunda, Kur'an'da Allah şöyle emretmiştir:

“İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmeniz(den ibaret) değildir. Asıl iyilik, Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitap ve peygamberlere iman edenlerin; mala olan sevgilerine rağmen, onu yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, (ihtiyacından dolayı) isteyene ve (özgürlükleri için) kölelere verenlerin; namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren, antlaşma yaptıklarında sözlerini yerine getirenlerin ve zorda, hastalıkta ve savaşın kızıştığı zamanlarda (direnip) sabredenlerin tutum ve davranışlarıdır. İşte bunlar, doğru olanlardır. İşte bunlar, Allah'a karşı gelmekten sakınanların ta kendileridir.” (2:177)

“Sana Allah yolunda ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: ‘Hayır olarak ne harcarsanız o, ana-baba, akraba, yetimler, fakirler ve yolda kalmışlar içindir. Hayır olarak ne yaparsanız, gerçekten Allah onu hakkıyla bilir.’” (2:215)

“Ey iman edenler! Hiçbir alış verişin, hiçbir dostluğun ve hiçbir şefaatin olmadığı kıyamet günü gelmeden önce, size rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda harcayın. İnkâr edenler ise zalimlerin ta kendileridir.” (2:254)

²⁸⁵ Not: Bu bölümde alıntılanan Kur'an ayetlerinin, “TÜRKÇE - DİYANET KURAN MEALİ”den Türkçe çevrisi kullanılmaktadır. Web sitesi: http://www.kuran.gen.tr/?x=s_main&kid=1&sid=1&y=s_middle, (20 Ocak 2020).

“Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak bitiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tohum gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir.” (2:261)

“Mallarını Allah yolunda harcayan, sonra da harcadıklarının peşinden (bunları) başa kakmayan ve gönül incitmeyenlerin, Rab’leri katında mükafatları vardır. Onlar için korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de.” (2:262)

“Allah’ın rızasını kazanmak arzusuyla ve kalben mutmain olarak mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yüksekçe bir yerdeki güzel bir bahçenin durumu gibidir ki, bol yağmur alınca iki kat ürün verir. Bol yağmur almasa bile ona çiseleme yeter. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.” (2:265)

“Mallarını gece gündüz; gizli ve açık Allah yolunda harcayanlar var ya, onların Rableri katında mükafatları vardır. Onlara korku yoktur. Onlar mahzun da olacak değillerdir.” (2:274)

“Bilin ki mallarınız ve çoluk çocuğunuz birer deneme aracıdır. Allah katında ise büyük bir mükafat vardır.” (8:28)

“İman edip hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad eden kimselerin mertebeleri, Allah katında daha üstündür. İşte onlar, başarıya erenlerin ta kendileridir.” (9:20)

“De ki: ‘Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz bir ticâret ve beğendiğiniz meskenler size Allah’tan, peygamberinden ve onun yolunda cihattan daha sevgili ise, artık Allah’ın emri gelinceye kadar bekleyin! Allah fasık topluluğu doğru yola erdirmez.’” (9:24)

“Ey iman edenler! Hahamlardan ve rahiplerden birçoğu, insanların mallarını haksız yollarla yiyorlar ve Allah’ın yolundan alıkoyuyorlar. Altın ve gümüşü biriktirip gizleyerek onları Allah yolunda harcamayanları elem dolu bir azapla müjdele.” (9:34)

“Gerek yaya olarak, gerek binek üzerinde Allah yolunda sefere çıkın. Mallarınızla, canlarınızla Allah yolunda cihad edin. Eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır.” (9:41)

“Fakat peygamber ve beraberindeki mü’minler, mallarıyla, canlarıyla cihat ettiler. Bütün hayırlar işte bunlarındır. İşte bunlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.” (9:88)

“İnsanların malları içinde artsın diye faizle her ne verirsiniz, Allah katında artmaz. Ama Allah’ın hoşnutluğunu isteyerek her ne

zekat verirsiniz; işte bunu yapanlar sevaplarını kat kat arttıranlardır.”
(30:39)

“Allah’a ve Res’ülüne iman edin ve sizi üzerinde tasarrufa yetkili kıldığı maldan, (Allah yolunda) harcayın. İçinizden iman edip de (Allah yolunda) harcayanlar var ya; onlar için büyük bir mükafat vardır.” (57:7)

“Allah’a ve peygamberine inanır; mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihat edersiniz. Eğer bilerseniz, bu sizin için çok hayırlıdır.” (61:11)²⁸⁶

Yukarıdaki ayetlerle, İslam’ın, Müslümanların Allah’ın verdiği temiz paralarını Allah yolunda kullanmalarını istediğini bilmekteyiz. Bu Kur’an’ın öğretisi altında, Hui iş adamlarının çoğu meşru paralarını camiler inşa etmek, etnik okullar kurmak, etnik eğitime yatırım yapmak ve yoksullara yardım etmek için kullanırlar. Binlerce yıl boyunca, Müslüman caminin inşası ve Hui eğitiminin geliştirilmesi için itici faktörlerden biri Hui işadamlarının ekonomik desteği olmuştur. Hui işadamlarının destekleri, Hui toplumunun gelişimi için ekonomik bir temel oluşturmuştur. Gerçekten de Hui işadamları Hui toplumuna büyük katkılarda bulunurlar.

Özet olarak, iş ahlakı ve iş düzenlemeleri hakkındaki bu ayetler, İslam’da iş dünyasında birçok kuralın olduğunu göstermektedir. Bu düzenlemeler Hui halkının ekonomik yaşamını büyük ölçüde etkilemiş ve Hui halkı tarafından iyi bir gelenek olarak miras alınmışlardır. Hui’lerin iş ahlakları ve hayatlarında oluşturduğu azimlilik ulusal özelliği birlikte, Hui halkının hayatta kalmasının ve gelişmesinin temel direği haline gelmiştir.

Hui halkının ekonomik tarihinin araştırılmasına dayanarak, şu sonucu çıkartabiliriz: ticaret yapmaları, Hui’lere ayrı bir ulusal özellik vermiş ve İslam kültürü, Hui milliyetinin ekonomik gelişimi için manevi motivasyon sağlamıştır. Buna ek olarak, Hui ekonomisinin kapsayıcılığı ve açıklığı, Hui’lerin dağınık yaşam koşulu altında ulusal kimliğini korurken Hui ekonomisinin gelişmeye devam etmesini sağlar. Benzer ekonomik yöntemler ve ortak iş ilkeleri birlikte Hui halkının kimliğini oluşturmaktadır.

²⁸⁶ Not: Bu bölümde alıntılanan Kur’an ayetlerinin, “TÜRKÇE - DİYANET KURAN MEALİ”den Türkçe çevrisi kullanılmaktadır. Web sitesi: http://www.kuran.gen.tr/?x=s_main&kid=1&sid=1&y=s_middle, (20 Ocak 2020).

3.5. Eğitim İçeriğine Dayanan Hui Müslüman Kimliği

Araştırmalar, cinsiyet, yaş, eğitim ve diğer demografik değişkenler, aile etnik sosyalleşmesi, eğitim deneyimi, topluluk ortamı ve akran gruplarını içeren faktörlerin hepsinin etnik kimliğin oluşumunu ve gelişimini etkilediğini göstermiştir. Aynı zamanda, eğitim stratejileri (sosyalleşme süreçlerdeki bireylerin ve aile üyelerinin belirli kültürel devam stratejilerini seçtikleri), grubun ulusal kimliğinin oluşumunu sürekli olarak etkilemektedir.²⁸⁷

İslam, eğitime büyük önem verir ve Müslümanları öğrenmeye çağırır. İslam'ın gelişimi sırasında, yüksek kaliteli ve üst düzey yetenekleri yetiştirmek için eşsiz bir eğitim teorisi ve eğitim sistemi oluşturulmuştur. İslam'a inanan bir azınlık olan Hui, eğitim, bilgi ve yetenek eğitime değer veren bir ulustur. Hui halkı, Peygamber Hazreti Muhammed (S.A.V)'in "İlim öğrenmek her Müslüman üzerinde farzdır."²⁸⁸ ve "Beşikten mezara kadar ilim öğreniniz." öğretilerini takip eder ve kültürel bilgi çalışmalarını kutsal bir sünnet olarak görür.

Tezin üçüncü bölümünde Hui eğitiminin farklı biçimleri tanıtılmıştır. Aile eğitimi, okul eğitimi ve din eğitiminin Hui etnik grubu kimliğinin oluşumunu ve gelişimini farklı açılardan etkilediği görülebilir. Aynı zamanda, farklı yaşam ve eğitim durumları bize Hui etnik kimliğinin farklı yönlerini göstermiştir. Bu, Hui etnik grubunun kimliğini ve inşa stratejilerini anlamamıza ve analiz etmemize yardımcı olur.

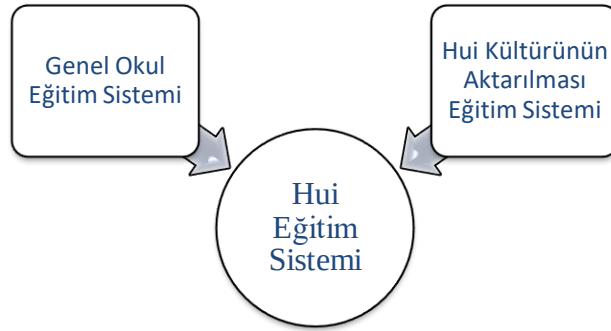
Antik ve modern zamanlar boyunca, kurumsallaşmış okul eğitim sistemine ek olarak, Hui kültür mirasının aktarılmasına dayanan bir eğitim sistemi de bulunmaktadır. Bu sistem, devlet destekli genel okul eğitimi ile birlikte Hui eğitim sistemini oluşturmuştur.

²⁸⁷ Yao Xiu Ying, "Eğitim Stratejilerinin Hui Uyuğunun Etnik Kimliğine Etkisi Üzerine Araştırma: Xi'an Davul Kulesi Topluluğu'ndaki Hui Uyuğu Sakinlerinin Araştırmasına Dayalı", **Guang Xi Öğretmen Eğitimi Üniversitesi Dergisi** (Felsefe ve Sosyal Bilimler Baskısı), Vol.38, No.5, 2017, s. 48-52.

(姚秀颖. 教育策略对回族民族认同的影响研究: 基于西安鼓楼聚居区回族居民的调查 [J]. 广西师范学院学报 (哲学社会科学版), 2017, 38 (5): 48-52.)

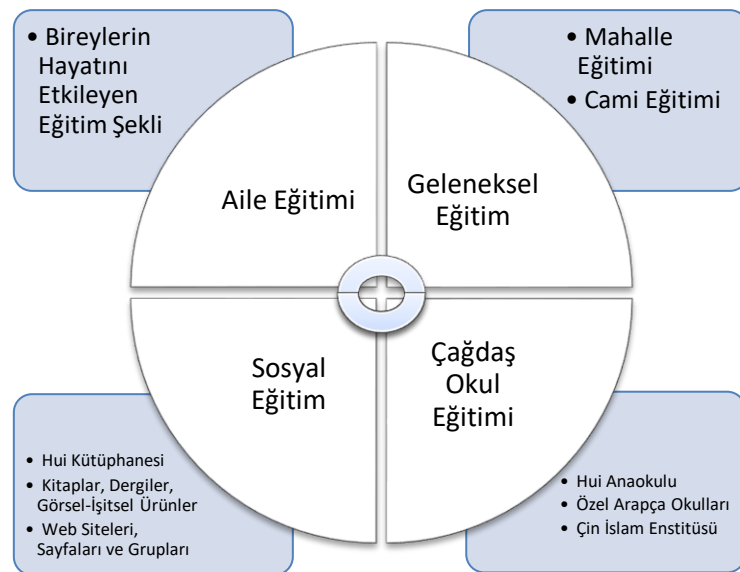
²⁸⁸ Hz. Hüseyin (ra), Peygamber Efendimizin (asm) şöyle buyurdıklarını rivayet etmiştir: "İlim öğrenmek her Müslüman üzerinde farzdır." (İbni Adiyy'in el-Kâmil'i ve Beyhaki'nin Şi'bü'l-İman'ından)

Şekil 24 : Hui Milleti'nin Eğitim Sistemi Kompozisyon Diyagramı

Hui halkı din eğitimine büyük önem vermektedir ve elinden geldiği kadar maddi ve manevi olarak desteklemektedir. Bugünkü Çin’de, Aile Eğitimi, tarihteki geleneksel Mahalle Eğitimi ve Cami Eğitimi, çağdaş dönemdeki Hui anaokulu, özel Arapça okulları gibi modern Müslüman eğitim kurumları ve devlet destekli Çin İslam Enstitüsünü içeren Okul Eğitimi, farklı boyutlarda Hui kütüphanesi, etnik kültürel eğitim içeriğini yayan kitaplar, dergiler, görsel-işitsel ürünler, web siteleri, sayfaları ve grupları dahil olmak üzere Sosyal Eğitim ile birlikte zamanı ve mekanı kapsayan bir Hui kùltürünün miras olarak aktarılması eğitim ağını oluşturmuştur.

Şekil 25 : Hui Kültürü Aktarılma Eğitim Sisteminin Kompozisyon Diyagramı

Uzun bir süredir, bu Hui’lerin Halk Eğitim Sistemi, benzersiz bir mekanizma ile İslam kültürünü aktarma, yayınlama ve geliştirme rolünü oynamıştır. Ayrıca Hui Halk Eğitim Sistemi, kurumsallaşmış okul eğitim sistemi ile sürekli iletişim halinde olup ona uyum sağlayarak, parlak İslam kültürü ve Han kültürü temelinde Çin ulusunun çoğul kültürlerinden biri olan Hui kültürünü oluşturmuştur. Çin’in tüm şehrinde “ya seyrek ya da toplu şekilde” yaşayan Hui halkının, ana etnik grubun geniş okyanusunda asimile edilmemesinin nedeni budur.

Kısacası, eğitim sosyal bir faaliyettir. Eğitimin gelişimi bir toplumun politikası, ekonomisi ve kültürü ile yakından ilişkilidir. Eğitimin gruplar üzerindeki etkisi, kültürün aktarılma faaliyetidir. Aynı zamanda bu kültürün yeniden üretim sürecidir. Yani yeni kültür ortaya çıkarma sürecidir. Bu kültürel yeniden üretim süreci, eğitimci (öğretmen) ile alıcı (öğrenci) arasında bir etkileşim sürecidir. Daha açık ifade etmek gerekirse, eğitim alıcının (öğrenci), eğitimcinin (öğretmenin) ve toplum kültürünün etkisi altında sürekli olarak kendi öznel kültürünü yeniden yapılandırdığı ve inşa ettiği bir süreçtir.

Hui eğitimini geliştirmek için Hui eğitiminin özgüllüğünü tanımak gerekir. Oluşumundan itibaren Hui halkı, Çin ve İslam kültürü ile karmaşık ve hassas ilişkilere sahipti. Başka bir deyişle, Hui kültürünün iki kaynağı vardır: İslam kültürü ve Çin kültürü. Çin kültürü açısından Hui kültürünün özelliği, İslam kültürünü içermesidir ve dünya İslam kültürü açısından bakıldığında onun özelliği, Çin kültürünü (çoğunlukla tarihte Konfüçyüs kültürü) içermesidir. Bir anlamda, Hui kültürünün bir “marjinal kültür” ve Hui halkının bir “marjinal insanlar topluluğu” olduğu söylenebilir, diğer bir deyişle Hui halkı, belirli İslami kültürel özelliklere sahip Çinlilerden oluşur.

Çin kültürü ile İslam kültürü gibi iki büyük medeniyet arasında belirli geçiş doğası olan bazı “marjinal kültürlerin” ortaya çıkışı, çok normal bir insan kültürel fenomenidir. Hui kültürü, bu iki farklı medeniyet arasındaki değişim ve diyalogun sonucudur. “Marjinal kişi”nin en büyük avantajı, iki medeniyet arasında bir köprü ve bağ görevi görmesidir. Fakat “marjinal kişi”, kültürel yapısının herhangi bir yönünden vazgeçerse, “benliğini” kaybeder.

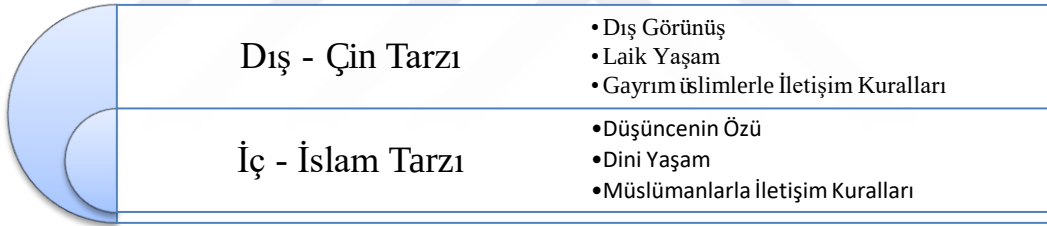
Bazı bilginler, Hui’nin Çince konuşan bir Müslüman grubu olduğuna inanmaktadır. Hui kültürünün ikilik özelliği, Hui halkının ikili kimliğini belirler: biri Çin vatandaşı, diğeri Müslüman.

Şekil 26 : Hui Kimliğinin Kompozisyon Diyagramı 1

Hui milliyetinin iki kimliği arasındaki ilişki şu şekilde ifade edilebilir: Hui'lerin içleri İslam'dır ve dış görünüşleri Çinlidir; dini yaşamları İslam'dır ve laik yaşamları Çin tarzıdır; Hui topluluğunun içindeki etkileşimleri İslam'dır ve dış dünya ile etkileşimleri Çin stilidir.

Şekil 27 : Hui Kimliğinin Kompozisyon Diyagramı 2

Bir yandan, Hui halkı İslam'a inanmaktadır. Hui halkı için İslam sadece bir inanç sistemi ve kültürel alışkanlıklar bütünü değil, aynı zamanda bir yaşam tarzı ve davranış sistemidir. İnanç, Hui halkının üretiminin ve yaşamının psikolojik direğidir. Bu özellikler, binlerce yıldır Hui etnik eğitiminin en önemli içeriğinin, İslami bilgi eğitimi olduğunu belirler. Tarihteki Hui milliyetinin eğitim biçimindeki her yükseliş, Hui toplumunu canlandırma ve İslam kültürünü Hui milliyeti içinde iletme çabasıdır.

Öte yandan, Hui'lerin ataları Çin'e gelirken, Hui halkının yerleştirme süreci başlamıştır. Hui halkının Çin topraklarında hayatta kalmasının ve gelişmesinin nedeni, nesillerce Çin kültürünü öğrenmesidir. Ancak bu şekilde Hui halkı Çin toplumuna entegre olmaya devam edebilir. Bu nedenle, Hui eğitiminin ikinci önemli içeriği, Çin'de uzun süre hayatta kalmak ve gelişmek için beceriler, sosyal münasebetler, kurallar ve normlar dahil olmak üzere Çin kültürüdür.

Ayrıca, kentsel modernleşme ve hızlı sosyal değişim çağında Hui toplumu giderek daha karmaşık sorunlarla karşı karşıyadır. Modern toplum, yetenekler ve bilgi yoğun ve teknolojik yenilikler, küresel bilgi ve kültürel çoğulculuğu birleştiren bir topluma dönüşmüştür. Hui halkı modern toplumun koşullarını anlayıp, modern bilimsel ve kültürel bilginin öğretilmesine büyük önem verir. Çünkü ulusların arasında daha güçlü olabilmek için modern bilimsel bilgiyi öğrenmek çok önemlidir.

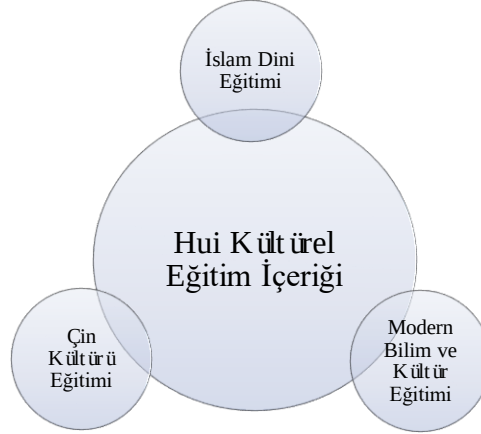
İslam kültürü, Çin kültürü ve Batı kültürü, günümüzde dünyadaki yaklaşık 5 milyar nüfusu kapsayan ve dünyadaki toplam nüfusun yaklaşık % 80'ini oluşturan üç medeniyet sistemidir. Hui halkı, bu üç medeniyet sisteminin mükemmel kültürünü öğrenmek ve benimsemek için üstün koşullara sahiptir.

Bu nedenle, modern Hui yeni kültürel modelinin ideal tipinin üç kültürün organik kombinasyonu olması gerektiğine inanmaktayız. Başka bir deyişle, modern Hui yeni kültürel modeli: çekirdek kültür olarak İslam kültürü, ana kültür olarak Çin kültürü ve dünyadaki tüm ulusların kültürlerini, özellikle de Batının modern bilim ve teknolojisini ve insancıl ruhu kapsamlı bir şekilde öğrenerek nihayetinde oluşturulacak yeni bir kültürel modeldir.

Bu yeni kültürel model eksiksiz, açık ve dinamik olmalı, bölünmüş, kapalı veya muhafazakâr olmamalıdır. Hui kültür modeli, İslam kültürünün “köküne” sahip olmalı ve Çin kültüründe gelişmeli, aynı zamanda Batılı bilimsel bilgiyi öğrenmelidir. İslam kültürünün “kökü” kaybolursa, Hui halkı kendi kültürel çekirdeğini kaybedecek, kendi özelliklerini kaybedecektir. Hui Çin kültüründen ayrılırsa, ilerlemek için destek ve motivasyonunu kaybedecek ve dünya uluslarının ormanında kalması zor olacaktır. Eğer gelişmiş batı kültürünü geniş çapta öğrenemezse, Hui halkı modern bilim ve teknolojiye uzak kalacak ve gelişim güçlerini kaybedecektir, çünkü teknoloji günümüz dünyasında birincil üretken güç haline gelmiştir.

Aşağıdaki analiz, Hui milliyetinin eğitim içeriğinin üçlü bir özelliğe sahip olduğunu göstermektedir. Hui halkının İslam dini eğitimini almasının amacı: Hui kültürünü miras olarak aktarmak ve ulusal kimliği korumak; Çin kültürü ve eğitimi almasının amacı: Çin’de hayatta kalabilmek ve gelişebilmek; modern bilimsel bilgi eğitimi almasının amacı: dünyadaki tüm etnik gruplarda uygun bir pozisyon alabilmektir.

Şekil 28 : Hui Halkının Eğitim İçeriğinin Üçlü Gösterimi

Hui eğitiminin tarihini inceleyerek şunları düşünebiliriz: Her tarihsel dönemde Hui eğitiminin modeli, o dönemdeki sosyal, politik, ekonomik ve kültürel koşullarının ürünüdür, İslam dini eğitiminin farklı tarihsel aşamalardaki diğer sosyal faktörlere uyum sağlamasının bir sonucudur. Aynı zamanda, her aşamadaki Hui eğitim biçimi kendine özgü özelliklere sahiptir ve Hui’lerin inancı ve milliyetinin gelişimi üzerinde önemli etkileri vardır. Hui eğitiminin geliştirilmesinde, bu formlar işlev olarak birbirlerini tamamlayıcıdır. Bu farklı eğitim modelleri, Hui halkının ulusal kimliğini çoklu kültürlerde sürdürme yeteneğine silinmez bir katkıda bulunmuştur.

Herhangi bir ulus için, ulusal kültürün korunması eğitim yoluyla sağlanmalıdır. Eğitim, ulusal kültürün miras alınması, seçilmesi ve yenileştirilmesi rolünü oynar. Buna ek olarak, ulusal kültürün entegrasyonu da eğitimden ayrılamaz, eğitimin farklı kültürlerle iletişim kurmasını sağladığı söylenebilir. Ekonomik modernleşme trendine adapte olma sürecinde, özellikle Hui eğitiminin gelişiminde, çok kültürlü eğitime daha fazla dikkat etmeliyiz. Çünkü çok kültürlü eğitim, Hui halkı bireylerinin sadece kültürel kimliklerini korurken çevrelerindeki dünya hakkında derin bir anlayış geliştirmelerini sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda sosyal yaşama tam olarak katılma güvenini ve fırsatını kazanmalarını sağlayacaktır.

Han kültürünün ana akım kültür olduğu, çok sayıda etnik gruptan oluşan ortamda Hui halkı, etnik kimliklerini seçme sürecinde karmaşık ve çeşitli bir sosyal çevre ile karşı karşıyadır. Pek çok faktör Hui bireylerinin ulusal kimlik seçimini etkiler. Bunlar arasında eğitim faktörü çok önemlidir ve göz ardı edilemez. Bu nedenle eğitimde, zamanında rehberlik, gerekli kısıtlamalar ve rahat bir ortam gibi olumlu faktörlere önem verilmelidir.

3.6. Dile Dayanan Hui Müslüman Kimliği

Dil, düşünme ve iletişim ortamında kullanılan en önemli sembol sistemidir, düşünce, kültür ve sosyal yaşamın temeli ve önemli taşıyıcısıdır. Kültürel değere sahip olan dil, kültürel bir olgudur, ulusal kültürün önemli bir parçasıdır ve aynı zamanda ulusal oluşumun bir unsurudur.

Dile dayanan kimlik, bir dilin ve karakterlerinin grup veya bireysel olarak tanınması sürecini veya sonucunu ifade eder. Dilin ve karakterlerin tanınması, güçlü bir ulusal kimlik duygusu uyandırabilir. Bu nedenle, dile dayanan kimlik, önemli bir araç olup kültürel kimlik ve ulusal kimlik oluşturma ve sürdürme bağlantısıdır. Açıkçası, dile dayanan kimlik, kültürel kimliğin önemli bir bileşeni ve temelidir, ulusal kimliğin önemli bir içeriği ve açık bir işaretidir.

Dil özellikleri açısından, Hui grubu, ana dil olarak Çince kullanan 55 etnik azınlıktan sadece bir tanesidir. Farklı bölgelerde yaşayan Hui'ler arasında, farklı etnik kökenleri, tarihleri ve çevreleri nedeniyle, dillerin kullanımında büyük farklılıklar vardır. Çince'nin ortak kullanımı, Hui'nin ulusal bir topluluk oluşturma için önemli bir koşuldur, aynı zamanda tarihin kaçınılmaz bir sonucudur. Hui dili kimliği, ulusal kültürel kimliğin önemli bir parçasıdır ve Hui ulusal kimliğinin temelidir.

İslam'ın Çin'e tanıtılması, Tang (唐) Hanedanlığı döneminden itibaren bin yıldan fazla bir süreyi kapsar. Çin'e gelen Hui halkının ataları çok çeşitli kökenlere sahipti ve dilleri farklıydı. Aralarında Araplar, Persler, Türkler ve diğer uluslar bulunmaktaydı. Onların dilleri de çeşitliydi: Arapça, Farsça, Türkçe ve Orta Asya'da kullanılan çeşitli dillerdi.

Hui milliyetinin ataları Çin topraklarına adım attıktan sonra, özellikle batı ülkelerinin Müslümanları Çin'de yerleştikten sonra, etnik değişim ve dil temaslarının derinleşmesiyle, Arapça, Farsça (veya Orta Asya dillerinin) orijinal kullanım ortamından uzak kalmışlardır. Bu nedenle, onların kendi ulusal dillerinin kullanımı azalmış ve ulusal dil ile özdeşleşmeleri yavaş yavaş zayıflamıştır. Arapça ve Farsça için uygun orijinal dil ekolojik ortamı hızla dağılmış ve eski zamanlarda "dil pazar payı" küçülmeye devam etmiş, böylece gelişme sınırlı kalmıştır.

"Fan Ke (番客)"nin torunlarının Arapça ve Farsça hakkında bilgileri zamanla azalmıştır. Çin'de Arapça ve Farsça kullanımına devam etmek zor olmuştur. Başka bir

deyişle, Çin’de hayatta kalmak ve gelişmek için, Çince dili Hui halkı tarafından kullanılan ortak dil haline gelmeliydi. Dil rekabetinde Çincenin yavaş yavaş üstünlük kazanmasının nedeni, Han halkının muazzam ekonomik, kültürel ve demografik avantajlarıydı.

Genellikle Çinli akademisyenler’e göre, “Fan Ke (番客)”, “Tu Sheng Fan Ke (土生番客)”den Hui topluluğunun oluşumuna kadar, Hui dilinin gelişimi üç aşamadan geçmiştir.

İlk aşama, Hui’lerin farklı etnik kökenlerinin atalarının anadillerini kullandıkları aşamadır. Yani farklı yerlerden ve uluslardan gelen Hui’lerin ataları, Çin’e geldiklerinde orijinal anadillerini kullanmaktaydılar. Ayrıntılı olarak bakarsak, Tang (唐) ve Song (宋) Hanedanları dönemlerinde Çin’e yerleşen Müslümanlar Arapça veya Farsça’yı kullanmışlar; 13. yüzyılın başlarında Çin’e taşınan Türk halkları Türk dillerini konuşmuşlar; Kuzey Song (北宋) Hanedanı döneminden Ming (明) Hanedanı dönemine kadar Vietnam’dan Çin’in güney tarafındaki Hai Nan (海南) adasına gelen Müslümanlar Endonezyaca kullanmışlardır.

İkinci aşama, iki dilli sistemi benimseme aşamasıdır. Farklı dilleri konuşan Hui halkının ataları Çin anakarasına geldiklerinde, ya toplu ya da seyrek şekilde diğer etnik gruplarla (çoğunlukla Han halkı ile) yaşamışlar ve onlarla iletişimde Çince’yi uzun süreli kullanmayı öğrenmişler. Onlar Çince’yi öğrenirken, anadillerinden tamamen ayrılmamışlar. Bu nedenle günlük yaşamlarında iki dili kullanmaktalarmış.

Üçüncü aşama, Çince’nin benimsenmesi aşamasıdır. Zamanla, Hui halkının ataları yavaş yavaş ana dillerini bırakmış ve nihayet Çince’yi ortak iletişim dili olarak seçmişler. Farklı kökenlerden gelen Hui halkının atalarının, önemli bir iletişim aracı olan Çince’yi yaygın şekilde kullanmaları nedeniyle, farklı Müslüman gruplar arasında değişim ve iletişim için kolaylık ve uygun koşullar oluşmuştur. Böylece, farklı Müslüman gruplar karşılıklı birbirleriyle bağlantı kurmuş ve bir araya gelmişler. Başka bir deyişle, Çin’de yaşayan çeşitli Müslüman gruplar arasındaki farklılıklar, dini inancın ve dilin birleşik etkisi altında yavaş yavaş ortadan kaldırılmış ve çözülmüştür. Bu anlamda, Çince dilinin kullanımı Hui topluluğunun oluşumu için önemli itici güçlerden biridir.

Hui halkının hayatında yaygın olarak kullanılan Arapça kelimeler şunlardır:

Tablo 11 : Hui Halkı Tarafından Kullanılan Arapça Kelimeler Formu

Çince Yazılış	Çince Okunuş (Pin Yin 拼音)	Arap ça Yazılış	Türkçe Anlamı
安拉	An la	الله	Allah
阿格力	A ge li	عقل	akıl
阿黑莱	A hei lai	آخرة	ahiret
阿林	A lin	عالم	alim
阿斯玛	A si ma	أسماء	esma, g ök
艾热不	Ai re bu	عرب	Arap
白勒凯梯	Bai le kai ti	بركة	bereket
白俩	Bai lia	بلاء	bela, felaket
比斯敏俩	Bi si min lia	بسم الله	Allah'ın adıyla
嘟阿	Du a	دعاء	dua
顿亚	Dun ya	دنیا	d ünya
尔德	Er de	عيد	bayram
尔迈立	Er mai li	عمل	iş, eylem, çalışma, hareket, (Çince'de ibadet anlamına gelir)
法谛哈	Fa ti ha	فاتح	Çince'de Kur'an'ın Fatiha suresi demektir.
法依岱	Fa Yi dai	فائدة	fayda, yarar
费图勒	Fei tu le	فطر	Ramazan bayramından önce fakirlerin oruçlarını açmaları için Müslümanlar tarafından verilmesi gereken bir miktar paradır.
古兰经	Gu lan jing	قرآن	Kur'an
哈啦木	Ha la mu	حرام	haram
哈吉/哈智	Ha ji/ Ha zhi	حاج	hacı
哈里发	Ha li fa	خليفة	halef, halife. Çince'de camilerde İslam'ı öğrenen öğrenciler anlamına gelir.

哈俩利	Ha lia li	حلال	helal
海迪叶	Hai di ye	هدية	hediye
胡图白	Hu tu bai	خطبة	hutbe, hitap, vaaz
吉哈德	Ji ha de	جهاد	cihat, kutsal savaş, Allah yolunda savaşma
喀飞勒/ 卡飞尔	Ka fei le/ Ka fei er	كافر	kafir, İslam'a inanmayan
古尔巴尼	Gu er ba ni	قربان	Kurban
库夫儿	Ku fu er	كفر	k üf ü, kafirlik
拉哈提	La ha ti	راحة	rahat
莱麦丹	Lai mai dan	رمضان	Ramazan
勒孜格	Lei zi ge	رزق	rızık, nimet
麦尔纳	Mai er na	معني	anlam, mana
玛莎安拉	Ma sha an la	ما شاء الله	Maşallah
麦俩伊凯	Mai lia yi kai	ملائكة	Melekler
麦斯吉德	Mai si ji de	مسجد	mescit, cami
麦克鲁海	Mai ke ru hai	مكروه	mekruh, terslik
埋体	Mai ti	ميت	ölü, ölmüş beden, ceset
冒梯/冒提	Mao ti/ Mao ti	موت	ölüm, ölüş, vefat, hayatını kaybetme
木巴热克	Mu ba re ke	مبارك	m übarek
穆民	Mu min	مؤمن	Mümin, İslam'a inanan
穆纳菲格	Mu na fei ge	منافق	Münafık, iki yüzlü
穆斯林	Mu si lin	مسلم	Müslüman, İslam'a inanan
奈夫斯	Nai fu si	نفس	nefis, istek
尼尔买提	Ni er mai ti	نعمة	nimet, gıda, yemek
尼卡哈	Ni ka ha	نكاح	nik âh
乜贴	Nie ti	نية	niyet, plan
鲁哈	Ru ha	روح	ruh
撒夫	Sa fu	صف	sıra, saf
赛拜布	Sai bai bu	سبب	sebeb, neden

塞瓦布	Sai wa bu	ثواب	sevap, karşılık, (Hui’ler arasında teşekkür ifade etmek için kullanılan bir kelimedir.)
赛俩目/ 瑟兰/色兰	Sai lia mu/ Se lan/ Se lan	سلام	Selam (Hui’ler “essalamualeyküm”ün kısaltması olarak kullanırlar.)
隋尼	Sui ni	الصين	Çin, Çince
筛托	Shai tuo	شيطان	şeytan
台智维迪	Tai zhi wei di	تجوید	tecvit
太斯比哈	Tai si bi ha	تسبیح	tesbih
讨白	Tao bai	توبة	t övbe
务巴里	Wu ba li	وبالي	zavallı
伊布里斯	Yi bu li si	ابليس	iblis
伊玛目	Yi ma mu	امام	imam
伊玛尼	Yi ma ni	ایمان	iman
因莎安拉	Yin sha an la	ان شاء الله	inşallah
耶梯木	Ye ti mu	یتیم	yetim
宰喀提	Zai ka ti	زكاة	zekat
扎黑莱	Zha hei lai	جاهل	cahil, bilmeyen
哲玛尔提	Zhe ma er ti	جماعة	cemaat, grup, topluluk
主麻	Zhu ma	جمعة	cuma
艾勒哈目 杜林俩	Ai le ha mu du lin lia	الحمد لله	Elhamdulillah (Allah’a şükürler olsun)
安拉乎艾 克拜勒	An la hu ai ke bai le	الله اكبر	Allahu ekber, (Tekbir) Allah b üy ükt ür
安赛俩目 尔来库目	An sai lia mu er lai ku mu	السلام وعلیکم	Esselam ü aleyk üm (Allah size huzur versin)
我尔来库 目赛俩目	Wo er lai ku mu sai lia mu	علیکم السلام	Aleyk üm üsselam (Allah size de huzur versin)

Ming (明) Hanedanlığı dönemine kadar erken Hui etnik grubu Çince’yi bir ortak iletişim dili olarak kullansa da, onların günlük yaşamlarında veya grup içindeki diğer Hui bireyleriyle normal iletişimlerinde çok sayıda Farsça, Arapça ve diğer yabancı dillerdeki sözcükleri kullanırlar. Bu Arapça ve Farsça kelimeler sadece Hui dini faaliyetlerinin dilinde değil, aynı zamanda Hui’nin ekonomisi, kültürü ve günlük yaşamının dilinde de kalır. Bu aynı zamanda İslam kültürünün Hui dili üzerindeki etkisini de göstermektedir.

Buna ek olarak, Hui atasözlerinde bir çok Arap ça veya Fars ça kelime de bulunur. Örnekler:

“Shei gu le ye ti mu, shei jiu lan le sai wa bu”²⁸⁹ anlamı: kim yetime bakarsa, sevap kazanır.

“Lei zi ge Hu da gei li, sai bai bu zi jia zuo li”²⁹⁰ anlamı: Rızkı Allah verir, kişi sebebi kendisi arar.

“Er mai li yao an cang, gu na hai yao ming yang”²⁹¹ anlamı: ibadeti gizli yapar, günahı açık söyler.

“Huo ren pan zhe hai di ye, wang ren zhi wang hao du a”²⁹² anlamı: yaşayanlar hediye ister, ölümler dua ister.

Bu kelimeler (yukarıdaki atasözünde italik harfler) Çince değildir, ancak İslami doktrinler veya öğretiler için aktif terimlerdir. Çinli Hui halkının hayatlarında bu kelimeleri kullanmaları, bir yandan dini faaliyetlerde veya dini yaşamda iletişimi kolaylaştırır, aynı zamanda Hui halkının İslamiyet arzusunun dışsal bir tezahürüdür. Bu kelimelerin kullanımını devam ettirmek, Hui halkının İslam’a, Arapça’ya ve Farsça’ya psikolojik yakınlığını tam olarak yansıtmaktadır.

Hui halkının yaşamında yaygın olarak kullanılan Farsça kelimeler şunlardır:

²⁸⁹ “谁顾了耶提目(孤儿), 谁就揽了塞瓦布(功德)。”

²⁹⁰ “勒孜格(恩惠)胡大给哩, 赛拜布自家做哩。”

²⁹¹ “尔迈立要暗藏, 古纳海要名扬。”

²⁹² “活人盼望海迪叶, 亡人指望好哪阿。”

Tablo 12 : Hui Halkı Tarafından Kullanılan Farsça Kelimeler Formu

Çince Yazılış	Çince Okunuş (Pin Yin 拼音)	Fars ça Yazılış	Türkçe Anlamı
阿不	A bu	آب	su
阿不代斯	A bu dai si	آبدست	abdest
阿訇	A hong	آخوند	imam
邦克	Bang ke	بانگ	ezan
邦布答	Bang bu da	بامداد	sabah namazı
别麻勒	Bie ma le	بیمار	hasta
戴斯塔尔	Dai si ta er	دستار	dastar, erkek için başörtüsü.
底盖儿	Di gai er	دیگر	İkinci namazı
杜失蛮	Du shi man	دشمن	düşman
多斯提/ 朵斯底	Duo si ti/ Duo si di	دوست	dost, arkadaş
朵灾海	Duo zai hai	دوزخ	cehennem
古纳海	Gu na hai	گناه	günah
胡大	Hu da	خدا	Allah
虎夫滩	Hu fu tan	خفتن	Yatsı namazı
满拉	Man la	ملا	camideki öğrenciler
乃麻子	Nai ma zi	نماز	namaz, ibadet
撇什	Pie shi	پیشین	Öğle namazı
沙目	Sha mu	شام	Akşam namazı
筛海	Shai hai	شیخ	şeyh
舒迷	Shu mi	شوم	şanssız, yazık

Aşağıda bir diyalog verilmiştir. Bu tarz diyaloglar genellikle Hui Müslümanlar arasında sık sık ortaya çıkan sahnelerdir. Onların konuşmalarında çok fazla Arapça ve Farsça kelime kullanılmaktadır.

甲：安赛俩目阿来依库姆！（你好）	السلام عليكم
乙：卧尔来库孟塞俩目！（你也好）	وعليكم السلام
甲：今天是“尔德古尔巴尼”（宰牲节）的头一天	عيد القربان
乙：这三天是全“顿亚”（世界）的穆斯林“木巴热克”（吉庆）的日子	مبارك دنيا
甲：“古尔巴尼”这个词的“麦尔纳”（意思）是什么？	معني
乙：我们“隋尼”（中国）话叫“宰牲、献牲”	الصين
甲：你昨天到哪个“麦斯智德”去了？	مسجد
乙：到南关的大“麦斯智德”去了。	
甲：去得人多吧？	
乙：至少有 20“撒夫”（排）。	صف
甲：“胡图白”（演讲词）是谁念的？念得怎么样？	خطبة
乙：是老“哈智”（哈吉）念的，他是按“艾热不”（阿拉伯）的“台智维迪”（语调）念的，念得不错。	تجويد , عرب , حاج

A: *Esselam ü aleyküm.*

B: *Aleyküm üsselam.*

A: *Jin tian shi er de gu er ba ni de tou yi tian.* (Bugün Kurban bayramının ilk günüdür)

B: *Zhe san tian shi quan dun ya de mu si lin mu ba re ke de ri zi.* (Bu üç gün, bütün dünya Müslümanları için mübarek günlerdir.)

A: *Gu er ba ni zhe ge ci de mai er na shi shen me?* (Kurban kelimesinin manası nedir?)

B: *Wo men sui ni hua jiao “zai sheng”, “xian sheng”.* (Çince’de “zai sheng” veya “xian sheng” denir.)

A: *Ni zuo tian dao na ge mai si ji de qu le?* (Sen dün hangi mescide gitmiştin?)

B: Dao nan guan de da *mai si ji de qu le*. (Ben dün Nan Guan’ın büyük *mescidine* gittim.)

A: Qu de ren duo ba? (Giden çok muydu?)

B: Zhi shao you 20 *sa fu*. (En azından 20 *sa fu* vardı.)

A: “*Hu tu bai*” shi shei nian de? Nian de zen me yang? (Kim *hutbe*’yi okudu? Nasıldı?)

B: Shi lao *ha zhi* nian de, ta shi an *ai re bu de tai zhi wei de* nian de, nian de bu cuo. (Yaşlı bir *hacı* okudu, o *Arapların* *tecvitleri* ile okudu, iyiydi.)

Hui halkı Çin dilinin okyanusunda yaşıyor olsa da, kendi kültürel dillerinden ve özelliklerinden bazılarını korurlar. “Selamün aleyküm” sözü, Hui insanlarını birbirlerine yakınlaştırır. Bu davranış, Hui halkının grup içindeki diğer üyelerle özdeşleşmesini ifade eder.

Bu doğuştan gelen ulusal kimlik duygusu, farklı bölgelerdeki birbirlerini tanımayan Hui bireylerinin birbirlerini kardeşler gibi görmelerini sağlar. Bunlar arasında dil, Hui halkının bir üyesi olup olmadığını belirlemek için önemli bir araç haline gelmiştir. Bu özel Çince dilinin Hui halkı tarafından kullanılması, Hui halkının duygularının gerçek bir şekilde yeniden üretilmesidir, böylece kendi ulusal özelliklerini vurgular ve kimliklerini güçlendirirler.

Özet olarak, Arapça ve Farsça kelimeleri içeren Hui halkına özgü dil, Hui grubunun bütünlüğünü oluşturmak için önemli bir güçtür, aynı zamanda Hui halkı arasındaki ulusal duyguları ve Hui topluluğunu korumak için güçlü bir araçtır. Hui dili, Hui kültürünün çekirdeğini korur ve Hui kimliğinin oluşumu için önemli bir kültürel temel oluşturur.

3.7. Kültüre Dayanan Hui Müslüman Kimliği

Ortak tarihi anılar ve karşılaşmalar etnik kimliğinin temel unsurlarıdır ve dil, din, bölge ve gelenek gibi kültürel özellikler etnik kimliğin genel unsurlarıdır. Aynı zamanda, ailenin, akrabaların ve klanın kimliği de etnik kimliği etkiler. Etnik kimliği etkileyen faktörler arasında, kültürel faktörler de önemli bir rol oynamaktadır.

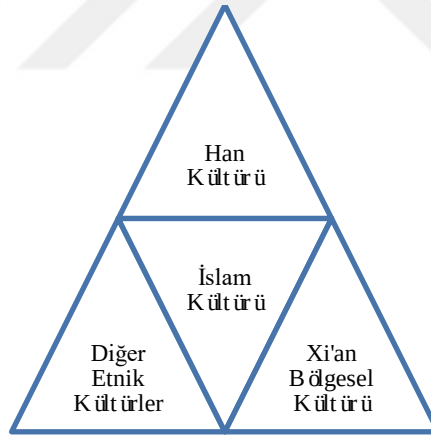
Zhang Hai Chao (张海超)’a göre, “Etnik kimliğin temeli en az üç yönü içerir: kültür, tarihsel hafıza ve sosyal faktörler. Kültür, etnik

kimliğin temeli ve doğal sınırır. Tarihsel hafıza, etnik kimlik için meşruiyet sağlar ve gerektiğinde kimliğin ayrılmaz bir parçası haline gelir. Kültürel faktörler ve tarihsel hafıza faktörleri sosyal faktörlerden etkilenir.”²⁹³

Kuşkusuz kültürel kimlik, etnik kimlik için önemlidir. Bir ulusa özgü kültür, etnik etkileşimlerde öznel statüsünü korur. Büyük kültürel farklılıklar, insanları “Biz” ve “Diğerleri” şeklinde ayırır.

Hui milliyetinin kültürü, İslam kültürü, ana akım kültür, diğer milliyetlerin kültürleri ve bölgesel kültür arasındaki etkileşimle üretilir. Xi'an'da Hui halkı tarafından tanınan kültürel içerik, uzun bir tarih boyunca oluşturulmuştur. Bu içerikler sıralanır ve mantıksal olarak Hui bilincinde bir sisteme programlanır. Bu sistemde İslam kültürü çekirdek, Han kültürü de sistemin önemli bir parçasıdır, ayrıca sistem Xi'an kültürünün ve diğer etnik kültürlerin içeriklerini de kapsar. Bu kültürler birlikte Hui halkının kültürel kimliğini inşa etmektedir.

Şekil 29 : Xi'an Hui Kültürel İçeriğinin Kompozisyon Diyagramı

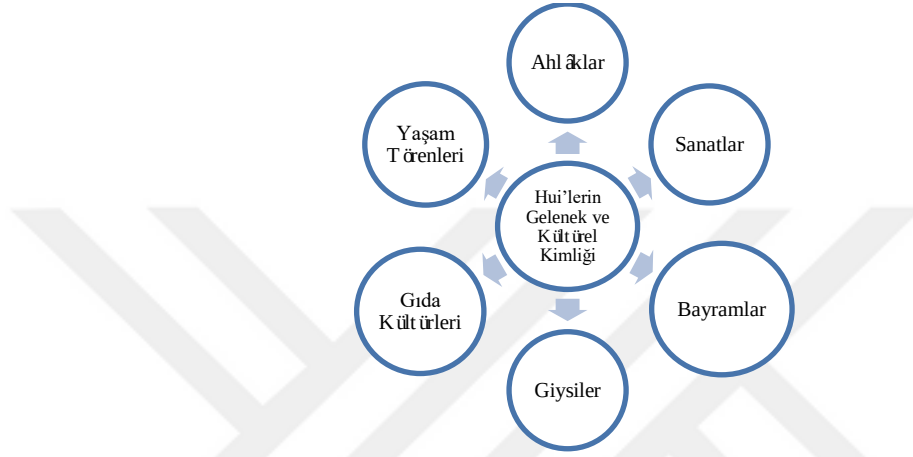
Peki, halk kültürüne dayalı Hui etnik kimliği nasıl ortaya çıkar? Tezin yazarı, bunun altı açıdan analiz edilebileceğine inanmaktadır: ahlâki özellikler (dini ahlâk, sosyal ahlâk, doğal ekolojik ahlâk), yaşam törenleri (doğum töreni, yetişkinlik töreni, evlilik töreni, cenaze töreni), bayramlar, gıda kültürleri, giysiler ve sanatlar (mimari sanat, ev dekorasyon sanatı, edebiyat ve müzik).

²⁹³ Zhang Hai Chao, “Mikro Düzeyde Etnik Kimlik ve Modernizasyon Gelişimi”, **Yun Nan Sosyal Bilimler Dergisi**, No. 3, 2004, s. 81-82.

(张海超:《微观层面上的族群认同及其现代化发展》,《云南社会科学》,2004年第3期,第81-82页.)

Bu tezin dördüncü bölümünde, Xi'an'daki Hui Müslüman kültürel geleneklerinin içeriği ayrıntılı olarak tanıtılmıştır ve burada tekrar anlatılmayacaktır. Tezin bu bölümünde sadece Hui kültürünün, Hui etnik kimliği inşası üzerindeki etkisini analiz etmekteyiz.

Şekil 30 : Halk Kültürüne Dayalı Hui Etnik Kimliğinin Altı Boyutlu Diyagramı

Tang (唐) ve Song (宋) Hanedanı dönemlerinde Hui'lerin atalarının Çin'e gelişlerinden itibaren, Hui halkının oluşumu ve gelişimi bin yıldan fazla sürmüştür. Bin yıldan fazla bir geçmişte, Hui milliyeti gıda, giyim, yaşam törenleri, bayram, ahlâk, sanat ve dini inançlar açısından benzersiz bir kültürel gelenek seti oluşturmuştur. Bu gelenek ve alışkanlıkların sosyal ekonomik temel ve üst yapının çeşitli yönleri ile ilişkili olduğu, Hui'nin siyasi, ekonomik ve kültürel yaşamının bir yansıması olduğu ve Hui'nin tarihsel geleneklerinin, ortak psikolojik niteliklerinin ve yaşam tarzlarının özel bir tezahürü olduğu söylenebilir. Bu nedenle, Hui halkının geleneklerinin içeriği çok zengindir.

Hui halkının gelenekleri ve kültürleri, İslam tarafından öğretilen insanlar arası iletişim kurallarının somutlaştırılmasıdır, Hui grubunun sosyal yaşamını sürdüren ve Hui topluluğunun oluşumu ve gelişimi üzerinde büyük etkisi olan bağlardır. Bu aynı zamanda Hui Müslümanlarının uzun vadeli gelişme sürecinde Han kültürü tarafından tamamen asimile edilmemelerinin önemli bir nedenidir.

Hui Müslüman grupları çoğunlukla Han etnik grupları arasında dağılmış şekilde yaşamakta olsalar da, ortak geleneklerine ve kültürlerine sahiplerdir. Ortak yaşam tarzı

ve benzersiz etnik gelenek ve alışkanlıklar, Müslümanlar içinde güçlü bir ulusal kimlik duygusu uyandırarak Müslüman uluslar arasında birliği ve bütünlüğü artırır ve teşvik ederler. Bu ortak kültürel temel, Müslümanlara uluslarıyla ilgili içgüdüsel bir kimlik duygusu verir. “Bütün Müslümanlar kardeşler” sözü, bu kimlik duygusunun canlı bir tasviridir.

Müslüman gruplarda, her Müslüman geniş ailenin bir üyesi olarak kabul edilir. Bu nedenle Müslüman gruplardaki bireyler birbirlerini desteklerler, aynı mutluluğu ve zorluğu paylaşırlar, bu da sonunda iyi bir sosyal atmosfer oluşturur. Müslümanların bu bağlılığı ve merkezci gücü, ulusun birliğini ve istikrarını sağlamada olumlu bir rol oynamıştır.

Buna ek olarak, Hui halkının gelenekleri ve alışkanlıkları sosyal yaşamın tüm yönlerine yansır. Çağdaş toplumun gelişmesinde, Hui halkının gelenekleri ve alışkanlıkları ahlaki yetiştirme, grup içi iletişim, günlük yaşam ve uluslararası iletişimde de önemli bir rol oynamaktadır.

Xi'an'daki Hui Müslümanlarının gelenekleri, Hui halkının gelenek ve kültürünün temsilcilerinden biri haline gelmiştir. Çünkü Xi'an Hui'lerinin kültürleri, Hui halkının ortak psikolojik kalitelerini ve yaşam özelliklerini yansıtır ve böylece tüm Hui'yi diğer etnik azınlıklardan ayırabilir.

Çinli Hui etnik grubu içinde Xi'an Hui etnik grubu aslında daha karakteristik bir gruptur. Başka bir deyişle, Çin'in diğer şehirlerindeki Hui gruplarıyla karşılaştırıldığında, Xi'an'daki Hui halkı çok derin kültürel birikime sahip bir şehirde yaşıyor ve hala orijinal, nispeten saf, ulusal geleneklerini koruyabiliyorlar. Bu fenomen sadece Xi'an Hui halkının eşsiz kültürel alışkanlıklarıyla değil, aynı zamanda onların yerleşim yapılarıyla da ilgilidir.

3.8. Yerleşim Yapısına Dayanan Hui Müslüman Kimliği

Bölgesel kimlik, hem ortak bir yaşam mekanının kimliğini, hem de ortak bir “tarihi bölgenin” kimliğini içerir. Bölgesel kimlik ile ulusal kimlik arasındaki yakın ilişki nedeniyle, bir anlamda ortak bir bölgesel kimliğe sahip olmak ulusal kimliğin temeli olabilir.

Bölgesel kimliklere dayanan Xi'an Hui Müslüman kimliği, onların Chang'an (长安) şehrini hatta tüm Çin bölgesini kendi memleketleri olarak görmelerini ifade eder. Bu

nedenle, Xi'an'daki Hui halkının Chang'an şehri (özellikle Hui Müslüman mahalleleri) ile özdeşleşmesi hem bir topluluk bölgesel kimliği hem de bir "tarihi bölge" kimliğidir.

Çin'in kentsel planlama modelinin ve Müslüman inanç gereksinimlerinin ikili etkisi altında, Çin'de yaşayan Hui Müslümanlar genellikle cami çevresinde yaşamaktadırlar. Müslümanlar için cami, ibadethaneden daha fazlasıdır. Genel olarak, sosyal varlık olarak cami, mutlaka sosyal politika, ekonomi ve kültürden ayrılmaz. Eski zamanlardan beri Müslümanlar geleneksel olarak camilerin etrafında yaşamaktadırlar. Bu, eşsiz bir cami - mahalle kültürü oluşturur. Cami - mahalle kültürünün, Müslümanların gıda, mimarlık, sanat, din ve diğer kültürleri üzerinde önemli bir etkisi vardır.

Müslümanlar cami çevresinde yaşar ve birleşik bir kolektif oluştururlar, böylece temelde dini inançlarını koruyabilirler. Camiden uzakta yaşayan Müslümanlar daha düşük bir dini inanca ve daha zayıf bir dini bilince sahip olabilirler. Hui Müslümanlarının manevi evi ve yaşam merkezi olarak, caminin hem manevi hem de gerçek yaşam alanlarında Müslümanlar üzerinde doğrudan etkisi vardır. Bu açıdan Müslümanlar camiyi korur, aynı zamanda cami Müslümanların inançlarını korur.

Xi'an Hui toplulukları kabaca "Batı" Hui ve "Doğu" Hui topluluklarına ayrılabilir. "Batı" Hui topluluğunda yaşayan Hui halkının çoğunluğunun, tarihte Xi'an'da yaşayan "yurtdışından gelen Müslümanların torunları" oldukları söylenebilir. "Doğu" Hui topluluğunda yaşayan Hui halkının çoğu, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra diğer eyaletlerden özellikle He Nan (河南)'dan göç eden Hui bireyleridir. "Batı" Hui halkı daha yoğun (toplu) şekilde yaşarken, "Doğu" Hui halkı nispeten dağınık şekilde yaşarlar. Tezin bu bölümünde, "Batı" tarafındaki Müslüman yerleşim yapılarının, Xi'an'daki Hui halkının kimlik inşası üzerindeki etkisine ve rolüne odaklanmaktayız.

"Batı" Hui topluluğu, Xi'an'ın Lian Hu (莲湖) İlçesi'nde yer almaktadır. Xi'an şehrinin merkezi bölgelerinden biri olan Lian Hu (莲湖) İlçesi, Xi'an şehrinin kuzeybatısında yer almakta olup, doğuda Xin Cheng (新城) İlçesi, güneyde Bei Lin (碑林) İlçesi ve Gao Xin (高新) İlçesi ile, batı ve kuzeyde Wei Yang (未央) İlçesi ile sınır komşusudur. Lian Hu (莲湖) İlçesi'nin toplam alanı 38 kilometrekaredir ve toplam nüfusu 736.700'dür (2017 yılında yerleşik nüfus). İlçe içinde Han, Hui ve Man dahil 26 etnik grup bulunmaktadır.

Resim 32 : Xi'an İlçeleri Dağılım Haritası

Lian Hu (莲湖) İlçesi'ndeki Hui halkının çoğu, Bei Yuan Men (北院门), Hua Jue Xiang (化觉巷), Xi Yang Shi (西羊市), Da Xue Xi Xiang (大学习巷), Xiao Xue Xi Xiang (小学习巷), Da Pi Yuan (大皮院), Xiao Pi Yuan (小皮院), Sa Jin Qiao (洒金桥) ve Miao Hou Jie (庙后街) caddelerinde yaşamaktadır. Burası Shaan Xi (陕西) eyaletindeki en büyük Müslüman topluluğa sahip olup, tarihi ve kültürel bir bölgedir, “Hui Fang (回坊)” yani Hui Müslüman Mahallesi olarak bilinmektedir. Xi'an Hui halkının % 50.3'ü, yani 30.000'den fazla Hui bireyi, Hui Fang (回坊)'da yaşamaktadır.

“Hui Fang (回坊) Kültürü”, aşağıdaki temel özelliklere sahiptir: Birincisi, Hui Fang (回坊) topluluğundaki Müslümanlar ortak bir dil kullanır, yani Guan Zhong (关中) lehçesi temasıyla Xi'an Hui lehçesi. İkincisi, nispeten sabit bir bölgede, yani Hui Fang (回坊) - Hui Müslüman Mahallesi içinde yaşamaktadırlar. Üçüncüsü, ticaret hayatına odaklanırlar ve çok yakın ekonomik alışverişlere sahiptirler. Dördüncüsü, ortak bir psikolojik niteliğe ve ortak bir inanca dayanan dini bir yaşamları vardır. Bu dört temel özellik, Hui Fang (回坊) kültürünün temel özellikleridir.

Hui Fang (回坊), Xi'an'ın hızla gelişmesi nedeniyle kentsel azınlık alanının benzersiz tarzını kaybetmemiş, bunun yerine kentsel turizmin gelişmesi nedeniyle Hui Fang (回坊)'da “Xi'an Etnik Stil Caddesi” oluşmuştur. Coğrafi dağılım ve yaşam biçiminden insanların ekonomik ve kültürel koşullarını görebiliriz. Günümüzdeki Hui Fang (回坊) topluluğu temel olarak Xi'an Hui'lerinin geleneksel cami-mahalle yerleşim yapısı ile uyumludur.

Xi'an Hui halkının atalarının çoğu ticari faaliyette bulunduğundan, her hanedan döneminde ekonomik ve kültürel olarak en konsantre yerlerde yaşamaktadırlar. Bugün

Hui Fang (回坊), Xi'an'ın merkezinde yer almaktadır. Xi'an Hui halkı, ileri kültürü kabul ederken, kendi kültürünü miras almaya daha fazla önem vermektedir. Hui Fang (回坊) gibi dini kültürün merkezi bir yeri olmadan, Xi'an'daki Hui halkının etnik özellikleri Han kültüründen büyük ölçüde etkilenecektir.

Müslümanların yaşadığı Hui Fang (回坊) bölgesinde 7 eski cami ve 13 Müslüman mahallesi bulunur. Tezin dördüncü bölümünde Hui halkının mimari sanatı kısmında tanıtılan üç eski cami Hui Fang (回坊)'da bulunmaktadır.

Hui Fang (回坊)'daki Hui halkının yaşam koşullarını analiz ederek, şu sonucu çıkarabiliriz: Xi'an Hui Fang (回坊), Xi'an Hui halkının ulusal özelliklerini ve dini kültürünü korumasının maddi taşıyıcısıdır. Xi'an büyük şehrinde Hui Fang (回坊), Hui halkının yoğun şekilde yaşadığı kültürel bir adadır. Hui Fang (回坊), sadece Xi'an'daki Hui halkının ulusal kimliğini güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda Xi'an Hui halkının ulusal kimliğinin diğer uluslar tarafından olumlu bir şekilde tanınmasını da sağlar.

Toplumun değişmesi ve zamanın gelişmesiyle birlikte, Xi'an'daki Hui halkının siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal yaşamının diğer yönleri muazzam değişiklikler geçiriyor. Xi'an Hui'lerinin geleneksel cami - mahalle yerleşim yapısı da değişmektedir. Bununla birlikte, yüzlerce yıl süren cami - mahalle organizasyon kavramı hala Hui halkının bilincindedir ve onun işlevsel rolü hala Hui halkı arasındaki sosyal yaşam ve sosyal değişimler üzerinde derin bir etkiye sahiptir.

Xi'an Hui Fang (回坊), çok sayıda Hui halkının gelişim tarihine sahiptir. Hui Fang (回坊)'da yaşayan Hui halkı hala geleneksel bir yaşam tarzı sürdürür. Aynı zamanda, dini inançları, gelenekleri, değer sistemleri ve diğer yönleriyle Hui kültürünün özelliklerini hala göstermektedir.

Kısacası, Xi'an Hui Fang (回坊) çok karakteristik bir Hui yerleşim yapısıdır. Bu alan sadece Müslüman din kültürünün, etnik kültürün ve Xi'an'daki tarihi mirasın yoğun bir şekilde sergilenmesi ve korunması için değil, aynı zamanda Hui halkının hayatını sürdürmesi için de önemli olup, bunun yanı sıra daha fazla sosyal öneme sahiptir. Burada yaşamak Hui halkının özgüvenini ve uyumunu geliştirebilir ve ulusal kimlik duygularını oluşturmalarına ve korumalarına yardımcı olabilir.

3.9. Etnik Etkileşime Dayanan Hui Müslüman Kimliği

“Ulusal bilinç, özel bir grup bilinci olarak, belirli bir ulusun kendi oluşumunda ve gelişiminde hayatta kalmak için çaba gösterme uygulamasında yavaş yavaş yoğunlaştığı ortak bir kavramı ifade eder. Diğer bir deyişle, ulusal bilinç, bir etnik grubun üyelerinin, diğer etnik grupların üyeleri ile arasındaki iletişim sürecinde özerklik, bağımsızlık, bütünlük, üretim ve yaşam tarzı, gelenekler ve davranış kavramlarının biliş ve deneyimlerinin sonuçlarını ifade eder.”²⁹⁴

Önemli bir ulusal psikolojik fenomen olarak, ulusal bilincin gelişim düzeyi, etnik gruplar arası dış iletişim ve içsel dini duygusal deneyim yoluyla yansıtılır ve geliştirilir.

Profesör Fei Xiao Tong (费孝通)’a göre, “Bir ulus, ortak yaşam tarzına sahip insanlardan oluşan bir topluluktur. Ulusal bilinç ancak kendi etnik grubundan olmayan yabancılarla iletişim kurarak ortaya çıkarılabilir.”²⁹⁵

Başka bir deyişle, ulusal bilincin ortaya çıkışı, güçlenmesi ve işleyişi, “etnik olmayan bireyler” veya “etnik olmayan kültürler” ile bağlantılı olarak daha kolay bir şekilde kendini gösterir.

Profesör Ma Rong şöyle demiştir: “Ulusal bilinç, kişinin düşünme faaliyetlerinde her zaman aktif değildir. Ulusal bilinç ve ilgili duygular sadece bir kişi yabancı bir ırkla karşılaştığında veya bu kişinin kendi grubunu diğer gruplardan ayırması gerektiğinde ya da toplumda çeşitli medya aracılığıyla etnik farklılıklar ve etnik çatışmalar hissettiğinde bu kişinin düşünme faaliyetlerinde ortaya çıkabilir. Ulusal bilinç kişinin psikolojik duygularını, değer yargılarını ve davranışsal kararlarını etkiler.”²⁹⁶

İnsanların kimliğiyle ilgili koşul “sahne uyarımı”dır. Kimlik, insanların sosyal durumların uyarılması ile etkileşimde ürettikleri kişisel rol bilincidir. Belirli senaryo belirli kimlik farkındalığı ortaya çıkarır. Başka bir deyişle, etnik kimlik, diğer etnik gruplarla etkileşime girerken etnik grubun tanınması ve kabul edilmesidir.

²⁹⁴ Li Jing, **Ulus Psikolojisi Kursu**, Pekin: Etnik Yayınevi, 2006 baskısı, s. 256.

(李静. 民族心理学教程[M], 民族出版社, 2006 年版, 第 256 页。)

²⁹⁵ Fei Xiao Tong, “Çin Milletinin Çoğulcu Bütünleşmesi”, **Pekin Üniversitesi Dergisi**, 1989, No. 4. (费孝通. 中华民族的多元一体格局[J], 北京大学学报, 1989 年第 4 期 (1)。)

²⁹⁶ Ma Rong, “Ulusal Bilinç Üzerine Çalışmaları”, **Kuzeybatı Minzu Araştırmalar**, 2003, No.3. (马戎. 试论民族意识[J], 西北民族研究, 2003 年第 3 期。)

Müslüman kimliği, Hui'nin diğer etnik gruplarla etkileşimini etkiler. İletişim nesnelerinin seçimi perspektifinden bakıldığında, Müslümanlar olarak Hui halkı, Müslümanlar ile iletişim kurmayı severler. Bu fenomen Hui evliliğinde, üretiminde ve yaşamında kendini gösterir. Ortak inançlar, Müslümanların üretim ve yaşam hakkında ortak bir anlayışa sahip olmalarını sağlar, böylece iletişim daha rahat ve kolay olur.

Ancak, gerçek hayatta Hui Müslümanları, diğer etnik gruplardan arkadaşlarıyla iletişim kurma ve bir araya gelme sahnesiyle yüzleşmek zorundadırlar. Özellikle iş ve eğitim nedeniyle, Hui ve Han uyrukları arasında sık sık iletişim kurmak için bir çok fırsat vardır.

Xi'an şehrinin Hui Fang (回坊)'daki Hui halkı, kendi etnik gruplarının kültürel ortamda yaşıyor, genellikle etnik kimlikleri bilinçsiz ya da çok güçlü değil. Fakat diğer uluslarla temas halinde, kendi kültürlerinden farklı bir kültüre maruz kalma nedeniyle, bu etnik kimlik duygusu bilinçsiz bir durumdan bilinçli bir kimliğine dönüşür. Kültürel çatışmalar bağlamında etnik bilinç daha da güçlenir.

Günümüzde, Xi'an'daki gayrimüslimler ve diğer bölgelerden turistler, ziyaret etmek veya alışveriş yapmak için Hui Fang (回坊)'a gelirler ve genellikle Xi'an Hui bireyleriyle sık sık iletişim kurarlar ve etkileşimde bulunurlar. Etnik gruplar arası etkileşimin uzun bir sürecinden sonra, Xi'an Hui'ler ve Hui Fang (回坊) yakınındaki Han halkı arasında istikrarlı bir ekonomik çıkar ilişkisi ve bölgesel ilişki kurulmuştur. İki taraf arasında kültürel ve ekonomik etkileşim ve etki vardır.

Hui halkının Müslüman olmayanlarla etkileşimi genellikle şartlıdır: yani Hui'lerin inançlarında (özellikle gıda konusunda) saygısız davranışlar gösterilmemelidir. İletişimin kapsamı Hui halkının izin vermesi ya da İslami inançlarının ilkelerinin ihlal edilmemesine bağlıdır. Hui Fang (回坊)'da yaşayan Han halkı, Hui halkının önünde Helal olmayan yiyeceklerden bahsetmemek, Hui bireylerini alkol içmeye ikna etmemek, Hui halkına sigara vermemek gibi bazı İslami düzenlemelere bilinçli olarak uyabilirler. Etkileşim sürecinde, bireyler etkileşimlerinin bağlamına göre kimliklerini ve rollerini ayarlarlar, böylece etkileşim sorunsuz bir şekilde ilerleyebilir.

Özellikle sosyal etkileşimde yemek, her gün gerçekleşen bir konudur. Bireyler yemek için uygun yerleri seçmeyi düşünürler. Bu fenomen özellikle Çin'in kuzeybatı bölgelerinde belirgindir. Bu nedenle, helal gıda restoranları modern sosyal alanda

Müslümanlar ve gayrimüslimler arasındaki sosyal etkileşim için bir platform haline gelmiştir.

Son yıllarda, ekonomik kalkınma, sosyal ilerleme ve kültürel değişimlerin derinleşmesi ile insanların karşılıklı saygı bilinci daha da artmıştır. Birçok yüksek kaliteli birey, Hui, Uygur ve diğer Müslüman etnik gruplarının diyet kültürlerine bilinçli olarak saygı gösterir. Aynı şey arkadaşlar için de geçerlidir. Arkadaşlardan biri Müslüman ise, yemek yeri seçerken Müslüman bireylerinin fikirlerine saygı duyulur. Yemek için bir Müslüman restoranı seçmek, dostluğa devam etmenin önemli bir yönüdür.

Doğal olarak, helal restoranlar müşterilere lezzetli yemekler sunmanın yanı sıra başka bir sosyal rol oynamaktadır. Helal restoranlar, liderler arasında, liderler ve astlar arasında ticari işler ve özel işlerin tartışılması için uygun bir yer haline gelmiştir. Benzer şekilde, Müslümanlar ve gayrimüslim arkadaşları arasındaki dostluğu genişletmek için bir köprü haline gelmiştir.

Giderek daha açık bir ortamda, Xi'an Hui ve Han bireyleri arasındaki iletişim fırsatları ve mekanları artar. Hui ve Han halkları iletişim sürecinde, “biz” ve “onlar”ın bilişsel ve psikolojik deneyimlerini yani ulusal bilinçlerini ortaya çıkarırlar. Ulusal bilinç hem bireyin kendi ulusal bilişini ve değerlendirmesini, hem de diğer milletin bilişini ve değerlendirmesini içerir. Bu nedenle, ulusal bilinç ancak çeşitli milliyetler arasındaki etkileşim ve sosyal faaliyetlere katılım sürecinde yansıtılabilir.

İnsanlar bireylerarası iyi ilişkilerin iki taraf arasındaki karşılıklı saygı ve anlayışa dayandığına inanmaktadır. Ve bireylerarası iyi ilişkiler karşılıklı yarar sağlar. Bu nedenle, Xi'an'daki Hui halkının ulusal kimliği, Hui topluluğu içinde karşılıklı tanınmanın ve Hui halkı dışındaki ulusal kimliğinin olumlu bir şekilde tanınmasının kombinasyonuna dayanır. Bu kombinasyon iyi ve uyumlu bir sosyal ortamın ortaya çıkmasının nedeni olmuştur. Böylece sadece Hui milliyetinin ekonomik ve kültürel gelişimine değil, aynı zamanda Hui ve Han halkları arasındaki iyi ilişkilere de fırsatlar sağlanır.

3.10. Nesnel Sebeplere Dayanan Hui Müslüman Kimliği

Hui grubunun oluşumu ve Hui kimliğinin inşa edilmesi sürecinde, dış objektif nedenler de belirli bir rol oynamıştır. Tezin yazarına göre, dışsal nesnel faktörler savaşa ve doğal afetlere atıfta bulunur. Savaş faktörleri şunları içerir: bölgesel savaşlar, ulusal anlaşmazlıklar, dünya savaşları gibi fiziksel savaşlar ve kültürel savaşlar ve kültürel devrimler gibi manevi savaşlar. Doğal afet faktörleri şunları içerir: seller, yangınlar, depremler, tsunamiler, kıtlıklar, hastalıklar ve insan kontrolünün ötesindeki diğer afetler. Bu dışsal objektif faktörler, insanın iradesiyle ve hatta bazen devletin iradesiyle değişmez, nesnel olarak ulusların dağılmasını ve göçünü teşvik eder ve yeni ulusların ortaya çıkışının temelini atar.

Tarihte eğitim, iş ve diğer nedenlerle Çin'e gönüllü olarak gelen Müslümanlar ve savaş ve felaket nedeniyle memleketlerinden ayrılmak ve Çin'e göç etmek zorunda kalan Müslümanlar olmuştur. İster gönüllü ister zorunlu olsun, Batı'dan gelen bu Müslümanlar uzun süre Çin'de yaşamışlar ve sonunda Hui etnik grubunu kurmuşlardır. Hui milliyeti atalarının tarihte Çin'e gelip yerleştikleri gerçeği olmadan, bugün Hui etnik grubu olmayacağı söylenebilir. Başka bir deyişle, Hui halkının atalarının Batı'dan Çin'e "göçü" ve "yerleşmesi", Hui halkının oluşumu için gerekli koşulları sağlamıştır.

Bu "dışsal objektif faktörler" sadece Hui'nin oluşumunda destekleyici bir rol oynamakla kalmamış, aynı zamanda Hui'nin kimliğinin inşasında da belirli bir rol oynamıştır. Örneklere bakacak olursak: Qing (清) hükûmetinin Hui ayaklanmasını bastırması ve "Kültürel Devrim" döneminde devletin Hui halkına baskı yapması, bunlar bir anlamda hükûmet politikaları olmalarına rağmen, Hui'ler için "kültürel felaketler"dir. Bu faktörler Hui halkının iç bütünlüğünü ve merkezci kuvvetini objektif olarak güçlendirmiştir.

Buna ek olarak, savaş ve kıtlık nedeniyle, 1912 yılından sonra Shan Dong (山东) ve He Nan (河南) gibi Çin'in doğu illerinden Xi'an'a taşınan Hui bireylerinin sayısı da nispeten büyüktür, onların çoğu Xi'an şehrinin kuzeydoğudaki Xin Cheng (新城) ilçesinde yaşamaktadır. 100 yıldan fazla bir süredir, bu dört beş Hui nesli Xi'an'da yerleşmiş ve Xi'an Hui halkının önemli bir parçası olmuştur.

Elbette bugünün teması barış ve gelişmedir. Bugün Çin'de, etnik gruplar arası savaşların sıklığı giderek azalmış, bu nedenle bu dışsal nesnel faktörler ulusal kimliğin

inşası ve sürdürülmesinde nispeten küçük bir rol oynamaktadır. Bu çağın eğilimi barıştır. Ayrıca, dünyadaki tüm halkların huzurlu ve barışçıl bir ortamda yaşayabileceklerini ummaktayız. Bununla birlikte, etnik gruplar arasında savaşlar veya anlaşmazlıklar meydana gelirse, Hui halkının bir arada ve birlik içinde olacağına inanmaktayız.

Kısacası, önceki kısımda belirtildiği gibi, “insanların kimliğiyle ilgili koşullardan biri sahne uyarıcısıdır” görüşüne göre, ancak felaketler ve savaşlar meydana geldiğinde, bu dışsal nesnel faktörlerin ulusal kimlik üzerinde etkileri olacaktır. Barış döneminde doğal afetlerin ve savaşların rolü gittikçe küçülmekle birlikte, bu “nesnel faktör etkisinin” tamamen ortadan kalktığı anlamına gelmez. Belirli koşullar altında, doğal afetler ve savaş faktörleri, ulusal kimliğin inşasında ve korunmasında belirli bir yardımcı rol oynayacaktır.

Örneğin, 2020 yılının Ocak ayında Çin’in Wu Han (武汉) şehrinde yeni bir koronavirüs patlak vermiştir. Salgın, endişe verici bir oranda Çin’deki tüm illere ve şehirlere yayılmıştır. Bu özel dönemde, tüm Çin halkı virüse karşı mücadelede yer almıştır. Çinlilerin bir üyesi olan Hui halkı, gerçek eylemlerle virüsle bu savaşa aktif olarak katılmıştır.

Xi’an’daki Hui Müslümanları, yoldan geçenlere ücretsiz olarak yiyecekler, ağız maskeleri, sıvı sabun ve çamaşır suyu dağıtmakta, Hui Helal restoranları temizlik personellerine yemek sağlamak ve halklara sebze dağıtmakta; Wu Han’daki helal restoranları, hastanelerdeki büt ün personellere ücretsiz olarak helal yiyecekler sunmakta; Çin’in kuzeybatı bölgelerindeki Hui Müslümanları gönüllü olarak ağız maskelerini sokaklarda dağıtıp polisler için yiyecek ve içecek sağlamaktadırlar. Ayrıca yoldan geçenler için ücretsiz maske sağlayan birçok cami vardır.

Hui Müslümanları bu “salgına direniş”e katkıda bulunmak için ellerinden geleni yapmışlardır. Bu durumda, Hui Müslümanlarının “Çinli vatandaş” olarak kimliği vurgulanmıştır. Çünkü Hui halkının, nesiller boyunca Çin topraklarında yaşayan Müslüman bir etnik grup olduğu bilinmektedir. Hui’lerin yaşamları Çin’deki sosyal durumlarla yakından ilişkilidir. Çin halkının zorlukları da Hui Müslümanlarının zorluklarıdır. Hui halkı, Çin ulusunun diğer üyeleri gibi, zorlukların üstesinden gelmek için birbirlerine yardımcı olur.

Bu salgın tüm Çinliler için bir felakettir. Salgın felaketiyle karşı karşıya olan Hui halkının “Çinli kimliği” güçlendirilmiştir. Başka bir deyişle, “kimlik içeriği” farklı durumlarda farklıdır. Hui kimliğinin değişimi sosyal koşullardaki değişikliklere bağlıdır. Bu nedenle, bu dışsal objektif faktörlerin Hui ulusal kimliğinin şekillenmesi üzerinde belirli bir etkisi vardır.

Bölüm Özeti

Kimlik, insanların soyları veya kökenleri hakkındaki fikirlerine ve “öteki” ile olan ilişkisine dayanan bir öz-doğrulamanın uzantısıdır. Ulusal kimlik duygusal bir semboldür. İnsanlar ait oldukları ulusa kendi kredilerini, sadakatlerini, onurlarını, şöhretlerini ve haysiyetlerini ekledikleri için ulusal kimlikleri önemlidir.

Etnik grubun üyeleri büyüdükçe kan ilişkisi, din, dil ve gelenekler de dahil olmak üzere belirli kültürel içerikler edinirler. Bu yerleşik veya temel bağlantılar etnik grubun üyelerini birbirlerine yakınlaştırır. Dini inançlar, akrabalık, dil ve kültürel adetler de Hui halkının ulusal kimliğini oluşturma ve sürdürmede çok önemli faktörler haline gelmiştir.

Modern toplumda, insanların kimliği doğrudan veya dolaylı olarak ulusal politikalar tarafından yönlendirilir. Ulusal politikalar, yasalar ve yönetmelikler sadece sosyal rekabeti planlamakla kalmaz, aynı zamanda insanların sadakat, onur, şöhret ve haysiyet anlayışını da düzenler ve dolayısıyla ulusal kimlik üzerinde çok önemli bir rol ve etkiye sahiptir. Aynı zamanda hükûmet, ilgili ulusal politikaları formüle ederek Hui halkının ekonomik ve ticari faaliyetlerini ve eğitim içeriğini etkileyebilir. Ayrıca, ekonomik ve ticari faaliyetler ve eğitim içerikleri de Hui ulusal kimliğinin inşasını etkileyen faktörlerdir.

Bunlara ek olarak, yerleşim yapıları, etnik gruplar arası etkileşimler ve dış (savaş, doğal afet) faktörler de Xi'an Hui etnik kimliğinin seviyesini ve özelliklerini etkilemektedir. Bu on faktör birlikte Xi'an Hui Müslümanlarının kimliğinin inşasını etkiler ve Xi'an Hui halkının ulusal uyumunu teşvik eder.

Küreselleşme çağındaki kültürel çoğulcu gelişimin özelliklerini ve Xi'an Hui etnik kimliği ile kültürel kimliği arasındaki yakın ilişkiyi inceleyerek, Xi'an Hui ulusal kimliğini üç düzeyden modern anlamda inşa edebiliriz. İlk düzey etnik kimliktir, yani vatandaşlık kimliği ve dini kimlik dahil orijinal etnik kimliktir. İkinci düzey, daha geniş anlamda ulusal kimliğe atıfta bulunan “ulus - devlet” özdeşleşmesidir. Üçüncü katman

en geniş kültürel kimliktir. Yani, “modernitenin kimliği”nin modernleşmenin gelişimine uyum sağlaması amacıyla kültürel değişimde, gelenek ve modernleşme sürekli olarak entegre edilmektedir.

Başka bir deyişle, küreselleşme çağında Xi'an Hui halkının etnik kimliği yukarıdaki üç farklı karşılıklı bağımlılık ile kendini gösterir, bunlar: kendi ulusuna dayanan, “ulus - devlet”e bakan ve küresel çok kültürlülüğe bakan katmanlı bir kimlik modelidir.

Bir ulus içindeki üyelerin karşılıklı olarak tanımlanması, ulus duygularının ve bilinçlerinin temeli ve çekirdeğidir. Ulusal bilinçte, “aynı ulusa ait bir topluluk”un psikolojik kapsamı çok geniştir. Örneğin, Xi'an'daki Hui halkı sadece dini kimlik ve etnik kimlik bilincine değil, aynı zamanda ulusal düzeyde vatan kimlik bilincine de sahiptir. Bu, ulus içindeki bütünlüğün zayıfladığı veya ulusun “öteki” tarafından “asimile edildiği” anlamına gelmez, ancak Xi'an Hui halkı tarafından etnik oluşum ve gelişme sürecinde yapılan olumlu bir ayarlamadır.

Yukarıda bahsedilen Xi'an Hui etnik kimliğinin durumuna bakıldığında, Xi'an Hui halkı büyükşehirde yaşayan bir etnik azınlık olarak kendi kimliklerinin benzersizliğini açıkça tanıyabilir. Yaşam tarzı ya da tutum açısından, Xi'an'daki Hui etnik grubu, Han etnik grubundan farklıdır, ancak bu, Hui, Han ve diğer etnik gruplar arasındaki uyumlu bir birlikteliği etkilemez.

Her ne kadar farklı din kültürleri insanların “biz” ve “diğerleri” şeklinde birbirinden ayrılmasına izin vermiş ve aynı zamanda farklı yaşam tarzlarına yol açmış olsa da, farklı kültürler, farklı grupların iletişimini ve etkileşimini engellememiştir. Hui ve diğer uluslar birbirlerine saygı duydukları ve birbirlerinin kültürel farklılıklarını anladıkları sürece, aralarında iyi ve olumlu günlük etkileşim kurulabilir.

Modern ekonominin hızlı gelişimi ve çeşitli kültürlerin hızla yayılmasıyla etnik gruplar arasındaki kültürel farklılıklar gittikçe azalmaktadır. Etnik kimlik giderek ulusal sınırların korunmasında önemli bir faktör haline gelmektedir ve çok kültürlü bir varlığın temelini oluşturmaktadır.

Kısacası, dini kimliklerin, kan kimliklerinin, dilsel kimliklerin, bölgesel kimliklerin, siyasi kimliklerin ve kültürel kimliklerin inşası ve desteği sayesinde, ortak çabalarıyla Hui halkı, Çin topraklarında yaşayan bağımsız bir etnik grup olarak var olur.

SONUÇ

Çin'deki 56 etnik gruptan biri olarak Hui etnik grubu Çin'de ortaya çıkmıştır, ancak Çin'deki birçok eski etnik gruptan farklıdır. Hui etnik grubu, ne eski zamanlarda belirli bir etnik grubun veya kabilenin entegrasyonu ve gelişimi ile oluşmuş, ne de sadece belirli bir yabancı etnik grubun göçüyle ortaya çıkmıştır. Hui halkı temelde Batı'dan gelen, İslam'a inanan çeşitli etnik gruplardan insanlar ve Çin'deki diğer etnik gruplar (özellikle Han halkı) ile uzun vadeli tarihsel gelişiminde birleşerek yavaş yavaş oluşan bir etnik gruptur.

Uzun bir etnik entegrasyon sürecinden geçtikten sonra, Ming (明) Hanedanı döneminde etnik kültürün değişmesi ve etnik psikolojik kalitenin yeniden şekillendirilmesi ile, Fan Ke (番客)'nin etnik kimliği tamamlanmıştır. Orijinal Araplar, Persler, Orta Asya Müslüman milletlerinin torunları ve bazı Han üyeleri birbirlerini tanımışlar ve kendilerini yeni etnik topluluk olan Hui etnik grubunun üyeleri olarak tanımlamışlardır. İki taraf arasında ulusal kimlik açısından hiçbir fark yoktur. Bu kimlik tamamlama süreci temel olarak etnik etkileşimlerde kimliklerin kademeli olarak değişmesi ile gerçekleştirilir, ancak aynı zamanda zorlama için dış güçlere de dayanmıştır.

Hui halkının bir parçası olarak, Shaan Xi (陕西)'deki Hui halkının özel bir tarihi ve kültürü vardır. Hui etnik grubu, kuruluşundan beri Çin topraklarında yaşamakta olup, güçlü Han kültüründen etkilenir, Han halkının dilini kullanır. Hatta belirli bazı dönemlerde Hui halkı ve Han halkı ile yoğun evlilikler yapmıştır. Hui etnik grubunun üyeleri ile diğer etnik gruplar arasındaki evlilik, diğer etnik grupların üyelerini Müslümana dönüştürebilir, böylece Hui etnik grubunun nüfusu artabilir.

Öte yandan, tarihte Hui halkı etnik baskıya maruz kalmış ve nüfusu azalmıştır. Bu nedenle, Xi'an şehrinde bir Hui etnik topluluğu (Hui Müslüman Mahallesi) oluşmuştur. Hui halkı güçlü bir ulusal bütünlüğe sahiptir. Hui halkı sadece kendi ulusal kültürlerini sürdürmekle kalmaz, aynı zamanda diğer insanlarla da uyum içinde yaşayabilir.

Farklı ulusların farklı kültürleri vardır ve farklı kültürler farklı ulusları şekillendirir. Ulus, kültürün taşıyıcısıdır. Kültür, bir ulusun varlığının temeli, kanı, genleri ve ruhudur, ulusu koruyan bağıdır ve ulusal sınırları koruma temelidir, ulusal bütünlük ve merkezcil

kuvvet verir. Her ne kadar kan ilişkisi bir ulusun oluşumunda önemli bir rol oynarsa da, aynı kültür ulusun üyelerini birbiriyle yakından ilişkilendirir. Kültür, zengin içerikli, kapsamlı bir sistemdir. Ulusal kültürel kimliğin ulusal oluşum, varlık, uyum ve kalkınma için önemli koşullardan biri olduğu söylenebilir.

Hui kültürü Hui yaşamının her alanında kendini gösterir. Hui halkı genellikle İslam'a inanır ve Hui kültürü de İslam dini ve kültüründen derinden etkilenir. Genel olarak, Hui halkı Çince konuşur, ancak bazı Farsça ve Arapça kelimeler dini yaşamda ve etnik gruplarda da kullanılmaktadır. Hui halkının giysileri temel olarak Han halkının giysileriyle aynıdır, ancak Cuma günlerinde, dini bayramlarda veya bazı özel ritüellerde (düğün, cenaze vb.) erkekler genellikle beyaz takkeler takarlar ve kadınlar başörtüleri kullanırlar.

Gıda kültürü açısından Hui halkı Han'lardan farklıdır, onlar helal yiyecekler yerler. Hui gıda kültürü, İslam'ın gerekliliklerini takip ederek Çin yemek kültürünün bazı öğelerini de benimser. Genel olarak Hui halkı pirinç ve undan yapılan yemekleri, sığır eti ve koyun eti yemeyi severler, ancak kan, domuz, at, eşek, katır ve tüm yırtıcı hayvanların etlerini ve Allah'ın adıyla kesilmemiş ve kesilmeden önce ölmüş hayvanların etlerini yememektedir.

Hui Müslümanlarının her sene üç büyük geleneksel bayramı vardır: Ramazan Bayramı, Kurban Bayramı ve Mevlid Kandili. Hui halkının cenaze gelenekleri, İslam'ın temel ilkelerine dayanmaktadır. Hui Müslümanlarının cenaze törenlerinin prensipleri şunlardır: cenazeyi toprağa gömmek, en kısa sürede gömmek ve mezarlara hiçbir eşya konulmadan gömmektir. Bunlara ek olarak, edebiyat, müzik, mimari, dekorasyon ve diğer sanatlar açısından Hui halkı da kendine özgü kültürel içeriklere sahiptir.

Hui kültürü, İslam kültürünün ve Çin Konfüçyüs kültürünün birleşimi ve kaynaşmasıyla oluşur. Hui halkı Çin topraklarının her köşesine dağılmış olsa da, diğer uluslar tarafından asimile edilmemiştir. Bunun nedeni, Hui Müslümanlarının bilinçli olmaları ve inatla ulusal kültürlerinin temel içeriğini korumalarıdır. Hui Müslümanları, her ne kadar Çin kültürünü öğrenirler veya Çin kültürünün yenilenmesine doğrudan katılırlarsa da, onlar psikolojik yapılarının derinliklerinde, her zaman yakalanamayan manevi bir dünyaya sahip olurlar.

Etnik kimlik, etnik bir kimliğe sahip olmak için kendinizi diğerlerinden ayırmanız gerektiği ilkesine dayanır. Başka bir deyişle, bir etnik kimliğinin oluşturulması ancak

diğerinin durumu ve referansı ile mümkündür. Bu nedenle yaşam tarzı, gelenek, kültür ve sanat, Xi'an Hui etnik kimliğinin tezahürleridir, değerler ve ideolojik sistemler, Xi'an Hui etnik kimliğinin temel dayanaklarıdır. Başka bir deyişle, sadece değerler ve ideoloji bir etnik ve etniğin kültürü üzerinde büyük bir etkiye sahip olabilir.

Xi'an Hui etnik grubu, kendi değerler setini ve ideolojik sistemini korurken, modernleşme sürecinde ortaya çıkan kavram ve fikirleri de kabul etmektedir. Çin kültürünün ve modern düşüncenin incelenmesi ve kabul edilmesi Hui etnik kimliğinin temelini değiştirmez. Başka bir deyişle, Xi'an Hui halkının değerleri ve ideolojik sistemi, varlıklarının ve gelişimlerinin temelini oluşturur.

Xi'an Hui halkının Guan Zhong (关 中) lehçesini kullandığını ve modern toplumun refahını ve istikrarını tüm Han halkıyla paylaştığını görebiliriz. Bununla birlikte, kültür açısından Hui kültürü, İslam kültürü ve Han kültürünün iyi bir kombinasyonunu gösterir ve İslam kültürünü yansıtır. Başka bir deyişle, Xi'an Hui halkının ulusal kimliği, dini kimliğin tanımlanmasında daha belirgindir. Böylece Hui ve Han halkları arasındaki farklılıklar vurgulanır. Bununla birlikte, dini kimliğin tanınması, Xi'an Hui halkının vatandaşlık kimliğini zayıflatmaz, aksine Hui halkının bağımsızlığına ve kendine güvenine temel oluşturur.

Genel olarak, Hui halkı, dil ve kıyafet bakımından Han milliyetinden çok farklı değildir. Hui halkının yoğun bölgelerde yaşadığı geniş alanlar da yoktur. Ancak bunlar ulusu oluşturan kaçınılmaz faktörler değildir. Hui halkının tarihsel sahnede bağımsız bir ulus olarak ortaya çıkmasının nedeni, Hui halkının derin tarihsel kökleri, ulusal değerleri ve ideolojik sistemleri olmasıdır. Bunlar Hui ulusal kimliğinin oluşmasının derin sebepleridir.

Tarihsel varlığa dayanarak, ulusal kimlik, ulusal psikolojik tutarlılık üretebilir. Buna ek olarak, ulusal kimlik sadece belirli bir etnik grubun (Hui) üyeleri arasındaki karşılıklı tanımlama değildir, aynı zamanda bu etnik grubun üyelerinin diğer etnik grupların üyeleriyle iletişim kurmasını gerektirir. Diğer etnik grupların üyeleri, bu etnik grubu (Hui etnik grubu) ve kültürünü tanır ve onlara saygı duyar, böylece Çin'de uyumlu ve birleşik bir etnik çoğulcu entegrasyon yapısı inşa edilebilir.

Çin'deki büyük sosyal, ekonomik ve kültürel gelişme döneminde, Xi'an Hui halkı kendilerini sadece Çin Müslümanlarının bir parçası olarak görmemekle birlikte,

kendilerini Çin ulusunun (Çin vatandaşı) üyesi olarak tanımlamışlardır. Hui halkı, sadece kendi ulusal özelliklerine sahip kültürel, ekonomik, eğitimsel ve diğer yönleri güçlü bir şekilde geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda etnik gruplar arasında uyum ve karşılıklı yardım oluşturmak için diğer etnik gruplardan arkadaşlarıyla yakın işbirliği içinde çalışır, böylece sosyal uyum oluşturma çabalarına katkıda bulunur.

KAYNAKÇA

1. Türkçe ve Osmanlıca Kaynaklar

Aka Assiye, “Kimliğe Teorik Yaklaşımlar”, C.Ü. **Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt. 34, No.1, Mayıs 2010, s.22.

Arsan Fuat. “18. Yüzyıl Sonu 19. Yüzyıl Çin’inde Genel Durum ve Yünnan Müslüman Ayaklanmaları”, **Yüksek Lisans Tezi**. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990.

Arslantürk, Zeki-Amman, Tayfun, **Sosyoloji**, İFAV Yayınları, İstanbul, 1999.

Cengiz İsmail, Hızır Bek Gayretullah. **Çin’de İslamiyet ve Türkler**. İstanbul : Kent Basımevi, 1983.

Cipriani, Roberto, **Din Sosyolojisi Tarih ve Teoriler**, Ali Coşkun (hızl), 1.Basım, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2011.

DIA., Çandarlıoğlu, G., Lee, H. (1993), “Çin”, TDV **İslam Ansiklopedisi**, 8: 318-329.

Hartman, M. (1978), “Çin”, **İslam Ansiklopedisi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul. 400-420.

G. Ahmetcan Asena. **İpek yolu: Çin-Doğu Türkistan**. İstanbul: Pan Yayıncılık, 2009.

June Teufel Dreyer; trc. Erkut Göktan. **Çin’deki İslam Cemaati**. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi yayınları, 1984.

Raphael Israeli; çev. İbrahim Kapaklıkaya. **Çin’deki Müslümanlar: Bir Kültürel Çatışma Araştırmaları**. İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2003.

Tahsin Hasan. “Çin’de İslamiyet”. İstanbul: Tercüman-ı Hakikat, 1322.

Toby E. Huff. **Modern Bilimin Doğuşu ve Yükselişi: İslam Dünyası Çin ve Batı.** İnan Kalaycıoğlu, Ertan Tağman, Aynur Yetmen (çev.). Ankara: Epos Yayınları, 2008.

2. İngilizce Kaynaklar

Anderson, B. **Imagined Communities: Reflections on the Spread of Nationalism.** London: Verso Press, 1983.

Dominic Abrams and Michael A. Hogg (ed.). **Social Identity Theory: Constructive and Critical Advances.** New York: Harvester Wheatsheaf, 1990.

Hogg, M. A. **Social Identity Self - Categorization, and Communication in Small Groups.** Hong Kong: City University of Hong Kong Press, 2004.

Jean-Claude Deschamps, Thierry Devos. **Regarding the Relationship Between Social Identity and Personal Identity.** London: SA GE Publications, 1998.

Jonathan N. Lipman. **Familiar Strangers: A History of Muslims in Northwest China.** Seattle: University of Washington Press, 1997.

Michael Dillon. **Xin Jiang - China’s Muslim far Northwest.** London: Routledge Curzon, 2004.

Raphael Israeli. “The Muslim Minority in Traditional China”, 1975, *Asian and African Studies*, Vol.10, No.2.

Raphael Israeli. **Muslims in China: A Study in Cultural Confrontation.** New Delhi: Ambika Publications, 1980.

Zeynep Hale Eroğlu Sager. “Islam in translation: Muslim reform and transnational networks in modern China, 1908-1957”, **Doktora Tezi**. Harvard University, 2016.

Zvi Ben-Dor Benite. **The Dao of Mohammad: A Cultural History of Muslims in Late Imperial China**. Cambridge: Harvard University Asia Center, 2005.

Zvi Ben-Dor. “The “Dao of Muhammad”: Scholarship, Education and Chinese Muslim Literati Identity in Late Imperial China”, **Doktora Tezi**. University of California UMI, 2000.

3. Çince Kaynaklar

Lu Bing Jie. **Zhong Guo Yi Si Lan Jiao Jian Zhu** (Çin İslam Mimarisi). Shang Hai: Shang Hai San Lian Shu Dian, 2005.

Ma Ming Liang. **Yi Si Lan Wen Ming Yu Zhong Hua Wen Ming De Jiao Wang Li Cheng He Qian Jing** (İslam Medeniyeti ile Çin Medeniyeti İlişkisinin Tarihi Geçmişi ve Geleceği). Pekin: Çin Sosyal Bilimler Neşriyatı, 2012.

Yang Huai Cong. **Liao Jie Hui Zu** (Hui Müslüman’ları anlamak). Yin Chuan: Ningsia Halk Neşriyatı, 2011.

Zhong Guo Yi Si Lan Bai Ke Quan Shu (Çin İslam Ansiklopedisi). 2007.

Zhong Guo Yi Si Lan Jiao Jian Zhi (Çin’de İslam Dininin Kısa Tarihi). Beijing: Çin Din Kültür Yayınevi, 2011.

郭台辉.公民身份认同：一个新研究领域的形成理路[J]. 社会, 2013, 05:1-28.

邵晓霞,傅敏.论文化身份认同类型学理论及其对民族团结教育课程的启示[J]. 贵州民族研究, 2011,01:130-135.

张淑华,李海莹,刘芳.身份认同研究综述[J].心理研究,2012,01:21-27.

陶家俊.身份认同导论[J].外国文学,2004,02:37-44.

赵颖.文化公民身份与国家认同研究[D].东南大学, 博士学位论文, 2015.

王莹.身份认同与身份建构研究评析[J]. 河南师范大学学报(哲学社会科学版), 第35卷 第1期. 2008年1月.

耿宁飞.民国时期河北回民的国家认同研究[D].河北大学,2015. 硕士研究生论文

黑颖.从“认同”的逻辑与内涵浅析“宗教认同”[J].宗教社会学,2015,3(00):95-108.

黑颖.宗教认同的归属、建构与体验——国内“宗教认同”研究述评[J].才智,2013(35):290-291.

张超.“历史记忆”与“族群边界”视野下的宗教与民族认同——西安市莲湖区“回访”的人类学个案研究[D]. 中央民族大学. 2011. 硕士毕业论文.

李景梅. 西安回族的民族认同研究[D].中央民族大学,2010. 硕士学位论文。

金贵.交往视野下回族国家认同与文化认同的互动研究[D].南京理工大学,2016. 博士学位论文

金贵.论回族的国家认同[J].宁夏社会科学,2014(05):62-66.

张萌萌.西方身份认同研究述评[J]. 云梦学刊, 2011,02:28-33.

图雅.跨境民族的文化交流及身份认同——以蒙古国与内蒙古蒙古族的文化交流及身份认同为例[D]. 上海外国语大学, 硕士学位论文, 2014.

马凤书.集体身份认同与统一国家的建构——关于多民族国家统一问题的思考[J].
文史哲, 2015,06:155-163+168.

李曼舒.论科索沃身份认同[D]. 北京外国语大学, 2015.

段锐超.北朝民族认同研究[D]. 郑州大学, 博士学位论文, 2014.

常棣.三亚回族的历史记忆与族群认同[D]. 中央民族大学, 博士学位论文. 2013.

张雪雁.民族区域自治下少数民族的国家认同问题研究[D]. 陕西师范大学, 博士学位论文. 2015.

罗太颖.身份认同理论视域下的黔南布依族山歌研究[D]. 贵州师范大学, 2016.

《中国回族文化与阿拉伯文化比较研究》出版[J].回族研究, 2015, (04):78.

《回族民俗文化变迁与社会性别研究》出版发行[J].回族研究, 2015, (01):9.

刘江涛.社会工作视角下的西安少数民族社区工作经验分析[D]. 西北大学, 2014.

孙振凯.基于教育传播视角的我国散杂居地区民族教育发展探讨——以西安市莲湖区回族教育为例[J]. 东南传播, 2014,(01):129-130.

李晨菁,曹悦颖.城市散居回民社区的结构分析——以西安市回坊为例[J]. 商, 2013,(24):349+344.

潘静文.民国时期西安回族社团组织研究[D]. 西北大学, 2013.

李健彪.回族民间口承文学中的中阿交流——对《回民的来历》和《一十八年开海学》的解读[J]. 回族研究, 2013,(02):94-99.

- 《西安回坊文化》出版[J].回族研究, 2013, (02):56.
- 马贝娟.西安回民街历史街区的保护与发展[J]. 中国商贸, 2013,(04):159-161.
- 金婷.西安回坊回族女性服饰变迁研究[D]. 西安工程大学, 2013.
- 邵二辉. 中国回族心理研究述评[J]. 阿坝师范高等专科学校学报, 2012, (03):41-44+80.
- 马健君.高雅生活情趣的不懈追求——西安回族书画艺术今昔谈[J]. 陕西社会主义学院学报, 2012,(01):44-46.
- 毛奕博.浅析西安回族语及方言保护的重要性[J]. 北方文学, 2011,(10):160.
- 黄嘉颖,吴左宾.快速城镇化进程中城市少数民族社区结构变迁探析——以西安鼓楼回族聚居区为例[J]. 现代城市研究, 2011,(09):72-77+85.
- 陈秀端.西安回族社区的结构及其功能分析研究[J]. 新西部, 2010,(12):22-23.
- 黄嘉颖.西安鼓楼回族聚居区结构形态变迁研究[D]. 华南理工大学, 2010.
- 李健彪.人类学视野下的回族民间故事多元文化背景研究——以西安回族民间故事为例[J]. 陕西师范大学学报 (哲学社会科学版),2010,(03):74-79.
- 郝美卿.西安回族的若干历史问题研究[D]. 陕西师范大学, 硕士学位论文, 2009.
- 韩志斌.西安穆斯林的民俗流变与特色——对《西安回族民俗文化》的品读与思考[J]. 世界宗教研究, 2008,(03):142-144.
- 范婧婧.西安市河南籍回族的历史与现状[D]. 陕西师范大学, 2007.

- 杨文炯.明清时期国家与社会关系转型境遇下的回族社区——以历史上西安回族社区文化变迁为视点[J]. 黑龙江民族丛刊, 2006,(05):89-97.
- 贾东.略论西安回族的语言特色[J]. 陕西师范大学学报 (哲学社会科学版),2005,(S1):412-414.
- 陶石.浅析西安清真大寺之中国回族伊斯兰教建筑特色[J]. 重庆建筑大学学报, 2001,(04):6-11.
- 马健君.回族婚俗的传统与现代流变——以西安回族婚姻民俗文化为个案研究[J]. 回族研究, 2001,(03):19-22.
- 穆光.从西安回族方言、习俗看西安回族的渊源[J].西北民族大学学报(哲学社会科学版), 1989, (03):103-110.
- 胡美娟.身体、空间与性别: 西北回族穆斯林女学研究[D].兰州大学,2014.
- 孟航.中国穆斯林人口分布格局浅析[J]. 西北民族研究, 2004,04:76-96.
- 杨华.中国穆斯林经济发展类型的最佳取向[J]. 中国穆斯林, 2004,05:32-34.
- 丁明俊.边缘化的中国穆斯林族群研究[J]. 回族研究, 2004,04:38-47.
- 高占福.伊斯兰教与中国穆斯林社会的宗教文化[J]. 西北第二民族学院学报 (哲学社会科学版),2008,06:78-83.
- 杨德亮.试探中国穆斯林宗教教育与国民教育的历史演进[J]. 中国穆斯林, 2008,05:34-36.
- 高占福.历史上伊朗伊斯兰文化对中国穆斯林社会的影响[J]. 回族研究, 2003,03:44-48.

- 马明良.伊斯兰文化与中国穆斯林民族现代化进程[J]. 内蒙古大学学报 (人文社会科学版),2003,04:23-28.
- 林力.中国穆斯林商业文化特点探析[J]. 中国穆斯林, 2012,01:25-28.
- 郭承真.弘扬伊斯兰教优良传统推动中国穆斯林文化发展[J]. 中国穆斯林, 2012,01:9-13.
- 刘泳斯,张雪松.近现代中国穆斯林人口数量与分布研究[J]. 世界宗教文化, 2012,04:73-77.
- 马黛瑞.近现代中东伊斯兰思潮对中国穆斯林的影响[J]. 西北民族大学学报 (哲学社会科学版),2014,01:52-56.
- 刘晓春.基于人口普查的中国穆斯林人口特征分析[J]. 回族研究, 2014,01:70-76.
- 马正亮.中国穆斯林人口发展分析[J]. 贵州大学学报 (社会科学版), 2014, 03:98-106.
- 马建春,徐虹.西人笔下明清中国穆斯林的社会特征与文化风俗[J]. 回族研究, 2014,02:5-10.
- 丁俊.中国穆斯林国际交往的历史传统与现实意义[J]. 西北民族研究, 2016,01:51-60.
- 刘亚轩.民族融合与政府策略——以明代中国穆斯林为例[J]. 贵州民族研究, 2016,03:5-8.
- 马伟华,胡鸿保.中国都市穆斯林社区研究述评[J]. 西北民族研究, 2010,03:156-161.
- 余振贵.清代中国穆斯林人口[J]. 中国穆斯林, 2006,01:25-28.

- 朱和双.中国穆斯林民族的割礼习俗与文化认同[J]. 青海民族研究, 2006,03:42-47.
- 高占福.伊斯兰教与中国穆斯林社会现代化的理论探索[J]. 中国穆斯林, 2011,06:18-21.
- 杨桂萍.中国穆斯林新文化运动[J]. 回族研究, 1999,04:32-36.
- 顾世群,丁秀勤,齐程.论中国伊斯兰教的社会功能[J]. 中国穆斯林, 1999,03:6-10.
- 郭春霞.中国穆斯林礼仪礼俗的社会功能[J]. 中国穆斯林, 2009,06:11-13.
- 山崎典子.“边缘人”的可能性——以 20 世纪初中国穆斯林精英为中心[J].宗教人类学,2014,00:341-358+2.
- 徐炳三.晚清新教传教士对中国穆斯林的传教活动探析[J]. 近代史学刊, 2015,01:15-29+276-277.
- 李华英.浅论中国穆斯林人口[J]. 回族研究, 2002,04:111-115.
- 周建新.中国穆斯林身份界定的两点问题讨论[J]. 回族研究 , 2000,01:24-26.
- 马忠杰,张广麟.古朴的教学方法成功的教育实践——中国穆斯林的宗教教育概述[J]. 中国穆斯林, 1997,06:17-19.
- 陈婷,孙彬博,秦积翠.回族传统文化在学校教育中传承现状的调查研究——以甘肃省临夏回族自治州广河县为例[J].当代教育与文化,2016,8(06):62-68.
- 张宏.论回族教育的文化性格[J].呼伦贝尔学院学报,2016,24(03):4-7+12.
- 蔡文瑞. 民国时期西安回族教育研究[D].陕西师范大学,2014.

马艳芬. 回族阿拉伯语学校学生的留学现状研究[D].西南大学,2013.

马雯. 西安回坊民族小学教育现状研究[D].陕西师范大学,2012.

李东晓. 我国少数民族教育活动史研究（1949-2005）[D].福建师范大学,2012.

顾玉军. 明清时期回族教育思想研究[D].中央民族大学,2012.

贾贺敏.试论唐代的蕃客及蕃坊的建立[J].黑龙江史志,2011(19):4-5.

陈冠英. 从回回国子学到京师同文馆[A]. 中国地方教育史志研究会、《教育史研究》编辑部.纪念《教育史研究》创刊二十周年论文集（3）——中国教育制度史研究[C].中国地方教育史志研究会、《教育史研究》编辑部:中国地方教育史志研究会,2009:3.

王笑寒.元朝回回国子学发展始末[J].前沿,2009(01):91-92.

王宇洁. 当代蕃坊：现状与未来[A]. 宁夏社会科学院回族伊斯兰教研究所.首届中国宁夏回商大会文化论坛论文汇编[C].宁夏社会科学院回族伊斯兰教研究所:宁夏社会科学院回族伊斯兰教研究所,2008:6.

何其敏. 民族教育选择的张力——以回族阿拉伯语学校为个案[A]. .当代中国民族宗教问题研究（第一集）[C].:中国统一战线理论研究会,2006:27.

张颖. 民族教育选择的张力——回族阿拉伯语学校研究[D].中央民族大学, 硕士学位论文, 2006

丁俊. 论二十世纪的中国阿拉伯语教育[D].上海外国语大学,2005.

王建军.元代回回国子监研究[J].回族研究,2004(01):35-41.

- 马建春.元代回回教育特征述论[J].民族研究,2002(01):65-71+109.
- 刘莉.试论唐宋时期的蕃坊[J].中央民族大学学报,1999(06):53-58.
- 马娟.唐宋时期穆斯林蕃坊考[J].回族研究,1998(03):32-37.
- 廖失珂.蕃坊与蕃长制度初探[J].南洋问题研究,1991(04):93-102.
- 范邦瑾.唐代蕃坊考略[J].历史研究,1990(04):149-154.
- 陈达生.论蕃坊[J].海交史研究,1988(02):67-74.
- 赖存理.唐代“住唐”阿拉伯、波斯商人的待遇和生活[J].史学月刊,1988(02):35-39.
- 方舟.蕃坊[J].国际贸易,1985(08):8.
- 杨国勇.元代教育的几个特点[J].山西大学学报(哲学社会科学版),1985(01):123-131.
- 马佩文.蕃坊趣考[J].广州研究,1985(02):65.
- 邓端本.广州蕃坊考[J].海交史研究,1984(00):74-79.
- 姜延常.我国最早的“外语学院”初探[J].外语界,1982(01):19-20.
- 张悦.西安回族学前教育思想探析[J].新西部,2017(12):27-28+54.
- 田梦.学校教育中的民族文化遗产研究[D].陕西师范大学,2016.
- 单侠.民国时期回族教学内容的现代化探析[J].兰台世界,2016(08):130-133.
- 胡会会.回族中学生思想政治教育问题与对策研究[D].西华师范大学,2016.

丁明俊.本土化视阈下近代回族教育传承与革新[J].西北民族研究,2016(01):207-222.

孙银峰.二十五年来我国回族教育研究综述[J].回族研究,2016,26(01):97-103.

单侠.试论回族新文化运动对回族教育改革的探索[J].天中学刊,2015,30(06):127-130.

单侠.回族新文化运动对“教育科学化”的探索[J].兰台世界,2015(16):151-152.

马惠萍.当代回族教育的反思与抉择[J].边疆经济与文化,2014(12):52-55.

孙振凯.基于教育传播视角的我国散杂居地区民族教育发展探讨——以西安市莲湖区回族教育为例[J].东南传播,2014(01):129-130.

贾随生.回族聚居区文化环境与民族教育发展的相互作用分析[J].新西部(理论版),2013(13):142.

马信.回族文化传承:经堂教育与学校教育比较研究[D].中央民族大学,2013.

海存福,赵国军.博弈与调适:回族民间教育与制度化的学校教育之关系研究[J].甘肃社会科学,2013(01):238-242.

马云晋.浅论民国时期陕西回族初等教育[J].学理论,2012(26):130-131.

顾玉军.明清时期回族教育思想研究[D].中央民族大学,2012.

李东晓.我国少数民族教育活动史研究(1949-2005)[D].福建师范大学,2012.

党玉婉.试论伊斯兰文化对回族教育的影响[J].知识经济,2011(10):175-176.

苏建军.回族地区阿拉伯语学校学生思想政治教育研究[D].西南大学,2011.

- 杨光莹. 汉族居住区内回族学生的族群认同与教育[D].南京师范大学, 硕士学位论文, 2011.
- 李楠. 回族伊斯兰教教育研究[D].中央民族大学,2010.
- 沈毅. 伊斯兰现代主义与回族新式教育[J].青海民族大学学报(社会科学版),2011,37(01):119-121.
- 高小岩. 游离中沉淀: 认同与变迁的都市回族视角[D].中央民族大学, 博士学位论文. 2010.
- 杨华.回族地区教育存在的问题和发展对策[J].宁夏师范学院学报,2008(04):132-135.
- 马文梅.关于发展当代回族教育的一些思考[J].昌吉学院学报,2008(01):50-53.
- 薛三让.论新式回族教育文化运动的蓬勃发展[J].回族研究,2007(02):75-79.
- 薛亚平.教育在促进回族和回族地区发展中的地位及功能[J].宁夏师范学院学报,2007(02):118-121.
- 白友涛.回族文化模式转型论——基于对大城市回族社区文化模式变迁的思考[J].贵州民族研究,2007(01):86-92.
- 马颖.回族聚居区文化环境与民族教育发展的互动影响及对策分析[J].玉溪师范学院学报,2006(08):20-23.
- 蔡国英.回族教育的文化学解读[J].中国回族研究论集,2005,1(00):183-202.
- 马惠萍.回族教育的当代抉择[J].贵州民族研究,2004(02):154-158.
- 马强.回族伊斯兰文化教育的田野调查及思考[J].回族研究,2003(04):104-110.

金孝立.回族传统教育简论[J].固原师专学报,2003(04):61-63.

李淑兰,王永亮.回族教育“两难选择”的当代抉择[J].回族研究,2003(02):100-106.

马强.20 世纪回族伊斯兰文化教育历史反思[J].西北第二民族学院学报(哲学社会科学版), 2002(04):36-42.

答振益.辛亥革命与民国时期回族文化运动[J].中南民族学院学报(人文社会科学版),2001(06):136-141.

林松.20 世纪回族历史与文化研究的发展[J].西北民族研究,2000(02):10-25+202.

马进虎.回族教育结构试析[J].青海社会科学,1998(03):94-97.

李景兰,马朝旗.家庭教育与回族文化观念的形成[J].西北大学学报(哲学社会科学版),1997(03):118-121.

高占福.中国回族研究的历史轨迹(上)[J].回族研究,1997(01):6-15+103.

高占福.中国回族研究的历史轨迹(下)[J].回族研究,1997(03):15-23+103.

慕经财.论回族文化的思想教育功能[J].固原师专学报,1994(02):88-90+100.

谷文双.回族的古代教育[J].黑龙江民族丛刊,1992(04):73-76.

丁宏.析回族经堂教育[J].民族教育研究,1992(01):71-75.

马启成,丁宏.中国伊斯兰文化类型与民族特色[M].北京:中央民族大学出版社, 1998.

南文渊.伊斯兰教对回族教育的影响[J].青海民族研究,1992(03):26-31.

- 杨兆钧.八十年来回族教育的回顾[J].回族研究,1991(01):68-72.
- 王永亮.论回族教育的发展和历史作用[J].中央民族学院学报,1989(01):25-32.
- 识玖.西安市莲湖区回族教育事业的现状分析[J].理论学刊,1985(12):46.
- 宁文.从经堂教育到新式回民教育——回族教育史上的巨大转折[J].宁夏社会科学,1985(01):21-27.
- 姚秀颖.教育策略对回族民族认同的影响研究：基于西安鼓楼聚居区回族居民的调查[J].广西师范学院学报（哲学社会科学版），2017，38（5）：48-52.
- 姚秀颖.文化变迁视角下呼和浩特回族的教育策略选择.北京：中央民族大学出版社,2008.23-24。
- 冯静婷.近代回族爱国主义思想及其实践活动研究[D].宁夏大学.2017年.硕士论文.
- 李松茂.关于回族经济史的研究[J].中央民族学院学报,1990(02):50-55.
- 王晓霞.宁夏“老陕”回族的饮食习俗与历史记忆[J].回族研究,2016,26(02):62-65.
- 王根明,何克俭.回族民间文学的传承与传播[J].云南社会科学,2016(02):172-177.
- 王根明,何克俭.回族民间文学的特征[J].黑龙江民族丛刊,2016(01):115-123.
- 杨文笔.回族神话中“龙神”形象的文化解析[J].中央民族大学学报(哲学社会科学版),2014,41(05):147-153.
- 马晓雁.回族民间故事中的“回回”称谓[J].民族艺林,2014(03):42-46.
- 何克俭.回族神话的概念与真主造人的传说[J].民族艺林,2014(03):22-27.

- 冶芸.伊斯兰文化与回族劝谕型民间故事[J].中国穆斯林,2014(02):15-17.
- 马晓琴.回族民间故事研究综述[J].昌吉学院学报,2011(02):14-16.
- 吾买尔江.我国伊斯兰民族神话之比较[J].西北民族学院学报(哲学社会科学版.汉文),2000(01):32-36.
- 马亚平.伊斯兰教对回族民间故事的影响[J].西北民族学院学报(哲学社会科学版.汉文),1998(03):49-53.
- 马燕.试论回族民间故事中的民俗文化[J].青海民族学院学报,1994(02):53-57.
- 杨曼.《回族民间故事集》简介[J].宁夏大学学报(社会科学版),1989(04):87.
- 雍桂英.回族民间故事中的宗教色彩[J].青海民族学院学报,1987(02):118-121.
- 马冬芳.回族神话漫谈[J].青海民族学院学报,1985(03):100-103.
- 李树江.回族神话研究三题[J].宁夏大学学报(社会科学版),1984(04):52-58.
- 马明良.清真文化[J].世界宗教文化,2008(04):32-33.
- 赵静.回族清真饮食文化的民族学研究[D].西北民族大学,硕士学位论文.2007.
- 刘文.西安回民街清真食品产业发展问题研究[D].西藏民族学院,硕士学位论文. 2013.
- 蔡宇安.西安回族清真餐饮业现状调查与发展探索[D].陕西师范大学, 硕士学位论文.2006.
- 李晓鲁,白洋.从文化角度浅析回族服饰艺术[J].大众文艺,2017(14):34.

杨文笔.当代回族服饰文化的传承与创新[J].民族艺林,2015(01):33-39.

杨文林.回族服饰的传承与创新[J].民族艺林,2013(04):34-38.

刘舒好.回族服饰演变的可视化研究[J].科学之友,2013(05):133-134.

陶红,白洁.回族服饰文化与伊斯兰教[J].青海民族研究,2002(01):40-42.

杨文林.回族服饰历史变迁及各时期特征分析[J].兰台世界,2012(31):71-72.

杨焰.论回族服饰中的宗教因素[J].赤峰学院学报(科学教育版),2011,3(02):56-57.

刘军.伊斯兰教与回族服饰文化[J].中国博物馆,2006(04):16-22.

沈福熙著.中国古代建筑文化史[M].上海古籍出版社,2001.

吴建伟主编.中国清真寺综览[M],宁夏人民出版社,1995、1998

林松.回族历史与伊斯兰文化[M],北京今日中国出版社,1992

马晓玖.回族清真寺审美文化研究[D].山东大学博士学位论文.2017年.

王程林.西安地区清真寺建筑特点分析与探究[D].西安建筑科技大学 硕士学位论文.2016年.

艾拉杰.清真食品的比较法研究[D].昆明理工大学,2017.

刘全齐.清真食品起源与伊斯兰文化政治的关系[D].中央民族大学,2016.

高原.清真饮食文化的一块瑰宝[J].现代企业文化(下旬),2015(11):72-74.

海宝明.千古回儒清真情[N]. 中国民族报,2014-09-16(012).

蔡宇安.近代西安清真餐饮业文化机制探索[J].西北民族论丛, 2013(00):
271-286+372.

钱晶,曹姗姗.中国清真饮食文化解读[J].佳木斯教育学院学报,2013(08):13.

刘文.西安回民街清真食品产业发展问题研究[D].西藏民族学院,2013.

刘文.西安回民街清真食品产业相关问题探析[J].知识经济,2013(05):117+119.

罗小芳.清真饮食文化的深刻内涵及其社会功能探析[J].伊斯兰文化, 2011(01):
29-39+9.

罗小芳,丁士仁.清真饮食文化的深刻内涵及其社会功能探析[J].西北民族大学学报
(哲学社会科学版),2011(04):93-99.

高占福.清真饮食文化的核心价值及其发展趋势[N]. 民族日报,2011-03-07(P04).

李振中.清真饮食的特点与文化内涵[J].回族研究,2010,20(04):104-106.

林松.清真饮食文化漫议[A].宁夏回族自治区银川市人民政府.中国回商文化（第二
辑）[C].宁夏回族自治区银川市人民政府:,2009:6.

孙俊萍.试论清真饮食文化的本质与特征[A]. 宁夏回族自治区银川市人民政府.中
国回商文化（第二辑）[C].宁夏回族自治区银川市人民政府:,2009:4.

罗小芳.清真饮食文化的内涵及其社会功能探析[A]. 宁夏回族自治区银川市人民
政府.中国回商文化（第二辑）[C].宁夏回族自治区银川市人民政府:,2009:10.

毕发认.回族清真饮食习俗的文化内涵[J].今日民族,2008(06):33-36.

马明良.清真文化[J].世界宗教文化,2008(04):32-33.

张富杰.发展清真饮食文化的思考[N]. 贵州日报,2009-01-22(011).

马兴仁.中国清真饮食文化浅谈[J].青海民族研究,1991(04):69-74.

任云英.近代西安城市空间结构演变研究,陕西师范大学博士学位论文.

张萍.地域环境与市场空间,北京,商务印书馆,2006 年,第 81-82 页。

马新芳.长安马市与回族马牙家,《回族研究》,1995 年第 4 期。

杨继国.回族文学创作论[M].银川:宁夏人民出版社,1995. P8.

王锋.全球化的挑战与民族文化的应答——当代回族文化的走向:在民族性和开放性之间[J].西北民族研究,2004(3) .

申小龙.语言文化阐释[M].北京:知识出版社,1992. P77